

GOSPODARSKI LIST.

Izdavan

troškom hrvatsko-slavonskoga gospodarskoga družtva.

Tečaj dvanaesti

1864.

Urednik

BOGOSLAV ŠULEK.

U ZAGREBU.

TISKOM DRAGUTINA ALBRECHTA.

Kazalo.

Broj 1. **U Zagrebu** **7. Siečnja 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Poziv na predplatu.

Ovim brojem počimljemo nov tečaj Gospodarskoga lista. Molimo dakle svakoga, koji ga želi i ljetos držati, da za rana pošalje predplatu; jer ćemo list naš odpravljati samo onim, koji se prijave, pa bi se moglo dogoditi, da oni, koji zakasne, nedobiju svijuh brojevah.

Godišnja ciena:

Za *članove* zagrebačke 80 novč.; — ako im se u kuću pošilja, 2 stot. 30 novč.
„ „ izvanjske 1 stot. 80 novč. — Prinosak članovah iznosi 4 stot. 20 novč.
Za *nečlanove* Zagrebčane 3 stot.; — ako im se u kuću pošilja, 3 stot. 50 novč.
„ „ izvanjske 4 stotinjaka, to jest 4 forinte austr. vriednote.

Nauka o gospodarenju.

Piše ravnatelj Dragutin Lambl.

A. Uvod. Opis razmierah imanja.

I. Gospodarsko dobro ili imanje.

1. Po imanju ili dobru razumievamo zemljišta t. j. oranice, livade, šume, pašnike, vinograde itd., zajedno s potrebitimi sgradami i njekimi sredstvi za gospodarenje, naime orudjem, blagom i snagom za težanje iliti obradjivanje zemlje. — Zadaća je svemu tomu skupu, da gospodar vadi što veću dobit (tako rekuć kamate) iz glavnice, uložene u pojedine čestí imanja.

2. Kod razredbe imanjah gledamo sad na veličinu, sad na cilj i smjer gospodarenja, sad na osobna pravna i družtvena odnošenja.

Gledeć na veličinu razlikujemo dobra mala od dobarah srednje ruke i od dobarah velikih. Malo dobro iliti selište zovemo ono posjedovanje, koje obradjuje sam vlastnik sa svojom obitelju, dakle po prilici 5 do 10 jutarah (ralih) u rodnih pokrajinah, 10 do 50 jutarah u pomanje rodnih okolicah, a 50 i 100 ralih u nerodnih krajevih; jer čim je tlo lošije, nerodnije, tim više treba gospodaru zemljištah, da može svoju kuću hraniti. Dobra srednje ruke iliti imanjca zovemo ona, koja toliko nose, da vlastnik nemora baš svojom rukom raditi, nego ponajviše samo nadgleda radnju i vodi svakdanje poslove. Ovakva imanja mogu sadržavati 100 do 500 jutarah, prema okolnostim, to jest prema plodnosti zemlje.

Velika dobra iliti imanja (spahiluci) obsižu obično više dvorovah ili pojedinih dobarah sa njivami, livadami, pašnici, šumami, vinogradi, ribnjaci itd. različite veličine i vriednoće. Ovakva dobra imaju 1000 i više hiljadah jutarah, (pak se onda zovu gospoštine), dapače kadkad i više četvornih miljah. Za obavljanje svih poslovah treba ovakvomu imanju tim većeg osoblja, čim je više gospodarstvenih strukah i čim je mnogostranije gospodarstvo.

3. Pogledom na cilj gospodarenja razlikujemo dobra, koja ponajviše izvode bilje (n. p. žito, okopavine, trgovačko bilje), ili izvode lies (drvenu gradju) i drva (n. p. za ogrjev); ovo su tako zvana šumska dobra. Ima dobarah, kojim je glavni cilj stočarstvo, to jest zapatak, gojenje i prodaja stoke (dakle stočarska dobra), a ima napokon i takvih, kojim je pretežna zadaća kakav gospodarstven obrt, na pr. gotovljenje sladora, pečenje vinovice, tištenje ulja, toga radi sadi se ondje na veliko repa, korun, repica, lan itd.

4. Svakovrstne razlike osobnih i družtvenih odnošenjah vlastničtva označuju se posebnimi imeni. Plemićka (allodialna) su imanja ona, koja se mogu slobodno i bez pravnih zapriekah dieliti, prodavati i baštiniti, dočim su povjerbine (*Fideicomisse*) dobra, vezana za stanovitu obitelj kao vječni posjed, a mogu se ponješto zadužiti, al nipošto razdieliti i prodati. — Na dalje ima dobarah nasljednih; dobarah spadajućih na vlastničtvo samostanah, biskupah, župah, občinah, različnih zemaljskih zakladah (n. pr. vjerozakonske

zaklade, koje akademije) itd. — Napokon su se do sada razlikovala dobra djedovinska (*avitische*) od dobarah gradjanskih i seoskih, imajuća svakovrstna preimućtva, pravice i posebne sloboštine i dužnosti, n. p. razdjelivost i nerazdjelivost, pravo na drvarenje, žir, pašu itd., kojim pravom su s jedne strane njekoja imanja obterećena, a s druge strane ovlaštena.

II. Potrebštine dobra.

5. U svakoga dobra nalazimo slične glavne sastavine i potrebštine, koje dielimo ovako:

a) skup zemljištah i gospodarskih sgradah zovemo zemaljsko glavno (*Grund-Kapital,*)
b) Potrebito orudje, naime ratila, strojeve, kola itd., nadalje marhu voznu i marhu za razplod (konje, volove, krave, ovce, krmad, živad, pčele itd.), napokon zalihe plodinah (žita, krme itd.) skupa sa gotovim novcem, što ga treba gospodaru za podmirivanje svakdanjih troškovah, zovemo ukupno prometno glavno (*Betriebskapital*).
c) Osim ovih glavnicah treba svakako i gospodarske uprave, bez koje bi ležalo čitavo imanje i sve glavnice bez koristi.

6. Zemaljsko glavno sadržava napose: oranice, livade, pašnike, voćnjake, vinograde, hmeljnike, šume, kolosjeke i gajeve, krčevine, ribnjake, jezera, rieke i potoke, kamenike, gliništa i tresetišta, ceste i stanove, pustare i planine, i u obće sva zemljišta. Nadalje spadaju na ovo gospodarsko glavno sgrade, naime hlievi iliti staje (štale), suše i žitnice, pojate i klieti, pivnice (podrumi), ciglane, zdenci i vodovodi; napokon i stan gospodarov i njegove družine. Najvažniji diel zemaljskoga glavna, koji se nemože uništiti, jesu zemljišta, a ostali su djelovi kao uzgredni, naime sgrade, jer se mogu promieniti, pače srušiti i propasti.

7. Prometno glavno diele gospodari nadalje na nepokretno i pokretno. U nepokretno glavno ide orudje za poljsku radnju, za mlatnju, za hliev i za sve poslove u dvorištu; nadalje sva gospodarska živina, naime tegleća marva, krave i junad, ovce, svinje, perad ili živad, pčele, ribe i svioci. Po glavnu pokretnom razumievamo sve plodine poljske, vrtlarske, voćarske, vinogradarske, životinjske i plodine domaćega obrta, naime žito, okopavine, sieno, slamu, lan, konoplje, povrće, voće, širu (mošt), mlieko, sir, maslo, ulje, med, vosak itd. skupa sa onim gotovim novcem, što ga mora čuvati gospodar uviek za svakdanje troškove, kao što je porez, plaća težakah i druge potrebštine.

Čim je prometna glavnica veća, tim se uspješnije i koristnije može gospodariti; a uz nestašicu potriebnih sriedstvah za gospodarenje sve zapinje, te je čist dohodak dobra premalen, ili ga niti neima.

8. Ako se navedena gospodarska glavna prociene napose gotovim novcem (što po gotovu svagdje može biti), to se njihovo razmjerje može na kratko brojem označiti. Na dobro uredjenu imanju zemaljsko je glavno prema cielomu prometnomn glavnu kao 1 prema $^4/_{10}$, t. j. ako na primjer zemaljsko glavno vriedi 1000 for., onda čitavo prometno glavno vriedi 400 for.

Prema nepokretnomu prometnomu glavnu odnosi se zemaljsko glavno kao 4 prema 1; a prema pokretnomu kao 6 prema 1; napokon nepokretno prometno glavno prema pokretnomu kao 3 prema 2

Ovi se razmjeri slažu sa istinom po preko u svih valjano uredjenih ratarskih i stočarskih dobrih; imanja obrtnička zahtievaju veću, imanja pako šumska manju prometnu glavnicu; jer obrt potrebuje puno više strojevah i gotova novca, a šume opet puno manjega potroška za orudje i gojitbu.

9. Gospodarsku upravu iliti gospodarenje obavlja na imanju sad vlastnik sam, sad zakupnik (arrendator), koji plaća porazmjernu tlehovinu (*Bodenzins*) ili zakupninu, oli pako koji gospodarski urednik uz godišnju plaću i službinsku pogodbu.

O gospodarskoj upravi visi korist i dohodak dobra, jer čim je gazda revniji, marljiviji, u strukovnih znanostih obrazovaniji, u poslovanju oprezniji, u obće valjaniji, tim će bolji postići uspjeh i veću uharnost (*Rentabilität*). Vrli gospodar duša je imanju, bez koje čami sve u mrtvilu, bez koje neima koristi od glavnicah, uloženih u gospodarsko dobro.

(Nastavit će se.)

Kameno ulje.

Iz kamena ugljevja, kad se u zatvorenoj posudi onako peče kao rakija, dobiva se silno množtvo svakojakih, ponajviše stoprv od ovo njekoliko godinah poznatih, i opet vrlo koristnih tvarih. Mi ćemo ih drugi put nabrojiti, a danas smo nakanili govoriti samo o jednoj jedinoj takvoj tvari, naime o kamenom ulju, štono se zove njemački *Petroleum, Erdöl, Steinöl*. Što smo pak o njem pisat uzeli, tomu je uzrok njegova velika korist: valjda su već i mnogi naši štioci čuli, kako se sada mjesto ulja od repice po gotovu obćenito upotrebljava kameno ulje, jer je jevtinije, a prekrasno svietli. Do sada se je kod nas upotrebljavalo kameno ulje sam kao marvinski liek, zato se zove i konjski olaj.

Kameno ulje, što su ga lučbari (kemici) stoprv u naše doba naučili izvoditi — stvara priroda od davnih davninah. Kameno ulje nije drugo nego sgusli plin za posvjet (*Leuchtgas*). I jedno i drugo izvire od starine iz pukotinah stienah u Perziji, oko Hvalinskoga mora itd. S toga mu bude nadjenuto ime *Petroleum*, to jest ulje iz kamena izviruće. Stari Parzi su u slavu svoga Boga, sunca, u staro vrieme zapaljivali ovakva vrela,

te je ondje gorio vječni oganj. I drugčije upotrebljavaju ga ondašnji narodi mjesto drvah. Stari Babilon gradjen je bio malterom (mortom) od kamena ulja i pieska. Kamena ulja ima i u mnogih europejskih zemljah, po imenu u Grčkoj, Švajcarskoj, Francezkoj, Njemačkoj, pak i kod nas u Slavoniji i Moslavini.

Nego najviše obiluje ovim uljem sjeverno-amerikanska republika. Ovo je država jedno 25 putah veća od austrijanske države, obilujuća svake vrsti plodinami. Medju ovimi dan danas prvo mjesto drži kameno ulje. Već se je od davna za njega znalo, da izvire iz zemlje, al ga sve do godine 1860. nisu znali upotrebljavati. Stoprv ove godine dosjetiše se, da se kameno ulje može očistiti i upotriebiti za posvjet, a do sada je badava teklo u more. Od onda se sve to više ovakvih vrielah nalazi, kopa i upotrebljava. Iztraživanjem se je našlo, da ondje, gdje izvire kameno ulje, ima u dubljini neizmjerno množtvo kamena ugljevja, iz kojega sama narav kao destilira kameno ulje. Najviše je š njega na glas izašla amerikanska pokrajina Pensylvania; uslied toga je ondje i ciena zemlje nevjerovno poskočila. Gdje je odprije jutro zemlje stajalo njekoliko forintih, sad se prodaje i po 2000 for. Ovako se je mnogi seljak, na kojega zemlji ima onakvih vrielah, preko noći obogatio. Već godine 1860. bijaše u jednoj jedinoj županiji, Venango zvanoj, 130 vrielah, iz kojih se je crpilo svaki dan do 660 bačavah kamena ulja; — blizu grada Petroleum zvanoga vadi se iz 30 izvorah svaki dan do 200 bačavah ulja. Blizu Pittsburga su velike dvie tvornice (raffinerie), koje čiste kameno ulje.

Za dobivanje kamena ulja netreba velike glavnice. Nabavi se komad zemljišta, pa se buši bušilom (*Bohrmaschine*) 100—200 stopah u dub; bušotina je samo 2—4 palca široka. Prema tomu, kakva je zemlja, stoji onakov zdenac 600—1000 forintih. Ako ulje neće da izvire do vrh zemlje, a ono se namjesti smrk (pumpa.) Njekoja vrela su vrlo obilata, osobito prvih danah; tako je kod Franklina iz jednoga jedinoga izvora izavrelo za njekoliko satih preko 30 bačavah ulja; a u županiji Morny 90 bačavah za dan. Ovakva vrela vriede neizmjerno mnogo. Njeki seljak uzajmi na svoje maleno gospodarstvo njekoliko stotinah forintih i odvaži se bušiti zemlju; sreća mu posluži, te se namjeri na toliku žicu kamena ulja, da su mu isti dan nudjali za ono zemljište 60.000 forintih, koje odprije nije vriedilo ni 200 for. Nije čudo, jer mnoga vrela svojim vlastnikom za tri mjeseca donose 20—30.000 forintih čista dobitka.

Čuvši za ovu izvanrednu sreću, sve se je pomamilo za sličnim dobitkom i udarilo u vrtanje zdenacah za kameno ulje. Kao što je bila prije desetak godinah svu sjevernu Ameriku uhvatila zlatna groznica, to jest sve je trčalo u Kaliforniju, da se obogati pranjem zlatna pieska: isto tako sada sve hoće u Pensylvaniju, da nagrne silna blaga kamenim uljem. Trgovci, ljekari, odvjetnici, seljaci — sve buši zemlju i traži kameno ulje ili njim trguje. Mnogi seljak je založio svoje gospodarstvo i uložio dobivene novce u vrtanje zemlje: gdjekoji se namjeri na pravu žicu i bude bogataš; a mnogi osvane prosjak.

Kod samoga vrela kameno ulje je vrlo jevtino: do nedavno se je za punu bačvu plaćalo 5 for., a sada je puno jevtinije — čemu se netreba čuditi, jer tu neima druga posla nego grabiti i liti u bačvu. Poradi ove jevtinoće vozi se sada kameno ulje na veliko tja u Europu, pak je i ovdje jošte puno jevtinije od repična ulja: centa kamena ulja stoji u Beču 20—25 for., a centa repična prodavala se do lani po 30—37 for., nego sad je i ono spalo na 27 for. Gospodari su se uslied toga poplašili, da će morati prestati sijati repicu; nu oni će samo morati cienu joj obaliti i manjim se dobitkom zadovoljiti. — Pitanje je, neće-li amerikanska vrela prije ili kasnije presahnuti? — Na ovo se pitanje nemože odrješito odgovoriti, nego opet neima prilike, da će se to brzo dogoditi. Pa kad bi i presahla ponješto amerikanska vrela: potražit će ih špekulanti drugdje, najpače u Iudiji, gdje ih ima takodjer vrlo mnogo. Kad se je već pronašao način, kako se može kameno ulje očistiti i tako za posvjet upotriebiti, neće prometnici tako lasno robu ovu iz rukuh pustiti, koja im toliko dobitka nosi, buduć da se je neizmjerno mnogo kupuje. U Ameriki slabo se i upotrebljava drugo posvjetilo nego kameno ulje. I pravom, jer je ovo najjevtinije medju svimi posvjetili, pak opet gori žarkim bielim plamenom. Ako uzmemo za mjerilo svjetlost jedne milly-svieće, te stavimo, da ova svjetlost stoji svaki sat 2 novčića: evo troška i svjetlosti od različitih posvjetilah! U prvom stupcu naznačena je ciena posvjetila za 1 sat, a u drugom, koliku daje svjetlost prema milly-sviećam.

Argand. loj. svieća stoji za 1 sat	1.3; daje svjetla za	$^3/_4$ m. sv.
Repično ulje „ „ „ „	0.8	2.8 „ „
Kameno ulje sa šupljim stienom	0.3	20 „ „
Solaröl	0.16	27 „ „
Posvjetni plin	0.10	6 „ „

Kameno ulje je ne samo tim koristno, što je jevtinije od repična, nego i zato, što sporije gori. Ako svjetiljka (lampa) ima 7 linijah širok stienj, dat će ti svjetlost za 7 milly-sviećah, i opet će jedna funta gorjeti 26 satih, pa stoji (u Zagrebu) 32—36 novč.; gdjeno funta milly-sviećah (šesticah) gori 36 satih, nu daje svjetlost samo od 1 svieće, a stoji (u Zagrebu) 60 nv. To je dakako golema razlika. Isto tako su izračunali, da je svjetlost kamena ulja 8—10 putah jevtinija od repična ulja. Ova jevtinoća je uzrok, da su mnogi gradovi počeli svoje ulice osvjetljivati kamenim uljem, te im je osvjeta jevtinija od plinove.

„Al je kameno ulje opasno i pogibeljno.“ Na taj prigovor odgovorit ćemo u budućem broju.

GLASONOŠA.

Službene viesti.

Program
za glavnu skupštinu podružnice križevačke, koja će se držati dne 12. siečnja t. g. u 3 sata poslje podne u županijskoj dvorani.

1. Izviešće o uspjehu svilarstva godine 1863.
2. Predlozi za promicanje i razprostranjivanje svilarstva u buduće.
3. O pripravah za ljetošnju zagrebačku izložbu i o sudjelovanju podružnice sa križevačkim gradskim odborom u tu svrhu.
4. Čitanje vinogradarskoga reda ovdašnjega sa opazkami pridodanimi od visoke kr. dvorske kancelarije Dalm. Hrv. Slavonske.
5. Izviešće o podmirenih godišnjih prinescih pojedinih članovah i o tražbinah gospodarskoga družtva.
6. O sredstvih, upotriebljenih proti govedjoj kugi u križevačkoj županiji.
7. Predlozi pojedinih članovah za dojduću glavnu skupštinu gospodarskoga družtva hrv. slavonskoga.

U Križevcu dne 1. siečnja 1864.

Tajnik podružnice: *Josip Lajer.* Predsjednik podružnice: *Dragutin Lambl.*

Domaće viesti.

— *M. D.* Iz Karlovca *(Govedja kuga.)* Dne 24. prosinca ostale su od govedje kuge bolestne samo tri glave: nadao sam se da ću u današnjem izviešću javiti moći, da je ta pošast u ovoj okolici sasvim prestala; nu opet je njekoliko glavah oboljelo, i to u Drežniku kod Banije 5, na samoj Baniji 2, a u Cvetkovićih 10 komadah; dakle je dne 31. prosinca ukupni broj bio 20.

Od ovih ozdravilo je 6, parnulo 7, ubita je jedna krava; ostade dakle, i to jedino u Cvetkovićih, 6 komadah. Mislim, da bi se na skorom mogli otvoriti sajmovi marvinski u Karlovcu, barem iz onih kotarah, gdje je već prestala kuga moriti.

Gospodarske viesti.

— (Skupa goveda.) U englezkom gradu Brewithu bila je na 15. Stud. javna dražba Wilsonove črede (gulje), sastojeće iz 33 glave, pa se je za nju utržilo do blizu 46.000 forintih. U ostalom su njegova goveda na glasu radi svoje plemenitosti. Svaka glava ima ne samo svoje ime nego i krstni list, u kojem je naznačeno ime otca i matere; jer se sada više o tom i nedvoji, da vrsnoću jednoga živinčeta odlučuje vrsnoća njegovih roditeljah. Baron Rothschild je ondje kupio dvie krave, jednu za 800 for. a drugu za 645 for. Jedan junac godišnjak prodan je za 420 for.

— Govedja kuga prestala je na Štajeru sasvim. Oboljelo je bilo 75 glavah, a ubijeno je 60 govedah. Da se je ovako krepko i kod nas postupalo; da su se sve sumnjive glave u prvom pojavu kuge odmah potukle i odmah platile: uvjereni smo, da bi bilo nestalo već i u našoj domovini ove strašne biede. Ako bi se komu učinio velik trošak za zemlju, kad bi se bile platile sve sumnjive glave: neka sbroji sada onu štetu, koju je domovina naša prepatila samom kugom.

— (Govedja kuga.) Izračunalo se je, da je govedja kuga od godine 1849 do 270.000 govedah u austrijanskom carstvu podavila i tim nam štetu od $13^1/_2$ miliuna naniela.

— Gljive (kakve mu drago) daju najvrstniji gnoj, kada sagnjiju, najpače ako se miešaju zemljom i polievaju gnojnicom. U ovakvu zemlju posijano bilje odlikovat će se tamnim zelenilom i rast će osobito brzo. — Ovako si možeš lasno nabaviti dobra gnoja za povrstnjak.

— (Velika krmačetina.) U Pešti su ovih danah pokazivali za novce krmaču ugarskoga plemena, koja 8 centih važi.

— (Vrbova živica.) Tko ima zemlju ovlažnu, najbolje će ju ograditi vrbovom živicom, evo ovako: Vrbove sadjenice, to jest osječene grane, treba da su 4 do 6 stopah dugačke, a posadi ih koso u zemlju, da jedan vrbić bude okrenut lievo, a drugi desno. Ondje, gdje se križaju, sveži ih vrbovom šibicom. Vrbe će porasti i tako gustu živicu napraviti, da se neće ni zec kroz nju provući, a kamo-li čovjek. Ovakva ograda nezadaje mnogo više posla od obična plota, pa je dugovječna; svake godine ju možeš okresati, pak imaš granja dosta, i ako posadiš same bjekve ili žukve, imaš dosta šibah za vinograde ili za košare i košarice.

Svaštica.

— (Zabavna plovitba oko svieta.) Kad se je prije čovjek u Beč spremao, pripravljao se je za dugo, uredio sve svoje poslove, jer je znao, da će se Bog zna kad povratiti. Ima tomu pako jedno 2 godine, što su počeli ustrojavati zabavne pute — na 50 miljah. Nu najveći je zabavni put, što ga je priredila bečka vjeresiona *(Creditbank)*. Ona je pogodila osobit parobrod, koji će krenuti na put 4. Ožujka 1864., a do mjeseca Studenoga iste godine oplovit će sav sviet. Za ovo vrieme prevalit će taj parobrod 32.000 miljah; na znamenitih mjestih boravit će dulje vremena; posjetit će 35 znamenitih morskih lukah. Svaki putnik mora platiti 5000 for., za to će dobiti sve što mu treba. Već se je prijavilo toliko putnikah, da će se put taj sbilja izvesti.

— (Trihinska bolest.) Već smo jedanput na široko razlagali, da u sirovom svinjskom mesu ima više putah sila tananih kao vlas životinjah, koje se i u čovjeku razplodjuju, kad jede suho sirovo meso (n. p. šunku, kobasice), te ga do smrti muče. To se dogodi nedavno u njemačkoj varošici Hettstedtu, gdje je bila velika svatba, a na nju pozvano jedno 100 gostijuh; tu su medju ostalimi jeli donieli na stol i kobasice, koje su gladni gosti u meden kus izjeli. Nego za koji dan počmu kunjati i hiriti, a za nedjelju danah pomrlo ih je do 20. Iztraživanjem se je pronašlo, da je bilo u onih kobasicah trihinah, te su ovako od te trihinske bolesti žalostno poginuli.

— (Turski sultan naprednjak.) Turski sultan je postao pokrovitelj francezkoga družtva za udomaćenje inostrane živine i bilja, o kojem je Gosp. list na široko govorio (Société d' acclimatisation.) Poklonio je družtvu prinesak od 5000 franakah i podjedno utemeljio sultansku nagradu, kojom će pomenuto družtvo darivati zasluge stečene udomaćenjem. Nebi-li se tko potrudio i udomaćio u Turskoj divnu travu slobode, pa da uhvati onu nagradu?

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek.**

Broj 2. **U Zagrebu** **14. Siečnja 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Nauka o gospodarenju.

Piše ravnatelj Dragutin Lambl.

A] Uvod. Opis razmierah imanja.

(Nastavak.)

III. Razmjeri dobra.

10. Razmjeri *(Verhältnisse)* dobra tiču se zemaljske i životinjske plodnje t. j. najprije svojstvah tla ili zemlje, nadalje podnebja, zatim obradjivanja zemlje, gnojitbe, sijanja i gojenja gospodarskoga bilja, napokon težitbe i posebnog dohodka od pojedinih plodinah. Isto tako se protežu ovi razmjeri na dohodak stočarstva i plodinah životinjskih, pak i na korist gospodarskih obrtah; naime vinarstva, rakijaštva itd.

Razmjerje zemlje i podnebja spada u nauk o tlu i podnebju, koji je posebna čest gospodarske znanosti. Nam ovdje treba ponajprije razmatrati redovito obradjivanje i težanje zemlje; jer uredno gospodarenje zahtieva nabrajanje težnih troškovah, iz kojih treba da se pronadju razmjerni brojevi za pojedine slučaje gospodarskoga rada. S toga ćemo ovdje navesti pregled i razmjerje gospodarskih radnjah, gnojitbe i težitbe.

11. Razmjeri gospodarskih radnjah mogu se na kratko evo ovako ustanoviti i razmjernimi brojevi označiti.

A. Ručno djelo.

a] Pri težnji poljah i livadah.

„Jedan težak (mužkarac) može dnevice:“
natovariti gnoja 15 do 18 vozovah po 10—12 centih,
razmetati gnoj po njivi na $^1/_4$ rali na sitno, a $^1/_2$ r. na krupno,
ulagati gnoja u brazde na $^1/_3$ do $^1/_2$ jutra (rali),
posijati 12 do 16 vag. žita ozimoga i 14 do 18 vag. žita jaroga na 4, 5 i 6 jutar. zemlje,
posaditi koruna 5 do 8 vag. na $^1/_3$ do $^1/_2$ jutra zemlje,
„ kukuruza $^1/_8$ do $^2/_8$ vag. na $^1/_3$ do $^1/_2$ „ „
„ sjemenja od blitve i buraka 2—4 funte na $^1/_6$ do $^1/_4$ jut.,
posaditi razsada od blitve i buraka na $^1/_8$—$^1/_6$ jut.,
izčupati gustog sadja blitve i kukuruza na 30—80 □ hv.,
okopati blitve i kukuruza 50 i 70, zelja 80 i 100 □ hv.,
pograbljati t. j. ukloniti kamenje i strnjiku s djeteliništa i livade na $^1/_3$ i $^1/_2$ jutra,
nasukati povieslah (slamnih gužavah) kratkih 1000, dugih do 700.
požeti srpom žita na $^1/_6$—$^1/_4$ jutra,
pokositi kosom trave na $^1/_2$—$^3/_4$; žita $^3/_4$—1 jutro,
posušiti siena i otave od $1^1/_2$ do $2^1/_2$ jutra,
navezati žita 15 do 20 velikih snopovah ili 75—100 snopićah,
otriebiti i opahati 20, 30 do 50 vag. žita,
natovariti siena 5, 6 i 8 vozovah,
povaditi koruna iz zemlje 5, 7—9 vaganah,
sabrati koruna izorana ili izkopana 6 do 10 vag.,
natrgati i oljuštiti (otriebiti) klipovah kukuruznih 4 do 6 vaganah,
očistiti repe, blitve od blata i korienja 10, 12—15 cent.,
natovariti repe, blitve i koruna 80, 90—100 centih.

b) Pri vinogradarstvu.

„Na 1 jutru od 1600 □ hvatih obavlja se:“
rezanje sa 10, 15, i točno, posve valjano sa 20 težakah,
kopnja svaka sa 16—20 težakah,
koljenje sa 10 do 15, kod izvanredno gusta nasada i tvrdoga tla 20 tež.,
vezanje sa 10, 12 do 15 tež., a kad ima lucanjah Hooibrenkovih 20 i 25 težakah,
ulaganje gnoja kod gnojitbe sa 10, 12—15 težakah,
berba sa 10—15, kad ima puno grožđja, i 20 težakah.

c) Pri stočarstvu.

„Jedan težak (mužkarac) može dnevice:“
narezati sječke od 6, 8 i 10 centih slame (prema vrsti sječkarnice),
navezati siena 10, 12 do 16 centih u snopiće, 10 na 1 ct.
nahraniti i orediti 10 do 12 kravah muzarah, ili 15 do 20 glavah junadi.

B) Vozno djelo.

a) Pri težanju poljah i livadah.

„Sa 2 dobra konja ili 2 jaka vola možemo dnevice:"

izvezti gnoja na polje 6 do 8 vozovah, pače (ako su njive blizu dvorišta i kola se mienjaju) 10 do 12 vozovah,

zaorati gnoja jednako razmetana na $^1/_3$ do $^1/_2$ jutra,

strništa uzparati (prvačiti, podvaliti) plitko $^1/_2$ ili 1 jutro, duboko $^1/_3$—$^3/_4$ jut.,

njive umekotiti (dvojačiti) $^1/_3$ do $^3/_4$ jut.,

poorati za sjetvu $^1/_3$ do $^3/_4$ jut.,

duboko poorati (prije zime) $^1/_3$ do $^1/_2$ jut.,

sjemena zagrabljati (pri sjetvi grabuljom (*Saatharke*) $^2/_3$—2 jut.,

pobranati oranicu jedanput 6 do 8 jutarah, dvostrukim drljanjem 3 do 5 jut.,

poprašiti, porahliti (svakovrstnim ratilom) 1, $1^1/_2$ do 2 j.

ogrnuti usjev, osobito okopavine u redovih, 1, $1^1/_2$ do 2 jutra,

povaljati oranicu jedanput kratkom valjugom 8 jut., dugom do 15 jut.,

povaljati njivu dvaputa (uzduž i poprieko) 2, 4—6 j.,

povaljati grumenje ježom (bodljavom valjugom) samo 3 do 4 jutra,

spremiti žito, ako je njiva $^1/_4$ ure odaljena od dvorišta, 10 do 15 vozovah; ako je pak $^1/_2$ ure daleko, 8 ili samo 6 vozovah,

naklasti (natovariti) 100 snopovah velikih ili 400 pomanjih,

natovariti repe, koruna i zelja 15, 20 do 25 centih (1 vagan repe ima 60 do 75 funt., 1 vag. koruna 80 do 90 funt.),

izvaditi oranjem repe i koruna na $^2/_3$ do 1 jutra.

(Nastavit će se.)

Kameno ulje.

(Ostatak.)

Kameno ulje, izviruće u Ameriki iz zemlje, nije stvar jednostavna nego sastavljena. Amerikanski taj petroleum sastoji se iz dvie tvari; iz tako zvane *naphthe*, i iz prava kamena ulja. Obje ove tvari gore, obje su i drugčije slične i srodne; al se opet nafta znatno razlikuje od čista kamena ulja. Nafta je svojom naravju mnogo nalik na etir (*Aether*) i na čistu vinovicu. Nafta hlapi, pa kad primakneš tomu hlapu iliti plinu goruću svieću, planut će hlap, te će se od njegova plamena užeći i sama nafta, dakle i ulje puno nafte, pa buknuti, ako je u kakvoj posudi. S toga je nafta upravo tako opasna kao što i vinovica ili etir. Zato, da se ukloni onakva pogibija, treba sirovo kameno ulje destilirati iliti prepicati. Kod toga postupka izhlapit će iz kamena ulja sva nafta, i uhvatit se u posebnu posudu. Nafta je u ostalom drugčije vrlo koristna, može se upotriebiti mjesto terpentina, benzina (kojim se vade mastnice (*Fettflecken*) iz haljinah itd.; nego za posvjet nevalja, jer već kod 48 stupanjah topline vri, a čistu kamenu ulju treba 120 stupanjah topline da uzavre.

Glavna je dakle stvar, da se iz sirova amerikanskoga kamena ulja iztjera nafta — pak će nestati svake opasnosti; jer onakvo očišćeno (rafinirano) kameno ulje nije više opasno nego svako drugo ulje. Što se piše o svakojakih nesrećah, dogodivših se uz porabu kamena ulja — ponajviše je pretjerano, više putah izmišljeno zato, da se ljudi odvrate od kupovanja jevtina kamena ulja, pa da kupuju skupo repično. U Hrvatskoj se već troši puno kamena ulja — a još se nikakva nesreća nije dogodila.

Tim neću da kažem, da uz kameno ulje netreba opreza, nego samo, da netreba straha. Šta je opasnije od puščanoga praha ili od žigicah, pak ih opet upotrebljavamo, nu da bogme da pazimo. Glavna je dakle stvar kod porabe kamena ulja, da si nabaviš očišćena ulja. Al žaliboże ima bezdušnih trgovacah, koji prodaju nečisto kameno ulje pod čisto. Nego ta se prevara lasno može poznati. Nalij na plitku zdjelicu (šalicu) na dno kamena ulja, od prilike za $^1/_3$ palca (cola), onda zapali komad papira i drži nad uljem. Ako je ovo sirovo, ili ako nije dobro očišćeno, planut će hlapeća iz njega nafta i ulje će se zapaliti; ako je dobro očišćeno, možeš u ulje spustiti onaj goreći papir, on će koji čas goriti, pak će se onda sam utrnuti, a ulje se opet neće užeći. Ovim jednostavnim pokusom može se svatko osjegurati od one pogibelji, kojom prieti nečisto kameno ulje. U tom se slažu sva najnovija izviešća učenjakah, da se ta pogibelj pretjerava.

Pokle smo ovako (kao što se nadamo) umirili občinstvo u pogledu opasnosti kamena ulja, o kojoj se toliko govori, valja nam ga naputiti, kako da š njim postupa. Jer kameno ulje je posve druge naravi nego repično, zato se niti nemože žeći u istih svjetiljkah, u kojih gori druga vrst ulja.

Kameno ulje gori ljepšim plamenom nego ulje od repice itd., i to zato, što u njem ima više otopljena ugljena: al upravo toga radi treba mu više zraka, da može podpunice sgorjeti. Svjetiljka, namienjena kamenu ulju, mora biti dakle tako sagradjena, da može k plamenu, ka gorećemu stienju od svakuda pristupati dosta zraka. Ako se taj pristup zaprieči, kameno ulje će se strašno kaditi i tako smrditi, da nećeš moći podnieti toga smrada.

Kameno ulje je gušće od običnoga, zato se previsoko po stienju nepenje u vis; spremka (reservoir), to jest ona jabuka od svjetiljke, u kojoj je naliveno ulje, mora dakle biti blizu samoga plamena; al da se svaka pogibelj zaprieči, to je ona spremka u dobrih

svjetiljkah tako razstavljena od plamena, da ovaj nemože dopreti do ostalog ulja u svjetiljki. U ostalom je ovakva svjetiljka vrlo komodna: kad ju zapališ, netreba ti više nikakve brige, ni popravljanja, ni čišćenja — ona će gorjeti, dokle ima i koliko ulja dole u spremci. Samo uvaži evo ovaj naputak:

1) Kupi svjetiljku kod poštena trgovca, koji netrguje lošom robom; jer lampa mora biti dobro napravljena, da budeš š njom zadovoljan i da ti dugo traje. U Zagrebu prodaje ovakve dobre svjetiljke trgovina Guthardt i Schwarz (u dolnjoj Ilici) i limar Sorgner (na početku vlaške ulice). — Jedna svjetiljka stoji 1—3 forinta, prema ljepoti svojoj.

Isto tako kupuj i kameno ulje samo kod poštena trgovca, koji ga nabavlja iz dobre tvornice, i koji od prevelike lakomosti nemieša sirovo s očišćenim. Ovo se pozna već samim mirisom, jer nezaudara onako jako kao sirovo; akoprem svako kameno ulje neobično vonja, nu tomu se vonju čovjek brzo priuči. Nego kad gori u dobroj svjetiljki, nezaudara ni malo. U Zagrebu se prodaje dobro očišćeno kameno ulje kod trgovca Alexandra (pokraj Pruknerove gostione) funta po 35 novč., a kod gori imenovanih trgovacah po 36 novč.

2) Da ti se ulje lasno neprolije, najbolje ćeš uraditi, kad si nabaviš za njega kantu od lima (*Blechkanne*). Ima ih i takvih, koje imaju osim obična grlića jošte osobitu cievčicu, kojom se ulje lije u svjetiljku a da se neprolije. Da zapriečiš svaki proljev, a tim štetu i smrad, nemoj te kante nikada do vrha napuniti; jer kad je sasvim puna, lasno proliješ ulje, lijuć ga u svjetiljku. Ovu kantu čuvaj na mjestu, kamo nedopire ni oganj ni drugo svjetlo.

Sada da se povratimo k svjetiljci. S ovom treba vrlo pomnjivo postupati. Svaka se nemarnost kazni tim, da svjetiljka neizvršuje svoju dužnost. Ponajprije se zahtieva čistoća, već zato, da se ukloniš smradu; jer ako ulje proliješ, smrdi.

Onaj gornji diel svjetiljke, gdje je utaknut stienj, te gori, zove se gorište (*Brenner*). Želeć uliti ulje u svjetiljku, odšarafi gorište, al neizvadi stienja. Da neproliješ ulje, utakni u svjetiljku malen lievak (trahtir.) Budući da je spremka, to jest ona jabuka, u kojoj se ulje skuplja, od stakla, to vidiš točno, kad je puna. Da zapriečiš proljev, najbolje ćeš uraditi, ako ju sasvim nenapuniš ulja. To je i zato dobro, jer ondje, gdje je gorište pritvrdjeno za staklo, probija ulje van; netreba ga dakle dotle nalievati. Pametno je, svaki dan napuniti svjetiljku uljem: kad ova gori, dolievanje je vrlo neprilično, dapače opasno; jer dolievajuć goreću svjetiljku, lako se sve ulje zapali, svjetiljka se razprsne, pak eto gotove nesreće. Razborit čovjek priredit će dakle već po danu svoju svjetiljku, i to izvan sobe (n. p. u kuhinji), da mu smrad od kamena ulja nedosadjuje. Napunjena svjetiljka gori jedno 10 satih neprestano, naime, dok nesgori sve ulje. Tako ti netreba nikada dolievati; što je i onda neprilično, ako ugasiš svjetiljku; jer svakako treba skinuti ciev i odšarafiti gorište, a oboje je onda vruće, valja dakle čekati, dok se neohladi.

Kad naliješ ulje i navrtaš gorište, ubriši dobro svu svjetiljku papirom.

Pokle je ova za dugo gorila, uhvati se na vrhu stienja i gorišta crn, mastan ugljen: ovaj valja svaki dan ukloniti, da nezatrpa rupice, kroz koje dolazi zrak k plamenu.

Vrlo je važno čišćenje stienja. Ovaj negori tako brzo kao u drugih svjetiljkah, već ga samo malko na vršku sgori, zato i traje vrlo dugo, gdjeno u drugih svjetiljkah upravo naticanje novoga stienja svaki čas zadaje puno posla. Ja moju svjetiljku upotrebljavam već jedno dva mjeseca, i upotriebit ću jošte toliko, a stienja neću morati mienjati, tako ga malo sgori. Nego onaj sgorjeli vršak valja svakako skinuti; al tomu netreba nožicah (makazah, škarah) nego samo komadić papira. Nožice već zato nevaljaju, što je težko osjeći upravo debeo stienj; a to svakako treba, ako želiš imati liep plamen; jer ako stienj nije jednako osječen, kadit će se svjetiljka. U svjetiljkah, štono se prodaju u Zagrebu, stienj je plosnat; ovdje je dobro, brišuć ga papirom sbrisati najposlje oba kraja prama sredini stienja, da ovaj bude malko sveden, tada plamen neudara u staklenu ciev sa strane, koja u toga puca.

Očistiv gorište, pokrij ga onom kapicom, što si ju na njem našao, te je neobhodno potrebita, da svjetiljka liepo gori; niti ove nemoj užeći dok ni si kapicu nataknuo. Od stienja neka samo vršak viri iz cievi, u koju je utaknut; nipošto nesmie stienj viriti iz kapice.

Kad si svjetiljku zapalio, natakni na nju staklenu ciev (*Glascylinder*). Ovdje ti treba osobito paziti, ako se želiš oprostiti štete. Budući da se u ovoj cievi sva vrućina skuplja, to je onda naravna stvar, da se ciev za kratko vrlo svrući. Svatko znade, da čaša pukne, kad u nju naliješ vruće vode, a neće joj ništa biti, kad ju metneš u hladnu vodu i ovu malo po malo svrućiš. Isto valja i za ciev na svjetiljci. Ako zapaljen stienj odmah žestoko gori: ciev će se naprečac svrućiti i pući; ako pako plamen od zapaljena stienja samo malko iz kapice liže: to će se malo po malo, nu opet brzo (od prilike za 1 minutu) staklena ciev svrućiti, onda možeš stienj gori pomaći, neka gori punim plamenom, pak ti ciev neće pući. Samo se kaže, da staklenu ciev valja svaki dan očistiti, neka bude bistra i prozračna. Za to ima osobitih čistilicah, pak ako kupiš za 5 novčićah bečkoga vapna (*Wienerkalk*), ciev će biti odmah čista. Nego onih, koji nestanuju u gradu, svjetujemo, neka nakupe sa svjetiljkom odmah i 4—5 cievih (komad po 10 novč.) da ih imaju pri ruci, kad koja pukne, jer bez te cievi nemože se upotriebiti svjetiljka za kameno ulje (*Petroleumlampe*). Napokon mora ovakva svjetiljka uviek na miru stajati; jer ako ju nosiš i mičeš, kadi se.

Tko sve ovo posluhne, pohvalit će se kamenim uljem, od kojega je lani jedno 10 miliunah centih iz Amerike u Europu doveženo, što je jasan dokaz njegove vrsnoće.

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. (*Skupština gospodarskoga družtva.*) U ponedjeljak 21. Siečnja u 9 satih u jutro držat će se u narodnom domu glavna skupština gospodarskoga družtva. Evo predmetah viećanja:

1. Govor, kojim će predsjednik skupštinu otvoriti.
2. Izviešće o djelovanju družtva od 4. Veljače 1862. do Siečnja t. g.
3. Izviešće o prihodu i razhodu družtvene blagajne od zadnje glavne skupštine do sada.
4. Izviešće o djelovanju na pokušalištu u Liepojvesi.
5. Izviešće o Haraminčićevih nagradah.
6. Izviešće o svilarstvu.
7. Izviešće o nastalom pitanju, kako da se podigne konjarstvo u domovini našoj.

Poslje toga razpravljat će se ova pitanja:

8. Kako da se rieši što prije pitanje o zadrugah, radi kojih nam je ravitak domaće kulture nemogućan?
9. Je-li uspješan i shodan sadašnji postupak kod komasacije i segregacije?
10. Kako bi se ustanoviti mogla vjeresiona za seljačka gospodarstva?
11. Koja su sredstva nuždna, da se poprave naše sjenokoše, a koja opet, da se sjenokoše i polja kanaliziraju?
12. Kako da se što veća pozornost gospodarah naših obrati na to, da se preprieči haranje domaćih šumah, i što je nuždno, da kod nas pravilno gospodarenje sa šumami nastane?
13. Da bude seoska učiona pučkomu gospodarstvu neposredno koristna, nebi li potriebna bila:

a) Knjiga o gospodarstvu, koja bi se uvela u pučku učionu, koli za svakdanje učenike, toli za opetovničare.

b) Da pako učitelj ob onom, što u knjigi toj stajalo bude, svojim učenikom valjan razlog dati uzmogne, nebi li nuždno bilo, da se seoski učitelji uz primjerene dnevnice, koje bi im se ili iz obćinske, ili pako zemaljske blagajne davale, šalju redomice i to za vrieme školskih praznikah u križevačko gospodarsko učilište, gdje bi učili najpotrebitija o pučkom gospodarstvu, kao što to u kraljevini Würtemberžkoj biva, gdje seoski učitelji o državnom trošku Hohenheimsko gospodarsko učilište njekoliko nedjeljah danah polaze?

c) Da se uz svaku učionu podignu voćna i dudinska rastila; napokon

d) Kakve bi se još reforme u pučkoj učioni izvesti dale?

14. Kojim bi se načinom na obćine što bolje djelovati moglo, da šalju u većem broju svoje dječake u križevačku ratarnicu?
15. Predlozi podružnicah i pojedinih članovah.
16. Obnova predsjedničtva i upravljajućega odbora.

Svi pismeni predlozi budi od podružnicah, budi od pojedinih članovah primat će se onaj dan prije gl. skupštine u pisari gospodarskoga družtva.

Pozivamo jošte jedanput uljudno sve naše gospodare, kojim je stalo do napredka gospodarskoga u obće, a napose do napredka našega družtva, da se potrude u ovu skupštinu.

— Radobojske rude za sumpor i kameno ugljevje nudja c. k. popečiteljstvo financijah na prodaju. Ponude se primaju do 1. Veljače od c. k. rudarskoga i šumarskoga ravnateljstva u Gradcu.

— (Glasonoša.) Karlovački „Glasonoša“ osvanuo nam je s novom godinom ne samo u novoj odjeći nego i s torbom punom zanimivih članakah. Njegova čestitka k mladomu ljetu u 1. broju je prekrasna, a isto tako su i ostali članci baš po izbor; tobolac pako pun svakojakih novinah. Razabire se, da tu ima ruke veleumnoga pjesnika Kriesnicah. U svom sadašnjem ustrojstvu omiljet će Glasonoša doista našemu obćinstvu: mi mu želimo i slutimo napredak. Na pol godine stoji poštom 3 for.

— Oko Vrbovca pojavlja se mjestimice bedrenica; ovih danah je od nje u Gradcu jedan vol poginuo.

Obrtnost.

— (Egjipatski lonci.) Pražki trgovac Löwinger izvadio je povelju (privilegiju) na tako zvane egjipatske lonce, kojimi se prištedi puno drvah. On kaže, da ako si u ovakvom loncu 5 minatah kuhao meso, grah, pasulj itd., onda ga možeš odstaviti, a jelo će se za 2 do 3 sata skuhati i vruće ostati; kuhano jelo ostat će u njem 20 satih toplo. To bi dakle mogao u Zagrebu skuhati u ovakvom loncu kašu i poslati ju željeznicom u Beč, pa bi onamo topla prispjela. Ljeti se mogu opet ovi lonci upotriebiti kao hladnjače (*Kühlapparat*): jelo u njih ostavljeno ostat će hladno i frižko. Ovakov lonac za 5 okah stoji 10 for. (*Obzor.*)

— (Nožarski remek.) Londonski nožar J. Weisz, koji bje kao siromašni njemački kalfa u London došao, a marljivošću i poštenim postupanjem tako se obogatio, da se sada medju prve englezke nožare broji, napravio je ljetos nož za džep, u kojeg ima 1800 nožićah (*Klinge*), a svaki se može napose otvarati i zatvarati.

— (Voda ogrjev.) Iz Pariza javljaju, da je lučbaru Girardu za rukom poslo razstaviti jevtino vodu na njezina počela (elemente) kiselik i vodik; a ovaj potonji upotriebiti za ogrjev mjesto ugljevja. To bi bio da kako vrlo jevtin ogrjev. Na skorom će se oglasiti Girardov postupak.

— (Kosilo ručno.) Dosadašnjim kosilom (*Mähmaschine*) treba vozne marhe, koja ih tegli, a Amerikanac Fischer sagradio je kosilo na dvokolicah, koje jedan čovjek napried tura i tako travu kosi.

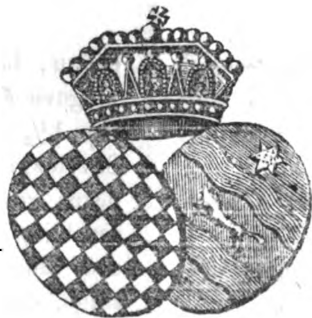
Svaštica.

— Od jednoga vjedra piva, koje se vozi iz Austrije u zemlje njemačkoga carinskoga saveza (Zollverein), plaća se ondje carine 5 for. 4 novč.; a vjedro piva dovežčenoga k nam iz zemaljah njem. carinskoga saveza plaća carine samo 1 for. 7 novč. I ova krivopravnost djelo je „ženialnoga“ tobože Brucka, te pokazuje, kako je po nas neizmjerno spasonosna sadašnja carinska sveza s Njemačkom. Isto razmjerje valja i glede vina.

— (Krinolina ubojica.) Izračunalo se je, da je od 10 godinah, kada bje francezka carica prvu krinolinu bila obukla, zaglavilo 40.000 ženskih glavah od krinoline; ponajviše su strašnom smrću poginule, budući žive izgorjele.

— (Riedka starost.) U Trstu živi jedna starica, koja se je rodila godine 1740. Može se uzeti, da je ista u današnje doba najstarija osoba u čitavom svietu.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

Broj 3. **U Zagrebu** **21. Siečnja 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Pčelarstvu se hoće nauka.

Blago onome, koji se sa tudje štete i zla uči. No ja nisam imao prilike, sa tudje štete i zla učiti se, nego sa svoje štete, i sa velikim mojim trudom. Tako sam tumarao i bludio, kao onaj, koji noću u mraku i nepoznatom mjestu puta traži. Pa još kad se na sliepca namjeri i zamoli ga, da mu sliepac puta nadje i pokaže; taj nikad neće na pravi i dobri put izaći! Tako i ja u početku, kad sam počeo zapaćati pčele, pitao sam onakove, koji nisu znali ili nisu htjeli istinu kazati. Kako su me učili, ja sam tako činio; no sve je išlo naopako.

Govori poslovica: „Ko se ožeže od vrela jela, a družtvu ne kaže, taj nije dobar za družtvo." Ja uzimajući taj primjer, da ne bi i mene kogod osudio i ogovorio: „taj čovjek imao je uvick pčelah, i nije hteo nikoga naučiti" ; uzimam u ruku pero, da opišem, što sam za mlada moga vieka trudom i štetom zlo i dobro postigao.

Početak moj zapaćati pčele bio je na ovaj način. Dobijem od jednoga dužnika na poklon jednu košnicu, kojoj se ja vrlo obradujem. Košnica ova bila je slaba, potrebovala je hrane, meda. Ja koga ću da pitam, nego onoga, od koga sam ju dobio? Upitam dakle njega, treba-li je hraniti i kako treba. On me nauči, da uspem u tanjir meda i gore po medu da nasječem rogoza, da se pčele od meda ne umažu, pa taj tanjir da metnem pod košnicu, koju hoću da hranim. Ja jedva dočekam da izgovori i zapitam ga, u koje vrieme treba to činiti? On mi kaže, kad je liep i topal dan, onda treba to činiti; zašto, kad je zima (veli), onda pčele neće se sići na med. Ja tako učinim. Kad bude liep topal dan, napunim tanjir meda, gore nasječem rogoza, metnem pod moju košnicu, kako me je naučio. Pun sam radosti, gdje imam i ja već jednu košnicu! Nespokojno svaki čas odlazim u baštu, da vidim, kako pčele okolo košnice oblieću i sve se više i više kupe. Ja mislim, da to moje pčele lete, da se raduju, gdje su meda dobile. Dan već dobro ugrijao, ali se moje košnice ne vidi od pčelah tudjicah. Ja još ne znam, šta je to. Kad poslje podne, pčele se razidjoše, samo po gdjekoja ulazi u košnicu i izlazi. Ja podignem košnicu; imam šta i viditi! Moje pčele sve podavljene; med ne samo iz tanjira da je pojeden, nego i iz saća, i saće sve izmrvljeno i izgriženo! Kad ja to vidim, odmah se preobrati moja radost na žalost.

No za to opet ne izgubim volju zapaćati pčele. pod jesen kupim deset dobrih priesadah. Slušao sam, da treba pčele preko zime skloniti gdjegod u staju; ali nisam znao, niti sam smeo iz moje glave činiti, već zapitam drugoga pčelara (kovandžiju), kako ću jih i gdje ću jih skloniti? On mi dodje i pokaže zgodno mjesto, u jedan hambar, gdje je bila pomrčina. Istina, da je takovo mjesto udobno za košnice preko zime; samo je trebalo znati postupati, nebi ih trebalo rano u tavnik metnuti, niti pak, kad je liep dan, hambar otvorati. No ja sam sve to činio, što nije trebalo; košnice sam rano u hambar metnuo, hambar sam u nevrieme otvorao; priesadi bogati narodom, vrieme toplo, napuni se hambar pun pčelah. Moje nevolje! Iznesem ih opet natrag u baštu; mjesta im izmienim. Eto od zla gore! Zovem i trećega pčelara, da vidi, kako se pčele kose. Dodje, gledi i on, pitam ga, šta je to, što se tako pčele izmedju se tuku? On mi odgovori: „Nemaš sreće u pčelah, ne dadu ti se držati!" Ovaj me još većma smuti.

No ja se jednako držim, da ih moram zapatiti. Kada se zazimi, odnesem ih opet natrag u hambar. No moje se pčele dobro prepolutile, i tako su stajale u hambaru do sama proljeća. Kada je sinulo proljeće, treba ih podrezati. Ja nikad nisam ni vidio, kako se podrezuje, prinudjen budem opet jednoga pčelara zamoliti, da mi podreže. Tako i učinim. Dodje mi jedan pred podne i podreže do podne pet košnicah, drugih pet ostane za poslje podne. Dok je on kod kuće bio, i poslje podne u dva sata došao, imamo šta i viditi! Na onih pet, što je do podne podrezao, navalile su tudjice iz ciele varoši i svih pet utamanile. Ja ga pitam, šta

je to za volju božju? A on mi kaže, da imam zlotvora, pa je naslao svoje pčele na moje. Onih drugih pet, što je poslje podne podrezao, ostale su na miru, i od otih pet dobijem ono ljeto petnaest rojevah.

Sad naumim jošte priesadah uzeti, pa tako i učinim. Kupim jošte četrdeset priesadah i tako imam šestdeset priesadah. Sad pogodim pčelara, za koga sam slušao, da je vrlo izkusan. Dobru sam mu platu dao, misleći, samo da ja od njega dobro naučim oko košnicah. Istina, ovaj se starac dosta prilično razumievao, no pokraj toga bio je i on pun predsudah i sujevjerja. Kad je k meni došao, kaže mi, kad na božić iz crkve sa jutrenje dodjem, da košnice pospem sitnom projom, da se zdravo roje. Ja to učinim. I da mu nadjem od kurjaka grlo. Ja mu i to nadjem. Kad u proljeće, moj pčelar isječe kurjačje grlo na njekoliko komadah, i košnicam u leta, to jest na vrata, pomeće, da svaka pčela mora kroz to vučje grlo proći napolje; i tako obredi sve košnice. Pitam ga ja, za što on to čini? On mi kaže: za to je dobro, da će naše pčele take biti, kao isti kurjaci; da će one u tudje pčelinjake odlaziti i med otimati od tudjih pčelah, kao što i kurjaci čine. Ja mu sve dopustim, neka čini, samo da vidim, šta zna. Ja ga dobro pojim i hranim, i sve ga pitam za svašto; a on me uvjerava, da će mi sve pokazati, što god on zna „a vidit ćemo (reče), dok se stanu rojiti košnice.“

(Ostatak u budućem broju.)

Umjetna oplodba žita.

Kad sam u vašem listu 24. čitao o umjetnoj oplodbi žita, kano da je to izumak Hooibrenkov, za koji je od istoga cesara francezkoga počašćen, morao sam se nasmijati. Jer tu pjesmu čuo sam pjevati prije 42 godine, bivši kapelan u Dubovcu kod Križevca, ni od babe, ili brica, već od učenoga gospodina Konstantina Stanića, biskupa križevačkoga, iz istih njegovih ustijuh.

Poznato je, da kod Zagreba žito, osobito pšenica izdaje, što ili pikac udari, ili sniet; slama naraste velika, ali klasi su prazni. U Zagrebu imaše njekoji gradjanin dosta mnogo polja i dobro obradjeno; a njegova pšenica i drugo žito uviek preko mjere rodno bijaše: nema tu snieti, ni pikca. Njegovi medjaši, misleći, kad njemu rodi, hoće i nam: posiju takodjer pšenicu; ali se prevariše u nadi, slame dobiju, a zrna ništa. Toga gradjanina obtuže susjedi kod magistrata, da je vieštac (coprnjak), da u njihovu žitu pokupi zrnje i u svoje ga natjera. Od poglavarstva bude na odgovor zvati pitan, jeli on vieštac; hoće-li dokazati način svoga copranja, drugčije da ga velika kazan čeka. Tuženik im otvorito odgovori, da je coprnjak, nu da će im drage volje sve činom dokazati, i buduć da je sada žito u cvietu, baš je to i vrieme copranja. Tko želi vidjeti njegove čarobije, neka se potrudi noćas poslje pol noći oko $1\frac{1}{2}$ sata k njemu, da im ih na licu zemlje pokaže Sav magistrat, akademički professori i mnoga odlična i učena gospoda, pak i mnogo gradjanah, znati željnih čarobiju, sakupe se kod tuženoga. On im najprvo kaže svoj plug, valj, marhu, svoje radine 2 kćeri, i čile dvie sluge, koji mu doprinašaju k čaranju. Okolo dva sata po ponoći uzme dva užeta, obadvie kćeri i sluge, te reče: sad je vrieme, da idemo „u ime Božje“ čarati. Odoše svi skupa u polje; kad tamo, na sve strane su bile zapaljene zublje (baklje), da sve podpunoma vide i osvjedoče se o čarobiji. Sad raztegnu užeta, jedno sluge, a drugo kćeri; kako daleko uže se pruži, idu po žitu gore i dolje istim putem, dok sve obidu, užeta po žitu vukuć. Kad su sve zaobišli i posao gotov bio, tuženik progovori sakupljenim: „Ovo je moja coprija, koju činim, dok žito cvate, svaku drugu noć.“ Gospoda poslje i professori sakupe se i razmatrajući stvari na to dodjoše, da rosa, koja iz zemlje hlapi, i na klasje sjeda, ili s maglom pojede zrno, ili sunce s onom rosom pofuri cviet, i tako klasi da prazni ostanu, ako se ista rosa za užetom nestrese; a od plodna praška (peluda), koji u žitu plod uzrokuje, ono vrieme nije bilo divana. Dakle taj izumak nije nov, niti ga mogu Hooibrenku pripisati, to je stara stvar; ali predsuda čovječja stavi ga u zaboravnost, odkale ga drugi na svjetlost iznesoše, kano svoje izumienje, od koje se crpi korist pod plaštem čovjekoljubja; ali kad se na to povelja traži i porez kupi, to se zove samoljubstvo, hlepnja za novci, a ne za obćinsko dobro, kao što je način Hooibrenkov za uzmnožanje roda u vinogradu. Ja sam to još bivši kapelan i dobivši od vlastelinstva na poklon vinograd, sve probao, pa još više nego isti on piše: kako se može grozdje natjerati, da prije dozori, kako se može iz zavrelice načiniti opet vino za piti. (Nebi-li imali dobrotu ovo priobćiti štiocem Gospodarskoga lista? *Ured.*) Sve mi to za rukom podje, pa sam i drugim kazao, ali nisam za to dara tražio, nego mi je najmiliji dar bio, kad si je mogao drugi u tome pomoći.

U Sladojevcu dne 31. Prosinca 1863.

Josip Tušak,
župnik.

Sbornica.

M. St. U Zemunu 10. Siečnja. (*Ljetina u Sriemu.*) Prošastoga ljeta neposlah Vam, kao što sam to činio dosele nemalo svake godine, izviešće o ljetini u dolnjem Sriemu, i u susjednom mu Banatu. Evo Vam ga sada. U Sriemu bijaše u srednju ruku žita: pšenice, raži, ječma i zobi; kukuruza na gdjekojem mjestu dosta, na drugom, uslied velike suše, upravo ništa; siena slabo, vrlo malo, paše ljetne ništa, paše jesenje jedva nješto

malo; vina urodi dosta, pače obilno, tako da se i sad karlovačkoga vina akov (vjedro) dobiva po 3—4 for. Krumpira, kupusa, rotkve, repe, krastavacah, luka itd. urodi ljetos više, nego se je i očekivalo. Na ovdašnjoj pijaci sam i sám platio na izmaku Listopada za 100 glavah kupusa 8 for. a. v., što poslje koncem Studenoga bijaše dobiti u pol ciene; svaki dan bijaše ciela povorka kolah s kupusom na tržištu. Voća bijaše jako malo, samo šljivah iz Srbije dovažahu voćari pune šajke, te se mogaše kupiti oka šljivah po 4 novčića. Marha svake vrsti; goveda, ovce, svinje, sve bijaše u pustu cienu, uslied čega imadosmo sve do nove godine jevtino meso, govedine funtu po 11 novčićah, ovčevine i to bez kosti, same pečenice za ćevap, po 7—8 novčićah. Sad je funta govedine po 13 novčićah, funta masti po 40 novčićah. Ovčijega sriemskoga sira bijaše jesenas funta po 10—12 novčićah. Živad: guske, ćurke (pure), kokoši, pilići, patke, sve bijaše dobiti jevtino, ljudi bo se neusudiše pri nestašici hrane ostavljati živad preko zime. Tako u Sriemu; ali u Banatu jao i pomagaj, nestašica u svemu, neurodi ništa niti za ljude, niti za marhu, te nastade takova bieda i nevolja, da ljudi moradoše ostaviti svoje inače plodne zemlje, kuće i kućišta, pak odoše s trbuhom za kruhom po svietu; mnoge obitelji odoše u Srbiju, da se ondje prehrane.

Svakako je čudo i sijaset, što jedna neplodna godina, recimo i dvie (jerbo i prekolani bijaše skoro reći nerodica po Banatu, barem mjestimice), što rekoh, jedna neplodna godina mogaše prouzročiti onoliku nevolju! Nenalazim drugoga većeg uzroka tomu, nego što je poljsko i domaće gospodarsko u onih predjelih, gdje se živi od pluga i motike, u kukavnom stanju. Valjalo bi pružiti narodu onomu priliku, kako bi se mogao naučiti boljemu, shodnijemu, urednomu obdjelavanju svoje zemlje i u obće boljemu gospodarstvu. U tom pogledu neima naš narod skoro nikakvih izglednih zavodah; a niti pučke učionice nisu tako uredjene, da bi mogle polagati bolji temelj barem za buduće valjano gospodarstvo. Kad bi se plodna banatska zemlja umno obdjelavala i u njoj zavelo valjano gospodarenje: mogla bi se potrostručiti, dapače podeseterostručiti ljetina, te nebi nikada mogla s nerodice jedne godine zavladati onolika nevolja i oskudica, kao što je zavladala ljetos. Usjevi zimski stajahu jesenas vrlo dobro, i sad evo Bogu hvala, pade snieg prije njekoliko danah, priroda pokri usjeve toplim pokrivačem, pod kojim nikakva ciča zima, nikakva sjeverina, nikakvi mraz nemože naškoditi usjevu; a osim toga, kad nastane u proljeće jugovina, te se raztopi debeli snieżni pokrivač, zemlja će upiti vlagu, koja će usjeve kriepiti, i uzdat se možemo, da će nam biti plodno dojduće ljeto.

Istina je, da bez božje pomoći neima nam uspjeha; ali i čovjek mora sa svoje strane umno i vješto raditi, ako želi, da mu napreduje gospodarstvo. Bog daje težaku, a ne ležaku, rataru, a ne bezposličaru! Tko radi, Bog nebrani! Valja se moliti Bogu; ali valja i raditi i štediti, pak će Bog dati uspjeh.

U Dubici 13. Siečnja 1864. (*Nov liek od nove bolesti konjske.*) Čitao sam u novinah, da je oko Temišvara pukla nepoznata do sada konjska crkavica, koja hametice konje mori, tako da je oko Nagy-Sama za dvie nedjelje danah do 800 konjah od ove pošlice poginulo. Kad su razporili njihove mrcine, našli su im u crievih neizmjerno množtvo sićušna crvena crvlja, tako da je sve vrvilo od njih.

Budući da je jedan od mojih konjah istu bȏlju pred njekoliko nedjelah imao, i ja sam ga izliečio: zato se evo žurim obćinstvu način, kojim sam tu bolest vračio, do znanja dostaviti, da se koliko toliko toj tek novoj nesreći doskočiti može.

Kako je moj konj obolio, mislio sam po simptomah, da ga je kolika popala, pa sam ga pričeo po naredbah „des alten Schäfer Thomas“ liečiti; ali zabadava, konj se je hitao pe zemlji, nije htio nipošto grizti, dok neopazih, da mu na guzno crievo mali crljeni crvići nepodjoše. Kako ja to vidjoh, a ja sasječem travu priloženu (kojoj imena neznadem) *), dadem konju u zobi pojesti i uštrcnem uz dva sata dva klistira sačinjena iz ulja (zejtina), malo sapuna i vode, medjutime potarem konja po ledjih i po trbuhu sa terpetinom. — Kad se je to učinilo, izidje za kratko vrieme strašno mnogo onih crljenih crvićah, i konj odmah poslje toga pričme kao i prije grizti, postane veseo i zdrav tako, da sam ga već drugi dan upotrebljivao.

Ista ta trava daje se svakoj četveronogastoj marhi sa najboljim uspjehom od glistah i od ranah, koje se ucrvljaju. Ljetos bude krava moja na paši u život tako ubodena, da je rana strašno duboka i dugačka bila, pa se je ucrvljala, i crvi u njoj na bivšoj žegi samo vrvili, pa već drugi dan do jednog palca dugački bili. Kad ja to opazih, a ja dam brže bolje te trave tražiti, pa dadem u mekinjah tri dana u zamanice na večer pojesti; kad-li četvrti dan, nema crva nijednoga, a rana do blizo zacieljeńa. **)

Miško Kostić,
c. k. poštar.

---

*) Ni mi je nemogasmo razaznati, jer smo dobili samo vršak sa sjemenimi glavicami, bez lišća. Drago bi nam bilo, kad bi nam g. dopisnik veći komad te trave poslao. Ured.

**) Nemislimo, da je tu ona trava pomogla; nego crvi od rane, kada porastu, izpadaju sami i zapredaju se u zemlji onako od prilike kao svilac (svilena buba), pak iz onoga zapredka iskoči kukac. Ovakvi crvi se zaliegu od jajacah u ranu snešenih od kakve bube: za to dobro povita i čista rana neće se ucrvljati. Ured.

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

— (Druge trešnje i prvi snieg.) U Trstu i njegovoj okolici bilo je sve do mladoga ljeta krasno proljetno vrieme, te su trešnje bile po drugi put ocvale i plod im zarudio; kad al eto na samo mlado ljeto dune strahovita bura uz mećavu, kakvoj neima pametara od god. 1802., te zaodjene sve bielim ruhom zimskim i puteve zapuha, tako da parovozi nisu mogli od premnoga sniega jedno tri dana voziti. Tri parovoza je snieg sasvim zameo. S toga je bila medju Trstom i Ljubljanom više danah svaka komunikacija zapriečena. Čudnovato, kako je baš na novo ljeto gotovo po cieloj Europi zima osvanula; a jošte je čudnovatije, da je prvih danah ove godine u Petrogradu bilo samo 7 stupanjah zime, a u Lipskoj (*Leipzig*) bilo ih je 12.

— (Razaznavanje načinjena crna vina.) Ako želiš zapoznati, je-li crno vino naravno, ili drugom kojom tvarju pocrnjeno, uzmi komadić sredine od kruha i metni u ono crno vino, koje želiš izpitivati. Kad se kruh napije vina, nalij čiste vode na porculanski bieli tanjir i metni u vodu onu sredinu kruha. Ako je vino bilo mašćeno (farbano) kakvom jagodom ili čim drugim, voda će umah pocrvenjeti; ako je vina od naravi crno, voda će stoprv za jedno $^1/_4$ sata malo po malo pocrvenjeti. Razlog je tomu, što se naravno crnilo vina mučno u vodi raztaplje, a pridodato vinu crnilo raztopi se umah.

Kućanstvo.

— (Mast za prevlačnjake, navlačnjake, belegije.) Kupi u gradskoj ljekarnici 5 lotih kohlensaures Eisenoxydul, stuci ga u najfiniji prašak i prosij kroz najgušće sito (najbolje je svileno sito, što ga imaju ljekarnici). Onda otopi $^1/_2$ lota loja, izmiešaj ga s onim prahom, pa kad se stine, namaži tom mašću gladak remen (kaiš), na kojem prevlačiš britvu. Britva naoštrena na njem bit će osobito oštra. Evo kako se gotovi taj kohlensaures Eisenoxydul: Uzme se zelene galice (*Eisenvitriol*) i čiste solajke (sode), od svakoga jednak diel, pa se svako napose otopi u vodi imajućoj topline 60° po Celsiu. Onda se obje otopine izmiešaju, pa kad se utalože, talog se dekantiranjem vrućom vodom izpere, kroz platno prociedi i na zraku osuši. Tko toga nebi znao sam napraviti, napravit će mu po ovom naputku svaki ljekarnik. Oštra britva je prieka potreba na selu, i budući su nas prijatelji molili, da ih naputimo, kako će svoje britve brzo i dobro naoštriti, zato im priobćujemo ovo sredstvo preporučeno od doktora Espie.

— (Žužomor.) Pekarom i stanovnikom gradovah dosadjuju žuže (žugori, žohari t. j. tako zvani švabe). Sved Björklund preporučuje evo ovo morilo žužah: Kupi u ljekarnici (apoteki) 2 lota fosforpaste, a u dućanu 2 lota sirupa; izmiešaj obje ove tvari u tanjiru ili plitkoj zdjelici, ili pako namaži na papir i metni onamo, gdje ti dosadjuju žohari. Ovi će pohlepno navaliti na ovu meku i pocrkati. Samo pazi, da nedodje do toga trovila ni diete, ni mačka, ni pas, jer bi takodjer zaglavili.

— (Mužnja.) Izkustvom je zasvjedočeno, da je prvo mlieko kod svakoga podoja najlošije, u sredini muzenja je bolje, a najbolje je posljednje mlieko, u njem ima najviše skorupa (vrhnja, kajmaka). Zato dobre gospodarice diele na troje svako mlieko: u jednu posudu liju prvo mlieko, koje se mieša s jelom, ili se ostavlja za sir; u drugu srednje, koje valja za kavu; a u treću posljednje, od kojega će se maslo praviti. Ako dakle tvoja krava nabrizga za svaki podoj 3 holbe, u svaku će posudu doći jedna holba.

— (Borać mjesto sapuna.) Ima puno stvarih, koje se nemogu sapunom prati. Ako želiš ovakve tanke tkanine, po imenu i čipke, prati, kupi u trgovca očišćena borača (*Borax*), stuci ga u prah i raztopi svaki lot u 5 funtih vode. U ovoj vodi možeš najtanje stvari prati, pa neće postradati nit osinjaviti. (*Pokrok h.*)

— Da izvadiš hrdju iz bjeline, uzmi 1 lot salmiaka i 4 lota obične soli, stuci oboje u sitno i otopi u jednoj oki (poliću) vode kišnice. Ovom vodom nakvasi više putah hrdju od rubja i ostavi na suncu, dok se neposuši. Malo po malo nestat će ti hrdje iz platna.

— Da ti tvorac i kuna nedavi kokoših, metni u kokošinjak priesnu pasju kožu, smrad te kože zaplašit će one kokomorce.

— Da ti se kruh neupljesnivi, primiesi mu malko kukuruzna brašna.

Obrtnost.

— (Nov ručni mlin.) Glasoviti česki rodoljub knez Rudolf Taxis, bivši lani na svjetskoj izložbi u Londonu, vidio je ondje osobito vrstan ručni mlin, kojemu se je u samom Londonu sve čudilo, pa ga je knez Taxis kupio, da š njim upozna svoju domovinu. Ovaj mlin je sada u obrtnoj izložbi na ogled metnut. Nalik je na velik mlinac za kavu, al ga moraju dva čovjeka okretati, zato ima dvie ručice. Gori ima, kao svaki mlin, tako zvani koš, u koji se žito siplje, koje se za kratko samelje, a mlivo ovo se onda samo triebi na četvoro: u jednom pretincu (*Fach*) skuplja se cviet (*Mundmehl*), u drugom brašno za kruh, u trećem najprostije brašno, a u četvrtom mekinje (posje). Brašno ovo je izvrstno, može se uzporediti s brašnom najboljega paromlina. Uslied toga su pražki strojnici (*Maschinenfabrikanten*) odlučili praviti ovakve ručne mline. Budući da ima i u našoj domovini dosta bezvodnih okolicah: zato svraćamo njihov pozor na ovaj ručni mlin; jer je to velika polaštica, u sried ljeta samljeti moći svoje žito. Ovakov mlin melje za 1 sat vagan, a stoji 60 for., pa mogao bi biti jošte jevtiniji.

Svaštica.

Ponajstariji čovjek na svietu živi u mjestu Oujezdu u Moravskoj i zove se Franjo Včelař. On se je rodio godine 1745. bijaše dionikom svih vojnah pod Laudonom, a poslje toga preko petdeset godinah učiteljem i sudcem u svom rodnom mjestu. On je još podobro držeć. Prošlog ljeta radio je na polju, i na cesti je razbijao kamenje.

— (Nagrada za liek od groznice) Francezka vlada ponudja nagradu od 80.000 frankah onomu, koji pronadje liek od groznice. No u razpisu nagrade izrično se ustanovljuje, da u tom lieku nesmije biti niti Chinina, niti kakve otrovne kiseline.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek.**

Broj 4. **U Zagrebu** **28. Siečnja 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Nauka o gospodarenju.

Piše ravnatelj Dragutin Lambl.

A] Uvod. Opis razmierah imanja.

III. Razmjeri dobra.

(Nastavak.)

b) Vozne radnje izvan poljskoga rada.

Vožnja drvah visi o daljini šume i o dobroti puta. Obično se nameće na kola $^1/_2$ ili $^3/_4$, riedko (na veća kola) 1 hvat drvah za ogrjev, pa se vozi $^1/_2$, 1 i 2 dana na odredjeno mjesto.

Ugljena tovari slab vozar 15, srednji 20, a jak poslenik 30 i 40 centih (prema tomu kakva je cesta.)

c) Množtvo vozne radnje za godinu danah.

Jedna sprega t. j. 2 konja ili dva vola rade obično 200, 250 do 280 danah uz cielu godinu; ostalih 165, 115 ili najmanje 85 danah odbija se na svetce, počinak marhe, zlo vrieme, a kadkad i liečenje bolestne marhe. Gdje ima dobrih cestah i pjeskovita polja, može se više uraditi, pa malo ne svaki dan voziti; a gdje su putevi zločesti i tla močvarna, ondje stoji tegleća marha nehotice kadkad dulje vremena bez posla.

Gnojitba.

12. Nauk o gnojitbi razlaže potanko, zašto i kako se gnoje iliti djubre oranice i druga zemljišta, a mi vadimo iz toga nauka opet samo onoliko, koliko nam svakako treba za proračunanje gospodarskoga troška kod gnojitbe. Treba naime znati, da u kratko kažemo: *a*) Kakvih imamo u obće gnojivah? *b*) Koliko možemo dobiti gnoja od pojedine glave svakovrstne gospodarske životinje? *c*) Koliko po prilici treba gnoja za 1 jutro? *d*) Kada i koliko putah imamo gnojiti oranice uz stanovito doba?

13. Na prvo pitanje, naime: „Kakvih imamo u obće gnojivah?“ odgovara uman gospodar dan danas obilatim kazalom svijuh onih tvarih, što mu ih njegovo mnogoljetno izkustvo i lučba preporučuje. Ove tvari, kojimi gospodar stranom kriepi i jači svoje tašto, mršavo tlo, stranom pako raztvara biljevnu hranu, štono leži neraztopljena u zemlji, dielimo po njihovih sastavinah u 3 razreda: a) životinjsko, b) biljevno i c) rudno gnojivo (*Mineraldünger*).

Medju životinjska gnojiva brojimo: govedjignoj (porazmjerno najvažniji kolikoćom i kakvoćom), konjski, ovčji i kozji gnoj, svinjeći gnoj, ritkaljinu (*Geflügelmist*) golubje blato, guano, čovječju pogan, osoku (*Jauche*), mokraću (*Urin*), gnojnicu ili gnojštinu (*Gülle*), koštano brašno (*Knochenmehl*), rožine (*Hornspäne*), strugotine, pačetine (*Klauen*), krv, meso i odpadke od mrtve životinje, drob (crieva), dlaku (vlase), perje, odrezke od kožah, koštanu gar (*Spodium*) i mrtvu bubad.

Biljevna su gnojiva: zelene rastline, drač i korov, slama i pljeve, strnjika od žita i repice, nat ili cima od koruna, blitve itd., korienje od svakovrstnih rastlinah, busen, trst (*Schilf*) vries (*Heidekraut*), šušanj (šumska stelja), lišće i mahovina, klice od slada (*Malz*), mezga iliti trop uljani, treset (*Torf*), trieslo (*Lohe*), pepeo od drva, čadja ili sadje (*Russ*), piljevine, haluga (*Seegras*), otražak u sušah, smeće i blato s puta.

Na rudna gnojiva spada: vapno (kreč), sadra (*Gyps*), lapor (*Mergel*), pepeo od smedja ugljena (*Braunkohle*), glib iz potokah i barah, prah od opeke (cigle), jedatna sol, kiselina sumporna i razne gnojne soli iz tvornicah.

Dočim gnojivo životinjsko i biljevno obogaćuje tlo, nadoknadjujuć mu tvari, potrošene od gospodarskoga bilja: pomažu gnojiva rudna gospodarenje više time, što raztvaraju njeke tvrde, tako rekuć u zemlji driemajuće sastavine. To razlaže potanko lučbarski diel nauke o gnojitbi.

14. Vrlo je važno za gospodara pitanje: Koliko se može dobiti gnoja od pojedine glave različnih vrstih marhe; jer pošto gospodar, gledeć na gore navedena gnojiva, osjegurava plodnost svojih njivah najviše životinjskim gnojem, pošto nadalje gnoj od

marhe sadržava baš one lučbene sastavine, kojimi se rodnost tla valjano obnavlja: to mora gospodar ponajprije poznati množinu toga svoga gnoja,, ako hoće da valjano obrazloži svoj račun o težanju njivah i o konačnom dobitku od zemljištah.

Kolikoća gnoja, što ga dobivamo od naše životinje, nevisi toliko o broju t. j. o glavah marhe, koliko o množini i dobroti krme, potrošene hranjenjem životinje, pak i o stelji. Mnogoljetno izkustvo gospodarah, koji su opetovano vagali krmu i stelju, a potlam i gnoj, dokazuje: da se dobiva po prilici dva puta (točno govoreć $2^3/_{10}$ krat) toliko gnoja, koliko se je potrošilo krme i stelje — sve po težini, jer je vaganje najsjegurniji postupak u tom računu. Ako n. p. krava srednje težine (od 750 funtih) pojede uz godinu danah 100 centih siena, a na stelju potrošiš 25 centih slame, dakle ukupno 125 centih tvoriva: to ćeš imati gnoja po prilici 2×125 to jest 250 funtih. Tko svoju marhu uviek u staji hrani, te ništa nepropane niti od gnoja, niti od mokraće: taj dobiva u tom slučaju točno $125\times2^3/_{10}=287^1/_2$ cente gnoja; nego obično se ipak nješto izgubi, osobito gdje neima valjanih gnojištah. Nadalje od manjih, lošijih metalah (porcijah) dobit ćeš manje i slabijega, a od obilate jedre krme više i boljega gnoja. Prema tomu dobiva se uz godinu danah po prilici:

od goveda	230,	250—300	centih	gnoja,
„ konja	115,	150—200	„	„
„ ovce	12,	15— 20	„	„
„ krmka	15,	25— 35	„	„

Čim se stoka više kod kuće čuva i čim se obilnije hrani, tim više daje gnoja; dočim se nedobiva niti polovica onoga množtva od stoke, koja se klatari po pustih pašnicih.

15. Koliko se centih gnoja računa za pognoj jednoga jutra zemlje, to visi o tlu, o bilju, koje težamo i o samom gnoju. Dobre mekote netreba jako i često gnojiti, osobito ako se posijanim u nju biljem nevadi premnogo snage iz zemlje; a tašta (mljena) i slaba zemlja mora se pomagati čestim i jakim gnojenjem, ako želimo uspješno gospodariti.

Premda je vrlo težko ustanoviti brojem točno razmjerje, jer za svaki odnošaj valja drugi broj; ipak treba barem po prilici naznačiti stupanj i jakost gnojenja i dobu dokle djeluje. Slabo ćemo pognojiti, kad na jutro izvezemo 20 vozovah po 10 centih, dakle 200 centih govedjega gnoja; 400 centih gnoja daje osrednje, a 600 centih obilato gnojenje.

Nego pošto uman gospodar upotrebljava osim govedjega gnoja i svakovrstna druga gori navedena gnojiva, to treba iz nauke o gnojitbi izvaditi u kratkom, što valja znati o množini gnoja životinjskoga, biljevnoga i rudnoga.

Konjskoga i krmećega gnoja računamo na jutro opet 200, 400 do 600 ct.; ovčjega i kozjega samo 100, 200 do 300 ct.; osoke, mokraće i gnojštine 100, 200 do 300 vjedarah; ritkaljine i golubjega blata 6, 9 do 12 ct.; guana 3, 6 do 9 ct.; suhe čovječje pogani 2, 5 do 8 ct.; koštana brašna i suhe krvi, nadalje droba (crievah) i mesa od mrtve životinje 3, 6 do 9 ct.; rožinah, strugotinah i pačetinah 6, 14 do 22 ct.; mrtve bubadi 10, 20 do 30 ct.; koštane gari (spodium) 6, 12 do 18 ct.; dlake, perja, krpah i kožnih otražakah 6, 15 do 24 cente.

Biljevne tvari, n. p. slama, trska, rogoz, vries, lišće i mahovina neupotrebljavaju se obično same, nego se steru pod marhu i miešaju sa balegom; inače bi ih trebalo 200, 400 do 600 centih na jutro.

Od busena sagnjiloga računamo na jutro 300, 600 do 1000 kockastih stopah; isto toliko od triesla, nego ovo mora biti posve satljelo i sprhlo, jerbo dok je sviežo, djeluje kao otrov. — Od piljevinah, haluge i otražka od suše uzima se na jutro 200, 400 do 600 ct.; treseta 600, 900 do 1200 kock. stopah; klicah od slada i pepela od drvah 10, 20 do 30 centih; čadje ili sadje 16, 28 do 40 vag.; mezge iliti uljana tropa 4, 12 do 20 ct., Medju rudnimi gnojivi prvo mjesto zauzimlje sadra (*Gyps*), od koje računamo na jutro 2, 4 do 6 centih, vapna i pepela od smedja ugljena 30, 60 do 90 vaganah; lapora, rodne zemlje i gliba iz barah 1000, 2000 do 3000 kock. stopah; praha od opekah 20, 40 do 60 centih; kiseline sumporne 10, 20 do 30 funtih; jedatne soli i svakojakih gnojnih solih (otražakah u tvornicah lučbarskih) 40, 60 do 80 funtih.

16. Kada i koliko putah se ima gnojiti oranica uz stanovito doba? Ovo je pitanje prevažno za svakoga gospodara, koji želi vaditi što se više može dobitka iz svojega zemaljskoga glavna. Rješavajuć oto pitanje opažamo ponajprije, da se gnoj u toploj pjeskulji i vapnenjači u obće puno brže raztvara i troši, nego u hladnoj ilovači; nadalje da potrošak gnojiva visi o vrsti bilja, što je bilo jedno za drugim na oranicu sijano. Gledeć na tlo valja gnojiti pjeskovite i vapnenaste oranice češće, n. p. svaku treću ili četvrtu godinu; u hladnoj ilovači ima jošte u petoj i šestoj godini neraztrošena zaostatka prvašnjega gnojenja.

Bilje, u koliko vadi više ili manje rodne snage iz zemlje, razredili su gospodari u 4 razreda. U prvi su razred stavili bilje, koje zemlju jako sisa, naime žito (pšenica, kukuruz, raž, ječam), što puno hrane iz tla vadi i zemlju slabo štiti; za njim idu okopavine i trgovačko bilje, koje odviše snage iz tla sisa, a neostavlja korienja u njem za pokrepu zemlje. Ovamo spadaju blitva, repa, korun, mak, repica, vodopija (cichorija), žumanac, lan, konoplja, broć i češljuga. — Bilje drugoga razreda vadi pomanje rodne snage iz

mekote, jer obilatim lišćem pije mnogo hrane iz zraka ili vazduha. Ovamo se broji grašak, leća, grahor, bob, pasulj, heljda i sierak. — U treći razred gospodarskoga bilja, koje oranicu štedi, spadaju iste ove rastline, ako se kose za zelenu krmu prije nego li dozre, jer svako bilje najviše vadi hrane iz tla za svoje zrnje, sjemenje. — U četvrtom razredu su one rastline, koje po mnenju starijih gospodarah tlo poboljšavaju i tako rekuć obogaćuju. Ovamo ide svakovrstno dugovječno bilje za krmu, kad njekoliko godinah na istom mjestu raste, naime djetelina crvena, biela, rumena (vlaška), švedska (izrodica), ljekarica (meteljka) i grahorka (*Esparsette*). Ovo tobožno popravljanje i bogaćenje tla niječu dan danas lučbari, dokazujući točno, da svako bilje bez razlike vadi njekoje rudne čestice iz zemlje; ono mnenje gospodarah može se samo u toliko odobriti, što navedeno rašće krije i štiti zemlju svojim lišćem, s toga nemože izhlapiti sva kiselina ugljevita; zatim, što pada kod kositbe puno lišća na tle, a najposlje ostaje i korienja u zemlji.

Ima tomu jedno desetak godinah, što su se s jedne strane umni lučbari, a s druge strane praktični gospodari zaratili sbog ovoga veleважnoga pitanja. Posljedak je ove vrlo zanimive borbe, da su se složili u tom, da kod gnojitbe treba u obće paziti na vrst bilja i na potrošak onih česticah, koje vadi posijana ljetina iz tla. Ove se čestice zemlji povratiti moraju, ako želimo uzdržati ili baš i pomnožati njenu rodovitost. — Obširno razglabanje razpre o nadomieštanju rodovitosti spada u nauk o gnojitbi, a ne ovamo; moramo dakle dobu gnojenja ustanoviti bez lučbarske razprave, kojom se i onako sveudilj boj bije.

Gospodar, izvodeći po najviše govedjega gnoja, hraneći svoju marhu valjano sienom, i prostirući izobila slame pod nju, povraća svojoj zemlji baš one čestice, koje zahtieva umno gnojarstvo, da ih nadomjestimo za dobivenu ljetinu našoj oranici. Ako pako gojimo na oranici svako ljeto po koje gospodarsko bilje, to treba gnojiti po prilici svaku četvrtu godinu, jer se od biljevne hrane, gnojem pribavljene, potroši popreko u prvoj godini 50 postotakah, u drugoj 25%, u trećoj 15%, a u četvrtoj zadnjih 10%. Koji gospodar ugari jednom za 5 ili 6 godinah, koji ima ilovaste oranice — kod njega traje potrošba 5 i 6 godinah, pače i više, ako mu je koji predjel obrastao travom i djetelinom i upotrebljava se kao pašnik. U obće, bi-li slabo ili jako i često gnojili, to visi o dotičnom gospodarskom bilju i njegovoj težitbi, o kojoj ćemo odmah govoriti.

17. Po težitbi ili težnoj osnovi razumievamo izbor gospodarskoga bilja, razredbu oranicah na više predjelah, postup kod težanja istog bilja na pojedinih predjelih, dakle i sustav obhoda iliti obhodnju tečajem njekoliko godinah.

Težitba visi o tlu i podnebju, za pojedine gore navedene rastline više ili manje prikladno; o trgovini, koja traži i skupo plaća sad ovu, sad onu plodinu, žiteljstvu, naime o skupih ili jevtinih, o radinih ili lienih težacih i o svakojakih mjestnih okolnostih, na pr. o blizini tvornicah (sladoranah, pivarah itd.)

Buduć da ima na svietu nebrojenih razlikah gledeć na tlo, podnebje, žiteljstvo, trgovinu, gospodarski obrt i tvornice, to ima i nebrojenih razlikah težitbe, ili tako zvanih težnih osnovah (*Ackerbausystem*). Želeći upoznati čitatelja koliko moguće sa svimi otimi osnovami, olakotit ćemo taj nauk razdielbom svih poznatih težnih osnovah u četiri glavna razreda, naime I. težitbu travničku, II. žitnu, III. mjenbenu, IV. slobodnu. Svaki se razred odlikuje posebnim značajem, koji ćemo na kratko uglaviti i valjanimi primjeri bliže označiti.

18. Težitba travnička se zato tako zove, jer se osniva na ogradjenih travnicih, više godinah uzastopce kao pašnik za marhu upotrebljavanih. Gospodar razdieli cielo imanje t. j. sve oranice na više predjelah, sad jarkom sad živicom ogradjenih. Svaki predjel upotrebljava njekoliko godinah uzastopce za sijanje žita, i potlam opet njekoliko godinah uzastopce kao travnik; okopavinah i trgovačkih rastlinah pri toj težitbi neima. Uzmimo na pr. da gospodar ima 160 jutarah njivah: ove razdieli na 8 predjelah po 20 ralih i teži ih sliedećom obhodnjom (*Fruchtfolge*): 1. godinu sije zob, 2. sočivo, 3. ozimu raž, 4. ječam, 5. trave s djetelinom, uslied čega ima 6., 7., i 8. godine liep travnik. Taj se travnik u osmoj godini podvali, zobju posije, pa se opet upotrebljava naznačenom obhodnjom.

Ova se težitba odlikuje time, što nezahtieva mnogo težakah, jer polovica njivah leži travnikom, a neima niti okopavinah niti trgovačkih rastlinah, za koje treba porazmjerno više težačke pomoći. S toga gospodarenje dolikuje pokrajinam, u kojih ima pomanje naroda, u kojih je vlažno podnebje, te prija bujnomu rastu trave, dakle za gorske, planinske predjele i za primorske i poriečke nizine, gdje izparivanje vode pomaže bujno rašćenje bilja. Za brdine i planine preporučuje se ova težitba tim više, što se pasenjem obavlja potrebito gnojenje laglje i jevtinije, nego dovoženjem gnoja na kolih; nadalje, što je težko orati strme strane, s kojih dažd i oluja plavi, ako ne svu mekotu, a ono barem prst iliti crnicu. S toga nalazimo otu težitbu malo ne u svih planinskih i primorskih predjelih Europe, naime u Švajcarskoj, Tirolskoj, u Holsteinu, Meklenburgu i u više županijah englezkih. Zemlja, njekoliko godinah torenjem ovacah pognojena, radja obično puno žita, koji se spravlja domaćom družinom bez najmljenih težakah, a za marhu ima dovoljne hrane, jer se dobiva s travnikah mnogo krme. Nego i to se je opazilo, da

u četvrtoj, kad kad već u trećoj godini travnici već nedaju toliko trave, koliko prije, i zemlja se mora opet parati, prašiti, u obće obdjelavati, ako se želi dobiti svaku godinu od svakoga predjela valjana ljetina. — Ima i slabih stranah travničke osnove, prvo, što se po pašnicih gubi puno gnoja, vjetrom posušena, te slabo hasni; drugo, što za narod, ako je pokrajina gusto napučena, neima dovoljne zaslužbe, jer neima okopavinah i s njimi skopčane težačke radnje. Treće, ako se zemlja predugo travnikom ostavlja, odviše se zapušta, te korov (osobito pirika) strašno uzbuja; napokon ponestaje suhe krme za zimu, ako neima osobitih livadah.

U travničkoj težitbi ima svakovrstnih obhodnjah, od kojih evo ovdje navodimo njekoliko primierah. a) Petopredjelna obhodnja za manje rodne pokrajine je: 1. raž **), 2. zob, 3. travnik 4. travnik, 5. travnik ljeti podvaljen (radi priprave za jesensku sjetvu). — b) Šestopredjelna obhodnja, što ju nalazimo na pr. u Koruškoj: 1.) raž **, 2. ječam, 3. zob, 4. 5. 6 travnik. — Sedmopredjelna obhodnja rabi se često u nizinah Baltičkoga primorja: 1. zob, 2. ugar, 3. pšenica **, 4. raž, 5. ječam, 6. 7. travnik. — Desetopredjelna travnička težitba može se uvesti sliedećom obhodnjom: 1. pšenica *, 2. sočivo, 3. raž *, 4. zob, 5. ječam *, 6. 7. 8. 9. 10. travnik.

19. Težitbi žitnoj glavna je zadaća izvodjenje žita; a sadjenje okopavinah, ogoja trgovačkog bilja, pače i sijanje djeteline ili druge krme posve se zapušta. Sve se oranice siju svakovrstnim žitom, naime pšenicom, ražju, ječmom, zobju, sočivom i. t. d.; a samo jedan se predjel ostavlja na ugaru, jer je izsisan, i mora se gnojiti ili barem opetovanim oranjem i branarijem korova oprostiti i na novo za oziminu pripraviti.

U manje plodnih pokrajinah, gdje slabo tlo nemože dvie godine uzastopce roditi žita, leži tako rekuć ciela polovica njivah na ugaru, dočim se na drugoj polovici žito sije. Drugu godinu počiva ljetošnja oranica, a lanjski ugar je posijan žitom. Ova vrst žitne težitbe zove se radi toga dvodjelna (*Zweifelderwirthschaft*), te ju nalazimo dosada u manje napučenih zemljah, osobito gdje goje gospodari više ovacah, prikladnih za torenje one polovice, ležeće na ugaru i višeput odaleko od dvorišta.

Za jedan korak dalje idu gospodari u plodnijih pokrajinah, dopuštajućih težanje žita na istoj njivi po dvie godine uzastopce. Toga radi podieljene su oranice na tri predjela, od kojih je prvi posijan ozimicom, drugi jarinom, a treći leži na ugaru. Za godinu danah pomakne se ozimica na lanjski ugar, jarina sliedi ozimicu, a jarinište se ugari. Treću godinu dojde opet ozimica na ugar (obično pognojeni), jarina izmieni ozimicu, a ugar jarinu. Ova vrst žitne težitbe zove se po navedenoj osnovi trodielna, i prikladna je za pokrajine rodne i gdje gospodar ima po prilici livadah za četvrti diel oranicah. Na primjer ako ima 200 jutarah oranicah, a 50 jut. sjenokošah, slobodno može rabiti trodielnu žitnu težitbu, jer ima dosta siena i otave za svoju marhu, može dakle namaći toliko gnoja, koliko mu treba svaku godinu za pokrepu oranicah. Nego gdje neima dosta livadah, ili gdje tlo nije tako plodno kao u Banatu, Vlaškoj i. t. d., ondje troljetno žitarsko gospodarenje nevalja, jer neima dovoljne hrane za marhu, koja po zimi samo o slami živari, zato neima niti dosta, niti dobra gnoja, te nemože ojačiti izsisane (mljene) njive. Ovakvo gospodarstvo strašno nazaduje, zemlja napokon ovim grabežnim težanjem (*Raubbau*) tako omršavi, da neradja nikakva bilja.

Gledeć na tu oskudicu, počeli su prije petdeset godinah gospodari srednje Evrope popravljatl trodielnu osnovu, koja im bje tako omiljela, te se za nju i sada premnogi bore; jer je doista jednostavna i u stanovitih okolnostih takodjer uharna. Prvi korak u tom pogledu učiniše tim, što su posijali ugar raznom krmom, n. p. djetelinom, sočivom i. t. d. Nego pošto se je mnogostranim izkustvom uvježbalo, da djetelina i grašak izdaje, kad se svaku treću ili četvrtu godinu na istoj njivi sija: to su trodielnu težitbu razširili na šestodielnu, pa su rabili prijašnji ugar jedanput za djetelinu, drugi put za sočivo. Ovim načinom ostavili su oti naprednjaci puko žitarstvo, približiv se pametnoj osnovi mjenbenoj, koja osim žitka goji svake vrsti bilje, osobito za krmu; jer je dobro gojenje stoke temelj obilatoj ljetini. Nego strogu trodielnu žitnu osnovu ostavili su gospodari još i radi toga, što im je svako ljeto ciela trećina imanja ležala bez koristi na ugaru, a krme je uviek ponestalo. Razširiv dakle trodielnu težitbu na šestodielnu, i želeći težati svokovrstni žitak, napravili su evo ovu pravilnu obhodnju za 6 godištah susljedice:

Predjel	1864	1865	1866	1867	1868	1869
I.	pšenica *	ječam	djetel	raž *	zob	sočivo
II.	ječam	djetel	raž *	zob	sočivo	pšenica *
III.	djetel	raž *	zob	sočivo	pšenica *	ječam
IV.	raž *	zob	sočivo	pšenica *	ječam	djetel
V.	zob	sočivo	pšenica *	ječam	djetel	raž *
VI.	sočivo	pšenica *	ječam	djetel	raž *	zob

*) Jedna zvjezdica znači polovično gnojenje.
**) Dvie zvjezdice znače podpuno gnojenje.

Zvjezdica (*) znači gnojenje, ne prejako, jer se svake treće godine ponavlja, što obično više hasni od jaka gnojenja uz dulje doba; poznato bo je, da od jakoga gnojenja prva usjev polegne, a zadnja (u šestoj godini) slabo radja, osobito u toplih pjeskuljah i vapnenjačah, brzo raztvarajućih i trošećih gnoj.

O toj popravljenoj žitnoj osnovi moramo jošte primietiti, da gospodari, koji netrebaju toliko sočiva, što im na cielom predjelu raste, sade na jednom dielu mjesto sočiva i okopavinu, na pr. korun, repu, pače i kukuruz, ako mogu malko obilnije gnojiti. U tom slučaju, osobito ako su njive u obće plodnije, tjeraju odvažni gospodari žitnu težitbu jošte dalje, te siju tri, pače i pet žitaricah uzastopce, na primjer: 1. godinu kukuruz **, 2. pšenicu, 3. ječam, 4. ugar; ili 1. godinu pšenicu *, 2. ječam, 3. kukuruz *, 4. raž, 5. zob, 6, ugar. Blizu gradovah, gdje se za malo novacah dobiva puno jevtina gnoja, može se siliti oranica na ovakovu izvanrednu žitnu težitbu; nego u pokrajinah, gdje gospodar mora svu gnojnu snagu izvadjati kod kuće, i neima baš najrodnijega tla, podnipošto nenapreduje gospodarstvo prekomjernim sijanjem žita, pače nesamo da mu oranice omršave, već i zarastu strašno korovom.

(Nastavit će se.)

Pčelarstvu se hoće nauka.

(Ostatak.)

Evo dodje rojitba, košnice se počeše rojiti. Prvi rojevi dobro se hvataju; ali drugi i treći, ovi se teže hvataju. Jedan roj, kako se poče puštati, odmah podje u vis i poče se u klupče kupiti. To je znak, da misli onaj roj bježati. Poviče moj pčelar na mene: „Daj nož pčelarski!“ Ja mu brzo nož donesem. On nož u zemlju zadjene; nu roj odmiče. Nije ni to dosta mome starcu; hoće i drugu vještinu da pokaže; poče se svlačiti. Ja pomislih, kakva će to ceremonija biti, pa mu povikoh: „Ode roj!“ On reče: „Ne boj se, kad sam ja ovdje!“ Al' da vidiš starca, kad se svuče, pa kroz nogavicu za rojem gledi. Ali roj odmiče, ne mari, što pčelar kroz nogavicu za njim gledi. Kad je roj već tako daleko otišao, da ga nisam mogao ni dogledati, i vidim, da starčeve vračbine ne pomažu: uputim se ja za rojem gologlav i stignem roj, koji lećaše preko usievah žita i kukuruza, i tako sam ga pratio. U tom sam namjerenju bio, da ga se ne manem, dokle god gdje ne stane. Ali evo biede! Roj udari preko jednoga salaša, na kojem je bilo mnogo vašakah (psetah); kako me vaške opaze, posuktaju se za mnom. Ja ništa ne imadjah u rukuh, i budem prinudjen natrag se vratiti, jedva se od psetah spasem. Kad dodjem pčelinjaku onako umoran i oštetovan, povičem momu pčelaru: „Je-li čiča Brko, nehtjede se roj vratiti natrag, da te vidi, kakav si liep? Za badava si pravio ceremonije!“ Na to mi odgovori čiča Brka: „E moj gospodaru, nije bio naš; da je bio naš, ne bi pobjegao!“ Na to mu ja liepo zahvalim, kad je znao tako pogoditi. Ali drugi put, kad je tako primietio, da roj hoće da bježi, nije se više uzdao u sveje ceremonije, nego viče: „Daj gospodaru štrcaljicu, bacaj vodu, ovaj će bježati!“

Dakle dragi čitatelju, evo ti put onaj, kojim sam ja tumarao i bludio i štetu trpio. Ti ga sad lako nadići možeš; a naći ćeš put razkrčen i okresan, da možeš po njem bez biede i štete putovati, samo ako ùzimaš volju. Ali se popašti, pa dobi volju, ako hoćeš da imaš hasne. Ugledaj se na trudoljubiva ratara, kako se trudi i radi, kako velike dacije na zemlju plaća i druge različite troškove ima. I kad rodi i Bože pomozi! No njeki put ni sjemena ne uhvati. Pa opet ne gubi volje oranju i sijanju. Tako isto i na košnice svaka godina nije dobra, kao i na svašto. Ali toliko je bolje pčele zapaćati, nego-li drugu životinju, što na njih nema tolike troška, pčela sama sebi hranu pribavi, niti iziskuje toliko posluge kao druga stoka. Kad bi uzeli troškove na račun, šta koštuje jedan lanac (jutro) usjeva budi kakove struke, pa kad dobro rodi, koliko čista dobitka ostaje domaćinu, sad velim, kad je na pčele dobra godina, može jedna košnica više hasne donieti domaćinu, nego-li jedan lanac zemlje: to sam probao i jedno i drugo. A mnogo je lakše zapatiti jednu košnicu nego-li jedan lanac zemlje. Istina, da je zemlja mnogo sigurniji kapital od košnice; no pokraj zemlje može svaki i pčelah zapaćati (gojiti). I zašto jih ne bi zapaćali? Toliku marvu hranite, različite halate skupo kupujete, sluge plaćate, hranite i odievate, pa koliko vam počine štete? Budite ih, šaljete ih na radnju; ako niste s njima, ne valja posao. Pravo veli prosta poslovica: „Sluga je tuga.“ Al' da vidimo našu malu trudoljubivu pčelicu, kakva je ona vjerna radilica svome gazdi! Pčelu ne treba buditi ni na posao šiljati, niti joj pokazivati, kako treba raditi. Čim svane, kad je liep dan, one u pašu odleću, jedne cvietni prašak donose, druge med, a treće ostaju u košnici, zidaju saće i novi narod legu, pa tako sve rade bez odmora, nemaju ručka, ni užine, ni večere, nego sve koja će od koje brže, i tako traje, dokle god sunce ne zadje. Kad sunce zadje, prestanu u pašu odlaziti, late se onda sve unutrašnjeg posla, miešaju prašak s medom i tako kuhaju i prave vosak, i od toga voska zidaju saće; ne ištu od pčelara svieću da im upali, one i u pomrčini rade po cielu noć, niti imaju ikad sanka. Pčela se danas izlegla, a sutra već zna tako isto raditi, kao i ona matorka pčela. Od sve živine ima najveći dar od Boga; Bog ju je obdario vještinom i vrednoćom, da nadilazi i samoga čovjeka; jer što će pčela u mraku načiniti, toga neće nikakvi izkusni majstor načiniti ni na danu. One netrebaju nikakvih halatah, ali za to im radnja njihova vrlo uputno ide, da se moramo čuditi ovoj maloj životinjici!

Kad bih imao takovu trublju, da se svuda može čuti, dunuo bih u nju, da moj glas svakome kroz uši do srca dopre, da se čuvstva u njem probude, i da raširenima rukama i toplim srcem primi veliki taj dar, što je Bog pčelicu tako obdario i čovjeku poklonio na veliku njegovu hasnu! — Bog vam orošava ljetine vaše medenom rosom, a nema ko da pokupi onu medenu rosu, nego tako propada! A i ti siromaše, što nemaš ni jutra zemlje, samo imaš svoju kućicu i baštu, i ti možeš košnicu zapatiti, ne treba da joj oreš i siješ, ona će sama naći sebi meda, makar je na tavanu držao. A u vrieme rojitbe ne moraš poljski posao ostaviti, da čuvaš ono malo košnicah; nego ima koji nije za poljski posao, starac ili starica. ili djeca, koja se i onako badava po sokaku igraju, tako se bar mogu bolje privikavati vrednoći od malena! Ja sam poznavao jednu ženu, koja je u djetinjstvu od svoga otca naučila oko košnicah raditi, i imala je po dvie stotine priesadah, i tako je sama sve kod kuće držala i sama rojila, pa je uviek više hasne imala od one, koja je prela i tkala.

Ovako pripovieda Filip Gjorgjević u svom pčelaru, i doista bi takvih pričicah znao pripoviedati i mnogi naš pčelar, pa bi još dodao, da mu je to sve tako dosadilo, te se je okanio pčelarstva.

Nije dakle dosta imati puno volje pčelarstvu, već se tu hoće još i drugo nješto.

„Što mi dakle treba činiti, da postanem čas prije uman pčelar?“

Na ovo pitanje odgovorit ćemo ovdje u kratko. Kao što se hoće svakomu zanatu i poslu primjerene priprave, kao što svaki mladić ide na nauk prije nego postane majstor: onako se treba i za svaku struku gospodarstva pripravljati, to jest koješta naučiti i uvješbati se. Nauk ovaj možemo si nabaviti sad čitanjem valjanih knjigah, sad razgovorom s pametnimi gospodari — to je teorija; — a vještinu, pokušavanjem onoga, što smo ovako naučili — to je naša praksa. Sve ovo valja i za pčelare. Tko dakle želi izaći vrstan pčelar, a ne samo kukavni fušar:

1) Neka uči teoriju, to jest, neka prouči narav pčele, jer se pčela svojim ustrojstvom (organismom), svojim življenjem, svojom vještinom, al i svojimi osobitimi svojstvi za čudo razlikuje od ostalih životinjah. Dok toga nenaučiš, nećeš moći sjegurno i umno s pčelami postupati, nego samo onako nasumce i sljepački; što Bog dade i sreća. — Al kad proučiš divnu narav pčelah, one će ti sve to više omiliti, a tim će ti omiliti i pčelarstvo — pa to je u svakoga posla glavna stvar. Kad jedanput poznaš pčelu u glavu, lasno ćeš se domisliti i sam, što ti treba sad i onda raditi; jer je kod pčelarstva vrhovno načelo: „postupaj s pčelami prema njihovoj naravi.“ Ovo ćeš naučiti iz knjižice „Nauk o pčelarstvu,“ što ga je izdao g. Franjo Horvat u Zagrebu god. 1861. A i „Gospodarski list“ je nakanio o tom predmetu kadšto prosboriti.

2) Da naučiš ono malo pčelarske radnje i majstorije, gledaj vješta pčelara, kako on postupa sa pčelami, a on će te drage volje naputiti, kako treba raditi. Ako neimaš na blizu pčelara, a ti prouči tim točnije dobru knjigu o pčelarstvu.

3) Sada stoprv nabavi jedan ili dva dobra priesada (stare roje), makar i skuplje. Jevtine košnice su obično slabe, pa š njih će ti lasno onemiljeti pčelarstvo, jer da ih prehraniš, tomu se hoće više vještine, nego što je ima početnik. Ako se bojiš, da te neprevare kod kupovanja, a ti moli savjeta od vješta pčelara.

4) Kad jedanput imaš pčele u svojoj kući, imaš i dosta prilike, da ih motriš i podpaziš, pak ovako svoje znanje umnožiš. Zato čitaj opet i opet nauk o pčelarstvu: sad ćeš mnogo koješta razumjeti, što ti se činilo izprva nerazgovietno.

5) Nečini kojekakvih probah, nego pčelari onako, kako dolikuje tvojoj okolici i ostalim okolnostim. Tko želi odmah u početku po svih metodah pčelariti, lasno će se opeći i skupu naukovinu platiti. Knjiga o pčelarstvu naputit će ga i u tom pogledu, osobito ako si nabavi *„Leitfaden zur rationellen Bienenzucht.* (*Prag 1861. Schulbücherverlag*). Izvrstna ova knjiga ima 250 stranah, a stoji tvrdo svezana samo 58 novč.

6) Napokon okani se predsude, da uspjeh i korist pčelarstva visi baš samo o vremenu. Samo gledaj, da imaš zdravih pčelacah mnogobrojna naroda, pak će ti ovi za jedan mjesec povoljna vremena za čudo mnogo naraditi i hasnu osjegurati. A svake godine ima kod nas bar po jedan mjesec, u kojem vrieme prijâ pčelinjoj radnji.

Nego mnogi našinci rade baš naopako. Najprije nabave jednu do dvie košnice i to kojekakve, jer neznaju razlučiti jak priesad od slaboga. Onda idu prvomu pčelaru (nepitajuć je-li umno pčelari ili samo kojekako). Ovaj ih naputi onako mudro, kao što pripovieda za sebe F. Gjorgjević. Mnogi kvar, što ga pretrpe, uvjeri ih najposlje, da valja drugčije okrenuti: sada se stoprv odvaže kupiti knjigu o pčelarstvu. Al ako ovdje opet budu gledali samo na malu cienu — moć će se iznovice porezati. — A tko uradi onako, kao što ga mi ovdje svjetovasmo, neće se pokajati; jer ne samo da će se sačuvati kvara, nego će imati svake godine više ili manje koristi, a uz ovu puno plemenita veselja.

O težanju pamuka u Dalmaciji.

„Glasnik dalmatinski“ piše evo ovo o pokušanom težanju (kulturi) pamuka u Dalmaciji:

„Pokušaji ove godine učinjeni nedonesoše one obćene plode, koje smo u težanju pamuka izčekivali. Ali bi se prevario, koji bi iz ovih nezadovoljnih pokušajah zaključio, da podnebje dalmatinsko ni zemlja dalmatinska nisu ovoj plodini podobni; jer uzrok ove nepogode nestoji u protivštinah stalnih nego u nepovoljnu vremenu, koji, ako se nemože vaviek u obćeno predobiti, ništanemanje, budući vremenit, ostavlja za sobom još polja da se borimo. Taj uzrok hoćemo reći da je suša, koja je nemilo sve rašće davila od mjeseca travnja do mjeseca rujna jadne godine 1863.; radi česa stigla nas je nestaća u svih plodinah zemlje, bivši one iz samonikli, bivši iz rašća pripitomljena. S toga uzroka ćemo ovdje dokazat njeke osobite izvode, koji baš za to, što su bili u tako nepogodnih okolovštinah dostignuti, bivaju jedan razlog više, da se povratimo na pomnju s najvećim nastojanjem. Namjestničtvo naše stavilo se na čelo toga nastojanja, neštedi pomnje ni troška, da uvede u našu zemlju ovo novo težanje, ter da unese u zemlju našu ovaj novi vrutak dohodka, kojino je na dan današnji najbogatiji. Doznajemo u istinu, da od strane iste oblasti bila su naručena za došastu godinu sjemena iz Amerike, jeda se i ova prokušaju; i doznajemo, da će biti odlučeno i darovah i drugih polugah, na uhrabrenje težanja ove plodine.

Evo nas dakle da razpišemo njeke dogodjaje znamenitije o tome težanju godine 1863.

Za Korčulu nemožemo ništa boljega, nego prepisati ono, što piše Dr. Smrkinić:

„Početkom mjeseca travnja obćinsko glavarstvo razdielilo je svekoliko sjeme, što mu je od namjestničtva mjeseca ožujka poslano bilo. Ili što čeljad, kojoj biaše sjeme predano, čekaše kišu prije nego ga posije, ili što ga je kasno posijala, kad no zemlja bijaše presuha; ele od svega onog sjemena ne bi koristi nikakve. Samo glavar, koji bez čekati kišu ili što drugo, bacio je na vrieme sjeme u zemlju, vidio je niknuti i dozrijati onaj dio, što bijaše za se ostavio, i nebijaše malušan. — Na početku rujna skupio je i plod.

U Dubrovniku četiri posjednika nješto dostigoše. Ovi su: gg. V. Koludrović, S. Bradaš, grof E. Kaboga i A. Vulićević. — I sasvim da je sjeme bilo kasno usijano, i da bijaše neobična suša; ništanemanje strukovi, ili ne redovito polievani, ili nimalo polievani, niti okopavani, niti škopljeni, uzrastoše u visinu od jedne i pol do tri stope, uzplodivši od 15 do 25 orahah ili čahurah punih pamuka najtanjega i osobite bjeline. — Ali pomnjivim težanjem i u pogodnoj godištbini, neima sumnje, da bi strukovi mogli uzrasti na visinu od 5 do 6 stopah (za čovjeka visine) s plodom većim od 100 čahurah.

U Malfi (Zatonu) gospoja Jelina Baeni okolo prvih danah travnja usijala je gdjekoje zrno sjemena, što je bila sakupila godine 1862. od sjetve pamučne, koju je bila učinila. Dospjela je zaliti strukove, netom su bili iznikli, samo jedan krat; tako da, sa svom žestokom sušom, dostigla je ne malen plod i poslala je ogledke izvrsite, kakvi bijahu i sprednje godine.

U Stonu P. Mistaro skupio je četiri funte bečke pamuka predobre vrsti. U kotaru omiškom dostigoše najbolji plod u zemljah i vrtlih okolo Cetine. Osobito je sretan bio upravitelj sjemeništa priečkoga pop Andrija Matešan.

Izvrsitu pomnju uložiše posjedinci obćine zadarske; i sasvim da plodi bijahu ovdje mnogo manji od nade, ništa nemanje dostigoše takve izgledke, da su vriedni uhrabreniti.

Valja nam izpovjediti, da nismo u stanju bili ovo posljednjih danah potražiti sve ono, što bje ovdje učinjeno.

U vrtlih Zadra mnoga su pokušanja bila, i dobri im bijahu plodovi. — Medju uglednije može se ubrojiti onaj, što ga je dostigao izvrsiti gospodar Josip Breuer, braća Filippi i Paval Kandido. Vani u polju dobre pokušaje učiniše, u koliko doznajemo, braća Battara, dekan crkvenoga sbora (kapitula) pop Tomas Martinčić, g. V. de Ponte i Mihajlo Berčić.

Osobitu znatiželjnost priteže nastojanje g. Ivana Santina u Turnju (Torrete). Pokušaj, koga je on učinio, i opazke što mu je upravio, takvi su, da odlučuju osvjedočenje, da će težanje pamuka medju nami predobru došlost dostignuti; samo neka čovjek ima hrabrost i postojanost u nastojanju oko toga težanja. Evo što veli g. Santini:

„Prije svega oprostite mi, ako nisam na zabilježeno vrieme posijao pamuk, i ako ga nisam obradjivao po Vašem naputku; sasvim po mojoj krivici, valja da istinu rečem, i ja sam bio jedan od onih nevjernikah, ter sam zanemario težanje, jer sam sumnjio o dobrom uspjehu. — Sjeme pamučno, potle nego sam ga podržao za dvie ure u vodi studenoj, usijao sam stoprv na 22. lipnja u mome vrtlu, u zemlju pijulju i grumenitu; gdje je počelo do 15—20 danah nicati. Uzrastav do tri četvrti aršina (lakta) okolo polovine srpnja, uz prkos otvrdnutoj suši, procvala je: i u napried uzplodilo je čahure goleme kakono orah, bez da sam ga ikad zalio, ili da sam mu druge radnje učinio, izvan što sam ga okopao. — Njeki dio je rujna mjeseca, a njeki dio listopada dozrio podpuno; izvan njekoliko čahuricah, što su zakasnile, i što se dan danas (15. Studen.) raztvaraju, bez da im hudi vazduh ili jesenski dažd. — To me uvjerava, da koliko toplina našega zraka, toliko vrsta zemlje naše dosta koristuju njegovoj plodnji.

Dužni smo takodjer nadostaviti, za svjedočanstvo pravici, da i naša mještanska sbornica trgovačka uložila je svoju pomnju ove godine, jeda bi uhrabrila ovo težanje; ali nam o tomu potanja iviešća gibe.

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. (*Skupština gospodarskoga družtva*). Za četvrtak 21. siečnja bila je urečena skupština gospodarskoga družtva. Došlo je na nju 40 članovah, a da se nije sakupilo toliko njih, koliko smo ih vidjeti želili, bit će bio uzrok taj, što je prošle nedjelje ljuta zima vladala. Sjednice su tri dana trajale. „Gosp. list“ doniet će u budućem broju obširno službeno izviešće i zapisnik te skupštine, a danas javljamo u kratko samo, da je u prvoj sjednici nakon predsjedničkoga govora, pak izviešćah o djelovanju upravljajućega odbora, zatim o družtvenoj blagajni, napokon o kupovanju svile, čahuricah, gdje se ujedno zaključak učini, da se to kupovanje nastavi, sliedio izbor ravnateljstva. Za predsjednika izabran je većinom glasovah presvietli g. barun Levin Rauch; za podpredsjednike preuzvišeni g. biskup J. Strossmayer, pak pogl. gosp. Koloman Bedeković i prečastni gosp. kanonik Andrija Jandrić, a za središnju upravu sliedeći odbornici: presvietli g. podban Ivan Zidarić, prečastni g. Eduardo Suhin, poglav. g. odvjetnik Antun Zoričić, preuzv. g. grof Juraj Jelačić, gosp. Pavao Hatz, presvietli gosp. veliki župan Ljudevit Vukotinović, g. Mijat Krešić, g. Mirko Bogović, velem. g. savjetnik Mojsija Baltić, veleč. gosp. Josip Torbar, ravnatelj kralj. više realke, pogl. gosp. Matija Mrazović, g. Fr. Prasnički.

Drugi i treći dan bi nastavljen posao glavne skupštine sliedećim redom:

1. Bi ustanovljen za tekuću godinu proračun, u kojem se medju ostalim dozvoljava svota od 2000 for. za popravak pokušališta.

2. Povede se razprava o 13. točki osnove, koja sliedeće riešenje dobi: Da se sastavi školska knjiga o gospodarstvu za pučke učione. Da se pako sastavljenje te knjige izvrstnomu kojemu spisatelju povjeriti uzmogne, potriebno je, da mu se i primjerena nagrada opredieli, s toga će se zamoliti uzvišeno namjestničko vieće, neka za tu knjigu opredieli običnu nagradu naime 30 for. po tiskanom arku, a kao doplatak dati će mu gospodarsko ovo družtvo iz svoje blagajne još 20 for. od svakoga tiskanoga tabaka. Osnovu za tu knjigu izradit će gospodarsko družtvo.

3. Na točku b), naime, da se za vrieme školskih praznikah pučki učitelji šalju redomice na gospodarstvenu učionu u Križevac, nemože se pristati već sada, doklam se neuvede ta gospodarstvena knjiga u školu.

4. Na točku 14., naime kako bi se umnožao broj seljačkih dječakah u križevačkoj ratarnici, zaključeno je, da se umoli uzviš. namjestničko vieće, neka bi izposlovalo, kako će biti ratarci, izišli iz toga zavoda, oprošćeni od vojačenja, — kad to uzbude — pomnožat će se broj tih ratarskih vježbanikah u veliko.

5. Na razpravu, kako bi se palom našem konjarstvu najbolje i najuspješnije pomoglo, sliedio je zaključak taj, da se umoli visoka vlada, neka u tu svrhu opredieli pojedinim županijam shodne svote, kojimi će se moći isti onaj način nastaviti, što no je bivao pred 1848, naime da je svaka županija nabavljala pastuhe izvrstne i u dovoljnom broju. Drugim kojim načinom nije bar za sada moguće konjarstvo naše podići.

6. Sve ine u pretres uzete točke iz osnove za ovu glavnu skupštinu, naime toč. 8, 9, 10, 11 i 12, ostadoše više manje neriešene, nit se tako dugo svrsi shodno riešiti mogu, dok se zakonitim putem neurede, 1) stvari zadrugah, 2) naše občine.

7. Konačno učini velem. g. Koloman Bedeković predlog, da se zamoli visoka naša vlada, neka bi ustupila križevačkomu gosp. učilištu veći djelokrug u administrativnih stvarih — dojakošnja bo birokratička uprava ubitačna je po zavod; taj predlog bude jednoglasno primljen.

8. Predlog g. Suhina, neka bi ovo družtvo što brižnije o tom nastojalo, da dobije zemlja naša vješte vinare, koji će cielu stvar vinstva znanstveno i praktično proučiti, pak kao vještaci o napredjenju te za nas životne stvari djelovati. Da pako zemlja takove vještake dobije, treba je zamoliti ovdašnje ravnateljstvo kralj. viš. realke, da koncem svake školske godini prijavi ovomu družtvu po jednoga izmedj najizvrstnijih mladicah iz IV. razreda, koji se je uz druge predmete osobito u lučbi i prirodopisnih predmetih odlikovao. Družtvo će tad nastojati, da mu kod uzvišenoga namjestn. vieća izposluje stipendij za križevačko učilište; pak kad gospodarstveni tečaj izvrstnimi redovi prouči, poslat će se na godinu ili dvie bud na zemaljske, bud na troškove ovoga družtva u takve strane inozemstva, gdje je vinstvo najveći stepen postiglo — što bude cjelovito primljeno.

9. Napokon izabrala je glavna skupština gosp. profes. Petra Zoričića za poslovodju gospodarskoga družtva.

— *M. D.* Iz Karlovca (*Govedja kuga.*) Dne 31. prosinca g. 1863. ostalo je u selu Cvetkovićih 6 komadah marhe od kuge bolujuće. Do 15. o. m. priraslo je u istom selu 25, dakle ukupni broj bijaše 31. Od ovih ozdravi 7, poginu 19; ostaje dakle bolestnih 5. Uzrok razširenja bolesti u ovom selu jest veći doticaj ljudih medju sobom prigodom božićnih praznikah. U svih ostalih selih prestala je kuga sasvim; i zato je ovomjestno gradsko poglavarstvo predstavku učinilo radi otvorenja marvinskih sajmovah u gradu Karlovcu.

— U Sladojevcu. (*Liek od govedje kuge.*) Čitam u novinah, da je njeki L. izumio liek od govedje kuge, te ga nudja na prodaju — dakako sve samo iz čovjekoljubja, al za dobre novce. — Prije 25 godinah bila je ista pošast k nam donešena iz Banata i mnogo je blaga od nje pogibalo. Ja sam se domislio ovomu lieku: Stuci čadjah (sajah) za pol kokošina jaja, jednu glavicu češnjaka (bieloga luka) i šaku borovice (venje), svako napose, izmiešaj to sa pol sajtlika ili više kvasine (sirćeta, octa) i zalij bolestno marvinče njekoliko putah. Koji su me onda poslušali, dobro su prošli. Liek ovaj ništa nekošta: nebi-li ga i sada pokušali nesretni gospodari, kojih bije govedja kuga? —

Što ste pisali o čovječjoj mokraći (pišaći), da valja krmu njom polievati — to je prava istina, koju sam ja jošte od svog otca bio naučio. On je mnogo štetivao marhe, a odkada je bio dao mokraćom polievati marvinsku hranu, bio je bez štete i kvara.

J. Tušak.

Odgovori uredničtva.

G. M. S. u Z. Primili smo 12 for. prineska i predali. Što molite, dobit ćete za koji dan.

G. B. M. u P. Primili smo 13 for. i opravili naručbine.

G. P. K. u Z. Upotriebit ćemo, kad budemo pisali o gnoju.

G. P. P. u T. Primismo sve i odgovorismo poštom.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek.**

Broj 5. **U Zagrebu** **4. Veljača 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Nauka o gospodarenju.

Piše ravnatelj Dragutin Lambl.

A) Uvod. Opis razmierah imanja.

III. Razmjeri dobra.

(Nastavak.)

20. Mjenbena osnova. Ubitačne posljedice izključivog težanja travah-žitaricah, naime neštašica krme, oslabljenje tla, sve to više korova, i napokon potreboća bilja za čovječju hranu, za tvornice i trgovinu — prisilište gospodare, kušati shodniju težitbu, i tako su uvježbali, da pojedine gospodarske trave bolje uspievaju, kad se nesiju uviek na istoj njivi, nego kad se mienja jedna drugom.

Nadalje su izkusili, da se njeke trave posve izradjaju, kad ih često, n. p. svake treće godine, na istoj oranici sijemo, ujedno su se uvjerili, da osobito mjenba okopavinah i listnato bilje prija žitaricam, za koje ove tako rekuć tlo čiste i pripravljaju. Svaka pokrajina ima u tom pogledu svoga osobita izkustva; u jednoj na primjer radja pšenica jako dobro poslje repice, u drugoj poslje sočiva itd.; nego svagdje uspievaju poslje djetelinah, nesamo žitarice, već i svakovrstne okopavine. Buduć da krme od djetelinah treba svakomu stočaru, dapače u predjelih, koje neimaju sjenokošah, može samo sijanje djeteline oprostiti gospodara nedostatka krme: to je iz težitbe žitne postalo uvršćenjem krmnoga bilja svakojakih mjenbenih obhodnjah, sad ovomu sad onomu tlu prikladnih.

Glavni se znak stroge mjenbene težitbe (*Fruchtwechselwirthschaft*) sastoji u tom, što se na istom predjelu nikada dvie godine uzastopce negoji istovrstno bilje, nego se mienja žitarica sa djetelinom, okopavinom, trgovačkim biljem itd., tako, da jedna drugu podupire, jer svaka traži za svoju hranu drugi čestica u zemlji.

Prvi korak u tom smjeru učinili su u prošastom stoljeću Englezi svojom najstarijom obhodnjom na vapnenastoj ilovači. Oni siju: 1. godinu blitvu*, 2. ječam, 3. djetelinu, 4. pšenicu. — Nego su opazili, da im djetelina neuspieva, kad se jur za 4 godine na istu njivu sije; s toga se je ota 4-predjelna težitba morala ondje i drugdje razširiti barem na 5-predjelnu, n. p. sa sliedećom obhodnjom, za naše jugoevropske odnošaje priredjenom: 1. kukuruz**, 2. ječam, 3. djetelina, 4. okopavina, 5. raž ili pšenica. — Nego buduć da je sjeme od djeteline skupo, a krme ove treba na imanjih, kojim ponestaje sjenokošah, više, nego što je izvodi jedan jedini predjel; to se gospodari vole odkloniti od navedene stroge mjenbe, te ostavljaju djetelinu dvie godine uzastopce na istoj njivi; pače u rodnih pokrajinah, i kad se je opetovanim gnojenjem tlo ojačilo, sije se uspješno za pšenicom ili ražju i zob ili koja druga t. j. sa manjom rodnom snagom zadovoljna istovrstna trava. U tom pogledu ima sliedećih obhodnjah: 1. kukuruz**, 2. ječam, 3. djetel, 4. djetel, 5. pšenica; ili: 1. pšenica**, 2. kukuruz, 2. ječam, 4. djetel, 5. djetel, 6. raž, 7. zob.

Mjenbenih obhodnjah ima za čudo mnogo, jer se ravnaju po zemlji, podnebju, potreboći ljetine za hranu ili za tvornice. Evo ovdje njekoliko primierah:

Šestopredjelna mjenba okopavine, žita i djeteline: 1. Ozima pšenica*, 2. sočivo, 3. raž, 4. okopavina*, 5. ječam, 6. djetel.

Sedmopredjelna mjenba navedenoga bilja i repice: 1. Repica**, 2. pšenica, 3. korun i blitva*, 4. ječam, 5. djetel, 6. raž, 7. sočivo i razna zelena krma.

Osmopredjelna mjenba postaje iz predstojeće sedmopredjelne, kad se ostavi djetelina dvie godine danah za košenje.

Devetopredjelna mjenba sa kukuruzom i repicom bila bi ova: 1. kukuruz**, 2. ječam, 3. djetel, 5. okopavina*, 6. raž, 7. sočivo*, 8. repica, 9. zob.

Kadkad se dogadja, da gospodar neželi posijati ili posaditi baš cieli predjel jednim te istim biljem, ili da mu nedotječe potrebit gnoj, ili pako mora od koje ljetine puno više izvadjati. U tom slučaju razpolovi predjele, pa ih drugu ili treću godinu opet spoji. Evo na primjer onakve desetopredjelne mjenbe, koju jasnosti radi opet skrižaljkom predočujemo:

Predjel	1864	1865	1866	1867	1868	1869	1870	1871	1872	1873
I.	kukuruz**	½ pšenica ½ ječam	djetel	½ korun ½ kukuruz	raž *	½ grah ½ leća	zob	grahor *	repica	pšenica
II.	½ pšenica ½ ječam	djetel	½ korun ½ kukuruz	raž *	½ grah ½ leća	zob	grahor *	repica	pšenica	kukuruz**
III.	djetel	½ korun ½ kukuruz	raž *	½ grah ½ leća	zob	grahor *	repica	pšenica	kukuruz**	½ pšenica ½ ječam
IV.	½ korun ½ kukuruz	raž *	½ grah ½ leća	zob	grahor *	repica	pšenica	kukuruz**	½ ječam ½ pšenica	djetel
V.	raž *	½ grah ½ leća	zob	grahor *	repica	pšenica	kukuruz**	½ ječam ½ pšenica	djetel	½ korun ½ kukuruz
VI.	½ grah ½ leća	zob	grahor *	repica	pšenica	kukuruz**	½ ječam ½ pšenica	djetel	½ korun ½ kukuruz	raž *
VII.	zob	grahor *	repica	pšenica	kukuruz**	½ ječam ½ pšenica	djetel	½ korun ½ kukuruz	raž *	½ grah ½ leća
VIII.	zelen grahor za krmu (Wicke)	repica	pšenica	kukuruz**	½ pšenica ½ ječam	djetel	½ korun ½ kukuruz	raž *	½ grah ½ leća	zob
IX.	repica	pšenica	kukuruz**	½ pšenica ½ ječam	djetel	½ korun ½ kukuruz	raž *	grah leća	zob	grahor *
X.	pšenica	kukuruz**	½ pšenica ½ ječam	djetel	½ korun ½ kukuruz	raž *	½ grah ½ leća	zob	grahor *	repica

(Nastavit će se.)

Nova posvjetila.

Kod nas se još u obće slabo upotrebljava drugo posvjetilo, nego loj u kući, a vosak u crkvi. A u drugih zemljah ima toga već puno, što ljudi pale, da dobiju potrebito svjetlo, dapače su ta nova posvjetila sasvim iztisnula i loj i vosak. Da se štioci naši i u tom pogledu upoznaju s napredkom sadašnjega svieta, nabrojit ćemo im na broj one svakojake tvari, kojimi se drugdje služe za posvjet. Ovakve su tvari il čvrste kao vosak, il tekuće kao ulje, il plinaste kao zrak.

Loj je sastavljen iz više tvarih sasvim spojenih. Kad ih razstaviš, dobit ćeš masleninu ili uljevinu, zato tako zvanu, jer je kao ulje (*elain*; od grčke rieči *elaion* t. j. ulje), i lojevinu, to jest njeku bielu čvrstu tvar prozvanu *stearin* (od grčke rieči *stear* t. j. loj.) Od ovoga se liju krasne svieće, poznate pod svakojakimi imeni, kao Milly-, Apollo-, Margarin-svieće. Prve stearinske svieće pravili su u Parizu god. 1825. glasoviti lučbari Gay-Lussac i Chevreul.

Od one druge sastavine (elaina) pravi se sapun. Ovaj elain su u naše doba opet raztvorili na uljevnu kiselinu (*Oelsäure*) i na *glycerin*, od kojega prave takodjer osobit sapun. Glycerin je onako prozvan, zato što je sladak; noviji lučbari kažu, da i vino ima svoju slast ne od sladora nego od glycerina.

Kao loj, onako se razstavlja i ulje, što ga ima u plodu njekih palmah, po imenu i kokosah. Od uljevine prave se glasoviti sapuni, poznati pod imenom Cocosnussölseife. Ovakvoga ulja (koje je nalik na maslo) dovozi se sada veliko množtvo iz vrućih zemaljah u Europu.

Stearinske svieće, kad su prave, gore vrlo liepo, al su skupe; jer razstavljanje stearina od ostalih čestih loja stoji puno truda i novca. Najprije treba otopljeni loj (ili ulje od palmah) izmiešati židkim vapnom: lojevina i uljevina spojit će se s vapnom i plivati na vrhu, a glycerin ostaje u vodi. Sad valja razstaviti vapno od masti, i to biva hudićevim uljem (*Vitriolöl*): ovo se spoji s vapnom i pretvori u sadru (gyps). Čista mast se onda tišti jakim tieskom (prešom), da se ociedi tekuća uljevina od čvrste lojevine, od koje se onda svieće liju. Najveća je tvornica stearinskih sviećah u Londonu, gdje se svake nedjelje danah 3000 centih ulja od palmah pak i drugih mastih prigotavlja za svieće.

U glavi njekih velikih ribah ima puno osobite masti, zvane ruski vorvan (*Walrath, Spermaceti*), od koje se liju prekrasne biele polu prozračne svieće; al su vrlo skupe, jer vorvani neima toliko koliko loja.

Jevtiniji od vorvani je tako zvani *paraffin* (od riečih *parum affinis*, jer se težko spaja s drugimi tvarmi.) Kad se smedje ugljevje (*Braunkohlen*), treset (*Torf*) ili smolasti škriljac (*bituminöser Schiefer*) ili kameno ulje u zatvorenoj posudi peče ili destilluje, hlapi iz njega, osim ostalih tvarih, i paraffin, te se hvata u posudu.

Onda se čisti i triebi od drugih sastavinah, te ostane biela, poluprozračna tvar (kao alabaster), od koje se prave najkrasnije bielim plamenom goreće svieće paraffinske; nego su skuplje od stearinskih. Obično se paraffin vadi iz katrana (*Theer*), to jest iz one kao smola crne smjese, koja se dobiva, kad se prekaplju (destiluju) gori navedene smolaste tvari. Ima i naravnoga paraffina, ponajviše u Moldaviji, gdje ga kopaju iz zemlje kao kameno ugljevje i prave svieće od njega. Nu ovaj naravni paraffin nije čist nego žućkast ili zelenkast, budući pomiešan drugimi tvarmi. Paraffin je baron Reichenbach godine 1830. pronašao; a ima tomu jedno 10 godinah, što su od njega počeli i svieće graditi; koje medjutim do nas nisu doprle, jer funta paraffina stoji više od forinte. To je dakle samo za veliku gospodu.

Da se od pčelinjega voska svieće grade, to znade svatko; al nije može biti svakomu poznato, da u vrućih zemljah, po imenu u Kitaju (*China*) i Ameriki ima raznih drvetah, iz kojih pišti vosak, te se kupi i upotrebljava kao drugi vosak.

Ovo su čvrsta posvjetila. Sad prelazimo na tekuća, kojih imade takodjer više. Najpoznatije je ulje od repice (*Rübsenöl*) i ogrštice (*Rapsöl*). Da ovakvo ulje gori bez kâda, treba ga bistriti (rafinirati), to jest oprostiti svakojakih drugih s uljem smiešanih tvarih. Evo kako to biva. Nalije se u ulje malko hudićeva ulja, pa se dobro smućka: za koji dan obori hudićevo ulje svu nečistoću na dno, te je ulje čisto. Al sada treba iz njega izvaditi hudićevo ulje: toga radi se mieša više putah vodom, koja vitriol privlači i sobom spaja.

Do nedavno se je u drugih zemljah (ako i ne kod nas) mnogo upotrebljavao za posvjet tako zvani *camphin* iliti *antigas*. Ovo je prekapljen terpentin. Sve smolaste tvari, kad se peku u zatvorenoj posudi, pretvaraju se u paru. Ovako i terpentin. Njegova se para vodi kroz ciev punu vapna, te ovo pije smolu, a ostala para se opet sgusne u ulje i to se sada zove camphin, goreći liepim plamenom u osobitih svjetiljkah (lampah); nego budué se lasno zapali, to treba oprezno š njim postupati.

Prekapljivanjem jelove smole dobiva se takodjer osobito posvjetilo, nazvano *Pinolin*, *Harzöl*, *Kiefergas*, kojim se ponajviše naši trgovci služe, da njim osvietle svoje dućane.

U novije vrieme počeli su miešati terpentin s čistom vinovicom (*Alkohol*), na 1 diel terpentina uzimlju 7 djelovah alkohola i ovo posvjetilo zove se *Leuchtspiritus*.

Više od njega upotrebljava se *photogen* i *solaröl*. Photogen je grčka rieč i znači s v j e t l o r o d; a solaröl to će reći ulje, koje daje svjetlo kao što je u sunca. Obje ove tvari dobivaju se prekapljivanjem katrana i kamena ulja. One su kao gusta voda i razlikuju se samo gustoćom i tim, što se jedno prije zapali nego drugo. Osim kamena ulja najviše se sada troši fotogen i solaröl, budué su takodjer vrlo jevtini i gore krasnim bielim plamenom; nego poradi svoje gustoće moraju se pali u osobitih svjetiljkah.

O plinastom posvjetilu, to jest o posvjetnom plinu (*Leuchtgas*) već smo govorili na široko u Gospodarskom listu, i ovdje samo jošte dodajemo, da su sva ova posvjetila sastavljena iz dva počela iliti elementa, iz ugljevika (*Kohlenstoff*) i vodika (*Wasserstoff*). Različitim razmjerjem ovih počelah postaju različita posvjetila. Glavna im je matica kameno ugljevje u obće. Ovom prilikom razložit ćemo u kratko, šta sve ima u tom kamenom ugljevju, kad se prekaplje u zatvorenoj posudi. Ovaj primjer će nam podjedno pokazati nepregledno množtvo i različitost prirodnih tvorinah, te ćemo se začuditi, kako se neznatnom razlikom razmjerja od istih počelah stvaraju tako različite stvari.

Kad metneš kameno ugljevje u zatvorenu posudu, kamo zrak nedopire — onda ugljevje nemože sgorjeti, nego se ponajviše razpline u plinove i pare. Plinovi se nesgusnu više, nego ostaju riedki kao zrak; a pare, došav u ohladjenu ciev, sgusnu se u tieč (*Flüssigkeit.*) Koji su plinovi sastavljeni od samog ugljevika i vodika, oni valjaju za posvjet, makar bila u njih ova počela u različitom razmjerju spojena; ovamo idu, acetylen, elayl, titryl, ditetryl. Tako n. p. u acetylenu spajaju se sa 4 čestice iliti atoma ugljevika (*Carbonium*) 2 čestice vodika (*Hydrogenum*), što se u lučbi (chemii) jednostavno evo ovako označuje: C_4H_2; elayl je ovako sastavljen C_4H_4, titryl C_6H_6, ditetryl C_8H_8. — Osim ovih posvjetnih plinovah, hlapi iz ugljevja množtvo drugih plinovah, koji nisu za posvjet, jer u njih ima premalo ili ni malo ugljevika. Evo ih: vodik, Methyl-hydrogen, Kohlenoxyd, Kohlensäure, Ammoniak, Cyan, Schwefelkohlenstoff, Stickstoff. Svaki ovaj plin znaju lučbari razstaviti od drugoga.

Kad se pare, hlapeće iz ugljevja, sgusnu, skupljaju se u dvie vrlo smiešane smjese, naime u tako zvani ammoniakwasser i u katran (*Theer.*) Ammoniakwasser je sastavljen iz kohlensaures Ammonium, Schwefelammonium, Chlorammonium, Cyanammonium, Schwefelcyanammonium.

Katran, koji se čini jednostavna smola, sastavljen je iz jedno d v a d e s e t različitih tjelesah, i evo im imenah: benzol, toluol, xylol, propyl, butyl, naphthalin, paraffin, carbolsäure, rosolsäure, pyridin, anilin, picolin, lutidin, collidin, chinolin, leptidin, cryptidin, coridin, rubidin, viridin.

Kad ovo sve izhlapi iz pečena ugljevja, mislit će mnogi, da je onda posuda prazna; al se vara, dapače u njoj ostaje sam čist ugljen (nazvan kok), sve ostalo bijaše mu samo primjesa.

Medju ovimi primjesami katrana najznamenitiji je *anilin*, ovako sastavljen: $C_{12}H_7$ N (N znači ovdje Nitrogen, tako se zove njeki plin, od kojega postaje salitar, kad se stopi s kiselikom (oxygenom). Čist je anilin kao voda osobito zaudarajuća, a kad se spoji s kiselinami, daje prekrasna žarka mastila (*Färbestoffe*), kojim neima para, te se njimi maste sada, osobito u Franceskoj, sve tkanine. Osobito su na glas izašla tri anilinska mastila: l j u b i č a s t o (premnogih nuancah, nazvanih violin, purpurin, harmalin, rosein itd.) c r v e n o (nazvano fuchsin, azalein, Magenta) i m o d r o (nazvano azulin, Bleu de Paris).

U novije vrieme ima katrana vrlo mnogo, osobito u plinarah, a nisu ga do nedavno drugčije znali upotriebiti nego kao mazilo drva, da negnjije. Stoprv od njekoliko godinah, odkad je u njem nadjen anilin, stekao je katran veliku vriednost, jer je anilin prema dosadašujim mastilom (n. p. indigo, cochenille itd.) vrlo jevtin, i zato ga se puno pravi.

Što smo natukli, to dotječe, da se štioci naš uvjere o neizmjernoj koristi, važnosti i prostranosti one znanosti, što ju zovemo lučba (*Chemie*).

GLASONOŠA.

Službene viesti.

(Oglas). Razložan izbor valjane vrsti, prikladne podnebju, zemlji, poluožaj i trgovini pomažu vrlo promicanje voćarstva i postignuće većega dobitka od ove gospodarske struke. — Nego do sada vlada u tom pogledu puno neizviestnosti, jer se dosta nepoznaju pojedine dobre i budi za stol budi za gospodarsku porabu valjane vrsti, suvrsti i odlike voća.

Radi toga podpisano ravnateljstvo nastoji oko toga, da se pouzdanimi slikami razprostranjuje sve to više razaznavanje pojedinih vrstih voća pogledom na oblik, boju i druga svojstva, te je već prije godine danah počeo zavodski vrtlar g. Anton Trumer gotoviti u tu svrhu voštane spodobke voća, njemu za taj posao dostavljena.

Buduć pak u Hrvatskoj i Slavoniji ima prijateljah voća i promicateljah voćarstva, kojim stoji do proučenja razlikah, kao i do ustanovljenja imenah i riešenja neizviestnosti pogledom na potaknute vrsti, suvrsti i odlike voća, to je pripravan rečeni zavodski vrtlar napraviti svakomu prijatelju voćarstva po sliedećih cienah voštane spodobke (*Wachsmodelle*) u naravnoj veličini:

	Vrst voća	Veličina: male fr.	nv.	srednje ruke fr.	nv.	najveće fr.	nv.
	I. Sjemenasto voće.						
1	Jabuke 1 komad	—	70	—	80	1	—
2	Kruške „	—	70	—	80	1	—
3	Tunje (Gunje)	—	70	—	80	1	—
4	Mušmule	—	40	—	50	—	60
5	Oskoruše	—	50	—	60	—	60
	II. Koštičavo voće.						
6	trešnje svake vrsti, 3 komada po	—	80	—	80	—	80
7	višnje svake vrsti, 3 komada po	—	80	—	80	—	80
8	breskve, komad po	—	70	—	80	—	90
9	kaisije	—	70	—	80	—	80
10	šljive	—	60	—	70	—	80
11	orasi	—	40	—	50	—	60
12	bademi	—	20	—	20	—	20
	III. Ljuskovito voće.						
13	kesten, komad po	—	40	—	50	—	50
	IV. Različne plodine.						
14	žir, komad po	—	25	—	25	—	25
15	šišarke	—	30	—	30	—	30
16	korun	—	60	—	80	1	—
17	naranča	—	70	—	80	1	—
18	limun	—	70	—	80	1	—

Pošto g. Antun Trummer pravi ote voštane spodobke jako savršeno i liepo: to ovi mogu ne samo pomagati revnoga voćara u znanstvenom obziru, već mogu kao zanimiva liepa s'birka služiti i kao ures svakoj sobi. O čem će se uvjeriti obćinstvo prigodom izložbe za trojedinu kraljevinu pripravljene.

Ravnateljstvo kr. gospodarsko-šumarskog učilišta.

U Križevcu dne 28. Siečnja 1864.

Gospodarske viesti.

— (Pretakanje mladoga vina.) Medju glavne uzroke, zašto si naše vino nije do sada put prokrčilo u svjetsku trgovinu, ide neznanstvo naših vinarah, kako da postupaju s vinom u pivnici (podrumu). Najbolja plodina, makar iz samoga tokajskoga brda, prodje po zlu, ako š jom neumieš ili nećeš valjano postupati, kad ju spremiš u pivnicu. Zato bi naši gospodari, želeći na glas iznieti svoju kapljicu i tim si pribaviti veći dohodak, imali upotriebiti ono sredstvo. kojim se svatko može lasno poslužiti. Ovamo ide ponajprije redovito pretakanje mladoga vina, jer poslovica „čistoća pol života“ valja i za vino. Droždje (matica) je sve samo nečistoća, koju je vino od sebe odlučilo i na dno oborilo; ako ga na vrieme neukloniš iz bačve, vino će ti početi iznovice kisnuti, pomutit će se, pak ako mu nepritečeš u pomoć, pokvarit će se sasvim. Pak, opet nedodje ni na pamet većini naših vinarah, pretakati više putah mlado vino, da ga oproste one nečistoće, od koje bude vino rezko i kaštro, al ne jako. Samo ovakvim pretakanjem i marljivim dolievanjem postiže vino svoju naravnu vrsnoću. Prvi put valja pretočiti vino u mrtvu jesen ili oko božića, to jest onda, kad prestane vreti te se razbistri; drugi put, kad vinograd počne tjerati, treći put, kad počne cvasti. a četvrti put o berbi. — Za pretakanje odaberi vedar, tih, hladan dan i gledaj da veću stranu posla prije podne obaviš. Čim zamietiš, da teče mutno, odmah prestani pretakati, jer ovaj mutež dolazi od droždja, te bi se slabo pomogao, da i samo droždje pretočiš.

Ovako piše izvrstni „Obzor“ za slovačke vinare — nu sve ovo valja i za nas, zato smo to preveli; jer je evo prošla davno hora prvomu pretakanju, a ima kod nas puno vinarah, koii na njega jošte ni pomislili nisu. Nebi-li ih ovaj člančić potaknuo, da svoju dužnost izvrše čas prije?

— (Liek od ozebinah, nazebah ili rujbah.) Kako je nadošla ona ljuta cića, mnogi se ljudi tuže, da su uhvatili nazebu (*Frostbeule, Gefrör*): priobćujemo im dakle mast izumljenu od župnika Wahlera i nagradjenu mu od würtembenžke vlade, pokle se je osvjedočila o njezinoj ljekovitosti. Uzmi 2 lota ovčijega sala, 2 lota svinjske masti i kupi u dućanu 4 lota hrdje (*Eisenoxyd*). Sve ovo kuhaj, miešajuć neprestano željeznom šibicom, dok smjesa nepocrni. Onda joj dodaj 2 lota terpentina, 2 lota bergamotöl i 2 lota bolusa, kog si prije uljem od masline (*Tafelöl*) razribao. Sve ovo pomiešaj, maži na krpu ili svilaču (*Charpie*) i privijaj na ranu. Nego dok upotrebljavaš ovu mast, čuvaj se od nove nazebe.

Svaštice.

— (Čitanka uvjet svadbe.) Na otoku Izlandu ima državni zakon, da je svećenik vlastan uzkratiti vjenčanje mladim ljudem, dok nenauče čitati. Zato nije čudo, što mladi zaručnici marljivo prekapaju čitanku, i pomažu jedan drugoga, da došav k župniku dobro uzmogu čitati. Ovakova zakona bi i nam trebalo, pa bi čitanje knjigah bolje napredovalo. Na Islandu ima toga radi svako i najmanje selo malenu crkvenu knjižnicu, da se mladi ljudi za rana mogu vježbati u čitanju, te im napokon omili. Pak to i jeste prava namjena onoga zakona.

Odgovori uredničtva.

G. S. F. u Ludbregu. Jedan exemplar Gospodarskoga lista de Vašu obćinu; zlo je bio naslov napisan. Na „Književniku“ ste priedplaćeni; valjda ste ga već dobili.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek.**

DODATAK

k broju 5. gospodarskoga lista 1864.

Izviešće.

o XX. glavnoj skupštini hrvat. slav. gospodarskoga družtva, držanoj dne 21., 22. i 23. Siečnja 1864 u dvorani narodnoga doma u Zagrebu

Presvietli gosp. grof Miroslav Kulmer, predsjednik družtva, otvori sjednicu u $10^1/_2$ satih pr. podne.

Zastupnici gospodarskih družtvah: doljno-austrijskoga u Beču: presvietli gospod. grof Miroslav Kulmer; kranjskoga u Ljubjani: velem. gosp. podpredsjednik Dr. Aleksa Vancaš; koruškoga u Celovcu presvietli gosp. veliki župan Ljudevit Vukotinović; štajerskoga u Gracu, gornjo-austrijskoga u Lincu, Solnogradskoga, Českoga u Pragu gosp. tajnik družtveni profes. Petar Zoričić; pak zastupnik grada Varašdina velemož. gosp. podpredsjednik Koloman Bedeković; napokon zastupnici podružnicah ovoga gospod. družtva: križevačke Velečastni gospodin župnik Franjo Žužel, pak veleuč. gosp. ravnatelj križevačkoga gosp. šum. učilišta Dragutin Lambel; za Varašdinsku p. n. gosp. Koloman Bedeković, za zagorsku veleč. gosp. Slavomil Fink i poglav. gosp. Petar Horvat, za Sv. Ivansku predsjednik podružnice velečastni gosp. župnik Josip Šavor; za Dugo-selsku: velečastni gosp. podjasprišt. Havliček, za Požežku p. n. gosp. Dr. Aleksa Vancaš i učitelj gosp. Ivan Filipović. Pošto ovi ostali u skupštinu došli članovi posjedoše, reče gosp. predsjednik sljedeće slovo:

Gospodo moja! Kad me je godine 1860. veleugledna skupština predsjednikom družtva izabrala, bijah vele ganut s toga odlikovanja; pak još danas kao na izmaku predsjedničke časti svoje ponosim se time, što sam preko tri godine stajao na čelu družtva, komu je zvanje više nego inom kojem, da promiče razvitak materialnoga blagostanja u miloj nam domovini. —

Cielim vremenom predsjedničkoga djelovanja moga bijaše mi težnja ta, da što bolje ugodim interesom družtva, pak ako ima stvar koja, gdje bi bila ta težnja moja slabim urodila plodom, tomu nebje kriva, vjerujte mi gospodo, slaba volja niti moja niti ine gospode članovah od upravljajućega odbora.

O stanju družtva radost mi je gospodo moja Vas izviestiti, da je ono porazmjerno silam našim u svakom obziru vele napredno. Broj koli utemeljiteljah toli redovitih članovah, a u istom razmerju i broj predbrojnikah Gospodarskoga lista znatno se je umnožao; a što me osobito raduje, jest to, da ima medju ovimi i njekoliko prostih seljakah. Bog dao! povukli ovi mnogo svojih sudrugovah za sobom, pak je družtvo golem napredak učinilo. Govoreć o rastućem broju članovah, žao mi je, da moram nešto napomenuti, što će, znam, i Vas neugodno dirnuti, a to je, da se svakom godinom broj članovah iz vojničke krajine to većma umaljava, akoprem upravljajući odbor propustio nije, obratit se u toj stvari na dotične vlasti.

Spomenut mi je dalje družtveni imutak; taj se je ovo zadnjih godinah vele umnožao: pokušalište naše u Liepoj-vesi, koje sve do nedavna zaduženo bijaše, svojih se je dugovah cjelovito riešilo; družtvena blagajna ima u državnih obveznicah preko 12000 for. svojine, a od zaostalih prinesakah ušlo je u blagajnu toliko novacah, da će se moći izvesti već buduće godine glavni popravak stana u Liepoj-vesi.

Potanko izviešće toli o družtvenoj blagajni, koli o cielom djelovanju družtva podnesti će Vam se gospodo na prosudjenje.

Dalje mi valja skupštinu izviestiti, da stoji družtvo naše u neprekidnom savezu sa svimi gospodarskimi družtvi carevine austrijske; ko što stoji u dopisivanju sa vis. namjestničkim viećem i inimi vlastmi domovine naše. Vele je obsežno i svakim se danom to više umnožaje obćenje ovoga družtva sa domaćim obćinstvom, koje no preko godine na tisuće pitomih voćakah, mladoga trsovja i inih stvarih iz družtvenoga pokušališta odnosi.

Pohvalno mi valja spomenuti revno djelovanje pojedinih podružnicah, a srdačnu hvalu moram izreći dotičnoj onoj gospodi, koja revnim svojim nastojanjem uzkrisiše podružnice u Požegi, Djakovu, Krapini i Karlovcu, a ufam se čvrsto, da će poći za rukom njekoj na to pozvanoj gospodi rodoljubom, da i u inih važnijih mjestih družtvene podružnice oživotvore.

Jednu stvar, koja se radi množine drugih životnih pitanjah u osnovu uvrstiti nemogaše, preporučio bih Vam naknadno, a to je Dalm. Hrv. Slavonska izložba, koja će se već buduće god. držati; uzmite molim Vas gospodo ujedno u pretres i ovaj toli važan predmet, da se riešiti uzmogne tako, kako će biti i domovini našoj pa i nam na korist i diku.

Gospodo moja! sve točke naše osnove, koje će skupština sad pretresati, sve su nam one tako važne, da od srećnoga riešenja njihovoga zavisi razvitak našega gospodarstva; one su sve po redu vriedne vaše

osobite pozornosti, ali nada inim ipak bih Vam što toplije preporučio točku glaseću o poboljšanju livadah, i to zato nju, jer stočarstvo, koje žalibože u nas sve uvjek još na vele nizkom stepenu stoji, dotmar podići nemožemo, dok nepovisimo proizvadjanje krme. Isto tako da Vam je što krepčije preporučena 13. točka osnove, kao važan povod našemu razmatranju o prom enah, koje bi se uvesti morale u pučkoj učioni, da postane ova od neposredne koristi našemu gospodarstvu.

Gospodo moja! komu Vam nije poznato, kako se svaki od nas gospodarah mora boriti ne samo nevještinom naših težakah, već i nebrojenom množinom njegovih predsudah? Liek ćemo naći proti jednomu i drugomu zlu samo u učioni, ali to samo onda, ako se ona preustroji tako, da se diete polazeć ju 4 ili 5 gvdinah uzmogne naučiti nješto više od samog mehaničkoga čitanja i pisanja.

Konačno dužnost mi je, da Vam se gospodo moja zahvalim za Vaše povjerenje koje sam uživao stojeć preko tri godine na čelu družtva. Rok moga predsjedničtva iztiče po glasu družtvenih pravilah sadašnjom već skupštinom. Ja polažem čast ovu u ruke budućega moga nasljednika čvrstim osvjedočenjem, da će družtvo uz tako krepko sudjelovanje toli domoljubivih članovah svojih svakim danom to bolje napredovati, pak kratkim već vremenom domaćemu našemu gospodarstvu pravim sredotočjem duševnoga napredka postati.

Zatim pročita poslovodja sliedeće izviešće o djelovanju upravljajućega odbora uz godine 1862 i 1863:

Slavna skupštino! Upuštajuć se u razlaganje toga, što je upravljajući odbor od zadnje svoje glavne skupštine do današnjega dana uradio, nemogu mimoići, da neopetujem, što je tolič presvietli gospdin predsjednik spomenuo u svom govoru, naime, da je djelovanje ovoga odbora obsežno a i uspješno bilo; ali i to promučati nemogu, da ima i njekojih velevažnih predmetah, što no su stranom po odboru samom podtaknuti, stranom pako od podružnicah na izvedenje predloženi, ili preporučani, kojim je žalibože i uz najbolju volju odbora neriešenim čekati do bolje dobe, a ta će im tek onda nastati, kad se zakonitim putem urede naše občine, kad se konačno rieši stvar zadrugah i urbarialnih odnošajah. — Neima struke u čovječanskom djelovanju, na koju bi spoljašnji odnošaji toli živahno utjecali, ko što utiču na gospodarstvo: ono se razvija ili pada po mjeri valjanih ili loših zemaljskih ustanovah. Današnje zadruge, te podrtine njegdašnjega čvrstoga temelja u družtvenom i gospodarskom životu, pak k tomu još neuredjene občine i ine mane nutrnjega uredjenja našega, takve su to móre gospodarstvu našemu, da će ga, ako se brzo neurede, već za koju godinu potlačiti i ugušiti, te iz seljačkih gospodarah sve same proletarce, a iz vlastelah same siromake učiniti. Na tom je prudu medju ostalim nasjeo i vinogradarsko-poljarski red, o kojem je u zadnjoj glavnoj skupštini zaključeno, da se izradi, te višem mjestu na potvrdjenje podnese. U predmetih dakle, koji stajahu u doticaju kakvom sa ovimi neriešenimi pitanji, bijaše djelovanje odbora od maloga uspjeha, ali što većim uspjehom radio je odbor tamo, gdje mu ruke proste bijahu.

Na slavu visoke naše vlade budi rečeno, da je odbor svakom sgodom našao pri njoj krepke podpore, a istim načinom dužnost je obboru ovom, da javno izreče zahvalnost onoj presvietloj gospodi velikim županom, koji svaki put, kad bijahu oprošeni, najvećom pripravnostju promicahu družtvene svrhe.

Tečajem dvijuh ovih godinah ojačalo je družtvo četirimi novimi podružnicami i to god. 1862. podružnicom požežkom, kojoj je presv. gosp, veliki župan Miroslav Spun Strižić predsjednikom, zatim podružnicom djakovačkom, njoj je preuzvišeni gospodin Biskup Josip J. Strossmajer pokroviteljem, te ju je kao takov bogato obdario, a povrh svega ustanovio četiri nagrade svaku od 50 for. za najbolje razprave: 1. o odstranjenju vinogradstvenih manah, 2. o mani i popravljanju šljivikah, 3. o promicanju pčelarstva, 4. o promicanju svilarstva. — Godine 1863 nastadoše druge dvie, naime Zagorska u Krapini, pak Karlovačka. Oko podignuća prve učiniše se izmedj inih osobito zaslužni: presvietli gosp. dvorski savjetnik Alex. Šimunčić, i veleč. gosp. župnik Slavomil Fink. Za postanak Karlovačke podružnice ima izmedj ine gospode članovah velike zasluge, poglaviti gosp. veliki sudac Dr. Josip Vranicani, koji je podružnici predsjednikom.

Od zadnje glavne skupštine do konca 1863 znatno se je umnožao broj družtvenih članovah, i to za četiri utemeljitelja i 68 redovitih članovah.

Računi, podnešeni u zadnjoj glavnoj skupštini o prihodu i razhodu družtvene blagajne tečajem godinah 1860 i 1861 budu od povjerenikah g. g. Matije Mrazovića, Dane Rašica i Antuna Jakića točno izpitani, i u svemu pravi i redoviti pronadjeni.

Današnje stanje družtvene blagajne vrlo je povoljno, ko što će to slavna skupština iz posebnoga izviešća jasno razabrati, nu mimogredno valja ovdje napomenuti, da je odboru za rukom pošlo, tečajem dviuh ovih godinah veliku stran zaostalih dugovah utjerati.

Na temelju dotične zakludnice izradio je odbor osnovu za nagradjivanje iz Haraminčićeve zaklade. Polag te osnove bihu dieljene nagrade god. 1862 i 1863 najizvrstnijim gospodarom. Ob ovom nagradjivanju sastavljeno je posebno izviešće.

Magjarsko jedno družtvo za unapredjenje vinstva voćarstva i vrtlarstva bijaše ovomu družtvu poslalo mjes. Lipnja god. 1862 jednu partiju od 8000 srećakah na razprodaju. Budać dobitkom te lutrije zaključiše

podići u Kosthelyu učevni zavod za vinogradare, voćare i vrtlare, s toga se nemogaše odbor ovaj oglušiti tom pozivu, jedno zato, da plemenitu tu nakanu podupre, a drugo, da se ljubav bar ponešto odvrati braći Madjarom, koji no godine 1860 družtvu ovomu znameniti darovaše dar od 13000 for. gotovine: odluči odbor tu stvar svojom učiniti, te što bolje poduprieti. Budući srećke prilično skupe, (po 50 nov.) a predmeti ždrebanja jedino strojevi gospodarski i razno orudje bijahu, učastovahu pri toj lutriji ponajviše samo gospodari, ino občinstvo malo htjede kupovati srećke, pak pri svem tom razprodao je odbor jednu trećinu tih srećakah.

Mjeseca rujna 1862 razpisa odbor ovdje u Zagrebu izložbu domaćih plodinah. Od izložbe te može se reći, da je zadovoljila svakom očekivanju. Izložiteljah bijaše 310 s nebrojenimi svojimi izložci, koji no se odlikovahu svakom vrlinom. 15 izložiteljah dobi radi izvrstnih svojih izložakah darove i to iz rukuh preuzvišenoga gospodina bana. Nagrade sastojaše se iz 28 car. dukatah u zlatu, 12 škudah i 30 for. a v. Sve ove nagrade bihu od odlične gospode domoljubah sabrane, a ulazninom podmireni su svi izložbeni troškovi tako, da ova izložba nije ni malo dirnula u družtvenu blagajnu. — Za vrieme izložbe ove sastadoše se na poziv upravljajućega odbora najizvrstniji domaći pomologi u sjednicu, da po svom izkustvu izmedj mnogovrstno izloženoga, i inako njim poznatoga voća preberu i označe najplemenitije vrsti, koje u naših predjelih najbolje radjaju i uspievaju.

Izaslani taj odbor zadovolji svom zvanju podpunoma, te sastavi katalog najvaljanijega za naše strane voća, koje je odbor na posebnom listu občinstvu do znanja stavio, a izim toga zaključio, da se sve ove vrsti na družtvenom pokušalištu osobitom revnostju goje, te što brže, i što obilatije razplode, kako će se što skorije u puku razprostraniti moći. —

Od izložbe domaćih plodinah urečene za godinu 1863 morao je odbor odustati radi prevelike suše, koja je i voće i povrće mal da ne uništila.

Kod bivše te izložbe pokazalo se je, kako umie občinstvo slabo razpoznavati razne vrsti svoga voća, pak da se tomu doskoči, zaključi odbor, da se troškom družtvene blagajne nabave umjetni obrazci, koji će biti u shodnih ormarih izloženi bud u prostorijah gospodarskoga družtva, bud na pokušalištu, tako da će moći svakomu uvjek pristupni biti, i svatko polag njih svoje vrsti označiti. I budući odboru poznato bijaše, da se u toj struci najbolje odlikuje tako zvani kabinet porcelanskoga voća, što no ga pravi njeki Arnoldi u Gothi, naruči on obrazce te, a ujedno i ormare, gdje se to umjetno voće čuva. — Tim u savezu stoji i zaključak odbora, kojim bi naredjeno, da se na pokušalištu nasadi što podpuniji sortimenat od jabukah, krušakah te inoga voća, pak od grozdja.

Na poziv ljubljanskoga gospodarskoga družtva, da se od ovud izašalju zastupnici na tamošnju glavnu skupštinu, urečenu za 19. Studen 1862, odazva se ovo družtvo time, što je trojica ovdašnjih vele revnih članovah tamo odisla, kojim bijaše vele odličan doček, a u znak posestrimskoga počitanja pokloni ljubljansko družtvo ovomu svoju veliku srebrnu medalju. Izaslanici koji uz veliko svoje požrtovanje i golemi trošak na diku ovdašnjega družtva pri glavnoj tamošnjoj skupštini udioničtvovahu, podnesoše odboru obširno izvestje o svom poslanju. — Istim usrdjem bi ovdašnji izaslanik u glavnoj gradačkoj skupštini primljen, te u veliko odlikovan.

Buduć sa više stranah tužbe ovomu odboru dolažahu, da trpe stanovnici po selih veliku oskudicu vode, obrati se ovaj odbor na slav. županije. neka bi se one postarale, da se na shodnih mjestih što više bunarah kopa.

Istim načinom zamoli ovaj odbor povodom mnogih tužbah sve slavne županije, da se proti zloporabi paše što strožije vrše obstojeće naredbe, te da bude svakom prepoviedano dalje od 18. Ožujka marvu pasti, bilo to na svojih ili tudjih njivah ili sjenokošah.

Riešenje predloga podružnice križevačke, da se radi oplemenjenja pasmine troškom svake občine nabave občinski bikovi, moralo se je odgoditi dotle, dok nebudu občine naše uredjene.

Predlog dugoselske podružnice, da ovaj odbor o tom nastoji, kako bi se žganje alkohola što više zapriečilo, nenadje ovdje odziva, jer akoprem je ta struka obrtna ubitačna žganju šljivovice, nemože se stvar ta višem mjestu na odobrenje podnesti, jer smiera na smetanje slobodne konkurencije.

Poslovi na pokušalištu družtvenom bivaju svakim danom obsežniji, i buduć družtveni vrtlar nebijaše kadar na sve samotret dospievati, bude mu dodan i treći vrtlarić mjesečnom hranarinom od 12 for. —

Iz razloga, što se je dojakošnji družtveni vrtlar u svakom obziru kao čovjek vjeran i radin, pak svom poslu sasma vješt pokazao, bude mu na molbu njegovu godišnja platja uz dojakošuje užitke od 315 for. na 400 for. podignuta, a on ujedno družtvenim nadvrtlarom naimenovan.

Prošle je godine učinio ovaj odbor na gosp. pokušalištu pokus sa raznimi travami, koje se po inokud za ljetnu prekrmu i za sieno najboljim uspjehom siju, nu slabo mu se ugoda otaj pokus poradi prevelike suše.

Uzoriti gospodin stožernik odpoviedao je družtvu zemljište, koje je ono tečajem više godinah uživalo, pak na ovdašnju molbu, da se odustane od toga zaključka

dozvoli uzoriti gospodin davati družtvu u buduće godišnju odštetu od 60 for. —

Odbor oprošen po velemožnom gospodinu Baltiću namjest. savietniku posudi 40 komadah svojih modelah križevačkomu gospodarsko-šumarskomu učilištu, četiri pako komada od družtvenih tih modelah na molbu učitelja Petra Zoričića ovdašnjoj višoj realci na uporabu. Od tih iz družtvenoga inventara posudjenih modelah leže prijamnice u družtvenoj pismohrani.

Molba, koju je odbor visokoj našoj vladi podnio, da se uzajmi ovomu družtvu iz koje god domaće zaklade 10.000 for., kako bi se tom svotom dizalo propalo domaće svilarstvo, blago izvolila je visoka vlast uvažiti, te doznačiti 10000 for. na kupovanje čahuricah, ali pod tim uvjetom, da družtvo tu svotu imovinom svojom zajamči. — Imajuć odbor na pameti, kako je tomu prieka nužda, da se pomogne jedared svilarstvu našemu, koje je po loših trgovcih, davajuć malu cienu za čahure, toli spalo, da se već uznećkaše gojitelji svilobubah baviti se tim poslom, jer im nepruža niti pol nagrade za trud uložen i dangubu, odvaži se odbor, te pristane uz stavljene mu uvjete. — Visoko to riešenje stiže tek koncem svibnja pr. g., i odbor nepočasi časa, već umah pozove gojitelje svilobubah, da donesu na prodaju svoje čahure ovomu družtvu uz cienu po 1 for. od 1 funte. Da pako izvoditeljem ta prodaja čim lašnja uzbude, imenova odbor u tu svrhu na važnijih mjestih svoje povjerenike, od kojih su mnogi riedkom revnostju nastojali zadovoljiti želji odbora. Potanje izviešće ovoga poduzetja sliedit će na poseb.

Da ovo družtvo uzmogne što bolje svilarstvo unapredjivati, zamoli ono slavno obćinstvo županije zagrebačke, neka bi mu ustupilo svoja prava, koja mu pripadaju na ovdašnju svilaru u svilarskoj ulici; a od strane slavnoga obćinstva bude u svibanjskoj velikoj skupštini ovoj molbi cielovito zadovoljeno. Ali jer ta svilana pod upravom c. k. financije stoji, obrati se odbor na ovdašnje financialno ravnateljstvo istom molbom naime, neka bi izposlovalo, da se ona sgrada sa cielim zemljištem simo spadajućim družtvu ustupi, pak da bude ova molba što bolje podkriepliena, podnio je odbor ujedno molbu i na svietloga bana, da predmet ovaj u ime družtva kod višega mjesta zastupati blagoizvoli. Ovomu je odboru izviestno poznato, da je preuzvišeni gospodin ban o rečenoj stvari shodne korake učinio, nu riešenje predmeta još nije stiglo.

Nova vrsta svilobubah po imenu pajasenjak (*Bombyx Cynthia*) goji se dvie tri zadnje godine po Europi velikom revnostju. Ta svilobuba, ako se obistini i pol dobra, što se o njoj kaže i piše, kadra je u naših stranah, gdje joj zrak toli prija, postati obilatim vrelom narodnoga blagostanja, a to tim više, što se nehrani po put svilobube dudom, koji no sporo i samo na dobroj zemlji raste, već listjem pajasenovim, a to drvo pajasenovo napreduje i u najlošijoj zemlji tako bujno, da već za njekoliko godinah velikim stablom doraste. Ovim bi se drvetjem goleti naših kraških i inih predielah lasno nasaditi dali, te bi nam tako potekla korist i od svilca i pajasena. I to bijaše povodom, da je odbor i svilobubom tom i drvetom tim pokus na pokušalištu učinio, pa sbilja i jedno i drugo uspieva kod nas osobito dobro.

Da izpita trsove u vinskih predielih okićke gore, koji 12 župah zauzimlju, izaslao je odbor družtvenoga nadvrtlara na lice mjesta i buduć on radi bolesti svoje nije mogao cieli taj predjel obići, niti grozdje i mošt po svojoj vrlini i množini sladora izpitati, naložit će mu odbor, da nastavi do godine to svoje poslanje, pak da onda točno izviestje o pronašastom podnese.

Na pokušalištu družtvenom glavna je sgrada drvena i u vrlo slabom stanju, tako da nit vrtlar u njoj više stanovati nemože: stoga je odbor zaključio, buduć je les od krova dobar, a crepovi cieli, i sasma još dobri, da se ciela sgrada opekom podzida već budućega proljetja, i u tu je svrhu namienio odbor 2000 for. iz družtvene blagajne, ako na to slavna skupština pristane.

Jedna važna grana gospodarstva osta sve do sad u nas vele zanemarena, i nalazi se još po gotovo svud u najprimitivnijem stanju, a to je pčelarstvo. Njim se kod nas malo tko bavi, pak tko to i čini, ravna se po zlokobnom za gospodarstvo načelu „Ovako su i naši stari delali.“ Kad se ulište zapuni, dave se pčele ne milice, a o kojem rationalnom postupku neima nit spomena. Da se i u ovoj struci domovina naša pomakne do boljega načina, učinilo se je odboru nuždno da on zaprednjači, i zato zaključi, da se pčele na družtvenom pokušalištu zametnu, te da se onako goje, kako to dan današnji vješti pčelari čine, a da taj bolji način što lašnje i brže u puk predje, zamolit će se vis. namjestničko vieće, da naloži ovdašnjim učiteljskim pripravnikom, neka polaze svake sedmice dva put ovdašnje pokušalište, gdje će im se predavati predmet taj i teoretičkim i praktičkim načinom, kojom će se obukom i družtveni vrtlarići okoristiti. Za nabavljenje sjemenjakah, te za sagradjenje shodnoga pčelinjaka i za pribavljenje potrebitoga orudja opredielio je odbor 300 for. a vr.

U Zagrebu dne 21. Siečnja 1864.

Petar Zoričić
kano poslovodja.

Broj 6. **U Zagrebu**

11. Veljača 1864. **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Nauka o gospodarenju.

Piše ravnatelj Dragutin Lambl.

A) Uvod. Opis razmierah imanja.

III. Razmjeri dobra.

(Nastavak.)

21. Kod izbora mjenbene težitbe treba gledati na plodine, štono ih treba za trgovinu ili za tvornice. U tom pogledu ima nebrojenih slučajevah, te nije moguće pojedince za svaki osjeći točne propise. Nego opet ima obćih pravilah, po kojih se gospodari, sastavljajuć svoje mjenbene obhodnje, ravnaju i koje radi toga evo ovdje navadjamo:

a) Istovrstne plodine nevalja zasebice sijati, jer traže iste čestice za svoju hranu, zato i izdaju, kad im ponestane u zemlji potrebita hraniva. S toga je probitačno, da stoprv poslje duljega vremena t. j. poslje više godinah isto pitomo rašće dodje na isto polje, jer se uz to vrieme opet nakupi u zemlji česticah, što ih ono rašće trebuje. Pametna mjenba podupire dakle uspjeh svakoga bilja.

b) Bilje, koje rodnu snagu iz zemlje jako crpi, neka se sije izmjenice sa onim, koje zemlju štedi i rek bi obogaćuje, tako da se oranica nikada posve neizjalovi i neomršavi, dapače da se, koliko je moguće, hrana bilja u zemlji umnoži i tako zemlja oplodi.

c) Budué da njive, prečesto žitaricami posijane, odviše zarastaju korovom, treba ih od njega triebiti sadjenjem različitih okopavinah t. j. koruna, blitve, repe i samoga kukuruza, jer on svojom redbom spada ovamo. Ote okopavine se u obhodnji toliko putah opetuju, koliko putah treba njive od korova okapanjem i ogrtanjem otriebiti, što se može po prilici svaku četvrtu godinu učiniti.

d) Gnojenje se namjenjuje onomu bilju, koje porazmjerno najviše rodne snage treba i kod kojega neima pogibelji da će poleći. Za to se preporučuju ponajviše okopavine, već i s toga, što se okapanjem i ogrtanjem gnoj valjano mieša sa zemljom i što se plievelj lako ćupa i ništi.

e) Na mjenbenu težitbu su prisiljeni po imenu oni gospodari, koji, neimajući dosta ili posve nikakvih livadah, moraju sijati svakovrstnu krmu. Nu ako žele, da im krma rodi, neka podnipošto sjeme od djeteline, grahorke i meteljke (lucerne) nepovjeravaju slaboj lošoj zemlji, i neka krmu nesiju odviše riedko, inače im izdaje ne samo krma, već i sliedeće nju žito ili drugo bilje. Navedena krma najvoli rasti za žitaricami, prije kojih se je oranica valjano pognojila, kao n. p. za kukuruz, blitvu, korun itd. U tom pogledu bile bi sliedeće obhodnje probitačne: 1. kukuruz*, 2. ječam, 3. djetel; — ili: 1. blitva*, 2. jara pšenica, 3. djetel; — ili 1. korun*, 2. raž, 3. grahorka. Primietiti se mora jošte i to, da svaka krma uspieva pod jarim žitom bolje, nego pod ozimim; jer ozimica često polieže i mladi usjev djeteline posve uguši, te imaš potlam nejednaku djetelinu, ako ne grdih plešinah, na kojih korov bujno raste.

f) Budué da je obilato hranjenje stoke temelj vrlomu gospodarstvu, to si mjenbar mora u svojoj obhodnji osjegurati toliko krme, koliko mu je treba za dovoljno hranjenje tolike marhe, kolike mu treba da namakne dosta gnoja. Iznimku mogu činiti samo oni gospodari, koji se oslanjaju na dobre sjenokoše ili pako mogu dobiti gnoja iz varoša.

g) Oprezan gospodar neka nezaboravi na proračun radnje t. j. težakah i potrebite tegleće marhe za obdjelavanje oranicah; jer najbolja mjenbena obhodnja ništa nevalja, ako se radnja valjano neobavlja. U tom pogledu mora se razdieliti sav posao za cielu godinu tako, da se može družina upotrebljavati uviek jednako u poljskih poslovih,

za pojedine predjele ustanovljenih. Obhodnja, po kojoj bi družina sad prekomjerno raditi morala ili nebi ni dospjeti mogla, a drugiput bi opet dangubila, neće biti gospodaru na korist, van ako mu je koristno naimati težake.

h) Više putah pitaju gospodari: koja je mjenbena težitba najbolja? Na oto pitanje treba da odgovorimo, da je najbolja ona obhodnja, koja baca najviše čista dobitka. Nevalja jedna te ista obhodnja za sva gospodarstva; jer se drugačije gospodari na mršavoj a drugačije na rodnoj zemlji; jer jedno tlo prija ovomu, drugo onomu rašću, jer trgovac jednu plodinu bolje plaća od druge. Nego to moramo primietiti, da gledeć na uztrajnu korist gospodarstva, ona je mjenbena obhodnja najbolja, koja oranice sve više jači.

22. Broj predjelah. U mjenbenoj osnovi se polje obično dieli na tolike predjele, koliko ima gospodarskoga bilja, koje se namjerava izvoditi. Ima dakle po prilici toliko predjelah, koliko ima pitomih bilinah; osim ako želi gospodar od jednoga bilja razmjerno više izvadjati, a od drugoga puno manje. U prvom slučaju se ono rašće u obhodnji dva puta izvadja, a u drugom se samo pridodaje kojoj srodnoj bilini. Englezi najvole sijati pšenicu koliko se ikad može, jer nejedu kruha od raži, dakle je niti nesiju. U nas opet gospodar izvadja što više kukuruza, jer plaća najbolje od svih žitaricah. S toga ima u Englezkoj sliedećih obhodnjah: U Suffolku: 1. blitva*, 2. ječam, 3. djetelina. 4. pšenica*, 5. pašnik, 6. ječam ili zob, 7. bob, 8. pšenica. U Linkolnu: 1. ugar, 2. pšenica, 3. djetelina, 4. pšenica. U Kentu: 1. blitva**, 2. ječam, 3. bob*, 4. pšenica, 5. djetelina, 6. pšenica, 7. zob. U Durhamu: 1. korun*, 2. pšenica, 3. blitva, 4. korun*, 5. pšenica, 6. djetelina. — A kod nas bi se usjevi mienjali uz pretež kukuruza ovako; 1. kukuruz*, 2. ječam, 3. kukuruz*, 4. pšenica, 5. okopavina, 6. ječam, 7. djetelina, 8. djetelina, 9. kukuruz*, 10. raž. Poznato je, da kukuruz i uzastopce dobro radja, kad se pomnjivim gnojenjem pomaže, dočim se to n. p. za burak (repu za slador) i za korun nemože u istoj mjeri kazati.

(Nastavit će se.)

Razprostranstvo kukuruza po svietu.

Ova koristna, dapače za nas dan danas prieko potrebita trava nadjena je bila u Ameriki i poradi svoje vrsnoće razprostranjena je bila poslje obreta Amerike, to jest u 16. stoljeću, po svih stranah svieta. Kukuruz raste u svih zemljah, koje od sredine iliti polovnika (Aequatora) zemlje naše nisu udaljene više od 49 stupanjah: al opet najbolje uspieva u onih predjelih, koji nisu udaljeniji nego 35 stupanjah; tolikoga razprostranstva neima nijedna druga fela žita. Kao što rekosmo, kukuruz se dan danas po svih ovih krajevih sije, al ni sada nigdje toliko, koliko u svojoj pradomovini Ameriki: ovdje su njim posijane neizmjerne poljane i to počevši od Mississipa na sjeveru, do Perua na jugu. Stoprv u Čilu (Chile) siju pšenicu, jer im kukuruz slabo uspieva. Nego u Australiji se pomalo sije kukuruza; jer doseljenici europejski vole pšenični kruh od kukuruznog, a prvoselci hrane se ponajviše voćem od kokosah, bananah, artokarpah, ili rižem (pirinčem), sagom itd.

I u iztočnoj Aziji, po imenu u Kitaju (Chini), Iztočnoj Indiji, na Cejlonu, Madagaskaru itd. nije kukuruz svagdanja hrana naroda nego riž. Samo Filipinske otoke valja iznimiti.

Stoprv u srednjoj Aziji i u sjevernoj Afriki sije se opet više kukuruza, jer se njim ondje i prost narod mnogo hrani. U južnoj Afriki pako neima mu traga ni glasa, sve do zemlje, u kojoj stanuju tako zvani Kafri.

U Europi se kukuruz u velike sije ponajviše u Španjolskoj i Portugalskoj, zatim u Lombardiji, Mletačkoj, Hrvatskoj, Slavoniji, Ugarskoj i Erdelju. U austrijanskoj carevini izvodi se svake godine veliko množtvo kukuruza, naime do 33 miliuna vaganah.

Jošte više ga se dobiva u Ameriki: izračunali su, da ga sama sjeverna Amerika izvodi do 300 miliunah centih, čemu se nećemo čuditi, doznavši, da ondje kukuruzišta zauzimlju do blizu 2000 □ miljah. — Jošte obilatije sije se kukuruz u srednjoj Ameriki, po imenu u Mexiku, gdje ga i na visokih planinah (8700 stopah povrh mora) siju, a u Peru baš i 12000 stopah povrh mora. U jedinoj državi „Costa rica“ zauzimlje kukuruz 36000 jutarah zemlje, te ga se izvodi preko $3\frac{1}{2}$ miliuna centih. U Mexiku živi narod ponajviše o kukuruzu: ondašnjih 5 miliunah stanovnikah potreši svake godine 15—18 miliunah centih kukuruzna brašna. Kukuruzovina se slabo rabi; samo gdješto se njom marha hrani, a ostalo se ostavlja na polju, neka ga pognoji. Tu bi se dakle s dobrim uspjehom mogle zavesti tvornice za platno i papir od kukuruzovine, o kojem smo nedavno govorili. — No lasno im je u Costa rici izvoditi tolik kukuruz, kad mogu od njega uz godinu danah nabrati tri ljetine, dapače u Nikaragi baš i četiri, naime svaka 3 mjeseca (buduć da ondje neima zime); posijani kukuruz dozrieva za 3 mjeseca na onoj velikoj vrućini, gdjeno mu kod nas treba 4 do 5 mjesecih. Kakva je tu zemlja rodna, vidi se odtuda, što jedno zrno kukuruza baca obično 500 do 600 zrnah, dapače ima okolicah, gdje se dobiva i po 800 zrnah, a iznimice baš i 1500 zrnah. Srednja Amerika je dakle i danas prava domovina kukuruza. Moglo bi ga se tu jošt i deset putah više izvoditi, da ima dosta rukuh, jer tu ima jošte puno plodnih poljanah kolik mnoga evropejska kraljevina: sve bi se ove mogle dva do tri puta preko godine kukuruzom posijati.

Osobita je stvar, što Englezi, evropejski i amerikanski, svagdje prianjaju uz pšenicu; u Englezkoj niti najprosttji težak nejede drugoga kruha do pšeničnoga. Indo-malajsko pleme (kamo idu i Kitajci) najvole riž — oni kruha ni nepoznaju, već ga zamieniše kašom od riža. Nasuprot narodom romanskim (Talijani, Španjolci, Rumuni) i španjolsko-amerikanskim tako je omilio kukuruz, da ga nikako neće da zamiene pšenicom, ni onda, kad sjeverna obrazovanost na njih djeluje. — Za nas Slavjane može se kazati, da se kao u svem, tako i u hrani znamo prilagoditi okolnostim i potrebi. Ako je južnomu Slavjaninu „živa želja kukuruzna proja;“ a ono tatranski Slovak, u oravskoj, liptovskoj županiji, gdje pšenica više nedozrieva, u meden kus jede i zobenicu.

Dva bremena.

Obrazovana Europa izdiše pod dvojim bremenom, kojim su ju vlade natovarile, naime bremenom od ratovah, koji su dospjeli, i od ratovah, koji nastaju. Ono prvo breme je sila ratnih dugovah, svega skupa 20.000 miliunah iliti 20 miliardah forintih. Godišnjih kamatah na ove dugove plaća se (zajedno s drugimi troškovi) popreko 1000 miliunah forintih (sama Austrija plaća preko 100 miliunah for.) Za ove novce moglo bi se sagraditi svake godine jedno 2000 miljah željeznicah. Od 8000 miliunah (8 miliardah) forintih, uloženih u obrtnost zanate t. j. i fabrike, ako ova glavnica nosi čista dobitka $12^1/_2$ posto: sav se dohodak troši na kamate od ratnih dugovah. Za ove kamate moglo bi se sagraditi svake godine brodovah, koji bi nosili 9 miliunah bačavah (*Tonnen;* jedna bačva ima 20 centih) — toliko brodovah neima dan danas sav sviet.

Ovo breme postalo je ratovim, pokle su se dovršili, ter i onako rasap i rasulo za sobom ostavili. Nego ima još i drugo ratno breme, naime svakoljetni trošak na ratove, koji će se možebiti u buduće ratovati. A ovo je breme dvojicom teže od prvašnjega; jer su vještaci dokazali, da svakoljetni trošak na ratnu spremu iznosi 2000 miliunah forintih (sama Austrija troši na vojsku svako ljeto jedno 150 miliunah forintih.) Svi (ratarski) težaci Europe, koji namiču hranu za sviet i stoku, nedobivaju u ime zaslužbe tolike novce, koliki se troše na vojsku. Kad bi sve glavnice ovoga svieta, uložene u obrtnost, nosile $12^1/_2$ posto čista dohodka, taj bi jedva dotekao za podmirenje ratnih pripremah. Za ove novce mogao bi svako ljeto sagraditi 4000 miljah željeznicah. Za ove novce mogao bi sagraditi kućah za 20 miliunah tvorničarah t. j. težakah u fabrikah. Ovo je drugo breme. Oba ova bremena proždiru dakle svako ljeto 3000 miliunah forintih, što ih je narod krvavom mukom skuckao.

Tko da se čudi, što ima na svietu tolike biede, nevolje i neznanja, kad se ovo neizmjerno množtvo narodnog imutka troši na ratne pripreme? T r i t i s u ć e m i l i u n a h f o r i n t i h (3000,000.000 for.)! Buduć da Europa ima jedno 300 miliunah stanovnikah, to dakle zapada svakoga muža, svaku ženu, svako diete, jednom riećju svaku glavu po 10 forintih ratnoga troška! Nijeli to strahota? Ako uzmemo, da ratar zasluži uz godinu 200 forintih, to bi trebalo 15 miliunah ratarah, da namaknu one ratne troške. Za ovaj trošak moglo bi se namjestiti šest miliunah učiteljah, od kojih bi dobivao odsjekom svaki 500 forintih. Ovoliko učiteljah moglo bi svu djecu i mladež ovoga svieta, počevši od 5. godine pa do 18., obučavati.

Za istu svotu mogla bi se izdržavati 3 miliuna kršćanskih svećenikah, od kojih bi svaki dobivao 1000 forintih. Ovoliko svećenstvo bi doteklo, da obučava u vjeri 1000 miliunah ljudih, dakle više nego što ih ima dan danas na vasionom svietu.

Ova svota, da se upotriebi kao najamnina, moglo bi se za nju u najam uzeti 30 miliunah kućah svaka po 100 for., a u ovih kućah moglo bi se nastaniti 150 miliunah ljudih, dakle više od polovice europejskoga žiteljstva.

Za ovu svotu moglo bi se svake godine sagraditi 6000 miljah željeznice, tako da bi za njekoliko godinah imalo svako selo svoju željeznicu.

Ovo su ta strahovita bremena, što ih rat naprti sadašnjemu naraštaju. Sravni š njimi sve druge terete, pak ćeš vidjeti, da su ovi svi kao perce naprama ratnomu trhu, koji nas kao gora tišti.

Ovako piše „Würtemberger Gewerbeblatt.“ Buduć da se rieć „tri miliarde forintih“ lasno izgovara, mnogi štioc niti nesluti neizmjernost toga broja. Mi ćemo mu ju jednim primjerom razjasniti. 1000 forintih srebrna novca važi 23 funte 6 lotih, dakle 1 miliun važi 232 cente, a 100 miliunah važi 23.200 centih. Dobra 2 konja voze na dobru putu 20 centih, dakle da odvezeš ovo srebro, trebalo bi ti 1160 kolah, i buduć da svaka velika kola zausimlju na putu $3^1/_2$ hvata (klaftra), to bi sva ova povorka kolah bila preko 1 milju dugačka. A ovo je samo 100 miliunah forintih. Jedna miliarda pako ima 1000 miliunah, dakle srebro od 3 miliarde trebalo bi 34.800 kolah i povorka ta bila bi 30 miljah dugačka. Da brojiš svaki dan 12 satih bez preduška ove srebrne forinte, nabrojio bi za jedan dan jedno 35000, dakle bi ti trebalo za 1 miliun 26 danah, a za sve te novce 20 godinah.

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

— *M. D.* Iz Karlovca. (*Govedja kuga.*) Dne 16. Siečnja ostalo je od govedje kuge bolestne marhe u Cvetkovićih 5 komadah; do 31. i. m. priraslo je 15, dakle ukupni broj bio je 20; od ovih ozdravilo je 8, parnulo je 7, ostaje dakle bolestnih jošte 5.

— „Novice“ ljubljanske javljaju evo ovo o govedjoj kuzi: „Po dopisu hrv. kr. namjestničkoga vieća od 15. Siečnja govedja kuga biesni svejednako u zagrebačkoj, križevačkoj, riečkoj i virovitičkoj županiji: po posljednih viestih bolovalo je svega skupa 79 govedah. U Provincialu je do sada poginulo od ove pošasti 5000 govedah. — Po doglasu zagrebačke generalkommande jenjala je govedja kuga u varaždinskoj krajini, al u gradiškoj pukovini ima je dosta; a u otočkoj biesni ovčja kuga. Svega skupa je vojnička krajina izgubila od kuge 17084 govedah, 1331 ovcu i 150 kozah.

Domaći ljekar.

— (Kako Rusi lieče ozebline.) O tom pripovieda „Obzor“ ovako: „Ljuta ljetošnja zima ofurila je po svoj prilici mnoge prste na rukuh i noguh, odkuda postaju ozebline (rujbe, nazebe; *Gefröre*), koje puno muke zadaju ne samo ljetos nego i do godine. Evo takvim bolestnikom prosta sredstva, kojim ruski narod s najboljim uspjehom lieči ozebline. Posve zrio (žut) krastavac (ugorak) razreži uzduž na četvoro, izvadi sjeme, a ostalo metni na sunce, dok se sasvim neposuši, pak to ostavi za zimu. Kad te pod zimu ozeblina zaboli, uzmi koricu od krastavca, razmoči ju u toploj vodi i privij na bolestni ud tako, da ona strana krastavca, gdje je bila sredina, leži na ozeblini, a ne kora. Za kratko će jenjati bol, pak ako nastaviš upotrebljavanje, nestat će i same ozebline. Krastavčeva korica se ostavlja na udu, dok se sasvim neposuši, onda se drugi komad razmoči u vodi. — Buduć pako sada neima zrelih krastavacah, evo jednostavna sredstva za utaženje boli od ozebline: kupaj bolestni ud jutrom i večerom (uviek samo jedno $^1/_4$ sata) u mlakoj vodi, u kojoj si malo leće skuhao. Istu ovu vodu možeš više danah upotriebiti, samo ju svagda smlači.

— Kolika u konjah, bolest vrlo opasna, lieči se prieko, kad bolestno živinče pogutne dva priesna smolom omazana kokošja jaja. Ovako piše „Przyjaciel ludu.“

Svaštice.

— (Oluje). Imenovani i od nas francezki vremenar (*meteorolog*) Mathieu de la Drome pogodio je bogme, kad je proricao, da će biti na svrsi prosinca ili u početku siečnja strašnih olujah i burah. Bilo ih je doista i to strahovitih, a gotovo po svih europejskih zemljah, te su počinile, osobito na moru i po primorju, neizmjernu štetu. Na englezkih obalah je preko 70 ribarskih ladjah propalo. A bilo bi toga jošte više postradalo, da neima barometra i telegrafa. Jer na barometru se opaža nastajuća oluja, kadšto i više satih unapried. Ako se to dakle brzojavom dalje javi (kao što već u Englezkoj rade) može se puno zla zapriečiti, jer najsilnija bura neprevali više od 6 miljah za jedan sat. Po englezkih obalah ima svagdje vremenarskih stanicah, koje odmah dalje javljaju, kad se vrieme muti, te se onda na majacih (t. j. visokih tornjevih na obali morskoj, *Leuchtthurm*) iztiču znakovi nastajuće bure, da se svatko za dobe osjegura. Valjda će se s vremenom ovakovo javljanje olujah po svoj Europi zavesti, što će osobito gospodarom vrlo biti koristno.

— (Nevolja u Banatu.) Iz Biele crkve pišu Slavoncu: Mi ovdje imamo poštenu zimu. Na novu godinu imadosmo upravo proljetni dan, a sutradan osvanu snieg, koji do danas čvrst stoji te tako sanjkanju ni kraja ni konca. U okolici je velika žalost, neizmjerni glad. Nevolje nije moći opisati. Buduć da ovdje sviet ponajviše slamom loži, a ove sada neima, tako i ljuta zima sviet trapi. Marva je skoro već sva od glada skapala. — Jedan primjer: prije njekoliko danah hodeći kroz varoš sukobi nas jedno djevojče, moleć hljeba. Mašimo se u džep, da joj po mogućnosti udielimo; reče uboga: šta će mi to, ja bi hljeba, ja sam gladna. Što nam ostade drugo nego ju bližnjem pekaru voditi. — Ovih danah jedan seljanin dovede dva konja i težko jih za tri forinta proda, da kupi hljeba za obitelj. — Sudite iz tih primierah na mnoge slične, da i opasnije. Srce se čovjeku razpada, gledeć nevolju toliku.

— (Ciča.) Čudna je stvar, kako je početkom ove godine tako ljuta zima zavladala, ne samo po svih srednjih državah evropejskih nego i po Ameriki, dapače ovdje je bila jošte ljuća ciča nego kod nas. U mjestih, koja imaju isto podnebje koje Mletci (Venezia), bilo je ondje 36 stupanjah zime, a malo više i 40. Strahovitu ovu studen moć ćemo si predstaviti, kad pomislimo, da je kod nas ljetos ono njekoliko danah, kad je pukla tako ljuta i nesnosna ciča, toplomjer pokazivao 20 stupanjah; u Ameriki pako bila je jošte jedanput veća studen.

— (Magarac naš učitelj.) Kako nastaje hora rezitbi zapitat će mnogi misaoni vinogradar: „Bog zna tko je naučio ljude vinograde rezati?“ Na to odgovara starodrevni pisac Pausanias, da se na toj vještini imamo zahvaliti njekoj prezíranoj životinji, da zasluga prvoga napredka vinogradarskoga ide — magarca. On je s proljeća obrstio svomu gospodaru trs, pa je tu poslasticu kožom platio, jer je gospodar mislio, da mu čokot neće više roditi. Al kad tamo, trs rodi više nego ikad. Tomu se je gospodar vrlo čudio i pripisivao to svomu magarcu, te se je do godine i sam za njim poveo, i suvišne grane sa svoga vinograda srezao.

— (Duševni napredak.) U samom Londonu glavnom gradu Englezke, izlazi preko 730 svakojakih novinah, i to njih 254 svaki dan. Istina, da London ima jedanput više stanovnikah nego-li trojedna kraljevina; al kad pomislimo, da u našoj domovini ima samo jedno 12 novinah — dosjetit ćemo se, koliko smo jošte zaostali.

Obrtnost.

— (Šeširi od kože i perja). Gja. Klara Wahle u Pragu izumila je nove ženske šešire od tanke kože. Ovakvomu šeširu nehudi kiša ni prah; kad se zamrlja, može se lasno očistiti; a kad se stisne, negubi svog oblika *(forme)*, buduć da je koža pružna iliti elastična. — Drugdje su opet počeli ženske šešire plesti od otražakah očehana (očijana) perja. Od ovih se državah gornja strana oljušti i izciepa, pak se odtuda pletu vrlo liepi i jaki šeširi. Na skorom će dakle ostanci od perja toliko vriediti koliko i samo perje.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

DODATAK

k broju 6. Gospodarskoga lista 1864.

Izviešće.

o XX. glavnoj skupštini hrvat. slav. gospod. družtva.

(Nastavak.)

Nakon toga predloži gosp. Mrazović, da se odustane od naznačenoga u osnovi reda, poleg koga je prije svega čitati razna izviešća, već da se, dok je još skupština mnogobrojna, preduzmu razprave važnijih predmetah, a na prvo mjesto da se posstavi obnova predsjedničtva i upravljajućega odbora.

G. Bogović istoga je mnenja, naime, da se sva ina izviešća medju zadnje točke programa postave, jer sve ako to i uzbude, da se ona poradi kratkoće vremena neuzmognu pročitati, neće družtvu biti odtud tolike štete, koliko, ako se ma koji predmet programa samo površno rieši. Ta će se izviešća i onako tiskati, pak tako obćinstvo družtva o stanju dotične stvari dovoljno obaviestiti.

G. P. Horvat podupire predlog. g. Mrazovića time, da valja obzir uzeti na izvanjske goste, koji će svi jedva do kraja skupštine ovdje uztrajati moći.

Tajnik g. P. Zoričić neslaže se spredlogom g. Mrazovića, niti mnenjem g. Bogovića zato, što valja skupštini na temelju njekojih tih izviešćah učiniti veležne po družtvo zaključke. Ovamo spada izviešće o nakladi za podupiranje svilarstva. Poznato je svakomu, uz kakove je uvjete družtvo dobilo od zemaljske naše vlade 10.000 for. kao nakladu za promicanje domaćega svilarstva. Družtvo je te novce već prošle godine upotriebilo, pak time u veliko djelovalo na proizvoditelje čahuricah, ali taj se je uspjeh mogao izvjesti samo uz znatne žrtve. Akoprem se bojat nije, da će nuždno biti i budućih godinah obteretit nakladu tu sličnimi žrtvami, ipak je od potrebe, da slav. skupština zaključi: dali odobrava dojakošnji postupak odbora u toj stvari, zatim dali je voljna, da družtvo pod istimi uvjeti nakladom i dalje upravlja.

G. Žužel govori za to, da se čita izviešće o svilarstvu, a to kontrole radi, a ujedno se izjavlja za to, da družtvo započetim načinom palo naše svilarstvo diže.

G. podpredsjednik Dr. Vancaš mnije, da se nebi od ustanovljenoga po odboru reda odustalo, već da se najprije izviešća čitaju, a odmah zatim da se najvažniji predmeti u pretres uzmu.

Presv. gospodin predsjednik izreče po volji većine, da se čita izviešće o svili.

Poslovodja čita izkaz o kupovanju čahuricah, zatim o spredenoj svili, pak o cjelokupnom potrošku. Iz toga se vidi, da je družtvo pomoćju povjerenikah svojih kupilo 4694 funt. 24 lot. čahuricah, iz kojih je spredeno fine svile 262 funte uz razne odpadke od 728 funt.; cjelokupnoga potroška bijaše 6535 for. 77 nov.; dosadanjega primutka za odpadke 369 for. 80 nov.; preostaje gotovine u družtvenoj blagajni 3245 for. 33 nov. Izim toga pustilo je družtvo od prebranih i najizvrstnijih čahuricah sjeme proizvesti, koga ima 100 lotih. Spredena fina svila predstavlja vriednost srednje ruke od 4000 do 4500 for.; a svil. sjeme 300 for.

Ljetošnji bi dakle manjak mogao oko 2000 for. izpasti, a tomu je uzrok, što je družtvo, da podbode svilogojitelje na što veću revnost pri gojenju svilacah, moralo visoku cienu za čahurice ustanoviti, zatim što su ljetošnje čahurice većim dielom loše bile, te se je malo svile iz njih uprelo, napokon, što je bilo nuždno preonicu sa 16 vitalah urediti. — Svila još nije prodana, već je spravljena tako, da će moći u toj spravi i više godinah bez kvara ostati. Sadašnja ciena, koja se družtvu za svilu nudi, toli je mala, da je sbilja morati njome boljega vremena čekati.

G. Vrbančić predlaže, da se kupovanje čahuricah i dalje nastavi; nu predenje svile neka družtvo prepusti obrtu.

Poslovodja primetne, da se zadnji predlog g. Vrbančića nedâ tako lahko izvesti, jer čahurice, koje su vagale danas funtu ili dvie, već su za petnaest danah trećinu od težine svoje izgubile; od friških čahuricah daje 10 funt. jedan funt fine svile, a od suhih dosta su i četiri funta.

G. Kol. Bedeković predlaže, da se odbor sastavi, koji će rukovoditi cieli posao svile; istoga je mnenja i g. Bogović.

G. Šavor toga je mnienja, da se od strane družtva svakim mogućim načinom podupire svilarstvo, nu predlaže to, neka družtvo oko toga nastoji, da se sastavi na akcije posebno družtvo u domovini našoj, koje će i kupovanje čahuricah i predenje svile samostalno rukovoditi. Ovaj predlog bude jednoglasno primljen.

G. Suhin predlaže zatim, da družtvo nebi opet zajamčilo novce, već samo da pruži moralnu garanciju za posudjenu tu svotu; t. j. da se zajamči zemaljskoj zakladi proti svakoj prevari ili kakvom pronevjerenju.

G. Fink mnije, da neće poći družtvu za rukom

od visoke vlade opet novacah dobiti, ako se ono isto onako neobveže, kako je to prošle godine učinilo.

Presv. g. predsjednik pita, uz koji predlog skupština pristaje, da-li, da se družtvo kao i dosad za svaki slučaj zajamči svim svojim imutkom, ili da ono samo moralnu garanciju pruži, kao što je g. Suhin predložio?

Skupština se izjavi za Suhinov predlog, koji bude zaključkom učinjen.

Presv. g. Vukotinović pita, da-li skupština odobrava dojakošnje poslovanje upravljajućega odbora u stvari svile, a drugo da-li će družtvo na novo umoliti visoku vladu, neka bi ona uzajmila onoliko novacah, koliko u toj nakladi obzirom na to, što svila razprodana nije, uz gotovinu od 3245 for. do punih 10.000 for. fali?

Skupština se izjavi, da ona u poslu svilarstva odobrava dosadanje postupanje upravljajućega odbora, a isto tako bi zaključeno, neka se visoka vlada umoli, da uzajmi družtvu svotu, kojom će se podmiriti prvobitna svota od 10.000 for.

G. Žužel pita: što je onda odbor upravljajući čineći, ako visoka vlada odbije prošnju radi uzkraćene garanćije.

G. Jakić predlaže, za slučaj, ako visoka vlada nezadovoli toj molbi iz kojega mu drago uzroka, da onda odbor glavnu skupštinu sazove, koja će nov zaključak o podupiranju svilarstva učiniti.

Ovaj predlog bude primljen.

Napokon predloži g. Horvat, neka se računi odnoseći se na posao svilarstva po odboru izpitaju.

Kako predloženo, tako i zaključeno.

Nakon dovršene razprave o svilarstvu izjavi se skupština za to, da se čita izviešće o družtvenoj blagajni. Gosp. Eduard Suhin kao družtveni blagajnik obrazloži stanje blagajne, i predloži ujedno proračun za god. 1864. (Račun prihodah i trošakah gospod. dr. uz godine 1862 i 1863 vidi na kraju izviešća ovoga)

Za pregledanje tih računah imenovan je odbor od tri člana.

Zatim se povede rieč, kojim načinom da se kupe dužne svote.

G. g. Horvat i g. K. Bedeković izraziše to mnenje, neka se od članovah pobiranje dužnih prinesakah dojakošnjim putem obavlja; oni pak dugovi, koji potekoše od zaostalih predplatah na Gospod. list, ili pak za primljeno iz pokušališta voćke, neka bi se, ako drugač moguće nebude, i sudbenim putem utjeravali; napokon predloži g. Horvat, neka se nešalje predbrojnikom list, dok neuplate predplatninu.

G. Šavor dodaje k tomu, neka se od upravlj. odbora imenik dužnikah sastavi, i na pojedine podružnice razpošalje, koje će o tom nastojati, da uberu od dotičnikah dužne svote.

G. Baltić istoga je mnenja sa g. Šavorom.

Ovi predlozi budu primljeni.

U proračunu za buduću godinu dolazi opredjeljena svota od 2000 for. za glavni popravak pokušališta.

Bude zaključeno, da se ova svota u rečenu svrhu izda.

G. Jagić predlaže, da se blagajna družtvena plaćenomu blagajniku povjeri, od koga će se moći najveća točnost zahtjevati.

G. Horvat neuvidja potrebe plaćenoga blagajnika, tim manje, što će se u družtvu dovoljno domoljubah najći, koji će blagajničke poslove i bezplatno, a pri tom i točno voditi.

Skupština izrazi se proti predlogu g. Jakića, a ujedno izreče javnu pohvalu dojakošnjemu blagajniku, g. Suhinu, koji je blagajničke poslove dosad bezplatno, a i točno i redovito obavljao.

Napokon predloži g. Horvat, da se svota za proizvadjanje trsovnih sadjenicah znatno povisi, jer ona u proračunu naznačena nemože nipošto zadovoljiti potrebi, buduć se na sve strane nova trsja podižu, za koja na pokušalištu uzgojene sadjenice niti iz daleka nezadovoljavaju.

Riešenje ovoga predmeta kao i svih inih, koji se još na blagajnu odnose, bude za sjutrašnju sjednicu odgodjeno.

Sad je na zahtievanje skupštine sliedio izbor predsjednika, podpredsjednika i upravljajućega odbora.

Presv. g. predsjednik imenova odbor, da rukovodi posao taj izbora, i to velem. gosp. Kolomana Bedekovića kao predsjedajućega, a g. g. Dragutina Lambela, Mirka Bogovića i Eduarda Verbančića za nadziruće člane.

Izbor se počne u $1^1/_4$ a zaključi u $1^3/_4$ satih poslje podne.

Za predsjednika bi izabran: Presv. g. Baron Levin Rauch, za podpredsjednike: Preuzv. gosp. biskup J. Strossmajer, zatim velem. gosp. Koloman Bedeković, pak preč. g. Andrija Jandrić.

Za središnju upravu gospod. družtva sliedeći odbornici: presv. gosp. podban Zidarić, preč. g. Eduard Suhin, poglav. gosp. odvjetnik Ante Zoričić, preuzv. gosp. grof Juraj Jelačić, gosp. Pavao Hac, presviet. g. veliki župan Ljudevit Vukotinović, g. Mijat Krešić, pogl. g. Mirko Bogović, velem. gosp. savjetnik Mojsija Baltić, veleučeni gosp. Josip Torbar ravnat. kralj više realke, poglav. g. Matija Mrazović i g. Franjo Prasnički.

Dne 22. Siečnja bude sjednica pod predsjedničtvom presv. gosp. grofa Miroslava Kulmera nastavljena; početak u $10^1/_4$ satih pr. pod. Presv. gosp. predsjednik predloži, da se čitaju izviešća o Haraminčićevoj zakladi, pak o radnji na pokušalištu.

Poslovodja pročita:

Izviešće o Haramінčićevoj zakladi.

Plemeniti ljudi neživu samo za se i za suvremenike već i za najkašnji naraštaj naroda svoga, jer kad lično prestanu promicati obće dobro, ostave izza sebe dobra svoja djela i dobar glas, a to su spomenici bolji nego od mramorine il željeza.

Takvoga plemenitoga muža spomenut nam se je danas, koji no je sućno prestao već od davna, nu žive i živiet će neprestano, sve da nebi po ničem inom, ta vjekovat mu je zakladom svojom, kojom imadjaše plemenitu tu namjeru, da se bude sile naše na što brži i krepči razvitak. Slava dakle blagopokojnomu Mirku Haramінčiću.

Zaklada Haraminčićeva, kojom odbor družtva upravlja, broji 1953 for. a. vr. Ta je glavnica ukamatjena na 5%, i daje godišnju svotu od 98 for. 70 nov. Od ovih kamatah diele se po volji zakladatelja svake druge godine četvere nagrade.

God 1860 počele su te kamate teći, nu radi nepotvrdjene zakladnice nije moguće bilo te nagrade dieliti sve do 1862, kad je već kamatna svota narasla bila 296 for. 10 n.

Da se što bolje ugodi zadnjoj volji pokojnika kao zakladatelja, odluči odbor u jednoj svojoj sjednici, neka se daju nagrade i godine 1862 i 1863, a tek od godine 1864 nastat će redovito dvogodišnje nagradjivanje polag osnove u tu svrhu izradjene.

Za godinu 1862. budu dakle nagrade razpisane najme:

1) 30 for. onomu žitelju Novogradskomu, koji novo kakovo polje najbolje obradi.

2) Žitelju iz Novograda i sa Odre, koji uzgoji najljepšega trogodišnjega konja 30 for.

3) Istim žiteljem, koji izmed njih odhrani najboljega junca ali junicu 40 for.

4) Napokon četvrta nagrada od 50 for. da se podieli najizvrstnijemu vinogradaru bosiljevačkog, ribničkog ili banijskog kotara, i to samo pod uvjetom da je vinograd u redovih nasadjen najboljom vrstju trsja.

Za ove nagrade natjecalo se je 39 raznih gospodarah sa Novograda:

Prvu t. j. za najbolje obradjeno polje dobi Joso Medak iz Kučerice; a drugu Petar Desput u Zagradcih najme za najboljega junca.

Za konjsku nagradu nebijaše nikakvog natjecatelja.

Za 4. nagradu prijaviše se njeki, nu ne bjehu im vinogradi pronadjeni nagrade zaslužni.

Prosudjivanje ovih predmetah u natjecaj došlih kao i svečano nagradjivanje rukovodio je odbor jedan, koga je sastavilo ovo gosp. družtvo, imenovav mu predsj. poglav. gosp. velikoga sudca Dr. Josipa Vranicanija. Ovdje valja priznati, da je i prosudjivanje i nagradjivanje svrsi sasma dostojnimu načinom izvedeno.

I godine 1863 bi razpisano novo natjecanje. Prve tri nagrade kao godine 1862 za žitelje Novogradske i Odranske. Četvrta t. j. vinogradarska nagrada za vinogradare banijskog i ribničkog kotara, a i isti odbor bi izaslan pod predsjedničtvom poglavitoga gospodina Dr. Josipa Vranicanija.

Natjecateljah bijaše 20, koje sa svojom junadi, koje sa dobro uradjenim poljem, koje li pako svojim vinogradom; nu nitko se neprijavi svojim ždriebcem za natečaj.

Za krčevinu izvrstnu bi nadaren sa 30 for. Ivan Ljesić iz Straže, a za najizvrstnijega junca Čačković iz Zagradacah sa 40 for. a. v.

Treća nagrada i to za najizvrstniji vinograd svotom od 50 for. a. v. bude medju dva natjecatelja banijskoga kotara najme: Ivana Kučinića iz Drežnika i Jureta Jazvaca takodjer iz Drežnika podieljeno.

Buduć da je preostalo novacah i to 50 for. nerazdieljenih od g. 1862, to je odbor pronašao za shodno, da još dva vinska kotara u natječaj stave, i to kotar ozajlski i kotar pribićki. Za tu nagradu javiše se samo 2 natjecatelja najme: Dr. Aleksa Vancaš i Martin Kalafatić.

Za prosudu i dieljenje nagrade bi odovud jedan odbor pod presjedničtvom velečast, g. podjašprišta Jakoba Jambreščaka imenovan, koji razvidi i prosudi obadva objekta, prizna prvenstvo Dr. Aleksi Vancašu.

Ovim je načinom začela buditi zaklada blagopokojnoga Haraminčića te podpaljivati na racionalno gospodarenje, i neima dvojbe, da nebi odtud potekli izdašni plodovi, ko što je plemenita nakana zakladatelja bila.

U Zagrebu dne 21. Siečnja 1864.

Petar Zoričić
kano isvjestitelj.

Izviešće o stanju pokušališta.

Slavna skupština! Pokušalište našega družtva razvilo se je tečajem svojega sedam-godišnjega obstanka naprama postojavšim okolnostim do dosta povoljna stepena.

Obzirom na to, da se je u jeseni godine 1856 za pokušalište u Liepoj vesi preuzeto zemljište godine 1857 za svoju svrhu priredjivati počelo, da se mnogo što kakova šikarja krčiti i na više mjestih zemljište poravnavati te na prikladni način razrediti i sve iz nova zametati i zasadjivati moralo; nije se ono moglo inače nego malo po malo razvijati, te je tako od godine do godine napredovalo. Uspjeh prošle godine 1863 nadkriljuje dakako onaj prvašnjih godinah.

Mladi uredno zasadjeni vinograd povećan je do 1600☐ hvatih.

U njem ima 14 felih najizvrstnije loze moštovnoga i 6 felih loze stolnoga grozdja, svaka fela čisto sortirana i u posebnih redovih zasadjena. Izim vinograda nasadjeno je u pokušalištu kraj hodalištah do 400 maticah loze razne vrsti.

Dalje imade 146 maticah od najizvrstnijih ino-i ovozemskih felah voća, i to:

od krušakah 54
„ jabukah 50
„ šljivah 15
„ višanjah 10
„ trešanjah 5
„ bresakah 5
„ kajsijah 4
„ mušmuljah 3

Naprama toj bogatoj sbirki lozah i voćakah mogao se je i razplod tih dviuh za našu domovinu veleважnih granah narodnoga gospodarstva do višega stepena razprostraniti:

U prošloj godini izdano je iz našega pokušališta na 141 stranu, od kojih su njekoje iz doljnje Austrije i iz Štajerske, a njih više iz vojničke krajine bile, oplemenjenih voćakah, naime:

1232 jabuke
271 kruška
81 kajsija
278 bresakah
97 višanjah
63 trešnje
68 šljivah
16 mušmuljah

2790 divjakah od jabukah i krušakah, 450 šibicah za pitomljenje i 500 košćicah za nasad. Preostalo je još na pokušalištu 7000 kalemah od plemenitih voćakah i 8000 divjakah, od kojih je 5000 u table zasadjeno za kalemljenje.

Loze, to jest korjenjakah jedno- i dvogodišnjih:
2177 komadah od stolnoga grožđja,
28.271 komad od moštovnoga grožđja,
630 ključacah.

Preostalo je u pokušalištu 10.000 korienjakah, a pripravljeno je za nasad 20.000 ključecah.

Drvetah od murvah ima 240; sadjenicah pako jedno, dvo i trogodišnjih 12000 komadah.

Prodano je tečajem prošle godine 2500 komadah sadjenicah. Učinjen je pokus nasadjenjem i sijanjem pajasena, te je tako dobro uspjeo, da je već prošle jeseni prodano 306 komadah, a ostalo je na pokušalištu 3500 sadjenicah. Raznoga sjemenja od dinjah, lubenicah, krastavacah, bundevah, celera i. t. d. pod ono je $50^1/_2$ lota, od raznih vrstih graška 10, od pasulja 16 funtih i njekoliko mjericah od 6 felih koruna.

Za prodane voćke, trsove, murve, za pajasen i

sjemenje unišlo je u gotovosti . . .	1176 for.	69 novč.	
za dinje	25 „	—	„
„ voće i smokve	8 „	—	„
„ šljive	15 „	—	„
„ grozdje	71 „	—	„
„ travu	88 „	50	„
ukupno dakle . . .	1354 „	19	„

Pokus sa hranjenjem svilacah nije najbolje za rukom pošao, jer se nije od 1 lota ležena sjemena više dobilo od 20 funtih čahuricah. Uzrok toga je vladajuća obća nevolja bolesti medju svioci.

Najbolje zdravlje medju svioci vladalo je oko Stubice; iz čahuricah odtud kupljenih napravljeno je na pokušalištu 100 lotih izvrstna sjemena. Pokus sa pajesenskim crvom (*bombyx ailanthus* ili bolje *bombyx cynthia vera*) pošao je dosta povoljno za rukom. Iz čahuricah proljetos iz Slovenske gorice dobivenih izleglo se više muškaracah, ali samo jedna ženka, te jaja od ove dobivena legla su se dva put, koncem mjeseca Srpnja i početkom mjeseca Listopada. Prvo leglo napredovalo je lani na drvlju vrlo dobro, jer mu niti vrućina, niti oluja, niti kiša nimalo nahudila nije, a čahurice bijahu mnogo ljepše nego one iz Slovenske gorice dobivene. Drugo leglo patilo je mrazom i zimom, te se moralo prenesti i u sobi hraniti, nu nije tako dobro napredovalo kao ono na zraku i samohrano.

Nadalje učinjeni su pokusi sa trideset felih koruna iz Gradca i Beča nabavljenih; izvrstnost i plodovitost nemogaše se poradi suše, od koje je nasad patio, izviestno izkusiti. Tako isto propao je od suše usjev učinjeni za pokus sa 20 felih djeteljine i raznih drugih travah. Od kitajskoga sjemenja napreduju vrlo dobro dvije fele pasulja, dvije fele krastavacah, a osobito celer s narezkanim perjem, koji je i jako ukusan i vrlo liep gledati. Sjemena od toga celera ima dovoljno za prodaju.

Napokon učinjen je pokus sa sibirskimi krastavci. Glas, da ta fela krastavacah cvate i raste uz zimu od 3 stepena izpod ništice, nije se obistinio, dapače napreduje ta fela krastavacah samo u toplini kako ju potrebuju i ostali već aklimatizirani krastavci; — nu napomenuta fela zaslužuje svakojako da se razprostrani, jer spadajući u vrst grozdovitih krastavacah jako su plodni, a meso im je čvrstje nego od drugih grozdašah.

Iz ovoga kratkoga izviestja može se sa zadovoljstvom uvjeriti slavna skupština, da se prošle godine na pokušalištu ne samo postigao uspjeh kako nijedne prošle godine, već da se s'njega i obćinstvo u veliko koristilo, te da i družtvo nije na gubitku troškom, akoprem su ciene voćkam i trsju za trećinu naprama godini 1862 snižene.

M. Baltić
kao izvjestitelj.

Broj 7. *U Zagrebu* *18. Veljača 1864.* *God. XII.*

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Gospodarstva župnikah da budu izgledna.

O predmetu ovom doniele su novine českoga gospodarskoga družtva vrlo zanimiv članak, napisan od čuvenoga gospodara g. Sadila. Akoprem je članak taj namienjen župnikom českim, mnogo toga valja i za naše župnike: zato ga evo sav priobćujemo, ostavljajući razboritosti naših štiocah, neka osjeku, koliko se odtale može uporaviti i na naše okolnosti. Evo članka:

„Župnička gospodarstva imala bi se tako ustrojiti, da prednjače seljakom u gospodarenju, da budu za njih izgledna gospodarstva (*Musterwirthschaften*), u koja bi se seljaci mogli ugledati i po njih se povesti. Tako je bilo u srednjem vieku po svoj Europi: sav gospodarski napredak dolazio je onda od redovnikah, iz samostanah (manastirah); kao što su onda samostani sijali sjeme više duševne obrazovanosti, isto tako su bili sjemenište i materijalnoga, po imenu pako i gospodarskoga napredka. Britanski vjerovjestnici, donesavši Niemcem krst, bijahu podjedno i apoštoli boljega ratarstva. U Norvegiju su, kao što je obćenito poznato, redovnici uveli voćarstvo; a prije njih nisu ljudi u onom hladnom sjeveru ni znali za voćke. Glasovita vodnila (*Bewässerungsanstalten*), s kojih se je Lombardija na daleko proslavila, zaveli su ponajviše ondašnji samostani. — Sjeverna Belgija je ponajviše napučena po samostanih. Sama opatija Tongerlo naselila je do 70 selah na brabantskoj pustari; ona je komad po komad pustare upitomila i onda pitominu seljakom pod zakup (arendu) dala. Ovako nalazimo svagdje u povjestnici srednjega vieka tragovah obrazovanosti duševne i materijalne od redovnikah posijane i njegovane. (A ima i dan danas samostanah i duhovnih zavodah na glasu sa svoga izvrstnoga gospodarenja. Mi ovdje navodimo za primjer samo austr. Admont, Melk i Klosterneuburg. *Ured.*)

Nije-li dakle stvar posve naravna i dosljedna, ako se umuje, da bi župnici, imajući gospodarstvo, imali i u gospodarenju prednjačiti svojim župljanom; da bi župnička gospodarstva imala biti izgled za seljaka, po kojem bi se ovaj mogao povesti. Da tomu nije posve tako, to zasvjedočavaju premnoga župnička gospodarstva, neshodno uredjena i upravljana, tako, da prema njim izčezava broj izglednih gospodarstvah. Suvišno mi se čini razlagati na široko falinge i pogreške onakvih gospodarstvah; samo ću u kratko kazati, da ondje neima traga novijemu ratarskomu napredku; da gnojišta nisu valjano uredjena, da se s gnojem nepostupa kako treba, da se za mienu usievah niti neznade, da su novija ratila posve nepoznata, voćnjaci zapušteni, pčelinjaci razoreni. Nu kao što rekoh, nije ovako na svakom župničkom gospodarstvu.

Što je tomu uzrok, te je svećenstvo, koje odprije poticaše svojim primjerom seljaka na ratarski napredak, sad u tom pogledu natrag udarilo i prestalo biti ogledalo, u koje bi se mogli seljaci ogledati; dapače se upravo mnogi župnici drže zastarjeloga načina gospodarenja?

Glasoviti nationalökonom Roscher misli, da je tomu uzrok medju ostalim i ta okolnost, što župnik nije podpun vlastnik svoga gospodarstva, zato niti neprijanja za njega onako, kao što n. p. seljak za svoje selište; jer neznajuć, hoće-li ostati dugo ili uviek u istoj župi, neće da uloži u gospodarstvo svoju glavnicu, da zavede velike gospodarske osnove, da nabavi vrstna ratila.

Kad bi ovo bio pravi uzrok gospodarskoga natražka u župnikah, onda nebi nitko htio dati pod zakup svoje imanje, buduć da zakupnik nije takodjer vlastnik, dakle se takodjer nebrine pravo za napredak. Al to nije istina; jer ima zemaljah, a ima okolicah i u carevini austrijanskoj, gdje su uprav zakupnici zaveli savršenije gospodarenje, nu da kako samo ondje, gdje se nestežu nikakvimi uvjeti, kad hoće daulože svoju glavnicu u popravke i kad hoće da vade korist iz zakupljenoga dobra. Nasuprot župnik je kao vlastnik svojih zemaljah; on ih može uživati kako mu drago, samo ih nemože po svojoj smrti ostaviti svomu rodu; a u obće se slabo dogadja, da bi se župnik s jedne župe

u drugu primjestio, ako mu župa omili, i ako prione uz gospodarenje. Za uloženu pako glavnicu može takodjer, kano i zakupnik, tražiti naknadu, ako dokaže, da ju je uložio. Nepostojanost posjeda nije dakle pravi uzrok ratarskomu nazadku mnogih župnikah.

Glavni pak uzrok, što mnoge župnike neveseli gospodarenje, jeste ta okolnost, što u sjemeništu nisu učili nauka o gospodarstvu, ter ovako, dobiv župu, moraju učiti gospodariti od susjednih seljakah ili baš od svojih slugah — a ovakvo gospodarenje slabo će omiliti učenomu čovjeku.

Pak opet nijedan posjed nije onako prikladan za izgled i primjer, kao župa imajuća dosta nepokretninah; jer je ovakov posjed slabo veći od seljačkoga, te se mora razvijati sam sobom, bez ičije pomoći. Ako pako župnik, prionuvši svom dušom za svoje uzvišeno zvanje i ugledav se u primjer drugih državah, uz dužnosti svoje i znanostim služi, a njekoliko prostih satih posveti svomu gospodarstvu, i tjera ga kako valja, uz to pako svjetuje svoje seljake (i savjet svoj potvrdjuje svojim primjerom kao dokazom), da se malko podkože, kad im do sada pored sve muke gospodarstvo slabo napreduje — ako dakle župnik ovako postupa, neka se nitko neplaši, kao da će se sbog toga poseljačiti; dapače, ako na ovom polju steče povjerenje svojih župljanah, a neizgubi ga drugimi svojimi čini, oni će i ostale njegove savjete i nauke drage volje posluhnuti, te će ovako župnici mnogo uspješnije djelovati moći. A s druge strane seljak voli u župnika, kojemu se i inače povjerava, moliti savjeta i u gospodarskih stvarih, nego u vlastelina ili njegovih ljudih, kojim nevjeruje, i za koje misli, da ga nebi ni znali dobro svjetovati, jer se drugčije gospodari na veliku imanju, a drugčije na selištu.

Kao što dakle rimski vojvode, metnuvši mač u korice, pak i učenjaci u staro vrieme nisu se poseljačili, tim, što su na svom imanju ratarili; kao što nisu sadašnji državnici englezki, jedan Palmerston, i baš sam suprug englezke kraljice, oštetili svoj ugled tim, što sami upravljaju svojim gospodarstvom i odlikuju se i na tom polju prema svojim susjedom: isto tako neće ni župnik oštetiti svoga dostojanstva, nit će se poprostačiti, kad svojski prione uz gospodarenje, al umno, ne seljačko; jer umno ratarenje osniva se na prirodoznanstvu, po imenu na lučbi (chemii), dakle na znanosti, a svaka znanost obrazuje i diči um i srce.

Nego da se pomakne kod naših seljakah gospodarski napredak, i da župnici uzmogu i kao gospodari napućivati svoje župljane na valjano gospodarenje, i sami im prednjačiti izglednim ratarenjem: to treba, da župnik nepreuzimlje župe kao neznalica u gospodarstvu; to treba, da se za to zvanje još u sjemeništu pripravi, da izuči teoretički nauk o gospodarstvu. Kako i kada — to ostavljamo razboru dotičnih ljudih."

Ovako piše g. S., i mislimo, da će štioci isti sud izreći o njegovu članku, što smo ga mi gori kazali, naime, da tu ima zbilja puno istine; akoprem se s druge strane mora priznati, da se na selu ponajviše baš naši župnici odlikuju naprednim gospodarenjem; te bi bez njih slabo uspjelo gospodarsko družtvo, koje se i na svom postanku najviše ima zahvaliti uzoritoj našoj crkvenoj glavi. A doista bi se odlikovali jošte više, kad bi na župu donieli potrebito pripravno teoretičko znanje. Prigovorit će tko, da imaju i kao kapelani dosta vremena učiti gospodarstvo iz knjigah. Al na to odgovaramo, prvo, da nije svaki čovjek samouk, već mu treba učitelja, da ga naputi; a drugo, da je teorija gospodarstva bez praktične uporave vrlo suhoparna, pak i tamašna i nerazgovietna, tako da dosadi lasno čovjeku, jer ju je težko razumjeti. Da to jednim primjerom razjasnim: očenje (okuliranje) voćke je vrlo jednostavna stvar, kad si ga gledao svojima očima, nego da ga moraš učiti iz knjigah, mučan će ti se posao učiniti. Isto valja za Dzierzonovo pčelarenje.

Kod nas imaju svi župnici manje više gospodarstvo, svim bi dakle dobro došla uputa u ovaj nauk. Nego pitat će tko: kada da uče nauk o gospodarstvu? — Mi bismo rekli, da bi to moglo biti posljednje godine sjemenišnoga tečaja, i to bez uštrba bogoslovnih znanostih. Ove su same sobom suhoparne, dakle bi nauk o gospodarstvu bio samo kao odmor za mlade duhovnike, uz koji bi s veseljem prionuli, znadući, da se njim pripravljaju svomu budućemu zvanju. Samo se kaže, da bi se taj nauk imao prilagoditi baš samo župničkomu gospodarstvu, imao bi se dakle stegnuti na voćarstvo s vinogradarstvom, pčelarstvo i ratarstvo u užjem smislu — pa sve to prvoga poljeća teoretički, a drugoga praktički.

Župnik treba da je svomu puku i otac i majka; da ga svjetuje i naputi u s v a k o j potrebi — samo onda mu imponuje i omili; prost seljak više ciem gospodarsku vještinu nego bogoslovnu tančinu. Pak ako nije nedostojno po župnika, napućivati svoga župljanina, kako da si povrati materijalno zdravje, kad ga je izgubio: isto tako nevriedja svoga dostojanstva, kad seljaka uči, kako da se oprosti materijalnog ubožtva. Dapače on tim podupire i svoje duhovno zvanje; jer je uprav ubožtvo vrelo mnogih griehah, zato i naša poslovica pravo kaže „siromah čovjek gotov djavo." — A svi se učitelji gospodarstva u tom slažu, da je najbolje sredstvo gospodarskog napredka kod puka dobar primjer — izgledno gospodarstvo. Nu, kod nas barem, neznam kako bi se za sada takva gospodarstva drugčije mogla zavesti, nego da se župnici toga posla prime. Netreba im za to travu kositi ili gnoj nakladati — to bi bilo po njih nedostojno; nego samo upravljati i prigledati, da-li se njihove zapoviedi izvršuju.

Nego ima tu još jedna. Neprijatelji crkvenih imanjah najviše im to prigovaraju, da su imanja u crkvenih rukuh zapuštena i zato da slabo donose dohodka svojim vlastnikom: zahtieva dakle umno narodno gospodarstvo, da se ta imanja otmu negospodarskim rukam, a predaju vještim gospodarom. Kad bi se pak upravo župnička dobra odlikovala izvrstnom uredbom, nebi nikomu na um pao takov prigovor, jer bi bio upravo bezuman. — Al da može župnik odmah svojski gospodariti, trebalo bi jošte učiniti kakov red u pogledu nareda (fundus instructus), jer golima rukama nebi znao ni sam glasoviti Thaer gospodarstvo tjerati. Trebalo bi dakle njekako stvari urediti, da župnik nadje u župi najpotrebitiji nared. Kako da se to izvede — to nespada u područje Gospodarskoga lista. Naša je bila zadaća samo natuknuti, kako bi se ugled župnikah kod naroda u svakom pogledu, a na njegovu veliku korist umnožati mogao.

Varenje sočiva.

Da sočivo bude sladko i da ide u tek, ponajprije treba da bude mekano. Nu gospodarica se više putah badava muči da ga skuha; rekao bi, čim se dulje grašak vari, tim je tvrdji. Tomu je glavni uzrok tvrda voda. Ona se zato tako zove, što sočivo u njoj kuhano ostaje uviek tvrdo. Ovo dolazi od tuda, što u svakoj gotovo vodi-zdenčanici ima više manje vapna (kreča), koje se je u njoj otopilo, kad je tekla pod zemljom po vapnenom kamenju, budući puna ugljevite kiseline; pa kad kuhaš sočivo, vapno se hvata za svako zrno sočiva poput tanane korice, koja nepropušta vode: tako dakle mora sočivo ostati uviek tvrdo.

Kada dakle sočivo kuhaš, uzmi meku vodu, i ta je potočnica. Jer kada tvrda voda za dugo teče po prudu i kamenju, ugljevita kiselina izhlapi, a vapno se hvata za kamenje. Nego jošte ćeš bolje proći, ako sočivo jedno 12 satih prije kuhanja metneš u vodu potočnicu ili kišnicu, pa ga u njoj ostaviš. Ovako namočen grašak nabubrit će i nabreknuti, a pustit od sebe njeku ljutu neugodnu tvar, od koje će voda požutjeti. Prije nego pristaviš grašak, prolij š njega onu žutu vodu i nalij druge potočnice.

Ovako postupajuć postići ćeš cilj onda, kad variš lanjski grašak; al nećeš, ako je grašak stariji. Da ovakov grašak skuhaš, treba malko drugčije raditi, treba ti prekisele solajke (*Soda; doppeltkohlensaures Natron.*) Nego i ovdje je mnogo za tim stalo, kako i kada upotrebljavaš solajku. Ako grašak š njom kuhaš, ili ako je premnogo dodaš grašku, ovaj će se razkuhati, ~~al će postati malko bljutav, a tim se opet nećeš pomoći.~~ Kao svagdje treba i kod upotrebljavanja solajke prave mjere.

Evo dakle kako treba onda postupati. Metni u 3 funte (od prilike oku) vode potočnice, u koju ćeš grašak namočiti, $^1/_2$ lota solajke. Ova voda dotječe za $1^1/_2$ funtu graška: ostavi ga u njoj 12—16 satih. Svakako treba toliko vode, da je grašak njom pokriven i onda jošte, kad je nabubrio. Za to vrieme će grašak nabubriti i toliko solajke popiti, koliko mu treba, da se skuha na meko; uz to je pako pustio od sebe onu žućkastu i bljutavu tvar. Prije varenja odlij dakle onu vodu, a nalij frižke potočnice na grašak. Začudit ćeš se, gledajući, kako se je brzo ovakov grašak skuhao i kako je tečan.

Neima dvojbe, da je bieli, najpače stari pasulj, takodjer tečniji i mekaniji, kad se š njim onako postupa, kao i s graškom. Ako ga kod varenja odviše nemiešaš, ostat će sav, nu ljuska će mu biti tako tanana, da je niti neopaziš u ustijuh, jeduć pasulj.

Isto valja i za leću, koja se, osobito ako je stara, inače vrlo mučna kuha; a ovako postupajuć dobit ćeš od nje tečno i mekano jelo. — Gdjekoji kuhaju sočivo, da im bude meko, ne sa solajkom, nego s pepeljikom (*Potasche*). Ta nevalja, jer pepeljika obično nije sasvim čista, pa kad dospie onakva nečista pepeljika u jelo, ovo će ti zaudarati po lugu ili sapunu. Toga ti se netreba bojati, kad upotrebljavaš solajku.

Ovako svjetuje doktor Runge. Kad smo već počeli govoriti o tvrdoj i mekoj vodi, razložit ćemo tu stvar još obširnije. Tvrda voda nije samo kod kuhanja jelah neprilična nego i drugčije. Tako n. p. ako praviš crnilo (tintu) od tvrde vode, pohrdjavit će ti pismo. I rubje se mučnije pere u tvrdoj vodi, jer se u njoj sapun slabo pjeni, zbog toga treba rubje više žuliti, a tim se rubje kvari i posao ide sporije od ruke. Isto tako smeta tvrda voda i mnogim drugim zanatom, n. p. pivaram, sladoranam, mastionicam (*Färberei*) itd. U ostalom nije svaka voda jednako tvrda, u jednoj ima više vapna u drugoj manje. Da bude voda za piće, nesmie biti u njoj više vapna nego 1 funta u 50.000 funtih vode, to jest u 1 oki (poliću) vode nasmie biti više od $3^1/_2$ grana vapna; ako ga ima više, onda već hudi zdravju.

Obično postaje voda tvrda od mrtvoga (gašenoga) vapna; da-li ima ovoga u vodi, lasno ćeš poznati, kad mu dodaš ceceljna čipavca (*oxalsaures Ammoniak*): od njega će takva voda (od vapna u njem otopljenoga) postati biela kao mlieko, i onda će se vapno sleći nadno slećii spojiti s ceceljem. S istoga razloga dodaje se sočivu prekisela solajka; jer se ova spaja s vapnom i obara ga na dno, pa se onda nemože više uhvatiti za ljusku graška ili pasulja. Ovakva voda može se u velike umekšati, to jest vapna oprostiti, kad se kuha, ili kad se za dugo ostavlja na suncu, oli u toplu mjestu. Jer kao što smo već gori kazali, vapno, što ga ima ondje, nije otopljeno u vodi, nego u ugljevitoj kiselini (*Kohlensäure.*) Ovo je plin iliti para, štono hlapi iz životinjskih ili biljevnih ostanakah, kad se raztvaraju. Ugljevite kiseline ima puno u podzemnih pukotinah, kuda teku vodene žice, te se spaja s vodom i ova tekuć po vapnenom kamenu prima u se čestice vapna. Ugljevita kiselina čini ponajviše, da je voda iz vrela onako tečna i frižka, a gdje je ima suviše, ondje ju uprav okiseli, pak eto ti kiselice ili kisele vode. U toplini izhlapi iz vode ugljevita kiselina. Zato potočnica voda nije više onako tečna kao izvor-voda, jer je iz nje izhlapila ugljevita kiselina; a kad ove nestane, obara se na dno i vapno njom otopljeno. O tom se možeš uvjerit u kotlu, u kojem mnogo vode kuhaš; ako ga nepereš, uhvatit će se u njem kora od vapna.

U ostalom voda može tvrda postati i od drugih tvarih, ne samo od obična vapna; n. p. od sadre (gypsa), željeza i svakojakih solih. Da-li je voda tvrda, pozna se po tom, što se svaka tvrda voda pomuti, kad u nju naliješ malko sapunske žeste (*Seifengeist.*)

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

— *M. D.* Iz Karlovca. (*Govedja kuga.*) Dne 31. Siečnja t. g. ostalo je u Cvetkovićih o kugi bolestne marhe 5 glavah; do 8. o. m. oboljelo je u istom selu na novo 6 komadah; dakle ukupni broj bio je 11. Od ovih ozdravi 4, parnu 6; ostaje dakle samo jedno govedče bolestno.

— O govedjoj kugi u Hrvatskoj donose ljubljanske „Novice“ ovo izviešće: „Po viestih od 30. Siečnja bolovalo je od govedje kuge u zagrebačkoj županiji 9 (u Cvetkovićih, Željeznom i Mahovom), u križevačkoj županiji (u Ivancu i Malom Otoku) 4, u požežkoj (u Breznici) 1, u virovitičkoj županiji 45 govedah, dakle svega skupa 61 glava. U svoj Hrvatskoj i Slavoniji poginulo je dotle 5624 glave. — U vojničkoj krajini nije se više pojavila ova pošast ni u ogulinskoj pukovini, ni u Brodu, ni u Kostajnici (valjda zato, što je većina govedah već poginulo); u Petrinji boluje posve malo govedah. Najhudja je kuga u brodskoj i gradiškoj pukovini, gdje je za nedjelju danah 200 do 300 glavah oboljelo. Sva je krajina izgubila do sada kugom 18462 goveda, 1531 ovcu, 190 kozah.

U Bosni ima jošte dosta govedje kuge; ako gdješto i prestane daviti, za kratko se opet povrati. Nu ipak nije više pošast ova tako huda kao što bijaše odprije; mnogo živine preboli. Okolo Sarajeva pako ljuto biesni.

— (Pamuk hrvatski.) G. H. Bauer. upravljatelj imanja Slanja, javlja nam, da je nakanio ljetos pokušati na povjerenom svojoj upravi imanju saditi pamuk, nebi-li se ovo velekoristno bilje i kod nas moglo udomaćiti. Nastojat ćemo, da nabavimo istomu gospodinu za taj pokušaj sjemena pamučnoga iz Dalmacije.

Gospodarske viesti.

— Najjevtiniji grad austrijanski jesu Černovice u Bukovini, to je prava Kalifornija gledeć na izobilje živeža. Mjeseca Prosinca se je ondje prodavao vagan pšenice po 2 for. 26 novč., raži po 1 for. 36 novč., ječma po 86 novč., zobi po 65 novč., centa siena po 90 novč., govedina po 9 novč. (a po selih 6 novč.) Uzrok je ovoj jevtinoći ponajviše nedostatak dobrih putevah i trgovine. Kad se sagradi željeznica do Černovicah, kao što je već odlučeno, bit će i ondje sve skuplje — da kako na veliku korist ratarah.

— (Goleme jagode i šparge.) S. L. Ziemann, sjemenar u Quedlinburgu, nudja na prodaju u svom cjeniku medju ostalimi stvarmi i dvogodišnju presadu orijaške šparge (*Riesenspargel*) i to 100 komadah za 1 for. Ova šparga pusta do 9 palacah dugačke i $1^1/_2$ palac debele struke — baš poslastica za špargoljube. — Osim toga prodaje i ogromne do 3 palca debele jagode nazvane Wizard of the North. 12 stručakah stoji 38 novč. u srebru.

— (Obćinska rastila.) Obćina Čekliš kod Požuna nudja na prodaju 5000 oplemenjenih 3—5-godišnjih voćakah, odgojenih u svom obćinskom rastilu. Kamo sreće, da bismo se i mi pohvaliti mogli onakvimi obćinami.

Obrtnost.

— (Kameno ulje za posvjet i ogrjev.) Amerikanski strojnik Ohmstedt izumio je spravu, koja zajedno grije i razsvjetljuje sobu, pak još i jela kuha. Ovo je kao velika svjetiljka, okružena staklenom krugljom, koja služi mjesto posvjetila, a gori je namješten kao samovar, u kojem se kuha jelo, i to vrlo brzo, jer ovakva velika svjetiljka pušta silnu vrućinu, koja još i sobicu grije. Samo se kaže, da se ovakva sprava može samo ondje upotrebljavati s probitkom, gdje su drva skupa, a kameno ulje jevtino, kao što n. p. u Ameriki, gdje 1 funta samo gdjekoji novčić stoji. Možda će i kod nas pojevtiniti, ako se potvrdi, što su nedavno novine javile, naime da su u Karavlaškoj našli obilatih izvorah kamena ulja. Ovo će biti bar jevtinije od amerikanskoga, koje mora preko 2000 miljah prevaliti, dokle k nam dodje. — Ovdje moramo jošte napomenuti, da je vlada sjeverno-amerikanske republike imenovala posebni odbor za iztraživanje i kušanje kamena ulja, nebi-li se moglo upotriebiti mjesto kamena ugljevja za loženje parostrojah (*Dampfmaschine*). Ovaj odbor je 5 mjesecih pokuse činio i sad izjavio, da je kameno ulje posve prikladno za ogrjev, i da ima za trećinu manje troška, kad se parostroj petroleom loži, nego kad se pali kameni ugalj.

— (Novo platno.) U Englezkoj su počeli praviti novo platno od staroga. Oni činkaju stare krpe osobitim strojem (jer bi rukama taj posao sporo išao od ruke), dobiveno vlakno peru, predu i opet tkaju. Isto tako se postupa i s vunenimi krpami, te se njihovo vlakno takodjer prede, a od predje se tkaju svakojaki sagovi (*Teppiche.*)

Svaštice.

— (Skopčanje Blatona s Dunavom.) Oko ugarskoga jezera Blatona (Balatona) ima puno mlakah i močvarah ničemu koristnih. Od jedno dvie godine počeli su dakle kopati priekop (kanal) od Blatona do potoka Šio, koji teče u Dunav. Toga radi bude i struga ovoga potoka razširena i izdubljena, tako da sad mogu iz Blatona do Dunava ladje ploviti po onom priekopu. Tim se pako neće sve jezero otočiti i isušiti, nego samo voda za 2—3 stope visine omaliti, te će i nadalje ostati Blaton jezero kao što i do sada, i parobrodi će po njem i u napredak ploviti. Nego priekopom novim će se postići, da blatonska voda neće poplavljati okolice i tako stvarati mlake i močvare, a tim će se steći 50.000 jutarah rodne zemlje. — Hoćemo-li mi doživjeti, da se i naše Lonjsko polje primjerenim priekopom oprosti močvarah?

— (Bogat pivar). U Schwechatu kod Beča preminuo je nedavno Ant. Dreher, pivar glasovitoga schwechatskoga piva. On bijaše počeo variti pivo god. 1836. i onda je imao 10.000 for., a sada je ostavio nakon sebe 8 miliunah forintih, te se može prozvati kraljem sviuh europejskih pivarah na kopnu.

Odgovori uredničtva.

Gosp. L. K. u Zlataru. Ustupljeni Vašoj učioni Gosp. list odpravlja se redovito obćini zlatarskoj (kao utemeljiteljici) s dodatkom „za učionu“. Propitajte dakle kod pošte, komu ga ova predaje.

Gosp. H. Vaš članak dolikuje više privatnomu razgovoru i privatnoj pouci nego novinam; tu se hoće više nauka nego ukorah.

G. H. B. u Slanju. Drage volje primamo Vašu ponudu, samo neka budu članci praktični.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

DODATAK

k broju 7. Gospodarskoga lista 1864.

Izviešće.

o XX. glavnoj skupštini hrvat. slav. gospod. družtva.

(Nastavak.)

Povede se rieč o tom, nebili bolje bilo odpovjediti glavnicu od Haraminčićeve zaklade, koja je na imanju Haraminčićevih baštinikah uknjižena, i da se za tu svotu kupe hrvat. slav. razteretnice, koje bi svakako više koristi nosile, nego dojakošnjim načinom.

Gospod. Baltić razjasni stvar kako se ima, naime, da su ti novci na nepokretnine dotičnikah posudjeni pod uvjetom, da se kamati unapred plaćaju, tako glasi ugovor sklopljeni medju družtvom i g. Spišićem, kano Haraminčićevim baštinikom; družtvu dakle nebi pripadalo to pravo, ovu glavnicu odpovjediti, kad nebi zadnje kamate sve dosad neuplaćene ostale, nu to se je slučilo zato, što je g. Špišić kao kontrahent umro.

Družtvo će dakle dobro učiniti, da sad, poklam je zaostavština cjelovito uredjena, piše na dotičnike, i da ih pozove, neka uplate zaostavše kamate, inače će im se glavnica odpovjediti.

Predlog gospod. Baltića bude primljen.

— Zatim bi potaknuto pitanje, nebili shodno bilo, da se Gospodarski list siromašnijim učiteljem pučkih učionah bezplatno šalje.

G. Kol. Bedeković predloži, da se putem molbe na slav. županije izposluje, neka bi sve one obćine, koje još dosad list taj za učionu svoju nedrže, nabavljale ga iz obćinske blagajne, i tako neće od potrebe biti, taj družtveni časopis bezplatno pošiljati.

Predlog ovaj podupire g. Žužel i nakon dužega razglabanja bude zaključeno, kako je gosp. Bedeković predložio.

— G. Bogović učini zatim predlog: Članom, koji postadoše urednimi članovi pred jednu ili više godinah, te kao takovi svoje godišnje prineske uplatiše, neka bi se ti uplaćeni prinesci, ako polože još onoliko, koliko im do utemeljiteljne svote fali, uračunali kao priplate, da tako što lakše uzmognu postati utemeljiteljnimi članovi.

Predlog ovaj nije primljen.

Drugi mu jedan srodni učini gospod. Mrazović, naime, da se dozvoli članu dužniku gospodarskoga družtva, ako uplati do konca svibnja t. g. cieli svoj dug, te ako se još k tomu obveže, da će do njekog roka uplatiti i onu svotu, koja mu nakon podmirenoga staroga duga do utemeljiteljne svote fali, da se tada medj utemeljitelje družtva upiše. Ovaj je predlog cjelovito primljen, te ujedno bude zaključeno, pozvati svu gg. članove dugujuće ovomu družtvu, da ako ovim načinom kane postati utemeljitelji gospodarskoga družtva, neka to pismeno najdalje do konca Svibnja upravljajućemu odboru prijave, a i dužne svoje svote dotle uplate.

— G. Suhin pita, da li se ima povisiti svota u proračunu za proizvadjanje sadjenicah trsovja opredieljena.

Skupština pristane na to, da se od 20 for. povisi na 120 for. —

G. Suhin kao družtveni blagajnik javi, da mu je u proračunu za tekuću godinu preostalo razpoloživih 120 for; ovi se novci, mnije on, neće moći bolje upotriebiti, izim da se porazdjele kao nagrade najrevnijim podupirateljem ciepilnjakah i voćnih sjemeništah, a ti bi promicatelji bili seoski sudci i ini revni seljaci. Za nagrade ove imala bi se i budućih godinah ista svota u proračun uzeti.

G. Žužel modificira predlog taj, svojim predlogom: Da se zamole slavne sve županije naše, neka bi o tom nastojale, da obćine za sve učione svoje ustupe shodno zemljište za ciepiljnake i voćna sjemeništa, al izim toga da dadu i potriebnu ogradu à i težake za prvo priredjenje zemljišta, zatim za kašnje potriebno prekapanje. Predložene nagrade pako da se diele učiteljem, koji će s djecom u njih sijati, ciepiti i pitomiti. Razsudjivanje ciepilnjakah te dopitivanje nagradah izvest će upravljajući odbor po put Haraminčićevih nagradah pomoćju svojih organah.

Predlog ovaj bude cjelovito odobren i zaključkom učinjen.

Njekoji mišljahu, da se nagrade te u zlatu diele.

Gosp. Havliček mnije, da je za nagrade u zlatu premalo novacah, ako će se te nagrade na svu Hrv. i Slavoniju protegnuti, već on predlaže, da se kolajne diele.

Taj je predlog prihvaćen, i bi zaključeno, da upravljajući odbor dade maticu za kolajne vajati, ove će kolajne od srebra biti, a za manje nagrade mogu se iste i iz smjese praviti.

— Zatim bi imenovan odbor, komu je povjereno pregledanje računah od prošlih dvijuh godinah, naime gg. Franjo Barać, Dane Rašić i Pajo Kušić.

Nakon toga bi započeta razprava o 13. točki skupštinske osnove: Da bude seoska učiona pučkomu gospodarstvu neposredno koristna, nebili potriebna bila knjiga o gospodarstvu,

koja bi se uvela u pučku učionu, koli za svakdanje učenike, toli za opetovničare.

G. Šavor slaže se u načelu, da je u pučkoj učioni doista potriebna jedna knjiga za poučavanje u gospodarstvu. On misli, da bi najshodnije bilo, kad bi se upravlj. odbor ovoga družtva s odborom matice stavio u porazumljenje, zatim bi se mogao sastaviti jedan književni odbor, koji bi bio u stanju, sastaviti takvu knjigu, štono bi iz gledišta gospodarstvenoga stanja našega najpotrebitija sadržavala.

G. Torbar veli, da je prije dvie godine upitala jedna krajišnička oblast vis. kralj. namjestn. vieće, da-li obstoji u našem jeziku takova knjiga, po kojoj bi se popularnim načinom mladeži u nižih učionah moglo predavati gospodarstvo; a visoka naša vlast morade niječno odgovoriti, ali je ujedno kod dotičnih školskih ravnateljstvah upitala, da-li bi tko bio toli vješt, da takvu knjigu sastavi. Na koliko je govorniku poznato, ponudio se je nietko za sastavljanje ove knjige, ali stvar je poslje njekako zapela, i na koliko je njemu poznato, nije do konca izvedena. On mnije, da bi se u tom poslu mogli obratiti na vis. kr. namjestn. vieće, neka bi ono blagoizvolilo izviestiti ovo gospodarsko družtvo, jeli se ta knjiga sastavlja, te komu je to djelo povjereno, i na koliko je do sad već uspjelo.

G. Mrazović veli, da ta knjiga nesmie biti pukim prevodom koje njemačke knjige, da ova može biti za one strane, u kojih je pisana, izvrstnom, ali za naše ovdje od male koristi; da se pako tomu izvornom djelu mnogo truda i mnogih študijah hoće, netreba spomenka, zato treba da bude i nagrada sporazmjerna djelu, kojeno se obzirom na naše sadašnje gospodarstvo osnovati i izradit mora. Nagrada bi dakle svakako morala visoka biti, pak za slučaj, ako ju nebi mogla družtvena blagajna naša smoći, neka bi se pozvala matica, kojoj je i onako jedini smjer, da narodnu knjigu podupire ili sama izdaje, da i ona svojimi sredstvi toli važnoj stvari pripomogne.

G. Bogović misli, da će družtvo mnogo prije žudjenu svrhu postići, ako se obrati na domaću našu vladu, naime na vis. namjestničko vieće, komu više nego ikomu nalježi izdavanje pučko-školskih knjigah. Ovim ćemo putem postići žudjeni cilj, a on dvoji da će to imati kakov uspjeh, ako zaprosimo pomoći u matice, ne zato, kan da bi se ogluhnula ona našoj molbi, već zato, što ona ima više svojih djelah zabilježenih da je izdaje, pak joj to radi slabih sriedstvah nije moguće.

G. Baltić mnije, da će se predstavka ova, ako se učini visokom namj. vieću, povoljno riešiti, nu kazat mu je, kako je dosad kod drugih troškom zemaljske uprave izdavanih knjigah bivalo: u to ime da je vlada plaćala za izvorno koje djelo samo 30, a za prevode 20 for. od tiskanoga tabaka. Težko da će vis. vlada uzmoći ovdje odustati od toga načela.

G. Fink mnije, da treba dvie knjige gospodarstvenoga sadržaja izdati, naime ovu, o kojoj do sad bijaše govora, za pučke učione, a drugu za učitelje pučkih učionah. Dočim ona sasma lahkim slogom i prebranim gradivom napisana biti ima, mora ova više znanstveno pak i obsežnije izradjena biti.

Požežka podružnica predlaže, da se rečena knjiga na način katekizma sastavi, a izradjenje knjige te da se povjeri obće poznatomu našemu spisatelju Bogoslavu Šuleku, pa ako on ciel posao na se preuzeti neuzmogne, da se izabere u odbor, koji će ustanoviti osnovu, po kojoj knjigu valja sastaviti. U knjigi ovoj da bude osobit obzir uzet na izvadjanje djubra.

G. Stjepan Iveković član gospod. družtva veli ob ovoj točki u posebnom podnesku pismenom, da bi ova knjiga dobra i potriebna bila, nu da bi se njom učenici seoski još više obteretili, sad bo već imadu toliko tih predmetah, da ih mladež valjano proučiti nemože, a to se vidi od tud, kad učenici iz učione izidju, neznaju niti obveznice napisati; napokon zaključuje sliedećimi riečmi: „Svakomu bo živinčetu ili kolam nesmije se više nalagati, kak može nositi, isto tak i mladeži.“

G. Mrazović sabra pojedina mnenja i izjave, te na temelju njih predlaže:

1) Da se popita vis. namj. vieće, u kojem stanju si oji stvar o gospodarstvenoj knjigi, koju je visoko ono sastaviti dalo.

2) Da se vis. namj. vieće umoli, neka bi obreklo spisatelju te knjige za tiskani arak 30 for., a buduć da bi se težko našao izvrstni koji naš spisatelj, koji bi htio uz ovu cienu knjigu onakvu sastaviti, kako nam treba za pučku učionu, s toga da obreče ovo družtvo još 20 for. doplatka.

3) Da se natečaj razpiše do 1. Lipnja, do kad bi imali podnesti spisatelji osnovu, po kojoj će knjigu sastavljati, odbor, ovaj će osnove prosuditi, pak onomu, čija bude najbolja osnova, povjeriti izradjenje knjige.

4) Da se i druga po gosp. Finku predložena knjiga sastavi, ali iz razloga što će biti taj učiteljskim pripravnikom namienjeni spis na temelju školske knjige izradjen, da se sastavljenje nje tek onda vještomu spisatelju povjeri, kad ova gotova bude i izpod tiska izidje. Za ovu se knjigu ima pomoć matice zaprositi.

Predlog ovaj bude cjelovito primljen.

Predmet *b* iz 13. točke, kojim da se rieši, nebili to našemu gospodarstva u prilog išlo, da učitelji seo-

skih učionah redomice idu za vrieme praznikah na učilište križevačko, gdje bi dobivali obću ubaviest o gospodarstvu, da uzmogu tu pučko gospodarstvenu knjigu mladeži točno razlagati?

Skupština priznaje veliku korist, koja bi odtud za naše gospodarstvo proiztekla, nu mnije da bi se sad još u tom predmetu odustalo od zaključka, dok se dotična knjiga za seoske škole neizda, kašnje kad to bude, i kad se naše obćine konačno urede, neka se taj predmet opet u kojoj glavnoj skupštini predloži. Obćine, kako su sada ustrojene, nebi mogle taj trošak nositi.

Predmet **c** iz 13. točke osnove riešen je tamo, gdje bi zaključeno o nagradah za ciepiljnjake; ovdje se samo dodaje u zaključak točki toj, da u rastilu i dudove gojiti valja.

Na pitanje **d** iste točke odgovorila je podružnica zagorska time, što predlaže, neka se učioni seoskoj nabave 3 do 4 pčelca, koja će učitelj sa svojom mladeži gojiti.

Ovaj predlog bude primljen, te zaključeno, da se slavnim županijam kad budu radi voćnih sjemeništah umoljene, ujedno predstavi potreba toga, nebi li se ta važna nu kod nas toli zanemarena grana gospodarstva što brže podigla.

Zaključaj zasjedanja ovog u $1^1/_4$ ure posl. podne.

Sjednica bi nastavljena dne 23. u 10. satih pr. podne.

Ponajprije bi uzeta 14. točka osnove u pretres, naime: kojim bi se načinom na obćine što bolje djelovati moglo, da šalju čim više svoje dečake u križevačku ratarnicu?

G. Koloman Bedeković veli, da će se moći ova svrha samo onda postići, ako gospodarsko družtvo izposluje tu milost, da budu izučeni ratari od vojačenja oslobodjeni. Govornik veli, da nam je od ratarnice mala korist, jer ratari jedva što su iz zavoda izstupili, pak i oni, koji su još u nauku, moraju ždreb vući. On predlaže, da se u toj stvari molbenica podnese visokomu namjestničkomu vieću, neka bi se zauzelo zato, da ratari i učeći se i izučeni od vojačenja oprošteni budu.

Podružnica križevačka toga je mnenja, da se gospod. družtvo glede toga obrati na političke oblasti.

Podružnica požežka predlaže: da se u svakoj županiji od 5000 jedan pitomac na trošak zemaljske konkurencionalne zaklade u ratarnicu šalje, koji bi se trošak morao nametom u zemaljskom proračunu razporezati.

Predlog Kolom. Bedekovića dobi odobrenje ciele skupštine, i bude zaključkom učinjen. Isto tako bude i predlog požežke županije odobren.

Sada dodje na red pitanje, **kako da se podigne konjarstvo u domovini našoj.**

Izviešće o tom što su pojedine podružnice o poboljšanju konjarstva priobćile:

Udruživanje, to je geslo naše dobe; njime su se stvari proizvele, koje bi se nam nemoguće činile, da nam se nesbivaju pred našim očima. Na obrtničkom polju, u trgovini, u političkom življenju — sve to traži druga, da se njime ojača na velika djela. I u gospodarstvu udružuju se ljudi po inih zemljah, nu manje ili ništa u domovini našoj.

U Švabskoj i u Neuburgu složiše se gospodari medju sobom, da nješto učine kako bi (u zemlji svojoj) konjsku tragu popravili i oplemenili. Nam se to ovdje smiešno čini, ali ipak je stvar istinita, da to družtvo iduć za ciljem, kobile nabavlja, koje su od osobite trage i sasma zdrave. Svaki član daje godišnjicu od 3 for. a dobiva za to srećku, kojom učestvuje pri izigravanju družtvenih kobilah; pak ako srećno povuče, dobije kobilu na godinu danah, da mu se oždriebi i da ju pri gospodarstvu njeko vrieme rabi. Nakon godinu danah, t. j. kad mu se je oždriebila, povrati kobilu natrag, a ždriebe ostaje njegovo. To je jezgra pravilah toga družtva.

God. 1862. dobila je naša visoka vlada ta pravila, i poslala je ovomu družtvu na prosudjenje, da uzmogne tu stvar i kod nas promicati, ako se za naše okolnosti valjanom pokaže.

Upravljajući odbor ovaj nije se takvim vještakom u tom poslu držao, da bi bio mogao sam visoku vlast o velevažnoj toj stvari izviestiti: s toga se obrati na sve svoje podružnice i pozove je, da podnesu svoja mnienja o stvari toj središnjemu odboru.

Stigla ta mnienja pogotovo sva protivna su tom načelu, kao da bi se kod nas konjarstvo samo valjanimi kobilami podići i popraviti moglo, već ona misle, da vlada ovdje u nas velika oskudica valjanih pastuhah, osobito od onoga vremena, od kad su prestale županije svoje pastuhe imati, a za razlog toga mnienja svoga navadjaju to, da su mnoge seljačke kobile, oplodjene valjanimi pastusi, takove ždriebce polegle, koji su kašnje za više stotin forintih prodani.

Sv. Ivanska podružnice predlaže, da županije poprime način, koji obstajaše njekoč u varašdinskoj i križevačkoj županiji, naime: da se svako ljeto razpiše natečaj za dostatan broj pastuhah, te takove, koji su za valjane pronadjeni po odboru županijskom ad hoc, honorira sa godišnjih 150—250 for. a. v., ujedno da se opredieli broj kobilah, koje svaki izmed njih oploditi ima, a vlastnik pastuha držan bi bio, za taj honorar svu brigu pod nadziranjem županijskoga veterinara imati i pastuhe hraniti.

Dugoselska podružnica posvojila je izrečeno mnenje presv. g. grofa Antuna Erdödija, koji veli, da nam

se netreba starati za valjane kobile, već za dobre pastuhe, koji bi se u dovoljnom broju od privatnog kojega družtva nabaviti morali. Ako li to družtvo nebi odmah iz početka dovoljnimi sredstvi razpolagalo, da se podupre iz koje zemaljske zaklade; nu nipošto putem poreza ili prireza, koji je žalibože već nesnosnim postao.

Varašdinska podružnica istoga je mnienja koga su i gornje, da nam treba valjanih i mnogobrojnih pastuhah, buduć carski pastusi nit iz daleka potrebam nezadovaljavaju: s toga neka bi visoka vlada iz zemaljskih novacah a u pomankanju takovih za varašdinsku županiju 5000 for. iz bolničke zaklade iste županije, koja je 100.000 for. jaka, u tu svrhu predujmila i tako bi se valjani pastusi po njegdašnjem županijskom običaju uzdržavali, i konjarstvo, koje je sad već do zla-boga palo, opet bi se podiglo.

Krapinska podružnica slaže se s izjavljenim mnenjem žup. veterinara g. Laurinšeka, najme: da bi potrebnije bilo pobrinut se za dobre pastuhe i to erdeljske, a isto tako slaže se ona mnienjem Laurinšekovim glede nabavljenja i uzdržavanju potriebitih pastuhah.

Podružnica Požežka slaže se takodjer sa mnenjem g. Laurinšeka, da najme bude dovoljnih pastuhah i misli, da je sasma nemoguća stvar toj oskudici putem privatnog kojeg družtva doskočiti, već minje, da bi stvar pastuhah opet se onako oživotvorila, kako je pred. g. 1840. bivala, t. j. da bi županije nabavljanje i uzdržavanje pastuhah pod nadziranjem zemaljske vlasti u svoj djelokrug primiti imale, a troškovi da bi se namirili umjerenim njekim županijskim porezom.

U tom se je smislu izrazila i djakovačka podružnica.

Kako iz svega proizlazi, u tom su podružnice složne, da nam valja umnožiti broj valjanih pastuhah, a isto tako mniju, da se umnoženje pastuhah pomoćju zemaljske koje zaklade izvede.

G. Koloman Bedeković veli, da je to toli silna, toli prešna stvar, da nebismo imali niti tako dugo čekati, dok prispije odgovor od više vlasti, na koju se radi toga obratiti moramo, jer se već mjeseca Ožujka pastusi nabaviti moraju. Poznato je, da je u prijašnjih vremenih bilo konjarstvo kod nas, a osobito u Podravini, u najvećem razvitku, dok su još županije sredstva zato imale; ta u Podravini bijaše i ratarstvo i trgovina osnovana na konjarstvu, i to na vele dobrom.

Dobro konjarstvo neleži samo u interesu našega gospodarstva, nego takodjer u interesu naše vlade, jer obće je poznato, godine 1853, 1854, 1855 1859 i 1861 bijaše nabavljeno u Varašdinu za potrebu c. kr. vojske do 10.000 konjah.

Prije godine 1848. platjala je županija opasače, dielila je u svakom kotaru nagrade, a s tim ne samo da je nastalo natjecanje, nego županija vidjela je tom prigodom, kojih imade manah u konjarstvu i kako ono napreduje; imala je ujedno štatistiku konjah, te je probudila u narodu volju, da se konji oplemenjuju, dočim je opasače od naroda odhranjene, uz godišnju platju od 200 for. za porabu županije upotriebila.

Od godine 1850 do 1861 nije u Podravini ništa učinjeno. U osriednjem kotaru, gdje ima preko 2000 konjah, bijahu samo dva pastuha; ova velevažna stvar prepustila se je načelnikom i tajnikom, i došla je već do toga, da se u ono doba na više mjestih za jednu obaru pastuha nije više platjalo nego 40 nov. a. vr.

Županija god. 1861, kada se je kao ustavno tielo ustrojila, zamoli od vlade potriebne novce, nego nije žalibože tako srećna bila, da to postigne, te iz toga uzroka prisiljena bijaše svoje imućstvo, koje u državnih papirih sastoji, založiti, što i do danas izkupiti nije kadra, — da samo pogodjene opasače izplatiti uzmogne. Prigodom izbiranja ovih pastuhah najbolje bijaše opaziti, kako naše konjarstvo propada, jer ne samo da nije bilo moguće namaći potrieban broj pastuhah, nego se je i opaziti moglo, da pri naših konjih neima više onoga značaja, niti onoga lica, koje su prije imali. Godine 1862 i 1863 dala je županija i obćini u tu svrhu novca, što će žalibože već ovu godinu prestati, budući županija nikakovih novčanih sredstvah više neima. Ako to pak sve dalje bude tako išlo, da nebude dovoljnih pastuhah, prestati će onda kod naših ljudih radinost, umalit će se trgovina, pak i mogućnost plaćati poreze, te će vlada onamo doći, da u onih kotarih, u kojih je do sada mogla kupiti do 10000 konjah, nebude mogla kupiti baš ni jednoga.

Sada je već nastalo krajno vrieme; mi se nalazimo u mjesecu Siečnju, a u Ožujku moraju se pastusi nabaviti.

Govornik tvrdi, da se ovdje radi o životnom pitanju, koje duboko u naše gospodarstvo zasieca, s toga se on nalazi prinukanim, da se vis. kralj. namjestničkomu vieću podnese obrazložena molbenica, da nam se za pomenutu svrhu iz konkurencionalne ili iz kakove druge zaklade primjerni zajam podieli.

G. podmaršal Gjuro Jelačić misli, da bi se u toj toli važnoj stvari bar od bogatijih obćinah nješto učiniti moglo; mnoge od njih dobro su stojeće i lasno bi mogle znamenite svote za nabavljenje pastuhah upotriebiti.

G. Mrazović veli, da je konjarstvo propalo ne samo u Varašdinskoj već u istoj mjeri i u križevačkoj žup., a poznato je, da bijaše u križevačkoj županiji a osobito u okolici Ludbrega još pred njekoliko godinah pastuhah 17 šakah visokih.

G. Mirko Bogović slaže se s mienjem g. grofa Jelačića.

G. Mrazović misli, da se od obćinah nemože očekivati kakve pomoći, jer su sve više ili manje siromašne, tako da nit najbolje stojeća neće uzmoći toliko sredstvah, koliko bi u tu svrhu nuždno bilo, a izim toga, komu nije poznato, da su naše sadašnje obćine u sasma neuredjenom stanju.? (Nastavit će se).

Broj 8. **U Zagrebu** **25. Veljača 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se potom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Poraba gospodarskih stro evah u Englezkoj.

Orudje, kojim se nadomiešta ručno djelo, imalo bi se odmah upotriebiti, čim ponestaje rukuh, ili čim poskupi ručno djelo, tako da je radnja marhe onako skupa kao ručno djelo, ili baš jevtinija od njega. Isto tako neka se upotrebljavaju i parostroji (*Dampfmaschinen)* onda stoprv, kad njihova radnja ne stoji više nego radnja marhe, ili je baš jevtinija od nje. Čim se više (dakako razborito) radi marhom ili parom, tim jevtinija je ovakva radnja; a što se manje upotrebljava koji *stroj, to* je skuplje njegovo djelo. Jer ako hranim 2 vola, koji samo svaki osmi dan imaju posla, a u susjeda moga imaju ga svaki drugi dan: to je očita stvar, da ja na izdržavanje volovah trošim toliko koliko i moj susjed, al neimam tolike koristi; za 52 dana nemogu mi volovi moji onoliko težakah nadomjestiti, koliko momu susjedu za 180 danah. Ovo valja i za parostroj: Ako je kakav parostroj stajao 2000 for., to 5% kamate čine 100 for. Očita je stvar, da prema tomu, koliko se taj parostroj upotrebljava, raste i pada ciena njegove radnje, i da se samo onda s dobitkom nabavlja, kad se i mnogi rabi. Zato manji gospodari nemogu s dobitkom nabavljati parostroje i druge skupe makine; jer čim su skuplje, tim više treba njimi raditi, da se izvadi trošak i kamata.

Što rade englezki manji gospodari, da se mogu s dobitkom poslužiti makinami? Oni se udružavaju, to jest čine družtva za nabavu onakvih strojevah. Koja makina se jednomu gospodaru neplaća, jer joj njegovo maleno gospodarstvo nedaje dosta posla; to se onda sdruži toliko gospodarah, koliko treba, da se može upotriebiti sva njezina radinost *(Leistungsfähigkeit)*. Ako ja imam samo 100 vaganah žita za omlatiti, a mlatilu treba 2000 vaganah, da mi se njegova radnja plati: to se sdruži toliko gospodarah, da izadje 2000 vaganah, pak si onda nabave zajedno onakvo mlatilo. U Englezkoj se u tom pogledu jošte dalje dotjeralo. Ondje kupi koji gospodar ili negospodar poveći stroj, pa ga posudjuje svojim susjedom za primjerenu plaću. To je dakako jošt udobnije; jer se tad nemože zametnuti svadja radi porabe, kao što onda, kad ima više gospodarah zajednički jedan stroj. Ovako se radi osobito s mlatilom (*Dreschmaschine*), koje je kod nas jošte stvar gotovo nepoznata. Veliko mlatilo stoji puno novacah; nu buduć da toga vrlo mnogo omlatiti može, to se njegovo djelo ipak dobro plaća, al samo ondje, gdje ima mnogo snoplja. Tako n. p. Garrettovo mlatilo može u jedan dan omlatiti 5000 snopovah srednje ruke; al zato stoji 1300 for., a parostroj koji ga okreće, preko 3000 for., negovoreć o ljudih za podvorbu. Slabo će dakle mlatilo parom tjerano naplatiti trošak pomanjemu vlastelinu, van ako ga nabavi s namjerom, da će ga i drugim za plaću posudjivati. Manji gospodari će bolje proći, kad si nabave mlatilo s vitlom *(Göpel)* za konje ili volove. A tko ima poviše družine preko zime, za koju neima drugoga posla, on neka nekupuje nit ovakva mlatila, već neka ostavi družini mlaćenje žita.

Sve ovo valja jošt u većoj mjeri za paropluge. Neima dvojbe, da će se ovi jošte više popraviti i usavršiti; al će se i tada upotrebljavati moći samo na velikih imanjih, gdje plug ima čitavu godinu dosta posla; a inače samo onda, ako kakvo družtvo ili špekulant nabavi paroplug za posudbu. Obćoj porabi paroplugah, ima jošte jedna zapreka. Dok nemožemo sva ratila okretati rukom ili parom, nego moramo hraniti marhu, da ih tegli — dotle će biti mučno tako stvar udesiti, da pomanje vozne marhe, što ju hranimo uz paroplug dospie na sve ostale poslove; ili pako da ju badava nehranimo i da ju možemo uz paroplug tako upotriebiti, kao i prije.

Kosila (*Mähmaschine*) se i u samoj Englezkoj slabo do sada upotrebljavaju; svakako su više razprostranjena kosila trave i krme od kosilah žita. Domovina im je sjeverna Amerika, gdje su težaci vrlo skupi. Tko ima vrlo mnogo livadah, njemu treba puno težakah, kad se trava kosi i suši; jer se taj posao mora uz njekoliko danah opraviti, ma koliko bilo livadah. Al uprav

onda je težko dobiti dosta težakah, jer svi gospodari na jedanput kose. U ovakvom slučaju dobro će doći kosilo trave (*Grasmähmaschine*), najpače onim, kojim leže sjenokoše na ravni. Nego onda se moraju starati, da budu livade ravne kao dlan, zato ih treba svako proljeće povaljati i sve mravinjake i krtinjake razmetati, da kosilo nezapinje o ovakve zapreke. — Druga je za kosilo žita: koji gospodar sije razne vrsti žita; njemu se nenagomila toliko posla za njekoliko danah, da ga nebi mogao sa malo težakah i s družinom svladati. Al tko sije u velike samo pšenicu, raž, ječam ili zob, pa mu treba puklo polje na jedanput požeti (nu takvih gospodarah ima u Englezkoj vrlo malo), njemu će dobro doći i kosilo žita: upravo zato je žitno kosilo i u Englezkoj slabo razprostranjeno. Ono bi dakle valjalo za bogatu vlastelu podravsku i posavsku. A komu se žitno kosilo neplaća, pak opet ima puno žita, bolje će učiniti, ako ostavi srp, i prihvati kosu, jer ovom napreduje brže posao.

Tim se više upotrebljavaju u Englezkoj sjenske grablje (*Heurechen*), kojimi se sieno sgrće na livadi, a i klasje što ostaje na polju, pokle se je žito svezalo u snopje.

Ovako piše J. Walz, ravnatelj gospodarskoga učilišta u Hohenheimu, koji je god. 1862. putovao po Englezkoj, da svojima očima gleda napredak gospodarski. — Kod nas ima gospodarah, koji misle, da se sav hvaljeni napredak englezkih gospodarah u tom sastoji, što imaju puno novih strojevah, kojih mi dakako nemožemo nabaviti, jer su za nas preskupi. Kao što smo vidjeli, skupi strojevi nisu nit u Englezkoj vrlo razšireni; nego ima puno drugih ratilah, koja ima svaki englezki gospodar, i koja bi imali i mi nabaviti, ako želimo pravo napredovati. Ovamo idu razne vrsti plugovi; jer drugi plug treba za duboko oranje, drugi za preoravanje, drugi za rahljenje (mekoćenje), gdjeno se kod nas sve hoće jednim plugom da obavi. Isto valja za drljače, valje, sijače itd. U tom pogledu imali bismo se sasvim povesti za Englezi. Drugi put ćemo na široko pripoviedati, kako Englezi gospodare, a danas smo htjeli priobćiti samo glavna načela, po kojih ima manji gospodar birati skupe strojeve, da dobro prodje i da nebude u kvaru. Druga je kod bogate vlastele.

Važnost zrelosti sjemena.

Svejednako se kod nas jošte zaboravlja, kako je to važno za ljetinu, da posijano sjeme bude zdravo i sasvim zrelo. Čim je sjeme savršenije i zrelije, tim sjegurnije i brže niče, a tim veselije rastu mlade biljke, ako je samo polje dobro bilo priredjeno i zemlja pognojena. Česki gospodari se dobro sjećaju, kako im je bila ozimica godine 1860. na mnogih mjestih riedka i slaba — a uzrok tomu bijaše sjeme, koje je godine 1859. moralo rasti na nesgodnu kišovitu vremenu i zbog toga nije kako valja dozrelo. Više putah gospodaru gdjekoji usjev neće da napreduje, već hiri i kunja, a najposlje se izrodi. Gospodar se nemože domisliti pravomu uzroku toga zla; on ga pripisuje kakvoj bolesti, bubam, mljenosti zemlje, nepovoljnu vremenu. A ono je tomu ponajviše uzrok naša nemarnost kod postupanja sa sjemenom, koje može biti nije sasvim zrelo bilo, ili nije bilo prebrano, il nije dobro čuvano.

Ima više bilja, koje kosimo prije nego mu sjeme dozri, i to zato, jer gdjekoje zrelo sjeme lasno izpada, ili ostala biljka gubi cienu, kad se ostavi u zemlji dok sjeme sasvim nedozri. Ovo valja za repicu, sočivo, kupus, repu, konoplje, lan, djetelinu i trave. I za žito se je odprije preporučivalo, da ga valja žeti, dok mu je zrno liepo žuto, jer je onda ljepše i nalazi brže kupca. Ovo je istina bila; no dan danas negleda više kupac toliko na žutinu koliko na težinu. Vagan pšenice, koji važi do 90 funtih, mora da ima više hrane i zato da više vriedi od vagana, koji ima samo 78 funtih — pak ovakva je razlika i medju žitom nezrelim i zrelim, a to je uzrok, da se sada žito nesamo mjeri nego i važi.

Mogli bismo navesti sila primierah, kako je ljetina izdala zato, što sjeme nije bilo sasvime zrelo i razvito. Nu to bi nas daleko zavelo; volimo dakle, pozivom na svoje izkustvo, u kratko razložiti osobita svojstva pojedinih pitomih bilinah pogledom na njihov razplod, i dodati njekoje savjete, da ima naše razlaganje praktičnu korist.

Kad se lan neostavlja na stabljiki dotle, dokle sasvim nedozri, to se od njega dobivaju svako ljeto manje stabljike, a napokon se izrodi sasvim. Rusko laneno sjeme je na glasu i prodaje se gotovo u sve evropejske zemlje, gdje se lan sije — i to zato, jer se od njega dobiva veći lan. To dolazi odtuda, što Rusi nečupaju zelen lan, nego čekaju, dok mu sjeme nedozri; akoprem je dakle rusko podnebje hladnije od našega, to je ipak rusko laneno sjeme, budući posve zrelo, bolje od našega nedozreloga. — Isto valja za repicu, i ova bude svako ljeto manja, ako je narasla iz sjemena nezrela, pokošena prije nego je posmedjilo (*braun werden*) — a gospodari, u mjesto da se dosjete pravomu uzroku, misle, da im nevalja zemlja za tu plodinu. — Po svoj prilici biva isto i kod repe i kupusa, kad se bere nezrelo sjeme. G. Bodien, ravnatelj ratarske učione u Remesu (u Francezkoj) pripovieda, kako mu je djetelina, koja je u jesen vrlo liepa bila, poslje zime postradala i sasvim izčezla, zato što nije sjeme valjalo. I naši seljaci, da prištede sjemena, siju više putah sam šuljak (občinke), pak ako im i nikne, opet se najposlje izrodi. Ovo valja osobito za djetelinu. Štajerska djetelina može se ostaviti u polju, dok joj sjeme sasvim nedozri, nit ti se treba bojati, da će izpasti iz ljuske.

Žito se, istina, ostavlja dulje vrieme u polju, da

dozri, nego repica i sočivo; al se opet dosta nepamti, da je prezrelo sjeme najbolje, jer se je u njem klica podpunice mogla razviti — a to je glavna stvar. Od prezrela žita dobiva se, istina, manje brašna (zato se žito namienjeno potrošku može malo prije žeti; al opet ne prerano, jer bi postalo prelako); nego žito, iz kojega želimo izvesti sjeme, treba najkašnje žeti i gledati, da bude što suhije, jer se ovakvo zrnje lasno drži preko zime. Osobito pazi, da ti se nespari, kad snoplje doneseš kući: promlati ga dakle, da izpane najzrelije sjeme, ovo pako prostri na hambaru, da se dobro usuši, jer će mu onda klica ostati zdrava.

Kad se odredjuje žito za sjeme, treba još i na to gledati, da bude usjev namienjen sjemenu pravilan (*Normalfrucht*), to će reći, da nebude niti odviše bujan, niti loš; jer od ovakva usjeva nećeš dobiti sjemena valjana za razplod, budući da se u njem sjeme nemože podpuno razviti. Ista zemlja i položaj oranice mnogo odlučuje valjanost sjemena. Ovdje napominjemo u kratko, da za sjeme nevalja odabrati mjesta, kamo sunce odviše udara, ili koja su na umetu sjeveru i svakoj nepogodi; na ovakvih mjestih možeš dobiti dobra i dosta zrnja, al to zrnje neće valjati za sjeme, jer se ovo mora malo po malo nu jednako razviti.

Više putah se je zametnula razpra, valja-li mie*njati sjeme*, to jest valja-li ono sjeme, što smo ga mi *izveli*, zamieniti sa sjemenom drugdje izvedenim. Ako nepostupamo onako, kao što smo ovdje kazali, to će nam se dakako sjeme izroditi, nu tomu neće biti uzrok naša zemlja već naša nemarnost. Da smo pomnjivije postupali, nebi nam se izrodilo sjeme. Ako dakle vidimo potrebu ovakve izmjene, treba paziti, da nedodjemo sa zla na gorje, da nezamienimo naše lošo sjeme sa još lošijim; već treba nastojati, da si nabavimo sjemena od valjana gospodara — inače je sva izmjena badava.

(*Schles. landw. Z.*)

Ljuštilo žita.

Kao što se ljušti kruška ili jabuka, onako su počeli ljuštiti i žito (pšenicu, raž, ječam); al budući se žitno zrno nemože onako oljuštiti nožićem kao jabuka, to je Francez Poissant (čitaj: Poasan) izumio osobit stroj, što smo ga prozvali ljuštilom žita, a njemački kažu: Getreide-Enthülsungs-Maschine. Čemu ovo ljuštilo? pitat će mnogi štioc. Na to nam odgovara sitnozor (mikroskop). Kad gledaš pšenično zrno kroz njega, opazit ćeš posve jasno, da je to zrno obavito sa tri kožice. Najgornja je kožica gorka i žuka, budući od njekakve smole sastavljena i zove se latinski *epidermis*, naški tjenica (*Oberhäutchen.*) Ova kožica štiti zrno od svake nesgode. Pod njom je jošte tanja kožica (*epicarpium*), a pod ovom je treći obavitak (*endocarpium,*) koji je takodjer žuk i smrdljiv. Mekinje ili poseje sastoje se iz ovih kožicah: odtuda ćemo lasno razabrati, zašto je bolji kruh, u kojem neima mekinjah. Kad skineš sa zrna ove tri kožice, nać ćeš jošte jednu vrlo tanku, pod kojom leži klica, kojom je cielo zrno omotano. Ovdje je najbolje brašno, bolje od onoga, što je u sredini zrna. Žitno zrno je osim mekinjah sastavljeno iz dvie tvari: iz ljepiva (*Kleber*) i skroba (štirke); u sredini je štirka, a pod mekinjami ljepivo, to jest ona tvar, koja čovjeka najbolje hrani i u tek mu ide. Zato je bolje i sladje jelo od brašna nego od čista skroba. Al kad se žito melje običnim načinom, ostaje na mekinjah uprav ovaj najbolji diel zrna. Prave mekinje, kao što smo ih gori opisali, čine samo 3 postotka zrna, to će reći, u 100 funtih žita ima samo za 3 funte pravih mekinjah; pak opet znade svatko, da mi u našem običnom mlinu dobivamo samo 78 po 80 funtih brašna od 1 cente žita: do 20 funtih čine mekinje, jer je š njimi otišla i najbolja gori opisana strana zrna. Tako nam dakle u običnom mlinu propada do 15 postotakah najboljega brašna u ječma i zobi, 10 postotakah u raži, a 11 postotakah u pšenice. To je potaklo pomenutoga Franceza, da razmišlja, nebi-li se mogla napraviti kakva sprava, koja bi baš samo prave mekinje, to jest one tri gornje kožice sa žitnoga zrna skidala. A to mu je pošlo doista za rukom. Poissantovo ljuštilo skida sa zrna baš samo one tri gornje kožice, i to na dva puta, najprije najgornju, drvenastu, a onda druge dvie. Ovo se postiže vrlo umnim strojem, u kojem se zrnje jedno o drugo tare i kosi. Toga radi ima u stroju dva kotura, koji se uz minutu 300—400 putah okreću, s toga se zrnje neprestano tare i ljuske njegove se tako otaru, da ostane čisto jedro. Ljuštilo Poissantovo je jako jednostavno, nepokvari se lasno, i može se kretati rukom ili konjem. Najbolje je, kad se smjesti u mlinu, te ga okreće ona ista sila, koja i mlinsko kolo vrti. Sve su ove velika preimućtva toga novoga stroja.

Ovako oljušteno žito melje se u prah, pa se onda sije kroz vitlovinu (*Beuteltuch.*) Ovako se dobiva do 80 postotakah brašna. Što neide kroz vitlovinu, melje se iz nova i sije, te se dobije svega skupa preko 90 postotakah brašna od 1 cente meliva; ostalih 10 postotakah prodje na mekinje i paspalj. Kruh od ovoga brašna je osobito dobar i hrani bolje od običnoga. Tomu se nemoj čuditi; jer u brašnu od oljuštena žita ima 5—6 postotakah više ljepiva, pa kao što smo već gori kazali, baš ljepivo je prava hrana. Što ga ima imanje u brašnu od neoljuštena žita, to dolazi odtuda, što je ljepivo baš pod samom ljuskom, a čim dalje dopireš u zrno, tim ga manje ima: kad se pako žito običnim načinom melje, ostaje veća strana ljepiva u mekinjah, te tako dobivaju krmci ono, što je najbolje. I od oljuštena žita može se dobiti razne vrsti brašno, nu najbolji je kruh od brašna mješovita. Naravna je stvar, da mekinje od oljuštena žita nevriede mnogo kao hrana, jer su u njih baš samo one tvari, koje slabo hrane. U Francezkoj prave od tih mekinjah osobitu vrst papira nalik na kvier (pergament). Jošte se je opazilo, da oljušteno žito nestrada od žižka.

Do sada su slabo gdje ljuštili žito do u Francezkoj, a vriedno bi bilo, da se ta vještina rasprostrani.

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

— *I. K.* U Virovitici 15. Veljače 1864. (*Gospodarstvo i negospodarstvo.*) Zadnje dane pokladah sprovedosmo i mi u Virovitici zabavno i koristno. Uz ostalo pade na um njekim našim vinogradarom, da bi baš ovi dani bili najshodniji za upoznati se vinom, koje se u okolišu našem izvadja; pa zbilja, na mali poziv sakupi se do sedamdeset flašah različita vina, što ga naši vinogradari kušanja radi ovamo poslaše. Broj kušalacah bijaše takodjer gotovo tolik koliko flašah. — Pa da bude stvar još zanimivija, pobrinu se gosp. G. i H. za četiri dara, kojimi budu izvoditelji najizvrstnijega vina nadareni. Istina, da je medju tolikim izabranom vinom težko baš najizvrstnije razabrati; nu ipak dobi prvi dar g. Harazim za svoje bielo staro, drugi dar dopade g. Davidu takodjer za bielo staro, treći g. Blažekoviću za ruso (*Schiller*) staro, a četvrti opet g. Harazimu za crno novo vino.

Da vam je bilo vidjeti poslje podieljenih darovah svakojaka zadovoljna i nezadovoljna lica! Tu dodje mnogi do osvjedočenja, da se izvrstnu vinu hoće ne samo vinograda sa liepim položajem i dobrim tlom, nego i umna upravljanja sa vinom: tu vidjesmo, što znači mlado vino četiriput uz godinu pretočiti, a što jedanput?

Ali čujte sad! Još ni nezaboravismo na našu izložbu vina, kad al eto nam iza vesela ihuhu! užasna jao i pomagaj! Jučer oko pet satih poslje podne bukne vatra u jednoj sgradi ovdašnjeg c. kr. poštara g. Bittnera i za kratak čas pretvori mu sve gospodarske sgrade, slučajno baš nove — u pepeo, a stara kućerina osta. Mi nemožemo dosta Bogu zahvaliti, da je baš mirno vrieme bilo, i slučajno baš nedjelja, te narod sav kod kuće, inače bi danas imali sirotah, ni krivih ni dužnih, više nego nam ih treba.

Čudim se, da tolike slične nesreće sbivše se lani oko nas i kod nas, još nisu dovoljnom opomenom za mnoge naše gospodare, stanovnike i služinčad, koji imadu na vatru paziti.

Najveća nesreća za samoga g. B. jest sada ta, što je baš prije pol godine prestao plaćati sjegurninu (asekuraciju), u koju je do ove godine njekoliko stotinah uložio.

Njegova susjeda H. nebijaše kod kuće, a prijatelji njegovi, videći, da bi i do njegove kuće vatra doprieti mogla, u prevelikoj revnosti odu, razlupav vrata, u kuću, pobacaju mu pokućtvo na najnesigurnije mjesto, te mu naprave iz pukoga prijateljstva štete do preko 100 for., neznavši, da je to sve pokućtvo osjegurano bilo. Da smo tako i u drugom pogledu nagli, već bi odavna imali u Virovitici gospodarsku podružnicu.

Domaći ljekar.

— Da ti se negadi ogavna ljekarija (kao što je n. p. tako zvani *Leberthran*, *Ricinusöl* itd.) a ti žvaći, prije nego uzmeš liek, koricu od naranče ili klinčić (karanfić) ili drugu žestoku aromatičku tvar, te će njezin ukus (žmah) tako mah uzeti, da nećeš osjetiti neugodu lieka. Ovako svjetuje doktor Polli.

— Kad ti krv šiklja iz rane, a nemožeš je običnim načinom ustaviti, nit imaš na blizu vidara (*Chirurg*), a ti stuci drven ugljen u prah i pospi njim ranu. U pomanjoj rani ustavit ćeš krv, kad na nju priviješ bugačice (*Fliesspapier*) presamićene.

Francezki ljekar Maury preporučuje za ustavljanje krvi svinjeći gnoj: njim treba ranu zamazati, te će se krv odmah ustaviti.

Gospodarske viesti.

— Promahivanje štalah se kod nas jošte sveudilj zapušta; najpače zimi se slabo kada hliev otvara, da dodje u njega čisti zrak, a da se iztjera nečist zrak. A ova nemarnost je uzrok mnogih bolestih, koje pripisujemo koječemu. Da se o potrebi promahivanja (*Lüften*) osvjedočimo, treba uzeti na um, da n. p. konju treba svaki sat do 60 kockastih stopah čista zraka, i da svaki sat isto toliko otrovne ugljevke (*Kohlensäure*) izdiše. Ako je dakle konj dan i noć u zatvorenoj konjušnici, kamo čist zrak slabo dopire — lasno se može svatko domisliti, kako se živinče ondje guši. Ako marha gladuje, zato što gospodar neima za nju hrane — to se može njekako izpričati; ali kad se guši, a sav je sviet pun čista zraka — to je baš grjehota kod Boga.

— (Hoko.) Ovako se zove njeka vrst velikih kokoših iz sjeverne Amerike donešenih. Ove su kokoši nalik na purane, crna svietla perja, zlatno-crvena kljuna. Vrlo su mirne živine, zoblju što im še dade: ječam, kukuruz, pšenicu, kruh, poparene mekinje, kuhan krumpir, pak i kuhano i priesno meso. Hoko nesnese obično više od 15 velikih jajah kao pura. Meso im je osobito sladko, jošte bolje od purana. Kokoši ove podnose i ljutu zimu, nit im pozebu noge. U južnoj Ameriki ima manja fela istih kokoših, al su meke od zime, osobito se sniega boje. Ovakvih kokoših ima u Berlinu u ondašnjem zvjerinjaku.

— (Kakvo će biti vrieme uz kositbu?) Holandezki gospodari zapisuju od 14—28. Veljače svaki dan, kakvo je vrieme; jer su uvježbali, da kakvo je vrieme u drugoj polovini Veljače, takvo će biti u drugoj polovici Lipnja, kad se u Holandiji trava kosi. Svaki gospodar znade, kako bi mu bilo u prilog, da dozna, kad se kosi, bar za dva dana napried, kakvo će biti vrieme. Nebi-li to i našinci pokušali?

Obrtnost.

— (Klinčalo.) Francezki strojnik (*Maschinenbauer*) Genez sagradio je nov stroj za kovanje željeznih klinacah, po imenu onih, kojimi se šindra pribija. Ovaj stroj ih za svaku minutu napravi 400, dakle za 1 sat 24.000; gdjeno najvještiji kovač neskuje ih za jedan sat više od 400; dakle bi njemu trebalo 6 danah, a svaki dan da radi neprestano 10 satih, pa bi onda toliko klinacah skovao, koliko ih Genezovo klinčalo za 1 sat napravi.

Kućanstvo.

— (Biljež enje rubja.) Obično se rubje bilježi slovi vješto ušivanimi; nu to nedotječe, jer tat može slova izporiti i tako svaki znak ukloniti. Ako ti je do toga stalo, da obilježiš svoje rubje znakom, koji se nemože izvaditi: uzmi $^1/_2$ lota rumenice (*Cinober*) i $^1/_2$ lota zelene galice (*Eisenvitriol*,) stuci oboje u prah i onda razmiesi uljem od masline, da bude riedko, kao obično mastilo (*Farbe*). Sad uzmi šiljasto drvce, umoči ga u mastilo, napiši njim slova po platnu, koje želiš bilježiti, i ostavi ga na miru, da se sasvim usuši. Kad se ovakov znak usuši, neće ga nijedna pralja izprati, niti kradljivac izparati.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

DODATAK

k broju 8. Gospodarskoga lista 1864.

Izviešće

o XX. glavnoj skupštini hrvat. slav. gospod. družtva.

(Ostatak.)

G. Mrazović veli, da bi po njegovom mnienju bio najshodniji i najpraktičniji put, kad bi obćinstva županijska glede gibanja konjarstva u svojem obsegu sastavila točne stastističke izkaze, i kad bi se na temelju od tuda proizlazećih pozitivnih datah visokomu kralj. namj. vieću obražloženo izviešće podnielo, te kad bi se ova vis. kr. oblast umolila, da ovu vrlo važnu gospodarstvenu struku svojim velemožnim uplivom pospješno podupre.

Nakon ovih i još njekojih izraženih mnienjah bude zaključeno: da se vis. kralj. namjestničkomu vieću ob ovom za naše gospodarstvo vrlo važnom predmetu podnese obširno izviešće, komu ćemnenja pojedinih podružnicah, pak *razlozi* po g. Kolomanu Bedekoviću navedeni dovoljnoga gradiva pružiti, a na temelju toga izviešća neka se visoka vlast ujedno *umoli*, da iz koje mu drago domaće zaklade konjarstvo bar tako dugo novčano podupire, dok to neuzmogu bud družtva privatna, budi obćine same učiniti. A ta bi podpora morala što brže prispjeti, ako neće nam ma da domaće konjarstvo cielovito propane.

Zatim stane se razpravljati 8. točka osnove, naime: kako da se što prije rieši pitanje o zadrugah, radi kojih nam je razvitak domaće kulture nemogućan?

U tom predlaže požežka podružnica sliedeće: Pošto se uvidja, da su se zadruge preživile, jerbo ih skoro više i neima, a po izkustvu se zna, da sviet izvan zadrugah bolje žive, pak zato što su zadruge polag sadanjih obstojateljstvah stvar nemoguća: s toga neka se dokinu same po sebi, a to će biti, ako se zadružnoj obitelji na volju ostavi dioba, ta dakle da nebude obligatorna, već voluntativna, a gledeć na pojedini komplex zemaljah, da taj po predlogu saborskom nebude manji od tri jutra.

Podružnica zagorska mnije, neka bi se predstavila visokoj vladi prieka nužda, da se što prije sazove domaći sabor, u kom će se ustavnim putem med ostalim riešiti: 1. uredjenje kućne zadruge i diobe, 2. uredjenje preostalih urbarskih odnošenjah.

Podružnica Križevačka predlaže, neka se zauzme gospodarsko družtvo za to, da se saborska osnova u tom predmetu izradjena, kao privremena naredba izda iuživotvori, dotle, dok to pitanje nebude konačno riešeno, a ovako se izraziše i ostale podružnice, pak i njekoji članovi u pismenih svojih predlozih.

Ob ovom predmetu, pak o točki 9. iz dotične osnove, koja govori o komasaciji zemaljah, pak o segregaciji šumah i pašnjakah, učini se taj zaključak: neka se visokomu namjestničkomu vieću obrazlož eno dokaže prieka nužda o skorom sazvanju našega sabora, gdje će se ta našemu gospodarstvu životna pitanja konačno riešiti.

Zatim nastane razprava 10. točke iz osnove, naime: Kako bi se ustanoviti mogle vjeresione za seljačka gospodarstva?

Za riešenje ove točke predlaže Požežka podružnica, neka bi se privatno koje družtvo sklopilo po put štedionicah, koje bi samo na seljačka gospodarstva novce uzajmivalo.

Križevačka podružnica predlaže, da se za naša seljačka gospodarstva ustanovi vjerisiona po osnovi koja je izradjena za vjeresionu u Gjuru, ili pak po onoj u Sombathelju.

G. Uhernik po pismenom predlogu svojom mnije, da bi se seoska vjeresiona najlašnje uživotvorti dala, ako se zajamči svaka sudčija za 1000 stot., tako bi proizteklo glavnice prieko pol miliuna stot., i ta bi svota dostatna bila za dugo vremena, da se njom pomažu seljaci; od uzajmljenih novacah plaćalo bi se 8—9% kamatah, a njekoja količina tih postotakah bi se na atmortizaciju upotriebila.

Bilo je još njekih predlogah, nu zaključiti se nemogaše zato ništa, budać su nam obćine neuredjene, a dok to uzbude, nije nade, da će se moći podići vjeresiona za seljačka gospodarstva, s toga se riešenje ove točke odgadja na ono vrieme, kad nam i zadruge i obćine zakonito preustrojene budu.

Tako se na bolje to vrieme, naime, kad nam se konačno urede obćine, odgadja i velevažno pitanje iz 11. točke osnove o popravku i kanaliziranju naših sjenokošah; to bo je stvar, koju nemogu pojedini gospodari, već sdružene sve obćine jednoga priedjela izvesti.

Da se prepriječi haranje šumah, to bi zakoni izlišni bili, dok se obćine neurede; jer po mnienju gospod. Kolomana Bedekovića veliko je to zlo, što se po segregaciji odjeljuju iz gospoštinskih šumah šumski dieli pojedinih seljakah ili obćinah, dok se iz više sadanjih sudčijah neurede velike obćine, što-no će moći svoje strukovno u sposobljene lugare držati, koji će strogo nadgledati obćinske šume i priečiti haranje njih.

Oni dielci koji se sada po svršenoj segregaciji predaju u ruke seljakah, hametom se uništuju, i za koje vrieme neće imati seljak niti kolca gdje usjeći, a kamoli drvah za gradju i gorivo. Nepreostaje skupštini ništa drugo, već i ovim razlogom podkriepiti predstavku svoju, koju mu je učiniti visokoj vladi, neka bi se pobrinula o tom, da se zakonitim putem, to jest na saboru što brže rieši pitanje zadruge i uredjenje obćinah; inače će sbilja cielo naše gospodarstvo propasti.

Ovim bi riešena i zadnja točka iz osnove, podnešene glavnoj skupštini. Zatim imenova glavna skupština privremenoga tajnika gospod. družtva definitivnim, a nakon toga sliediše osebni predlozi, koje učiniše pojedine podružnice i pojedini članovi gospodarskoga družtva.

a) Varašdinska podružnica po svom zastupniku g. Kolomanu Bedekovića: o križevačkom gospodarsko-šumarskom učilištu. Kad je taj zavod ustrojen, imadjaše narod najbolje nade, da će učilište biti takovo, koje će inteligenciju gospodarstvene znanosti ih širiti, nu sad nestaje te nade, pošto je zavladao na tom učilištu metež i nesklad, koji proiztiče od tud, što je cieli zavod na birokatični način uredjen, te je i u najmanjem poduzetju odvisan od predtečnoga riešenja više vlasti. Ujedno je po datom mu nalogu dužan predložiti slavnoj skpštini, da ona izjavi, neka se radi zadovoljštine tamošnjega ravnatelja g. Lambla, pak radi što veće samouprave zavoda podnese predstavka vis. namjestničkomu vieću.

b) Predlog istoga smisla učini sv. ivanska podružnica u svojoj sjednici od 24. Rujna, da zastupnici izraze na glavnoj skupštini težku žalost podružnice sbog neporazumljenja, koje od njekoga vremena vlada na križevačkom gospodarsko-šumarskom učilištu, te će ako ne upropastiti, a ono za mnogo godinah u nazadak donesti taj jedini naš gospodarstveni zavod. Zato neka se kod nalježnoga mjesta izhodi za povedenu iztragu sasma neinteresiran iztražitelj, a vodjenje iztrage da se javnosti preda, javnost bo je najbolja kontrola valjanosti kakvoga postupka, napokon da se zavodu što veća samouprava podieli.

Bude zaključeno predloge ove visokomu namjestničkomu vieću u posebnoj predstavki na riešenje podnieti.

— G. Suhin predlaže, neka bi ovo družtvo što brižnije o tom nastojalo, da dobije zemlja naša vješte vinare, koji će cielu stvar vinstva znanstveno i praktično proučiti, pak kao vještaci o unapredjenju te za nas životne stvari djelovati. On mnije, da je tomu jedini put taj, ako se za tu struku izvrstni mladići uzgoje. Da se to postigne, treba je zamoliti ovdašnje ravnateljstvo kr. više realke, da koncem svake školske godine prijavi ovomu družtvu po jednoga izmedj najizvrstnijih mladićah VI. razreda, koji se je uz druge predmete osobito odlikovao u lučbi i prirodopisnih predmetih, a uz to bi imao volju sasma se posvetiti vinstvu. Družtvo će tada nastojati, da mu kod uzviš. namjest. vieća izposluje stipendij za križevačko učilište, pak kada on cieli gospodarstveni tečaj izvrstnimi redovi izuči, poslat će se na godinu ili dvie bud na zemaljske, bud na troškove ovoga družtva u takve strane inozemstva, gdje je vinstvo najveći stepen postiglo. Medju tim starat će se družtvo gospodarsko, da se privatno jedno družtvo za vinstvo ustroji, koje će cielo konobarstvo u veliko tjerati. Ovako će se pružiti ovomu uzsavršenomu vinaru mjesto, koje će mu budućnost osjegurati a ujedno i prilika, dati, da djeluje na oplemenenje domaćega našega vina.

Predlog ovaj bude cjelovito primljen.

c) Dalje predlaže podružnica sv. Ivanska iz svoje sjednice od 24. Rujna pr. g. sliedeće: „Buduć da se preko reda velik nedostatak baš i samo ponješto živinarstvu vještih ljudih na selu osjeća, upozoruje se slavna skupština na predlog ovdašnje podružnice iz sjednice dne 12. Siečnja pr. god. učinjen, da bi naime gospodarsko družtvo sastaviti dalo posve na pučku spis o živinarstvu, poput Rolveisova po g. dru. Aleksi Vancašu prevedenoga, samo obširnije, sa točnijim opisom i razjasnjivanjem bolestih, popisom i naputkom uporabe lieka, i dobrim imenikom ljekovitih u nas poznatih travah, kojemu se može dodati i nazivlje pokrajinsko.

Izvedenje ovoga vele važnoga predloga povjeruje se upravljajućemu odboru.

d) Zagorska podružnica čini posebne predloge sliedećimi riečmi.

„Buduć da puk naš još nečita, predloženo je već višekrat po revnoj podružnici sv. ivanskoj, da se jedan pučki list popularno pisan izdaje, koji bi potanko razlagao naredbe izlazeće, zatim razne naputke o gospodarstvu; taj bi se list po nedjeljah i svetcih puku čitao. Proti ovom prigovara se apatijom i indolencijom prostoga puka, prije nego se je to pokušalo od onih, na koje to spada; stoga predlaže podružnica, da se za izvedjenje vele-

važnoga ovoga predloga što bolje pobrine gospodarsko družtvo.

Ovaj predlog pak i sliedeći učinjen od Zagorske podružnice naime, da se za unapredjenje gospodarstva kod vrhovne naše vlasti namjesti muž strukovnjak kao izvjestitelj ratarstva i narodnoga gospodarstva, po nalogu kojega bi se odzivalo rodoljubivo i sviestno činovničtvo, budu upućeni na upravljajući odbor, da ih pretresa, i zaključak svoj uživotvori.

G. Stjepan Iveković kao član gosp. družtva podnese glavnoj skupštini sliedeće predloge:

1. Da one obćine, koje imaju mnogo obćinskih pašnikah, od ovih 3 do 4 rala ustupe za obćinska rastila, na kojih bi se i voćke i trsići za porabu obćinarah gojili i pitomili, a nuz ova rastila da bude i rastilo za šumsko drveće i za dudiće. Kraj ovih rastilah imao obćinski vrtlar kao gojitelj mladoga sadja svoj stan, a ujedno i staju, u kojoj bi se obćinski bik hranio. Izim toga nadgledao bi on i obćinski pčelinjak, koji bi mu se nuz kuću smjestio.

2. Da gospod. družtvo zamoli slavne županije, neka se u svakom kotaru obdržavaju uz godinu četiri gospodarske skupštine, koje bi bio vlastan dotični kotarski sudac pozivati: k toj skupštini dolazili bi svi gospodari iz kotarskoga okružja neizuzimajuć nit vlastela. Te bi skupštine s mnogoga obzira gospodarstvo naše poduprirale; tu bi se porazgovaralo o cielom gospodarstvu, o manah u pojedinih strukah, i ustanovljivalo bi se, kad valja berbom početi, a što bi domaćoj kulturi na veliko u prilog bilo, to su pohvale, koje bi se pojedinim seoskim gospodarom radi ovoga ili onoga predmetu kazivale.

Ovi su predlozi upućeni na upravljajući odbor, da ih izpita, i na koliko se valjanimi pokažu, svojim načinom izvede.

Pošto je glavna skupština zahvalno priznanje presvietl. gospodinu grofu Kulmeru, kao dojakošnjemu predsjedniku hrvat. slavon. gospod. družtva, radi revnoga njegovoga nastojanja oko družtvenih svrhah izrekla, sliedi zaključak XX. glavne skupštine.

U Zagrebu dne 23. Siečnja 1863.

Petar Zoričić,
kao tajnik.

Zapisnik

izvanredne sjednice gospodarske podružnice zagorske držane u Krapini dne 27. Kolovoza 1863.

Prisutni:

Presvietli G. Škender Šimunčić predsjednik zatim p. n. g. druž. članovi: Slavoljub Halper, Dragutin Čegel, Nikola Rozgaj, Josip Majcen, Ljudevit Novaković, Stjepan Lahonjek, Franjo Leskovar, Franjo Hudjek, Vjekoslav Ištvanović, Martin Šimonić, Franjo Strahinščak, Slavoljub Begna i Slavomil Fink.

1) Pošto bi presvietli G. predsjednik raložio uzrok izvanredne ove sjednice, najme biranje zastupnikah za XX. glavnu skupštinu hrvatsko-slav. gospodarskog družtva, koja će se mjeseca Rujna u Zagrebu u poslu izložbe trojedine kraljevine i inih poslovah obdržavati, jednoglasno izabrani bjehu gospodin Petar Horvat podpredsjednik podružnice ove i odbornik gosp. Nestor Kiepah.

2) Pročitan bi zapisnik posljednje sjednice od 13. Lipnja.

3) Priobćen je pripis glavnoga upravljajućega odbora pod br. 389, u kojem domorodnu radost svoju podignutom podružnicom ovom izjavlja šiljuć pečat uredovan i povelje za novo pristupivše članove.

4) U pogledu stočarstva predložio je član gosp. Dragutin Čegel, da je obće poznato, da je zagorje u prvašnja vremena najljepšu rogatu marvu imalo, s kojom se je ponositi moglo, koje biaše polugom popobna tjerana polodjelstva i izvorna bogastva u predielu ovom, nu pošto sada poradi nesgode vremenah razvrgnutih i neuredjenih kućnih zadrugah i u obće neuredjena socialnoga stanja ciele domovine a navlastito ovoga prediela marvogojstvo pada, i liepe pasmine sve većma nestaje, scieni da bi shodno bilo, da kao što se drže pastusi za oplemenjenje bagre, da bi se kao u Belgiji obćinski bikovi držati imali; što je primljeno s dodatkom, da se podružnica u tom poslu na slavnu županiju obratiti imade, da naredbu u tom smislu izdati blagoizvoli.

Glede načina pako, naredbu ovu izvesti imajuća, predložio je član gosp. Slavoljub Haler praktičan predlog: da nitko bika za razplod držati niti kakovu pristojbu u to ime pobirati nesmije; dok se bik po kotarskom županijsko vidaru i inih vještacih nepregleda i dotičniku dopustnicu neizda; da se pako i seljaci potaknu na držanje bikovah bolje i plemenitije bagre, predlaže, da se onomu po kotarskom i obćinskom starešinstvu 20 for. nagrade iz dotične seoske blagajne dade, koji će najljepšega bika za taj posao odgojiti i držati — što je primljeno.

5) Glede marvinske kuge predložio je isti član kao graničeći sa susjednom pokrajinom Štajerskom kotarski sudac, kako se i s njim cielo gornje i dolnje Zagorje dosta načuditi nemože, zašto se ova pokrajina prem Zagorju tako strogim zatvorom vojničkim kordonom zatvara, obćenje, promet i trgovina prieči, s koje, ponajviše pako trgovine i prometa s blagom, Zagorje žive,

dočim u cieloj županiji navlaš pako u Zagorju kugi kakvoj ni traga neima da Zagorci u ovom strogom iz lišnom i ujedno ubitačnim zatvoru naziru njekom neprijateljstvo od onostrane pokrajinske vlade; zato predlaže neka se slavni središnji upravljajući odbor u tom poslu na visoko kralj. namjestničko vieće obrati, da se ubitačna ota za obe pokrajine naredba čim prie digne i medjusobno obćenje, promet i trgovina slobodna opet povrati, da se taj zatvor dignuti može, da ujedno zamoliti blagoizvoli visoko kralj. namjestničtvo, da se ondje, odkud pogibelj prieti, najme ovkraj Save, izdane naredbe, kako se zaprečuje unašanje ili provlačenje govedje kuge, točno i strogo vrše.

6) Na pitanje sl. upravljajućega odbora, jedali se i u predielu našem pustoše šume, odgovara podružnica ova, da se obćinske nesegregirane šume bez svrsi hodna nadziranja i reda dakako pustoše, te bi se s toga nastojati moralo, da se posao segregacie čim prie preduzme i dovrši, te će onda i vele-posjednici i obćine segregirano vlastničtvo svoje po šumarstvenih naredbah čuvati i gojiti, privatne pako šume tako vlastelah, kako i čestitih seljakah, da se po mogućnosti goje i čuvaju.

7) Dopis urednika Gospodarskoga lista „Sèljaka“ u Novom sadu gosp. Gjorgje Radića sa pošiljkom djelca svoga o plugu i knjižice o pčelarstvu kao i ponudom, da će podružnici ovaj list svoj pošiljati i da članom ove podružnice postati želi, bi obćom dopadnošću i zafalnošću primljen, i istomu putem predsjedničtva odgovoreno, da podružnica ova s radošću ga za člana svoga prima.

8) Pošto se odpravničtvo c. kr. pošte u Oroslavju ovostrane službene dopise uredovnim pečatom providjene bez pristojbe primati ustručava, umoljava se glavni upravljajući odbor, da u tom poslu kod sl. c. kr. poštah ravnateljstva shodne korake učiniti blagoizvoli.

9) U poslu zapriečenja prerane berbe pošto podružnica ova nikakove vlasti neima, a vinogradarskoga zakona jošte neima: zaključila je porazumjeti se sa gospod. družtvom i dotičnim žup. kotarskimi sudci, da ovi uplivom svojim tamo djelovati nastoje, da se po seoskih sudčijah pod jednoga bilježnika spadajućih pozovu tak vlastela i vele posjednici kako i ini čestiti gospodari seljački, da ovi medjusobno se dogovore o roku, kad će se berba započeti, i da nitko pod kaznom novčane globe brati nesmie, dok se po ovih neopredieli rok, izim vinogradah i goricah ili pokraj kućah osamljenih ili oko šumah ležećih, ali i po takovih mjestih ne bez prijave kod seoskog poglavarstva.

10) Gospodin c. k. kapitan u miru Slavoljub Benja vlastelin u Trnovcu pristupljuje kao član, ujedno pristojbu od 6 for. za god. 1863 polaže, a po pismovodji se javlja gosp. žup. kotarski sudac Ladislav Jelačić takodjer kao redoviti član.

Dočim nitko više ništa predložio nije, zaključio je presvietli gosp. predsjednik sjednicu.

Slavomil Fink
kao pismovodja.

U Krapini 27. Kolovoza 1863.

Zapisnik

Siednice gospodarske podružnice požežke od 18. Listopada 1863 pod predsjedničtvom presvietlog gosp. Miroslava Špun-Strižića kao priedsjednika podružnice, zatim u nazočju p. n. gg. Petra Maljevca, Miroslava Kruljevića, Dragutina Galca, Škendera Peičića, Škendera Viraga, Benka Kraljevića, Dragutina Czirakia, Slavoljuba Mračića, zatim Josipa Paula kao pismovodje obdržavane.

Pokle je presvietli gospodin predsjednik otvorio siednicu i naznačio predmete za pretresivanje medju kojima osobito napomenu osnovu obdržavati imajuće se glavne skupštine hrvatsko-slavonskog gospodarskog družtva u Zagrebu, budu sliedeći predmeti riešeni:

1.

Upravljajući odbor hrvatsko slavonskog gospodarskog družtva dopisom od 2. Rujna t. g. b. 421 dostavlja 50 komadah poveljah za svakog pojedinog člana, zatim isto toliko komadah pristupnicah i pravilah hrv. slavonskog gospodarskog družtva.

Uslied toga je odlučeno, da se povelje imadu svoj p. n. gg. članom dostaviti, pa ujedno je pozvati na uplatjanje godišnjih prinesakah za godinu 1863, kao takodjer na izjavljenje, koj od gg. članovah želi Gospodarski list držati, da se to slavnom upravljajućemu odboru do znanja staviti uzmogne, uz to bude odredjeno gg. kot. sudce zamoliti, da te prineske od članovah u području njihovih kotarah nalazećih se prime i podružnici dostave.

2.

Presvietli gospodin veliki župan ustupljuje na njega upravljeni odpis visokog kr. namiestničkog vieća, glasom kojega se ustrojenje gospodarske podružnice do znanja uzimlje tom uputom, da se podružnica ima s upravljajućim odborom osriednjim gospodarskoga družtva u sporazumljenje staviti.

Što je sa zahvalnostju do ugodnog znanja uzeto.

3.

Upravljajući odbor hrvat. slavonskog družtva gospodarskoga dopisom od 13. Kolovoza t. g. br. 450 priobćuje, da će se 15. Listopada tg. obdržavati glavna skupština gospodarskog družtva, te uz dostavljenje osnove u pretres uzeti imajućih se predmetah, pozivlje, da se do skoro sazove siednica, u kojoj bi se za ovu skupštinu izabirali zastupnici i ujedno ustanovili oni u gospodarstvo zasiecajući predlozi, koji bi se po zastupnicih predložiti imali, napokon pozivlje, da se o tom nastoji, kako bi što više družtvenih članovah na skupštinu došlo, te bi u razne predloge i razprave utjecali, a može biti koj takodjer izradio i sobom doneo pismen i svestrano obrazloženi predlog koje točke, od 8 do 15 dotične osnove. (Nastavit će se.)

Broj 9. **U Zagrebu** **3. Ožujka 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se potom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Šta ćemo s livadami?

Gospodarski list je lani na široko razlagao, kako su livade po gospodara neizmjerno potrebite i kako ih treba sijati, priredjivati, popravljati; a zlosretno izkustvo, huda lanjska suša, potvrdila je sve njegove savjete. Blago onim, koji su bili svoje livade dobro priredili — a zlo i naopako po gospodare, koji ostaviše livade, neka budu kao i do sada! — Al pored svega toga nebismo se pohvalili, da će se barem ljetos svi naši gospodari povesti za onim naputkom o livadarstvu, što smo im ga *lani priobćili.* Nego buduć uvjereni o priekoj potrebi, da popravimo naše livade, jer bez toga neima dosta krme, a bez krme nema dovoljne stoke: zato evo u prvo proljeće podižemo iznovice glas i podvikujemo našim gospodarom, da popravljaju svoje livade. Da im pako nedosadimo vlastitim umovanjem: priobćujemo o tom predmetu vrstan članak, štono ga moravski gospodar C. U. napisao za časopis moravskoga gospodarskoga družtva:

„Gdje ima izobilja i bogatstva? Gdje se puno liepe stoke hrani. A gdje je stočarstvo onako savršeno? Gdje ima puno dobrih livadah. U takvoj okolici viri dobrostanje iz svake kuće. Kuća i dvorište (avlija), hliev i štedanj (štala i štagalj) — sve je to čisto i u redu; jer bez čistoće i reda nemože biti govora o naprednom stočarstvu. Kad zapitaš ondašnji narod: »sijete-li puno žita?“ on će ti odgovoriti: „Sijemo bogme, jer žito ovdje dobro baca, nego potrebuje mnogo gnoja; srećom imamo dosta krasnih livadah, koje nam daju svako ljeto puno krme, te možemo hraniti mnogo marhe i gnojiti obilato oranice — a da toga nije, bilo bi zlo i kod nas.“

Sada se potrudi u okolicu, gdje su loše livade i malo njih, a djetelina radja samo na mokroj i toploj godini (Kao što n. pr. obično i kod nas. *Ured.*): šta ćeš ondje zgledati? Iz svake kuće viri siromaštvo i njegov drug nečistoća; u hlievu čami mršava marha, jer gladna ide na pašu, a gladna se vraća s paše u štalu. Kad zapitaš: „zašto vam je marha tako kršljava i kukavna?“ Odgovorit će ti: „neimamo dosta siena, jer su nam loše livade, a malo ih imamo. Djetelina neradja takodjer svako ljeto, a od slame neće se živinče ugojiti. Upravo zato neimamo ni stelje (štraje) pod marhu; poradi toga dobivamo vrlo malo gnoja — a gdje toga neima dosta, ondje fali svagdje.“

Dobre livade su doista veliko blago; kada toliko siena daju, da možeš hraniti dosta marhe — to se trošak gospodarenju neizmjerno umaljava; jer se na priredjivanje livadah netroši po gotovu ništa, a vrstna livada daje više putah tako vriednu piću kao i krma na oranici posijana.

Upravo zato se dobre sjenokoše nemogu nikada sasvim nadomjestiti krmom s oranice: jer kod ove imaš uviek više troška (na sjeme, oranje, drljanje, gnojenje) nego na sjenokoši, kamo ponajviše samo dolaziš, da ju pokosiš. Osim toga je ljetina od sjenokoše uviek sjegurnija od posijane krme. Istina, da se sijanjem krme može gospodarstvo takodjer podići, jer se i onda mnogo marhe može hraniti, a od nje puno gnoja dobiti; al je ovakvo podizanje gospodarstva svakako sporije od onoga, kad imaš dosta dobrih livadah.

Poznavajuć ova preimućtva sjenokošah, nameće nam se pitanje: kako treba š njimi postupati? — Na ovo pitanje odgovorit ćemo ovdje u kratko; jer će se odgovor ovaj stegnuti samo na livade, koje leže na suhu mjestu, a nemogu se navodniti. No uprav onakve sjenokoše trebaju naše pomoći. Što onakove livade daju i na mokroj godini pomanje siena — evo tomu uzroka. Trave imaju veliko množtvo tankih kao vlakno žilicah. Buduć da na sjenokoši travka do travke stoji, to se ove žilice izpreplièu, te budu kao kora od livade, i ova kora zove se pažut *(Rasenmutter)*. Mnoge trave ginu, najpače jedno- i dvoljetne; no žilice im ostaju ciele, jer na suhoj zemlji nemogu lasno struhnuti. Zbog toga neimaju nove biljke dosta mjesta, i nemogu se dovoljno razviti. Druga je na livadah mokrih i na onih, na koje se može voda napustiti. Na vlažnoj zemlji gnjiju žilice od mrtvih travah vrlo brzo: zato mogu nove biljke veselo rasti i po volji se razvijati, pa je onda naravna stvar, da ovakve livade više siena daju i to obično svako ljeto.

Žilicam livadnih travah treba ne samo više manje vlage, nego i to, da bude zemlja donikle rahla i prhka, da mogu žilice u nju prodrieti i po njoj se širiti i vriežiti. Svatko dakle razabire, da ovakve trave na livadi, koja je obično suha, nit se može navodniti, bolje uspievaju, kad joj se mekota kadšto duboko uzore, uz njekoliko mjesecih više putah preore i onda primjerenimi za ovakvu sjenokošu travami posije. Tim oranjem se dvoje postiže: prvo, sve mrtve žilice se pod zemlju spravljaju, gdje brzo truhnu i tako ju gnoje i popravljaju; drugo, zemlja se sasvim urahli i umekoti, da mogu posijane trave, duboko u nju žilice spustiti. A ovo je opet s dva razloga koristno; jer žilica, koja nemora plaziti po površju mekote, nalazi u dubljini više hrane, a nestrada toliko od suše. Valja bo znati, da mnoga tanana žilica probija tri do četiri stope u dubljinu. S druge strane nestradaju ovdje travke toliko ni od močine, jer voda se može u dub spuštati i tako se po cieloj mekoti razliti.

Mnogo je za tim stalo, što siješ na ovakvu suhu sjenokošu: jer ako slučajno posiješ trave, zahtievajuće puno vlage, slabo ćeš od njih siena nabrati. Prije nego poimence navedemo trave, koje treba na suhih livadah sijati, valja ti znati, kako da postupaš kod sjetve.

Livada je smjesa od svakojakih travah, i to je ponajviše uzrok, zašto gotovo nikada sasvim neizdaje; jer ako vrieme neugadja jednoj travki, ugadja drugoj. To je nadalje uzrok, zašto je dobro livadno sieno najzdravija hrana po marhu; jer u različitih njezinih travah ima svih tvarih, kojih treba živinčetu za zdravje. Najkomodnije bi dakle bilo: izmiešati sjemenje od svih travah, koje smo namienili našoj sjenokoši, pa ga onda na jedanput posijati. Nego prevario bi se, tko bi tako uradio, jer nije svako sjemenje jednako veliko ni težko: kad bi dakle sve skupa na jedanput sijao, laglje sjemenje bi skupa na tle palo po daleko od tebe, a težko bi opet zajedno palo. Mnogo je pako zatim stalo, da nigdje nebude jedna fela zajedno, nego da budu sve izpromiešane, jer onda rastu veselije. Treba dakle svaku vrst trave napose sijati; pak ako neimaš preporučene od nas sijače (*Säemaschine*), a ti izmiešaj svako sjeme pieskom, pepelom iliti piljevinami, pa ga onako sij, da budu sve sjemenke jednako razdaleko jedna od druge. Osim travah, od kojih ćeš livadu stvoriti, moraš posijati zobi, da se u njezinu hladu livadne trave pomognu i ojače, i to $^3/_{16}$ vagana na jutro, a prije travnoga sjemenja. Pokle si zob posijao i zavlačio, onda sij trave; al zob nipošto neostavljaj ondje dok dozri, jer bi tim zemlja vrlo oslabila; već kako poodraste, pokosi ju i upotriebi mjesto krme.

Kad si sve posijao, povaljaj usjev, i ako na skorom nenadodje kiša, polij ga gnojštinom (gnojnicom), koju si vodom razriedio i u starom sudu na polje odvezao. Ovo polievanje gnojnicom treba više putah opetovati. Jer ako je dobra tekuća voda za gospodara kao srebro, to se može gnojnica prozvati njegovim zlatom. Uprav gnojnica sadržava najvažnije tvari, kojimi se trava hrani, ona je kao esencija gnoja — pa to bar svaki gospodar znade, da mu bez gnoja nijedan usjev dobro nenapreduje. A čudne stvari, uprav ovaj najvrjedniji diel gnoja teče kod nas iz dvorišta na ulicu i u potok. Nebi-li se bar jedan naš gospodar odvažio upotriebiti gnojnicu na svojoj sjenokoši? Uvjereni smo, da bi se pohvalio dobrim uspjehom, te bi i druge za sobom poveo. U Englezkoj su tako zadovoljni gnojnicom, da ponajviše riedkim gnojem svoje polje gnoje. Nu o tom ćemo govoriti na široko drugi put, kad stanemo razlagati nauk o gnoju i gnojenju.

Sve ovo dolazi slabo komu na pamet, a jošte rjedje nać ćeš gospodara, koji bi se ikako postarao za svoju staru livadu. Ako je takva sjenokoša blizu kuće, a do nje teče potočić, možda napusti na nju malko vode svake godine jedanput — pa to je sve što učini. Ako je pako njegova livada podaleko od kuće i neima ni vode na blizu, onda baš ništa oko nje nenastoji, nego samo dodje da ju pokosi, kad Božjom dobrotom trava ponaraste, pak bi opet s malim trudom mogao postići, da mu i ovakva sjenokoša mjesto malo a hrdjava siena počne radjati dobre trave, a tri četiri puta više nego do sada

Tko to želi, neka priredi svoju staru suhu sjenokošu, kao što smo gori kazali, pak onda neka ju posije evo ovom smjesom, **ako je zemlja dobra i rodna.** Za 1 jutro (ral, lanac) treba mu:

7 funtih visoka vijuka (*hoher Wiesenschwingel*; *Festuca elatior)*, 14 funt. oštrice (*Knaulgras; Dactylis glomerata*), 14 funt. livadne mačice (*Timotheusgras ; Phleum pratense*); 7 funt. talijanske ljuljice (*italienisches Raigras*; *Lolium italicum*); $2^1/_4$ funta livadne rese (*Wiesenrispengras ; Poa pratensis*); $2^1/_4$ proste rese (*Poa trivialis*); $4^1/_2$ rosulje livadne i vriežne (*Rasenstraussgras und Fioringras; Agrostis capillaris et stolonifera)* od svake vrsti polovicu, $4^1/_2$ funte žuta ovsa (*Goldhafer*; *Avena flavescens*), $4^1/_2$ funte crvene djeteline (*rother Kopfklee, Trifolium pratense)*, 1 funtu oskorušice (*Pimpinelle*), $2^1/_4$ funte kumina (*Kümmel)*, 1 funtu šiljasta trputca iliti bukvice (*Spitzwegerich; Plantago lanceolata*) 1 funtu kunice (*Schafgarbe*; *Achillea Millefolium*).

Evo druge smjese za onakvu zemlju: 2 funte vriežne rosulje (*Fioringras*), 2 funte livadnoga glašnika (*Wiesenfuchsschwanz ; Alopecurus pratensis*), 2 funte zlatnoga koljenca (*Ruchgras; Anthoxanthum odoratum*); 20 funt. pahovke (*französisches Raigras ; Avena elatior*), 4 funte žuta ovsa, 4 funte kresca (*Kammgras; Cynosurus cristatus*), 20 funt. oštrice, 4 funte tvrdoga vijuka (*harter Schwingel; Festuca duriuscula*), 20 funtih livadnoga vijuka (*Wiesenschwingel*), 20 funt. englezke ljuljice (*englisches Raigras;*

Lolium perenne), 8 funt. mačice, 8 funt. livadne rese, 4 funte proste rese.

Za suhu pjeskovitu ili lošu zemlju: 14 funtih mačice, 7 funt. pahuljasta ovsa (*weisshaariger Hafer, Avena pubescens)*, 7 funt. meka ovsika (*weiche Trespe; Bromus mollis*), 7 funt. ovčjega vijuka (*Schafschwingel; Festuca ovina*), 7 funt. tvrda vijuka, $2^1/_4$ funte zlatnoga koljena, 1 funtu oskorušice (*Poterium Sangvisorba*), $2^1/_4$ funte šiljasta trputca, $2^1/_4$ smiljkite (*Schotenklee*; *Lotus corniculatus*), $2^1/_2$ funte grahorke (*Esparsette*).

Evo najposlje travah za dobru prilično mokru zemlju:

7 funtih glašnika, 14 funt. pirevine (*Manna-Schwingel*; *Glyceria ili Festuca fluitans*) 17 funt. mačice, 7 funt. oštrice; $4^1/_2$ funte zlatna koljena, $2^1/_4$ funte prostoga vijuka (*gemeines Rispengras; Poa vulgaris*), $4^1/_2$ funte medunike (*Honiggras; Holcus lanatus*), $2^1/_4$ funte biele djeteline, $2^1/_4$ funte grahorice *Wiesenplatterbse, Lathyrus pratensis*), $2^1/_4$ funte smiljkite, 1 funtu kunice.

Sve ove trave prodaju sjemenari, u Zagrebu g. König kod pauna u Ilici.

Sadjenje šparge.

Šparga ima i kod nas puno prijateljah, jer je doista nježno i sladko povrće, a jošt u prvo proljeće, kad neima drugoga povrća. Nu žalibože nesadi se je toliko, da bi je mogao nabaviti i onaj, koji nije baš bogat; za sada je to obično samo poslastica velike gospode. S toga bi vriedno bilo, da se je više sadi. Glavna je tomu zapreka, što šparga zahtieva puno truda i troška, a jošte je tanka kao perce, te se taj trošak neplaća. To će biti stoprv onda, kad ljudi nauče izvoditi krupnu i opet nježnu i meku špargu. U srednjem vieku znali su toliku špargu izvoditi, da je 100 komadah do 30 funtih vagalo, dakle svaki komad od prilike 10 lotih. U naše vrieme su počeli takodjer onako veliku špargu izvoditi; nu s toga neće ova jošte pojevtiniti, ako se vrtlari neprihvate jevtinijega i prostijega postupanja.

Obično se greda za špargu evo ovako pripravlja: Izkopa se zemlja na $3^1/_2$ stope duboko, pa se jama ozdol napuni gnojem, ovaj se zastre zemljom na 6 palacah, na koju dodje opet gnoj, a na ovaj zemlja stopu visoko. Ovakva greda je dakako vrlo skupa, jer za 100 stručakah šparge trebaš 5 do 6 vozovah gnoja, a naši gospodari nesmažu dosta gnoja za oranice, kamo-li da ga toliko ustupe špargi. Tko bi dakle izumio jevtiniji postupak za špargu, on bi bio početnik znamenita napredka u toj struci vrtlarstva. A to je pošlo za rukom doktoru Rauchu, čuvenomu gospodaru, ne samo teoretičkomu, nego baš praktičnomu. O valjanosti toga svoga postupka uvjerio se je dr. Rauch mnogoljetnim izkustvom, pa ga je i opisao potanko u posebnoj knjižici. Mi ćemo ovdje u kratko navesti glavna načela njegova postupka. Dr. Rauch sadi od davna špargu na veliko, i tako je imao dosta prilike proučiti njezinu narav. On je razabrao (a o tom se može svatko osvjedočiti, kad izkopa špargu), da ova neraste u dub nego u šir; te se poput hladiča (*Fächer*) u zemlji širi naokolo. Odavde se vidi, da dosadašnje skupo postupanje i gnojenje neide špargi u prilog, buduć da ova nepušta svoje žile $3^1/_2$ stope duboko. I to je suvišno, saditi troljetne stručke; jer kao što kod ostaloga povrća, tako se i kod šparge mlada jednoljetna presada laglje i brže prima od stare, pa je troljetna presada malo ne tri puta skuplja od jednoljetne.

Evo daklo kako nas uči dr. Rauah postupati sa špargom. Pod jesen prekopaj zemlju za $1^1/_4$ stopu (*Schuh*) i pognoj ju što se bolje može starim truhlim gnojem. S proljeća podieli ovu prekopanu zemlju na grede 3 stope široke. U sredini svake grede napravi 2 do $2^1/_2$ stope velike jame i popuni ih dobrom crnicom ili miešancem (*Compost*) u humku skupljenim. Na vrh te humke posadi mladu biljku od šparge, a niz humke razastri žilice pomnjivo na sve strane, da se može šparga po volji razvriežiti. Žilice pokrij takodjer dobrom crnicom. Sad je posao gotov; nego ako želiš dobiti debele šparge, nemoj prve dvie godine sjeći njezine iznikli (*Sprossen*). I treće godine posjeci samo gdjekoju jaku iznikao, i to samo do Vidova dana. Tako će špargi ojačati žile, te će ti sliedećih godinah nadomjestiti obilato, što si ju prve dvie godine štedio. Ako želiš, da ti neoslabi, morat ćeš šparžište svake godine dobro pognojiti i to izmjenice, koštanim brašnom (*Knochenmehl*), živadnim i štalskim gnojem. Što se preporučuje i sol, da se njom pospilje šparžište, posve je istinito i naravno; jer je šparga primorsko bilje, rastuće kod mora, gdje ima u zemlji puno soli. Al za taj posao je svaka i najgrdja sol dobra. Dr. Rauch kaže, da on postupajuć ovako sa špargom, dobiva u svom vrtu u Aurachgrundu do 8 lotih težke iznikli; tako da ih u funtu neide više od 4, pak i te su nježne, mekane, tankokože, te se može sva takva iznikao u sladan kus pojesti, gdjeno u zemlji lošoj ili kako valja nepripravljenoj samo vršak od iznikli valja, a ostalo je žilavo ili baš žuko i gorko.

Ovako si može svatko bez velika truda i troška prirediti šparžište, koje će ga svako ljeto nasladjivati ovom poslasticom. Osobito pako imali bi to uvažiti vrtlari, koji prodaju špargu, jer bi tim liep novac zaslužili. Kaže se doduše, da se ima zemlja prekopati u jesen; nu mislimo, da ni sada nije prekasno, a potom neka se posadi mlada presada od šparge, koju imaju svi vrtlari na prodaju. Drago će nam biti, ako ovim naputkom pribavimo prijateljem šparge puno i velike ove poslastice.

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. (*Pajasenovo sjeme.*) Lani su mnogi gospodari poželili pajasenova (*Ailanthus*) sjemena, a nije ga bilo kod nas. Zato ga je pokušalište našega družtva gospodarskoga nakupilo pod jesen izobila i nudja ga gospodarom vrlo jevtino, funtu po 50 novčićah; buduć sjeme vrlo lako, ide ga veliko množtvo u funtu. Tko ga želi nabaviti, neka pošalje novce „gospodarskomu družtvu," pa će mu ga ovo opremiti, koliko želi. U našoj domovini ima gotovo u svakoj obćini kakvo pusto mjesto, gdje ništa neraste. Gospodari bi veliku zaslugu stekli, kad bi takva mjesta ogradili, a posijali ili posadili pajasenom, koji će im baš u golu piesku ili u kršu veselo rasti. Za koju godinu imat će ondje obćina liepu šumicu. Ovakov brz uspjeh bi najbolje pobudjivao na kultiviranje naših goletih i pustoših.

— Upravo sad smo dobili prvi svezak „Економско-кућевне библиотеке за србски народ." Izdaje ju g. Gjorgje Radić, urednik „Сељака." Prvi ovaj svezak sadržava „uputstvo k pravom poljodjelstvu za srbski narod. „Kad čitavo djelo ugleda bieli danak, prosborit ćemo o njem na široko.

— (Nove patke.) Javit nam je obćinstvu dvie nove a izvrstne pačje pasmine, naime tako zvane: „modre švedske pak francezke rouenske patke (race). Ove dvie vrsti su svojom veličinom isto ono prema našim običnim patkam, što su čokin-činske kokoši naprema našim domaćim, da bi ih čovjek bolje mogao uvrstiti medju guske nego medju patke. Povrh toga odlikuju se osobitom finoćom mesa i velikom rodnošću u nešenju jajah. Jaja su im modrasto-zelenkasta i mnogo veća od običnih.

Tko bi voljan bio, nabavit si jajah za na sad, da zavrgne plemenitu tu pasminu, neka se javi u pisari gospodarskoga družtva, ili neka se obrati posredno na vlastnika tih patakah naime gospod. Škendera Haslingera, c. kr. poštarskoga činovnika u Zagrebu. On si je za skupe novce jošte preklani donieti dao iz Pruske njekoliko jajah, od kojih je uzgojio 6 samicah i dva samca. Jaja su da kako friška i od ljetošnjega legla; a svako jaje stoji 25 novčićah.

Domaći ljekar.

— (Liek od ozebline.) Već smo dva tri lieka od ozebline priobćili, nego samo prema poslovici „pošto kupio, po to prodao," to jest nismo se mogli ujamčiti za njihovu valjanost, nego smo ih samo preveli iz novinah, kako smo ondje našli. Ovih danah pako doznali smo jošte jedan ovakov liek, al od odlične domorodke, koja še je čestim izkustvom osvjedočila o njegovoj vrsnoći. Nemože nam se dakle na ino, nego iznieti ga pred naše obćinstvo, najpače pred one rujbare i ozeblinare, kojim do sada poznate ljekarije nisu izliečile njihovih nazebah. Kupi jednu sled (*rengu*; *Häring*) i to mužku (jer u njoj ima puno sala), kuhaj ju u $^1/_4$ funte lanena ulja na slaboj vatri od prilike jedan sat, naime dotle, dok se sasvim nerazkuha. Onda prociedi sve kroz krpu, a prociedjenom mašću maži ozeblinu kad ideš spavati, pa ju zamataj krpom. Ovako radeć nestat će ti za kratko ove biede.

Gospodarske viesti.

— Kakvo ćemo ljetos imati vrieme? zapitao je doista već mnogi gospodar. Da mu ponješto ugodimo, priobćujemo ovo proročanstvo poznatoga i našim štiocem francezkoga vremenara Mathieu de la Drôme. koji je u svojoj domovini na glas izišao, jer je prošlih godinah zbilja točno pogodio, kad će biti velike kiše, poplavicah i olujah. Evo što je taj vremenar jošte lani proricao za ovu godinu!

Prva četiri mjeseca godine 1864. bit će više suha nego-li mokra. Kiše će biti manje nego obično u ovo doba godine. Samo oko polovice Siečnja past će silna kiša ili snieg s olujom. Na izmaku zime i početkom proljeća bit će liepo vrieme, te će gospodari obaviti moći poljske svoje poslove.

Medju 1. i 10. Svibnjem promienit će se vrieme. Od 10. Svibnja do 25. Srpnja imat ćemo često i mnogo kiše (Požurite se dakle s kositbom, kad uhvatite liep dan). U okolicah, kamo često nadolazi tuča, bit će i ove biede; a najopasnija će biti od sredine Lipnja do konca Srpnja (*Juli*). I prvih danah Kolovoza možemo se nadati kiši; isto tako od 24.Kolov. do 15. Rujna. Druga polovica mjeseca Listopada bit će takodjer kišovita. Od početka Studenoga (*Nov.*) do božića okrenut će u većoj strani Europe silna kiša i planine će se pokriti neizmjernim sniegom. Posljedica će tomu biti velike poplavice početkom Prosinca u mnogih stranah Francezke i Italije. Po prorokovanju našega Franceza imat ćemo dakle ljetos većom stranom kišovito vrieme, samo će biti proljeće suho. Napokon moramo jošte napomenuti, da se ovo proročanstvo proteže osobito na Francezku, gdje naš vremenar živi i od starine na vrieme pazi.

Ciena žita, *)

U Sisku, dne 27. Veljače 1864.

Pšenica potiska i banatska (vagan $86^1/_2$—87 funtih težak) po 5.65 (to će reći 5 forintih 65 novč.); bačvanska (od 86—$86^1/_2$ funte) po 5.50; domaća (od 85 funtih) po 4.95, (od 82—$83^1/_2$ funte) po 4.25—4.48.

Raž (od 77—79 funtih) po 3.40—3.50.

Kukuruz stari prve vrsti po 3.40. srednji po 3.30; novi domaći po 3.20.

Ječam (od 62—65 funtih) 2.30—2.60.

Zob (od 45—46 funtih) po 2.15 (od $42^1/_2$ — 43 funte) po 2.8—2.10.

Proso po 2.55 do 2.70.

---

*) Mi smo bili prestali priobćivati cienu žita, misleći, da ju štioci naši od drugud doznaju, i zato da će im biti ugodnije, ako mjesto žitnoga cjenika popunimo drugimi viestmi. Nego sad ćemo opet priobćivati cienu žita usljed ovoga poziva:

„Da izvoli sl. uredničtvo, poput prvašnjih godinah, cjenik žita domaćeg u Sisku u „Gospodarskom listu" opet priobćivati, za nas u Slavoniji, koji odavle prihodak naš vučemo, bilo bi to jako koristno; jer bi nam taj cjenik kod prodavanja žita za pravilo služio, te nebi trgovci svojevoljno cienu pravili, i nas ovdje varali, neznajućih, pošto se prodaje u Sisku.

Ja ovu moju molbu smatram kao zadatak čestitog našeg „Gospodarskog lista," u nadi, da će sl. uredničtvo želju, ne samo moju, nego svih članovah slavonskih, izpuniti.

U Petrovu selu 20. Veljače 1864.

Miroslav Ulses,
izsl. podj. i žup., član gosp. družtva.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

DODATAK

k broju 9. Gospodarskoga lista 1864.

Zapisnik

sjednice Požežke podružnice hrv. slav. gosp. družtva od 18. Listop. 1863.

(Nastavak)

Povodom kojim bude odlučeno zamoliti p. n. gg. Aleksu Vancaša, medicine Dr., Viekoslava Babukića profesora i Ivu Filipovića učitelja u Zagrebu, da ovu podružnicu na glavnoj skupštini zastupati izvole; ujedno ima se izdati punomoćje kao takodjer izvadak zapisnika, u kojih predmetih imali bi kod razpravah učestvovati.

Zatim, budući nije bilo posebnih predlogah, a iz priobćene osnove razabrati je bilo, da su takovi predmeti stavljeni za viećanje, o kojih zavisi buduće blagostanje našega naroda: to bi jednoglasno privoljeno, da se dotične točke osnove s miesta u pretres uzmu, *sliedstvom* čega bi na točku 8., kako da se rieši što prije pitanje o zadrugah, radi kojih nam je razvitak domaće kulture nemogućan, odlučeno, onamo djelovati, pošto se uvidja, da su se zadruge preživile, jerbo ih skoro nigdje više neima, a po izkustvu sviet izvan zadruge bolje živi, napokon što su zadruge polag sadanjih obstojatelstvah nemoguće — da se zadruge dokinu, to jest, da se zadružnim obiteljem na volju ostavi dioba, a ne da bude takova obligatorna već voluntativna; u koliko bi se na dalje povelo pitanje glede zemaljah, to da se po predlogu saborskom izpod tri jutra prodaja nebi smjela dozvoliti.

Na točku 9. glede komasacije livadah i pašnjakah odlučeno bi, o tome nastojati, da se urbarske parnice poleg obstojećih propisah o komasaciji i segregaciji izdanih što prije svrše.

Na točku 10. kako bi se veresiona za seljačka gospodarstva ustanoviti mogla, mnije podružnica, da bi se koje privatno družtvo sklopilo poput štedionicah, koje bi samo na seljačka gospodarstva novce uzajmivaló.

Na točku 11. glede popravka sjenokošah bi pronadjeno kao najbolje sredstvo, da se sustav naplavljivanja uvede, i to, budući da je to za pojedine ili nemoguće ili pako sa odviše velikimi troškovi skopčano, to da sa obćine skupno, to jest konkurencionalnim putem na to prisile, pri čem bi imao županijski mjernik tehničke poslove obaviti; u slučajih pako drenažiranja, da se u pomanjkanju opekah, sa fašinami ili kamenjem posao obavi; vrhu toga imao bi se osobiti zakon u saboru staviti.

Na točku 12. u obziru zapriečenja haranja šumah, bi za nuždno pronadjeno, da se ponajprie segregacija šumah izvede, potom da se kultura i valjano gospodarstvo u obćinskih šumah uvede, imali bi se vješti šumari i lugari ponamiestiti.

Na točku 13., da bude seoska učiona pučkomu gospodarstvu neposredno koristna, smatra podružnica za najpreče sredstvo, da se izradi knjiga o gospodarstvu na način katekizma, da se izradjenje ove povjeri obće poznatom našem spisatelju Bogoslavu Šuleku, ili da se kod izradjenja ove knjižice upotriebi, svakako pako, da se u toj osobito puk uputi na potrebu proizvodjenja dovoljnog djubreta. Priznaje se nadalje za najveću potrebu, te imalo bi se svojim putem izhoditi, kako bi pučki učitelji za vrieme školskih praznikah križevačko gospodarsko učilište polazili.

Na točku 14., kojim bi se načinom obćine potakle na šiljanje što većega broja u križevačku ratarnicu, predlaže se, da se u svakoj županiji od 5000 dušah jedan pitomac na trošak zemaljske konkurencionalne zaklade u ratarnicu pošalje, koji bi se trošak imao nametom u zemaljskom proračunu razporezati.

Mirosl. Špun Strižić, predsjednik.

Josip Pacel tajnik podružnice.

Zapisnik

sastavljen dne 11. List. 1863. pod Novim gradom u svrhu dieljenja nagradah gospodarskih iz zakladnice pokojnog pl. Mirka Haramínčića.

Prisutni podpisani:

Slavni upravljajući odbor hrv. slav. gospod. družtva pozvao je podpisani odbor dopisom svojim od 1. Rujna 1863 br. 439, da razdieli najizvrstnijim izmedj 20 prijavljenih nadtjecateljah dotične nagrade.

U tu je svrhu razgledao odbor junâd, što su ju dotični nadtjecatelji na lice mjesta dognali, i pronašao da trogodišnji junac Marka Čačkovića iz Zagradacah br. kućni 10 medju svimi, tako u pogledu plešine, kao i odgojenja, najveću pohvalu i dotičnu nagradu zaslužuje, te bude nadaren sa ucienom od 40 for. a v.

Druga nagrada od 30 for. za najbolju krčevinu bude dosudjena i uručena Ivanu Ljesiću iz Straže, kućni br. 29, i to iz razloga, što je u površini najveća

i što je najvećim trudom t. j. potrhom i mukom, naročito krćenja, priredjena.

Treća i to vinogradarska nagrada, sastojeća u 50 for. a. vr. bude medju dva nadtjecatelja banijanskoga kotara: naime Ivana Kučinića iz Drežnika kućni br. 2, i Jureta Jazvaca k. br. 11. onomu prvo imenovanomu Ivanu Kučiniću dosudjena i uručena, a to s razloga, što je veći i najboljim domaćim nasadom popunjen, u redu posadjen i sasvim tim, što je već 4 godine star, ipak se sveudilj u redovih uzdržava i obradjiva.

Konačno usudjuje se podpisani odbor sl. upravljajućemu odboru predložiti, da bi ivoljeo slavno isti vinogradsku nagradu za buduću godinu kotaru ribničkomu, u kojem bivši novigradski kmeti pokojnoga zakladatelja največom česti obitavaju, dopitati; i to s razloga, što ih lanjske godine vinogradarska nagrada dopasti nije mogla, jer nisu mogli izkazati vinograde prema volji zakladatelja obradjene, i što ponukani lanjskimi nagradami za junad i krčevine začeše već lani i ljetos po želji zakladatelja vinograde nasadjivati.

Zapisnik zaključuje se tim, da od priposlanih 10 for. u ime troškovah budu izplaćeni 5 for. g Andriji Bastaiću a 5 for. g. Franji Rebroviću bilježnikom iz udaljenoga banjanskoga kotara za njihove putne i ine troškove kod presudjivanja tamošnjih nadtjecateljnih vinogradah.

Žubčić podjašprist kao odbornik.	*Dr. Jos. Vranycani* predsjednik odbora.
Ig. Neralić župnik Novogradski.	*A. Bastaić* bilježnik.
Lopašić, kot. sudac.	*Franje Rebrović* bilježnik.
Ig. Benković župnik šipečki.	*Tomašić* kot. sudac, odbornik.
Niko Klarič.	*Kukšinić* bilj. novogradski.
Ivan Buršić seoski sudac.	*Miho Palajsa* seoski sudac.

Zapisnik

I. sjednice karlovačke gospodarske podružnice, držane na dan 9. Listopada. 1863.

1. Uslied poziva, u javnih listovih gospodinom velsudcem i vlastelinom dr. Josipom Vranjicanom obielodanjena, sakupi se priličan broj rodoljubivih raznoga staleža osob s nakanom, da čim pripomognu po mogućnosti svojoj za ustrojenje toli žudjene i toli prenuždne gospodarske podružnice za Karlovac i njegovu okolovinu.

2. G. dr. Josip Vranjican uzeo si slobodu sa razloga, što je dobio od odbora hrv. slav. gospodarskoga družtva u Zagrebu dopis sa željom, da bi nastojao u Karlovcu ustrojiti gospodarsku podružnicu, otvoriti sjednicu umjestnom besjedom i pročitav točke iz „Pravil“ gosp. zagr. družtva, u koliko se tiču podružnice, predloži, da se pristupi ka izboru a) predsjednika, b) odbornikov i c) bilježnika.

3. Za predsjednika bude jednim glasom izabran g. dr. Josip Vranjican, kot. veliki sadac i vlastelin severinski.

4. Za odbornike gg. Mate Žubčić podjašprist u Karlovcu; Mate Sladović, vlastelin u Modrušpotoku; Pokorny, providnik dobra Ribnik i Makso Tuškan, viećnik grada Karlovca; svi absolutnom većinom.

5. Za bilježnika pako g. Škender Vabković, učitelj u Karlovcu.

6. Za tim ustade novo izabrani g. predsjednik, te se zahvali na povjerenu mu predsjedničtvu, pak proglasi, „Karlovačku podružnicu“ za posve ustrojenu, a mahom pozovnu nazočne članove, da se izvole upisati za članove gospodarskoga družtva, u koliko koji nije već odprije takovim. Tom sgodom upisalo se mahom osam novih članov, kojih imena bilježimo: gg. Martin Sekulić, učitelj na realci u Rakovcu; Vjekoslav Dohnalek, providnik dobra Zamrsje; Petar Požega, bilježnik obćine bosiljevačke; Vladislav Lopašić, žup. kot. sudac na Baniji; Mato Žubčić, podjašpršt u Karlovcu; Dragutin Herceg župnik u Bosiljevu; Janko Tompa, vlastelin u Sredičkom i Škender Vabković, učitelj u Karlovcu.

7. Član podružnice g. Martin Sekulić, učitelj na rakovačkoj realci, izjavio je u ime svojih sudrugovah, da će i oni dragovoljno pristupiti družtvu, i budué da se na realci predavaju predmeti, strogo u gospodarstvo zasjecajući, a učitelji čine mnoge lučbene pokuse zavol umnijega gospodarenja, to se dragovoljno ponudjaju, da će takove i podružnici saobćivati te prema potrebi i pred članovi izradjivati. Ova plemenita dobrohotnost bude veselim uzhitom pozdravljena.

Tim se završila prva sjednica nove „Karlovačke podružnice“ a buduća će se sazvati prema okolnostim i prema brožem ali poznijem potvrdjenju takove po višjoj vlasti.

U Karlovcu dne 9. Listopada. 1863.

Dr. Jos. Vranicani, predsjednik,	*Škender Vabković* podr. bilježnik.

Zapisnik

sjednice gosp. podružnice karlovačke, držane dne 8. Siečnja 1864. u Karlovcu pod predsjedničtvom g. dr. Josipa Vranjicanjia.

Največjom radošću opazismo, da su današnju sjednicu posjetili ne samo svi stariji članovi, već da se je i liep broj novih častnih muževah potrudio u kolo podružnice naše, u kojoj budu srdačnim „zdravo“! primljeni. U današnjoj sjednici budu

1. pročitana dva dopisa pod br. 493 i 450. središnjega odbora gospodarskoga družtva te radostno na znanje uzeta.

2. Sliedeća gospoda· članovi položiše svoje pristojbine u ruke g. predsjednika:

1. Dragutin Herceg, župnik bosiljevački	6	for.	— nov.
2. Petar Požega, bilježnik	6	„	— „
3. Mate Žubčić, podjašprišt	4	„	20 „
4. Mate Sladović, vlastelin	6	„	— „
5. Adalbert Cirka, c. k. major i vlastelin	6	„	— „
6. Gustav Špišić, vlastelin	6	„	— „
7. Vjekoslav Dohnalek, providnik . .	6	„	— „
8. Makso Tuškan, gradski starešina .	6	„	— „
9. Škender Vabković, učitelj . . .	6	„	— „

3. Tom se sgodom upisaše za članove gospodarskoga družtva, položivši ujedno pristojbine svoje:

10. Adolfo Hrušoci, vlastelin	6	for.	— nov.
11. Ivan Mašek, žup. hrnetički . . .	6	„	— „
12. Josip Jagunić, učitelj vjeronauka na c. k. realci u Rakovcu.	6	„	— „
13. Franjo Mačečević, župnik mahićanski, plativ jur za „Gosp. list“ 4 for. položi k-tomu	2	„	— „
Ukupno dakle	72	„	20 „

Imena pako novih članovah, pristojbine tom sgodom nepoloživših bilježimo:

1. Šimun Vidali, vlastelin
2. Miloš Marković, župnik teržki
3. Ižidor Leitner, trgovac pod Ozljem
4. Ferko Rakovsky, bilježnik pod Ozljem
5. Franciskus Waniček, ravnatelj na c. k. realci u Rakovcu.

Za koje nove članove moli se sl. upravljajući središnji gospodarski odbor, da jim se „Gospodarski list“ košto i pripadajuća jim povelja poslati izvoli.

4. Po §. 28 „pravilah“ gl. odbora gosp. družtva u Zagrebu, imaju podružnice pravo zadržati si stanovitu svotu novacah za namirenje neobhodno potrebnih svojih troškovah, al središnji odbor gospodarskoga družtva pridržao si je pravo takovu svotu opredieliti. Karlovačka podružnica odluči u današnjoj svojoj sjednici umoliti sl. središnji upravljajući odbor, da bi joj stanovitu svotu odmjeriti izvolio; al pri tom usudjuje se ipak primietiti, da bi slavno takov izvolio u oko uzeti, da bi veoma nuždno bilo, kad bi si podružnica mogla sa novacah, što jih polaže, barem koje znastveno gospodarsko djelo ali znamenitije inostrane gospodarske novine nabavljati.

5. O lanjskom prirodu, o kolikoći naime i kakvoći njegovoj, uzelo se, da je prirod u obće posve povoljan, što se pako tiče vinstva napose, može se reći, da se takovo u obće odlikuju svojim brzim očišćenjem, žestinom, povoljnim ukusom i osobitim miloduhom, Ujedno opažuje član g. major Cirka, da je on svoj vinograd „Plavač“, u kotaru ribničkom ležeći, obrao 18. Listopada pr. g., obrav ga mahom dao izgaziti i u lagve uliti, pak da mu vino sve dandanas vrije, al se osobitom slašću žestinom i ukusom se odlikuje. Nuz sav svoj i ostalih izkusnih vinogradarah napor i umovanje, nemože doći u trag tomu, predugo jur trajućemu pojavljenju. (*Neima vino dosta trieslovine u sebi Ured.*)

Sakupljeni članovi, željeć što veći napredak vinogradarstvu našemu, pretresajuć ubitačne faktore vinogradom našim, sa žalošću jednodušno priznaše, da je velikim zatorom vinogradah naših uzrok jarad, u kotaru našem znatno umnožena i po vinogradih brsteća, nemanje bezobzirno i prerano prodavanje grozdja, kojim su javna tržišta prepuna već mjeseca Kolovoza; zato moli ovomjestna podružnica, bi sl. središnji gosp. odbor sve svoje sile izvoljeo obratiti na to, da se

a) politčkimi vlasti svim posjednikom kozah i jaradi što najstrožje zabrani takovu u vinograde puštati,

b) da se prodavanju grozdja uznastoji opredieliti stanovit rok, kojim bi se grozdje na košare prodavati začelo.

6. O živinskoj pošasti, u kotarih naših nemilice biesnivšoj primjećava se, da su takovu u velikoj mjeri razširavali mnogobrojni gladni psi, kojimi su naša sela u istinu prepuna, razvlačeć od nemila do nedraga strvinu poginuloga blažčeta, riedko gdje zakopanoga; nemanje kao jamačno se opaža, da bi se i isto lajno bolujućega blažčeta odstraniti imalo, da nebude pristupno živadi, koja najlaglje svojim trusom, pošastnim lajnom, kojim živad vazda razkapa i prevrće okuženim, i sieno i ostalu polagu otrovati može.

7. Obće je poznato, da se u Karlovcu svakim danom razprodaje sila nevlastita goriva i ostaloga gradjenoga liesa, u tudjih šumah posječena a kriomice izvežena.

Podružnica ova, na očigled motreć, kako se šume bezobzirce puštoše, kako se i seljansko i vlastelinsko dobro uništuje, mnije, da bi prenuždno bilo, kad bi se u grad Karlovac premjestio tako zvani „pasuališta“ sa svoje postaje Stubica zvane, gdje bez toga poradi mnogih pobočnih putevah, malo oli ništa djelovati nemože, a u gradu Karlovcu, kanoti stječištu trgovačkoga svieta u obće za našu okolicu, imao bi takov nadzornik sgodu koristiti svim kolikim posjednikom manjih oli većjih šumah, dočim bi od svakoga prodavatelja goriva oli ostala liesa mogao vlasti svojom zahtievati, da se izkaže je li vlastnik robe oli nije? za to bi imali prodavci vazda imati pečate, bulana drva oli pismen izkaz i svjedočanstvo od dotične obćine, ako je svoju robu natovario, oli od dotičnoga vlastelinstva, od kojega jedinoga mogaše u protivnu slučaju robu si nabaviti.

Da se tomu doskoči, usudjuje se podružnica ova obratiti na sl. središnji odbor gosp. družtva, nebi li mu za rukom pošlo u pomoć priteći vlastnikom šumah.

8. O pitanju: nebi li bila potriebna knjiga o gospodarstvu za pučke učione; pak bi li se imali pučki učitelji za praznikah u križevačko gospodarsko učilište pošiljati i kako da jim se trošak nadoknadi? mnogo se dogovaralo, te konačno zaustavilo na tom:

a) Školska knjiga sadržavajuća obširniju, pučkim načinom opisanu nauku o gospodarstvu, jest svakako prenuždna, i prem da se sa izkustva znade, da s takove knjige nejaka mladež, polazeća pučke učione obično do 10—12 godine, nemože baš puno crpiti, jer se najvećma uči sa živa i razložna učiteljeva tumačenja i najtanjega razjasnjivanja predmetah: to se ipak od srdca želi, da slična čitanka ugleda što prije bieli sviet s uzroka opet toga, što školska mladež mora i kašnje u zrelijoj dobi pohadjati opetovnice, u kojih se čuvša jur u pučkih školah zrelije prokuhaju i tamo nedovršena ovdje nadodjelaju: što si mladež svoje čitanke pridržava, takove kod kuće, iskustvom jurve ohrabrena najboljim uspjehom rabiti može, ne samo sama, već i ostalim svojim sukućanom zanimivija saobćivati.

b) Dušom svakoj knjizi mora da bude dotični učitelj. Badava su nam i najbolje knjige, neimaju li vještih, savjestnih i vjernih tumačah; naprotiv, bile knjige i lošije, imaju li umna razložnika, čista i ohotna razjasnitelja, svrha se postigne; a u koliko je besjeda u školah, mladeži se onda podava čista i spasonosna hrana; mladež se duševno kriepi, ona napreduje.

Ovomjestna gosp. podružnica, metnuv si na srdce velevažan ovaj predmet, svesrdno je za to, da nam domovina što najskorije dobi čisto narodnih vještih i zrelih učiteljah i u gospodarstvenoj struci, te nemože dosta pohvaliti misao, slavnim središnjim gospodarskim odborom na vidik iznešenu: bi li naime probitačno bilo pučke učitelje za praznikah pošiljati u križevačko gospodarsko učilište oli ne?

Ovomjestna gosp. podružnica izražuje se posve zato, da se učitelji naravno razmjerno u stanovitu broju i prema mjestnim okolnostim tamo pošiljaju, da tamo probave što se najdulje može slušajuć gospodarstvene predmete, al dok se izražuje zato, ujedno opažuje, da bi se ujedno morao iz svake glavne učione po jedan učitelj pošiljati s naravna razloga, što se slučajno naše gradjanstvo, osim primorskoga, skoro većinom poljodjelstvom bavi. Karlovac, Samobor, Koprivnica, Virovitica, Križevci, Osiek, Požega a i sam Zagreb živim su nam dokazom.

Za najbolji pako slučaj, kad bi sl. hrv. slavonskom gospodarskom družtvu za rukom pošlo izposlovati, da se za praznikah stanoviti broj narodnih učiteljah u Križevce šalje, ujedno moralo bi se nastojati, da se u sredini barem školske godine takovi višjom šk. oblasti naimenuju a i slobodno da jim se od ravnateljstva gospodarskoga učilišta naznače predmeti, nabave i knjige one struke, okolo koje bi se imala buduća njihova predavanja vrtjeti, da se tako zadobce sa najglavnijimi sami kod kuće upoznati te za buduća predavanja pripraviti uzmognu.

Da bi takovi učitelji morali imati nuždne svoje dnevnice, naravna je stvar; nu bili bolje bilo, da jih uzdržavaju dotične obćine, oli da jim se pruži pomoć iz zemaljske zaklade, težko je ovo podružnici izreći; svakako ipak uzima se, da učitelj poput inih zemaljskih činovnikah nesluži samo dotičnomu si mjestu, u kom se slučajno nahodi, već krozanj i obćini, kotaru, županiji, da miloj nam domovini.

Ovim se sjednica završila dana, mjeseca i godine kao gore.

Dr. Jos. Vranjicani — predsjednik.

Škender Vabković — tajnik podružnice.

Zapisnik

sjednice gosp. podružnice Križevačke dne 7 Listopada 1863, držane pod predsjedom g. Dragutina Lambla i u prisutju višebrojnih članovah.

Predsjednik otvoriv sjednicu shodnim govorom, predloži za proglašnje dopis sl. upravljajućega odbora gospodarskoga družtva od 28 Ožujka 1863 br. 213, kojim se rješavaju predlozi i zapisnik ove podružnice od dne 5 Veljače 1863. Uzimlje se na znanje.

2. Proglašen bi dopis sl. upravljajućega odbora od 12. Travnja 1863 br. 182, kojim se dostavljaju namire vrhu položenih prinesakah o svoti od 84 stot. te se ova podružnica ubaviestjuje o tom, da može dužnik postati utemeljiteljem, uvrstivši svoj dug u obveznicu i manjkajuću svotu do 100 stot. izplativši u 5 godišnjih obrocih. Ravnanja radi uzimlje se na znanje s tom opazkom, da će se gosp. vlastelin Marcel Kiepach tom dozvolom poslužiti.

3. Čitana je osnova za dvadesetu glavnu skupštinu gosp. družtva u Zagrebu. Na pojedine točke ista osnove dodane su sliedeće opazke, i to

na 8: neka se gospodarsko družtvo zauzme za dotičnu saborsku osnovu!

na 9: zastupnik ove podružnice neka se ravna polag okolnostih;

na 10: g. podžupan predao je dvie osnove pravilah podpornoga družtva, jednu za Gjuru a drugu za Szombathu izradjenu, kojih bi se zastupn.k ove podružnice na glavnoj skupštini držati imao;

na 11: oblasti neka naputjuju gospodare držati se mnoga livadarstva i neka se postavi jedan mjernik;

na 12: neka se najprije razdiele šume pak će to biti najbolja zapreka proti haranju njihovu;

na 13: a) b) c) podupire se sa d a; a na d) neka se upitaju skupštine pučkih učiteljah;

14: neka se družtvo obrati na političke oblasti glede toga.

4. Kao zastupnik za predstojeću glavnu skupštinu gosp. družtva izabran je g. Dragutin Lambl, ravnatelj gospodarsko-šumarskoga učilišta križevačkoga.

Drag. Lambl — predsjednik

Josip Lajer — tajnik

Broj 10. **U Zagrebu** **10. Ožujka 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se potom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Kakovi su naši pašnjaci i travnici?

⁂ Iz Daruvara, 24. Veljače 1864. Prvi pogled na naše mršonje, koje se od glada jedva na nogah drže, davaju nam već dovoljan odgovor na to pitanje, naime: da su naši pašnjaci i travnici, livade i sjenokoše, tako loše, da već lošije nemogu biti, a za veći dokaz velim: potražimo od dvorišta do dvorišta siena, pak ćemo ga već sada vrlo malo naći, premda smo još jako daleko do novoga.

Kod takvoga nedostatka krme nemožemo se dakle niti najmanje čuditi, da je naše stočarstvo na najnižem stupnju, niti se možemo nadati, da ćemo prije našu stoku oplemeniti moći, doklem se god za dovoljnu i dobru krmu marljivo i brižno nepostaramo; jer gladna i mršava krava, koja se jedva na nogah drži, i kojoj koža o kukovih visi, otelit će slabo i mršavo tele, pa makar da je najplemenitijim englezkim bikom nagonjena; a mršonja kobila, kojoj smrt od gladomora iz očiuh viri, može opet samo mršonju oždriebiti, koja se uz svoju gladnu majku, od gologa pašnjaka do suhoga strništa, od grmaka do vrbaka, od šikare do šume potuca, gdje ih često gladni vuci naganjaju.

Marha se dakle uz lošu pašu, kiseli šaš, suhu kukuruznicu, slamu i zločesto sieno, neda nikako valjano držati, a kamo-li oplemeniti; zato su se Englezi — sad sa svojim stočarstvom na glasu — po najprvo za valjanu i obilnu krmu postarali, te su počeli svoju marhu uviek jednako do sitoga hraniti, pa zato sad posjeduju marhu, kojom se ne samo ponose, već i od nje liepu korist uživaju, jer ju za nečuvene svote prodavaju.

Zato isto moramo i mi njihov dobar primjer poprimiti i ponajprvo se za naše livade brižljivo i revno postarati; jer je ovo pravi i jedini temelj i najglavniji uvjet svakoga dobro uredjenoga ratarstva i gospodarstva. Bez dovoljne i dobre krme nemožemo naše zemlje obradjivati, niti potrebitoga djubra (gnoja) namaći, da naše njive i livade zadjubrimo; a kakvu nam korist naša negnojena zemljišta davaju, to nam je svim dovoljno poznato.

Zločest je ono gospodar, koji sieno prodava, ali triput je gorji onaj, koji zemlje posjeduje, a djubar trži; jer taj sam svoje gospodarstvo zapušta i upropašćuje, neznajuć, da jedna rål dobro zadjubrene sjenokoše triput više i boljega siena daje nego-li tri rali slabe livade.

Ja bih iz vlastitog izkustva svakomu gospodaru preporučio, da ponajprvo sav svoj djubar na jednu hrpu na livadu izvoziti dade, pa kad djubar dobro sazrije, neka ga pod jesen po livadi razvozi i razgrne, a u ožujku mjesecu neka livadu branom (drljačom) dobro na križ podrlja, pak će se sam začuditi, kakova će mu na prvo slaboj livadi uroditi trava. Samo se kaže, da se na taj način samo takve livade sa dobrim uspjehom djubriti mogu, koje nisu povodnji ili poplavici izvržene; jer nebi od nikakove koristi bilo, svoj djubar u vodu bacati; — ovakove sjenokoše imale bi se ponajprvo sa četiri stope širokimi i tri stope dubokimi grabami obkopati, da se š njih voda ociediti može. — Prigovorit će mi tko, da bi se tolikimi obkopi mnogo zemljišta gubilo; no proti tomu prigovoru nalazim dovoljnoga lieka u pitanju: a zar se sada obstojećimi živicami, koje sve po nemarnosti gospodarah, što ih krčiti neće, sve to dalje preuzimlju mah, i svoju sjenicu, u kojoj trava neće da raste, sve to dalje steru, — negubi više zemljišta?

No kako će si naš seljak dovoljnoga djubra zadobaviti, da svoje njive, a kamo-li livade zadjubriti može, kad njegova marha po zimi gladuje, a po ljetu se po golih pašincih klati, i sila gnoja bez svake koristi trati, tako da jedva uzmogne koji vožčić gnoja po toru postrugati i u trsje (vinograd) izturati, da njime gdje koji čokot zagnoji?

Kad smo se već svi vlastitim izkustvom osvjedočili, da su naše paše samo umor našeg blaga; da naše livadarstvo ništa nevriedi; da naše stočarstvo po sada obstojećem načinu gospodarenja pored nedostatka dovoljne i dobre krme, ne samo nenapreduje, već upravo propada, i da naše ratarstvo uz pomanjkanje potrebitoga djubra sve to više nazaduje: to onda nalazimo u tom osvjedočenju dovoljnoga razloga, da drugim pravcem

krenemo i svoje gospodarstvo tako udesimo, da s vremenom naše tvarno blagostanje unarediti i polučiti uzmognemo, tim većma, jer se samo oni narodi za srećne i ugledne cieniti mogu, koji su najimućniji; ovi bo su mogućni ne samo svoje obstojeće domaće zavode uzdržavati, nego i svakovrstne nove podizati, koji im ne samo na korist služe, već im i njihovu slavu i ugled uzveličavaju.

Da i mi taj cilj postignemo, imala bi se po mom mnenju dosadašnja paša ukinuti, i pašnjaci po razmjerju posjeda medju občinare porazdieliti, da ih revni i marljivi gospodari u dobre livade i plodne njive pretvoriti uzmognu. A selišta bi se imala komassirati, jer to je jedini način, kojim bi svatko prisiljen bio, svoju marhu više kod kuće držati i hraniti i za više potrebite mu krme se postarati. No tu priznajem, da sam na jednu točku nagazio, gdje sam se već sam sa okorjelim spletkarom bez uspjeha boriti morao, koji neznaše svoj puk na njegovo vlastito dobro uputiti, i njemu tu stvar ovako razložiti: ako su ti sve zemlje u jednom komadu, možeš ih svake godine sve po svojoj volji uživati, možeš ih lakše od kvara sačuvati i obraniti, nego-li sad, kad su ti zemljišta kojekud po cielom kotaru na komadiće raztrkana. Kad na briegu ležeću oranicu gnojiš, ujedno i u dolu ležeću svoju livadicu djubriš; — ako sieno spravljaš, možeš težake upotriebiti, da ti kukuruz ili korun ogrću, dok ti s livade rosa neprodje, — ako kukuruz čuvaš, a ti u jedno svoju livadu ili strn od kvara sačuvati možeš; — ako strn žanješ, a ti paziš i na kukuruz, da ti se u njem kvar nečini, — ako zemlju trojačiš za zimski usjev, a ti možeš na vlastitoj svojoj polag ležećoj sjenokoši, ili na ugaru, ili na strništu, ili kukuruzištu vole napasti; a koliko bi se samo vremena zaštedilo, koje se sada, od jednoga komadića k drugomu hodajuć, svako posebno ogradjujuć i čuvajuć, bez svake koristi potrati; — koliko li bi se zemljišta pod plug obrnulo, koje sada uz male čestice na medjaših i obalah (živicah, ogradah) gubiš; — koliko-li bi brižni, revni i marljivi gospodar obilnije i bolje krme sijanjem djeteline, grahorice itd. na zemljištu izvesti mogao, koje mu sada više godinah pusto leži i drugom za pašu služi, jer nemože svako parče osebice ogradjivati i od kvara sačuvati! — Ali takove pomisli nemogu zlobom i pakosti zaslieppljeni okorjeli spletkari pojmiti, i seljaka na njegovo vlastito dobro uputiti, već puntaju još seljaka, kad se rieč o komassiranju zemljištah povede, veleć mu: neka „rajše“ svoju zemlju ciganinu prikaže, nego da ju gospoštini u zamjenu dade; jer bi mu gospoština preko svojih zemaljah put na pašu zatvorila; zato, dokle god ta pogan puk rukovodila bude, nemožemo se nikakovu napredku nadati.

Nepobitna istina je, da se materialno blagostanje jedino marljivom i revnom radnjom polučiti može; ali je i to žalostna istina, da je naš puk kojegdje lien, za vlastito svoje dobro nemaran, i u zadrugi nesložan, a užasne posljedice toga velikoga zla jesu još veće zlo; — obće zavladalo ubožtvo.

Umstvovanjem i piskaranjem žalibože nitko ništa s našim pukom neobavi, jer on do svega toga puno nedrži; on pripoznaje za svoga gospodara, jedinoga gospodina „moraš-a“ i njemu se pokorava. Zato isto, da se naš narod od prieteće mu propasti sačuva, nastaju dužnosti svim našim poglavarstvom i zemaljskim oblastim, da o sliedećem što revnije bdiju i nastoje:

1. da se obstojeći još sad neuredjeni odnošaji medju gospoštinami i njihovimi nekadašnjimi kmetovi što prije konačno razprave i urede.

2. Da se šume i pašnjaci odluče i raztrešena zemljišta na veću korist gospoštinah i seljakah što brže slože, neka svaki zna, što je njegovo, da svaki svoje uživati može.

3. Da se toli žudjeni občinski red, taj jedini i sigurni temelj i glavni uvjet svake dobro uredjene države, uvede i njime sigurnost osobe i imutka obezbiedi, bez kog se materialno blagostanje polučiti nemože.

4. Da se pašnjaci iz navedenog razloga na dotične občinare porazdiele.

5. Da se svaki seljak prisili, da svoje trnjem i šikarjem zarasle livade krči i u bolji red postavi.

6. Da se svaki seljak prisili, da od svakih 8 ralih zemlje svako ljeto najmanje jednu ral djetelinom posije, tako da onaj, koji na primjer 32 rali zemaljah posjeduje, najmanje 4 rali djetelinom svake godine posijati mora, da na taj način svoju krmu umnoži i u stanje postavljen bude, svoju stoku obilnijom i boljom krmom krepčije prehraniti moći.

7. Da svaka zadruga prisiljena bude svake godine sve svoje zemlje obradjivati, koje sada s lienosti, nemarnosti i u zadrugi zavladaloj neslogi većom stranom puste leže. Ovo zahtievanje dade se opravdati, jer kad su seljaci prije ukinuća tlake sve spahinske i svoje zemlje obraditi morali: zašto nebi sad na vlastitu svoju korist barem sve svoje zemlje obdjelati mogli, kad i onako iz lienosti neće gospoštinam da rade, i da si na taj način novacah zasluže?

8. Da svaki gospodar odmah u početku mjeseca Lipnja svoje sjenokoše prvi put pokosi, dok je trava još sočna i tečna.

Samo takovim brižnim i revnim nastojanjem možemo se nadati, da će nam one oskudice i onog ubožtva nestati, koje je u našoj domovini samo po nehajstvu oblastih nastalo. Dalje bi se neprestano puku trubiti moralo, dok mu se u glavu neutuvi sliedeće:

a) da će svaki gospodar, čim više strni posije, ne samo tim više zrna, nego i puno više slame dobiti, koja mu za stelju služi, i tako njegov djubar umnožava, iz koga će neslućenu korist izvaditi,

ako njime ponajprvo svoje livade, pak onda opet oranice zadjubri.

b) Da nitko više blaga nedrži, nego što mu krme dotječe da svoju stoku uviek jednako do sitoga prehraniti može, koja nikad na dovoljnom pilu oskudievati nesmie; tu neka svaki čovjek sam po sebi prosudi, da kako god njemu glad i žedja negodi, da tako isto niti njegovu marvinčetu neprija.

c) Da svaka dobro timarena krava svom gospodaru veću korist donosi, nego-li tri gladuše, koje se jedva na nogah drže.

d) Da dva dobro gojena vola više uraditi mogu nego-li šest mršonjah, koji od glada jedva dišu.

e) Da dva dobro hranjena konja čovjeka dalje i sjegurnije odvesti mogu, nego-li četiri pustare, kojim od glada smrt iz očijuh viri.

f) Da svako dobro hranjeno blažče puno više vriedi nego-li tri mršonje.

g) Da gospodar od dobro hranjene marhe puno više i krepčijega djubra dobiva, nego-li od onakove stoke, koju glad mori.

h) Da svaki gazda svoju stoku uviek zdravu uzdržati i od pošasti sačuvati može, ako svakomu blažčetu svake sedmice barem jedanput po jednu malu šaku proste crne sa sumporom dobro pomiešane soli polizati dade, tako da se na četiri funta soli, pol funta sumpora (žvepla) uzimlje.

Nedaj Bože, da ovaj glas ostane glas u pustinji vapijućega, već da u prsijuh onih naših vrlih rodoljubah odjekne, kojim je vlast u rukuh, da sve upotriebiti mogu, čim bi svoj narod od ubožtva odvratiti, od prieteće mu propasti sačuvati i k materialnomu blagostanju privesti mogli, koje mu jedino sredstvo pruža, da se duševno prosvietliti i uzobraziti može; jer s praznom torbom nije probitačno niti medje svoga obćinskoga kotara prekoračiti, a kamo-li se na dalek put i tudji sviet odpravljati, pa svatko je svagdje dobro primljen i bolje gledan, kad kamo s punom torbom dojde.

Korist poznije cvatnje.

Doktor Fickert razlaže o tom predmetu svoje izkustvo u mjesečniku voćarstva (*Monatschrift für Pomologie*) i dodaje njekoje predloge, koje bi imali i naši gospodari uvažiti: zato im ih evo priobćujemo:

„Pozni mrazovi (na izmaku mjeseca Travnja i početku Svibnja) nadolaze više putah u srednjoj Njemačkoj i uništuju više putah u jednu noć svu nadu obilata voća. To se je dogodilo i lani, najpače u Sležkoj (*Schlesien*). Uzprkos obilatoj preklanskoj godini bijahu voćke i lani zametnule puno cvietnih pupoljakah; nego blago vrieme na svrhi lanjske zime i u početku proljeća pospješi vegetaciju prije reda: voćke potjeraju, pupoljci cvietni stanu se razvijati, kad al eto naspie opet studen te uništi cviet voćakah, prije nego se je bio otvorio. Pupoljci su se, istina, razvili, voćke su liepo cvale; nego vješt voćar, pogledav u cvietak, razabrao je odmah, da su ti cvietci bolestni, te neće zametnuti ploda. Tako se i zbilja dogodi. Samo pozne vrsti voća, kao što na p. plemenite borsdorfske (kod nas žaliboże slabo poznate) jabuke, *Tulpentäubling* itd., ocvale su kako valja, pak i one voćke, kojih cvietu nehudi studen, n. p. *Limonenpepping*. Ostale voćke su zametnule plod samo na sjevernoj strani (gdje pupoljci uviek zaostaju), pak i ondje, gdje je slučajno koji pupoljak zakasnio. A kako je bilo po gorah, gdje vegetacija obćenito zakasnjuje? Ja sam lani obišao dva puta sležke gorske okolice, pa sam se svojima očima uvjerio, da su bile voćke obasute tolikim plodom, te bih ga bio polovicu već s proljeća počupao, da su moje voćke; jer nije moguće da sav dozri, nego ga mnogo kasnije opada, a što ostane, bude kršljavo; pak ako i sav onolik plod dozri, to onda voćka od prevelika napora oslabi i malakše, pa do godine nerodi ništa.

Što učimo odavde? — Prvo, da sadeć voćke, treba osobito na to gledati, da pozno cvatuće fele sadimo, najpače ondje, gdje nas položaj dotičnoga zemljišta neštiti od poznih mrazovah, ili gdje onakve voćke tako kasno cvatu, da nam se netreba bojati, te će ih mraz zateći u cvietu. — Drugo, buduć nitko neće da sadi same kasne vrsti; to treba onda one fele, kojim cviet lasno postrada, u vegetaaiji i razvitku ustaviti. A to možeš lasno učiniti, kad pokriješ zemlju oko voćke, dokle dopiru njezine žile, lišćem, slamom, dračem, pozderjem, mahom, papraću itd.; nu to moraš učiniti, dok je zemlja smrzla. Ovakov s pedlja visok pokrov dotječe da zapriečiš, te smrzla zemlja nemože odmah odmrznuti, jer sunce nedopire do zemlje; a dok je zemlja smrzla, neće voćka tjerati. Ovim jednostavnim sredstvom imali bismo se poslužiti osobito kod bresakah i kaisijah (*Aprikosen*), koje tako često stradaju od mraza. Neboj se, da će ti za to onakvo voće kasnije dozreti nego obično, ili da mu neće plod valjati. Ovakve voćke dostižu na liepu vremenu vrlo brzo ono, što su zakasnile; pak stavimo, da će zbilja 8 danah kasnije dozreti, to je svakako bolje imati ikakva voća nego nikakva.

Kad već govorimo o voćkah, napominjemo, da je sada skrajnje vrieme obiranju gusjenicah; i da je hora zapriečiti crvljivost i pišljivost voća. Toga radi omotaj svaku voćku starim užetom, dobro omazanim kolomazom, na koji će naliepiti kukci, kad se budu penjali uz voćku, da snose jajca u pupoljke cvietne. To je doista malen posao, a velika je njegova korist.

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. (*Svilarsko sjeme.*) Nastaje vrieme svilarstvu, a mnogi našinci, koji su bili prvašnjih godinah zlo prošli, nemogav prodati svojih čahuricah po poštenu cienu, pustili su sav taj posao, te si nisu pribavili sjemena. Drugi su opet prodali sve svoje čahurice; a treći su imali bolestne svioce, te nisu mogli zapatiti sjemena. Predvideć sve ovo gospodarsko družtvo, izabralo je izmedju prekupljenih lani čahuricah one, koje su bile najljepše, a izvedene su iz staroga hrvatskoga sjemena, za koje se potvrdjuje, da našoj domovini najbolje prijà, jer se je, rekao bi, udomaćilo (aklimatiziralo). Od ovih krasnih čahuricah dobilo je gosp. družtvo do 100 lotih sjemena, koje sada nudja svilarom na prodaju. Sva je prilika, da će se svilarstvo ljetos opet kod nas podići, što je gosp. družtvo nakanilo prekupljivati čahurice. Pozivljemo dakle sve našince, koji su voljni hraniti ljetos svilene bube, a neimaju valjana sjemena, neka se toga radi obrat, na naše družtvo, dokle ga imade. Lot stoji 2 forinta.

— *M. D.* (*Nestalo je govedje kuge oko Karlovca!*) S radošću Vam javljjam, da je govedja kuga, i za kako je 14 mjesecih danah u okružju ovo- i prekokupskom, u 7 kotarih, 49 selah i u gradu Karlovcu morila, sasvim prestala; u Cvetkovićih, gdje je najdulje vladala, prošao je 21 dan, odkad je posljednji komad ozdravio. Ako mi dakle štovano uredničtvo prostora u velecienjenom svom listu odstupi, priobćiti ću tečaj, pojave, posljedak zasudbe i osobite primjetbe kod ove pošasti, kao i odvraćanje i liečenje bolesti. (Drage volje ćemo to učiniti. *Ured.*)

Domaći ljekar.

— (Liek od trakulje.) Trakulja ili trakavica jeste pljosnata glista (*Bandwurm*), koja čovjeka, u kom se je zametnula, vrlo muči, i napokon sasvim umori. Najpreči je liek od te biede u prah strveni cviet od trave nazvane koso (latinski: *Brayera anthelmintica*). Od takvoga praha uzmu se 3 do 6 dramah (*kvintl*), izmieša se sa 3—6 lotah meda (tako da na svaki dram praha dodje 1 lot meda). Ova smjesa se razdieli na troje, a svaki pol sata uzme se trećina. Od ove ljekarije zamre trakulja, zato treba poslje dva sata uzeti kakvo jednostavno čistilo, to jest liek, koji tjera napolje, n. p. vodu od Pilne (*Pilnaer Wasser*), te će ova iztjerati trakulju iz utrobe. I korien od šipka ili mogranja (*Granatapfelbaum*), lieči kad se 2—6 lotih vari u 2—3 funte vode, te se ova na tri puta popije i onda se za dva sata pročisti utroba. Nego šipak taj treba da je rastao u Iztočnoj Indiji; naš domaći neima te jakosti. I korien od tako zvane mužke paprati (preprut, bujad: *Filix mas*) iztjera kadšto trakulju iz čovjeka.

— (Liek od zastarjele hunjavice.) Kad je zima na izmaku, onda je hora hunjavici (kihavici). Obično prodje sama od sebe, pokle je čovjeka 5, 6 danah namučila. Al ako traje preko osam danah, lasno može ljuto nahuditi, najpače onim, koji su slabijih plućah. Jednostavan je liek od ovakve zastarjele hunjavice mana, štono se prodaje u dućanu i ljekarnici. Kupi je za jedno 5 novčićah i kuhaj u sajtliku čiste vode. Ove vode nalij svaki dan makar deset putah na dlan i smrči ju polako u nos. Za dva dana nestat će hunjavice, ako se budeš čuvao nove nazebe. (Obzor.)

Gospodarske viesti.

— (Kitajski peršin.) „Gosp. list“ je već jedanput pripoviedao, kako je naš obični peršun u svojoj mladosti nalik na njeku otrovnu travu zvanu divji peršun (*kleiner Schierling*), te se je već mnogo ljudih otrovalo, što su neuke kuharice mjesto pravoga peršuna ove otrovnice trave nabrale. Da se takvoj pogibelji ukloniš, nabavi si kitajskoga peršina, koji ima lišće vrlo liepo narezkano, te se na prvi pogled razlikuje od one otrovne trave. U pokušalištu našem bio je taj kitajski peršun lani u velike posadjen, a rodio je obilato, te imaju ondje puno sjemena od njega na prodaju: 1 lot toga sjemena stoji samo 3 novčića; može si ga dakle svatko lasno nabaviti u pokušalištu ili u pisari gospodarskoga družtva. Ovdje moramo napomenuti, da se je u izviešće o pokušalištu, naštampano u Gosp. listu, uvukla njekako pogreška: što se ondje govori o njekoj novoj vrsti celera, to se ima razumievati ovaj peršun; a celera takva neima. Morali smo ovo navesti, jer je već više gospodarah zahtievalo toga tobožnjega celera.

— (Kako bi mogle obćine nabaviti dobroga bika.) Obćenita je tužba, da se naša govedja pasmina izradja, te nam je naša liepa marha svaki dan lošija. Tomu je glavni uzrok nedostatak dobrih bikovah; jer ako ovi nisu vrstni, neće vriediti niti njihov porod. „Novice“ priobćuju vrlo shodan naputak, kako bi si mogla svaka obćina lasno nabaviti dobroga bika. Evo toga naputka: „U svakoj obćini, gdje ima više gospodarah, hranećih po 6, 10 do 15 kravah, lasno će njih njekoliko kupiti za 15 do 20 for. junca izvrstne pasmine, te ga sami odhranili za pleme. Kad mu imaju dvie godine, neka se napušta, a od svake pripuštene krave neka še plati po 1 for. Tako će bik za godinu danah zaslužiti svojih 40—50 for., a više koristi nenosi bogme kod nas niti krava. U kojoj obćini dakle neima dobra bika, neće gospodar ni malo štetovati, ako ga nabavi i odhrani, a za koju godinu opet proda. S druge strane bi mu svaki pametni gospodar rad platio 1 for. od krave, kad bi bio uvjeren da bik valja. Toga radi morala bi takvoga bika obćina pregledati i potvrditi da valja za pleme.

— Krmače žderu svoje praščiće, najviše onda, kad se prvi put prasê. Da to zapriečiš, pazi kada se prasi, te joj svakoga praščića, čim ga oprasi, primakni k sisi: kad mlado uhvati sisu, neće ga se krmača dotaknuti. Nu kako ću ja to znati, kad će se krmača oprasiti? pita mnoga gazdarica. Evo ovako: Krmača nosi obično 116 danah, to jest 16 nedjelah i 3 dana. Zapiši dakle dan, kad se je krmača cvilala (bukarila, jucala), pa ćeš odmah proračunati moći i dan, kad će ti se oprasiti, i to je stošestnaesti ili stosedamnaesti dan poslje toga. Dakle ti treba samo ova dva dana paziti, da zapriečiš kvar, koji se često dogadja. Ovako svjetuje njeki gospodar u „Obzoru,“ pozivljuć se na svoje izkustvo.

— (Trpko mlieko.) Kad kravu hraniš samom ječmenom slamom, mlieko joj je tako trpko i oporo (kaštro), da se nemože jesti; nego su opazili, da je i ovakvo mlieko sladko, dok curi iz vimena, i ona kaštrina postaje u njem kasnije. Da ju zapriečiš, a ti vari jomužu, to jest mlieko frižko, istom namuženo, pa će ostati sladko. (Obzor.)

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

II. DODATAK

k broju 10. Gospodarskoga lista 1864.

I. Račun

dohodah i razhodah gospodarskoga družtva hrvatsko-slavonskoga u godini 1862.

Predmeti	stupacah: broj	stupacah: slovo	Dohodi	pojedince: stot.	pojedince: nov.	na stupon: stot.	na stupon: nov.	ukupno: stot.	ukupno: nov.
Uprava	I.		Utemeljiteljnih glavnicah	705	—	705	—		
	II.	a.	Povraćenih aktivnih glavnicah	1020	—	—	—		
		b.	Kamatah od aktivnih glavnicah	560	5	1580	5		
	III.		Uzetih pasivnih glavnicah	—	—	—	—		
	IV.	a.	Pravilnih prinesakah od članovah – od duga prošlih godinah	371	70	—	—		
		b.	Pravilnih prinesakah od članovah – na tekuću godinu	468	20	839	90		
	V.		Povraćenih ili zaračunanih predplatah	23	21½	23	21½	3148	16½
Poduzeća	VI.	a.	Darovah i pripomoćih	1057	—	—	—		
		b.	Od poduzećah	8	—	1065	—		
	VII.		Prolaznih i ostavnih (tudjieh) novacah	574	80½	574	80½	1639	80½
Gospodarski list	VIII.	a.	Prilogah od članovah družtva – od duga prošlih godinah	104	10				
		b.	Prilogah od članovah družtva – za tekuću godinu	92	80				
		c.	Predplatah od predbrojiteljah – od duga prošlih godinah	143	5				
		d.	Predplatah od predbrojiteljah – na tekuću godinu	640	32				
		e.	Za prodane listove putem knjigotržtva	—	—				
		f.	Raznih dohodakah	—	—	980	27	980	27
Pokušalište	IX.		Najmovah od stanjah i zemaljah	147	50	147	50		
	X.	a.	Za cjepove	155	39				
		b.	Za trsove	82	58				
		c.	Za travu i sieno	117	—				
		d.	Za voće i grožđje	16	—				
		e.	Za povrće i druge stvari	120	—				
		f.	Za svilu	—	—				
		g.	Za murve	26	—				
		h.	Raznih drugih primitakah	2	50	519	47	666	97
			K tomu ostatak gotovine od prošle godine	—	—	—	—	162	93
			Ukupnost dohodah	—	—	—	—	6598	14
			Sravnavši sa ovimi dohodi onostrani rashod sa	—	—	—	—	6978	80
			Onda se vidi, da je koncem godine 1862 preostalo manjka	—	—	—	—	380	66

Predmeti	stupacah: broj	stupacah: slovo	Razhodi	pojedince: stot.	pojedince: nov.	na stupon: stot.	na stupon: nov.	ukupno: stot.	ukupno: nov.
Uprava	I.		Glavnicah na kamate uloženih	—	—				
	II.	a.	Povraćenih pasivnih glavnicah	500	—				
		b.	Kamatah od pasivnih glavnicah	92	46	592	46		
	III.		Plaćah činovnikom i poslužiteljem	—	—	—	—		
	IV.		Dnevnicah	—	—	—	—		
	V.		Nadarenjah	69	—	69	—		
	VI.	a.	Pisarničkih troškovih: stanarine	405	—				
		b.	nabavljanje pokućtva	265	87				
		c.	pisarskih potrebštinah	73	96				
		d.	posvjetila	12	75				
		e.	ogrjev	22	—				
		f.	tiskanice i vezanje knjigah	48	50				
		g.	biljegovina i poštarina	18	88				
		h.	razni troškovi	33	90	880	86		
	VII.		Knjige i predplate na novine	71	60	71	60		
	VIII.		Predplatah uz povratak ili obračunanje	155	60	155	60	2673	94
Poduzeća	IX.		Prolaznih i ostavnih (tudjih) novacah	172	83	172	83		
	X.	a.	na gospodarsko-družtvene svrhe i poduzeća: nabavljanje i opravljanje strojevah i modelah	—	—				
		b.	nadarenje izložbenikah	—	—				
		c.	podpore za podružnice	—	—				
		d.	na poduzeća	—	—				
		e.	putni troškovi	—	—				
		f.	kirija	—	—				
	XI.	a.	razni izvarredni troškovi: učinjeni	4	—	4			
		b.	gubitkom	—	—			176	83
Gospodarski list	XII.	a.	Uredničtvo	600	—				
		b.	Prevoditeljstvo	—	—				
		c.	Odpravničtvo	108	—				
		d.	Tiskanje	1387	84½				
		e.	Poštarina	432	58				
		f.	Razni troškovi	2	75	2531	17	2531	17
Pokušalište	XIII.	a.	Odplaćivanje pasivnih glavnicah	—	—	—	—		
		b.	Kamati na pasivne glavnice	185	—	185	—		
	XIV.		Uzdržavanje stanjah i ogradah	180	—	180	—		
	XV.		Pokućtvo	—	—	—	—		
	XVI.		Porez i pristojbe	95	86	95	86		
	XVII.	a.	Plaćah vrtljarom	438	75				
		b.	Nadnicah težačkih	478	23				
		c.	Za podvoze i plugove	—	—				
		d.	Nabavljanje i opravljanje orudja	—	—				
		e.	" sadnicah i sjemenja	77	57				
		f.	" trsovah	—	—				
		g.	" ostalih sriedstvah	85	82				
		h.	Na svilarstvo	23	60				
		i.	Postotninah vrtljaru	—	—				
		k.	Raznih troškovah	32	3	1136	—	1596	86
			Ukupnost razhoda	—	—	—	—	6978	80

II. Račun za godinu 1862.

Zaklade Paravićkine na korist gospodarstvenih pitomacah.

Stavke broj	Nadnevak	Predmeti	Dohodi u gotovini stot.	nov.	Dohodi u zadužnicah stot.	nov.	Dohodi ukupno stot.	nov.	Razhodi u gotovini stot.	nov.	Razhodi u zadužnicah stot.	nov.	Razhodi ukupno stot.	nov.
		(u austrianskoj vriednoti)												
		Koncem godine 1861 preostala je imovina ove zaklade u	72	61	315	—	387	61						
		Novi dohod.												
1	Srpnja 1862	Kamate od razteretnih zadužnicah od 1. Studena 1861 do Travnja 1863 stupac IX. stavke br. 110.	7	50	—	—	7	50						
2	3. Ruj. 1862	Za gotovinu kupljena razteretnica hrvat.-slav. od 1. Studena 1854 br. 6342 u iznosu od 100 for. sr. skupa sa couponi, od kojih prvi dospeva 1. Studen. 1862 za 75 for. a. vr. a u ime provisie i dospjelih kamatah 1 for. 70 nv.	—	—	105	—	105	—						
3	"	Uništše kamate od 4 komada razteretnicah po 100 for. sr. od 1. Svibnja do konca Listopada 1862 koje ima blagajna gosp. družtva amo uviesti, stup. II. b. primutka Studena parice br. 361.	10	—	—	—	10	—						
		Razhod.												
1	3. Ruj. 1862	Za razteretnu zadužnicu hrvat.-slav. kao gore br. 2.	—	—	—	—	—	—	76	70	—	—	76	70
		Dohoda i razhoda ukupno	90	11	420		510	11	76	70			76	70
		Odbiv rashod od dohodah	76	70			76	70						
		Ostaje imovina za godinu 1863	13	41	420	—	433	41						

U Zagrebu dne 1. Siečnja 1863. *Eduard Suhin*, blagajnik.

III. Račun za godinu 1862.

Zaklade Mirka pl. Haraminčića na korist bivših svojih podanikah za podjeljivanje nagradah.

Stavke broj	Nadnevak	Predmeti	Dohodi u gotovini stot.	nov.	Dohodi u zadužnicah stot.	nov.	Dohodi ukupno stot.	nov.	Razhodi u gotovini stot.	nov.	Razhodi u zadužnicah stot.	nov.	Razhodi ukupno stot.	nov.
		(u austrianskoj vriednoti)												
		Koncem godine 1861 bilo je imovine ove zaklade	43	3½	2197	65	2240	68½						
		Nov dohod												
1	31. Siečnja 1862	Kamatah od utemeljiteljne glavnice u 1953 for. a. vr. sastojeće za vrieme od 1. Siečnja do konca Prosinca 1862	98	70	—	—	98	70						
2	"	Iz štedionice dignuta glavnica	244	65	—	—	244	—						
3	"	Od iste glavnice kamate dohod br. 10 stup. VII. gl. račune	32	17	—	—	32	17						
4	"	Zaostavša svota od nagradah, radi pomanjkanja natjecateljah za nagradu vinogradarsku, po odbitku ostaloga troška	66	63	—	—	66	63						
		Razhod.												
1	"	Javnom bilježniku dru. Rojcu za legaliziranje i obilježovanje prepisa od zakladnice baštinikom zakladateljevim namienjenog	—	—	—	—	—	—	1	3	—	—	1	3
2	3. Srp. 1862	Opravništvu Narodnih Novinah za oglas o razdjeljivanje nagradah vidi br. 81 gl. računa	—	—	—	—	—	—	5	10	—	—	5	10
3	1. Ruj. 1862	Knjiga štedionička sa glavnicom	—	—	—	—	—	—	—	—	244	65	244	65
4		U blagajnu gosp. družtva za namirivanje troškovah kod razdjelivanja nagradah	—	—	—	—	—	—	136	63½	—	—	136	63½
5		Za oglašenje nagradah u Pozoru br. 130 družtv. računah	—	—	—	—	—	—	6	12	—	—	6	12
6		Za tiskanje zakladnicah Gajevoj tiskarni br. 163 družtv. račun	—	—	—	—	—	—	13	35	—	—	13	35
		Ukupnost dohoda i razhoda	485	18½	2197	65	2682	83½	162	23½	244	65	406	88½
		Odbiv razhod od dohoda ostaje	162	23½	244	65	406	83½						
		Imovina ove zaklade za 1863	322	95	1953	—	2273	95						

U Zagrebu 1. Siečnja 1863. *Eduard Suhin*, blagajnik.

IV. Izkaz

imućtva gospodarskog družtva hrvatsko-slavonskog u godini 1862.

Stavak	Aktivno stanje	U austrianskoj vriednotî stot.	nov.	Ukupno stot.	nov.
	Plodnog imutka.				
1	Šest 5% državnih obveznicah od 31. Kolovoza po 20. for. sr.	126			
2	Deset razteretnicah hrvatsko-slavonskih po 1000 for. sr.	10500			
3	Vriednost dobra Liepa-ves	10500			
	Ukupno	21126			
	Neplodnog imutka.				
4	Dvie dionice zagrebačke streljane br. 104 i 105	10	50		
5	Četiri dionice narodnog doma po 25 for. sr.	105	—		
6	Osam dionicah narodnog kazališta po 25 for. sr.	210	—		
7	Obećanih još neplaćenih utemeljiteljnih glavnicah	3842	75		
8	Zaostatka od pravilnih prinesakah kod članovah družtva	5808	18		
9	Zaostatka za Gospodarski list kod članovah družtva	833	90		
10	Zaostatka za Gospodarski list kod predbrojiteljah	1262	50		
11	Predplatah još ne povraćenih i nezaračunanih	71	60		
12	Za prodane još neplaćene trsove i cjepove	191	67		
13	Za prodane još neplaćene murve	109	34		
14	Za prodano još neplaćeno povrće, sjemenje i drugo koješta	171	50		
	Ukupno aktivno stanje	33742	94		
	Pasivno stanje.				
1	Dug Haraminčićevoj zakladi	322	95		
2	Dug Paravićkinoj zakladi	13	41		
	Ukupno pasivno stanje	336	36		
	Odbivši dugove od aktivnog imutka ukazuje se čista imovina	33406	58		
	K tomu:				
1	Imutak Haraminčićevoj zaklade sa glavnicom od	1953	—		
	Kamatah priraslih, koje duguje blagajna družtva	322	95	2275	95
2	Imutak Paravićkine zaklade u 4 razt. obvez. á 100 for.	420	—		
	U gotovini duguje blagajna gosp. družtva	13	41	433	41
	Svega skupa	36115	94		

U Zagrebu dne 20. Siečnja 1863.

Eduard Suhin,
blagajnik.

I. Račun

dohodah i troškovah gospodarskog družtva hrvatsko-slavonskog u godini 1863.

Predmeti	stupacah broj	stupacah slovo	Dohodi	pojedince stot.	pojedince nov.	na stupon stot.	na stupon nov.	ukupno stot.	ukupno nov.
Uprava	I.		Utemeljiteljnih glavnicah	748	50	748	50		
	II.	a.	Povraćenih aktivnih glavnicah	—	—	—	—		
		b.	Kamatah od aktivnih glavnicah	499	96	499	96		
	III.		Uzetih pasivnih glavnicah	—	—	—	—		
	IV.	a.	Pravilnih prinesakah od članovah — od duga prošlih godinah	1296	59	—	—		
		b.	na tekuću godinu	792	80	2089	39		
	V.		Povraćenih ili zaračunanih predplatah	69	—	69	—	3406	85
Poduzeća	VI.	a.	Darovah i pripomoćih	1055	50	—	—		
		b.	Od poduzećah	1	50	1057	—		
	VII.		Prolaznih i ostavnih (tudjieh) novacah	19	52	19	52	1076	52
Gospodarski list	VIII.	a.	Prilogah od članovah družtva — od duga prošlih godinah	499	85				
		b.	za tekuću godinu	313	35				
		c.	Predplatah od predbrojiteljah — od duga prošlih godinah	300	—				
		d.	na tekuću godinu	613	27				
		e.	Za prodane listove putem knjigotržtva	2	80	1729	27		
		f.	Raznih dohodakah	—	—	—	—	1729	27
Pokušalište	IX.		Najmovah od stanjah i zemaljah	101	75	101	75		
	X.	a.	Za ciepove	598	79				
		b.	Za trsove	325	77				
		c.	Za travu i sieno	—	—				
		d.	Za voće i grozdje	171	—				
		e.	Za povrće i druge stvari	5	46				
		f.	Za svilu	7	30				
		g.	Za murve	38	40	1146	72		
		h.	Raznih drugih primitakah	—	—			1248	47
			K tomu ostatak gotovine od prošle godine	—	—	—	—	—	—
			Ukupnost dohodah	—	—	—	—	7461	11
			Sravnavši sa ovimi dohodi onostrani razhod sa	—	—	—	—	7408	21
			Onda se vidi, da je koncem godine 1863 preostalo manjka	—	—	—	—	52	90

Predmeti	Stupacah broj	Stupacah slovo	Razhodi	Pojedince stot.	Pojedince novč.	Na stupon stot.	Na stupon novč.	Ukupno stot.	Ukupno novč.
Uprava	I.		Glavnice na kamate uložene	1036	—	1036	—		
	II.	a.	Povraćenih pasivnih glavnicah						
		b.	Kamatah od pasivnih glavnicah						
	III.		Plaćah činovnikom i poslužiteljem	951	—	951	—		
	IV.		Dnevnicah	15	—	15	—		
	V.		Nadarenjah	19	50	19	50		
	VI.	a.	Pisarničkih troškovih: stanarine	105	—				
		b.	nabavljanje pokućtva	133	41				
		c.	pisarskih potrebštinah	44	83				
		d.	posvjetile	8	90				
		e.	ogrjev	2	66				
		f.	tiskanice i vezanje knjigah	37	2				
		g.	biljegovina i poštarina	27	55				
		h.	razni troškovi	90	32	449	69		
	VII.		Knjige i predplate na novine	103	71	103	71		
	VIII.		Predplatah uz povratak ili obračunanje	83	4	83	4	2657	94
Poduzeća	IX.		Prolaznih i ostavnih (tudjih) novacah	186	19½	186	19½		
	X.	a.	na gospodarsko-družtvene svrhe i poduzeća: nabavljanje i opravljanje strojevah i modelah	15	38				
		b.	nadarenje izložbenikah						
		c.	podpore za podružnice	17	69				
		d.	na poduzeća						
		e.	putni troškovi	85	—				
		f.	kirija	11	51	129	58		
	XI.	a.	razni izvanredni troškovi: učinjeni						
		b.	gubitkom					315	77½
Gospod. list	XII.	a.	Uredničtvo	600	—				
		b.	Prevoditeljstvo						
		c.	Odpravničtvo						
		d.	Tiskanje	1163	97				
		e.	Poštarina	498	48	2262	45		
		f.	Razni troškovi					2262	45
Pokušalište	XIII.	a.	Odplaćivanje pasivnih glavnicah						
		b.	Kamati na pasivne glavnice						
	XIV.		Uzdržavanje stanjah i ogradah	13	65	13	65		
	XV.		Pokućtvo	22	74	22	74		
	XVI.		Porez i pristojbe	203	13½	203	13½		
	XVII.	a.	Plaćah vrtljarom	718	22				
		b.	Nadnicah težačkih	465	90				
		c.	Za podvoze i plugove	2	—				
		d.	Nabavljanje i opravljanje orudja	54	50				
		e.	„ sadnicah i sjemenja	98	24				
		f.	„ trsovah	—	—				
		g.	„ ostalih sriedstvah	18	90				
		h	Na svilarstvo	—	—				
		i.	Postotninah vrtljaru	77	54				
		k.	Raznih troškovah	116	56	1551	86	1791	83½
			Ukupnost razhoda	—	—	—	—	7027	55
			Ktomu manjak prošle godine	—	—	—	—	380	66
			Ukupnost razhoda godine 1863	—	—	—	—	7408	21

II. Račun za godinu 1863.

Zaklade Paravićkine na korist gospodarskih pitomacah.

Stavkah broj	Nadnevak	Predmeti	Prihodi u gotovosti st.	nv.	Prihodi u obveznicah st.	nv.	Prihodi ukupno st.	nv.	Razhodi u gotovosti st.	nv.	Razhodi u obveznicah st.	nv.	Razhodi ukupno st.	nv.
			u austr. vried.											
		Koncem godine 1862 preostalo je imovine ove zaklade	13	41	420	—	433	41						
		Novi dohod:												
1	29. ožujka 1863	Kamati od razteretnicah dospjevših od 1. Studena 1862 do konca Trav. 1863 po odbitku poreza; primutka br. 413 stup. VII.	9	76			9	76						
2	7. stud. 1863	Kamati od 1. Svibnja do konca Listopada 1863 br. 595 stup, VII.	9	76			9	76						
		Ukupni dohod	32	93	420	—	452	93						
		Razhod:												
1	10. pros. 1863	Financialnoj prokuraturi za biljege u zastupanju zaklade proti gromadi Jozipovićevoj, Izdatka br. 240 stup. IX.							6	19½			6	10½
		Ukupnost dohoda i razhoda	32	93	420	—	452	93	6	19½			6	19½
		Odbiv razhod od dohoda	16	19½			6	19½						
		Ostaje imovina zaklade za god. 1864	26	73½	420	—	446	73½						

U Zagrebu 31. prosinca 1863.

Eduard Suhin,
blagajnik.

III. Račun za godinu 1863.

Zaklade Mirka pl. Haraminčića na korist bivših svojih podanikah, za podielivanje nagradah.

Stavka broj	Nadnevak	Predmeti	Dohodi u gotovosti st.	nv.	Dohodi u obveznicah st.	nv.	Dohodi ukupno st.	nv.	Razhodi u gotovosti st.	nv.	Razhodi u obveznicah st.	nv.	Razhodi ukupno st.	nv.
			u austr. vried.											
		Koncem god. 1862 preostala je imovina ove zaklade u	322	95	1953	—	2275	95						
		Razhod:												
1	7. srpnja 1863	Oglašenje za nagrade u smislu ove zaklade, u „Nar. Novinah" i „Pozoru", izdatka stavke br. 133 i 134 stupac VII.							6	17			6	17
2	4. rujna 1863	U ime Nagradah i troška podieleno je glasom izdatka stavke br. 192 stupac IV.							180	—			180	—
		Ukupnost dohoda i razhoda	322	95	1953	—	2275	95	186	17			186	17
		Odbiv razhod od dohoda	186	17			186	17						
		Ostaje imovina zaklade za 1864	136	78	1953	—	2089	78						

U Zagrebu dne 31. prosinca 1863.

Eduard Suhin,
blagajnik.

IV. Izkaz

imućtva gospodarskog družtva hrvatsko-slavonskog u godini 1863.

Stavka broj	Aktivno stanje	U austrianskoj vriednoti stot.	U austrianskoj vriednoti nov.	Ukupno stot.	Ukupno nov.
	Plodnog imutka.				
1	Šest 5% državnih obveznicah od 31. kolovoza po 20 for. srebra	126			
2	Deset razteretnicah hrvatsko-slavonskih po 1000 for. sr. „	10500			
3*	Obveznica Mirka Kranjčića pasivna još ne uknjižena vrha	436			
4*	Knjižica prve štedionice zagrebačke	600			
5	Vriednost dobra Liepaves	10500			
	Ukupno	22162	—		
	Neplodnog imutka.				
6	Dvie dionice zagrebačke strieljane br 104 i 105	10	50		
7	Četiri dionice narodnog doma po 25 for. sr.	105	—		
8	Osam dionicah narodnog kazališta po 25 for. sr.	210	—		
9	Obećanih još neplaćenih utemeljiteljnih glavnicah	3372	—		
10	Zaostatka od pravilnih prinesakah kod članovah družtva	6398	79		
11	Zaostatka za Gospodarski list kod članovah družtva	894	40		
12	Zaostatka za Gospodarski list kod predbrojiteljah	1568	73		
13	Za trsove cjepove murve i. t. d. kod raznih osobah na dugu	253	57		
	Ukupno aktivno stanje	34974	99		
	Pasivno stanje.				
1	Dug Haramînčićevoj zakladi	136	78		
2	Dug Paravićkinoj zakladi	26	73½		
	Ukupno pasivno stanje	163	51½	163	51½
	Odbivši pasivni od aktivnog imutka ukazuje se čista imovina			34811	47½
	K tomu:				
	Imutak Haraminčićeve zaklade sa glavnicom	1953	—		
1	Kamatah priraslih, koje duguje blagajna družtva	436	78	2089	78
	Imutak Paravićkine zaklade u 4. razt. obvez. à 105 for.	420	—		
2	Kamatah kao gori, dug blagajne	26	73½	446	73½
	Svega skupa	37347	99		

*) Imaju se kao gotovina smatrati, jer će Kranjčić na rokove tečajem godine odplaćivati;
*) Svota uložena u štedionicu ima za nepreviđjene slučaje služiti.

U Zagrebu dne 20. Siečnja 1863.

Eduard Suhin,
blagajnik.

Broj 11. **U Zagrebu** **17. Ožujka 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se potom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Grahorka.

Grahorku (*Esparsette; Onobrychis sativa*) poznaju vrlo dobro inostrani gospodari, a kod nas je slabo tko i čuo za nju; pak opet vriedi, da se posvuda razprostrani i sije, budući izvrstna krma. Ova je trava ponješto nalik na onaj grahor ili grahoricu (*Wicke*), što raste po plotu: zato smo ju i prozvali grahorkom. Obično njemačko ime je španjolskoga porekla, jer je mnogo ima u Španjolskoj, zato se zove i „*spanischer* ili *türkischer Klee;*" a kažu joj i „*Süssklee*", što daje vrlo sladku piću, od koje dobivaju muzare puno dobra mlieka. *Slovenci* ju zovu „turškom djeteljom", akoprem slabo naliči na djetelinu.

Grahorka uspieva u svakom visokom i suhom zemljištu, samo ne u pjeskulji i u crietu (čretu, rîtu), to jest u močvarnoj zemlji; nu najbolje joj ugadja ilovasto i laporasto tlo, u kojem ima vapna (kreča); čim više ga ima u zemlji, tim veselije i dulje raste u njoj grahorka. I u suhoj bezvapnenoj ilovači dobro radja, kad se zemlja dobro priredi i kad ima doli u mrtvici (*Untergrund*) išta vapna. Jer grahorka vuče svoju hranu ponajviše iz mrtvice, spuštajuć svoje korienje 10—15 stopah u dubljinu. Zato uspieva i na gori posve neplodnoj i golietnoj, gdje ima tako malo kršne mekote, da se jedva orati može; gdje raž i zob kukavno raste, a djetelina i meteljka (lucerna) nikako.

Ovakvih okolicah ima kod nas neizmjerno množtvo; pak opet nismo do sada doznali, da-li je tko pokušao kod nas sijati grahorku, i s kakvim uspjehom, a kamo-li, da ju je tko našim gospodarom preporučio. A za gorske okolice, gdje ima dosta vapna a malo mekote, grahorka je velika blagodat, te im se nemože dosta preporučivati.

Grahorka potrebuje dobro obradjenu, od korova, osobito pak od pirike, prostu zemlju. Ako ju želiš sijati na lošu, plitku mekotu, gdjegod na brdini, a neimaš gnoja, da pognojiš: dobro ćeš uraditi, ako tu zemlju jedno ljeto ostaviš na ugaru, orać ju marljivo; jer nješto hrane mora se za grahorku pripraviti, da se ima čim prehraniti, prije nego prodre u zemlju.

Sjeme se sije s proljeća, od sredine Ožujka do sredine Travnja (dakle baš sada); kad proljeće prije nastane, prije se sije. Pred sijanje podrljaj (pobranaj) dobro lanjsko oranje. Ovako radeć zapriečit ćeš, da se korov, što ga ima u zemlji, nemože onako lasno razvriežiti, kao onda, kad s proljeća oreš.

Grahorku možeš samu sijati, nu onda ćeš je prvo ljeto malo nakositi; nego ako posiješ na svako jutro zemlje 4 funte obične crvene djeteline, a 4 funte žute ili englezke dunjice (*Hopfenklee*), uz 4 vagana grahorke, nabrat ćeš već prvo ljeto liepo množtvo krme; do godine pako dat će ti punu ljetinu, i moć ćeš ju više putah dvakrat kositi uz ljeto. Za čudo je, kako u toj smjesi uzbuja ono malo djeteline: njezine pojedine biljke baš se uzbokore, te popune svu prazninu medju dunjicom i grahorkom. Na zemlji mljenoj i jalovoj, gdje djetelina, kad ju samu siješ, zakuka i zahiri, s grahorkom se liepo razvija. Nego to traje samo prvo ljeto. Do godine bit će djetelina sve slabija, za to će ti grahorka veselo rasti; a treće godine nestat će djeteline sasvime. Uz to vrieme se je grahorka posvuda razširila i razvriežila, te je sve polje jednako obrasla.

Drobna dunjica traje dulje od djeteline; al nehudi ni malo, jer stoji pod grahorkom, a opet umnožava ljetinu. Tko ovako postupa, dobiva s mršave gorske ledine množinu krasne krme, kojom će moći svoju marhu podkožiti, a dobivenim od nje gnojem, ne samo zemlju, gdje je grahorka, nego i ostalo svoje polje dobro pognojiti i tako popraviti.

Kad se grahorka sije u ozimicu, a u pognojenu zemlju, ili u jarinu lani gnojenu, onda daje veću ljetinu. Osobito obilatoj i sjegurnoj kositbi možeš se nadati, kad ju posiješ u ozimicu, a u zemlju lani ugarenu i pognojenu. Pšenica je za taj posao bolja od raži; jer posijanu grahorku moraš zavlačiti, a pšenica podnosi brananje (draženje, drljanje) bolje od raži. Toga radi posij ju u ozimu pšenicu, čim se zemlja tako prosuši, da se može podrljati.

Ako želiš grahorku sijati u jarinu, to je za nju

rana zob najprimjerenija; pokle se ova posije, sije se iza nje grahorka i zavlači uzduž i poprieko lakombranom, te se onda povalja.

Najnovije izkustvo gospodarah uči, da grahorka uspieva najsjegurnije i daje najveću ljetinu, kad se sije sama u ozimište, koje je bilo pognojeno. Toga radi se strnište umah poslje žetve podore; u jesen se polje jošte jedanput preore, a s proljeća se u pobranano oranje grahorka posije, i to, kao što gori rekosmo, 4 vagana na jutro (ral), kojim primiešaj 3 funte crvene djeteline, a 3 funte dunjice. Kad bi posijao više djeteline, lasno bi ti grahorku ugušila.

U jakój primjerenoj zemlji daje grahorka 30—70 centih suhe krme jednom kositbom na jednom jutru (rali). U toplijih predjelih može se dva puta na godinu kositi. Nu obično se drugi put nekosi, kad nije viša od pedlja: onda se napušta na nju rogata marha, osobito krave muzare (da kako na suhu vremenu, da ju neugaze, kojim nijedna paša i nijedna zelena krma tako neugadja, kao ova mlada grahorka, što je drugi put narasla, zato i daju od nje najviše a najboljega mlieka. Nego ovcami nemoj grahorke nikada popasti, dok ju namjeravaš kositi.

Grahorka je i zelena i suha od svih krmah najjača i najzdravija. Zelena se tim odlikuje od djeteline, što se od nje živinče neopauči (nenapuhne); za konje neima doista bolje zelene krme od grahorke; u tom pogledu ima ova nedvojbeno prvenstvo. Od zelene grahorke ostaju konji jaki i za posao, ako im ju miešaš sa malo užrvnane a pokvašene zobi; od nje neznoje konji toliko koliko od djeteline. Dobro ćeš uraditi, ako grahorke nepoložiš pred konje, dokle sasvim neprocvate, a od onda možeš njom 4—6 nedjeljah konje hraniti, koji ju jošt i onda rado jedu, kad se je sjeme zametnulo.

Grahorka usušena kao sieno vriedi vrlo mnogo. Učeni gospodari su o tom osobite pokuse činile i našli, da 3 funte suhe grahorke toliko hrane imaju u sebi, koliko 4 funte dobre usušene djeteline.

Kada grahorka nalazi dosta vapna u mrtvici, to jest u dubljini, onda veselo raste 6—8 godinah, pak najposlje jošte daje dobru jaku pašu za ovcu. U ilovači, u kojoj neima dosta vapna, traje samo 4 godine, a u posve mršavoj kršnoj zemlji, u kojoj ima dosta vapna, raste 5—6 godinah. U ovakvu plitku mekotu možeš onda, pokle si grahorku u jesen podorao, zob positi, samo to učini rano u proljeće. Gdje je bolja mekota, sadi krumpir bez gnojenja. Nego ako grahorka nije preko zime dobro promrzla, probitačnije je nesijati zobi i nesaditi krumpira, jer bi ti oboje postradalo od onih velikih žućkasto-bielih podzemnih crvih, štono se zovu škrapulje (*Engerling*). U tom slučaju ostavi podoranu grahorku preko ljeta na ugaru, a pod jesen posij polje ozimim žitom.

Kad se grahorka posije u vrstnu zemlju, i kad se marljivo posiplje gnojem, traje i 10 godinah.

U jesen se može samo onda s dobrim uspjehom grahorka sijati, kad nadodje blaga zima i liepo proljeće: onda ćeš već prve godine nabrati puno krme. Nego ako naspie ljuta zima, ili nadodju proljetni mrazovi, postradat će ti, jer m l a d a grahorka nepodnosi ciče. Buduć pako mi nikada neznamo napried, kakva će biti zima i kakvo proljeće: to je uviek probitačnije sijati grahorku na jar (s proljeća).

Kazali smo, da valja zemlju za grahorku dobro prirediti, da ju korov (drač) neuguši. Ako dakle poslje žetve žita opaziš, da ima jošte mnogo korova, valja ti ga počupati, da dobiješ obilatu ljetinu.

Tko može, neka grahorku po zimi posiplje smjesom od pepela, vapna, koštana brašna (*Knochenmehl*) i zemlje, ili pako starim truhlim gnojem, a neka ga branom razastre po polju — ona će mu taj trud obilato platiti. Isto tako koristno je po grahorku, ako ju s proljeća podrljaš, da može zrak, toplina i kiša laglje i dublje u zemlju probijati, jer onda i biljka bolje raste.

Tko neima u svojoj mekoti vapna *), neka kupi sadre (gipsa) i neka grahorku njim posiplje mjeseca Travnja ili Svibnja, kad poodraste, i to s jutra, dok ima dosta rose, ili pako poslje kišice. Ovo posipanje dobro će joj doći i onda, kad u zemlji ima vapna.

Ovako odgojena grahorka rasti će vrlo bujno i veselo. U Lipnju će procvasti krasnim crvenim u klas skićenim cvietom, dobrom pašom po pčele.

Osobito je liepo pogledati ovakvo cvatuće polje. Onda počimlje kositba.

Njeki gospodar pripovieda, kako je u pjeskovitu mršavu zemlju oko Bečkoga Novoga mjesta (*Wiener-Neustadt*) gdje mekota nije dublja od 2—3 palca, a pod njom je vapneni prud, posijao grahorku, pa je dobio kod prve kositbe 20 centih suhe krme na 1 jutru.

No gdje ćemo dobiti sjemena, želeć ju sijati.? — Za prvi put neznam vam druge pomoći, nego da ga kupite kod kojega sjemenara (u Zagrebu prodaje g. König funtu po 20 novč., centu po 19 for.) Komu je priličnije, neka se obrati na „Vrtlara kmetijske družbe na Poljanah v Ljubljani," gdje funta stoji 20 novč.; u jedan vagan ide 30 funtih.

Za buduće pako moramo kod kuće izvesti to sjeme, da nam dodje jevtinije.

U tom poslu postupaj evo ovako;

Najbolje sjeme daje grahorka, kad treći ili četvrti put cvate, tó jest treće ili četvrte godine; jer je

*) Da se osvjedočiš, ima-li vapna u tvojoj mekoti, uzmi od nje grudu kući, pa kad se usuši, kupi za koji novčić solične kiseline (S a l z s ä u r e) i nakackaj na zemlju: ako kiselina neuzavre, neima u zemlji vapna; ako uzavre, ima ga, a čim ga više ima, tim će više vreti. U Hrvatskoj i Slavoniji ima gotovo svagdje vapna u mekoti.

onda u najvećem naponu. Čim sjeme posve dozri, izpada iz ljuske. Nemoj dakle čekati, dok dozri, nego čim opaziš, da su zrna u dolnjih ljuskah smedja (braun), odmah daj kositi grahorku, i to, ako ikako moguće, u jutro, dok ima rose, a na odkose. Za koscem ide jedan težak s grabljami, sgrće odkose u ručice, a po 4 ručice veže na vrhu sa njekoliko slamakah, te ih onda postavi, kao kakvu lutku (zato se i zovu ovakve svezane ručice „*Puppe.*")

Ove stoje, prema tomu kakvo je vrieme, 8 do 14 danah u polju, onda ih odvezeš s jutra kući na kolih, na koja si prostro ponjavu (plahtu). Kad hoćeš da nakladaš ove svezane ručice, podmakni pod nje vile, pa ih baci na kola; ovako radeć najmanje ćeš sjemena iztresti, a ono će opet dozreti, pak i oklepine će se moći upotriebiti kao krma. A možeš grahorku sušiti i na kozlih kao djetelinu. Kad je sjeme posve zrelo, mlati se, pa se dobiva s jednoga jutra odsjekom 16 vaganah zrnja, dakle baš toliko, da možeš 4 jutra zemlje njim posijati.

Jošte bolje ćeš uraditi, kad naputiš djecu u grahorku, kad joj dolnje ljuske dozre, neka ih smužde iliti sljuštre (*abstreifen*) kao lišće s grane; a kada dozre i gornje ljuske, idu djeca opet, da i nje smužde. Ovako ćeš dobiti jošte više i zrelijega sjemena.

Isto tako od prilike postupa se i onda, kad se pravi sieno od grahorke; samo što se neskuplja odmah za koscem, nego se ostavlja jedno dva dana na odkosih. Onda se naprave poveće ručice, pa se ozgor svežu gužvom od grahorke i postave se na polju, neka se suše na zgodnu vremenu 5—6 danah. Kad se ove lutke dobro naprave, nemože im kiša lasno nahuditi, a krma ostaje unutri liepo zelena, makar i bila izvana blieda ili smedja. Samo se kaže, da se može ovakva grahorka takodjer sušiti na kozlih. Da ti se lišće nestrese, koje je baš najvrstniji diel krme, dobro ćeš uraditi, ako više onakvih lutkih zajedno svežeš, prije nego ih na kola nakladaš.

Jošte treba pamtiti, da se grahorka prije 8 godinah nesmie sijati na istom polju. Tomu se nećemo čuditi, kad uzmemo na um, da grahorka na istom mjestu stoji do 8 godinah, a za to vrieme izvadi iz zemlje veliko množtvo hrane, najviše rudah, koje joj gode. Tu treba dakle puno vremena, dok se opet raztroši toliko kamena i rude, da se njom može hraniti posijana grahorka.

Grahorka spuštajuć svoje žile tako duboko u zemlju, već i tim koristi gospodaru, što iz dubljine vadi hranu; a inače je nam mrtvica od male koristi. Kad se napokon podore, onda njezine dugačke žile struhle, a tim opet ugotavljaju hranu nasljednici grahorke. Ipak se mora kazati, da i od nje zemlja oslabi, najpače u tvarih, kojimi se hrani; ako dakle namjeravaš poslje 8 godinah opet sijati grahorku na istoj zemlji, pognoj ju više putah, da bude u snagi, kad posiješ opet grahorku. To je stvar posve pravedna; promisli samo, koliko si dobio gnoja od tolike krme, što ti ju je grahorka svako ljeto dala: pa zašto da nevratiš zemlji bar poveći diel onoga, što si od nje dobio, najpače ako znaš, da će ti se gnoj sav pretvoriti opet u koristnu plodinu. „Ohne Ersatz keine Ernte!" načelo je umnoga gospodarstva. To će reći, ako nepovratiš zemlji, što su iz nje izvadile plodine, zemlja će napokon prestati radjati.

Mraz.

Nastaje doba, gdje gospodarom prieti najopasniji njihov neprijatelj — mraz. Sgodno nam se dakle čini, da im priobćimo, što su o tom predmetu prirodoznanci uvježbali u najnovije vrieme.

Evo što piše doktor Nessler: „Kad se voda u kakvoj posudi smrzne, onda se tolikom silom razteže, da i najjaču posudu razkrha. Obično se misli, da ovako djeluje i mraz u bilju, naime, da se cjevčice, što ih ima u svakom rašću, budući pune soka, smrznu i onda puknu. Kad bi ovo istina bila, onda bi morala svaka pozebla trava svakako propasti, jer se razpukle cjevčice nemogu više srasti. Nego marljivim iztraživanjem pronašlo se je, da to nije istina, da cjevčice nepucaju, jer su vrlo pružne (elastične), te se razpruže, kad se sok u njih zaledi. Kora od drveta puca više putah na velikoj ciči, al tomu nije uzrok led, što se je stvorio u njegovih stanicah i cjevčicah, nego ta okolnost, što studen najviše djeluje na koru: ova se dakle skvrči prije ostaloga stabla, i buduć ga onda nemože obuhvatiti, to puca.

Što pozeblo bilje, pak i voće, gomolji itd. obično gnjiju i propadaju, to biva ponajviše zato, jer su se prebrzo odmrzli (odkravili, okopnjeli; *aufthauen*). Kod mnogih se je pokusah dokazalo, da mnoge trave, koje su inače vrlo meke od zime, to jest lasno pozebu — podnose ljutu studen, a da nepropanu, ako se samo polako odmrznu. Nego ako ih sunčane zrake naprečac ogriju, ili toplik (topao vjetar) smlači, ili ako ih pozeble unesemo u sobu — propast će nedvojbeno. Zato ako se prstom dotakneš pozebla lišća, ostat će na njem kao ozeblina od prstove topline. Gospodari znadu, da više putah pozebe bilje, koje inače podnosi veliku studen, zato što se je nenadano ojužilo.

Da se sačuvaš hudih posljedicah mraza, dotječe obično pokrivanje zemljom, slamom, šušnjem (suhim lišćem) ili omatanje slamom. Više putah se smrzne pod tim pokrovom zemlja i trava, al ova opet nepropane, jer ju onaj pokrov čuva od priekog odmrznuća.

Zato da pozeblo bilje sačuvaš od propasti, pokrij ga prije nego sunce izteče, ili zaštiti od juga, ili ga polij prije sunčanog iztoka hladnom vodom — i ova će zapriečiti prieko stopljenje. Vrtlari pripoviedaju, da su ovakvim škropljenjem spasili od propasti kupus i drugo povrće, dapače i cviet od breskve, koji je zametnuo rod, a nepoškropljeni propade.

Drvo će prije pozebsti, ako si mu u mrtvu jesen osjekao grane, ili ako si ga onda presadio: zato je bolje presadjivati i čistiti voćke stoprv u proljeće.

Ovdje valja jošte, što smo ovih danah svjetovali — valja zapriečiti, da voćke neiztjeraju prerano. Onako postupaju po imenu u Litvi (Lithauen), gdje nebi možebiti nikada trešanjah okusili, da neustave cvatnju do onoga vremena, kad se više neboje ljutih mrazovah.

Kako treba inače čuvati bilje od mrazovah, razložili smo na široko preklani u Gospodarskom listu.

GLASONOŠA.

Službene viesti.

Obznana. C. kr. glavni konsulat u Sarajevu priobćio je kr. namjestničkomu vieću dopis pokrajinske vlade bosanske od 15. ramasana/23. Veljače 1280/1864 br. 771, da je ista izdala na sve podčinjene kajmakije naredbu, po kojoj je svakomu trgovcu izvoz od 1000 okah žita dozvoljen, to jest, da se nijednomu trgovcu izvoz žita nezabranjuje, dok se u granicah od 1000 okah drži.

Što se slavnomu gospodarskomu družtvu pozivom na odpis od 25. Rujna 1863. br. 13913 znanja radi priobćuje.

Od kraljevskoga namjestničkoga vieća za kraljevinu Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju.

U Zagrebu dne 10. Ožujka 1864.

Oglasi o upražnjenih mjestih u ratarnici.

Dojdućega mjeseca Travnja imadu se tri zakladna mjesta, utemeljena po obćinah Dugosela, Oborovo i Brdovac, u ratarnici gospodarsko-šumarskoga zavoda u Križevcu popuniti.

Na ova za učenje gospodarstva utemeljena mjesta imadu pravo mladići rodom iz poreznih obćinah spadavših na postojavše političke obćine Dugasela, Oborovo i Brdovac, i samo u nestašici sposobnih natjecateljah iz obsega napomenutih obćinah moći će se primiti sposobni mladići iz drugih obćinah kraljevine Hrvatske.

Natjecatelji za ota mjesta imadu dokazati:

1) izvodom iz gruntovnice ili posjednim listom, da spadaju na stalež seljački i koliko zemljišta posjeduju.
2) Krstnim listom, da su 16. godinu dobe svoje navršili.
3) Školskom svjedočbom, da su dobrim uspjehom pohodili pučku učionu.
4) Liečničkom svjedočbom, da su zdravi i krepka tiela, te da su im ucieplјene kozice (boginje) ili da su ih naravski preboljeli.
5) Ako žive u zadrugi, očitovanjem ove, da ona privoljuje na to, da molitelj provede tri godine u ratarnici.

Timi dokazi podkriepljene molbenice neka dotični roditelji ili skrbnici do 20. t. m. predaju dotičnomu obćinskomu poglavarstvu, koje će predlog svoj, uz priloženje molbenicah, putem županijskoga kotarskoga suda najdalje do konca Ožujka podnieti imati kralj. ovom namjestničkom vieću.

Od kralj. namjestn. vieća dalm. hrv. slav.

U Zagrebu dne 8. Ožujka 1864.

— Mjeseca Travnja tg. primit će se šest ratarskih učenikah za trogodišnji tečaj u ratarnicu gospodarsko-šumarskoga učilišta u Križevcu o trošku zemaljske konkurencijalne zaklade.

Molitelji za ota mjesta imadu vjerodostojno dokazati sve ono, što je navedeno u predstojećem oglasu i timi dokazi podkriepljene molbenice preko županijskih kotarskih sudovah do 27. Ožujka podnieti kr. ovomu namjestničkom vieću.

Od kr. namjestničkoga vieća za kraljevinu Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju.

U Zagrebu dne 30. Ožujka 1864.

Domaće viesti.

— (Nevolja u Sriemu). Iz Rume u Sriemu pišu „Slavoncu“: U naših stranah svietu neznana bieda — glad — sve većma nas tišti i boli, u predjelih koji su uviek kao najplodniji i najbogatiji poznati bili. Poljodjelcem našim sve blago poskapalo, da neće deseti moći polja obradjivati, — s krovah se slama skida, pak se marhi daje, nebi li joj se još za koji dan život obdržao. Mnoge se već porodice izseliše, ili obijaju tudje pragove, — majke nejaku djećicu šalju u sviet, neka si mrva hljeba odkud odtud izprose i život spase. To vam je žalostna slika našeg životarenja u čuvenom bogatom Sriemu.

— (Nestalo je govedje kuge u Požegi). „Slavonac“ javlja: Za obću utjehu i umirenje donosimo radosti glas, da je u cieloj županiji požežkoj zdravlje kod marhe povoljno; da je marvinska kuga sasvim prestala, i sve su redarstvene naredbe ustranjene, zato će se svuda u županiji marvinski sajmovi slobodno držati.

Gospodarske viesti.

— (Pudilo buhačah.) Na skorom će se sijati presada, kojoj buhači najviše dosadjuju. U Francezkoj su uvježbali ovo jednostavno sredstvo za pudjenje i lovljenje buhačah. Oni umaču strugotine stolarske (*Hobelspäne*) u katran (*Theer*), pa ih onda razsiju po gredi, gdje je posijano povrće. Smrad katrana tjera buhače s grede, i koji svlada taj smrad, i odvaži se na nju, naliepi na koju strugotinu. Gdje neima katrana, možda bi i kolomaz pomagao. Katran je sada vrlo jevtin; u Zagrebu stoji centa u plinari (*Gasfabrik*) samo 2 forinte. Tko želi, da mu stupovi i drugo drvo negnjije, neka ga osmudi i onda katranom namaže.

Kućanstvo.

— (Novo maslo.) Poglavarstvo grada Frankfurta podranskoga pronašlo je, da se evo ovako može ugotoviti jevtino a dobro maslo (*Rindschmalz*), i zato da je propis taj odkupilo i objavilo. Uzmi na jednu funtu frižkoga škopova loja od prilike sajtlik dobra mlieka, pa ga u njem otopi, i dok je topao, prociedi kroz gusto sito. Onda prilij, miešajuć sve neprestano, 1 funtu dobra makova ulja, metni u tu smjesu 4 lota kore od kruha, 1 lot trave komonike (ćope; *Beifusskraut*) i 2 izkrišane glavice crljenca (crvenoga luka), otopi sve jošte jedanput i prociedi. Pomenuto poglavarstvo kaže, da je ovakvo maslo jevtino, tečno, da se dugo drži i tako masti kao 2 funte putra. Gdje ima mnogo škopovine, mogli bi to pokušati i nas obaviestiti. Samo će biti težko za makovo ulje, jer se kod nas malo maka sije; možda bi se moglo upotriebiti i drugo ulje za jelo.

Odgovori uredničtva.

G. V. D. u Zam. Naručenih jajah neima više za sada; strpite se dakle.

G. V. Š. u Mart. „Rigaer Leinsamen“ prodaje J. Brunotte, u Prage (Neue Allee Nro. 61.) funtu po 36 novč.

G. J. T. u Erd. Danas sutra dobit ćete napokon naručeno sjeme.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek**.

DODATAK

k broju 11. Gospodarskoga lista 1864.

Zapisnik

izvanredne sjednice podružnice Zagorske,

držane 10. Listopada 1863 u Krapini u prisutnosti presvietloga gosp. dvorskoga savjetnika Škendera Simunčića; podpredsjednika Petra Horvata, pak Slavoljuba Halpera, Nikole Rozgaja, Antuna Leskovara, Janka Žigera, Vjekoslava Ištvanovića, Franje Videca, Stjepana Varovića, Franje Strelca, Ljudevita Sartoria, i Franje Strašeka.

Pošto je gosp. predsjednik otvorio sjednicu, razloži uzrok današnjega izvanrednoga sastanka, u kojem će se na poziv osriednjega upravljajućega odbora izabrati podružnički zastupnici za glavnu skupštinu gospodarskoga družtva urečenu na 15. Listopada t. g., a ujedno viećati ob osnovi, za 20. glavnu skupštinu hrv. slav. gosp. družtva, po osrednjem odboru izdanoj.

Poslje pročitana dopisa upravljajućega osrednjega odbora pod br. 450. na predsjednika podružnice, preduzet bi izbor zastupnikah podružnice ove, i biše jednoglasno izabrani: gosp. Petar Horvat vlastelin, podpredsjednik podružnice, pak gosp. Nestor Kiepah vlastelin, a za zamjenika Slavomil Fink pismovodja podružnice; nakon toga započeto je pretresivanje osnove počam od 7. točke, te je zaključeno:

Pošto bi izkustvom znano, da po današnjoj upravi jako slabo u nas napreduje konjarstvo, zato što pastusi sadanji, premda velikim troškom uzdržavani, svrsi slabo odgovaraju, jer ih je očevidno premalo; ta za cielo dolnje Zagorje samo su dva, a toliko i za gornje Zagorje; i tako pastusi pregustim pripušćanjem malakšu, tako da je to nješto izvanrednoga, ako koja kobila zahvati i oždriebi:

Naloženo je dakle zastupnikom ove podružnice, da izjave prieku nuždu kriepke podpore, za koju će glavna skupština zamoliti visoko kralj. namjestničko vieće, da visoko ono dozvoli i opredieli iz zemaljske koje zaklade stvari primjernu svotu, kojom će se moći pastusi u dovoljnom broju pod nadziranjem županijskih organah držati, kao što je to bilo odprie, i to s mnogo boljim uspjehom gledeć na razplodjivanje i oplemenjenje plešine, nego to sada biva.

Nipošto se pako nepristaje na to, da se ta stvar povjeri obćinam, koje niti bi gledale na plemenitost niti vrstnoću plešine, nego samo na jeftinoću, po čemu konjarstvo naročito nebi napredovalo, nego nazadovalo.

Zaključeno je, da se predstavka glavne skupštine družtva, o istom predmetu od 5. Veljače 1862 na svietloga Bana podnešena, opetuje, u jezgri sadržavajuća, da se saborska osnova o poslu zadrugah, kao po narodnom zastupničtvu odobrena, privremeno kao zakon administrativni do budućega sabora u život privede.

Na točku 9. stran 1. pod *a)* mnije podružnica ova, da to u Zagorju, premda bi to možebit gdjekoji i poželjeli, ipak radi osobita položaja niti bi se dalo, niti bi shodno bilo izvesti, s razloga, što bi po tom gdjekojega zapalo sve u ravnici kao plodovitijoj, a drugoga sve na briegu ili obronku, po naravi svojoj manje plodovitom, što bi bila očita nepravda. — Na *b)* pako po predlogu gosp. predsjednika, mnije podružnica ova, da bi se posao taj političkim putem preduzeti, voditi imao, i to tako, da se na p. za županiju Varašdinsku dva odbora imenuju pod predsjedničtvom 1. i 2. podžupana, kojim bi skupština i obćinstvo županijsko po dva člana pridielili; oni bi mjestimice stvar preduzimali, s postupnim prizivom stranakah na visoko kralj. namjestničtvo i visoku kr. kancelariu; ovim bi se putem svrha prie postigla, negoli putem sudbenim, kojim se posao ovaj već 9 godinah s velikim troškom a poslabim uspjehom vodi.

Na 10. točku mnije podružnica ova, da je pitanje ovo u tiesnu savezu sa uredjenjem zadrugah, i dok se god ovo zakonitim putem nerieši, nit u ovom ništa zaključiti nije moći, jer dok posjedovno pitanje riešeno nije, niti o veresiji pitanja biti nemože.

Na točku 11. mnije podružnica, da i ovo pitanje spada ponajviše na zakonarstvo, onda stopram da se može razpravljati, kako da se kanalizira. Glede popravljanja sjenokošah i livadah mnije, da se paša u proljeće strogo zabrani, da se krtinci izravnaju, šikarje i grmovlje izsječe i na mjestu sažge, i polag položaja priskoči kopanjem jarakah, navodnjivanjem, gnojitbom ili drenažom.

Dok se zakonitim putem dotični zakoni nestvore, da županije polag vlasti si pripadajuće u pojavljajućih se tužbah potrebna i shodna odrede.

Na točku 12., da i ovo pitanje ponajviše spada na zakonarstvo, koje treba da potrebam i odnošajem odgovarajući zakon šumarski izdade; najnuždnije pako jest to, da se zabrani paša po šumah, kojom se svaki poraštaj šume upravo prieči i zatire.

U ostalom da se županije strogo drže dosadanjih šumarskih naredbah, i da tamo gdje se bezobzirno tamane ili batale šume protiv zdravim šumarskim pravi-

lom i kulturi, bilo to u obćinskih, vele-posjedničkih ili seljačkih šumah, da tomu županije polag vlasti si pripadajuće na put stanu, i zaprieče.

Na točku 13. *a*) da se razpiše natečaj za takovu knjigu, i da se nagradi onaj koj najbolju i svrsi odgovarajuću knjigu napiše; na *b)* podružnica ova poslje svestrana razmatranja za sada barem mnije, da financialni odnošaji naše porezi i nameti obterećene i iztrošene domovine, nedopušćaju takov znameniti trošak, već da bi se tomu za sada tako pomoći moglo, nesamo gorinavedenom knjigom za pučke učione i opetovničare, već i drugom jednom za učiteljske pripravnike s preparande, koja bi im služila za teoretičku pouku, a praktički da se poučavaju i vježbaju na gospodarskom pokušalištu, koje ako svrsi nebi odgovaralo, neka glavna skupština nastoji, da se zemljište zagrebačke svilane za pokušalište kupi. Knjigom ovom, namienjenom učiteljskim pripravnikom, koja bi se o zemaljskom ili županijskom trošku izdala, koristili bi se i stariji, t. j. i oni učitelji, koji su već prije preparandiju smirili.

Na *c*) da se županie svojski pobrinu, da se uz svaku učionu bezodvlačno podignu voćna rastila.

Na *d*) da na reforme, koje bi se obzirom na gospodarstvo u pučkoj učioni izvesti dale, i koje bi se po vještacih na glavnoj skupštini predlagale, zastupnici podružnice ove pristati i takove podupirati imadu; predlog pismovodje, da se u svakom školskom voćnom rastilu podigne troškom obćine i pčelinjak, u kojem bi učitelj školsku mladež praktično po načelu umna pčelarstva podučavati i rukovoditi imao, primljen je.

Na 14. Da se glavna skupština obrati na sve županije, neka bi ove svimi silami nastojale, da ako nebi mogla svaka pojedina sudčia ili knežija, da njih više skupa po jednoga mladića kao ratara pošalju u križevački gospodarski zavod, kojega bi obzirom na sposobnosti i vrlinu obćina izabrati imala; gospodarski pako zavod da županijam priobći koliko ratarah treba, i koliko ih se primiti može, da se ovako slabačke sile ovoga, domovini našoj toli potrebna zavoda podpomognu, napokon da se glavna skupština obrati na visoko kralj. namjestničtvo, da se ratari i pitomci ovoga za domovinu tako nuždna zavoda od dužnosti vojevanja oslobode.

Na 15. točku predlaže podružnica ova, da se skupština gospodarskoga družtva po obavljenih gospodarskih poslovih sazove, da ovoj čim više članovah prisustvovati i učestvovati mogu.

U Krapini 10. Listopada 1863.

Predsjednik — Kao pismovodja

Šimunčić. — *Slavomil Fink.*

Zapisnik

redovite sjednice gospodarske podružnice Zagorske dne 2. Prosinca 1863 u Krapini držane, u prisutju presvietloga gospodina Škendera Šimunčića kralj dvorskoga savjetnika, grofa Oskara Keglevića, Slavoljuba Benje, Nestora Kiepaha, Dragutina Dr. Vajzera, Franje Vaizera, Franje Hudjeka, Janka Žigera, Mate Kuneka, Franje Leskovara, Janka Borovečkoga, Tome Lepoša i Vjekoslava Ištvanovića.

Pošto bi gosp. predsjednik izjavio, da buduć na izvanrednu sjednicu 10. Listopada držanu mnogi članovi radi berbe prispjeti nemogoše, priobćuje izbor zastupnikah ove podružnice za glavnu skupštinu sl. gospodarskoga družtva hrvatsko slavonskoga u osobah gosp. Petra Horvata podpredsjednika, Nestora Kiepaha odbornika i zamjenika i gosp. Slavomila Finka izabranih, ove i prisutni jednoglasno potvrdiše.

Poslje pako, po želji onda neprisutnih članovah čitan je zapisnik posljednje sjednice dne 10. Listopada držane, u kojoj članovi pretresivahu i odlučivahu o točkah osnove po osrednjem upravljajućem odboru za 20. glavnu skupštinu izdane, te povladivši onaj zapisnik i zaključke s njekimi opazkami, da g. zastupnici nastoje, da iz pokušališta gospodarstvenoga za članove ove podružnice pribave sjeme vrlo koristna drveta „Ailanthus“ t. j. pajasena, i da se nastoji, da se ovo što više razprostre.

Poslje pako, u smislu pripisa glavnoga odbora za izložbu trojedne kraljevine, u sporazumljenju sa mjestnim kralj. povlast trgovištnim poglavarstvom izabran je imenovan pododbor Krapinski, koji će se svojim putem prijaviti istomu glavnomu odboru.

Zatim pako preduzeto je pretresivanje pitanjah, po predsjedničtvu podružnice ove predloženih, na koja odgovorio je pismeno podružnički pismovodja, te pročitao odgovor svoj, na ovaj, i to:

1. Kako da se voćarstvo u nas osobito kod pučanstva razprostre?

Prigrliv u načelu odgovor pismovodje, u tom se sjediniše, da se u smislu točke 13. zapisnika od 10. Listopada pod *c*) pozovu sl. županije da nastoje, da se bezodvlačno kod svake pučke učione zavedu voćna rastila, u koja da svako diete njekoliko divjakah posaditi, i pod rukovodstvom učiteljevim oplemeniti ima, — a ovaj da mu se oplemenjen opet povrati, da ga na sgodnu mjestu posadi i ogradi; učitelji pako u tom najrevniji, da se ili nagrade ili javno pohvale.

2. Kako bi se djelovanje gospodarskoga družtva i na pučanstvo protegnuti moglo?

Mnije, da se djelovanje, ovoga zavoda za sada samo na omladinu i budući naraštaj uporaviti ima, te se uspjehu kakovu nada samo od dobrih i valjanih pučkih učionah, pak od radinosti i revnosti tako domorodnoga svećenstva, kako i upravnih domaćih vlastih.

3. Kako da se nastoji o dignuću ratarstva?

Da to zavisi od uzajamnoga nastojanja gospodar-

skoga družtva i podružnicah sa autonomnimi i upravnimi vlastmi domovine naše, koje ako i sužene u obsegu djelokruga svoga, dobrom i snažnom voljom i domorodnom ljubavi mogu i najviše u tom obziru djelovati, a da se kod vlastih naših namjesti strukovnjak kao izvjestitelj ratarstva i narodnoga gospodarstva.

4. Kako da se pčelarstvo u nas bolje širi i podigne?

Za sada misli, da se pozove na zapisnik sjednice od 10. Listopapa točke 13. pod *d*) kojim zaključkom se nada, da bi se stvar ovim putem sigurno pomaknuti i pčelarstvo s vremenom znatno podići moglo.

5. Koje su poglavite mane i nedostatci našega gospodarstva u obće i kako bi im se uspješno doskočiti moglo?

Ovu je točku obširno obrazložio podružnički gospodin pismovodja u spomenutom spisu, gdje, predlažuć u tu svrhu neobhodno potrebita, povrh svega mnije, da se u ovo prelazno doba, našim manam, podobnim zastarjelim ranam, koje se samo lagano velikom njegom i pomnjivom i čestim prigledanjem i mukotrpnom uztrpljivošću liečiti mogu, uspješno im se samo neutrudivim vidanjem i postojanom i uzajamnom sviuh na to pozvanih faktorah radinosti i žrtvovanjem doskočiti bude moglo.

Pošto njekoji novi članovi prineske svoje za godinu 1863, i to p. n. gg. grof Oskar Keglević, Bakliža, Kačvinski, Kunek, Leskovar, Ločniker, Novaković, Šimonić, Vohel, Benja po 6 for. a. vr., a Vjekoslav Ištvanović za sada 3 for. ukupno 63 for. a. vr. položiše i nitko ništa više predložio nije, dignuo je gosp. predsjednik sjednicu.

U Krapini 2. Prosinca 1863

Predsjednik *Šimunčić.* — Pismovodja *Slavomil Fink.*

Zapisnik

sjednice gospodarske podružnice križevačke, držane dne 12. Siečnja 1864 pod predsjedom gosp. Dragutina Lambla ravnatelja na gospodarsko-šumarskom učilištu križevačkom. Prisutni bijahu p. n. gospoda: Dragutin David, S. Fodroci, J. Vuščić, K. Bukvić, M. Ožegović, Š. Farkaš, J. Bubanović, M. Baneković, Rušnov, Š. Šug, Köröškenji, Lipold, Hlava, R. Vidačić, D. Marković, Bielohlavek, F. Bubanović, J. Kohar, Š. Barabaš, J. Lajer, slušatelji na gospodarskom učilištu.

1. Proglašen bi zapisnik podružničke sjednice od 7. Listopada 1863.

2. Suglasno s programom za ovu sjednicu proglašenim povede se rieč o uspjehu svilarstva za godinu 1863, te bude svestrano pripoznato, da je ovo u županiji križevačkoj tečajem prijašnjih godinah sve to više padalo, te u zadnje doba sbilja do najnižega stepena dospjelo, a to iz uzrokah već prije po ovoj podružnici obširno razloženih i obće poznatih. S toga je ova podružnica radostno primila izviešće, polag kojega se je gospodarsko družtvo u Zagrebu valjano pobrinulo, da je uzmoglo lanjske godine predujmljenimi iz zemaljske pjeneznice novci čahurice kupovati, te tako prepriečiti, da ih proizvoditelji nisu bili prisiljeni, špekulantom uz vele lošu cienu prodavati. Glede kupovanja čahuricah po gospodarskom družtvu obavljenog, opaža ova podružnica, da je već prošle godine, premda to nješto kasno razglašeno, ipak na proizvoditelje čahuricah vrlo povoljno djelovalo, i da će se u buduće ovim načinom na to veće njegovanje svilacah poticati. S toga podružnica ova s največim veseljem razumi od g. predsjednika, da će se i god. 1864. opet čahurice po jedan stot. kupovati, samo je treba, da se to već sada po slavnom upravljajućem odboru čim prije po našoj domovini razglasi, te koliko je moguće, čim više miestah za kupovanje čahuricah odredi. Radostno saznade takodjer ova podružnica, da je sada na velikoj skupštini županijskoj medju gospodu kotarske sudce znatna količina bubina sjemena razdieljena, da se gojiteljem svilacah uručiti uzmogne.

3. Usljed poziva gradskoga podružnoga odbora za ljetošnju zagrebačku izložbu, izašilja takodjer i ova podružnica odbor sastojeći iz sljedeće gospode: Dr. Lambla, K. Bukvića, Š. Šuga, K. Vidačića, i F. Bubanovića, koji će se gradskomu odboru pridružiti, te zajednički i sa županijskim u tu svrhu pod predsjedom gosp. Šišmana Farkaša imenovanim odborom, kao podružni odbor poslovati.

4. Da ova podružnica na zagrebačkoj izložbi sa svojim vinom čim bolje zastupana bude, držat će se mjeseca Lipnja kao što i lani opet vinska izložba, za koju će se u svoje vrieme program i poziv razaslati.

5. Vinogradski red od visoke dvorske kancelarije hrvat. slav. i dalmatinske s opazkami prispjevši pretresavat će uredni odbor ove podružnice pridruživši sebi više vinskih vještakah, te posljedak ovoj podružnici priobćiti.

6. G. predsjednik izviesti podružnicu o položenih prinescih, koji su u Zagreb poslani. Sada pako položiše prineske sliedeća gospoda: Josip Muzler 12 stot. Dragutin Medvedić 6 stot. i Franjo Kovačić 6 stot.

7. Glede govedje kuge učinjene su od političkih organah potrebite naredbe, da se ta pošast dalje nerazprostre; nada je, da će sasma prestati.

8. G. predsjednik predlaže članom na ogled po g. Trumeru vrtlaru na gospodarskom zavodu vrlo vješto izradjeno raznovrstno voće iz voska, koje se i pozornijim razgledom od naravskoga glede oblika, boje itd., težko razlikovati dade. Ciena je komadu po različini veličine od 20 do 90 novč.

9. G. predsjednik preporuči gospodarom njeka osobito važna gospodarstvena djela.

10. Kao novi članovi pristupiše p. n. gospoda: Šišman Šug, vlastelin na Velikoj; Mirko Baneković, kot. sudac u Ludbregu, i Aleksander Barabaš, sudac u Moslavini, koji podpisavši pristupnice, budu s veseljem kao braća članovi pozdravljeni. Gosp. pako Dragutin Medvedić iz družtva izstupljuje.

11. Gosp. predsjednik Lambl, izabran već u zadnjoj sjednici kao zastupnik ove podružnice za glavnu skupštinu sada predstojeću, umoljen bi, da ondje polag svojega najboljega znanja i izkustva sudjelovati nastoji.

Predsjednik *Drag. Lambl.* — Tajnik *Josip Lajer.*

Zapisnik

odborne sjednice podružnice djakovačke, držane dana 21. Siečnja 1864.

Prisutni biahu:

Računovodja podružnice g. Antun Russi; pak pismovodja podružnice g. Antun Šunić. Nadalje odbornici podružnice: g. Karlo Böllein i g. Hugo Sudarović, a osim ovih još sedam drugih članovah hrv. slav. gospod. družtva, a odnosno ove podružnice.

1. Pošto su bivši predsjednik ove podružnice Pavo Penjić i izbrani pismovodja Luka Botić prošle godine umrli, a podpredsjednik g. Ivan Neumayer predsjedničke se časti odrekao, bijaše preduzet nov izbor za ove tri časti, pri kojem su na buduće tri godine većinom glasovah izabrani: za predsjednika g. Karlo Böllein, za podpredsjednika g. Hugo Sudarović a za pismovodju g. Antun Šunić.

Buduć se je pako ovim popunjenjem broj podružničkih odbornikah za dvie osobe umalio, zato biahu za odbornike nadalje izabrani g. sudac M. Milanković i obćinski sudac g. Ivan Laudenbach, koji posljednji kao novi član u kolo članovah hrv. slav. gospodar. družtva pristupljuje i stanovitu pristupnicu podpisuje.

2. Prisutni član g. Mirko Hrvat obznanjuje, da namiestni ravnatelj više gimnazije u Osieku g. Živko Vukasović želi biti članom ove podružnice, pošto se je kod podružnice u Križevcu izpisao. Podružnica ga ova radostno u svoj krug prima, te ga ovim kao redovitoga člana hrv. slav. gosp. družtva upravljajućem odboru javlja. G. Hrvat plati družtvenom računovodji 12 for. a. vr. za g. Vukasovića u ime dvogodišnjega prineska za 1863 i 1864.

3. Nadalje zaželiše biti članovi hrv. slav. gospodarskoga družtva i odnosno ove podružnice: veleč. g. podarcidjakon i župnik u Djakovu dokt. Franjo Šagovac i častni župski pomoćnik u Djakovu g. Gustav Jaić, te podpisaše vlastoručno dotične pristupnice, koje će se svojim načinom slav. upravljajućemu odboru hrv. slav. gosp. družtva dostaviti.

4. Pošto je član hrv. slav. gospodarskog družtva bivši professor bogoslovja u Djakovu, veleč. g. Mijo Erić župnikom u Lovasu postao, i iz Djakova otišao, zato se zametje pitanje, je dali će se on i u buduće smatrati članom ove podružnice. — Uslied toga biaše zaključeno, zapitati veleč. g. župnika Erića, da li on želi i u buduće biti podružničnim članom, a tom prigodom pritražiti od njega zaostavšu družtvenu pristojbu za prošlu godinu 1863.

5. Buduć je podružničko pokušalište, koje je preuzvišeni gosp. Biskup djakovački još prošloga ljeta podružnici blagohotno ustupio, te ograditi dao, za gospodarska pokušanja sasvim spremno, zato je ugovoreno, da će g. podpredsjednik Sudarović svojim načinom za isto pokušalište nabaviti dostatan broj raznovrstnih divjakovih babicah u ime oplemenjivanja voćakah, a g. Russi opet dostatnu kolikoću plemenitije loze.

6. Na pitanje jednoga člana odbora, jeda li će i za prošlu godinu 1863 svaki član platiti imati za mjestne potrieboće po 2 for. au. vr. kako je to u lanjskoj siednici mieseca Siečnja držanoj, odredjeno, — biaše zaključeno, da se za prošlu godinu, buduć podružnica nije imala nikakovih izvanrednih troškovah, neće primati nikakva miestna pristojba, onoj pako g. g. članovom, koja su ju već platila, upisati će se taj uplatak za god. 1864. u primitak, jer će se ova miestna pristojba kako god. 1864 tako i svake buduće godine, dok podružnica obstojala bude, poleg lanjskog zaključka uplatjivati.

7. Gosp. predsjednik obznanjuje, da je preuzvišeni g. Biskup J. J. Strossmaijer pripravan, ovoj podružnici ustupiti dva jutra zemljišta u tu svrhu, da pokuša nasadjivati pamučnu bilinu. Toga radi zaključeno je ovim zapisnikom umoliti slavni upravljajući odbor hrv. slav. gospodarskog družtva, da bi izvolio, ovoj podružnici obznaniti, od kuda i na kakvi bi se način moglo dobivati sjemena ove biline, takodjer i za kratak naputak, kako se pri uzgojivanju ove biline postupa, koji bi se naputak mogao sredstvom gospodarskog lista obnarodovati.

8. Cieli je odbor zaželio, u svomu pokušalištu nasaditi niekoličinu pajasenovih mladicah ili usijati niekoliko sjemena ovoga drveta; nu buduć podružnici, usprkos svemu nastojanju, nije do sada za rukom pošlo, niti sjemena, niti mladicah ovoga drveta dobiti, zato bi ugovoreno, sredstvom ovoga zapisnika umoliti slavni upravljajući odbor gosp. družtva, da bi, u koliko je to moguće, troškom ove podružnice nabavio joj budi koliko siemena ili mladicah pajasenova drveta.

9. Doznalo se je iz „Gospodarskog lista“ da je gospodarska podružnica u Križevcu sastavila vinogradski red, koji je već i kod najviše zemaljske oblasti pregledan; pa buduć bi takov vinogradski red i za područje ove podružnice od prevelike koristi biti mogao, zato je zaključeno, posebnim dopisom umoliti slavnu križevačku podružnicu, da bi jedan prepisak svojega vinogradskoga reda ovoj podružnici dostaviti dobrotu imala.

Dragutin Böllein, predsjednik. podružnice. — *Antun Šunić*, pismovodja podružnice.

Antun Russi blagajnik. — *Ivan Laudenbach*, odbornik.

Broj 12. *U Zagrebu* *24. Ožujka 1864.* **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se potom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Obća pravila rezitbe voćakah.

Nauk o obrezivanju voćakah tako je prostran, da se nemože u novinah, a kamo-li u jednom članku izcrpsti. O tom su napisali glasoviti voćari Du Breuil, Hardy itd. čitave knjige. Pak ti opet ni ova obširna djela neće doteći, kad bi htio sve posebice razlagati; jer onda nije dosta govoriti potanko o svakom rodu voćakah, nego se mora navesti svaka vrst napose, a kod svake vrsti mora se opet uvažiti tlo, podnebje i položaj voćnjaka. Sve ove *okolnosti* odlučuju i rezitbu, a tko to sve želi do *dna proučiti*, morat će študirati obširna djela o voćarstvu. Nego opet ima obćenitih pravilah, koja se mogu svagdje uporaviti; a kako da se uporave, tomu će se misaoni voćar brzo doviti. Ova ćemo pravila predočiti ovdje štiocem našim; nego valja im pamtiti, da se neprotežu i na mlada stabaoca u rastilu (*Baumschule*), nego samo na voćke presadjene onamo, gdje će ostati.

Dva su uzroka, zašto se voćke režu, ljepota i korist, to će reći, rezitbom se namjerava postići, da je liepo pogledati voćku, i da se prisili, neka što se može ranije, što se može više i što se može boljega roda nosi.

Ljepota i korist nisu si ovdje neprijateljice, već se baš liepo slažu. Liepo i pravilno odgojena voćka dat će uviek više i boljega voća nego stablo zapušteno. Jer posljedica pravilna oblika (forme) jeste pravilno razdieljenje soka po voćki, pak ovo je prvi uvjet rodovitosti.

Dobro voće raste samo na jaku stablu. Ponajprije dakle treba, da bude čitavo drvo krepko (nu to se nepostiže samim kosierom, nego kadšto valja i gnoj pozvati u pomoć); — zatim treba svaku granu posebice udržati u punoj snagi.

Prostor upotrebljuj shodno, to jest, popunjuj prazna mjesta granami, ne samo zato, što onakve praznine nagrdjuju stablo, nego jošt i zato, jer na praznu mjestu može biti rodna grana, te se ovako pomaže (što smo malo više preporučili) jednaka razdielba soka po drvetu.

Najviše pomnje potrebuju mlade voćke, koje zato, da se razviju u onom obliku, što im bje namienjen jošt u rastilu, koje zato, da postanu rodovite; al nemoj zapustiti ni starijega drveća; osobito ti valja skidati š njega sve bolestne i kršljave grane. Tko to čini redovito i razborito, udržat će rodnost svoga voćnjaka za dugo; al ako si stare svoje voćke od davna zapuštao, onda im ovakva rezitba nepomaže, već ih treba pomladiti.

Potreba pomladjivanja očituje se kod jezgrovnicah (*Kernobst*; kao što su jabuke, kruške) tim, što im iz stabla izbija puno mlazovah (šibljikah, vodenjačah *Wasserschoss*) to jest upravih dugačkih, al nerodnih granah; — a pećkovnice (*Steinobst;* koje imaju pećke ili koštice), po imenu šljive i višnje, treba onda pomladiti, kad tjeraju izdanke ili živiće (*Wurzelschosse*), t. j. mladice, koje su nikle iz koriena.

Kako se pomladjuju voćke? — Jabukam i kruškam, iliti jednom riečju jezgrovnicam, sreži sasvim do samoga stabla ili do stupa (*Hauptast*), grane stare i bolestne, a obreži jake i zdrave, svagdje pazeć, da nerazciepiš zdrava drva i nezaguliš zdrave kore. Ako si grane odpilio pilom (testerom), gledaj da bude rana posve ravna i gladka, zarubi ju dakle oštrim nožem, osobito onda, kad su u pile oveliki zubci. Sve poveće rane povij, ili zamaži valjanom mašću. Najbolje ćeš uraditi, ako kupiš katrana (*Theer*), a zamazanu njim ranu pospeš sitnim pieskom; ili pako kupi kalikota i otopi ga u etiru (*Schwefeläther*) ili u suhoj vinovici (*Alkohol*) — voćari zovu ovu otopinu *flüssiges Baumharz.* I pomanje rane zamaži ovom mašću, osobito kod pećkovnicah — to nezadaje puno truda, a korist je velika.

Kad želiš pomladiti šljive ili višnje, nemoj obrezivati starih a jakih granah, jer to nije probitačno, već skidaj samo kršljave i nevaljale grane. U tom poslu drži se gori navedenoga naputka.

Kazali smo, da u voćke treba popuniti praznine, to biva ciepljenjem u bok (*Pfropfen in die Seite*). Ovo

ciepljenje može se obaviti na tri načina: *a*) izsjeci u stablu jamicu na klin, a prema njoj sreži ciepak (kalem); samo se kaže, da rezotina stablu okrenuta mora biti dulja (ovaj način može se upotriebiti samo kod onih stabalah i granah, koje nisu deblje od palca; *b*) izsjeci jamicu na četiri sieka i sreži prema tomu ciepak (ovomu se hoće vješte ruke); *c*) presjeci koru ovako ⊤ i utakni unutar ciepak, onako srezan, kao što se radi kod ciepljenja u koru. — Sve ovako u bok utaknute ciepke treba poviti kao i rane, pa jošt ozgor likom privezati za stablo. Mjesto ciepka možeš samo oko metnuti u onaj priesjek; ovo baš moraš učiniti kod kaisijah i bresakah. Više putah ide nam sama priroda u pomoć kod popunjivanja prazninah. Ako naime ima na protivnoj strani kakva slaba grana ili mlaz, kojega ondje netreba, ovaj se mlaz na kraju poprieko sreže i savije tako, da se srezotina onamo za zarezano stablo ili stup privije, gdje želimo imati granu.

Ove mlazove možeš još i drugčije upotriebiti. Oni su puni soka, zato i rastu tako bujno: sreži dakle mlaz onako kao što se radi, kad se ciepi u koru, a pod rodnom grančicom, kojoj želiš dobaviti više soka, presjeci koru ovako ⊥ i utakni u taj priesjek vrh od mlaza. Ovako će sok iz mlaza navalit u rodnu grančicu, te će ova imati puno i liepa voća.

Rezitba djeluje na život stabla tim, što mienja tečaj soku. Čim više srežeš granah, tim je jače ovo djelovanje, a najviše se očituje u bližnjih stranah rezotine, evo ovako: *a*) na obrezanom stablu tjeraju iz okah mladice, gdje bi inače samo lišće bilo. *b*) Obrezano stablo ili grana bude jača. *c*) Pokrajne mladice ojačaju.

Podrezav granu nerodkinju (*Holztrieb*), iztjerat ćeš njezinih dolnjih okah rodkinje (*Fruchtholz*); a kad obrežeš oveću granu, ojačit ćeš bližnje rodkinje tako, da će doista roditi i rod svoj bolje razviti.

Da dobiješ rodnih pupoljakah, dobro je poodštipati iz jače mladice. Ovakvo štipanje djeluje na voćku kao i rezanje; a najsgodnije je vrieme za to izmak Svibnja i oko Ivanja dne. Isto tako djeluje i zakretanje ili sukanje ovih mladicah dok nepuknu.

Kad zarežeš koru naokolo pod granom, ovaj zarez prieči tok soka u granu, a kad zarežeš koru nad granom, umnožava ga. Ono prvi čini se onda, kad želimo natrag udariti prebujno rastuću nerodkinju, te će onda potjerati rodkinje; ono drugo radimo, da domaknemo granam, imajućim puno rodkinjah, više hrane, neka razviju svoj rod što više mogu. Ovakov zarez, izveden nad spavajućim okom, čini, da se oko probudi i iztjera. Jošte više od zareza djeluje, kad naokolo oguliš koru za $1/8$ palca.

Da sok više navali u granu i da ova bujnije poraste, to ćeš postići i onda, kad ovakvu granu, ako leži ili visi, uzpraviš i osoviš. Nasuprot ako uzpravu granu saviješ, obustavit ćeš joj rast.

Bujnost rasta treba onda ojačiti, kad se grana preslabo razvija, te nemože zametnuti rodnih pupoljakah; a ustaviti se mora onda, kad odviše tjera, a bez rodkinjah. Odavde razabiremo, da se one vrsti voćakah, koje od naravi živo tjeraju, pak i one, koje u jakoj zemlji stoje, moraju niže rezati. A voćkam slabo tjerajućim ili u lošoj zemlji stojećim treba priskočiti u pomoć, nesmetajuć njihovu rastu, to jest, ostavljajuć im više i većih granah.

Ima voćakah, po imenu krušakah, koje tjeraju puno rodkinjah; al im nevalja voće, što je naraslo na starih granah: ovdje dakle valja uklanjati stare rodkinje i voćku tako rezati, da iztjera mlade rodkinje. Ovo valja u obće za sve vrlo rodne fele, osobito pako za krušku zvanu Beurré blanc (*Weisse Herbstdechantsbirn*): ova nosi vrstan rod samo na mladih granah.

Što smo ovdje kazali, doteći će, da mladi voćari pogode pravi put, kojim treba udariti kod rezitbe; nego put ovaj pogodit će opet samo misaoni voćari, koji shvaćaju prirodne zakone i koji su se ponješto uvješbali u postupanju s drvećem. Kao što rekosmo, ova su pravila obćenita; al ima ih puno i osobitih. Tako n. p. kadšto valja srězati granu nad samim okom; kadšto valja ostaviti komad grane povrh oka. Kada treba jedno činiti, a kada drugo, isto tako i mnoga druga posebna pravila razlagat ćemo jedno po jedno drugi put. Jer nož je ponajglavniji pomoćnik voćarov, kojim on može čudesa tvoriti, ako vješto postupa.

Sad samo jošte njekoliko riečih o voćarskom orudju, koje, kad je valjano, neizmjerno olakoćuje voćaru posao. Voćaru trebaju tri pile: jedna za velike grane starih drvetah, druga malena za običnu porabu (najbolja je ona, što ju rabe u Hohenheimu), a treća, tako zvana *Stichsäge* za tiesna mjesta. Osim kosiera (*Gartenmesser*) treba mu još i voćarskih nožicah (*Baumschere*). Ovo posljednje orudje tako je usavršeno, da se može upotriebiti mjesto pile i kosiera, a tim se posao vrlo pospješuje. Nego tomu se hoće valjanih nožicah; jer obične nožice nerežu nego samo štiplju. Dobre nožice imaju okruglo oštrice (oštarje; *Schneide*); nasuprot kosier neka ti nebude odviše savit, jer onda nereže nego trga.

Obrtni grad.

Kamenica zove se njeki sada saksonski grad, slavenskoga porekla, kao što ime pokazuje, od kojega su Niemci napravili Chemnitz. Grad je ovaj na glasu radi svoje obrtnosti, i da se jasno vidi, kakvo je obilno vrelo bogatstva obrtnost, treba samo u Kamenicu otići, koja je živ primjer, kako se može siromašna varošica pretvoriti obrtnošću u bogat grad.

Glavne struke obrtnosti kameničke i njezine okolice jesu čarape i predja.

Jošte u 16. vieku bijahu čarape (blačice) u samoj

Englezkoj znamenje velike gizde. William Lee sagradio je godine 1589. prvi stan za pletenje čarapah (*Strumpfwirkerstuhl)*, i pokazivao ga je na kraljevskom dvoru učenoga bogoslovca Jakova II., englezkoga kralja. Na veliko začudjenje sviuh dvoranah pleo je ondje Lee na svom stanu vrlo brzo čarape. Al se je onda mislilo, da bi ovakov stan puno ljudma zaslužbu oteo, te je bio ovaj novi stroj (makina) od vlade zabranjen.

Lee je morao seliti iz domovine i umro je u tudjini od biede i nevolje. Po njegovoj smrti bio je njegov stroj upotriebljen; a da strah ondašnje englezke vlade nije bio istinit, to se vidi u okolici kameničkoj.

Godine 1844. bilo je u Kamenici i njezinoj okolici 22.000 čaraparskih stanovah, a 60.000 ljudih nalazilo je zaslužbu čaraparstvom. Roba, što su ju svake godine napravili, vriedila je do 5 miliunah forintih. Ovo množtvo je jošte raslo; godine 1856. vriedila je ta roba 6 miliunah forintih. Bi-li onaj narod zaslužio tolik novac bez Lee-va stana? Nije-li uprav taj stan uzrok, da si sada može svaki siromah nabaviti jevtine čarape, gdjeno su ih odprije samo velika gospoda nosila?

Kao što je u kameničkoj okolici razprostranjeno čaraparstvo, onako su i predionice (*Spinnereien.)* — Da svrnemo okom na postanak ovih strojevah!

Stanovnici Indije, Kitaja i Žapana oblače se od davna u pamučne haljine; al neima tomu 100 godinah, što se pamučna obrtnost u Europi zametnula i za kratko tako razširila, da osim željeza i kamena ugljevja neima možebiti stvari, koja bi bila u obrtnosti toliku važnost dobila, koliku pamuk.

Godine 1769. donešen je prvi pamuk iz Amerike u Europu. God. 1789. nije vriedio sav pamuk, što ga se je za godinu izvelo u sjeverno-amerikanskoj republici, niti 100.000 for. A pred sami rat, što sad u Ameriki biesni, izveženo je iz sjeverne Amerike u jednu godinu $3^1/_2$ miliuna denjakah, svaki od 4 cente, a sav ovaj pamuk vriedio je 300 miliunah forintih.

Amerika nepotroši niti $^1/_4$ toga pamuka, puna polovica toga množtva ide u Englezku, negovoreć o ostalom pamuku, što se onamo vozi iz Indije, Egjipta itd.

Do godine 1769. nisu Englezi više od 2 miliuna funtih pamuka u svojih fabrikah popreli i potkali; jer nisu imali strojevah. Godine 1764. izumio je tkalac Hargreaves samopreljku (*Spinnmaschine)* zvanu *jenny*, na kojoj je mogao jedan prelac sa 18 vretenah presti. God. 1769. sagradio je Rikardo Arkwright svoj *spinning trostle*. God. 1779. izumio je Crampton jošte savršeniju samopreljku, zvanu *mule*, koju je jošte više popravio Strutt god. 1792. Sad se poče uvoditi u fabrike para, da okreće vretena — ovim izumkom rasla je i pamučna obrtnost neizmjerno.

Godine 1781. doveženo je u Englezku već preko 5 miliunah funtih pamučna prediva; do god. 1821. naraslo je ovo množtvo na 132 miliuna, god. 1849. na na 842 miliuna, a god. 1859. na 1181 miliun funtih.

Više od pol miliuna ljudih hrani se u Englezkoj neposredno pamučnom obrtnošću, a više od 4 miliuna ljudih visi o toj obrtnosti posredno. Tomu se nećemo čuditi, kad uzmemo na um, da je pamučna roba, što ju je englezka god. 1859. izvezla u inostranstvo na prodaju, vriedila 1305 miliunah forintih. Najviše cvate pamučna obrtnost u županiji Lancashire, koja je imala prije 100 godinah samo 300.000 stanovnikah, a sad ih ima 2 miliuna i 300.000.

Godine 1856. bilo je u Englezkoj 2210 predionicah, u kojih se je pamuk preo na 28 miliunah vretenah, a tkao na 299.000 stanovah — sve parom; da se ova parna sila zamieni konjim, trebalo bi ih 95.000.

Ovako je Englezka ovladala cielom Europom.

U Saksonskoj prelo je pamuk god. 1861. 620.000 vretenah, i to ponajviše u Kamenici i njezinom okolišu. Izobilje vodene sile i blizina rudah za kameno ugljevje, kao i množtvo naroda, podupire ovu obrtnost.

Rieka Čopava okreće sama jedno 150.000 vretenah, a potok Viliš do 50.000.

Prije nego su izumili samopreljke, bilo je u kotaru kameničkom do 18.000 prelacah; sad ih se tri puta više hrani pamučnom obrtnošću, i od neznatne varošice postala je Kamenica liep i bogat grad. A valja znati, da je njezina okolica brdovita i neplodna, a naroda ima opet toliko, da ga na svaku četvornu milju 10.000 zapada. Što bi sad ovi ljudi radili, kako bi se hranili, da neima pamučne obrtnosti, da neima samoprelah? Istina, da je zaslužba običnih radnikah i ovdje slaba; al da je neima, morali bi od glada poginuti.

Najveću predionicu ima u Kamenici njeko družtvo dioničko, u njoj se okreće 50.000 vretenah. Pojedine predionice sukromnikah imaju po 120 sve do 4000 vretenah.

Kao što svagdje jedna struka obrtnosti probudjuje, razvija i pomaže drugu, tako i ovdje. Osim mnogobrojnih predionicah ima u Kamenici jošte 28 tvornicah, medju njimi 6 velikih, te se u njih hrane 4000 radnikah (*Arbeiter*). Najveća je pako fabrika Hartmanova, kojom se Kameničani osobito ponose, a doista vriedno ju je posjetiti; jer joj možebiti neima para u različitosti tvorinah. U toj tvornici prave se svakojake sprave, ratila, zanatničko orudje, samopreljke, parostroji pokretni i nepokretni, parovozi, turbini (za mlinove), strojevi za stolare, po imenu pile uprave i kružne *), blanjala *(Hobelmaschine*), bušila, dubila — sve do pomanjih spravah za kućnu porabu, dakle i mlinci za kavu. Parostroji ove tvornice zamjenjuju silu od 150 konjah, te okreću do 500 strojevah, medju ostalimi 100 blanjalah i 80 vrtalah i bušilah; ovakvo jedno blanjalo blanja na jedanput 40 stopah dugačke daske. Osim toga ima ondje jošt i 80 samokovah (*Hammerwerk*), koji kuju ogromne kotlove za parostroje; a na tokarskom stroju (*Drechselbank)* struže se kolo imajuće u promjeru 20 stopah. Ovi primjeri pokazuju dovoljno veličanstvenost ovoga zavoda, a valja znati, da je njegov vlastnik Hartman sam svoju sreću stvorio: on se je iz prostoga radnika svojom pomnjom i pameću popeo na čast prvoga obrtnika saksonske kraljevine.

Jošte ima u Kamenici do 50 mastionicah, gdje se masti (bojadiše, farba) pamučna roba, a 20 tiskarah pamučnine, gdje se pisana pamučna roba tiska.

---

*) Kružna pila (Kreissäge) sastavljena je iz više komadah namještenih poput oplatakah na željezno kolo, koje se vrlo brzo okreće i tako neizmjerno brzo pili.

GLASONOŠA.

Službene viesti.

— (Poziv.) Dne 7. Travnja t. g. držat će se sjednica gospodarske podružnice sveto-ivanske u sv. Ivanu u 9 satih prije podne, u koju se sva p. n. gospoda članovi ovim pozivlju.

Pretresat će se, osim običnih predmetah na upravu gospodarske podružnice spadajućih, jošte sliedeći:

1. O učestvovanju ovdašnjih ratarah i zanatlijah na dalmatinsko-hrvatsko-slavonskoj izložbi.
2. Kako bi se potaknuti mogao puk, da vrtove podiže, i kako da se umnoži gojitba povrća, koje množinu hrane i ljudem i marhi pruža?
3. Od kolike je koristi gospodarom gojitba krmadi? Kako bi se imala usavršiti?
4. Koji je najpreči i ujedno najkoristniji način pomladiti zapušten vinograd našega položaja?
5. Ucrvljivanje kore jabukova drveta silnu štetu nanosi ovdašnjim voćarom, neka se naznači tomu protimba.
6. Tako zvani hrć hametom obara mlade voćke i čokote, podgrizajuć mu korienje, te tako gospodarom neizkazanu štetu čini: što se ima činiti, da se taj neprijatelj usmrti?
7. Posebni predlozi.

Drag. Stražimir,
tajnik gospodarske podružnice.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. (*Izložba strojevah.*) Izložba trojedne kraljevine, što se pripravlja za mjesec Kolovoz ove godine, bila je izprva namienjena samo domaćim plodinam i tvorinam. Nego buduć je kod nas obrtnost na nizkom stupnju, najpače glede strojevah, to bi ova dosta slabo zastupana bila; pak je opet glavni cilj izložbe, da se razgledaju najvrstnije tvorine, te da obrtnici vide, u čem im treba napredovati, a kupci, gdje mogu valjanu robu dobiti. Zato je visoka vlada iznimice dozvolila, da će se na našu izložbu donieti moći strojevi, gdjegod u austrijanskom carstvu napravljeni. To će osobito dobro doći našim gospodarom, koji će ondje svojima očima razgledati moći svake vrsti ratila i strojeve, i tako se glavom osvjedočiti o njihovoj valjanosti. — Doznali smo, da g. Sollar skuplja veliku zbirku svakojakih ratilah za izložbu; a valjda će ih se više naći, koji će se za njim povesti. Osobito bi nam drago bilo, kad bi se naša braća slovenski fabrikanti u velikom broju u Zagreb potrudili.

Domaći ljekar.

— (Liek od nazebe.) Mnogi našinac uhvatio je prošle ljute zime kakvu nazebu (*rheumatismus*), koja mu dosadjuje, a nezna se je oprostiti. Evo mu čudnovata lieka, kog nebismo priobćili, da ga nisu po novinah mnogi ozdravljenici potvrdili. Evo samo jednoga primjera.

Načelnik grada Arnstadta, Kehl, pripovieda, kako mu je nazeba dosadjivala u desnom ramenu, da ga ni dići nije mogao. Slučajno ga ubode srdita pčela pod nokat od desnoga palca, ovaj počne otjecati, pak i sva ruka; al s otokom nestalo je sasvim nazebe, nit se je više povratila. Nesrećom u jesen nakisne i nazebe iznovice; sad se sjeti onoga lieka i otidje pčelinjaku, da se da ubosti od pčele; mjesto jedne, ubodu ga dvie, i to ljuto. Uspjeh je bio isti: ruka je otekla, a nazebe i boli nestalo je za četvrt sata.

— Sadno, to jest ranu od sedla, da brzo izliečiš, operi ju čistom vodom i pospi u prah strvenom mirom (*Gummi myrrhae.*)

Gospodarske viesti.

— (Nova živica.) Osim preporučenoga dosada grmlja za živice osobito valja za nju drvo, nazvano Gledičevac trotrni (*Gleditschia triacanthos*). Ovo je inače liepo veliko drvo, načičkano dugačkim trnjem (sve po tri trna zajedno), zato se priča, da je trnov vienac našega spasitelja od granah Gledičevca opleten bio. Sjemenja od njega možeš svagdje jevtino dobiti, pak i mladoga drveća, koje se prve godine doli sreže, da potjera više granah iz koriena, a inače se postupa š njim kao i s glogovom živicom; nego gledičevac raste puno brže, tako da ćeš od njega dobiti već za tri godine gustu živicu, kroz koju ti se nijedna zvjerka neće provući. U svakom perivoju i povećom vrtu ima gledičevacah, po imenu ih mnogo ima u Zagrebu u nadbiskupskom vrtu i u Maksimiru.

— (Čvrst tarac.) Tko želi napraviti jevtin a čvrst put ili stazu, najpače oko kuće, na vrtu itd., neka postupa evo ovako: Na suhu vremenu navezi na put ili stazu šljunka (krupna pieska), da ga bude barem za pol palca (cola), poravni sve liepo, a onda naspi za $^1/_4$ palca živoga raztrošenoga (samo ne staroga) vapna, pa ga opet pospi šljunkom za $^1/_4$ palca. Pokle je sve u redu, uzmi škropilo s ružicom (kantu) i polievaj put vodom toliko, da se vapno može gasiti. Ono će se sa šljunkom pretvoriti u tvrdu kao kamen koru, koja se neće lasno strošiti, niti prašiti, niti vode propuštati, nego će biti svakim danom sve to čvršća, a trajat će Bog zna dokle, najpače kad neide mnogo kolah po takvom putu. Ovo preporučuje njeki berlinski lučbar, oslanjajuć se na svoje izkustvo.

— (Ključići.) Mnogoljetnim izkustvom se je dokazalo, da vinograd dulje traje, kad se posadi ključićim, nego bradašim (prpoljcim): uslied toga je u inostranstvu za polovicu ciena pala bradašem, jer sve hoće da sadi ključiće (sliepu lozu.) Ovako javlja *Fundgrube.*

— (Mah na busenu.) Komu dosadjuje mah (mašina) na busenu u vrtu, neka ga pospe u prvo proljeće pieskom, koji je ležao u gnojnici, ili pako čadjami (sadjami); maha će nestati, a trava će ljepše rasti nego odprije.

— (Gusjenice na ogrozdu.) Ako su ti na ogrozd ili agriš (*Stachelbeere)* nalegle gusjenice, pospi grm pepelom, za kratko će gusjenice popadati i poerkati.

Svaštice.

— (Seoske železnice.) Županija dolnjo-renska u Francezkoj odlučila je pretvoriti sve svoje seoske ili obćinske pute u železnice za marhu. Tim će se prištediti puno tegleće marhe; jer na železnici vuče jedan konj do 160 centih.

— Bečka pošta odpravila je prošle godine do 17 milijunah listovah.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

Broj 13. **U Zagrebu** **31. Ožujka 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se potom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novega novca.

GOSPODARSKI LIST.

Predence.

Bez djeteline neima dan danas pravoga ratarskoga napredka; jer bez nje nemože lasno gospodar namaći potrebite krme svojoj marhi, kad ju negoni po golih i suhih pašnjacih, gdje samo trati gnoj od hrane, što ju je u štali dobila, a kući se vraća gladnija nego što bijaše onda, kad je pošla na pašu. Umni gospodar goni marhu samo na pravu pašu, gdje se može zbilja nasititi; a inače ju drži u hlievu i hrani djetelinom ili drugom vrstnom krmom. Uz ovakov postupak liepo napredaje marha i daje gospodaru puno izvrstna gnoja, kojim pomaže svoje loše oranice, da mu trud obilato plaćaju, te može onda laglje nositi težke terete, kojimi ga država prti. Zato, gdjegod okrene ratarstvo napried, ondje počnu sijati djetelinu; a Niemci joj pripisuju ponajviše svoj gospodarski napredak.

I naši su gospodari već progledali, to se i kod nas sije podosta djeteline, a sijalo bi se je jošte više, da neima huda neprijatelja, i taj je predence (vilina kosa, mačak; *Flachsseide*), koje ju hametice tamani, i time gospodaru dvostruku štetu čini; jer prvo, lišavajuć ga krme, kojoj se je nadao, u veliku ga nepriliku dovodi; a drugo, gubi mu novce, što je potrošio na skupo sjeme. Ovo je uzrok, što su mnogi zamrzili na djetelinu, te je nesiju toliko, koliko bi trebalo. Nu to nevalja; jer će ovako naše gospodarstvo opet natrag udariti: nam se valja boriti s onim neprijateljem djeteline, a neostavljati mu mejdana poput kukavicah. Da našim gospodarom olakotimo ovu borbu, već smo njekoliko putah govorili o predencu; nego lanjske njihove tužbe, da im je od njega djetelina ljuto postradala, potiču nas, da se opet povratimo k tomu predmetu, nebi-li nam za rukom pošlo, potankim razglabanjem upoznati gospodare s naravju predenca, te će mu onda laglje haka glave doći.

Predence je vrlo čudnovato bilje. Niče iz vrlo sitna sjemena, nu onda samo, kada dospie na korien kakve druge trave. Kad mu stabljika, tanka kao konac, poodraste, posuši se korien, a stabljika, vijuć se oko kakvo trave, pije sok iz nje i hrani se njim. Toga radi ima sitne bradavičice, koje proniču u stabljiku omotane trave, i ova, lišena svoga soka, mora usahnuti. Cvietci predenca skićeni su u malu ružicu, a tako su drobni, da ih jedva razabireš; cvate od Lipnja do Kolovoza, a iza njih ostaju mjehurci, puni sitna kao prah sjemena.

Od predenca ima više vrstih: *a*) obično predence *(Cuscuta europea)* ovija se oko koprive, hmelja.

b) Dušičino predence *(E. Epithymum)*, plete se oko babine dušice, vriesa, djeteline, grahora, leće i tako dalje.

c) Lanovo predence *(E. Epilinum)* povija se oko lana i hara ga hametice. One prve dvie vrsti su crvenkaste, a ova treća je žućkasta.

Kako će se gospodar oteti tomu zlu?

I. Ponajprije neka nabavi čista sjemena od djeteline, lana, grahora, u kom neima sjemena od predenca.

Ovo je lasno kazati i naložiti, al je mučno izvesti. Sjeme od predenca je neizmjerno sitno. Kad ga gledaš, rekao bi, to je prah; nego kad taj tobožnji prah većalom (mikroskopom) motriš, razabireš, da je to pravo sjemenje. Kad pregledaš djetelinje sjeme na ruci, nećeš ni zamietiti predenca u njem — to je uzrok, te se mnogi gospodari prepiru, da im je bilo posijano sjeme od djeteline čisto, pa da je djetelinu opet obraslo predence. Nego kad sjeme metneš na bielu hartiju, i razgrneš ga, spazit ćeš na papiru crn prah — to su ti ponajviše sjemenke od predenca. — Treba dakle djetelinu otriebiti od njih; nu to i jeste muka. Najjednostavniji način triebljenja je, da djetelinje sjeme prosiješ kroz sito, upravo tako riedko, da može propadati predence, a nemože djetelina. Nego eto nevolje! Sjeme od predenca hvata se za sito i za sjeme od djeteline. Kad ga dakle namjeravaš prosijati, metni šaku po šaku u sito, pa ga tari i ribaj, te lupaj po situ, da se predence odieli od djeteline, i da propane kroz sito. Ako tako neuzradiš, badava ćeš se mučiti; jer će ti puno predenca

ostati u djetelini. A tko se može u tom osloniti na svoju družinu, da će mu onako pomnjivo prosijati sjeme? — U Njemačkoj je izumio njeki tvornik osobit stroj, kao vijaču, na kojoj triebi podpunice djetelinu od predenca. I mi smo već taj stroj napomenuli, a njemačke ga novine hvale na sva usta; nu dosada ima samo jedan jedini onakov stroj. Nam dakle tim nije pomoženo. Buduć pako obično prosijavanje takodjer nedotječe, to su njeki gospodari uzeli vodu u pomoć, te postupaju evo ovako:

Uzmi dvie kace ili badnja, od kojih ima svaki doli pipu. Pod jedan badanj podmeni s jedne strane kakvu cjepanicu, da badanj stoji nagibce (*geneigt*), a drugi nastavi povrh njega tako, da iz njegove pipe može voda teći u dolnji, i to na onoj strani, koja je uzvišenija. Tada napuni oba badnja vode, i otvori pipu na gornjem: voda će iz njega teći u dolnji, a iz ovoga će se prelievati preko nagnuta kraja. Čim pipu otvoriš, odmah siplji polako djetelinje (ili drugo) sjeme, koje želiš otriebiti, u sredinu dolnjega badnja. Prelievajuća se voda splavit će lako predenčano sjeme, pak i prah, pljevu, šturo (prazno) zrnje i drugu glotu; a zdravo sjeme, budući težko, pada na dno badnja. Kad otječe sva voda iz gornjega badnja, a ti imaš jošte sjemena za triebiti, napuni ga i opet vode, i tako radi, dok se dvie trećine dolnjega badnja nenapune otriebljena sjemena. Onda zatvori gornju pipu, a otvori onu od dolnjega badnja, da otočiš vodu sa sjemena; nego da ti i ovo s vodom neodleti, i da se pipa njim nezabrtvi, metni, još prije nego si vode nalio, u dolnji badanj pred pipu rukoviet slame i pritisni ju ondje sa dva kamena; veće sjegurnosti radi toči vodu na sito, u kojem će ostati svako zrnce, koje se je možebiti provuklo kroz pipu. Neće biti s gorega, ako sjeme dva puta ovako opereš. Najposlje ga prostri na riedko, pregrći marljivo, a kad se na zraku prosuši, sij ga na polje, pa se neboj predenca. Ova je radnja malko dosadna, al je sjegurna; proračunaj dakle, što je bolje po te: orati, sijati djetelinu, a nekositi je, jer ju je predence utamanilo; ili pako prati sjeme i dobiti puno čiste djeteline.

II. Al pored najveće pomnje oko sjemena dogadja se ipak više putah, da se predence zaleže po djetelini ili lanu. Koji je tomu uzrok? „Eto vidite, da sijanje i pranje djetelinjeg sjemena ništa nehasni!“ — ovako će govoriti gospodar, koji nije viknuo iztraživati stvari do dna, nego sudi o njih, kako mu se na prvi pogled učine. Drugčije radi misaoni gospodar, on nastoji umom svojim proniknuti narav svake stvari, i tek onda izreći sud o njoj, kad mu ovo za rukom podje. Ovako postupajuć i kod predenca, doći će u trag onomu uzroku, koji mu toga nepovoljnoga gosta u njegovu djetelinu uvuče. Sjeme od predenca niče samo onda, kad dospie na korien povoljne mu trave, kao što je n. p. lan, djetelina; a kad ga posiješ u zemlju, makar i najbolju, neće proklići. Nu zato opet nepropada, nego leži u zemlj baš i više godinah, a da mu klica nepogine, te potjera, čim naraste do njega kakva trava. Ako si dakle ostavio na svom prvašnjem djetelištu predenca, nečudi se, što se je ovo poslje više godinah opet pojavilo, premda si sada čisto djetelinje sjeme posijao. — Drugo, sjeme od predenca je vrlo sitno, lasno ga dakle vjetar s tudje djeteline u tvoju prenese. Zato, makar posijao najčistije sjeme, treba ti na oprezu biti, i to osobito prve godine, jer se onda nemože saleći mnogo predenca uz potrebit opaz; ako mu nedoskočiš ljetos, imat ćeš ga do godine sijaset. Pregledaj dakle marljivo svoju djetelinu; predence nije izprva po svem polju razprostranjeno, nego samo gdješto: čim gdje zapaziš, da se predence oko nje vije, pokosi ju ondje tik do zemlje, i to 2—3 stope naokolo, da neostane skrivena nijedna biljka od predenca. To treba onda učiniti, kad je predence poodraslo; jer onda neima više koriena, te ga svega odneseš s polja s pokošenom do talah djetelinom. Nu kositi treba prije nego sjeme dozri, dakle do mjeseca Srpnja; ako počekaš, dok procvate i sjeme se prospe, badava si se mučio košenjem. Ako si pako djetelinu već lani posijao, a ljetos opaziš, da je predence odviše mah uzelo: onda ju pokosi do talah, prije nego predence procvati, pak ju tada podori. Kositi ju moraš za rana, dok su konci od predenca mekani, jer onda pojede marha i njih, akoprem ne baš rado; a kad počekaš, dok predence ojača — ogadit će se marhi od njega i djetelina. Tko ima ovce, može ih napustiti prije oranja na ovakvo djetelište, da ga popasu. Ovce možeš napustiti i onda, kad opaziš na posijanoj lani djetelini gdješto predence, neka onakva mjesta popasu s proljeća. Mnogi preporučuju polievanje ili škropljenje djeteline, gdje ima predenca, vodom, u kojoj je otopljena zelena galica (*Eisenvitriol*), 1 funta galice na 2 oke vode.

III. Pokle si sve ovo pomnjivo učinio, još ti treba na oprezu biti za budućnost. Sjeme od predenca je vrlo tvrdo od smrti, to jest, klica mu neće lasno uginuti. Ako ga n. p. marha pojede, neće se u utrobi njezinoj raztvoriti, nego izadje zdravo s gnojem, i donešeno na polje nikne opet; dapače nikne i onda, kad je bilo nezrelo pokošeno, jer kasnije dozrieva. Da se toga zla za buduće vrieme oprostiš, najbolje ćeš uraditi, ako svu pokošenu djetelinu, u kojoj ima predenca, pomnjivo sakupiš i spališ, ili sabiješ u kakvu jamu, gdje će se spariti i sagnjiti. Ovako radeć osjegurat ćeš se za budućnost od te biede.

Gavran*).

„Eto ti zime!“ povikne mlado i staro, kad se prvi snieg pokaže, pa se počnu razgovarati o prošlom

*) Ovaj zanimivi članak izvadjen je iz „Vienca“, što ga naš marljivi g. Mažik izdaje mladeži za zabavu; a uvjereni smo, da će ga i naši štioci s veseljem čitati. III. svežčić će na skorom ugledati bieli sviet i sadržavat će više ovakvih zabavnih pripoviestih. Ured.

ljetu. Snieg pada tako gusto, kao da hoće njekoliko hvatih visoko napasti. Čitava je okolica kao najgušćom maglom pokrita, nigdje nevidiš ni živoga stvora; sve se je posakrilo pred ljutom zimom. Čudnovat je to život, kada nastaje prvi zimski dan. Sve je svečano i žalostno, veselo i raztuženo. Stari sviet, stara krasota, stari život — sve to propada; no za koji časak nastaje nov sviet, nova krasota i nov život. Trava se je smrzla, al eto ti nježnoga sniega; lišće je sa stabla opalo, al eto ti kitine, novog uresa grančicam. Prije se je posvuda čuo štropot, sada je posvuda mir, te samo mir. Nigdje nečuješ nit glasa, nit nježne piesme — slavulj nepjeva u gaju, ševa se nepenje nebu pod oblake, da da ondje ćurliče uzhićene svoje pjesme, niti sam vrabac neotvara prostačkoga svoga grla, nego čuči u zakutku mirno i tiho, kao da mislî misli svakojake.... „Krra!" — Šta je to? Dakle se ipak u zimskoj ovoj pustinji čuje jedan glas, ipak se u širom polju, na bieloj njivi odzivlje ptičja pjesma. A odkuda hrapavi glas? Evo ti gavrana, kako se je rad obraniti od nesmiljene zime i bridkoga sjevera; razgleda se po svietu, pa čučne, k zemlji, razširi krila i kao u s dvojenju leti na drugo mjesto, te opet tužno zagrakće „krra!"

„Dà, hrapava glasa!" kazat će tko, pak opet nam u *toj gluhoj* zimskoj dobi omili, te njekako žalimo *tu svjetsku* protuhu bez kuće i kućišta. Sama priroda ga je slabo nadarila, davši mu dosta prostu odjeću i hrapavo grlo, te siromah nemože dugih zimskih večerah zapjevati koju veselu pjesmicu, da si vrieme prikrati. Pak opet kažu, da ima puno sposobnosti za pjevanje! Nije-li to strašna poruga? Gavran pako, znajući, da ga svatko mrzi i prezire, nastoji neprestance, da se osveti svemu, što mu na put stane. A kada mu dodija skakutanje po zemlji težkom mukom, poleti u zrak, i zagrakće opet žalostnu svoju pjesmu „krra!"

Jedino, čim ga je narav nadarila, jest njegova dosjetljivost i oštroumnost, kojom se zna iz mnoge pogibelji lukavo izbaviti. On umie razlučiti lovca od drugoga čovjeka, i kad zanjuši prah i olovo, odmah poleti drugamo, gdje neimate za njega neugodne vonje. A seljaka se neboji ni malo, već ide za njim kada ore, te pobira iz brazdah crve, miševe i kukce. Svoju duševnu sposobnost zasvjedočava gavran osobito tim, što zna vješto tražiti hranu, kad mu je, osobito zimi, ponestaje. Onda dodje i do samih kućah, te traži u gnoju kukavnu svoju hranu. Snužden i nezadovoljan druži se tu sa svojimi rodjaci, vranom i svrakom. Nu sve je spreman, da krade, ubija i grabi. Ljeti stanuje u gustih šumah, odkuda dolazi k potokom, da ugrabi koju bezzubku te š njom u zrak, i ovdje ju tako dugo spušta i opet u vis nosi, dok ju nerazbije i malu živinicu iz nje neprogutne. Isto tako umie i orahe razbijati, dok do jezgre nedodje. Obična pako hrana su mu bube i kukci.

Po polju izkapa debelim svojim kljunom jamice, da se crvih dočepa, koje svojim mladim nosi. Jošte lovi krtove, miševe, guštere i žabe, ždere i strvinu, te nam je tako dosta koristan. U Englezkoj ga toga radi vrlo štuju.

Svoja mlada ljubi neizmjerno; često se za njih bori, i baca se u najveću pogibelj, da ih obrani. Neprijatelj je svakoga autoriteta; gavrani udaraju združenimi silami i na orla, kralja pticah, a više putah se dogadja, te mora orao brže bolje okrenuti ledja, da izmakne svojim neprijateljem. Samo čovjeka se boji, koji svašta smišlja, da siromaha ubije ili u robstvo odvede. Nu ni gavran nije u tom pogledu baš po glavi ozebao. vješto se umie liepku s puta uklanjati; ali zamke — te je morao izumiti najveći njegov neprijatelj, u nje bo lako zapane, ako su samo vješto nastavljene. Kad se ulovi, počne se bacati, krilima tući i žalostno graktati; drugovi njegovi, začuv njegov plač i lelek, dolete k njemu, požale ga, ali nemogav mu pomoći, ostavljaju ga njegovoj sudbini. Nu lukav čovjek rabi još i druga sredstva, da ga ulovi. Znajući, da gavran netrpi sove, metne ju kamo na livadu, a eto ti jato gavranah, koji se ubogoj sovi rugaju, sa svih ju stranah napastajuć. Nu njihov ples netraje dugo, jer ih ubija nesmiljeno zrno, što ga je sakriveni čovjek iz puške izbacio.

Premda je u naravi uviek, da upravo kažemo, divlji, to pripitomljen ipak postaje smiešan drug, akoprem nikada svoje ćudi sasvim nemienja. On ostaje uviek tat; sve što sja, odnosi i tako dobro spravlja, da toga nitko više nenadje. I u kući je razbojnik, te nikomu nedaje mira, bila mačka, kokot ili dječak; sve bode svojim kljunom štogod može. A kad mu za rukom podje, da koga oštro ujede, skoči na prijašnje svoje mjesto, i učini se nevješt; samo onda, kad kakovu osobitu ludoriju počini, počne porugljivo graktati. Najvoli se u kući družiti s djecom i družinom, jer dobro zna, da će mu ovi njegove šale oprostiti. Vrlo rado pokazuje razne svoje majstorije, a osobito se ponosi svojom jezikoslovnom vještinom. On umie ponašati lavež psa, miauk mačke i kukuriek pjetla, pa kad mu to sve liepo ide, povikne „Jakob!", i to najprije tankim, pa sve debljim glasom, dok napokon nesvrši glasom, što mu iz trbuha dodje. — Kada hoće da u sobu unidje, pokuca jedan, dvaputa na vrata, a kad mu se otvori, uljeze u sobu, šeće se kao kakav bakonja po njoj, najposlje skoči na stol i odnese sve, što odnieti može, bila vilica, nož, soljenka, meso ili kruh. Kad mu se kruh drobi, guca sve, što mu u vrat dospie, pak odleti kamo u kut, da to spravi, i onda dodje opet na trag, da radi, kao što i prije.

GLASONOŠA.

Službene viesti.

— (O g l a s.) (*Prodaja voćakah.*) U rastilu kr. gospodarsko-šumarskog učilišta u Križevcu ima na prodaju više vrstih m l a d i h v o ć a k a h i t r s j a, naime Reitzensteinske šljive, Ivanove š l j i v e, šljive carice, crvene kajsijolike šljive, kasne jarebčice (*Perdrigon*), prave velike pintare (*Reineclaude*) — komad po 40 nov.; — izvrstne fele b r e s a k a h (*Belle de Vitry, Teton de Venus, Belle garde, Vall Bery*) po 50 nov.; t r s j a raninu (*Augster*), kraljevinu, dišuću raninu (*weise musquirte Urbanitraube*) — 100 korinjakah po 1 fr. 50 nov. Napokon ima troljetnog korienja od biele burgindske i zelene moravske (Ivančičke, *Eibenschütz*) š p a r g e, 100 kom. po 2 for. 50. nov.

Ravnateljstvo kr. gospodarsko-šumarskog učilišta
U Križevcu dne 15. Ožujka 1864.

D. Lambl,
ravnatelj.

Domaće viesti.

I z Z a g r e b a. Mnogi su se članovi pritužili, da plaćeni od njih prinesci nisu bili zapisani, te su morali po dva puta platiti, nesjećajuć se, kako ili po kom su svoje novce poslali. Da ovakvim tužbam u napredak doskočimo, priobćivat ćemo od sada svake četvrt godine sve primljene prineske, te molimo svu gospodu, koja su platila, neka se potraže u tom popisu, jesu-li ondje. U današnjem dodatku je prvi popis ljetošnjih prinesakah.

— Iz K r a l j e v a v r h a dobili smo ovo pismo: „Pregledajuć „Glasonošu“ omiljenog nam i svim inim „Gospodarskoga lista,“ nebih-li gdje našao naputak, kako se pravi crnilo (tinta), nadjoh ga u broju 7, od 14. Veljače god. 1861. Ali na onakvi način nemogu praviti crnila — buduć se ondje navadjaju stvari, kojih niti poznajem, niti znati mogu, gdje bi ih kupio, a možebiti su te stvari i skupe. — Ja pako, kao učitelj, trebam za učenike dosta crnila — a neima paušala niti od nikuda jednog novčića, za kojeg bi mogao crnila kupiti, niti dobročiniteljah mogućnih. Te tako siromašni učenici nemogu si nabavljati za dosta, šta im je za nauk potriebno. A u dućanu na selu kupovati crnilo, to je toliko, koliko u gradu kupovati najfiniji rum. — Jer od ono nješto robice, što se za prodaju imade, zahtieva se puno dobitka. N. p. kod ovdašnjega moga tobožnjega trgovca stoji funta sladora (šećera) 56, velim pedesetšest novč.; a kakav je? Žut kao vosak. S toga molim uljudno slavno uredničtvo Gospodarskoga lista, da bi izvolilo objelodaniti u Gosp. listu, drugi praktičniji način pravljenja dobrog crnila, što će, ne samo meni, nego i svim onim dobro doći, koji trebaju puno crnila, osobito braći učiteljem. Nadu imadem tvrdu, da će mojoj prošnji zadovoljiti.

Marko Šuveljak,
učitelj.

Uslied ovoga poziva priobćujemo evo pet naputakah za gotovljenje crnila, koje smo čitali u vrstnih novinah; pa štioci naši na selu neka odatle izaberu, što im se učini najshodnije.

I. Uzmi 16 lotih na krupno stučene šišarke (*Galläpfel*) i 8 lotih samlivena drva zvanoga kampeška (*Campecheholz*), ili piljotinah od njega, oboje vari u 12 funtih č i s t e k i š n i c e, dok se nesvari na 6 funtih, to jest na polovicu. Ovaj povarak (*Absud*) prociedi kroz krpu. U drugoj posudi otopi u $1^1/_4$ funti kišnice 8 lotih zelene galice (*Eisenvitriol*), 2 lota modre galice (*Kupfervitriol*), 6 lotih arapske tekline (*arabisches Gummi*) i 2 lota ledasta sladora (*Kandiszucker*). Kad se ovo sve raztopi, slij ovu otopinu u onu drugu smjesu, pa promiešaj sve što bolje možeš, i onda ostavi 24 sata na miru. Sad je crnilo gotovo, samo ga otoči s taloga (*Satz*) ili još bolje prociedi kroz vunenu krpu i čuvaj u začepljenom staklu.

II. Na 25 funtih kišnice uzmi 8 lotih piljotinah kampeških, vari ih 2 sata i dolievaj ono liko vode, koliko je izhlapilo. Dok je to toplo, metni unutar 1 funtu najbolje, na krupno stučene šišarke, 8 lotih zelene galice, 1 lot biela sladora i 6 lotih arapske tekline. Ovu smjesu ostavi 14 danah u velikom loncu, nego svaki dan ju barem dva puta promiešaj, a najposlje prociedi kroz grubu vunenu krpu n. p. od darovca.

III. Uzmi 2 funte kvasine (siréeta, octa), 12 funtih kišnice, 3 lota izsjeckane kore od šipka (mogranja; *Granatapfel*), 3 lota jedatne (obične) soli i $^1/_4$ funte zelene galice, pa kuhaj sve skupa 1 sat u dobro ocaklenom (glaziranom) loncu. Prije nego ta smjesa ohladne, otopi se u njoj 12 lotih arapske tekline, pa kad se sasvim ohladi, prociedi se kroz vunenu krpu. Ovo crnilo može se upotriebiti i za kopiranje.

IV. U 20 funtih kišnice ili (ako je nemožeš dobiti) potočnice vari 1 funtu na krupno stučene šišarke, i 2 lota samlivena ili strvena varzila (briziljke, *Brasilienholz*), ociedi i ocjedinu skuhaj na polovicu t. j. na 10 funtih. Medjutim otopi u $^1/_2$ funte kišnice $3^1/_2$ lota arapske tekline, i $1^1/_2$ lota bieloga sladora; — a u 1 funti vode otopi 9 lotih zelene galice. Obje ove otopine ulij malo po malo u onaj povarak (*Absud*), kad sasvim ohladne, miešajuć sve marljivo. Crnilo je gotovo, samo ga još jedanput prociedi kroz krpu.

V. Uzmi 2 funte i 20 lotih stučene šišarke, 30 lotih stučena *Senegalgummi*, 3 kventla čipavačke žeste (*Salmiakgeist*) i $1^1/_2$ funtu vinovice (spirita) od 90°. Sve ovo smiešaj u otvorenoj posudi i miešaj dotle. dokle sasvim nepocrni. Onda prociedi kroz krpu.

Sve ovdje napomenute tvari možeš kupiti u svakom povećem dućanu; samo koru od šipka i onakvu jaku vinovicu morat ćeš kupiti u ljekarnici, ako nestanuješ blizu grada.

Kućanstvo.

— (D o m a ć i b u b o m o r.) Prokušalo se je, da cvietne glavice od ramana, kad se usuše i u prah satru, more muhe, stjenice i buhe, kao i prah od ružičastoga srčuna, štono se zove *persisches Insektenpulver*. Raman se zove i žabja trava, nalik je na krasuljak (onaj bieložuti cvietak što upravo sada svagdje po ledinah cvati; *Günseblume*) i na titricu (*Kamillenthee*), nu od ove se razliknje svojim smradom. Ima ga dosta po uvratinah, najpače gdje je zemlja mokra.

— (L j u t m a s l a c.) Ako ti se maslac ili putar uzljuti iliti oranketljivi, stuci drvena ugljevja i saspi ga u vodu, a u ovoj vodi izpiraj maslac. Napokon ga prociedi kroz vunenu krpu, da ukloniš crn ugljen; što je pomučan posao. — Brže ćeš gotov biti, ako ranketljivi maslac promiešaš sa malo pepeljike (*Pottasche*) ili srieša (*Weinsteinsalz.*)

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

DODATAK

k broju 13. Gospodarskoga lista 1864.

Pregled

svotah, koje su počam od 1. Siečnja pak do konca Ožujka 1864. u blagajnu gospodarskoga družtva plaćene.

Siečanj

P. n. gospoda:

Kušlan bar. u Zagrebu	5 fr.	50 n.
Lepoša Tomo	6 „	— „
Varaždinska Čitaonica	1 „	50 „
Hemen Marin	4 „	— „
Klinčaselska obćina	6 „	— „
Rašić Dane	5 „	50 „
Hofman Josip	3 „	50 „
Neralić Vatroslav	7 „	85 „
Vuka obćina	4 „	— „
Žubčić Mato	2 „	— „
Gjurišević Slavoljub	2 „	— „
Zadarska Čitaonica	6 „	— „
Maurović Mijo	2 „	— „
Preradović Petar	4 „	— „
Živković Gorga	6 „	— „
Šug Žiga	4 „	— „
Baneković Mijo	6 „	— „
Malančec Josip	2 „	— „
Sv. Šimuna učiona	3 „	50 „
Gajdek Tomo	5 „	50 „
Splitska Čitaonica	4 „	— „
Jelačić Gjuro grof	5 „	50 „
Höcker Albert	6 „	— „
Kovačević Mato	4 „	— „
Kezman Andrija	4 „	— „
Kovač Pavao	6 „	— „
Kupak Franjo	6 „	— „
Adudić Dragutin	4 „	20 „
Csilagh Dragutin	4 „	20 „
Heimb Vatroslav	6 „	— „
Žiger Janko	6 „	— „
Stibocher Aleksa	1 „	75 „
Vudjan Franjo	6 „	— „
Kuril Josip	5 „	80 „
Brdovačka učiona	4 „	— „
Bratelj Pajo	2 „	— „
Janušić Henrik	5 „	50 „
Svint Franjo	4 „	— „
Košek Dominik	4 „	— „
Gergešina Ivan	6 „	— „
Snapp Konrad	2 „	— „
Kuček Ivan	1 „	50 „
Riečka djačka čitaonica	1 „	— „
Kellner Antun	2 „	— „
Požežka Čitaonica	2 „	10 „
Kutina obćina	4 „	— „
Basar Josip	3 „	— „
Čelinić Nikola učitelj	5 „	50 „
Samostan Požega	4 fr.	— n.
Korbelji Josip	6 „	— „
Kozelka Josip	18 „	— „
Kiš Dragutin	2 „	— „
Ulses Miroslav	6 „	— „
Majer Adolf pukovnik	8 „	— „
Vuković Mijo	16 „	— „
Petrović Ivan Nep.	6 „	— „
Vlastelin. biskup. Djakov	6 „	— „
Bošnjak Antun	4 „	20 „
Galac Dragutin	6 „	— „
Kajganović Škender	4 „	20 „
Kovačević Ante	4 „	20 „
Kušević Štefan	6 „	— „
Müller Jaques	4 „	20 „
Thaler Filip	6 „	— „
Ternačić Ante	4 „	20 „
Rubinić Franjo	6 „	— „
Čitaon. dol. grad. Osjek	3 „	— „
Novosel Mijo	6 „	— „
Francisci Janko	6 „	— „
Mainkas Mato	2 „	— „
Pleševička obćina	4 „	— „
Čitaonica Karlovačka	3 „	— „
Bradica Ivan	4 „	20 „
Vinković Viktoria	6 „	— „
Müller Adolf	6 „	— „
Tušak Josip	6 „	— „
Šlivarić Franjo	6 „	— „
Grobnička učiona	4 „	— „
Anaković Mijo	8 „	— „
Šimunčić Škender	6 „	— „
Smetiško Mijo	5 „	— „
Majanci milit. obćina	4 „	— „
Verginmost milit. obć.	4 „	— „
Canjuga Ignac	2 „	— „
Bistrička učiona	4 „	— „
Müller Pajo	2 „	— „
Jezero učiona	4 „	— „
Moslavina obćina	20 „	— „
Jelačić Ladislav	4 „	— „
Beroldingen Osf.	3 „	— „
Barabaš Gustav	6 „	— „
Barabaš Gjuro	3 „	— „
Pavić Jakob	4 „	20 „
Kraljević Miroslav	4 „	20 „
Maljevac Petar	4 „	20 „
Singer Samuel	4 „	20 „
Novak Josip	4 „	20 „
Tomašević Josip	4 „	20 „
Matić Antun	4 fr.	— n.
Čitaona. gor. grad Osieka	1 „	50 „
Šutej Franjo	6 „	— „
Paulić Josip	4 „	— „
Samuel Ivan	2 „	— „
Pruć Eduard	58 „	50 „
Dražić Miroslav	5 „	— „
Jagunić Josip	1 „	80 „
Samostan Cernik	4 „	— „
Macečević Franjo	4 „	— „
Samostan Illok	4 „	— „
Halter Adolf	6 „	— „
Sablić Mato	4 „	— „
Peak Andria	2 „	— „
Stojanović Mijo	12 „	— „
Neralić Vatroslav	4 „	16 „
Lasina milit. obćina	4 „	— „
Kraljevč. Kalina Gustav	4	— n.
Lacković Janko	2 „	— „
Radovec obć. bilježnič.	4 „	— „
Govedić Martin	3 „	— „
Baron Vranicani Nikola	1 „	80 „
Ladimirovec učiona	4 „	— „
Zdenčaj Eduard	6 „	— „
Šorak Petar	4 „	— „
Martinskaves pučka knjiž.	4 „	— „
Samostan Vukovar	4 „	— „
Schrott Ljudevit	6 „	— „
Bedenko Janko	6 „	— „
Učiona Osekovo	16 „	— „
Herceg Dragutin	6 „	— „
Žubčić Mato	4 „	20 „
Czirka Adalbert	6 „	— „
Dohnalek Vjekoslav	6 „	— „
Vabković Škender	6 „	— „
Mašek Ivan	6 „	— „
Macečević Franjo	2 „	— „
Jančarić Antun	2 „	— „
Ladjevačka satnija	16 „	— „
Trnski Ivan satnik	4 „	— „
Vojnić milit. obćina	4 „	— „
Barilovec „ „	4 „	— „
Oštre „ „	4 „	— „
Keglević grof Oskar	6 „	— „
Kačvinski Dragutin	6 „	— „
Leskovar Antun	6 „	— „
Novaković Ljudevit	6 „	— „
Vohel Franjo	6 „	— „
Ištvanović Vjekoslav	3 „	— „
Sačić Josip	7 „	25 „

Krišković Antun . . . 4 fr. — n.
Lovretić Antun . . . 1 „ — „
Druž. dvorane Zagreb . 1 „ 50 „
Kučenjak Andrija . . . 4 „ — „
Popovaća obćina . . . 12 „ — „
Požeg Petar . . . . 6 „ — „
Sladović Mato . . . . 6 „ — „
Špišić Gustav . . . . 6 „ — „
Tuškan Makso . . . . 6 „ — „
Hrušoci Adolf . . . . 6 „ — „
Jagunić Josip . . . . 6 „ — „
Šuplika Josip . . . . 3 „ — „
Gregorić Josip . . . . 11 „ 20 „
Valiselo milit. obćina . 4 „ — „
Krstinje milit. obćina . 4 „ — „
Blagajska „ „ . . 4 „ — „
Vukmanić „ „ . . 4 „ — „
Žumberak „ „ . . 4 „ — „
Bakliža Mirko . . . . 6 „ — „
Kunek Mato . . . . . 6 „ — „
Ločniker Antun . . . 6 „ — „
Šimunić Martin . . . 6 „ — „
Begnja Slavoljub . . . 6 „ — „
Novak Mijat . . . . . 6 „ — „
Kaptol obćina . . . . 17 „ 90 „
Sertić Tomo . . . . . 6 „ — „
Sekić Josip . . . . . 4 „ — „
Božić Dragutin . . . . 4 „ — „
Miličić Mijo . . . . . 18 „ — „
Škabrot Josip . . . . 8 „ 40 „

Veljača

Miličić Franjo Dr. . . 11 „ — „
Galović Janko . . . . 6 „ — „
Petrović Luka . . . . 5 „ 50 „
Čitaonica Gospić . . . 2 „ — „
Pitomača milit. obćina . 4 „ — „
Djevojač. Učione Varaž. . 4 „ — „
Rusak Marko . . . . 6 „ — „
Vuščić Josip . . . . 12 „ — „
Grahovec Mato . . . 6 „ — „
Čitaon. Brod tvrdjava . 3 „ — „
Baron Juraj Rauch . . 4 „ — „

Realna i glavna Učiona
Varaždinska . . . . . 4 fr. — n.
Bertak Bolto . . . . . 6 „ — „
Samostan Čakovec . . 1 „ — „
Jakčin Andrija . . . . 33 „ 75 „
Pavić Jakob . . . . . 1 „ 30 „
Bastaja obćina . . . . 20 „ — „
Ludina obćina . . . . 16 „ — „
Vakanović Stipan . . . 3 „ — „
Očić Mijo . . . . . . 6 „ — „
Filipović Adam . . . . 4 „ — „
Rodić Antun . . . . . 6 „ — „
R. kat. Učiona Pakrac . 12 „ — „
Marić Simo . . . . . 8 „ — „
Vladislav Nikola . . . 24 „ — „
Virovitica obćina . . . 12 „ — „
Horvat Peter . . . . 6 „ — „
Suzani Josip . . . . . 6 „ — „
Arvaj Ladislav . . . . 6 „ — „
Biblioteka srbs. knjež.
Biograd . . . . . 4 „ — „
Ludina učiona . . . . 16 „ — „
Fibič Škender . . . . 4 „ — „
Katanec Janko . . . . 6 „ — „
Antolković Martin . . . 6 „ — „
Buć obćina . . . . . 20 „ — „
Pakrac obćina . . . . 20 „ — „
Sabljar Mijo . . . . . 3 „ — „
Slatina obćina . . . . 12 „ — „
Vončina Ivan . . . . 18 „ — „

Ožujak.

Madjarević Nikola . . . 8 „ — „
Sott obćina . . . . . 4 „ — „
Ivanišević Franjo . . . 12 „ — „
Bunjevac Josip . . . . 6 „ — „
Pavić Jakob . . . . . 4 „ 50 „
Kovać Pavel . . . . . 1 „ 10 „
Očić Juraj . . . . . 2 „ — „
Goršeta Nikola . . . . 6 „ — „
Meder Eduard . . . . 18 „ — „
Ritz Franjo . . . . . 4 „ — „

Stražimir Dragutin . . 23 fr. 50 n.
Feričanci obćina . . . 23 „ 15 „
Orahovica obćina . . . 20 „ — „
Podgorača obćina . . . 16 „ — „
Tompa Stjepan . . . . 6 „ — „
Cernik obćina . . . . 10 „ — „
Mudrovčić Ivan . . . 16 „ 20 „
Klanjec obćina . . . . 16 „ — „
Albanez Nikola . . . . 2 „ — „
Predolin Vekoslav . . . 2 „ — „
Bunčić Ivan . . . . . 6 „ — „
Tomerlin Martin . . . 6 „ — „
Baćo Bolto . . . . . 5 „ — „
Kallay Lad. Gjuro . . . 4 „ — „
Šullak Franjo . . . . 6 „ — „
Boroević Nikola . . . 12 „ — „
Boellein Dragutin . . . 2 „ — „
Russi Antun . . . . . 2 „ — „
Sunić Antun . . . . . — „ 20 „
Erić Mijo . . . . . . 4 „ 20 „
Pavić Pavo . . . . . — „ 20 „
Jaić Lavoslav . . . . 4 „ 20 „
Felingstein Antun . . . 4 „ 20 „
Sudarović Hugo . . . . 6 „ — „
Barć Vinko . . . . . 2 „ — „
Galovac Gašo . . . . 6 „ — „
Jobst Antun . . . . . 6 „ — „
Bernčić Ivan . . . . . 6 „ — „
Bernčić Milko . . . . 3 „ — „
Neumayer Josip . . . . 6 „ — „
Stručić Dragutin . . . 4 „ 20 „
Molnar Filip . . . . . 4 „ 20 „
Horvat Mirko . . . . 4 „ 20 „
Strossmajer Mato . . . 6 „ — „
Hladaček Hinko . . . . 6 „ — „
Vukasović Živko . . . 6 „ — „
Krainc Antun . . . . 4 „ 20 „
Vincek Dragutin . . . 4 „ 20 „
Suhin Eduard . . . . 5 „ 50 „
Čitaonica Zagrebačka . 3 „ 50 „
Musulin Aleksa . . . . 4 „ — „
Fužinska učiona . . . 16 „ — „
Lokve učiona . . . . 16 „ — „
Delnice učiona . . . . 16 „ — „
Lić učiona . . . . . 16 „ — „

Broj 14. *U Zagrebu* *7. Travnja 1864.* *God. XII.*

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Popravljanje staroga voćnjaka.

Naši su stari očevidno više voćakah sadili nego-li sadašnji naraštaj; jer kod nas ima puno starih zabataljenih voćnjakah, a slabo ćeš ih novih naći. Obično se misli, da staromu voćnjaku (trnacu) neima više lieka, te se ostavlja bez pomoći u tom žalostnom stanju; a vještina voćara nigdje se ljepše nepokazuje nego u pomladjivanju i oporavljanju starih voćakah. Vješt voćar umie natjerati i stari voćnjak, da mu prema množtvu voćakah donosi svake godine sjeguran dohodak. Buduć da kod nas ima, kao što već rekosmo, sila starih voćnjakah, koji već gotovo nikakve koristi nedaju svojim gospodarom: mislimo, da ćemo ugoditi našim štiocem, kad ih naputimo, kako će se moći izkazati svojom voćarskom vještinom, kako će podići na rod stare voćke, koje su već zakršljale ili radjati prestale. Evo kako o tom piše časopis „Pomona“.

Malo ne u svakom voćnjaku ima starih i velikih stabalah, koja nenose onoga roda, što bi mu se nadao od njihove veličine. Slabo tko zna, da tomu ima pomoći, zato mu je i nedaje. A stara voćka je blago, koje samo treba probuditi iz mnogoljetnoga sna, ili krenuti iz počinka na radnju. Tko staru, inače zdravu voćku posječe samo zato, što je prestala radjati, te hoće mladu da na njezino mjesto posadi — za njega možeš kazati, da je zakopao svoju glavnicu u zemlju, te će puno vremena proći, dok mu počne opet kamate nositi. — Ako je u staroga drveta stablo šuplje ili od olujah razkinuto; ako se je po njem crn (*Brand*) pružila, ili ako je krošnja (*Krone*) sve do polovice usahla: onda se mora voćka dakako jamiti; a inače nipošto, jer ima sriedstvah, kojimi ju možeš oporaviti, te će se opet obilatim rodom nakititi.

Došav u staru voćnjaku k onakvomu staromu a nerodnomu bolestniku, valja ga ponajprije dobro pregledati i iztraživati, kakve su mu na vrhu ljetkinje t. j. jednoljetne grane (svrži.) Ako ih neima, ili ako nisu dulje od 2—4 palca — to je znak, da drvo neima dosta hrane; ako su 5 palacah do 1 stopu dugačke — onda je pravo razmjerje; ako su dulje — to je dokaz, da u stablu ima odviše mezge (soka); ako su pako ljetkinje razne veličine, ovdje prekratke, ondje (po imenu na debelih granah) predugačke i bujne — to možeš biti uvjeren, da je voćka iznemogla, pa se je rada pomladiti, a nemože, jer neima toliko hrane, da bi mogla nahraniti sve svoje mladice, pak i stare svoje grane. Po ovom jednostavnom obilježju razabrat ćeš pravo stanje svake voćke. Prema uzroku bolesti voćke, treba ti š njom i postupati.

U prvom slučaju, naime, ako su ljetkinje premalene, to jest ako je stablu ponestalo hrane, il tim, što je neima više u zemlji, ili što je drvo preveliko — ponajprije očisti cielo drvo od glave do pete od maha (mašine), lišaja i oljuštene kore; jer čistota je polak života ne samo u životinje nego i u voćke, ne samo u stare, nego u svake. Zato ćemo o tom njekoliko riečih napose kazati.

Mah i lišaji, kojimi su naše voćke tako obrasle, da te biede ima više od lišća, hude im neizmjerno, a dvostruko: prvo, jer su mah i lišaji nametnici (*Schmarotzerpflanzen*), to jest trave, koje se nameću drugim travam, te im sok piju; osim toga im zabrtve sve šupljinice (*Poren*); pa dokazano je, da svaka trava ponajviše svoje hrane pije iz zraka kroz svoje šupljinice. Drugo, mah i lišaji su pravo skrovište i gnjezdo svakojakih gusjenicah, kukacah i njihovih jajah, koji s proljeća znaju obrstiti svu voćku i tako uništiti ne samo ljetinu nego više putah i samu voćku. Tko želi čistiti svoja stabla, najbolje će uraditi, ako to učini u prvo proljeće, prije nego se izlegu gusjenice; al bolje ih je očistiti makar i kasnije nego nikada, i to mlade i stare. U tom postupaj ovako: Poslje kiše ili s jutra, dok su jošte stabla od rose mokra, trljaj (ribaj) ih suhom krpom, kefom, ili metlicom od zemlje do vrha; stare voćke ostruži kakvim starim strugačem, štono njim pekari stružu naćve (korito). Veće sjegurnosti radi pobieli stablo riedkim vapnom (krečom), kao što se sobe biele.

Ako želiš voćke svoje za uviek sačuvati od maha i baš ih osvjetlati, onda postupaj onako, kao što smo razložili na strani 210. Gosp. lista od god. 1861.

Pokle si ovako očistio i onu staru voćku, koju želiš liečiti, razgledaj ju, je-li pristupačna zraku. Ako je oda svuda sve do zemlje granami obrasla, skreši joj sve najdolnje grane, tako da bude prosta od njih sve do 10 stopah u visinu; druge dolnje grane obreži. Ako je krošnja pregusta, valja ju prokresati; nego nemoj kod toga posla postupati izvana unutar, nego iznutra van. U tom pogledu se vrlo često grieši; jer se s komoditeta počimlju srezivati grane ozdol ili u krošnji, a nepromišlja se, da je namjera toga srezivanja prokrčiti put zraku i suncu u sredinu krošnje; jer će onda drvo oživljeti, a skriveni u krošnji pupoljci razvit će se i procvasti. Gdje se god dvie grane križaju, osjeci jednu, i to onu, koja krivo ili koso stoji; tako, da ti sve ostavljene grane smjeraju svojim dnom početku krošnje. — Pokle si ovako voćku očistio i obrezao, pregledaj joj tlo. Ako drvo stoji na travniku, sastruži oko njega pažut, to jest busen (*Grasfilz*) za 3 stope naokolo stabla, napravi jamu i prekapaj u njoj zemlju više putah, da može zrak probijati do žilah. Još ćeš bolje uraditi, ako prekopaš sav busen, dokle dopire krošnja. — Najbolji je gnoj za stare iznemogle voćke običui gnoj, mješanac (*Compost*) ili sol. Obični gnoj se prostire oko drveta (al ne oko samoga stabla) i to pod jesen; pa se s proljeća opet sgrne i ukloni. Mješancem se zemlja gnoji s proljeća prije nego se prekopa. Sol (prosta marvinska) prosiplje se pod voćkom, tako gusto kao sjeme žitno, i to mjeseca Svibnja, a 3 stope naokolo. Svaki ovaj gnoj neka se gušće prosiplje na kraju nego kod stabla, jer su krajevi od žilicah, kojimi prima hranu, podaleko od stabla. Šušnja (suha lišća) nemoj izpod voćke nikada odnositi, jer će šušanj sagnjiti i u hranu joj se pretvoriti. Zato koliko si košaricah šušnja odnio, toliko si joj košaricah voća preoteo. Osobito ćeš okriepiti voćku, kada pod krajem krošnje napraviš kolcem jamiće u zemlji i zaliješ ih više putah mjeseca Lipnja i Srpnja, kad rod zametnu, gnojnicom, koju si vodom razriedio, ili vodom, u kojoj si proste soli otopio. Voćari se više putah tuže, da im je opalo voće, pokle je već bilo poodraslo — ovoj tužbi ćeš se ukloniti, ako upotriebiš preporučeno ovdje sredstvo. — Gdje je pako zemlja sasvim iztrošena i mljena, možeš joj pomoći samo mješancem, to jest smjesom od prljotinah, blata, pepela, gnoja itd. i busenja, i to, ako je zemlja ilovasta, uzmi busenje s pjeskulje, ako je pjeskovita, skopaj ga s ilovače. Tko zemlju pod stablom prekopa pod zimu — kao da ga je napolak pognojio. — Ovako radi, kad su ljetkinje u stare voćke prekratke.

Ako su ljetkinje baš pravo velike, a voćka ipak neradja, treba ju takodjer ponajprije očistiti. Ako je drvo inače zdravo i raste redovito, onda nevalja ona fela voća, ili pako zemlja, budući predobra ili preloša. Da ovakvoj voćki povratiš rodovitost, osjeci joj grane ondje, gdje su 2—4 palca debele, pa ih ciepi najboljimi rodovitimi felami. Od treće godine poslje ciepljenja (kalamljenja) činit će ti ova oplemenjena voćka puno veselja; nego ovako se može postupati samo s jezgrovnicom (jabukom ili kruškom); al druge fele niti nisu tako tvrdokorne i jogunaste, te ih možeš lašnje natjerati na rod.

Ako stara voćka iztjera predugačke ljetkinje, to je znak njezine bujnosti, kao što je više putah ima u povrtnjacih, gdje se za povrće zemlja vrlo gnoji. Ovakvomu stablu ćeš pomoći, ako mu krv pustiš, to jest, ako ga razporiš ozgor do dna, pak i grane, kao što je to Gosp. list 1860. na strani 117. potanko razložio; tim ćeš postići, da može debljati. Osim toga mu obreži grane ozgor počevši do dolje, osjeci njekoliko žilah i prigrni zemlju k stablu. Tako ćeš mu sjegurno povratiti rodnost. I onda ćeš mu pomoći, kad ga preciepiš, to jest kad ga iznovice uciepiš.

Najčešće se dogadja, da staro drvo iztjera samo gdjekoje bujne mladice, a gornja strana krošnje boluje očevidno; nego se ova bolest riedko kada razaznaje. Ovdje je najlaglje pomoći, jer nas sama priroda napućuje. Pomladi stare grane, to jest sreži ih donde, gdje su iztjerale one bujne mladice. To će za čudo pomoći; ovako možeš svako staro drvo *pomladiti*. Uprav ondje, gdje si grane osjekao, iztjerat će puno zdravih mladicah, od kojih će postati poslje njekoliko godinah nova krošnja, najpače, kad budeš kod obrezivanja pazio na budući oblik stabla i obrezivao grane na kratko.

Želeć popraviti stari voćnjak, gledaj, čemu je namienjena njegova zemlja. Ako ima ostati travnik, težko je pomoći starim voćkam, i to samo onako, kao što smo gori kazali. Ako se zemlja ore i upotrebljava kao oranica, onda plug zadaje puno ljutih ranah, zato što se ore preblizu voćakah. Najbolje je, kad stari voćnjak pretvoriš u povrtnjak, jer se onda zemlja često gnoji i prekapa, a tim se i puno gada zatire. Mnogi prigovaraju, da se upravo gnojenjem svakojaki gad razplodjuje; nego to biva samo onda, kad se sadi zelje, na koje dolaze leptiri i snose ondje svoja jajca. Iz ovih se legu gusjenice, koje dakako puno štete nanose voćkam. Blizu njih sadi dakle uviek samo onakvo povrće, kojemu nedosadjuju gusjenice. Takvoga bilja ima puno, na koje gusjenice neidu, te ćeš ga bez velike neprilike naći i tako željenu korist iz povrtnjaka izvaditi, a bez straha od gusjenicah. Medju povrće, kojemu gusjenice nehude, ide burak (blitva), krastavci (ugorci), bob, grah, grašak, krumpir, svake vrsti salata, luk, mrkva, celer itd.

Ako na starih voćkah ima ranah, a nisu prevelike, možeš im doskočiti običnim mazilom (od ilovače, ječmene pljeve i kravje balege iliti lajna); ako su prevelike, zamaži ih voćarskim liepom od vapna, ilovače i slane

vode, oli pako katranom *(Theer)*, koji si izmiešao u prah stučenim ugljenom, pod kojim rane vrlo dobro, dapače najbolje ciele, a centa ga stoji u Zagrebu 2 for.

U svih starih voćnjacih razplodjuje se odviše mah i lišaj, ma koliko čuvao svoje voćke od njega marljivim čišćenjem. Čim je više voćnjak okloplјen velikimi sgradami ili šumom, i čim je gušće zasadjen, pak i onda, kad mu je tlo mokro, tim više mah uzimlju ove nametnice. Najpreči liek od njih već smo gori naveli, naime bieljenje vapnom.

Što nam stabla naša neradjaju, tomu je više putah uzrok fela voća, koju smo posadili na našem vrtu. Ima puno vrstih, koje drugdje obilatim radjaju plodom, a kod nas samo lišćem i granjem. To valja za mnoge inostrane proslavljene fele, kojim su morale mjesto ustupiti naše domaće. Tim nenamjeravamo dokazivati, da nam valja baš samo naše obične vrsti saditi; jer doista ima ih medju inostranimi voćkami puno, koje će nam trud obilato platiti: nego samo svjetujemo, da prije nego počneš na veliko saditi inostrane vrsti, a ti razgledaj prije susjedov voćnjak, da se uvjeriš, kako im ugadja naša zemlja i podnebje. A najsjegurnije ćeš postupati, ako posadiš one vrsti, koje obilato radjaju tvomu susjedu. Nego buduć da gospodar mora uviek napredovati, i za onim, što je bolje, težiti: zato ćeš dobro uraditi, ako pojedine od izkusnih i zdušnih voćarah pohvaljene vrsti pojedince posadiš, da vidiš, nebi-li š njimi jošte bolje prošao nego s domaćimi; pa kad se uvjeriš i sam o izvrstnosti i shodnosti koje fele, a ti ju onda razplodi u velike. To ćeš moći lasno postići precjepljivanjem svojih plemenitih voćakah, koje slabo radjaju. Malo vrstih, ali najbolje — to treba da bude načelo svakomu voćaru.

Svakako je lašnje mlade voćke sadti, nego stare popravljati. Ako i nećemo omaljivati zasluge onih, koji su nove voćnjake stvorili, dapače pored maline voćnjakah u našoj domovini u obće i pored velike njihove koristi, osobito za prost narod, kad ga izda druga ljetina — nemože nam se na ino nego toplo preporučiti svim gospodarom u obće i svim poglavarom napose, neka nastoje, da kod nas svaka kuća bude imala svoj voćnjak i vrt. Al pored svega toga nemojmo zaboraviti nit onoga, što već imamo, nemojmo zapustiti starih voćnjakah: oni će nam muku našu liepo platiti; nikada nećeš morati tako dugo čekati, dok ti se stari voćnjak pomladi, kao što dok ti mlada voćka u toliko ostari, da može obilato radjati.

Boginje ili koze.

Izpod Kalnika dobili smo žalostne glase, da su ondje boginje ovladale, te svaki dan umire od njih poviše ljudih, a što preboli, i to zlo prodje, il osliepi, il se drugčije nagrdi. Koji otac za dugo izostane, baš mu se dogodi što i Ivanu Crnojeviću, kad se je kući povratio i svoga liepoga odprije sina Maksima pogledao:

„Ta da vidiš jada iznenada!
U Žabljak je bolest udarila,
Mučna bolest, one kraste velje,
Na Maksima kraste napanule,
Te mu bielo lice nagrdile,
Bijelo mu lice našarale,
Iza krastah lice pocrnjelo,
Pocrnjelo i odrpavilo, —
Grdnijega u hiljadi nema!"

Do sad se nepoznaje drugi liek od te biede nego ciepljenje (kalamljenje; *Impfen*), kojemu se je prvi domislio englezki liečnik, Eduardo Jenner, i tim postao pravi dobrotvor cieloga čovječanstva.

Nego neima dobročinstva na svietu, o kojega cieni nebi se bilo posumnjalo, pokle je prošlo ono zlo, kojemu se je onakvim dobročinstvom doskočilo. Nezahvalnost je obćenita plaća dobrotvorom, ne samo od pojedinih ljudih, nego i od svieta u obće. Ta tko je zaslužio veću hvalu od Jennera? A pokle je njegov obret *(Entdeckung)* blagotvorno djelovao pol vieka — podigoše se ljudi u Francezkoj i Njemačkoj, koji su stali pobijati valjanost Jennerovu postupku. Buduć da se nikako nemože zaniejekati, da ciepljenje barem donikle štiti od boginjah, to su mu prišili druge kojekakve falinge, da mu pobiju cienu. Ovi mudrijaši kažu, da ciepljenje samo na oko čuva od kozah, da zbog njega umire više ljudih od drugih bolestih, da se s boginjami ciepe i druge bolesti u tielo — jednom riečju, da ljudi propadaju tielom i dušom, odkada su im počeli boginje ciepiti ili metati, navrnuti, presadjivati, prepisivati (kao što vele Dalmatinci.) Zgodno nam se dakle čini, prozboriti o toj stvari upravo sada; jer smo i kod nas već čuli onakvih prigovorah ciepljenju, nepotvrdjenih nikakvim dokazom nego samo onom poznatom izrekom: da su to čuli od babine babe kuma. Učinit ćemo to na temelju englezke knjige, koja je o tom predmetu nedavno izišla, te njemačke novine donesoše o njoj obširno izviešće, koje ćemo u budućem broju priobćiti, jer se nadamo, da će svakoga razboritoga štioca o neizmjernoj koristi ciepljenja osvjedočiti.

Savršenost englezkih samoprelah.

U najnovij vrieme dotjerali su Englezi svoje makine za predenje pamuka do tolike savršenosti, da se sada vreteno okreće svaku minutu 5000 putah, dakle svaki sat 300.000 putah, a jedan jedini parostroj okreće na jedanput 12.000 onakvih vretenah. Tko je gledao naš obični kolovrat, a kamo-li našu prelju s običnom preslicom — on će se lasno domisliti, zašto su englezke tkanine tako jevtine; jer sama čovječja ruka nebi mogla gotoviti tako jevtinu predju, kao što ju prave englezka samoprela (*Spinnmaschine*).

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

— (Tamanjenje gusjenicah.) Obične gusjenice lasno možeš zatrti, jer su im jajca na kraju grančicah suhim lišćem obavita — osjeci to gnjezdo, pak je stvar gotova. Nego ima gusjenicah, koje svoja jaja smještaju oko tankih grančicah poput sitna bisera ili prstenka; zato ih i zove Niemac „*Ringelraupe*“, a narod zove ta jaja kukavičje suze. Ovakva jajca je mučno skidati, jer se moraju ostrugati, a niti se vide svagdje, nit se dopire s nožem svakamo. Ove gusjenice razlikuju se od ostalih tim, što se skupljaju pred iztok sunca u rašvicah (rašljah, rasohah), to jest medju granam. G. J. B. piše nam iz Karlovca 3. Travnja, kako je ovakve gusjenice puščanim prahom potamanio: „Godine 1848. do 1850. stanovao sam u okolici, gdje se je slabo marilo za gospodarski napredak, zato su se gusjenice strašno razplodile, da ih je bila tušta i tama. Ja sam imao na vrtu 52 voćke svake vrsti, a sve su bile gusjenicami poplavljene. Naložio sam slugi, da ih ubija, dok su skupljene u klupka; al je to bio gadan posao, nit je mogao sluga svakamo doprieti. Pomislim, nebi-li to brže išlo barutom. Uzmem polovicu praha, što ga obično za naboj treba, i stisnem ga malko u ciev od velike ili male puške, no bez sukije; onda smrvim suhu grudicu kolik orah u ruci, uspem ju u pušku na prah i pritisnem malko šibkom, al opet bez sukije. Sad naperim pušku na klupko gusjenicah 3 do 12 stopah daleko — opalim — a gusjenicam nestade traga i glasa, kora pako od voćke opet nije bila oštećena. Videć da mi pokušaj za rukom podje, stanem pucati po gusjenicah, gdje se je godier pokazalo klupko, i za kratko očistim od toga gada svoj voćnjak i spasim barem polovicu voća. A moji susjedi, koji su se izprva momu lovu smijali, nedobiše po gotovu nikakva ploda, pa im još gusjenice poharaše i povrće.“

— (Crvljive trešnje.) Trešanjah bi se još više trošilo, da nisu ponajviše crvljive. Odkuda dolazi crv u tresnju? I tu misle mnogi, da se zalegne u plodu sam od sebe; a ono je posve drugčije. Kada trešnja cvate, izgamzi iz zemlje pod trešnjom sila sitnih kukacah, koji su zimovali u zemlji, a kad nastane proljeće, izlaze van i penju se na cvatuću trešnju, te snesu u svaki cvietak jajce, koje zaraste u zametku ploda, pa se kasnije izlegne iz njega crvić. Čim je ljepše vrieme, kada trešnja cvate, tim više ima crvljivih trešanjah, a na grdu vremenu ih puno propada. Nego možeš ih i ti utamaniti, kad u prvo proljeće prekopaš dobro zemlju pod trešnjom i pospeš ju obilato pepelom, kojemu si vapnena praha primiešao. Ovo prekapanje opetuj svakih 14 danah: tako ćeš sve one kukce izkopati, te će obnoć poginuti, kad bude mraz. Sad će si protumačiti štioci, zašto gdjekoja trešnja neima crvljiva voća — jer je n. p. u vinogradu, koji se s proljeća više putah kopa.

Trgovina.

— (Trgovina kamenim uljem.) Kako se kameno ulje (petroleum) sve to više širi, najbolje pokazuju ovi brojevi. God. 1861. izvezli su ga iz Amerike 1 miliun 100.000 gallonah (jedan gallon drži nješto više od $2\frac{1}{2}$ oke iliti polića); god. 1862. prodaše ga Amerikanci inostrancem do 11 miliunah gallonah, a lani 28 miliunah. Ovi brojevi pokazuju bolje nego išta ništavost prigovorah namienjenih kamenu ulju. Jedan gallon neočišćena ulja stoji sada 64 novč., a očišćena 106 novč. God. 1863. dovezla su ga u Europu 252 broda, a na svakom je bilo 20.000 centih, te je Amerika samo za kameno ulje dobila iz Europe 28 miliunah forintih. Za ljetos čine se jošte veće priprave, te se namjerava 40 miliunah gallonah odvesti u Europu.

Obrtnost.

— (Novo posvjetilo.) Preč. g. S. M. kanonik u Rimu, izvolio nam je priobćiti evo ova dva vrlo zanimiva izumka:

„*La lucilina*“ zove se novo tekuće posvjetilo, koje svietli ljepše od svakoga do sada poznatoga posvjetila, i može se paliti u sobah bez ikakve neprilike. Lucilinom se može i posvjetni plin zamieniti; plamen joj je biel bjelcat, nepromjenljv; nit smrdi kad gori, nit ostavlja pepela za sobom; nit se lašnje zapali od drugog ulje, i zato nezadaje nikakve pogibelji, nevalja ju dakle izporediti s kamenim uljem. Ciena je „lucilini“ tako umjerena, da oni, koji ju pale, prištede 50 do 100 postotakah na dosadašnjem trošku za posvjetilo. Svjetiljke, u kojih gori lucilina, vrlo su jednostavne, a netrebaju ni čišćenja, ni popravka. Ovo novo posvjetilo troši se već u mnogih zemljah s najboljim uspjehom, pak i u Rimu ima od njega skladište.

— (Popravak svjetiljke za kameno ulje.) Župnik francezki Marette izumio je novo gorište (*Brenner*) za svjetiljke u kojih gori kameno ulje, kojim se prištedi puno ulja, a ovo gori u njem bez staklene ciev i opet nesmrdi. Ova sprava se može upotriebiti i za svjetiljke u crkvi; jer u njoj sgori za 24 sata samo za jedno 4 novčića ulja, dakle uz godinu danah za 4—6 for. Svjetlost je uviek jednako dva puta veća nego u dosadašnjih svjetiljkah; gori dva tri dana, nit je treba čistiti ili dolievati; nov stien se daje samo jedanput na godinu. Evo glavnih preimućtvah izumka Marettova, koji je već izvadio za njega povlasticu, kao što javlja „Armonia“ od 21. Siečnja 1864.

Do nas jošte nije dospjelo ovakvo novo gorište.

Ciena žita.

U Sisku, dne 2. Travnja 1864.

Od 19. Ožujka otišlo je odavde u Banat do 35.000 vaganah žita, ponajviše kukuruza, i otić će ga jošte više.

Prodalo se je: Pšenice do 5000 vag., i to bečkerečke (vagan od 86 funtih) po 5.65, bačvanske i potiske (od 86 funtih) po 5.50—5.56; hrvatske i bosanske (od 80—83 funte) po 4.—4.45.

Raži domaće 1000 vag. (od 77—79 funtih) po 3.30—3.45.

Napolice 1700 vag. (od 79—80 funt.) po 3.30—3.45.

Kukuruz 9400 vaganah po 3.10—3.26; i to stara dobra roba po 3.30; nova po 3.20.

Zob bosanska po 1.92—95; — domaća (od 45 funtih) po 2.25—2.30.

	pšenica	raž	ječam	zob	kukuruz
U Zagrebu 5. Travnja	4.50	2.80—90	1.90	1.90—95	2.75—80
U Varaždinu 31. Ožujka	4.50	3.	—	2.	2.80

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek**.

DODATAK

k broju 14. Gospodarskoga lista 1864.

Izvadak

iz zapisnika odborne sjednice hrvat. slav. gospodarskoga družtva, držane dne 11. Veljače 1864.

Predmeti:

1. Čitan bi prihod i razhod naklade za podupiranje domaćega svilarstva.

Zaključeno, da se ti računi pošalju vis. nam. vieću na prosudjenje i izpitanje.

2. Gosp. grof M. Kulmer javi odboru, da je ubaviešćen po financ prokuraturi o stanju svilane u svilarskoj ulici, za koju je ovo družtvo lani zamolilo, da mu se ustupi. Stvar se ima sada tako, da neće moći družtvo svojom molbom uspjeti, ako neposredno neupravi molbenicu svoju na vis. ministarstvo financije; on pozivlje družtvo da taj korak učini.

Bi zaključeno preko nam. vieća zamoliti visoku dvorsku kancelariju, da se ona kod financ. ministerija za tu stvar zauzme.

3. Za prosudu zolltarifa, sto ga je poslalo ovamo ministarstvo trgovine, da se mnenje o njem izreče, na koliko su pojedine postavke našim okolnostmi shodne ili neshodne, budu izabrani u odbor: presv. gosp. baron Rauch, pak gg. Pavao Hatz, Krešić i Suhin.

4. Prijaviše se novi članovi iz podružnice karlovačke:

P. n. gg. Spišić Adalbert vlastelin, Čorko Josip posjednik, Tomašić Josip kot. sudac, Vranicani Makso vlastelin, Baron Vranicani Milan vlastelin, Špišić Gustav vlastelin, Marić Šimo zakupnik, Hrušoci Adolf vlastelin, Mašek Ivan župnik, Vidali Šimun vlastelin, Leitner Ižidor trgovac, Rakovski Ferko obćine biljež., Vaniček Franjo ravnatelj c. k. realke, Župčić Mato podjašprišt, Herceg Dragutin župnik, Mačečević Franjo župnik, Jagunić Josip učitelj vjeronauka na realci.

Iz Sv. Ivanske podružnice:

P. n. gg. Klemar Stjepan ck. pošte odpravnik, Brezovački Ivan obć. sudac, Bedeković Nikola obć. bilježnik, Kralj Ferdo obć. bilježnik, Zenko Stanko obć. sudac, Kušić Franjo učitelj, Galović Janko obć. sudac, Kovačec Andrija seljak, Legin Lacko seljak, Strugar Gjuro seljak.

Iz Krapinske podružnice:

P. n gg. Brezinšćak Vatroslav obć. bilježnik, Cerovski Vatroslav učitelj, Terenčić Mijo duh. pomoć., Klemen Stipan posjednik, Košut Antun nadšumar i posjednik, Kirchlehner V. podjašprišt i župnik, Staroveski Ilija učitelj, Strašek Franjo gosp. providnik, Strelc Franjo učitelj, Verović Stipan obć. bilježnik, Večerić Franjo seoski sudac, Turk Janko duhov. pomoćnik, Vèrk Josip učitelj, Videc Franjo župnik, Govedić Martin seoski sudac, Rubinić Franjo zakupnik, Radić Gjuro urednik »Seljaka«.

Iz Djakovačke podružnice:

P. n. gg. Dr. Velečast. Šagovac Fr. podjašprišt i župnik, Laudenbach Ivan obć. sudac, Jaić Gustav žup. pomoćnik.

Iz Križevačke podružnice:

P. n. gg. Barabaš Šandor mal. sudac, Šug Šišman vlastelin.

Iz Požežke g. Štein Ljudevit vlastel. providnik.

Članovi na poseb prijavljeni:

P. n. gg. Šulak Franjo providnik, Bertak Bolto obć. biljež., Baneković Mirko kot. sudac, Celinić Nikola učitelj, Perok Vatroslav, Hegedić Stanko župnik, Pavić Jakob župnik, Žulić Pavao professor, Egersdorfer Vatroslav vlastelin.

Medju ovimi ima sedam seljakah; podružnica sveto-ivanska predlaže, da bi se ovi seljački članovi uz godišnje prineske od 2 for. kao pravi članovi družtva primili.

Zaključeno je, buduć to u družtvene ustanove dira, da se ti seljaci samo privremeno kao članovi u broj inih uvrste. Konačno riešenje pitanja ovoga, biti će stvar glavne skupštine.

5. Da se ugodi želji djakovačke podružnice, koja kani pokus sadjenjem pamuka učiniti, zaključeno je, obratit se molbom na trgovačke komore u Dalmaciji, neka bi koja izmedj njih poslala ovomu družtvu sjemena od pamukovine uz dotični opis o sadjenju i gojenju pamuka; tad će se i jedno i drugo djakovačkoj podružnici od ovud poslati. Isto tako bi zaključeno poslati od ovud pajasenov sjemena pak i šibicah od najboljih vrstih voća za kalamljenje, za koje je ista djakovačka podružnica ovo družtvo zamolila.

6. Buduć svake godine njeka množina pitomih voćakah na pokušalištu nerazprodana preostaje, predlaže poslovodja, da se te preostale voćke seljakom porazdiele bezplatno.

Predlog ovaj bude primljen.

7. Da se po zaključku glavne skupštine izvede obnova glavne sgrade na pokušalištu, bi zaključeno izslati odbor jedan, koji će sgradu pregledati, te točno označiti tu obnovu. U odbor biše izabrani: Presv. gosp. predsjednik bar. Rauch, prečastni gosp. podpredsjednik Jandrić, pak p. n. gg. Vukotinović, g. Juraj Jelačić i Pavao Hatz.

Petar Zoričić
perovodja.

Izvadak

iz zapisnika odborne sjednice hrvat. slav. gospod. družtva, držane dne 25. Veljače 1864.

1. Predloženi bihu nacrt i troškovnik, izradjeni na temelju dotičnoga nalaza po gosp. Dragutinu Vagneru kralj. mjerniku za obnovu glavne sgrade družtvenoga pokušališta.

Nacrt ovaj bude strogo izpitan, i buduć u svemu valjanim pronadjen, a dotični troškovnik svotu po glavnoj skupštini za obnovu sgrade odobrenu mnogo nepremašuje, bude koli naris, toli troškovnik sasma i bez svake promjene primljen i odobren.

2. Sastavitelj narisa i troškovnika g. Dragutin Vagner odriče se svake nagrade za uloženi svoj trud i posao, s toga bi zaključeno gospodinu Dragutinu Vagneru za toliki trud i vele vješto izradjeno djelo zahvalno priznanje od strane družtva pismeno izraziti.

3. Na predlog g. Baltića zaključeno je, naris i troškovnik poslati za izpitanje kralj. graditeljstva-računarskom odsjeku tom molbom, da predmet taj što brže izpita, i ovamo pošalje; pak kad to bude, da se umah razpišu natečaji za djelo.

4. Na pismo ovdašnjega trgovca g. Solara, kojim moli, da mu ovo družtvo izposluje kod odbora za dalm. hrv. slav. izložbu dozvolu, kojom će moći takodjer i inostrano gospodarstveno orudje pak i strojeve izložiti, javit će mu se od strane družtva, da je uslied riešidbe vis. dvorske kancelarije sporazumno sa ministerstvom trgovine takodjer i inostranim obrtnikom i tvorničarom, na koliko oni gospodarstveno orudje ili kakve strojeve izložiti uzhtiju, to učiniti dozvoljeno, k čemu da kako i njemu pravo pripada.

5. Naznačena je svota od 76 za pčelarstvo, i blagajni naloženo, da se ti novci izplate.

6. Buduć su sve sgrade družtvenoga pokušališta neosjegurane, te se lasno vatrom pripetiti može velika šteta družtvu, bi zaključeno, sve sgrade, da i isti krov od one, koja će se sad obnoviti, osjegurati, i to kod družtva, koje ovdašnji trgovac Epstein zastupa, ovo bo družtvo najveću korist pri sličnih asiguracijah pruža.

7. Poslovodja javlja želju g. Dr. Vagnera, da bude članom gospodarskoga družtva.

Odbor primi radostno ovoga po družtvo zaslužnoga muža u broj svojih redovitih članovah.

Petar Zoričić.

Virovitička izložba vina. *)

Početkom Veljače t. g. dodje njekim čestitim promicateljem domaćega blagostanja ta krasna želja na um, da se pokuša izložba domaćega vina.

To se učini obćinstvu do znanja i izložbeni dan se za 8. Veljače 1864 poslie pol dana u tri sata u blagovalištu otacah Franjevacah u Virovitici odredi.

Akoprem je izložba ova samo na Viroviticu i okolišna sela ograničena bila, k tomu pako za kratko vrieme i bez pripravah urečena bila, to se ipak imadosmo dosta čuditi toli povoljnomu prvomu pokusu.

U 64 posude stajaše poredano izloženo vino, što no ih 27 izložbenikah prinesoše, i to:

*) Slučajno zakašnjeno.

Bielo vino

od godine	1863	u	16	posudah
„ „	1862	„	12	„
„ „	1861	„	5	„
„ „	1860	„	1	posudi
„ „	1857	„	1	„
„ „	1856	„	1	„
„ „	1855	„	1	„
	Ukupno		37	posudah

Rusovina (*šiljer*)

od godine	1863	u	13	posudah
„ „	1852	„	7	„
	Ukupno		20	„

Crno vino

od godine	1863	u	5	posudah
„ „	1862	„	1	posudi
„ „	1857	„	1	„
	Ukupno		7	posudah

Izim izložiteljah došao je podobar broj posjetiteljah, tako da se je družtvo izlozbe na prama izložiteljem podvostručilo.

Svaka vrst vina izpitavana je posebnim za taj posao odredjenim odborom, svaki pojedini odbor izabrao je po tri posude najizvrstnijega vina, i za glavni izpit glavnomu odboru predložio, daklem glavni odbor imao je izpitivati i to:

3 posude bielog starog vina
3 „ „ novog „
3 „ rusog vina
3 „ crnog „

Pošto su za najbolja vina četiri nagrade — sastojeće u preliepo nakićenih čašah odredjene bile, to po dokončanom vještačkom poslu glavnoga odbora pronadjena su vina sliedeće gospode izložiteljah za najizvrstnija i budu nagradami nadarena, i to:

a) Bielo staro od godine 1862. Ljudevita Harazima, vlastelinskoga pjeneznićara, izvedeno u vinogradskom briegu kod sv. Gjurgja.
b) Bielo novo 1863. iz brda Trojstva Franje Davida providitelja u miru.
c) Rusovac od 1863. iz brda Trojstva Dragutina Blažekovića gradjanina.
d) Crno (*Rebelwein*) od 1863. iz brda svetog Gjurgja opet Ljudevita Harazima.

Pohvalu kao izvrstna vina stekoše:

a) Gospodin Albert Höcker, upravitelj dobarah, za bielo od godine 1861. iz Rezovačkoga brda.
b) Gospodin Gustav Sedreši, vlastelinski mjernik, za bielo od 1860. i bieli graševac od 1863. iz brda svetog Gjurgja.
c) Gospodin Škender Dragić za bielo 1863. iz brda sv. Gjurgja.
d) Gospodin Dragutin Blažeković za crno od godine 1857. iz brda Trojstva.
e) Gospodin. Žiga Plohn, liečnik, za rusovac od 1863 iz brda Križ, i
f) Mihajlo Lukić, obćinski bilježnik, za crno 1863. iz Vukosavljevice.

Ovdje se dodaje, da su samo posjednici vinogradah i neposredni izvoditelji vina svoje plodine na izložbu donieti imali; i da se vlastelinstvo Virovitičko sa svojim krasnim vinom ovde natjecalo nije.

Mihajlo Lukić.

Broj 15. **U Zagrebu** **14. Travnja 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Napake našega vinogradarstva.

Kako su vinogradi postali ponajglavnije vrelo dohodka za mnoge okolice naše domovine: dužnost nam je, više putah se k njim povratiti. Jer stalni dobitak moć ćemo tek onda vaditi iz našega trsja, kad budemo umno postupali i u vinogradu i u pivnici (podrumu), buduć onako samo moći ćemo izvoditi puno a dobra vina, što je glavni uvjet, da možemo s očevidnom i stalnom korišću vinogradariti. Ako budemo dobivali malo vina, zato što svoje vinograde naopako obradjujemo — nećemo ga moći jevtino prodavati, jer nam se *inače trošak* neplaća; a skupa vina ima svagdje dosta. Ako budemo izvodili loše vino, nećemo se moći natjecati s našimi susjedi, koji, postupajuć u pivnici pametnije od nas, dobivaju od lošijega grozdja bolje vino nego-li je naše.

Danas smo nakanili nabrojiti na broj, u čem se kod nas postupa naopako u vinogradih.

1. Vinogradi su okrenuti više putah prama sjeveru, ili su na ravnici, gdje bi bolje uspievalo žito ili krma. Kod vinograda stalo je vrlo mnogo do položaja, po gotovu više nego do tla; o čem se može svatko uvjeriti, pogledav pod jesen vinograd okrenut prama sjeveru i prama jugu: ovdje grožđje uviek prije dozrieva i više sladi, nego na strani sjevernoj. Tko dakle želi imati stalna dobitka iz vinograda, neka ga ondje sadi, gdje mu ugadja položaj.

2. Kod sadjenja vinograda zemlja se preplitko kopa i mekoti (rahli). Ako je duboko oranje usjevom koristno, koji samo godinu danah na istom mjestu stoje: tim koristnije mora da bude duboko kopanje vinogradu, koji sto godinah na istome mjestu stoji, i koji svoje žile puno dublje od žita spušta u zemlju. Gdje se namjerava vinograd saditi, tu bi se imala zemlja 2 do 3 stope duboko prekopati, kao što umni vinogradari zbilja rade, a nisu se pokajali.

3. Za nasad se obično uzimlju fele malo vriedne, naime onakve, koje radjaju puno grožđja, al je vino od njega lošije. Mnogo ima gospodarah, koji kod nasada negledaju na felu trsja; negledaju, radja-li plemenitim ili vodenim grožđjem: nego, ako mogu samo što jevtinije nakupovati korjenjakah, raduju se kao djeca tomu kupu, nepromišljajuć, da slabo vino, što će ga dobiti od takvoga nasada, jedva će im namiriti trošak na obradjivanje. Da su bolje računali, bili bi svoj vinograd posadili rodnom, nego plemenitom felom, makar ova i skuplja bila. Jer onaj veći trošak, što bi ga jedanput imali, nemože se nit iz daleka izporediti sa manjkom dohodka, što će ga imati svake godine od zle fele. Dobro vino možeš lasno vodom umnožiti, (ako ti ga mnogo treba, makar i slabo bilo); al slaboga nemožeš više popraviti.

4. Trsje se sadi obično pregusto, jedan čokot do drugoga, a ne onako, kao što uči umno vinogradarstvo. Tko misli, da će dobiti više grožđja, i po tom i više vina, kad posadi čokoće gusto — ljuto se vara; na skorom će se osvjedočiti, da mu grožđje kasnije dozrieva, da ga neima više, i da je slabije od ostaloga. Svaki čokot neka tako stoji osebice, da može do njega zrak i sunce od svakuda dopirati i zemlju grijati; čokot mora tako stajati, da jedan drugoga nezasjenjuje, jer to škodi cvietu, grožđje kasnije zri (zori), brže gnjije, pa mu loze izadju slabije. Najbolje je, kad je čokoće 3 do 4 stope razdaleko jedno od drugoga i kad u primjerenih redovih stoji.

5. Čokoće se nereže pravo; jer se rezitba obično povjerava fušarom. Rezanju se hoće puno više vještine nego što se obično misli, te se je već mnogi vinograd nespretnom i bezumnom rezitbom pokvario. Zato neka vinogradar dobro pazi, komu će povjeriti rezitbu svoga vinograda.

6. Vinogradi se neokapaju onako, kao što bi trebalo, po imenu se propušta treća kop iliti pokopica. Okapanje vinograda uz ljeto od velike je važnosti. Prva kop je za vinograde, što i prvo oranje za oranicu, njim se pripravlja zemlja za sjetvu; to biva prije ili poslje s proljeća, prema položaju trsja. Drugi put treba oko-

pati poslje cvatnje; nego buduć da trs cvati sad ranije sad poznije, nemože se za taj posao ustanoviti stalno vrieme. Marljivi vinogradari okapaju jošt i treći put svoje vinograde i to na svrhi Lipnja ili početkom Srpnja, da utamane korov i drač, koji groždju preotimlje hranu.

7. Vinograd se nekoli i negnoji, kako bi valjalo. Ima vinogradarah, koji, u mjesto da gnoje vinograd svake treće godine, kao što bi trebalo, jošte sade pasulj, bundeve (buće) itd. medju trsjem, dakle mu otimlju jošt i onu hranu, što je ima u zemlji. Vinograd će ti gnoj (dakako primjeren), što si mu ga dao, obilato naplatiti; al ga prevariti lje nećeš. — Ako trsju fali potrebito kolje, dobiva se takodjer manje i slabijega vina, nego-li ondje, gdje je podpunice nakoljeno; jer oko trsa, koji nije dobro nakoljen, i možebiti leži na tlih, nemože sunce zgrijati zemlje, a u hladnoj zemlji neuspieva grožđje.

8. Obično se prerano bere. O tom smo već toliko pisali, da bi suvišno bilo jošte jedanput na široko razlagati zle posljedice rane berbe. Malo po malo krči si i kod nas put priznavanju, da treba počekati s berbom, dokle grožđje nedozri, ako želimo dobiti dobra vina. Da ima pojedinih lakoumnikah, koji toga nedokučuju — tih ima u svačem; nu naopako po nas, kad bismo se poveli mi za njimi, u mjesto da ih prisilimo, neka oni nas slušaju. Kako je proljeće zakasnilo, lasno će se dogoditi, da će sva ljetina ponješto zakasniti, dakle i vinogradi: tu će dakle više nego ikada trebati da se pamti, kako berbu neodlučuje sveti Mihalj, nego zreloća grožđja.

9. Neluči se zrelo grožđje od nezreloga; nebere se svaka fela napose, nego se sve skupa mieša. Kao što se različite vrsti grožđja razlikuju lišćem, lozom, veličinom grozdovah itd., isto tako se razlikuju okusom (žmahom) i vremenom dozrievanja. Buduć da je pako neprilično svaku felu napose brati, kad ih mnogo ima: upravo zato smo te svjetovali, da nasadiš sav vinograd istimi vrstmi, te ćeš se ukloniti toj neprilici.

10. Često putah bere se grožđje po rosi ili baš po kiši. Toga nemoj: rosa i kiša škode moštu, ne samo tim, što od njih postaje voden, nego jošt i tim, što se od njih lašnje skisne; jer u rosi i kišnici ima više kiselika nego u zdenčanici. — Pokusi su potvrdili, da se velikom rosom $^1/_{25}$ vode primieša moštu; maglom i kišom dakako još više.

Boginje ili koze.

(Ostatak.)

Dvie rieči nije bilo prosto izustiti pred knezom Kaunitzom, svemogućim ministrom Marije Terezije: smrt i boginje. To će se mnogomu dan danas smiešno činiti, što se je ovaj veliki gospodin bojao boginjah kao i smrti. A opet je imao razloga plašiti se toliko boginjah; jer su ove doista strašna bolest, harajuć sviet nemilice poput kuge, kad im se na put nestane. U Ameriki nisu za ovu bolezanju znali sve do Kolumba; nego pol vieka iza njega dovuku se s Evropejci boginje u Ameriku, a posljedice su bile strahovite. U glavnom gradu Mexiku oboli od njih 39000 ljudih, a u cieloj zemlji pogine od njih $3^1/_2$ miliuna ljudih. U Braziliji su god. 1563. čitava plemena indijanska izumrla, sve od boginjah; u jednoj pokrajini Quito poginu od njih 100.000 ljudih. Catlin kaže, da je od ono 12 miliunah Indijanacah, koji njekoć stanovahu u sjevernoj Ameriki, barem polovica pomrla od kozah, i tako mjesto napravila evropskim doseljenikom. Jošte god. 1837. pomoriše boginje 60.000 Indijanacah u Ameriki.

I u Evropi su boginje strašno žarile i palile. Dimsdale, koji je bio išao ciepiti carici ruskoj Katarini prave boginje, pripovieda, da u Rusiji umirahu svake godine do 2 miliuna ljudih od boginjah. Ako je to i pretjerano, opet je sjegurno, da je u Francezkoj, Švedskoj itd. deseta strana umrlih poginula od ove morije. Kako je pako pošast (*Seuche*) ova pogibeljna, vidi se najbolje na kraljevskih kućah, koje su bar bile čuvane od nje koliko se ikad moglo. Od porodice Vilelma III. englezkoga kralja umre od boginjah otac, mati, žena, dvie svasti, najstariji sin i najmladja kći. Od naše vladajuće kuće umro je g. 1712. od boginjah car Josip I. u 30. godini svoje dobe, i osim njega pomrli su od iste bolesti prošloga stoljeća dvie carice, 6 nadvojvodah i nadvojvodinjah; kralj francezki Ludovik XV., kraljica švedska, car ruski Pavao II. Neima pošasti, koja bi bila tako obćenito i tako često čovječanstvo morila, kao što boginje; pa nije to sve, što su toliko svieta podavile, nego su i oni zlo prošli, koji su ih preboljeli. Negovoreć o tom, kako im strašno nagrdiše lice, to ih obično jošt i drugčije osakatiše, a množina bolestnikah ogluhnu ili osliepi. U londonskoj sljepačkoj bolnici bijahu boginje osliepile dvie trećine ondašnjih sljepacah. U obće se izračunalo, da su boginje odprije $^1/_{10}$ čovječanstva pomorile, a $^1/_{10}$ osakatile.

Ovako bijaše sve do g. 1798., kad je Jenner, poslje triestgodišnjega kušanja i motrenja, iznio na vidjelo svoj obret, da kad se čovjeku uciepi otrov od kravje boginje, tim se oprosti ove bolesti.

Ima tomu sada pol vieka, što se boginje ciepe. Pita se: s kakvim uspjehom? Ovdje su brojevi najjasniji dokaz, najbolji odgovor. Toga radi navest ćemo, koliko je ljudih umiralo od boginjah prije uvedena ciepljenja, a koliko poslje, i to od svakoga miliuna stanovnikah. U Švedskoj ih je prošloga stoljeća umiralo od kozah svako ljeto 2050 (od 1 miliuna), a sada 158; u Českoj 4000, a sada 200; u Danskoj 3000 a sada 286, u Berlinu 3422, a sada 176, u Londonu do 5000, a sada 340. Jednom riečju, prije je umiralo deset do dvadeset putah više ljudih od boginjah nego sada.

Prigovorit će tko: „Bog zna, jesu-li ovi brojevi istiniti!“ Na to odgovaramo, da je ove brojeve skupljati dala englezka vlada, da se uvjeri o valjanosti ciepljenja: toga radi pokupi potrebite podatke u Englezkoj, a zamoli i druge države, u kojih roditelji moraju djecu ciepiti dati, neka ju obavieste o dokazanom uspjehu toga ciepljenja. Jer do nedavno nebijaše u Englezkoj baš zapovjedjeno, da se moraju djeca ciepiti; buduć da se ondje osobna sloboda neograničuje lasno kakvim zakonom. Nego pokle se je englezka vlada osvjedočila, da još svejednako umire svako ljeto 12000 ljudih od boginjah u njezinoj državi — negovoreć o onih, koje ova pošast kojekako osakati: to razabra potrebu siljenja na ciepljenje, i predloži dotični zakon parlamentu da ga potvrdi.

Nego opazilo se je, da su i ljudi ciepljeni oboljeli od boginjah; odtuda se počne izvoditi, da ciepljenje nečuva od te bolesti. Da su mnogi ciepljenici od boginjah oboljeli, to je istina; nego i to je dokazano, da ih je vrlo malo umrlo, i da se u njih bolest nije onako žestoko razvila kao što u neciepljenih. O tom su se osvjedočili g. 1828. u Marseilli, kamo su onda boginje bile udarile, i silni sviet napale: od 2000 bolestnikah, koji su bili ciepljeni, umre ih 20, a od 4000 neciepljenih poginu 500. Isto opaziše u Kodanju (*Kopenhagen*): od 228 neciepljenih umriše 63, a od 1373 ciepljenikah samo 14; i Marsons je uvježbao u svojoj bolnici, da od 1000 neciepljenikah umire 350 (dakle više od trećine; a od 1000 ciepljenikah samo 70, pak i medju ovimi bijaše većina zlo ili zločestom materijom ciepljena.

Odavde se razabire, da je ciepljenje zbilja jaka zaštita od boginjah; al ne kod svakoga za uviek, nego kod mnogih samo donikle, samo privremeno. Kako dugo čuva ciepljenje od boginjah — to se nemože popreko kazati, to visi o tielu i zdravju dotičnoga čovjeka. Koliko dakle godinah čuva ciepljenje, to se nemože kazati, jer jednoga čuva dulje drugoga manje. Da se u tom pogledu svatko osjegura, najbolje će uraditi, kad se da iznovice ciepiti, čim se pojave na blizu koze, i to se zove „*Revaccination*“. Kod koga jošte djeluje prvo ciepljenje, niti mu se negnoje po drugi put ciepljene boginje. Da ovakvo precjepljivanje čuva od kozah, o tom neima dvojbe. Zato mnoge vlade daju svu vojsku još jedanput ciepiti, da zaprieče boginje.

Još se jedna težka krivnja baca na ciepljenje, naime, da je od njega čovječanstvo zakršljavilo i zahirilo, te je ono uzrok, što su u naše doba suha bolest, škripi (*Skropheln*) i tifus tako mah uzeli; ove bolesti da se ciepljenjem razplodjuju. Kad bi ovo bila istina, to bismo dakako sa zla spali na gore. Nego ako je to istina, to onda mora sada više ljudih umirati nego-li prije ciepljenja. — Da i ovaj prigovor oprovrgnemo, neka opet govore brojevi. U Londonu umiraše u 17. stoljeću izmedju 10.000 ljudih njih 421; u 18. stoljeću njih 355; a u sadašnjem vieku 249: dakle ih sada za $^1/_2$ manje umire nego-li prošastoga vieka, a malo ne za polovicu manje nego-li prije 200 godinah. U Danskoj je od god. 1750 do god. 1775. svako ljeto umiralo odsjekom 853 duše više nego što ih se je rodilo; a u ovom stoljeću ih se svake godine 304 više rodi nego umre. U Francuzkoj je prije 100 godinah umiralo svako ljeto izmedju 10000 ljudih od 20 do 30 godinah njih 147, a sada 107; a od onih koji su navršili 30 do 40 godinah, odprije 215, a sada samo 97. Jošte je veća razlika u Švedskoj, gdje se vlada osobito pomnjivo brine za ciepljenje boginjah: ondje umire dan danas za polovicu manje ljudih nego prije 100 godinah.

Ovo je obćenit odgovor na pomenuti prigovor, kao da se ciepljenjem boginjah druge bolesti razplodjuju. Nu prigovor taj može se pobiti još i napose. John Simon, koji je po zapoviedi englezke vlade iztraživao uspjeh ciepljenja i posebnu knjigu o tom napisao, sastavi pregled mrtvacah iz prvašnjih stoljećah, koji su u Londonu pomrli od onakvih bolestih; a svatko zna, da te bolesti najviše vladaju u velikih gradovih. Odtuda se vidi, da sada umire u obće za trećinu manje ljudih nego-li prije sto dvjesta godinah; a od boginjah deset putah manje. Izmedju 100.000 ljudih umire sada od tifusa i sličnih bolestih samo 385, prije 100 godinah umiraše ih 539, a u 17. stoljeću 633. Od škripih (*Skropheln*) umiraše u prošlom vieku pet putah više, a od sušice (suhe bolesti) za 7 postotakah više. Mac Culloch dokazuje, da dan danas od kozah, dobrca (*Masern*) i crveni (*Scharlach*) umire svega skupa samo polak toliko ljudih, koliko ih prije pogibaše od samih boginjah.

Evo u kratko, što dokazuje knjiga, iz koje ovo izvadismo: 1) da ondje, gdje se boginje obćenito ciepe, umire od njih sada samo 4 do 5 ljudih, i to ponajviše nikako ili zlo ciepljenih; gdje ih odprije 100 umiraše od iste bolesti. 2) Da je onaj, koji bje ciepljen u djetinstvu, obično osjeguran za života svoga od boginjah. 3) Da u gdjekojih ljudih prestaje s vremenom djelovanje ciepljenja, te mogu opet dobiti boginje; 4) nego da se to može zapriečiti, kad im se iznovice ciepe; i 5) da od ciepljenikah, na koje su napale koze, umire ih sedamdeset putah manje nego-li od neciepljenikah.

Mi smo sve ovo na široko naveli, da pokažemo veliku važnost ciepljenja i njegove blagodatne posljedice, što se sve kod nas jošte slabo poznaje, te su i k nam već doprle svakojake sumnje, kojimi se nastoji ciepljenju pobijati ciena, dapače se dokazuje njegova škodljivost. Nego tko sve ono uvaži, što smo razložili, uvjerit će se o njegovoj velikoj blagodatnosti i nastojat će, da se što više razširi; ako pako udare kamo boginje, nagovarat će sviet, neka se jošte jedan put da ciepiti, da se osjegura oda zla.

GLASONOŠA.

Službene viesti.

Upravljajući odbor hrvat. slav. gospod. družtva pozivlje ovim učtivo svu gospodu člane svoje, dugujuće družtvene prineske, pak i sve predbrojitelje Gospodarskoga lista, da nepodmirene svote družtvenoj blagajni što skorije, nu najdalje do konca Lipnja t. g. uplate; inače će družtvo prisiljeno biti, one iz reda svojih članovah izbrisati, a ovim daljnje pošiljanje lista uzkratiti, pak shodni način poprimiti, da se zaostavci uplate. — Ovo je gospod. družtvo pripravno veće dužne svote i na obroke primati, ako se dotičnik kod uprave družtva pismeno izjavi do kada, i u kakvih će obrocih on svoj dug podmiriti.

Ujedno se stavlja članom dužnikom gospodarskoga družtva do znanja, da će biti, ako to zažele, po zaključku glavne skupštine od god. 1864. član. X. kao utemeljitelji družtva primljeni, pod tim uvjetom, da uplate do konca Lipnja t. g. cieli svoj dojakošnji dug, te da se još k tomu obvežu, da će do njekog roka podmiriti i onu svotu, koja im nakom plaćenoga staroga duga još do utemeljiteljne svote fali.

Za izbjeći smetnji svakoj upućujemo gospodu izvanjske dužnike, da sve novčane pošiljke pod naslovom „Upravljajućemu odboru hrvat. slav. gospodarskoga družtva u Zagrebu“ šalju, a isto tako može se svatko, ako u frankiranih listovih kakvo izviešće o svom dugu ili inoj kojoj u gospodarstvenu struku spadajućoj stvari zaželi, na odbor ovaj obratiti, koji će po mogućnosti umah takva pitanja odgovoriti.

U Zagrebu dne 10. Travnja 1864.

Od upravlj. odbora hrv. slav. gospod. družtva.

Petar Zoričić
kao tajnik.

Domaće viesti.

— *Š. E.* U Ludbriegu 9. Travnja 1864. Iskreno se radujemo napredku ovog lista; na koristnu pouku služe nam praktični glavni članci, kao i dopisi iz raznih predjelah zavičaja našega. Čestokrat se u njem spominje slavna Podravina naša, kojoj su središte vlastelinstva Ludbrieg, Slanje i Martianec, te je nedavno prozvana bila perivojem Hrvatske; — pak vendar iz ove gotovo nikakva glasa neima u Gospodarskom listu. Sva Podravina poplavljena je Gospodarskim listom: imade ovdje poznatih, izobraženih, izkusnih gospodarah, koji nakupivši puno strojevah, zemlje svoje umno obradjuju, kod kuće na svoju i naroda korist svoje novce troše — pak vendar od njih neima glasa, — kao da nebi marili za gospodarski napredak *). Tomu je uzrok, što neimamo podružnice, neimamo bo muža, koji bi se odvažio, uzeti na se uzkrsnuće dvaputa propale podružnice.

Vaš dopisnik iz Daruvara učini vrlo praktične predloge; — samo glede zadrugah, sjedinjenja zemljištah i odieljenja urbarskih pašnjakah i šumah imadem nješto primietiti. Čudim se, kako može prijatelj gospodarskog napredka pristati na diobe tja na tri rali — to je gotova propast naroda. — Dokle u Podravini nebijaše sjedinjenja poljah i odieljenja pašnjakah, osobito pako diobah, imadoše mnogi po 4, 6 i 8 konjah; a sada, razdieljene i na četvrtine, najjače kuće propadoše, četvrtinom bo selišta nemože se uzdržavati potriebna za ratarstvo marha, i tako seljanin niti sebi, niti drugomu nemože pomoći. Manje od polovine selišta nebi se imala dopustiti dioba, ako narod naš neželimo upropastiti. Nevaljaju zadruge od 2 i više selištah, ali niti diobe na četvrtine.

Sjedinjenju poljah, odieljenju pašnjakah i šumah nemože, nesmie se opirati u načelu nijedan gospodarski naprednjak. Ja mu takodjer niesam neprijatelj, nego samo staromu zakonu, jer negdašnjega kmeta upropašćuje. Exempla docent. Stari zakon bi se dakle imao revidirati, to jest na toliko promieniti, da po sjedinjenju neostane seljakom manje zemaljah, nego što ih prije imadoše, niti po odieljenju pašnjakah i šumah, da im nepropada blago, i da nebudu, uz čuvanje svojih šumah, prisiljeni drva kupovati, ako prije odieljenja nije niti seljak niti vlastelin nikakove oskudice u drvah imao. Domovini nije pomoženo, ako se jednoj maloj strani žiteljah bude pomagalo, a ostalomu narodu odmagalo.

Sada nješto o hrvatskoj pjenušici. Osvjedočio sam se ljetos, da se iz našega grožđja može izvrstna pjenušica načiniti. Već 26. Veljače pokus učinismo. Pjeni se ko svaki dobri šampanjac, piće je u svakom pogledu vrlo dobro i neobično ugodno, k tomu sasvim zdravo i dosta jako. Jagode brasmo od kraljevine, šipela, bjeline, lipovštine, krščine i crnine i to od svake fele posebice. Mošt ociedismo iz vrčevah kroz platnene vrećice u čaše, po 3 i 4 puta uz 12—14 danah. — Čisti mošt pretočismo u šampanjske flaše, zabismo strojem debele zatike, i zabrtvismo ih smolom katranom pomiešanom. Zatim spravismo stakla u piesak. Od kraljevine i bjeline bijaše pjenušica najjača, najbolja; od crnine se slabo pjeni, ali piće bijaše vrlo dobro i najbistrije. Jakosti neima dakako kao drugi dobri šampanjac, jer je jošte premlada. Osvjedočismo se vendar, da bi iz našega grožđja vješt vinar, kakovih Francezka imade, mogao izvrstnu pjenušicu načiniti. Zato bi za naše vinarstvo neizmjerno bilo koristno, kad bi se izveo predlog g. Suhina, što ga učini u velikoj skupštini gospodarskoga družtva.

*) I nam je žao, što se nitko neoglasi iz ravne Podravine. Ured.

Svaštice.

— (Kabanica, koje nemože puška probiti). U Turinu se govori o vrlo važnom izumku njekog Kalabreza, koji umie tako prirediti kabanicu, da ju nemože probiti zrno iz puške. On je izumio njekakav vosak, kojim treba namazati sukno, da bude tvrdo od puške. Kaže se, da su dosadašnji pokusi vrlo povoljni. Za koji dan će se stvar opet kušati i to na oči vojnog popečitelja i mnogih gjeneralah. — Ovakva bi kabanica dobro došla i austrijanskim vojnikom, da ih obćuva od danskih pušakah u Schleswig-Holsteinu.

— (Gašenje kamena ulja.) Kameno ulje (petroleum) može se užeći, kad se n. p. razbije svjetiljka. Nemoj ga onda vodom gasiti, jer ti to neće pomoći, nego pepelom. Uzmi obična pepela i prospi ga po gorećem ulju, te ćeš ga jamačno ugasiti.

— (Peruvijanski kokos.) Kad čovjek svaki treći sat malko lišća od ovoga drveta žvaće, može i tri dana bez hrane biti i opet tielom i dušom raditi, nit će mu nezdravo podnebje nahuditi — što sve u vojsci može biti više putah vrlo koristno; n. p. kad vojnikom treba na vrat na nos kamo pojuriti. Zato francezka vlada namjerava ovo drvo razploditi po svojih naselbinah i upotriebiti njegovo lišće.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek.**

Broj 16. **U Zagrebu** **21. Travnja 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Zašto izdaje jari ječam?

Gospodari znadu, da kad se djetelina često sije na isto polje, najposlje neće da raste, makar koliko zemlju gnojio; za ovakvo polje kaže se, da je trudno od djeteline (*kleemüde*.) Isto tako su zamietili gospodari u novije doba, da se zemlja utrudi i od jaroga ječma, i to izvode odtuda, što u njekojih okolicah ječam izdaje. Mi ćemo ovdje u kratko navesti, što je tomu po svoj prilici uzrok, a pod jedno ćemo dodati, kako bi se tomu zlu doskočiti moglo.

Od ječmena brašna nepeče se dan danas toliko kruha, koliko odprije, jer se sada nadomiešta ječam pšenicom i kukuruzom. U tom pogledu se dakle sada manje ječma troši nego prije, pak opet se ječam i sada naprama drugim vrstim žita dobro plaća. Uzrok je tomu stranom to, što se sada puno više piva vari, dakle se i više ječma za slad (*Malz*) potrebuje, stranom i to, što se sada više troši ječmene prekrupe (*Schrot*) nego odprije. Osim toga su u mnogih okolicah vrlo stegli sijanje ječma, pokle su opazili, da mu je ljetina sasvim nesjegurna; dapače gdješto siju ječam samo za kućnu potrebu, najpače ondje, gdje je položaj zemlje hladan.

Ako i jest u djeteline često sijanje uzrok, što se zemlja od nje utrudi; za jari ječam se nemože isto tvrditi, inače bi morao u mnogih okolicah bolje uspievati sada, kad ga se manje sije, nego odprije, kad ga se je mnogo sijalo, te se je više putah na istu zemlju povraćao. Istina, da je ječam, kao i pšenica, sam sebi neprijateljan, to jest nesmie se često sijati na isto polje zasebice, kao ni grašak, djetelina, burak, lan itd.; na malo ih ima, koji bi svako treće ljeto na istu njivu ječam sijali. Koji to čine, neka se nečude, ako im ječam slabo baca. Nego ima gospodarah, koji ga rjedje siju, pak se opet nemogu pohvaliti obilatom ljetinom, makar ga sijali za okopavinom dobro gnojenom, tako da ječam nadje krepku i čistu zemlju.

Pomnjivo iztraživanje, zašto izdaje više putah jari ječam, pokazuje, da tomu nije uviek uzrok česta sjetva na istoj zemlji, niti način obradjivanja zemlje (ako se ova inače dobro obavlja); prema tomu dakle nemože se uzrok taj potražiti drugdje, nego u nepovoljnih klimatičkih promjenah, to jest u nedostatku stalne topline s proljeća. Isto djelovanje zamietilo se je i kod krumpira, povrća, voća itd.

U koliko je dakle vrieme krivo, što jari ječam izdaje, u toliko nemože gospodar doskočiti svoj nevolji. Nego umnim postupanjem može se ipak mnogo toga zapriečiti, i koješta opraviti, ter veća sjegurnost ljetini jaroga ječma pribaviti. Vrstni gospodar njemački Pinckert preporučuje evo ovo u tom pogledu:

1. Jari ječam sij, ako ikako možeš, poslje okopavine (krumpira, buraka itd.), jer ga onda možeš prije sijati.

2. Tropoljar (*Dreifelderwirth*), to jest onaj gospodar, koji poslje tri godine na isto polje opet istu plodinu sije, neka sije jari ječam iza ozimice, koja je rasla u dobroj ili pognojenoj zemlji. Strnište neka plitko na rano podore, a mjeseca Listopada neka zemlju duboko poore i oranje neka ostavi preko zime nepodrljano (nepotubljano), te mu onda neće trebati s proljeća još dva puta uzastopce orati.

3. Kad proljeće rano nastane i suho je, onda sij rano; a kad je proljeće pozno i mokro, sij kasnije, to jest onda, kad se je mekota prosušila i razmrvila.

4. Jari ječam najvoli porahljenu mekotu, kad se sije: zato preori njivu s proljeća pred samu sjetvu.

5. Osobito je mnogo za tim stalo, da površje oranice ostane njekoliko danah poslje sjetve prhko (rahlo), dok sjeme nenikne. Ako prije toga udari plaha kiša, te se mekota skoruši, to jest uhvati se ozgor kora — ječam klijući nemože ju lasno probiti, najpače u ilovači, ter ovako usjev lasno postrada.

Kao što smo već gori natukli, nije probitačno sijati ječam na visočinah iliti na visokih a ravnih brdinah (t. j. visoko povrh mora), i na polju, koje je na udarcu hucomu vjetru; ondje je zob najsjegurnija jarica. Na suprot po ravnici i dolinah, gdje ima poviše

topline, pak ako je jošte mekota duboka i od korova čista, rodit će ti ječam obilato.

Kod nas se obično sije ozimi ječam, to jest u jesen; nu ovo biva samo ondje s dobrim uspjehom, gdje zima nije preoštra, gdje se nemienja naprečac cića i južno vrieme, gdje preko zime neima suhomrazice, nego snieg pokriva zemlju, a kad dodje proljeće, djeluje sunce odmah punom snagom. Zato u Njemačkoj siju ponajviše sâm jari ječam; pak ima i kod nas okolicah, kojim bi bolje dolikovao od ozimoga ječma — njim je namienjen ovaj kratki naputak.

Uvjet gospodarskoga napredka.

Čuveni česki gospodar i rodoljub, g. Franjo Horsky, o kojem smo već pripoviedali, kako neumorno nastoji o ratarskom napredku svoje domovine, putujuć naokolo i poučavajuć narod u sastancih, kako će moći svoje gospodarstvo podići, i posudjujuć mu jošte i potrebita za bolje gospodarenje ratila — podnio je českomu saboru predlog, kako bi se moglo podići gospodarstvo u českoga seljaka.

Buduć da u tom predlogu puno toga ima, što bi se i kod nas moglo s dobrim uspjehom uporaviti, zato ga evo ovdje priobćujemo zajedno s obširnom motivacijom istoga Horskoga.

On predlaže, neka sabor odluči ustrojavanje izglednih gospodarstvah (*Musterwirthschaften*) za razširenje umnoga gospodarenja kod seljakah. Toga radi

1) U svakom kotaru, gdje se nadje seljak, koji je pripravan ratariti po načelih umnoga gospodarstva, neka mu zemlja nabavi o svom trošku potrebita za to ratila i strojeve.

2) Vlastnici ovih izglednih gospodarstvah dužni će biti urediti ih po naputku, što im ga dade Horsky u svom djelu „Ratarske propoviedi“ (jer u Českoj umie gotovo svaki seljak čitat i pisat), poljske poslove obavljati predanimi mu ratili i strojevi, a svoje susjede napućivati, kako se imaju upotrebljavati ona ratila i strojevi, pa im ih, kad ih sam netreba, posudjivat, i svakako ih u dobrom stanju držati; napokon neka se obvežu ovi izgledni gospodari, da će točan račun voditi o svom gospodarenju.

3) Za uredbu i ustrojbu izglednoga gospodarstva predložit će dotični kotar zemaljskomu odboru tri vještaka, izmedju kojih će ovaj jednog izabrati, koji će u svom kotaru dotičnoga izglednoga gospodara, pak i druge seljake želeće popraviti svoje gospodarstvo, napućivati i više putah prigledati, postupa-li se po njegovu naputku.

Da vidimo sada, kakvimi razlozi podupire Horsky ovaj svoj predlog! On kaže: Nabava potrebitih za izgledno gospodarstvo ratilah neće stajati više od 400 do 500 for.; a naputak ima se ponajviše u tom sastojati, da se dotičnomu gospodaru živo predoči moć i djelovanje najsilnijih polugah gospodarskoga napredka, i to su poluge četiri, naime radnja, miena plodinah (*Fruchtwechsel*), gnoj i glavnica. Uz to se nesmie zaboraviti ni vodjenje računah. U svakom izglednom gospodarstvu, utemeljenom na prokušanom izkustvu i uredjenom prema mjestnim okolnostim, mora se proučiti, kojim redom da se mienjaju plodine, kako da se gnoj izvodi, priredjuje i upotrebljava, kako da se namiče potrebita glavnica malo po malo samim gospodarstvom, i najposlje, kako da se jednostavan račun vodi o dohodu i razhodu, te se onda može na svrhi godine jasno razabrati, da-li nam se je izglednim gospodarenjem imutak povećao ili omalio, jesmo-li šta dobili ili kvarovali.

Gospodarski napredak prokrčit će si najprečim načinom put po svoj zemlji, kad se ovako svim seljakom i manjim posjednikom prilika poda, te se mogu svojima očima uvjeriti o velikoj koristi toga napredka, nit im treba trošiti skupe novce i dragocjeno vrieme, da se svojim izkustvom to jest probami o tom osvjedoče.

Prigovorit će tko: „zašto da zemlja nabavlja potrebita izglednu gospodarstvu ratila i strojeve?“

Nemislim, da će tko nijekati, da se samo izglednimi gospodarstvi ratarski napredak može po svoj zemlji razprostraniti; a tim se pomaže sva zemlja, posredno ili neposredno: pravedno je dakle, da i sva zemlja namiruje potrebiti na to trošak. Kad to bude, onda će nastojati svaki kotar, da uredi izgledno gospodarstvo, jer neće pri tom imati nikakva očita troška, nego samo dobitak.

Izkustvo nas uči, da gospodarenje, kao ni jedna struka narodne radnje, neostaje u istom stanju, nego se neprestance napried miče, popravlja i usavršuje; ter ovako onaj, koji neide napried, nego uviek stoji na istom mjestu, to jest drži se dosadašnjega gospodarenja, tim samim nazaduje, jer ostaje za napredniaci, koji su ga prestigli. Pa buduć se svakim p r a v i m gospodarskim napredkom umnožava i dohodak, to dakle mora biti, u jednakih okolnostih, svaki nazadnjak siromašniji od naprednjaka.

Zahvalno se mora priznati nastojanje českoga gospodarskoga družtva oko ratarskoga napredka. Nego pored sve svoje trudbe, nemogaše do sada cilja svoga postići, dapače na manje posjednike jedva imalo djelovaše. Barem se nemože kazati, da su ovi nastojanjem gospodarskoga družtva i gdje reformirali svoje gospodarstvo.

Imamo i gospodarskih školah, u kojih mladež uči ratariti. Nu tim smo se postarali samo za potomke, za budućnost; jer će mnogo vremena proći, dok sadašnja mladež stane na svoju ruku gospodariti.

Al i sadašnjost ima svoje potrebe, svoja prava. Sadašnji gospodari se muče, da namaknu hrane narodu. Da im posao ide kako valja od ruke, treba im obrazo-

vanja i podpore; po imenu pako treba našim manjim posjednikom i seljakom pouke i nauke, koja bi ih osvjedočila, da im je dosadašnje gospodarenje nedostatno i dosta pogriešno; a navela, te bi pregnuli prionuti za umno ratarenje.

Za takav cilj nedotječu sredstva, kojimi se može služiti gospodarsko družtvo; nedotječe pouka u časopisih i koledarih, viećanje u skupštinah, izložbe plodinah i ratilah — akoprem je dakako sve ovo neizmjerno koristno. Po tome neće moći nitko gospodarstvo svoje preustrojiti i natjerati ga, da mu nosi više i stalna dohodka.

Da vidimo sada bolji, sjegurniji i preči put vodeći k tomu cilju. Moje mi je izkustvo pokazalo samo jedan put, kojim se može djelovati s uspjehom na pouku seljaka. Varaju se oni, koji misle, da seljak nije pristupačan nikakvoj novoti, da na njega nedjeluje nikakav nauk, da on neće nipošto upotriebiti novo kakvo ratilo. To nestoji: seljak i manji posjednik drži se samo dotle onoga, što je do sada znao i kako je do sada radio, dok se neosvjedoči, da je drugo što bolje. A ovako radi i svaki pametni čovjek; samo je neprilika, što seljaku, budué je sporijega uma, više treba nauka i dugotrajnijega primjera, dok se osvjedoči da je što bolje i pametnije, i dok pregne raditi onako i sam, kao što vidi u drugih.

Ovo osvjedočenje može si nabaviti samo primjerenim naukom, uz gledanje svojim očima istinitosti toga nauka i uz vlastnoručno kušanje. Kad se ovako uvjeri, da je to zbilja bolje i koristnije, prihvatit će se i sam od sebe preporučenog mu napredka; jer bogme on osjeća svaki dan sve to više, da dosadašnjim gospodarenjem nemože više podmiriti sve svoje potrebe, troške i poreze.

Ovakov nauk može se seljaku podati samo dobro ustrojenimi, potrebitim orudjem i spravami providjenimi izglednimi gospodarstvi.

Prva bi posljedica bila uvedenju ovakvih gospodarstvah, da bi i drugi seljaci počeli onako uredjivati svoje selište i promjenjivati dosadašnje ratarenje. Ovako bi se umno gospodarenje malo po malo po svuda razširilo.

Samo ovakva izgledna gospodarstva daju mladeži pak i samim seljakom primjerenu priliku, da se svojima očima i svojima rukama uvjere o mogućnosti i koristi gospodarskoga napredka, a da ga podjedno nauče uvesti i u svoju kuću; jer obično voli seljak pitati svoga susjeda, nego vlastelina ili njegovoga činovnika; pak se i prije povede za seljakom, koji živi u istih okolnostih, nego za kakvim gospodinom, za kojega misli, da se š njim nemože uzporediti.

Gdje neima ratarnicah, ondje će ih podobro nadomjestiti izgledna gospodarstva; pak i ondje, gdje je mladež hodila u ratarnicu, bit će joj onakvo gospodarstvo živ primjer, po kojem se ima povesti; ovaj će jošte bolje djelovati, ako ljudi budu, barem u nedjelju, čitali ili slušali, kad se čita pomenuto djelo Horskoga „Ratarske propoviedi,“ u kojih se potanko razlaže umno gospodarenje za seljaka.

Ako dakle želimo prokrčiti stazu umnomu ratarenju, neima tomu prečega sredstva nego što su izgledna gospodarstva. Kad sabor dozvoli potrebite novce za nje, moći će i gospodarske podružnice uspješnije djelovati, najpače kad se u svakom kotaru ustroji pojedna podružnica. One će nastojati o tom, da se u njihovu kotaru uvede čim prije izgledno gospodarstvo, te će dotičnika napućivati, kako da postupa, i prigledati mu, da se uvjere o točnosti njegove radnje.“

Ovako od prilike piše g. Horsky. Što ovdje natuca, to će se mnogomu činiti nedostatno, te će mnogo koješta prigovarati. Zato smo nakanili u budućem broju obširno o tom pisati, a ponajprije razložiti, šta će to reći „izgledno gospodarstvo;“ jer budué da toga čuda kod nas do sada neima, to bi gdjetko mogao koješta o tome misliti.

Domaćin neka prednjači.

Kad sam jednoć posjetio gospodju G. na dobru M., koje njezin muž imaše u zakupu (arendi) i čudio se neobičnomu redu, kaza mi domaćica: „Vi se čudite, što mi je družina valjana? Da, moj gospodine, ja mogu s družinom šta hoću, i rado bih ja vidjela ono služinče, koje bi kod mene prekantarilo. Al nije to baš čarobija držati red u kući, ja poznajem prieko sredstvo, koje drži družinu u redu. To sredstvo sam naučila od moje kravarice. Kad sam se bila udala te smo uzeli pod zakup ovo imanje, primim u službu onu kravaricu; al nije htjela uraniti. Kad sam ju na račun pobrala, zašto tako kasno ustaje, ona mi odgovori posve hladnokrvno: „kod nas mora domaćin prednjačiti.“ — Ja ovih riečih nisam izprva razumjela, nego su mi čudnovato zujile u uhu. Kasnije se dosjetim i shvatim svu njihovu važnost i istinu, naime, da kuće gospodar i gospodarica imaju svojim primjerom družinu na to navesti, da radi, kako joj se zapovieda. Budalaština je, ustajati u 8 satih, sjediti kod kave do 9., a od sluge zahtievati, neko ustaje u 3 sata i neka radi što bolje može, dok mu gospodar u postelji hrče. — Sutra dan ustanem ja u 4 sata i probudim i mog muža uz rieči: „dragane, gospodar mora prednjačiti!“ A poklo smo ovako njekoliko putah uradili, počela je i družina sama od sebe ranije ustajati, nit se od onda karam sa služkinjami, što dugo spavaju. Nije baš niti nam izprva ugadjalo, što smo morali tako rano ostaviti mekane perine; nego smo se na skorom priučili. Videč ovaj dobar uspjeh prednjačenja, prednjačimo od onda u svakom poslu svojoj družini, pak ona se povodi za nami. — Eto Vam, gospodine, odgonetke, eto vam moga lieka, kojim liečimo lienost i nemarnost svoje družine. Tko se njim posluži, neće se pokajati, neće se tužiti na nevaljanost družine. Valja nam prednjačiti, kad želimo, da drugi idu za nami. Nebi-li se smijao svaki vojnik svomu kapetanu, kad bi se ovaj za drvo skrio i odanle ljude svoje nagovarao, neka junački i bez straha udare na neprijatelja? — Pak upravo tako rade mnogi naši domaćini: spavaju i blaguju, po zimi sjede za toplom peći ili za punom čašom — družina pako neka se muči, makar joj sve žile popucale. Toga nit je bilo, nit će ikad biti. Domaćin neka prednjači! — Ovo je staro pravilo, nego je iz mode izašlo, a posljedica mu je — nevaljala družina.“

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

Iz Požege. Vladajuća ovdje marvinska kuga nije ništa popustila; jer od 14. Ožujka o. g., kako se je ta bolest pokazala, do današnjega dana oboljelo je 107 komadah, a parnulo već 76. Premda stanovničtvo razne ljekove rabi i kojekakva preservativa marvi daje, to ipak neće ovo zlo da nas mine. Tu žalost povećaje još i oskudica na sienu, a marva se na pašu (ko što je u redu) tjerati nesmie. Vrieme nam je osim toga veoma nepogodno, jer eto skoro cielo vrieme Travnja snieg i kiša pada, kano da nam božić dolazi. Bog jedini, u koga sve ufanje polažemo, može nas od zla osloboditi, pa zato je ovdašnje občinstvo sa zadovoljnošću i radošću primilo naredbe po g. župniku učinjene, da se za odstranjenje toga zla večernje drže, i molitve šalju onomu, koji je premogući pomoćnik sviuh.

Opazka uredništva. Ovako piše „Slavonac". Mi rado priznajemo veliku moć skrušene molitve; nego uvjereni smo i o istini poslovice: „pomozi se sam, pomoć će ti i Bog," osobito kod govedje kuge. Od nje nepomažu dakako ni ljekarije, ni preservativa — nego samo oprez. Nedvojbeno je dokazano, da se ova pošast širi samo doticanjem okuženoga marvinčeta; nu netreba da ga se dotakne zdravo marvinče, već je dosta, ako ga se dotakne čovjek ili druga životinja, koja se sama neće okužiti, nego prenosi kuživo na zdravo govedče, kad mu na blizu dodje. Nam dakle valja samo na oprezu biti i paziti, što se bolje može, da se na našu rogatu marhu neprenese od druguda kuga, pak će se tomu zlu brzo doskočiti. Kad bi se točno i strogo držao mudri naputak, što ga je izdala visoka vlada, uvjereni smo, da bi govedje kuge od davna bilo nestalo i kod nas, kao što je nestade u Austriji, Štajerskoj i Kranskoj, i to prije nego pomori toliku marhu koliko kod nas. Al to i jeste naša nesreća, što imamo premalo zakonah smjerajućih na promicanje gospodarstva, pak i ono malo, što ih imamo, drži se samo kojekako, ili baš nikako. Dobra upravo, da dodje i k nam kraljestvo tvoje!

Gospodarske viesti.

— (Korist lastavice.) Koji je tomu uzrok, što izmedju svijuh pticah svatko najviše štedi lastavicu, te se drži za grjehotu ubiti ju. Je-li to predsuda ili samo navada, koju smo preuzeli od naših starijih neznajući zašto? — Na ovo pitanje neka odgovori život jednoga para lastavicah. Lastavice ustaju obično u 4 sata jutrom i na javi su do 8. satih u večer. Svaki sat doleti svaka od njih jedno 20 putah u gnjezdo, da brani mlade, tako da svega skupa obje lastavice dolieću svaki dan 640 putah svomu gnjezdu. Kao što se je uvježbalo, svaka donosi mladim na jedanput 10—30 svakojakih bubicah za hranu. Nego uzmimo, da ih svagda samo 10 donese, to čini na dan 6400. Za svoju hranu trebaju pako stari takodjer jedno 600 mušicah i komaracah: tako dakle dvoje lastavicah potroši sa svojom porodicom svaki dan 7000 bubicah, a svaki mjesec 210.000. Ako su pako stari potrošili prvi mjesec, dok su bili sami, 30.000; to se može reći, da jedna porodica lastavicah od 7 glavah potroši preko ljeta više od pol miliuna svakojakoga gada. Ako dakle u koje poveće selo dodje 100 parah lastavicah, to će ove sa svojimi porodicami potrošiti preko ljeta više od 50 miliunah bubah. Odavde vidi svatko, kako su lastavice koristne: zato i vriede, da ih svatko brani i štiti, te zaslužuju ono malo mjestance pod našim krovom, gdje su si gnjezdo savile.

Obrtnost.

— Novoizumljena šajka ronilica „Le Plongeur", vele, da je nalik na veliku ribu. Parostroj te šajke ravan je zategu 80 konjah. Ima s prieda dugo rilo nalik na trubaljku, kojim se upilji u neprijateljevu ladju. U tom rilu ima ili samo puščanoga praha ili bomba, koja zajedno s rilom, kao otrov sa žalcem, u rani ostaje a kad se šajka ronilica nazad krene, odmotava se žica sa puštenim rilom spojena, kojom žicom, kada se šajka već dobrano odmakne, munjevna iskra naboj upali i neprijateljevu ladju raznese.

— (Najveći mlin.) Ponajveći mlin na svietu je u St. Mauru kod Pariza. Obično se uzimlje, da za okretanje dvajuh žrvanjah u mlinu treba sile od 4 konja, te se onda samelju svaki sat dva vagana žita. U St. Mauru imaju četiri čigre (*Turbinen*), to jest kola nalik na čigru, a svako okreće 10 parah žrvanjah, svega skupa ima tu dakle 40 žrvanjah — a sve to okreće jedan potok.

— (Stroj za voštenje obuće.) U Londonu prodaju sada osobitu spravu, koja čvrsto stoji, te se na nju natiče čizma ili cipela, da se može objema rukama voštiti (*wichsen*); naravna je stvar, da se ovako posao taj brže i bolje obavlja.

Kućanstvo.

— (Kitajski čaj kako da se vari.) Čaj (*chinesischer Thee*) ima i kod nas dosta prijateljah; nego tko ga želi onako ugotoviti, kako valja, mora vrlo točno postupati, jer čaju ponestaue lasno ugodna mirisa i teka. Evo kako napućuje na varenje čaja njeki londonski glasoviti trgovac čaja: Uzmi za čaj meku vodu, dakle kišnicu ili potočnicu. Ako nemaš ovakve, dodaj zdenčanici malko solajke (*Soda*), te će ova popiti sve vapno, što ga ima u vodi. Ako ostaviš vodu 12 satih na zraku u otvorenoj posudi, omekšat će ti takodjer. Za varenje čaja nemoj upotriebiti vode, koja je već jedanput bila na vatri, nego svagda uzmi frižku vodu. Kad poliješ čaj ključalom (kipućom) vodom, ostavi ga na miru 8—10 minutah. Nemoj po drugi put dolievati vruće vode na lišće; nego ako je čaj prejak, dolij vode onda stoprv, kad si ga ociedio.

— Kao prieki liek od bjesnoće preporučuju u najnovije vrieme dvie vrsti mlječera, naime Euphorbia palustris i Euphorbia procera, koje trave i kod nas rastu, pa se kuhaju i ona voda bolestniku daje, neka ju pije. Nebi-li koji naš liečnik pokušao taj liek? Nego onda bi ga morao za dobe potražiti ili nabaviti.

— Da ti komarci nedosadjuju, kaeni jednu kaplju onajzova ulja (*Anisöl*) na papir i onim papirom otari lice, ili baš i ruke. Ovakov papir može se više nedjeljah danah upotrebljavati, naime dok ono ulje neizhlapi. Ovo će možebiti dobro doći Posavcem i Podravcem, gdje komari po ljetu neizmjerno muče čovjeka.

Današnjemu broju dodan je list na ogled od novoga časopisa „Sidra", te ga občinstvu našemu svesrdno preporučujemo.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

Broj 17. **U Zagrebu** **28. Travnja 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću poši lja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Hrušti ili kebri.

„Prestupna je godina, bit će mnogo hruštah!" tako govore gospodari. A sva je prilika, da će se ta rieč i ljetos izvršiti; jer akoprem je vrieme bilo prilično hladno, ipak smo već prije osam danah vidjeli puno hruštah (*Maikäfer*): što će tek onda biti, kad se otopli? — Mnogi se tomu čudi, kako baš onda ima najviše hruštah, kad je priestup, i pita, u kakvom je tajnom savezu 24. Februar (prestupni dan) sa hrušti? Stvar je posve naravna i jednostavna. Nego da to razaberemo, treba nam opisati *život* hrušta.

Kad ženka njegova hoće da snese jajca, zavrta se u zemlju jedno 4 do 8 palacah duboko i snese ondje gradicu od jedno 12 jajacah, sitnih kao konopljeno sjeme. Onda vrće dalje, pak opet snese toliko jajacah, i ovako radi, dok joj nedodje umrli čas. Za jedno 6 nedjeljah danah izvali se iz svakoga jajca sitan crvić, koji prve godine ostaje vrlo tanak i samo $^1/_2$ do $^3/_4$ palca dugačak, te žive nedaleko jedan od drugoga. Obično snosi ženka od hrušta svoja jajca na oranici, u suhoj zemlji, al više putah i na sjenokoši. Kad nastaje zima, crvljevo se vrće vrlo duboko u zemlju, da nepozebe, kadšto i više stopah duboko. I po ljetu su više manje dublje u zemlji, prema tomu, da-li je mekota suha ili mokra.

Na proljeće izlaze ovi crvi do povrh zemlje i razilaze se (sve pod zemljom) na okolo, jer im ponestaje hrane. Prve dvie godine nečine ovi crvi mnogo štete, jer se hrane ponajviše samo truhlimi ostanci od korienja. Al tim više čine kvara 3. i 4. ljeto, jer onda jedu samo živo i zdravo korienje, te znadu svojimi oštrimi klješticami oglodati i ojake žile, a potanje raztaču sasvim. Najvole žilice mladoga bilja i rasada, pa kad im toga nestane, navaljuju na žile drveća, i to ne samo mladoga, nego i staroga; ima primierah, da su 4 do 5 hvatih visokim voćkam korienje ogrizli. To čine osobito onda, kad ih ima vrlo mnogo, te im ponestaje druge piće. Najmilija im je pako hrana krumpir, burak, repa i korienje od svakojakoga povrća. Ovdje moramo primietiti, da ovi crvi imaju u tom poslu opakoga druga, koji se zove vrlac, hrčica, mrmor, mrmoljak, rovac (*Erdgrille, Maulwurfsgrille*). Sve ove rieči označuju jednu te istu zvjerku, nalik na kobilicu: s prieda ima dvie ovelike noge kao lopatice, osim njih ima jošte 4 noge pak i krila. Sva je zvjerka crljena. A crv od hrušta nalik je na veliku debelu žućkasto-bielu gusjenicu, modre zadnjice, sitnih nožicah, i zove se njemački *Engerling*. — Valjda ima i osobito naško ime, al ga ju uz prkos marljivomu propitkivanju nisam do sada doznao, a drago bi mi bilo, da mi ga tko javi.

Četvrte godine pod jesen spuštaju se ovi crvi do 1 hvat (*klafter*) duboko u zemlju, naprave ondje oblu jamicu, i pretvore se u njoj u kukuljicu (*Puppe*), iz koje izadje već za mjesec danah pravi hrušt, izprva blied i mekan, nego preko zime bude sve to smedjiji i tvrdji, a kad nadodje proljeće, provrće se kroz zemlju na vrh, čim nestane mrazovah i studeni, izlazi iz zemlje, te leti po zraku i brsti lišće.

Ovako ima dakle i hrušt, kao što i većina bubah (insekah), tri dobe života: u prvoj dobi nalik je na gusjenicu ili crva. U drugoj dobi se crv ukoči i pretvori u bebku iliti kukuljicu, koja se još i zapreda u svilacah i drugih gusjenicah. U trećoj dobi dobiva krila i s njimi svoj pravi oblik — postaje kukac (*Käfer*); nu živi samo za kratko, kao i leptiri (metulji). Nego ako nam gusjenice silnu štetu čine, brstoć voćke i povrće, to njihovi leptiri nezadaju nikakva kvara. Druga je u hruštah: nezna čovjek, što više budi, da-li onaj crv ili pravi hrušt. Već smo kazali, kako crv toči svake vrsti korienje; a hrušt brsti svako drveće (osim kruške i sremze (*Traubenkirsche*), pak i repicu. Danju i noćju počiva, samo pod večer prši po zraku, jutrom se ukoči od rose, te onda visi slabo o grani, i pada na tle, čim zadrmaš malko drvetom. Zato mu onda najlaglje možeš doći haka glave.

Buduć da crv od hrušta živi pod zemljom, to prost čovjek slabo poznaje toga svoga neprijatelja, i pripisuje počinjenu od njega štetu kojekakvim drugim ži-

votinjam; zato se mnogo i nebrine za tamanjenje hruštah, osobito ako neima voćnjaka. Nego tko je vidio oranicu, u kojoj ima mnogo tih crvih, te je gledao kod izkapanja krumpira, repe i buraka, koliko ima gomoljah šupljih i raztočenih; ili je išao za žeteoci i spazio, koliko ima ondje prazna vlaća, zato što su mu oni crvi korienje podgrizli; ili je bio na livadi, gdje su se ti crvi razplodili, te je spazio velike plješine sasvim suhe, jer su crvi sve žilice travam poodgrizale — on će potvrditi, da te crvlje pravi puno više štete od svakoga drugoga gospodarskoga štetočinje. O tom znaju mnogo pripoviedati češki i njemački gospodari, sadeći burak (*Runkelrübe)* za sladorane: upravo lani su im oni crvi polovicu buraka raztočili, a tim neizmjeran kvar nanieli; drugim su opet rastila utamanili.

Odavde će svatko razabrati, zašto ima najviše hruštah svake četvrte godine. Ako ih je mnogo bilo prošle prestupne godine, a nepropanu kojom nezgodom: mora da ih bude mnogo i ljetos, jer će ljetos uprav oni hrušti dozreti, koji se bjehu prije 4 godine iz jajca izlegli. God. 1860. pojavi se zbilja u Njemačkoj neizmjerno množtvo hruštah, kojega nam se i ljetos treba plašiti; jer su oni crvi posljednje ljeto svoga (da tako rečem) crvovanja najproždrljiviji, te razboriti gospodari, dosjetiv se, što im je ljetinu oštetilo, lasno mogu unapried proreći, da će biti do godine mnogo hruštah. Evo dakle razloga, po kojem gospodari i ljetos nagadjaju, da će biti puno hruštah; pak ako se ti hrušti za rana nepotuku, snesti će puno jajacah, te ćemo imati tri godine, koje će prve doći, puno ubitačna hruštova crvlja.

Jedna ženka hruštova snese od prilike 50 jajacah. Njeki saksonski gospodar, opazivši lani, da mu bez očita uzroka trava sahne na livadi, dade komad travnika prekopati, da nadje uzrok toj biedi. A imade šta gledati: na prostoru od pol hvata nadjoše do 60 onakvih crvih! To čini na jedno jutro (ral) 1 miliun: prema tomu se ondašnji kotar od 2000 jutarah zemlje može nadati ljetos 500 milionah hruštah! Kolika će to šteta biti; a koliko se treba istom plašiti za budućnost, ako se svi ovi hrušti razplode!

Ovakovo razmatranje pobudi njemačke gospodare, da za vremena razmišljaju, kako će doskočiti tolikomu zlu, što ih čeka.

A ima-li mu lieka?

Dok je hrušt crv, slabo ga može čovjek zatrti, jer se skriva pod zemljom. Nego se je dobri Bog postarao za njegove neprijatelje. Medju ove ide ponajprije krt, koji roveć pod zemljom dan i noć, neizmjerno množtvo hruštovih crvih pojede. Al je on i drugčije vrlo koristan; zato ćemo o njem napose progovoriti, jer u tom pogledu ima kod nas puno predsudah. — Ovamo idu nadalje njekoje ptice, po imenu čvorak (škvorac, brljak, *Staar*) i vrane, koje idu za oračem kupe crve, a čvorak lovi i hrušte.

Al to nedotječe, nego valja i nam hrušte loviti i ubijati. Taj je posao vrlo lak. Rano u jutro se drmaju drveta, te se hrušti, padajući kao zrele šljive, skupljaju u kakvu vreću. Za taj posao su djeca najpriličnija, te mogu ovako igrajuć se puno hruštah utamaniti. Pohvatane hrušte il podaj krmku i patkam, il ih obari ključalom (kipućom) vodom i napravi od njih izvrstan gnoj. U to imę nagrni za 1 do $1^1/_2$ palac zemlje, razastri po njoj isto toliko hruštah, pospi ih prahom od vapna, a pokrij opet zemljom. Gori metni opet hruštah i tako postupaj, dok sve hrušte nepotrošiš. Ovakov gnoj valja za svaku zemlju i djeluje bolje od svakoga drugoga gnoja. Zato umni gospodari kupuju hrušte, a praveć ovakov gnoj od njih, dokazuju, da im ovaj obilato nagradjuje trošak. U Saksonskoj su se dogovorili vlastnici sladoranah, koji sade mnogo buraka, te im hrustovo crvlje počini i lani neizkazanu štetu, da će kupovati hrušte, i to vagan po 30 novč. Tko zna, kako se lasno dva tri vagana hruštah pokupe, priznat će, da si može mnogi siromah tim poslom već u jutro više zaslužiti, nego da čitav dan radi. I u Českoj su se već dogovorile mnoge obćine, da će kupovati hrušte i plaćati za svaku oku 1 novčić — a toliko vriede hrušti kao gnojivo. Umni gospodari učinili su u tom pogledu svestrane pokuse, da se osvjedoče, koliko vriedi gnoj od hruštah: pak su se uvjerili, da 1 centa hruštah vriedi od prilike 1 for. 40 novč. To su uvježbali, pognojiv jednake ciepce zemlje običnim gnojem iz štale i truhlimi hrušti, pa je ovaj drugi ciepac jedanput veću ljetinu dao. Gnoj od hrušta vriedi barem poloviou od najboljega guana, što ga sada gospodari dobavljaju za skupe novce tja iz Amerike, te centa stoji do 5 for. — U Tirolskoj su obćine odlučile, da mora svaki gospodar nakupiti stanovito množtvo hruštah ili platiti odredjenu globu.

Kod nas bi težko za rukom pošlo nagovoriti obćine na ovakovu odluku: one vole gledati prekrštenih rukuh, kako im hrušti i hruštovi crvi haraju trud njihovih rukuh. Mi dakle molimo gospodu učitelje, neka obavieste svoju mladež, da rano rani, hrušte kupi i ubija, pa to već sada; jer kad se čeka, dok ženke jajca snesu, onda je ponehari. Ovdje moramo jošte napomenuti, da se od hruštah može tištiti (prešati) ulje, koje valja za posvjet, a dobiva ga se dosta mnogo.

Zbornica.

Iz Martinske vesi, 15. Travnja. (*Priečenje govedje kuge.*) Uzrok, što vam tako dugo ništa nepisah, najviše je to, što ništa povoljna javiti nemogoh. Jer ako smo lanjskom ljetinom (govorim samo o svojoj župi) sa svime zadovoljni bili, da od dragoga Boga bolje ni neprosimo: to nas je ipak jedna nevolja tištila, od koje se

nećemo tako brzo oporaviti, nu koja je sada, hvala otcu nebeskomu, prestala.

U mojoj župi biesnila je govedja kuga pol godine. Ja sam pomnjivo pazio na sve, što je bilo preporučeno ili naredjeno po poglavarih i vještacih, pa mislim, da mi nitko neće zamjeriti, ako u Gospodarskom listu opazke svoje priobćim. Ja ovim nenamjeravam koga vriedjati, komu prigovarati, u čije službovanje dirati, ili se komu za savjetnika nametati, već gole samo opazke svoje na vidik iznieti, nebi-li se tko osvrnuo na nje, ako bi se, što Bog sačuvaj, nevolja ova kod nas opet pojavila:

1. Kako bi se gdje pošast pojavila, umah bi se imala sumnjiva marha poubijati, i dotična svota svakomu bezodvlačno izplatiti.

Tim bi pučanstvo povjerenje zadobilo, te nebi, kao do sada, pošast zatajivalo, nego bi odmah svaki slučaj prijavilo; čega do sada nije htjelo učiniti, buduć se je bojalo, da će mu se blago potući, a odštete da neće dobiti. — To i jest uzrok najveći bio, da je pošast kasno do znanja povjerenstva dospjela. Gdje se je bezodvlačno ubijalo i odšteta davala, kuga je umah u početku ugušena bila, n. p. kako sam čuo u Budaševom, Preložčici i Maloj Gorici.

2. Da bi se po županiji, u svakom kotaru, gdje bi se pošast pojavila, postavila jedna osoba, kojoj jedina dužnost bi bila, da svimi mogućimi sredstvi nastoji o tome, da se naredbe po liečnicih izdane bezodvlačno i točno ovrše, pa makar tude potriebno bi bilo i sile i kazni. Ovdje bi se moralo postupati što najstrože, neobziruć se nimalo na lica, kada je u pogibelji obće *dobro, jer* se često dogadja, da nije neposlušan samo opanak, već i svietla čižma.

Ja sam imao priliku uvjeriti se, da prosti sviet više drži u ovakovu slučaju do brbljanja kakove babe ili razderana kakova potepuha, nego do savjeta i pouke dolazeće, kako seljak kaže, od gospode, koja samo novine izmišljaju, da si bolje djepove trpaju. Jedanput sam tumačio sabranomu narodu naredbe i naputak, kako da postupa s marhom u ovo pogibeljno vrieme; a ljudi su samo glavom kimali, pa govorili: „ako Bog hoće, toga neće ni doktori ni gospoda prepriečiti.“ No za koji dan dodje ih njekoliko k meni, pa mi rekoše: „gospodine, zašto nedate svojoj marhi rogove vrtati? Ovdje je na Luki pristar čovjek Š . . ., on znade kugu liečiti: samo malo na vrhu rog prevrta, pa nješto nutar metne (kako sam doznao zrno borovice i malo soli) pa kuge nikada.“ Po svjetovnoj oblasti bje zabranjeno čovjeku ovomu to raditi; jerbo iz okužena hlieva dolazeć u neokužene, jošte je zlo većma širio. Seljaci pošlju poslanike kot. sudu, da dopusti Š—u roge vrtati; nu dobivši pakrački dekret, dodju kući, sazovu selo, pa onda od svakoga blažčeta poberu, kako sam čuo, po dva groša, a opreme deputacije pred svietloga bana, da on dopusti rogove vrtati. Da-li su bili pred svietlim banom ili pred kim drugim, nisam mogao doznati, no rogovi se više nisu vrtali. Gdje dakle sviet neće da vjeruje, što mu vještaci i izkusni kažu, ondje treba strogosti. Istina je, da su kotarski častnici svom (?) mogućnosti nastojali, da se naredbe liečnikah točno ovršavaju; istina je, da su po okuženih mjestih i tako zvani povjerenici postavljeni bili, da paze na pokret bolesti; ali što koristi sve to, ako je sviet neposlušan? Da se budu dakle naredbe barem kako tako ovršavale, potriebno je bilo, da je s liečnikom po okuženih mjestih putovao i kot. častnik, da se ga barem nješto boje; al kot. županijski častnici, koji se brinuti imadu i za sudbene, i za političke i za druge stvari, nemogu na jedan put u uredu sud suditi i opet od sela do sela vozikati se. Da se dakle i ovomu zlu doskoči, postavljeni povjerenici dobili su vojničku pomoć, i od onda su se naredbe umah točnije obdržavale, i kuga počela je jenjati. Istina je, ovo je bio teret za narod; ali tko je tomu kriv nego sam narod, kada se baš pod nipošto uputiti nije dao, da se kuga doticajem razprostranjuje, pa kano u prkos jedan drugomu hodio gledati, kako mu je marha u hlievu.

3. Da se u Zagrebu, kano središtu, ako bi se pošast s nova pojavila, ustanovi središnji odbor, koji se baš ničim drugim baviti nebi imao nego ovom nesrećom. Ovomu odboru morale bi ruke posve proste biti, te ono, što bi on za shodno pronašao i odredio, imalo bi se na vlas izvršiti, i naredbam njegovim imao bi se svatko, bio grof bio prostak, bez iznimke podvrći, pa isto tako kazniti, tko se naredbam odbora ovoga (dakako iz poštenih, zdušnih i neinteresiranih vještakah sastojećega) pokoriti nebi htio; tom jedinom razlikom, da kada bi (nekažem badava) naredbe prekršili oni, od kojih se barem suponira, da su nješto razumniji, strože bi se imali kazniti od praznovjerna neuka seljaka. Zatim bi imao središnji ovaj odbor na to paziti, da-li vanjski odbori i povjerenici svoje dužnosti ovršavaju onom točnosti, kojom bi morali, i da-li im se pružaju od dotičnih oblastih točno sva sredstva, da svoje naredbe i dužnosti točno ovršiti mogu; jer šta to sve koristi, kada se u jednom prostranom kotaru nevolja ugnjezdi, pa živinar, želeć proletjeti od jednog kužnoga kraja do drugoga, po 4—5 satih čekati mora, dokle seoskomu kojemu službeniku dobra volja dodje, te mu kano kakovu milost predpregu dopelja. Tako dodje do drugoga mjesta, gdje opet po više satih na milost seoskog sudca ili pandura čekati mora, dokle mu najgore što su u selu kljusetine dotjera. Centralni dakle odbor imao bi i na to paziti, da živinari i povjerenici mogu prilično i brzo putovati.

4. Buduć se je zamietilo, da trgovci, hodeć po raznih hlievih, bolest raznašaju, to bi se mesarom zabraniti imalo, hlieve obilaziti, već bi se im sajmovi dopustili; jer ljudem novca treba. No za veću sigurnost svako blažče imalo bi se točno opisati i liečničkom i obćinskom svjedočbom providiti, da je zbilja iz zdrava mjesta i vlastitost prodavaoca. (To neide; jer se na sajmu kuga razprostranjuje i po ljudih, došavših iz okužena sela. *Ured.*)

Članak ovaj napisao sam 9. Travnja u nakani, da vam ga prvom prilikom u Zagreb pošaljem; no eto opet nevolje: na 11. Travnja zorom plačuć dodje mi u sobu kravar s užasnim glasom: „kuga je kod nas, najljepša telica (koja je upravo za izlogu zabilježena bila) parnula je!“ Možete si misliti, kako mi je bilo pri duši, misleći na ostalih 14 komadah, koji su svi u jednom hlievu. Nesreću umah prijavim kot. sudu u Sisak, ovaj opet g. Laurinšeka kano živinara brzojavom pozove u Martinsku ves, predtečno pako pošalje povjerenika, da vidi što je i kako, pa da blago procieni, da se, ako uztreba ubijanje namah preduzme, i da mi se ošteta dade. No u nesreći ipak je i sreće. Ostalo blago je i dan danas zdravo i veselo, a g. Laurinšek izjavio se je, da telica nije poginula od kuge, već joj pade kap, parnula je od krvi. Strah dakle, da se je kuga povratila, minuo nas je.

V. Švelac,
župnik.

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

Iz Vinodola dne 14. Travnja 1864. (Prva šumica od pajasena u našoj domovini.) Na vrh briega medju Selcem i Bribirom, 3509 stopah visokoga povrh morskoga površja, leži od pamtivieka kapela sazidana u slavu uzvišenoga, na 23. Travnja godine 290. posječenoga mučenika svetoga Jurja, kojoj zub vremena, uslied nepovoljnih okolnostih i s nestašice dobrovoljnih milostinjah, očevidno rasapom prietijaše. Ovo tužno stanje opazivši velečastni g. Stjepan Franić, sadašnji svjetovni redovnik i učitelj na pučkoj učioni u Selcu, prijašnji župe upravitelj u St. Nedjelji u Istri, poduzme s porazumljenjem preč. g. Jurja Čora, kanonika i župnika bribirskoga, stanovnike Bribira i Selce nukati na dobrovoljne prineske, da se spasi od podpunoga razora ista starina. Njegovoj brižljivosti podje za rukom, te tako rečenu kapelu k novome životu privede, koja se eno danas u pristojnoj sjajnosti nebu pod oblake penje.

Razmatrajuć pako isti g. Franić tužnu plješivost briega, na kojem ova kapela stoji, i kobni njegov položaj, što je na udarcu strašnom gnjevu i bjesnoći gospodujuće u primorju bure: u isto doba nastojaše svojom vlastitom rukom popraviti i ovu nepriliku, te posadi cielo površje ovoga briega poznatim pajasenom, preko 500 stabalacah. Stalno se sada ufamo, da će se žalostna ova pustinja, prije nego deset putah lišće opade, preobraziti u veseli gaj, kojim će si vječni uspomen sagraditi, a potomkom našim neizmjerno dobro osigurati.

Ovo prekrasno i hvale vriedno djelo iznosim na javnost zato, da bi mnogi sin domovine po mogućnosti njegovom stopom pošao, budući da ovakovih tužnih pustinjah i razvalinah žali Bože u većem broju u našoj miloj domovini imade.

V. F. Primorac.

— Pišu nam iz Maruševca (kod Varaždina) kako ondašnji duhovni i svjetovni poglavari nabavljaju pučkim učionam Gospodarski list. To je doista hvale vriedno, i mi samo želimo, da ga gospoda učitelji marljivo čitaju, i sami i učenici, a nauk iz njega crpljen da ustmeno razprostiru medju seljaci.

Gospodarske viesti.

— (Gospodarstven nauk u Českoj.) Českі sabor riešio je 13. Travnja predmet ponajvažniji za blagostanje zemlje, to jest zakon o uredjenju gospodarskoga naukovanja. Poslje razprave 4 dana povedene, zaključeno je većinom glasovah, da se imaju razrediti gospodarske učione na niže ratarske, srednje i više.

1. Ratarnice su namienjene obrazovanju mladih seljakah, španah i dvorskih. Sve ratarske učione, ustrojene od koje gospodarske podružnice ili vlastelina, podupirati će se plaćom dvajuh učiteljah iz zemaljske zaklade.

2. Da se osjegurаju zemaljskom pódporom dva sada (od god. 1850) postojeća srednja gospodarska učilišta, od kojih je jedno namienjeno českomu, a drugo njemačkomu žiteljstvu. Srednje ove škole su za valjano obrazovanje mladićah, barem nižu realku ili gimnaziju svršivših i pripravljajućih se za službe na većih imanjih, za zakupstvo (arendu) i za posjed srednje ruke dobarah, dakle za častnike, zakupnike i posjednike srednjih dobarah.

3. Viša gospodarsko-obrtnička akademija za znanstveno proučenje svih strukah gospodarstva i gospodarstvenih obrtah na temelju najnovijih izkustvah i po načelih umnoga gospodarstva; ova da se utemelji u Pragu i neka joj se preda blizu Praga ležeće zemaljsko imanje Bubeneč. Čudnovato je, što su u tih pitanjih glasovali Niemci, akoprem tobože kulturträgeri, proti toj blagodati, dočim su Česi sa plemstvom glasovali svi za taj predlog, izradjeni po J. B. Lamblu, ravnatelju gospodarske učione u Stežerih (bratu križevačkoga ravnatelja); pa su Česi u svih trih točkah dobili pobjedu. —. Isto tako žestoko opiru se Niemci zakonskomu predlogu o ravnopravnosti narodnostih u Českoj i Štajerskoj, akoprem je ta ravnopravnost toliko putah već svečano bila ne samo obećana, nego i proglašena, i akoprem se baš sada česki junaci bore za tu ideu u Schleswig-Holsteinu.

— (Cvjetnjak na prodaju.) Gospodarski list je već jedanput govorio na široko o prekrasnom i bogatom cvjetnjaku na Božjakovini kod Zagreba. Doznali smo, da ga vlastnik, presv. g. grof Stjepan Drašković, namjerava prodati. Svraćamo dakle na njega pozor svih prijateljah cvieća. Ima tu osim prekrasne orangerie, osobito liepih i bujno cvatućih kamelijah, zatim krasna zbirka pjenišnikah (*Rhododendron*) i nebrojeno množtvo raznovrstnih odurah (*Azalea*) i papučicah (*Calceolaria*) — dakle sve cvieće, koje je upravo sada u modi; da negovorim o drugih svakojakih riedkih i ubavih ljubimcih Flore. Ovo se cvieće prodaje na veliko i na malo. Tko dakle želi ukrasiti svoj cvjetnjak ili staklenu postavu (*Glashaus*), neka se požuri u Božjakovinu.

— (Zimska usta i rep.) Kao što je prošla zima u isti čas (oko nove godine) svojima ustima ujela svu srednju i južnu Europu: u isto vrieme ju je i repom ošinula. Studen bo, što nam početkom ovoga mjeseca dosadjivaše, bila je razprostranjena po cieloj južnoj Europi, te su 8. Travnja (stvar do sada nečuvena!) krovovi u Rimu, dapače u samom Napulju sniegom bili zastrti, a u Erdelju ga je bilo toliko, da je zapriečio komunikaciju. Uslied ove studeni pobojaše se gospodari za ljetinu; jer obično raž već vlata na Gjurgjev dan, a ljetos je na mnogih mjestih (gdje su kasno sijali) onolika, kolika je lani bila u ovo doba jarica. Ovako je i sve ostalo zakasnilo. Bog bi dao, da bi dobro bilo! Zagrebu je Gjurgjev danak proljeće donio.

— (Mažilo voćakah.) Tko neima katrana, da njim zamaže ranu kakvu na voćki, neka uzme čiste ilovače, neka ju razmoči i prida isto toliko u prah strvena ugljena. Ovim mazilom zamaži ranu — te će zacieliti. —

Mučnije je liečiti rane u trešnje, višnje, breskve itd., iz kojih smola curi, od čega ovakve voćke obično propadaju. Francezki voćar Harvey preporučuje od smolotoka ovaj liek: Izreži ranu oštrim nožem do živoga, razgnječi kiselice (kiseljaka) i tari njim onu ranu, dok nepopije sav kiseli sok. Ovo opetuj sutra dan, i smola neće više teći. Neka pokušaju naši voćari i neka nas obavieste o uspjehu; jer najviše voćakah pećkovnicah propada od smolotoka.

— Slovački gospodarski časopis „Obzor“ donosi obširnu razpravu o koristi voćarstva, napisanu od preuzv. g. bistričkoga biskupa Stjep. Mojsesa.

— (Svioci.) Glasoviti svilar francezki Guérin Méneville uveo je u Francezkoj već 11 raznih vrstih svilacah, koji se hrane lišćem od duda (murve), pajasena, hrasta, skočca (*Ricicinus*) itd.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek**.

Broj 18. **U Zagrebu** **5. Svibnja 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću poši lja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Kupus.

„Bez zelja neima veselja“, kaže narod od šale; a zbilja je kupus prieka potreba, te bismo bili u velikoj neprilici, najpače gospodarice, da neimamo po svu godinu kupusa. Mnogo je dakle za tim stalo, da dobijemo s kupušnjaka što se više može i što većih glavicah; jer nam se onda samo trud obilato plaća. Kod nas pako možeš vidjeti puno kupusa, u kojega su glavice kolik šaka, pak i te su puhle i prazne. Ovomu je ponajviše uzrok nespretno postupanje: zato ćemo ovdje potanko razložiti, kako valja kupus saditi.

Tko je željeznom lopatom izvadio polako kupusnu glavicu s kočanjem (kocienom) i otresao š njega zemlju, bit će vidio na kraju kočanja množinu tankih kao dlaka žilicah. Ove žilice su usta kupusu: njimi pije hranu, što je ima u zemlji, te uzlazi u glavicu. Prvi je dakle uvjet napredku kupusa, da se sadi u duboku mekotu, što je dublja, to bolje. Treba dakle da je mekota 9—12 palacah duboka; a da bude i plodna, preori ju prije zime dva puta: najprije poori zemlju plitko, 3—6 palacah duboko, i to odmah poslje žetve, pognojiv prije zemlju ponješto (ako može biti, mješancem-gnojem.) Pred samu zimu pako preori ju 9—12 palacah duboko. Ovako će se gornja razmrvljena, zraka napojena i zato plodna zemlja izvrnuti na dno brazde, te će u njoj žilice od kupusa naći dosta hrane; a dolnja neplodna zemlja izniet će se na vrh. Ovomu oranju hoće se jake marhe i dobra pluga. Tko nemože ovako duboko polje orati, neka nesadi kupusa. Ni strmina nevalja za njega, jer će ti na njoj jedna plaha kiša uništiti sav priesad.

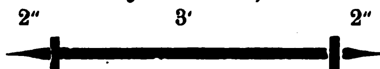
Tko sadi kupus na vrtu (kupušnjaku), njemu netreba oranja, samo neka duboko izprekopa (preštiba) zemlju. Ovako pripravljaj već u jesen zemlju za kupus. Preko zime, ako dopušta vrieme, vozi na budući kupušnjak gnojnicu (gnojštinu) vodom izmiešanu, i to što više možeš; neboj se, da će se je polje presititi. Uz to skupljaj marljivo gnoj, da možeš s proljeća kupušnjak dobro pognojiti. Toga radi gnoj izkidan iz štale strpaj na hrpu i posiplji ga zemljom ili sadrom (gipsom), da neizhlapi. Pazi, da ti se kišnica neslieva u gnojište, i da ti živad i krmad nerazkačkaju gnoja. Ovim gnojem pognoj s proljeća polje i zaori ga od prilike 3 palca duboko, onda, kad se kupus sije. Ovako ga ostavi, dok se rasad nepresadi.

Prva je dakle potreba kupušnjaku dobro poorana i pognojena zemlja; druga, dobro sjeme. „Kakvo sjeme, takav plod,“ valja i za kupus. Od loša sjemena malene glavice do vieka. Ako si dakle imao malena kupusa, a ti nabavi sjemena od dobra vrtlara ili od pouzdana sjemenara — inače ti badava trud. Kad pako izvedeš sam liep kupus, a ti presadi kočanje od najvećih glavicah u dobru zemlju, a kad im do godine ocvatu najveće grane, poodsjecaj ostale, dapače i onim najjačim granam odkini vrške; tako će se sva snaga koncentrovati u ostavljenih mahunah (komuškah), te ćeš dobiti vrlo liepa i jednaka sjemena. Kod nas se radi sasvim protivno: ostavljaju se svi cvietci, da zametnu sjeme. Ovako se dobiva više, ali loša sjemena; jer u kočanju neima dosta sile, da se sve sjemenke kako valja razviju i dozru.

Pomnjivim postupanjem dotjerali su Niemci do toga, da imaju kupusa kolik najveća bundeva (buća): jedna ovakva glavica daje toliko hrane koliko 10 običnih malenih.

Treći glavni posao je sadjenje. U tom se puno grieši. Obično se sadi kupus pregusto; jer se mudruje: „čim više nasadim priesada (rasada), tim ću više dobiti kupusa.“ Dà, hoćeš, al ne glavah, nego samo glavicah i kočanjah. Saditi dakle treba vrlo riedko. Tko je gledao liep kupus, osvjedočio se je, da svaka glava zastire naokolo $1\frac{1}{2}$ stopu zemlje: dakle treba da bude jedna glava od druge 3 stope (šuha) razdaleko; jer ako se dotiče jedna glavica druge, prestaje se glavičati. Isto valja i za glavatu salatu; čim se stiču glavice, umah prorasta. — „Nu kako ću ja znati baš za 3 stope razdaleko saditi priesad?“ Tomu ima vrlo jednostavno sredstvo. Uzmi 3 stope i 5 palacah dugačak štap; sreži

ga za 2 palca sa svake strane i natakni sa svake strane 2 palca daleko od kraja po jedan drven kolutić ili agršak (prešljen; kao što ima doli na vre enu). Tako ćeš napraviti ovakvu sadaljku

Kad hoćeš da sadiš, zatakni sadaljku u zemlju do kolutića, izvadi ju, položi na tle, pak ondje, dokle dopire drugi kolutić, zatakni opet u zemlju, u jamicu pako posadi stručak priesada, evo ovako pripravljena. Nakupi na dvorištu kokošjega gnoja, razmoči ga u vodi (u kakvoj zdjeli) i promiešaj sa malo zemlje, da bude kao riedka kaša. U ovoj kaši ostavi priesad barem tri sata, onda nosi zdjelu sa priesadom na kupušnjak, a ponesi sobom i pepela ili sadre u prah stučene (jer ova djeluje jošte bolje i prodaje se u Zagrebu jevtino pod imenom *Feldgyps*). Kad posadiš stručak priesada u jamicu, zagrni mu žilice zemljom, a ostalu jamicu popuni pepolom ili sadrom. Samo se kaže, da u drugom redu nevalja saditi kupus uzporedo, nego izmjenice, to jest ovako

Da ti se priesad brže i sjegurnije pzimi, zalij ga vodom; ako je pako nemaš, sadi za kišom. Ovako posadjen kupus dat će ti krasnih glavah, jer će bolje suši odolievati — a to je glavni uzrok, zašto kod nas kupus tako često izdaje.

Pitat će tko: „zašto se kupus tako silno gnoji: i pod jesen, i po zimi, i s proljeća, pa još da se svaki stručak napose pognoji, kad se sadi?"

Ta se stvar da lasno i liepo razjasniti. U krošnjaste voćke tako daleko dopire korienje pod zemljom, kano i grane vrh zemlje. Druga je u kupusa; u njega je glava vrlo velika i razastrta; nasuprot žilice su skupljene, nedopiru ni daleko, ni duboko, pak opet treba kupusu puno hrane, da uzmože razviti toliko množtvo lišća, iz kojega mu je glavica sastavljena. Njegove žilice nemogu te hrane tražiti daleko ni duboko; treba dakle da je hrana baš ondje skupljena, gdje kočanj stoji, inače mu ništa nehasni. Sve je ovo uzrok, da se zemlja za kupus nemože pregnojiti; te je ovo jedna od onih riedkih pitomih travah, kojim premnogi djubar nehudi; dapače ako neposadiš kupus u zemlju vrlo dobro pognojenu i crnice punu — nećeš dobiti nikako velikih glavicah. Nego kad gnojiš, pazi, kakva ti je zemlja: ako je ilovasta i zato hladna, uzmi ovčjega, konjskoga i svinjskoga djubra, jer taj grije zemlju; ako je pako zemlja vapnenasta ili pjeskulja, pognoj ju običnim govedjim gnojem, koji ti neće zemlje odviše svrućiti. A mulj je najbolji gnoj za svaki kupušnjak: zato tako liepo i uspievaju kupušnjaci, ležeći do potoka, koji ih s proljeća poplavljuje. Dobro ćeš dakle uraditi, skupljajuć preko zime mulj za kupusnu gredu.

Sadeć onako kupus, kao što smo gori razložili, nasadit ćeš ga na pol jutra (rala) zemlje od prilike dvanaest stotinah glavicah; al u lošu zemlju možeš jedanput toliko nasaditi, pak opet nećeš imati toliku ljetinu. Ovo će se mnogoj gospodarici čudnovato i nevjerovno učiniti; nego koju ono, što smo gori kazali, nije uvjerilo o istini ovih riečih — neka pokuša, neka posadi po našem propisu kupusa na dvie tri grede, pak će se osvjedočiti, da čim kupus naraste, sva će zemlja biti zastrta njegovim lišćem, kao tamno-zelenim sagom. Nego ako je zemlja osobito rodna, možeš nasaditi i dvaputa više priesada; al čim opaziš, da se pojedine glavice stiču, od prilike mjeseca Kolovoza: izčupaj u jednom redu svaki drugi stručak, a u drugom sve, tako da ostale glave dobiju propisana gori prostora za svoj razvitak. Počupani kupus imat će onda već prilične glavice, te ih možeš potrošiti ili prodati; a mladi kočanji izvrstna su hrana za marhu, najpače za krave-muzare, koje od njih dobivaju veliko množtvo mlieka, kad im se kočanji kuhaju.

Nego da se možeš nadati obilatu i liepu kupusu, treba ti obršiti još i četvrti posao, naime okapati. Čim priesad počne razvijati svoje perje, počni okapati i okapaj na prestanke dotle, dok se kupus tako nerazraste i nerazkrupna, da bi mu, okapajuć ga, perje oštetio. Toga se osobito čuvaj! Često čujemo, kako gospodarice jadikuju, da im kupus gnjije: tomu su pako same krive, što su ocupale s kupusa bezobzirce zdravo perje ko i truhlo, nepamteć, da od svakoga zdravoga pera ostaje na kočanju rana, od koje se zameće gnjiloća, te gnjije kočanj ili glavica, dokle i nesagnjije. Kad se dakle kupus razkrupna, ostavi ga na miru, i nepuštaj nikoga više u kupušnjak, ako nećeš da ti, makar i nehotice, štetu počini. Neboj se, neće ti perje poginuti, samo se strpi do jeseni, ta i onda trebat ćeš krme za marhu.

Znamenito je i to, da se u liepu bujnu kupusu nezalieže toliko gusjenicah, koliko u lošu. Uzrok će tomu biti, što leptiri (metulji) snose svoja jajca samo u mekano lišće, da mlade gusjenice nadju primjerene hrane; a čim je kupus bolje napredovao, tim mu je tvrdje lišće. Naravna je dakle stvar, da leptiri traže slab kupus za svoja jajca.

Čim se kasnije kupus sprema s polja, tim bolje; najbolje bi bilo, kad bismo ga mogli ostaviti u polju preko zime i samo toliko nositi, koliko baš trebamo. Nu to dakako nemože biti, jer bi lasno postradao. Al to možeš nadomjestiti, kad ga izčupaš, kući doneseš i zajedno s kočanjem i svim perjem gdje pod krovom tako smjestiš, da se glavice nerazgnječe. Kad bi glavice otriebio, gnjile bi. Naribaj od njega samo toliko, koliko ćeš potrošiti za 2 do 3 mjeseca; kad se ovo pojede, opet ga se toliko nariba, dok se ovako sav nepotroši. Ovakov je kupus onda uviek frižak; a svatko zna, da je ovaj i tečniji i zdraviji. Kod nas se pako,

od komoditeta, najedanput za cielo ljeto napuni velik badanj kupusom: posljedica je tomu, da se puno kupusa pokvari od rasola, pak ni onaj, koji ostane čitav, nevriedi mnogo s proljeća, te ga samo siromaš od nevolje jede. Druga je, ako naribaš pod jesen samo toliko kupusa, koliko ti ga treba do božića; onda ga opet nakiseli toliko, da ti doteče za tri mjeseca; a s proljeća naribano trajat će ti sve ljeto, dakako onda samo, ako ga čuvaš u dobroj pivnici. — Ovako svjetuje českí gospodar Hankovec u „Pokroku hospodářskom," pozivljuć se na svoje izkustvo, a vriedilo bi doista, da se za njim povedu naše gospodarice, te bi si puno neprilike prištedile, kad im s proljeća ponestaje variva *(Zuspeise.)* — Nego da im to podje za rukom, neka spremaju kupus s polja na liepu vremenu, kad je sasvime suh, i neka paze, da se nezamrlja od zemlje, već da se ova sasvim otrese; napokon neka ga čuvaju na mjestu, kamo nedopire para ni vlaga, jer bi inače gnjiti počeo.

Kako se ima postupati kod kiseljenja, to smo već lani na široko razložili.

Gospodarsko družtvo o nagradjivanju konjarstva.

Upravljajući odbor našega gospodarskoga družtva podnio je visokomu kralj. namjestničkomu vieću kraljevinah Dalm., Hrvat. i Slavonije ovu predstavku: O pitanju, bi-li se nastavile nagrade za gojitbu i utrku konjah, potaknutom od bečkoga središnjega odbora, ovo gospodarsko družtvo, zadovoljavajuć visokomu odpisu od 4. Ožujka t. g. br. 3661/564, podnosi ovim smjerno svoje mnenje visokomu namjestničkomu vieću.

Odpis ministarstva za trgovinu od 17. Veljače t. g. br. 1205/80., štono bješe povodom prehvaljenoga visokoga poziva, sadržaje glavno to pitanje: da li je shodno, da se konjske nagrade po predlogu dotičnoga centralnoga odbora još i daljih 10 godinah iza godine 1865. diele. — Ove za utrku i gojitbu konjah dieljene nagrade ovozemnomu konjarstvu su, bar do sada, malo koristile, jedno zato, što je u zadnje vrieme po izviešću svih gospodarskih podružnicah ovoga družtva radi pomanjkanja dovoljnih, valjanih pastuhah, broj domaćih konjah znatno se umalio, pak se u istom razmjerju i traga pogoršala; a drugo zato, što je tih, ovozemnomu konjarstvu namienjenih nagradah, da budu sveobćim budilom, broju konjah porazmjereno preveć malo. Nepazeć na sve ovo, prieka se vidi nužda ovomu družtvu visokoj vlasti za odobrenje što toplije preporučiti nesamo predlog središnjega odbora, naime da se upitne nagrade produže za daljih deset godinah, već i predlog ovoga družtva naime:

1) da se od tih dojakošnjih nagradah one znatno pomnože, koje su gojitbi konjah namienjene, a svakako da bude pretežnija svota ova od one, koja će se za utrku davati.

2) Budué je ovdje velika oskudica valjanih pastuhah, da se od nagradah za Hrvatsku i Slavóniju samo manja strana za kobile, a druga i to veća strana za trogodišnje ždriebce pastuhe daje. Kobile, koje biše jedared već nagradjene, da neimaju dojakošnjega prava i po drugi put nagradjene biti.

3) Ako se kani to postići, da nebude taj po nagradah dobiveni boljak u konjarstvu samo časovit, veće stalan, tada treba, da se ovakovo nagradjivanje, ne samo uz predloženih deset godinah, već i preko toga roka neprekidno, bar tako dugo nastavi, dok se uz povišeni stupanj ostaloga gospodarstva neusavrši i konjarstvo u carevini na toliko, da će se moći ogromni oni troškovi, koje država sada još na razne konjušnice i pastušnice čini, ako ne baš sasma, a ono bar znatno umaliti.

4) Što pak ovo družtvo te nagrade, kraj svega toga, da do sada u ovozemstvu slab uspjeh imadjahu, ipak toli toplo preporučuje, razlog je taj, što družtvo smatra nje i slične nagrade, kod napola razvitoga gospodarstvenoga stanja, u kom se veći dio carevine nalazi, jedinim sredstvom, da se njime i manje maran gospodar potakne i uzbudi, da revnuje ovom ili onom strukom; koja mu obećaje izim običnoga još i drugi koji dobitak, a povrh svega i odlikovanje.

S toga bi nuždno bilo, da se visoka vlada osobito obzire pri razdjeljivanju tih nagradah na one zemlje, koje u gospodarstvu još nazaduju. Kad se dakle ovdje nagrade pomnože, a dakako one zapreke nestane, koja je zavladala s pomanjkanja valjanih pastuhah, i ovdašnje će se konjarstvo natjecati moći u napredku sa inimi pokrajinami carevine.

5) Da se uzmogne bolje djelovati na pojedine gojitelje i konjare, neka se svakoj pokrajini opredieli, po razmjerju potrebe i množtva konjah, stanovita svota, kojom će ona upravljati samostalno, dakle neodvisno od središnjega odbora.

6) Kad se već od strane državе uprave malo ili tako rekuć ništa netroši za unapredjenje ine koje gospodarstvene struke, ovi će troškovi ne samo konjarstvu već i cielomu gospodarstvu u prilog biti; jer unapredjujuć ma koju pojedinu struku gospodarstvenu, to se ujedno i cjelokupno gospodarstvo unapredjuje. Što se pako u dotičnom odpisu vis. ministerstva trgovine spominje, da država na uzdržavanje mnogobrojnih pastušnicah velike svote troši: to mora ovo družtvo napomenuti, da je ovozemstvu do sada mala korist od toga zavoda potekla, zato, što je ovdje tih pastuhah tako malo, da se njimi nemože niti treći dio ovdašnjih kobilah opasati. Za primjer navadja ovo družtvo, da na daljini od 9 do 10 miljah kao n. p. od Varaždina do Zagreba nigdje pastušnice neima.

GLASONOŠA.

Službene viesti.

Poziv u sjednicu gospodarske podružnice zagorske, koja će se dne 12. Svibnja u 9 satih u Krapini držati, te će se u njoj navlastito o tom viećati, kako da naše Zagorje, a napose podružnica ova, sudjeluje kod nastajuće izložbe trojedne kraljevine. Zato se pozivlju svakolika p. n. gospoda članovi podružnice i izložbenog odbora, zatim gospoda kotarski sudci, župnici i svi gospodari, da budoć se tu radi o dobrom glasu i boljku ne samo naše okolice, nego ciele domovine, i budoć da rok za prijave 15. Svibnjem dospieva — da se u broju što većem potrude u tu sjednicu.

Predsjedničtvo zagorske podružnice.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. (Izložba trojedne kraljevine.) S veseljem čitamo i čujemo, koliko je toga već prijavljeno za našu izložbu koje plodinah, koje tvorinah. Al prema tomu, što smo do sada doznali, strah nas je, da ta izložba neće posve cilj svoj postići, i to ponajviše zato, što se neshvaća kako valja, njezina namjena. Izložba ova treba da bude živa slika i prilika tvornosti naše: tomu se pako hoće, da budu na njoj zastupane sve okolice svimi svojimi plodinami i tvorinami, makar ove i nebile baš kakvo čudovište, samo ako su ikoliko valjane i vriedne da se kupuju. Ima kod nas mnogo okolicah, gdje se puno svakojake robe pravi, s koje su one okolice na glasu — al opet nečujemo, da su se s tom svojom robom prijavile; jer se obično misli, da na izložbu spadaju samo izvanredne, a ne obične stvari; tako n. p. nisu se prijavili petrinjski i požežki lončari, nartski užari, brckovljanski brdari, primorski stolari itd., pa bi svi ovi imali liepu priliku izkazati se na izložbi svojom robom i naći joj dobrih kupacah. Pozivamo svesrdno naše rodoljube, neka nastoje svojski, da se izložba naša u tom pogledu što bolje popuni.

— (Dieljenje svilačkih jajacah.) Preostalo je hrvat. slav. gospodarskomu družtvu nješto sjemena od najbolje vrsti svilenih bubah. Ovo će se sjeme budućih osam danah u pisari gosp. družtva bezplatno dieliti seljakom, koji se prijave.

Gospodarske viesti.

— (Čuvalo od pozebli.) Sveti Gjuro nam je doduše donio krasno proljeće; al svatko znade, da toj ljepoti nevalja vjerovati sve do svete Zofije — preko noći može osvanuti mraz i uništiti svu našu nadu i muku. Da budeš dakle na oprezu, i ako se opet vrieme pokvari, i strah te je od mraza: stuci opeku (ciglu) u prah i pospi njim u večer, kad se bojiš mraza, sve nježno povrće, koje bi moglo postradati. Ako neimaš cigle, izpeci u vatri ilovače i satri ju u mlivo. Pod onim prahom neće moći mraz nahuditi povrću.

— (Pudilo buhačah.) Upravo sada dosadjuju buhači mladomu rasadu. Da ih se oprostiš, uzmi kamena ulja (*Petroleum*), nakvasi njim krpice i pomeći ih po nasadu: buhači nemogu podnieti njegova smrada. — Tko pako neima kamena ulja, neka uzme krmećega, barem pol godine staroga gnoja, neka ga razmrvi i njim pospe nasad — ni toga smrada nepodnose buhači.

— (Da te pčele nebodu.) Tko ima posla s pčelami, a boji se, da će ga ubosti, neka raztopi malo meda u vodi, pa tom vodom neka opere lice, ruke i vrat — a može biti sjeguran, da ga pčela neće ubosti.

— (Guano.) God. 1863. izvezli su iz Peruva u Ameriki do 6 miliunah centih guana u Europu.

Obrtnost.

— (Škole za pletež od slame.) Kad je u Českoj godine 1847. krumpir sagnjio, i s toga velika nevolja i glad nastala u siromašnom Rudogorju: skupljali su češki rodoljubi prineske za podporu svoje uboge braće; al su se podjedno postarali za i zaslužbu. Toga radi su naručili iz Švajcarske ženu vještu pletenju slamom, te je ova morala učiti česku siromaš toj vještini. Za kratko se je ovo umienje tako razprostranilo, da se sada toga u Českoj puno plete, i djevojče, slabo za poljski rad, može ovakvim pletežom zaslužiti na dan do 30 novč. Nije-li majka rodila Hrrvata, koji bi se ovako za svoju ubogu braću postarao?

Kućanstvo.

— (Kako se pravi dobar sapun.) Tomu treba 15 funtih loja ili 30 funtih svakojake mašće (*Sammelfett*), 10 funtih dobra živa vapna (kreča), 20 funtih pečene solajke (*calcinirte Soda*) iz dućana, i 2½ funte jedatne t. j. obične soli. — Najprije poškropi vapno vodom, da se razpane u prah, onda primetni solajku i nalij, uz miešanje, 80 funtih vruće vode, pokrij posudu i ostavi ju na miru 16 do 20 satih, dakle do sutra. Dotle će se sve utaložiti, a od vode postao je ljut lug. Odlij ga, i na talog nalij opet uz miešanje 32 funte vruće vode, da dobiješ slabijega luga. Kad je i ovaj lug ugotovljen, metni u kotao (kazan) mašću ili loj, polij ga onim ljutim lugom i kuhaj 6 satih, prilievajuć kadšto onoga slabijega luga, kad je pregusto. Najposlje dodaj sol i kuhaj opet jedno ¾ sata. Za to vrieme će se sapun napraviti i od luga odlučiti. Sada prostri krpu na kakvu izprebušenu, iz dasakah slupanu slažinu (škrinju), izkladi u nju sapun, i pokle se ociedi lug, izsjeci sapun žicom na motke, pa ga osuši na zračnu mjestu.

Obični sapun gotovi se lugom od pepela: nu sapun od solajke je isto tako dobar, lašnje se pravi, brže se sčvrsne, pa dolazi jevtiniji. — 1 funta vode je ¾ holbe.

Ciena žita.

U Sisku, dne 30. Travnja 1864.

Prošlih 14 danah prodalo se je:

Pšenice do 1500 vag., i to banatske i potiske (od 86 funtih) po 5.42—5.45; hrvatske (od 84—85 funtih) po 4.90.

Raži domaće (od 78—80 funtih) po 3.10.—3.30.

Napolice (od 80 funt.) po 3.80.

Kukuruza 1500 vaganah po 3.20; i to stara dobra roba po 3.15; nova bosanska roba po 2.90—3.10.

Zob — domaća (od 45 funtih) po 2.12 (od 48 funtih) po 2.20.

	pšenica	raž	ječam	zob	kukuruz
U Zagrebu 2. Svibnja	4.50	2.85	2.40	2.10	2.85
U Varaždinu 28. Travnja	4.50	3.00	—	2.60	3.00

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek.**

Broj 19. **U Zagrebu** **12. Svibnja 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Izgledna gospodarstva.

Najbolji je gospodar, koji vadi, što se više može, stalna dohodka iz svoga gospodarstva. Kad bi se ovako svagdje postupalo, bili bi svi ratari imućni, a sva zemlja bogata; jer se uz pametnu radnju dohodak običnomu gospodarstvu podvostruči, dapače se kadšto trojinom i četvorinom umnoži. — Kako su nam svakojake potrebe preko glave narasle, te dosadašnji dohodci nedotječu za njihovo podmirivanje: to je kod nas svatko rad, da mu se dohodak umnoži; nu rad bi uz to, da to bude po sadašnjem postupanju. Ta neide; tko želi, da mu gospodarstvo više nosi, mora promieniti način gospodarenja. Al upravo promjena ova je najveća neprilika. Lasno je reći: „treba drugčije, umnije gospodariti"; al je to neizmjerno mučno izvesti. Krojač šiva svagdje jednako; kad je svoj zanat izučio gdje u gradu, a dodje na selo, netreba mu iznovice učiti. Druga je u ratara. Nije moguće napisati pravilah, koja bi za svakoga ratara, svagdje i kod svakoga posla valjala. Drugčije treba postupati na brdini, drugčije u dolini; drugčije u toplu podnebju, drugčije u hladnu; drugčije u ilovači, drugčije u pjeskulji ili vapnenjači; drugčije na malom selištu, drugčije na veliku imanju; drugčije sa pšenicom drugčije s vinogradom — ma tko bi izbrojio na broj sve one razlike i iznimke, što ih ima u gospodarstvu! Istina, da i za ratara ima obćenitih pravilah valjajućih svagdje i za svakoga; al ih ima jošte više osobitih, valjajućih samo u stanovitih okolnostih, za stanovite plodine. Upravo zato je praktično gospodarenje tako strašno mučno, te može i najveći učenjak zabasati, kad stane svoje znanje uporavljati na gospodarstvo; jer tko bi predvidio sve okolnosti, koje gospodaru na put staju! Al upravo zato je težko privoliti praktičnoga gospodara na kakvu promjenu; jer se svakoj promjeni, da nam urodi željenim rodom, hoće ponješto i znanja. Tako n. p. umni gospodari uče, da treba zemlju više nego do sada gnojiti. Nego da ovaj nauk s uspjehom upotriebiš, treba ti poznati narav i sastavine svakoga gnoja, inače bi vrlo lasno zlo prošao. — Upravo ta okolnost, što gospodarsko pravilo samo u stanovitih okolnostih valja — najveća je zapreka ratarskomu napredku. No bez napredka nemožemo se nadati, da ćemo ikada postići vrhunac gospodarske sreće: što se više može a stalna dohodka. Svaki dakle prijatelj gospodarah i domovine u obće mora da nastoji prokrčiti put napredku ratarskomu. Nego kao što smo već gori vidjeli, nije to lasna stvar; jer tu treba za svaku okolicu i za svaki red gospodarah drugoga naputka. Drugčije mora gospodariti vlastelin, drugčije seljak; drugčije Posavac, drugčije Primorac; drugčije treba napućivati pismena čovjeka, drugčije nepismena. Samom riečju, makar i zlatna bila, nećeš opraviti sve; tu se hoće i primjera, najpače za čovjeka neuka. Takav nauk i primjer daju mu samo izgledna gospodarstva (*Musterwirthschdft*), na kojih bi se gospodar svojima očima uvjeriti mogao o istinitosti kojega pravila; i s druge strane, na kojem bi naučiti mogao ono pravilo, kojega mu se treba držati, da postigne isti uspjeh, kojim se hvali izgledni gospodar.

Što će to dakle reći „izgledno gospodarstvo?" — Gdje se vadi prema okolnostim najviše i to stalna dohodka. Netreba dokazivati, da ovakvo gospodarenje zaslužuje, neka svatko na njega gleda i po njem se ravna. Prema tomu bi imao svatko izgledno gospodariti; nu možemo-li se mi pohvaliti takvimi gospodari? Može-li tko kazati, da naše gospodarstvo nemože nipošto bacati više dohodka nego sada? — Takva šta će samo onaj tvrditi, koji nije vidio, kako se drugdje ratari. Istina, da ima našinacah, koji se odlikuju gdje u čem, koji nastoje o boljku svoga gospodarstva — i u tom pogledu zaslužuju, da se na njih ugledamo; al onakvih izglednih gospodarah, kao što ih gori opisasmo, neimamo žalibože do sada.

Ovdje nam valja primietiti, da izgledno gospodarstvo treba razlučiti od pokušališta (*Versuchswirthschaft*). Na ovom se samo kuša, može-li se ono izvesti i kada, što znanost uči; ondje se krči put napredku, jer se stvar dotle proba, dok se nepotvrdi njezina valjanost. Svatko će razabrati korist i potrebu ovakvih

pokušališta, gdje se tudje izkustvo i djelo izpituje i odnošajem dotične okolice prilagodjuje, tako da gospodarom netreba više kušati, nego samo prokušan naputak poprimiti. Tako n. p. čuje se, da je koja fela žita vrlo rodna, ili koja inostrana trava vrlo koristna: zadaća je pokušališta, osvjedočiti se o tom, pak onda obaviestiti gospodare svoje okolice o uspjehu svojih probah.

Druga je na izglednu gospodarstvu. Ondje nevalja stoprv kušati koješta, nego samo ono upotrebljavati i raditi, što je nedvojbeno primjereno. Izgledno gospodarstvo mora dakle svakako nositi više dohodka od običnoga, inače nebi imao nitko razloga po njem se povesti.

Samo se kaže, da izgledna gospodarstva nemogu biti sva na jedan kalup; već ako se i slažu u glavnih načelih, opet se u posebnih pravilih razilaze; jer kao što smo već gori vidjeli, gospodar se mora prilagoditi okolnostim, naime podnebju, tlu, položaju itd., a sve je ovo u svakoj okolici više manje različito. I to se razabire, da u istoj okolici jedno izgledno gospodarstvo nemože biti svakomu gospodaru ogledalo iliti zrcalo; jer drugoga treba primjera vlastelinu, drugoga seljaku. Vlastelin se može dakako i drugčije pomoći, on može namaći potrebitih knjigah, najmiti vještih urednikah, putovati u zemlje, gdje se umno gospodari i proučiti naočice tu vještinu. — Druga je u seljaka, koji u školi nikakvoj nije bio, koji boljega gospodarstva nikada nije vidio. Ako želimo, da se pomakne napried, to ćemo samo onda postići, kad mu stavimo pred oči živ dokaz uspješnijega gospodarenja. Kad moj susjed vidi, da sam na istom zemljištu, na kojem je on dobio samo šest vaganah, uhvatio njih dvanaest: to će mu doista po glavi ići, pak ako ima u njem ikoliko bistra duha, zapitat će me, kako sam postupao, a uvjeriv se, da bi i on mogao tako raditi, povest će se za mnom.

Nam dakle za napredak našega puka treba po najprije izglednih seljakah, koji bi susjedom svojim prednjačili u ratarenju. Ovdje valja prije svega ustanoviti pojam izglednoga seljaka. Znamenovanje rieči „izgledan“ vrlo je relativno. U Belgiji, Würtembergu itd., gdje se je ratarstvo na visok stupanj popelo, gdje svaki seljak, ne samo umie čitati, nego i zbilja čita, i to ponajviše gospodarske knjige; gdje su seljaci ne samo pisani nego i sudjelujući članovi gospodarskih družtvah; gdje se ovi i pod starost sastaju po zimi, te slušaju marljivo gospodarske razprave; gdje se u seoskoj kolibi umnije ratarî nego drugdje u gospodarskom dvoru — ondje se hoće dakako puno toga od seljaka, koji bi htio prednjačiti ostalim seljanom. Druga je kod nas, koji smo u svakom pogledu jako zaostali. Zaludu bi kod nas tražio onakvoga seljaka, da ga ostalim postaviš za primjer. Nu toga niti netreba; dapače bi se svrha upravo promašila, kad bismo ih od drugud onakvih dozvali, neka budu ogledalo našincem: ovi se za njimi nebi htjeli ni mogli povesti, zato što bi razlika medju njimi bila prevelika. Kao svagdje, tako treba i u gospodarstvu polagano napredovati.

Govoreć dakle o izglednom gospodaru za naše seljake sada, nemislimo drugo, nego ratara, koji bi našincem mogao prednjačiti, okaniv se glavnih pogrešakah sadašnjega gospodarenja, kao što su: nevaljalo oranje, hrdjavo gnojenje, loše sijanje, nestašica krme i marhe, zapušteno livadarstvo, lukavno voćarstvo itd. Našao bi se doista i kod nas u svakoj okolici pokoji seljak, koji bi htio i mogao popraviti dosadašnje seljačko gospodarenje, dobiv potrebiti naputak i sredstva (n. p. ratila), pod uvjet, da će svakoga drage volje napućivati, koji kod njega potraži savjeta. Izgledni ovi ratari morali bi se dakako ponajprije i sami držati dobivena naputka, i u obće tako gospodariti, da svatko vidi i pozna korist i probitačnost njihova postupka. Tad bi k njim doista dolazili susjedi i propitivali, zašto ovo i kako ono rade; pa videć, da se to da izvesti, pokušali bi i sami sreću i poveli se za njimi. — Kad bi se uz to naredilo, da naši seljaci, uz ovaj živ primjer boljega gospodarenja, dobiju jošt i primjeren nauk, skupljajuć se nedjeljom u školi, gdje bi im se čitao pravi pućki, baš za njih izdavani časopis — neima dvojbe, da bi se stvari i kod nas na bolje okrenule, da bi se puk naš oprostio sadašnje nevolje, koja će inače svejednako rasti, ako joj se ozbiljno nestane na put. O tom treba da nastoji svaki iskreni rodoljub, svaka oblast; al mi nepoznajemo drugoga puta k tomu cilju nego što je onaj, koji ovdje razložismo: dobar nauk uz dobar primjer.

Zbornica.

N. K. Iz Podravine 19. Trav. 1864. Kad su naši stari htjeli kazati: „liepa moja Podravina, gdje ima dosta kruha i vina,“ nisu razumievali samo onaj uži obseg, kojemu su središte vlastelinstva Ludbreg, Slanje i Martianec, već Podravina ima mnogo širji obseg i prostranije granice, naime od Varašdina uzduž Drave pa sve do Slavonije; dakle se amo broji strana kotara varašdinskoga, čitav kotar Ludbrežki i Koprivnički, kao takodjer dolnja strana gjurgjevačke pukovine itd. — Žalostno je doista, da se iz tako prostranog, a da nereknem najljepšeg i najbogatijeg predjela naše domovine slabo kada tko oglasi u Gospodarskom listu, premda dopisnik Vaš iz Ludbrega u 15. broju Gospodarskoga lista priznaje, da je sva Podravina Gospodarskim listom poplavljena, da u njoj ima uzobraženih, izkusnih, umnih gospodarah, koji nakupivši puno strojevah, zemlje svoje umno obradjuju, a kod kuće na svoju i naroda korist svoje novce troše.

U koliko je meni čitava Podravina u užem i šir-

jem smislu poznata, ima ondje medju većom vlastelom jedan takav gospodar, kojega sjegurno i sam dopisnik iz Ludbrega razumieva, naime vlastelin martijanski, koji si zbilja sve strojeve i ratila (osim kosila) nabavi, te š njimi uspješno svoja polja i livade obradjiva. O uspjehu i koristi pojedinih strojevah, ako dozvolite, kao i o valjanom ovom gospodarenju u obće — drugiput. (Bit će nam vrlo drago. *Ured.*)

Pita se: Tko je pozvan i obvezan u interesu unapredjenja gospodarstva i sveobćega materialnoga blagostanja, uzkrisiti i na novo ustrojiti već dva puta propalu gospodarsku podružnicu podravačku? — Vlastelin martijanski spada u središnji kotar varašdinski, a isto tako pod podružnicu varašdinsku; — ostala vlastela podravska il su inostranci il slabo mare za sveobći napredak naše domovine. Pošto pako osim vlastele slabo ima u Podravini pismenih ljudih u obće, izim domaćega svećenstva: s toga mi se čini, da su samo gg. župnici, koji osim što su naučnjaci i vodje sebi povjerenoga puka u duhovnom i ćudorednom smislu, budući i onako svi posjednici, kadri prednjačiti mu i u materialnom napredku i blagostanju i poticati ga na svaki gospodarski napredak. Ja nedvojim ni malo o dobroj volji našeg podravačkog svećenstva; samo bih rekao, da neima prave odvažnosti i porazumljenja u tom obziru; pozivljem ga dakle ovime, da sliedi tragove svoje braće, koja si u tom pogledu obću hvalu i priznanje stekoše u kotaru sv. ivanskom.

Ja sam neprijatelj u obće zadrugah, buduć me dosadanje izkustvo nauči, da gospodarstvo i obrtnost u našoj domovini neće procvasti, dokle ove obstojale budu; jer iz strogo zadružne kuće nedobiva se težak, sluga ili radnik, te tako neima dovoljnih ili radnih rukuh za obradjivanje sve zemlje i tjeranje obrtah, pa bez težakah i pomagačah nemože se pravo ni obrtovati, ni ratariti, nije bo svatko u stanju nabaviti sve strojeve i ratila, da njimi nadomjesti težaka, pak ima i takovih radnjah, koje se rukama ovršiti moraju. Dokle budu dakle zadruge kod nas obstojale, dokle se marljivomu i brižnomu čovjeku nepruža prilika imutak svoj prikupljivanjem povećati, dokle se verigah kućnoga zapta i lanacah zadružnoga života neodrieši, da na svojih noguh hodati i na svoju ruku raditi može, dok se lienjak podupire, te drugi mora za njega raditi, (što samo u zadrugi obstojati može); dokle veći luksus i potrebe kod našega seljaka nezavladuju, koje će ga na radnju siliti, i dokle nebudemo imali barem ponješto proletaracah na selu, te uslied toga sigurnih težakah i radnikah — dotle neće obrtnost i gospodarstvo (buduć ih zadružni život — kao i svaki napredak — prieči) u nas procvasti. Ogledajmo se na prosvietljenu Englezku, Francezku a i istu Italiu, gdje gospodarstvo i obrtnost na najvišjem stupnju stoji, upravo što imade sijaset proletarstva, a š njime sjegurnih težakah i radnikah; pak ipak ondje švaki radnik bolje i udobnije živi nego-li naš seljak. — To je moje mnenje; ja ga drugomu nenamećem, niti pobijam obstojeći red o zadrugah, već se pokoravam većini; jer znadem, da su pokupljena data o uredjenju zadrugah i podjeljivanju diobenih dozvoljah točno sakupljana i pretresivana, te znadem, da je i sabor trojedne kraljevine od god. 1861. članokom CXII. na temelju većine, dakle po želji naroda, diobe zakonom ograničio: suvišno, pače nesmotreno je veće granice tim diobam propuštati, al i u uže ih stezati. *)

Segregacija pašnikah i šumah (razumieva se, kad se zakonito, pravedno i zdušno izvadjaju) tako su za vlastelu kao i za obćine od koristi. Kako godier nije pravo, da se za volju manjine žiteljstva t. j. vlasteljah, većina t. j. seljaci u svom pravu uživanja šumah i pašnikah stežu, već da im se takovo prema potrebi i veličini posjeda ili množine teglećeg i ostalog blaga osjegura: isto tako nije pravo, da se za volju seljačtva tudja svojina i nasliedjena prava vlasteljska seljačkom samovoljom okrnjuju. Ništa to nečini, ako će od sele bilo to uslied dielbe selišta ili segregacije pašnikah i šumah, seljak manje konjah ili rogatoga blaga držat morati nego-li prije; samo neka ono manje bolje njeguje i krmi, pak će više koristi imati nego-li protivno.

Ugodno me dirnu objava dopisnikova u Gospodarskom listu o pokusih s pjenušicom; nu kad govori o vrsnoći i vrloći našega grožđja, kao i čišćenju šire, pade mi na um postupak glasovitoga francezkog vinara Pasteura. Vrlo bi željeti bilo, da se u Gospodarskom listu priobći **) i o njem rieč povede; jer postupak ovoga glasovitoga vinara kod spravljanja i vrenja šire (mošta) mnogo naliči postupku naših seljakah. Kod njih je glavna stvar, da im je šira, budući ju odmah neprešaju, čistija, te je vino već poslje prvoga, a svakako poslje drugoga vrenja posve čisto, nit ga treba kako ma umjetno čistiti. Znamo pako, da samo jaka i čista vina imadu vriednost, te su za trgovinu, osobito izvan domovine, prikladna; nadalje znamo i to, da naša vina posjeduju sve česti, imenito dosta vinovice (*Alkohola*) što im stalnost na transportu osigurava. Moramo dakle raditi, da nam vina budu čista, a k tomu je od potrebe, da usavršimo naše pivničarstvo (radnje u podrumih; *Keller-Manipulation.*)

Pošto sam već napomenuo, da naši seljaci (nu ovde razumievam one, koji postupaju pomnjivo i svoje posudje čisto drže) imadu bolja i čistija vina nego-li se to u kojeg inteligentnog, a riedko kad i u samih vlastelinskih podrumih imati može: to moram ovdje navesti razloge, koji će to potvrditi. Naš podravski seljak obično neimade veliki vinograd, a prama tomu još manju prešu, te svoje grožđje redomice polagano drugi

*) Gledaj opazku na kraju ovoga članka. Ured.

**) Zahvalni ćemo Vam biti, ako to učinite. Ured.

ili treći dan tiska. Tako se grožđje širom (jer lit neodtače) kvasi, i često, osobito na povoljnom vremenu, u vrenje prelazi. Tad ga otišti, te ga opet u toplu, obično vrh zemlje ili na tlih stojeću kliet (komoru) u malene bačve stavi, čim opet vrenje pospješuje, te tako već poslje prvog vrenja imade čisto vino. Ja sam se o tom osobno osvjedočio, te sam u više seljačkih vinogradih vidio i kušao već u Prosincu posve čisto novo vino, što sam tekar onda dokučio, kad sam čitao postupak Pasteurov i uzporedio ga s postupkom seljačkim. Mi kod berbe, imenito kod tiskanja i spravljanja šire, postupamo posve protivno; jer samo toliko grožđja beremo, koliko se umah sprešati može, i ovo iz trsa dosavše odmah nosimo u prešu, a odavle opet umah u mrzao podrum, obično u poveće bačve; imenito spravljamo brižno i hitro tako zvanu lit, od koje vino niti poslje trećega vrenja i pretakanja neće posve čisto postati — radimo dakle naravi posve protivno.

O berbi i vrenju šire, kao i čišćenju vina, ako dozvolite drugi put. (Dobro ćete nam doći. *Ured.*)

Opazka urednika.

Po mnenju g. dopisnika zadruge su krive svemu našemu nazadku i zlu. Ako to, onda blažena zemlja, u kojoj neima zadrugah: ondje cvate gospodarstvo, obrtnost i svaki napredak, ondje ima izobila svega dobra! — Kad bi to bila istina, mi bismo prvi kamen digli na zadrugu: nu potrudite se, gospodine, u Irsku, Španjolsku, srednju ili južnu Italiju, u njeke predjele Francezke, da mučim o Turskoj — nećete ondje naći traga zadrugam, pak opet puno više biede i neznanstva, i lienosti, i opačinah, i svake strahote, nego kod nas; zgrozili bi se, putujuć onuda, i poželili bi vratiti se u svoju domovinu, makar i u zadruge. Nit je Englezka procvala zato, što neima zadrugah, nit je Turska zaostala s istoga uzroka. Drugi su tu faktori djelovali: sloboda, dobra uprava (administracija) i osobito n a u k; uz ove tri blagodati krasno bi smo i mi napredovali, duševno i materialno, a pored zadrugah. Ta bez ovih se nebi ni pomisliti mogao onaj orijaški napredak njekih zapadnih narodah. Bez asocijacije, bez akcionerskih družtvah, da se nebi mogla bila stvoriti ona čudesa materijalnoga napredka, kojim se svi divimo — to svatko pametan priznaje; nu dionička družtva su samo jedna vrst zadruge; dapače se ova smatra kao ideal socijalnoga života; jer falanster ja socijalistah nisu drugo nego nacifrane zadruge. Tko se nada od rasula zadrugah proletarcem, bezkućanikom, nevara se — no na čast mu ta jabuka! — Neka ide u London, to središte zapadne civilizacije, nać će ondje 100.000 ljudih, koji se biju i prebijaju od nemila do nedraga, gladni i goli, bez stana i podstrešja, da napokon dušu puste od glada, a na ulici; — neka ide u Napulj, neka se nasladjuje razgledanjem 80.000 lazzaronah, lienih i nečistih, otrcanih i na svaki zločin spremnih. Eto vam proletarstva. — Vi se nadate sjegurnim težakom za gospodare od bezkućanikah? I tu ćete se prevariti. Englezka je bar na glasu s izobilja te robe: pa znate-li na što se tuže englezki gospodari? Na nedostatak valjanih težakah — jer što hoće da radi, to ide u grad ili u fabrike, gdje se nada većoj zaslužbi nego na selu. Upravo nestašica jevtinih ratarskih težakah uzrok je, da englezki gospodari upotrebljavaju svakojake strojeve. — U našem Zagorju su mi takodjer pripoviedali, kako su se prevarili, nadajuć se od dielbah dovoljnim i sjegurnim težakom; jer što valja, to živi u zadruzi, a što nevalja u njoj, nevalja ni kao težak. Dobru težaku hoće se kao i valjanu gospodaru dobre volje i nauka. Vrstni težaci osnivaju i u samoj Englezkoj njeku vrst zadruge pod imenom radničkih družtvah (*Arbeitervereine*).

Ni obrtnost nemože dan danas procvasti s množtva proletaracah; jer se njoj hoće glavnice; obrtnost se dan danas s uspjehom tjera u fabrikah pomoćju svakojakih strojevah, koji sve to više zamjenjuju čovječje ruke. Pa jeste-li čuli za nevolju, što vlada u Englezkoj, jer su fabrike zapele s nestašice pamuka? Miliune troši zemlja na izdržavanje bezposlenih radnikah, koji pored sve dobivane pomoći od gladi skapavaju. To ti je sreća proletarska.

Nije zadruga sama sobom kakvo zlo, dapače ona je veliko preimućtvo, te bi ju valjalo od strane države štititi, što se više može; al ne silom, nego naukom. Nije ono sve zadruga, što se tako zove; kod nas toga puno ima, što zovemo z a d r u g e, a ono su u istinu r a z d r u g e. U tom grmu leži zec. Naša je nesreća, ne zadruge, nego nered zadrugah, i što se ništa nečini, da se taj nered dokine, a red uvede; da se iz njih ukloni, sve što ih truje, a da se uzdrže u prvobitnoj čistoći. U dobro uredjenoj zadruzi ima bome dosta težakah; a mnogi se upravo zato žele odieliti, da onda mogu lienjariti. Nežclimo, da se tko nagoni silom u zadrugu; nego da se bez razloga neozloglasi ova veleštovanja vriedna patriarkalna institucija; da se nepiše njoj u grieh, čemu je kriva zla poraba. Dopuštajte dielbe, al učite narod.

Ni od umnoženih potriebah našega seljaka nenadamo se (kao što g. dopisnik) dobru, dok nam je narod glup. Znate-li koja je najpreča potreba amerikanskomu divjaku, kad se upozna s civilizacijom? — Rakija. — A naše proste žene, kad obližu malo civilazacije, ponajprije — piju kavu ili kupuju krinoline. — Nesliedi odtale, da čim tko više ima potriebah, da je tim radiniji; jer onda bi raspikuće morali biti najmarljiviji ljudi, a izkustvo uči, da su ono najveće lienčine, jer isto izkustvo uči, da se potrebe nenamiruju uviek samo radnjom nego i — kradjom. Još jedanput kažemo: našemu puku treba dobra nauka i dobre uprave — ostalo će sve nadoći. — Ako rekoh, neposjekoh.

Segregacija i komasacija bit će po naš puk takodjer samo u z p r i m j e r e n n a u k koristna; jer sada, u svom neznanstvu i nedostatku svake obćinske naredbe, svake dobre uprave, neumie drugo, nego navaliti u obćinske šume i harati ih. I tu opet vidimo, da seljak nehrani manje marhe, a bolje, nego i manje, i lošije.

— (L i e p t v r d o d v o d e i o g n j a.) Dr. Wagner napućuje evo ovako, kako se pravi liep (*Kitt*) koji drži u vodi i ognju, i zato valja za kovine (*Metalle*) porculan i zemljano posudje: Uzmi 2 funte mlieka i nalij u njega malo vinske kvasine (sirćeta, octa), da se svari. Čim ohladne, slij š njega surutku, a u sir razmuti brkljačom (*Quirl*) bjelance od 4—5 jajacah, onda primiešaj u prah stučena živa vapna, umiesi ga što se bolje može, namaži njim polupano posudje, stisni ga i sveži čvrsto, pa suši najprije na zraku, onda na vrućoj peći. Mjesto bjelanca možeš upotriebiti friško volujsku krv.

— (Š i v a l o o b u ć e.) U njekoj obućarnici u New-Bedfordu imaju osobito šivalo, koje prišiva podplat (djon) za naplat iliti obraz (*Oberleder*), a tako brzo radi, da svaki dan 125 parah cipelah dovrši.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek.**

Broj 20. **U Zagrebu** **19. Svibnja 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Odgajanje kravah-dojnicah.

Tko je bio lani na svenarodnoj gospodarskoj izložbi u Hamburgu, nije propustio pogledati kravu, nazvanu *„schwarze Jette.“* Doveo ju je bio grof Pinto iz svoga imanja Metkova u pruskoj Sležkoj. Ova se je krava odlikovala neizmjernim množtvom svoga mlieka; a da se o tom svatko uvjeri svojima očima, bila je uviek javno muzena. Pokle se je odmorila od dugotrajna puta (putovala je tri dana i dvie noći), i priučila hamburžkoj krmi, bude svaki dan redovito tri *puta muzena*: u 5 satih jutrom, u 11 satih pred podne i u 7 satih večerom; davala je svaki dan 24—25, slovom dvadeset i pet austrijanskih okah (polićah) izvrstna mlieka. Tomu će se doista svaki našinac začuditi, a mnogi nevjerni Toma glavom klimati, misleć, da to nije moguće. Pak opet je istina, potvrdjena od hiljade očevidacah. Al da su ovakve krave riedko bilje, vidi se odtuda, što su za nju nudjali gospodaru 3000 for.; ne toliko radi neposrednoga dobitka od prodana mlieka, koliko da im bude za pleme. Nu grof Pinto nehtjede je prodati; nego pozvan, kako je do toga dotjerao, razloži po tanko svoje postupanje. Buduć ima doista i kod nas gospodarah, kojim bi dobro došla ovakva krava, priobćit ćemo im potanko, kako je grof Pinto radio; nebi-li se našinci za njim poveli. Jer nitko neka nemisli, da je ta njegova krava samo slučajno postala onako obilna dojnica, već je to plod umna i neumorna nastojanja.

Grof Pinto je preuzeo imanje Metkov god. 1856., poslje dugotrajne sekvestracije. Rogata marha, što ju je ondje našao, bijaše sva domaće pasmine (plešine), k tomu malena, mršava i ponajviše stara. Činilo se je, da se od nje neće ništa valjana izvesti, i zato je vlastnik želio novu plemenitu marhu nakupovati; al nije bilo novacah. Uz to bijahu sve dojnice pod zakupom (arendom). Akoprem su uvjeti zakupni vrlo bili povoljni, a zakupnik je bio čovjek triezan, marljiv i valjan, opet mu posao nije išao od ruke, te je morao iz svoga doplaćati. Grof Pinto je nazirao uzrok tomu hrdjavomu uspjehu, te se je pogodio sa zakupnikom, da će mu davati od sada za istu marhu jedanput više krme, a on da će mjesto 13 platiti 20 talirah zakupnine od svake krave. Pomnožanom hranom popraviše se muzare-krave očevidno, i to navede grofa Pinta, te ih odluči jošte bolje hraniti. Toga radi dokine arendu, a zakupnika primi u svoju službu kao prigledača marhe. Akoprem je grof od sada bio zadovoljan sa svojom marhom, jer su krave davale dosta mlieka a i mesari su dobro plaćali suvišne glave: to mu opet nepodje za rukom odgojiti od nadjenih na imanju kravah osobito vrstnu dojnicu. Druga je bila kod njihove mladine; gori pomenuta *„schwarze Jette“* rodila se je iste one godine, kad je grof Pinto preuzeo imanje, ona je bila prvo njegovo tele, što mu ga oteli jedna od primljenih loših kravah, a on ga odluči odhraniti.

Sve se je ovo razložilo, da se vidi, kakvih je imao grof neprilikah, pak ih je opet sve sretno svladao. Tim neka se tješe i drugi gospodari, kojim smetaju iste zapreke; jer se evo nadati mogu, da će svoju marhu popraviti, ako se posla svojski prihvate, po imenu ako telad goje umno, a dojnice hrane obilato. Nemože se dosta preporučiti gospodarom pametno postupanje s teletom; jer postupanje s teletom prve godine odlučuje njegov dalji razvitak.

Da čujemo, kako tu stvar razlaže sam grof Pinto:

„Prije nego budem kazivao, kako ja postupam s teletom, valja mi u kratko opisati, kako se kod nas postupa obćenito s kravami. Krave se drže svu godinu u štali, samo mjeseca Rujna i Listopada tjeraju se prije i poslje podne na strnište, u kojem ima posijane djeteline, koju marha ugazi, pa se misli, da se tim osjegurava više djeteline za buduću godinu. Inače se marha tjera iz hlieva samo na vodu, i to pred podne prije pomuza. Ljeti se dva puta kupa prije podnevnog i večernjega muzenja. Toga radi ima blizu štale velik obzidan kao ribnjak (*bassin*), u koji se voda napušta iz mlinske jaže, a pokle se krave okupaju, opet se voda izpušta, i kadšto se čisti. Krave se muzu tri puta, u 5 satih jutrom, u $11\frac{1}{2}$ u podne, i u $6\frac{1}{2}$ večerom; a

hrane se u 5, 8, 11, 1, 4 i u 7 satih; gnoj se kida svaki dan poslje jutrnje mužnje.

Svako proljeće se kravam krv pušta na vratu. Meni se to nije činilo shodno, te sam zabranio krv puštati; al su se krave uslied ove zabrane njekako uznemirile i brzo su se opazile posljedice toga nemira i na mlieku. Kupci mlieka tužili su se, da se mlieko na puta zgrušava, a tužbe ove su trajale, dok nisam kravam žilu pustio. Isto sam izkusio i sliedeće godine, te sam od onda zadržao puštanje krvi.

Ovako se je postupalo, prije nego sam ja preuzeo imanje. Sad ću pako razložiti, kako sam ja postupao, te mi podje za rukom odgojiti od mojih telicah tako izvrstne dojnice.

Čim se krava oteli, pospe se tele prostim brašnom i postavi se pred mater; to se zato čini, da ga krava dobro obliže! Onda se tele odluči od matere, a kad je red na nju, da se muze, dakle tri puta, tada se tele dovede pod nju, te sisa, koliko mu drago. Ovako se tele priuči od svoga rodjenja redovitomu hranjenju.

Kad se tele nasisa, krava se dobro izmuze; al se njezino mlieko stoprv onda pomieša s drugim, pokle je vareno, te se vidi, da se nije svarilo. Obično je već četvrti dan poslje oteljenja mlieko za varenje. Kad što ima krava puno više mlieka, nego što ga teletu treba; tako je davala *„schwarze Jette“*, pokle se je tele dovolje nasisalo, i 18 okah mlieka dnevice. Onda treba pametno osjeći, koje mlieko da se ostavi teletu, da-li prvo ili posljednje; prvo je lošije od zadnjega. Ako dakle namieniš posljednje mlieko teletu, krava se pomuze prije sisanja; nego pazi, da ti se nedogodi kao meni: meni se je pokvarilo i propalo tele, što sam mu namienio posljednje, jest vrlo mastno mlieko.

Buduć da krave dobivaju kod mene izobila hrane, to imaju vrlo velika teleta; ovakvo tele važi obično već poslje 3 nedjelje danah, dočim se hrani samim mliekom, 150 do 160 funtih. Vrlo često otele po dvoje teladi, što je najbolji dokaz, da premnoga hrana neslabi plodnosti, kao što mnogi misle.

Kad tele navrši tri nedjelje danah, smjesti se u teličnjak (*Kälberstall*), i ovdje dobiva tri puta na dan napoj, i to medju 5. i 6. u jutro, medju 11. i 12. u podne, i medju 6. i 7. satom u večer, dakle u isto vrieme, kad je do sada sisalo; medju ovimi obroci daje im se sieno.

Prva je osobina moga postupka s telići, što se ovaj napoj sastoji ponajviše iz lanena sjemena.

Tko je razmatrao hranu teleta uz sisanje, uvjerio se je, da tele popije s mliekom vrlo mnogo masti; pak opet mnogi gospodari skidaju ponješto ili sasvime skorup (vrhnje) s onoga mlieka, što ga dobiva tele, pokle se je odlučilo. To mi se nije učinilo pametno, te sam miešao u napoj po 1 funtu lanena sjemena za svako tele, da im nadomjestim onu mast, što su ju prije s mliekom dobivali. U tom me utvrdi izvrstna knjiga doktora Kühna *„Ueber die Ernährung des Rindviehes,“* u kojoj se razlaže velika važnost mastne hrane za telad. Ovoj okolnosti pripisujem ponajviše, što sam od onako mršavih malenih kravah, kao što bijahu moje godine 1856., odgojio od njihove teladi tako krasne i velike krave.

(Ostatak u budućem broju.)

Gospodarsko družtvo o carini vinskoj.

Austrijska vlada dogovara se sada s njemačkimi vladami carinskoga saveza (*Zollverein*), kako bi se Njemačkoj i u pogledu trgovine što više primakla, pa makar i sasvim združila. Toga radi dade sastaviti nov carinski cjenik (*Zolltarif*), u kojem se potanko navodi, koliko bi se imalo plaćati carine od robe uvežene i izvežene iz zemaljah njemačkoga carinskoga saveza. Ovaj cjenik priobćen bje i našemu gospodarskomu družtvu, koje se je o njem u sliedećoj predstavci na kr. namjestničko vieće očitovalo:

„Visokim odpisom ministarsva za trgovinu od 12. Prosinca 1863 br. 1373/H.M. pozvano bje hrvat. slav. gospodarsko družtvo, da, uvaživ domaće naše okolnosti, izreče sud svoj o priposlanoj osnovi carinskoga cjenika, (*Zolltarif*) koji je prehvaljeno ministerstvo sporazumno sa ministarstvom financije izradilo, da bude temeljem kod predstojećega ugovaranja o carinskom savezu, štono ga Austrija sa njemačkimi državami na novo sklopiti kani. Dočim hrvat. slav. gospodarsko družtvo pozivu tomu, pak i visokim odpisom kralj. namjestničkoga vieća od 30. Sječnja br. 233/34 i 28. Ožujka t. g. br. 3613/555 u svoj poniznosti zadovoljava, te mnenje svoje ovim podnaša, da ga izvoli dostaviti vis. ministarstvu trgovine: usudjuje se prije svega primietiti, da je sabor sâm nalježan pri rješavanju toli važnih predmetah sudjelovati.

Ponajprije priznaje ovo hrvat. slav. gospodarsko družtvo, da je carinsku osnovu samo s domaćega gledišta pretresalo, a da se zbog nedostatka točnijih podatakah nije držalo vlastnim, sud izreći o carinskih cienah onih predmetah, koji nezasiecaju izpravno u gospodarstvo.

Zemlja se naša po gotovu izključivo bavi raznimi strukami gospodarstva, i sve joj bogatstvo, koje kao preostatak nakon podmirenih svojih potriebah izvažati može, sastoji se samo iz plodinah polja, vinograda, voćnjaka (trnaca) i šume, pak iz nješto marve. Treba joj dakle kano ratarskoj zemlji neograničen izvoz i što slobodnija trgovina, da uzmogne s njekim dobitkom suvišak svoj zavriediti, pa izvadjanje i usavršivanje domaćih plodinah umnožati i materialno blagostanje povisiti.

S radošću je ovo družtvo iz osnove cjenika razabralo, da je carinski taj cjenik na temelju slobodne

trgovine izradjen; sirove bo plodine mal' da ne sve proste su od svake uvozne carine, napol izradjenim prilična je polakšica namienjena, a gotovim tvorinam tako je prilagodjena carina, da će se moći procvala austrijska obrtnost s inostranom lasno natjecati.

Uza sve prednosti osnove ove ima u njoj točka jedna, za koju se usudjuje ovo družtvo kazati, da je od strane visokog ministarstva trgovine napram znamenitosti stvari slabo uvažena, a to je vino.

Nespominjuć toga, kako carevina austrijska vinom obiluje, i kako bi, da se vinu slobodnim izvozom put u strane kraje otvori, izvadjanje znatno se umnožilo, pak i kakvoća popravila, te bi se država i količinom i kakvoćom vina svoga na tudjih tržištih sa inimi vinorodnimi državami za prvenstvo uspješno boriti mogla; nepazeć dakle na sva ova, kazat je hrvat. slav. gospod. družtvu pogledom na domaće vinstvo, da je na vino tako visoka carina udarena, te će njome ovoj zemlji mala ili baš nikakova korist proteći. Hrvatska i Slavonija, budué prekrite brežuljastimi predjeli, koji bi uz drugu kakvu kulturnu struku slabo nagradjivali trud i djelo, izvadjaju sad već toliko vina preko domaće svoje potrebe, da bi se tim viškom, kad bi mu se kakvo izvozište pronašlo, i uz dosta lošu cienu od 4 for. po vedro, tri do četiri miliuna for. novoga godišnjega dohodka *zemlji* pribavilo.

Uz golemu carinu pako, naime 6 for. od cente, što bi ju moralo plaćati hrvatsko vino, kad bi se vozilo u Njemačku, prepriečena je Hrvatskoj isto tako kao po dojakošnjoj carini svaka mogućnost za izvoz svoga vina u zemlje njemačkoga carinskoga saveza, jer ta carinska ciena nadmašuje daleko popriečnu vriednost ovdašnjih vinah, a izim toga narasli bi troškovi kirije od ovud do koje u carinski savez spadajuće države na toliko i tako, da bi kojekakvi troškovi, pak carina š njimi, dva do tri puta vriednost nadvisili, izvoz dakle prostih vinah, kao što su naša, nebi se plaćao.

S toga predlaže ovo družtvo u svoj smjernosti, da se vino manje vriednosti poput prostih plodinah sasma oprosti od uvozne carine, ili ako to moguće nije, da se carina bar tako smali, da bude ravna onoj, koja se pri uvozu vina u austrijske pokrajine iz talijanskih te turskih zemaljah pak iz Švajcarske plaća. Družtvo ovo nezna dakako razloge, s kojih je visoka središnja vlada tu polakšicu tomu inostranstvu učinila; nu kazat mora, da su te iznimke našemu vinstvu na ne malu štetu; jer dočim se s jedne strane otvara uvoz inostranomu vinu tako rekuć bezplatni, s druge se strane predloženom velikom carinom prieči svaki izvoz domaćoj plodini.

Napokon predlaže hrvat. slav. gospodarsko družtvo, da izvoli ministarstvo trgovine svemu gospodarstvenomu orudju i strojevom bez iznimke uz polovinu opredieljene dotične carine uvoz dopustiti.

Zbornica.

Iz Ludine. Nemogu mimoići, da Vam koju neprozborim o stanju poljskih usievah ovdje u ovoj okolici.

Kako nas je dosta ugodno ovo proljeće razveselilo bilo, to nas je s druge strane ljuto ošinuo padši zadnji snieg i veoma oštar mraz, koji nam kao neharni gost 4. Svibnja u pohode dodje.

Raž, koja je bujno napredovala, i većinom se ovlatila, povalja, iztrga i k zemlji pritisne onaj debeo snieg; pa što on nepokvari, to nam je nadošavši mraz ofurio, tako, da se posijano polje po gotovu većma bieli nego zeleni, pa to borme dosta tuge za naše gospodare, koji slabo pamte, da bi im polja od mraza tako postradala, kao ljetos. Odtuda sude mnogi, da će biti i na polovinu štete.

Ječmi nestoji najbolje; koji je rano, i na dobro pognojenom zemljištu, taj napreduje, nego na lošijem polju mnogi se gotovo nenadaju, da će i sjeme uhvatiti. Pšenice su malo bolje — al to samo kod dobrih gospodarah. Za kukuruz prionuše gospodari zbiljski, jer još jedino svu nadu u njega stavljaju; — ali i tu će biti valjda slabo klipovah, jer neima potriebna djubra, a to valjda s toga, što prošle godine malo krme bijaše, a kamo-li stelje (štraje); a malo kome pade na um debeli strnokos kositi i spravljati, da dovoljno prostirke pod marhu imade; jer slama ječmova, ražena i pšenična, dà i isti ritak bijaše za marhu med ove zime.

Vinogradi su već dakako obrezani i okopani; al i tu imade dosta štete, jer osobito crna loza do čokota na mjestih pozebla po nizkih položajih, i tomu će valjda ljuta ciča zimušnja uzrok biti; — a gdje su ovoga proljeća već napupili vinogradi pred onim sniegom svibanjskim, tu ih borme ofuri ljut mraz, pa neima puno nade, da će po nižih vinogradih bogata berba ove godine biti. Voće je divno procvalo; no šljive su nješto mraz osjetile tako isto i kruške; koliko sam opazio, samo jabukam neće ništa biti.

Ako nas topla i ugodna kišica neposjeti na skoro i tople noći nenastanu, to će nas livade možebit i ove godine iznevjeriti; jer su još gotovo sve gole, a po grmju i pašnjacih neima ništa paše, te nam siromašno blago, i onako krljavo zimi prehranjeno, i sada gladuje. — Bog bi dao, da se sve ove nestašice unište i izprave, i da nam plodna godina bude, jer smo inače zlo prošli, a osobito ovdje, gdje naši gospodari u same vinograde se uzdaju, da koji grošić iz vina izvade, te svoje — borme goleme — daće namire.

Franjo Valpotić.

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. (*Govedja kuga.*) Po izviešću c. k. zemaljskoga glavnoga zapovjedništvu u Zagrebu od 27. Travnja nestalo je govedje kuge posvuda u vojničkoj krajini, samo ne u pukovinah križevačkoj, prvoj banskoj i gradiškoj: u ovoj posljednjoj oboljelo je zadnje tri nedjelje danah 579 glavah. — Glas je bio pukao, da se je govedja kuga pojavila bila u riečkoj županiji kod Čabra; nego se je pronašlo, da su ondje dva goveda poginula od bedrenice (*Milzbrand*). — Iz Slavonije dolaze u tom pogledu takodjer povoljni glasi. Evo što piše Slavonac:

Iz Požege. Gojimo nadu, da će doskora ovdje marvinska kuga posve prestati; jer za sada samo jošte 2 komada boluju. Naredbe vis. nam. vieća strogo su obdržane i svaki doticaj preprečen, te ujedne je uz skrušenu molitvu i onomu točno zadovoljeno, na što je naš čestiti „Gosp. list“ u br. 16. svoju opazku učinio, naime na poslovicu: „pomozi se sam, pomoć će ti i Bog.“

Dosada je stanje rogate marhe u Požegi sliedeće: 11. Ožujka 1864 bio je ukupni broj marhe 760 komadah. Od 11. Ožujka do 9. Svibnja 1864 oboljelo je 148, — poginula 104, — ozdravila 42 — a još boluju 2 komada. Dok se nadasmo, da će nas to zlo minuti, u tom stiže nas drugo, a to je manjak krme, koje ni za gotov dobar novac dobiti se nemože, i zato je gradsko zastupstvo kod višjeg mjesta izposlovalo, da uz najveću i moguću opreznost u manjih odielih marva na pašu izlazi.

— (Vrieme.) Ako smo se začudili, što nam se je bila u početku mjeseca Travnja zima povratila bila; to je naše čudo jošte veće bilo, kad se je taj nezvani gost i početkom ovoga mjeseca opet povratio. Javljaju nam od Kalnika i iz Primorja, da je ondje oko 5. Svibnja silan snieg bio zapao. To bi jošte bilo najmanje zlo, da nisu nadošli mrazovi, od kojih su postradali gdješto vinogradi, voćke, dapače i šume.

— Na to se tuže i Štajerci, te je ondje vinu uslied toga ciena poskočila — dobri glasi po naše pune pivnice.

— U južnoj Ugarskoj je pozebla ozimica, te se je proračunalo, da je tim počinjena šteta od jedno 40 miliunah for.

— U Gräfenbergu su imali na spasovo sanik; a u Sležkoj se je u Svibnju njeki čovjek smrznuo.

Gospodarske viesti.

— (Pretakanje droždja.) Svi umni vinari preporučuju često pretakanje mladoga vina kao najpreče sredstvo, da dobijemo dobro vino. Prvo ljeto trebalo bi ga četiri puta pretočiti, a mnogi gospodari jedva su ga do sada jedanput pretočili, sve samo zato, što je to mučan posao, najpače kad neima dosta posudja. Evo im sada krasne polaštice, kojoj se domisliše misaoni Francezi. — Vino se zato pretače, da se ukloni iz suda droždje, štono se je na dnu sleglo. Kad se ovo ostavi u sudu, vino se lasno pomuti, ukiseli, pa baš i pokvari. Nu obično naše pretakanje vrlo je neprilično, ponajprije zato, što se kod pretakanja droždje muti i tako velikom stranom opet u pretočeno vino prenosi. Zatim, što vinu treba podpuna mira, a mućkanjem kod pretakanja vino se vrlo muti. Treće, što kod pretakanja vino puno zraka popije, a svatko znade, kako zrak vino kvari. Da se svim ovim neprilikam uklone, smisliše Francezi vrlo jednostavno sredstvo: oni postupaju posve protivno, nepretaču vina, nego droždje, a vino ostaje u miru. Evo kako postupaju. Dolje na dnu, upravo naproti vranju (tapunu. oknu), imaju takodjer oveliku rupu, u koju se zašarafi ciev s pipom, a za ciev se prišarafi kao barilo. Droždje teži na najdolnje mjesto, najprije će ga se dakle nakupiti nad onim barilom. Kad vinar sluti, da ima na dnu suda puno droždja, otvori pipu, a droždje se spušta u barilo; kad je ovo puno, zatvori pipu, odvrne barilo, izvadi droždje, očisti ga i opet prišarafi — vino je pretočeno. — Tako radeć u vino se nedira, i droždje se opet uklanja. Ovaj jednostavni postupak razprostranio se je vrlo po Francezkoj, jer je doista jako zgodan i udoban, niti treba drugih pripravah, nego da se kvanti na kojih leže sudovi, pouzviše, da se može podmetnuti pod bačvu ona posuda, u koju se skuplja droždje. Nebi-li se odvažio koji naš umni vinar i prokušao ovo tako jednostavno sredstvo?

— (Predence ili vilina kosica.) Gjorgjević piše „Seljaku“: „Ja sam imao 1 lanac posijane djeteline, pak mi ju je vilina kosica utamanila tako, da sam je morao preorati, a zemlju za drugi usjev upotriebiti. Sad posijem djetelinu na drugo mjesto. Prve i druge godine nije bilo viline kosice; al se treće godine i u toj djetelini ukaže. U toj nevolji mjesta, gdje je vilina kosica izrasla, motikom podkrešem, prekopam i opet djeteline posijem, pak mi je djetelina na tih mjestih tako česta kao četka. Ovaj liek mogu dakle iz sobstvena izkustva svakomu preporučiti. i dobar stojim, da se nitko prevariti neće. Al opet imam jošte svakomu primietiti, da to činiti treba, kako se vilina kosica ukaže, dok se jošte nije ukorienila, i dok nije već djeteline veći diel utamanila; jer je poslije sve badava.“

— „*Französisches Weinaroma*“ zove se njeka tieč (*Flüssigkeit*), koja se, osobito po Njemačkoj, za skupe novce prodaje, te se kaže, da se njom pretvara mlado vino u staro. Ovo je dobar *cognac* (vinovica ili spirit od vina), u kojem je razmočeno klinčićah (karanfićah), ljubičasta koriena (*Veilchenwurzel*) i vanilje. Kad se malko ovakva konjaka nalije u vino, ovo se čini starije i punije.

— (Marvinska sol.) Dosadašnja marvinska sol bijaše crna, a sadašnja crvena, jer svaku centu obične soli miešaju sa 2 funte kolkotara, i 1 funtom u prah stučena ugljevja. Kolkotar je upravo samo hrdjavo željezo i mieša se zato sa solju, da se ova ljudem ogadi, koji bi, da toga nije, kupovali i za se samo jevtinu marvinsku sol, od koje stoji centa jedno 2 forinte.

— (Tokarski remek.) Tokar (*Drechsler*) Schickler u njemačkom gradu Memmingenu napravio je od bjelokosti (*Elfenbein*) kugline za tri kugljane, dakle 27 čunjah iliti kuglinah i 6 krugljah, pa sve je ovo tako sitno, da je svu tu robu spremio u ljusku od konopljene sjemenke. (*Obzor.*)

— (Gadomor.) Kućno živinče, kad se po njem zalegne kakav godier gad, n. p. krpelji, uši, itd. oprostit ćeš brzo ove biede, kad ga namažeš kakvim uljem, osobito pako kamenim. Sav će gad pocrkati do jutra, ako na večer nauljiš živinče; kad se ulje posuši, očisti živinče češagijom ili kefom.

— Nove papirne desetice štampane su na papiru od kukuruzovine, jer se je uvježbalo, da je taj papir puno jači od običnoga.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

Broj 21. **U Zagrebu** **26. Svibnja 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću poši lja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Odgajanje kravah-dojnicah.

(Ostatak.)

„Kazao sam, da svoje teliće, kad prestanu sisati, mastnim napojem hranim. Evo kako taj napoj pravim. Metnem u lonac lanena sjemena, nalijem dva puta toliko hladne vode i pristavim k vatri, da se vari. Kad se svari i ohladne, drži se ovo laneno sjeme 24 sata, te se mieša u napoj, napravljen od vode i prosta brašna. 1 funta lanena sjemena i 1 funta prosta brašna, oboje u napoju, zatim siena koliko treba — to je redovita hrana moje teladi. Uz ovakvu hranu tako će ti telica ojačati, da ju možeš u četrnaestom mjesecu pod bika voditi, a u drugoj godini davat će ti korist kao i velika krava.

1 funta lanena sjemena stoji od prilike 5 novč., dakle za cielu godinu potrošiš na njega (ako nisi sam lan posijao) jedno 18 forintih; nu taj će ti se trošak za jednu godinu nadoknaditi. — Laneno sjeme daje se teletu, da mu se nadomjesti maslo, što ga je s mliekom popilo. Tko toga nečini, neka se nečudi, ako mu tele, kad prestane sisati, s mesa spane, i u mjesto da se razvija, a ono udara natrag. Nu žalibože većina gospodarah toga nezna, i smatra to kao naravnu stvar, što tele omršavi, kad se odbije od sise. Ovo je ponajglavniji uzrok, što im telad puno kasnije dorasta; jer kad tele u prvoj mladosti zakršlja, puno vremena prodje, dok se opet pomogne.

Nego ima jošte jedna stvar, s koje mnogi teoci zaostaju, dapače propadaju, na ime driskavica. Zato se u svih štalah, gdje ima jalovine, o tom nastoji, da se ta bolest čim prije ukloni. Nego to nije dosta; jer makar kako blaga bila ta bolest, opet će od nje tele omršati i u razvitku zapeti. Valja dakle driskavicu sasvim zapriečiti, da se niti nepokaže; a to će biti onda, kad začepiš njezino vrelo, naime premnogu kiselinu želudca. Tomu je najpreči liek obična kreda, koja ima to svojstvo, da se s onom kiselinom spaja i otimlje joj svu silu, ili, kao što kažu lučbari, neutralizuje ju. O tom se može svatko uvjeriti, koga muči zgaravica (ljućavica, ljutina, žegavica), koja takodjer nije drugo nego izobilje kiseline u želudcu, a najpreči je liek od nje komadić smrvljene i progutnute krede. Toga radi treba kod teleta objesiti o konopcu komad krede, tako, da ju može tele gubicom doseći. — Prodje i mjesec danah, da se je tele netakne; nu čim mu dosadjuje premnoga kiselina u želudcu, liže kredu, i za njekoliko danah pojest će ju svu. Tim jednostavnim sredstvom zapriečit ćeš kod teleta zlohudu driskavicu, te neće radi nje zaostati u rastu i razvitku. Trošak na kredu je tako neznatan, da ga prema koristi nestaje.

Izparivanje kože pomaže za čudo napredak teleta, zato treba vrlo pomnjivo nastojati oko čistoće kože. Da jošte više pospješim ono izparivanje (*Transpiration*), strižem kadšto moja goveda, osobito teoce, onima nožicama (makazama, škarama), kojima se ovce strižu. Ikoliko vješta težakinja može za dan 4 teoca ostrići. Trošak i trud je neznatan, a posljedice očevidne. Čim se govedče ostriže, odmah počne više jesti, i uslied toga jalovina i marha za gojenje deblja, muzare-krave daju više mlieka, a vozna marha radi bolje.

Ovako mi je za rukom pošlo odgojiti onakvu telad, kao što sam želio, a u tom će uspjeti i svaki drugi gospodar, kad se za mnom povede. Nego tim će mu samo nada svanuti, da će dobiti valjanih dojnicah, a ta ga nada može prevariti, ako nepodje i nadalje pravim putem. Osobito marljivo neka nastoji oko vimena (u njem bo se mlieko pravi), i to poslje svakoga teljenja, a najviše kod prvoteoke.

Znaduć, da ljekari prepisuju rodiljam čaj od komorača (*Fenchelthee*), da nabrizgaju dosta mlieka: pomislih u sebi, da će taj liek i mojim kravam u prilog biti, i ja sam ga doista s najboljim uspjehom upotrebljavao.

Čim se je krava otelila, metnuo sam u lonac 2 lota komorača, polio ga sa 3 sajtlika ključale (kipuće) vode i ostavio pokriven 5 minutah kod vatre ili na vrućoj ploči; onda sam ga ociedio i piće kravi dao,

dok je bilo mlačno. Nego nijedna krava nije toga napitka sama od sebe piti htjela; zato sam ga sladorom osladio i marvinčetu u grlo sasuo. Ovako sam radio prva dva dana poslje oteljenja jutrom, poldanom i večerom, svega skupa dakle dobila je krava šest putah onakva napitka od komorača.

Nego dobro je jošt i kasnije upotrebljavati ovaj napitak; jer više ima uzrokah, s kojih krava daje manje mlieka, n. p. kad se dosta nemuze, ili kad se zlo muze, te zadržava u sebi mlieko — onda se mliečne žilice zabrtve i ti dobivaš manje mlieka. Ove zle posljedice možeš zapriečiti napitkom od komorača, kad ga podaš kravi svaki mjesec po jedanput, a onim, kod kojih si opazio, da manje mlieka daju, više putah. Obično ćeš već sutra dan opaziti, da krava od toga napitka više mlieka daje, i tim će ti se onaj malen trošak obilato naplatiti.

Nego i to sam opazio, da komorač nedjeluje jednako kod svake govedje pasmine (plešine); najbolje razvija mliečne ustroje kod našega domaćega plemena, a pomanje kod holandezke pasmine.

Ja sam već gori kazao obroke, to jest vrieme, kad polažem hranu pred krave, a nisam imenovao one fele piće, kojimi svoju marhu hranim. Ova se hrana kod mene vrlo često mienja, kao i na svakom povećem gospodarstvu; nu nikad nisam opazio, da bi ovakva promjena uzročila bila nestašicu mlieka, samo ako krave dobivaju dosta hrane prema nutrnjoj vriednosti piće. Čini mi se, da nije dosta obariti ključalom vodom trop od repice *(Rapskuchen)*, brašno itd., već ga treba variti ili (i to je jošte bolje) podušiti (tenfati). A repu i krumpir dajem sirov; ono što je od ove hrane namienjeno marhi poslje božića, neka se već u jesen isječe, sječkom izmieša, u jame ugazi i od prilike za dvie stope zemljom pokrije, da nemože zrak unutar prodrieti. Ovako spravljena hrana negubi ništa od svoje vriednosti, pa je zdravija, nit se treba bojati, da će krumpir ili repa sagnjiti u jami.

Kad ovako obilatom hranom dotjeraš do toga, da ti krave puno mlieka daju: gledaj, da goveda dobivaju toliko masti, da mogu u sebi napraviti ne samo puno, nego i dobra mlieka. U tom pogledu se mnogo grieši, a posljedica je, da upravo najbolje krave, koje najviše mlieka daju, na skorom omršaju ili baš obole. Po mom izkustvu je i ovdje najbolje sredstvo napitak od lanena sjemena. Od njega bude mlieko slastno i masno, te ćeš svu mast lanena sjemena u mlieku naći, samo što maslo četiri puta više vriedi od lanena sjemena.

Samo tim, što sam mojoj crnoj Jetti svaki dan davao sedam funtih lanena sjemena, bilo mi je moguće postići, da je uviek ostala u redovitom stanju, te je njezino mlieko, što ga je dala lani u jedan dan, i to stopetnaesti dan poslje oteljenja, sadržavalo $3^1/_2$ funte masla. Od lanena sjemena, što ga je svaki dan dobivala, napravila je u sebi od prilike $2^1/_2$ funte masla.

Stavimo, da 1 funta lanena sjemena stoji odsjekom 5 novčićah, to je dakle laneno sjeme, što ga dobivaše svaki dan crna Jetta, vriedilo 35 novčićah."

Ovako pripovieda grof Pinto. Kao što se vidi, on si zadaje puno truda i troška oko svojih kravah; al mu se to sve krasno plaća. Tko je pako mislio, da grof Pinto zna kakvo jednostavno sredstvo, kojim se umnožava mlieko kravam bez velika truda — jako se je prevario. To treba pamtiti u obće, da se gospodarskim napredkom neomaljuje uviek posao, dapače se kadšto jošte povećava; nu valjan gospodar negleda na to, već je zadovoljan, kad mu njegova radnja željenim plodom urodi. Ovo valja po imenu za stočarstvo; uz onakvu nemarnost, kao što je kod nas ima, nikad nam neće marha na glas izaći; a da se svaki pametan trud, uložen u marhu, obilato plaća, to pokazuje nedvojbeno *die schwarze Jette.*

Liek od govedje kuge. *)

Uslied odluke vis. kralj. namjestničkoga vieća bijah kao živinski liečnik poradi ugušenja govedje kuge izaslan, gdje sam imao dovoljno prilike, kao i jur prije narav sve bolesti motriti i shodna upotriebiti. Zato za najveću dužnost smatram, nekoja na obću korist priobćiti.

Kad govedja kuga odviše mah preotme, kad se odviše razprostrani, tako da se ubijanjem govedah nikakova korist postići nemože, onda mogu uz strogo obdržavanje živinarsko-redarstvenih naredbah sliedeći način liečenja preporučiti.

Prije svega moram napomenuti, da se niti mojim načinom liečenja nemože svako bolestno govedče sigurno izliečiti; nego ako se ljekovi shodno i u svoje vrieme upotriebe, može se popreko izmedju 10 komadah 4—6 komadah izliečiti, a to je takodjer velika korist za obćinstvo, kada na tisuće komadah skapava.

Obćenitoga lieka, koji bi svako govedče od govedje kuge izliečio, neima za sada i svako hvalisanje takova lieka je šarlatanstvo.

Kakva je to bolest govedja kuga, neću ovdje na široko opisivati, jer je to već učinio Gospodarski list.

Kada je jur ustanovljeno, da u kakovom mjestu ili okolici govedja kuga vlada, onda treba osobito paziti na marhu, da-li se koje govedče neobično ponaša.

Čim se govedče sumnjivo učini, neka se sliedećim načinom lieči, nego podjedno valja i redarstvene na-

*) Svatko znade, koliko je štete počinila i kod nas govedja kuga. Akoprem je ta bieda podobro jenjala; opet nismo ni sada jošte sjegurni od nje, te se može svaki dan povratiti. Tako se je i u Zagrebu, prije jedno 12 danah opet pojavila, te su kako smo čuli, tri glave od nje parnule; nego buduć da su bila ostala goveda odmah poklana, nije se dalje raširila.
Ured.

redbe, koje svaka obćina tiskane imade, pred očima imati, da oni ljudi, koji se kod bolestnih govedah bave, kugu nerazprostrane.

1. Staju nakadi 3 puta na dan klorovom parom od klorova vapna (*Chlorkalk*), sumpornom kiselinom (*Schwefelsäure*) pokvašena i pomiešana.

2. Sumnjivo ili bolestno govedče poškropi sa 6 lotih terpentinskog ulja (*Terpentinöl*) po cielom tielu osim očijuh, nozdrvah, ustijuh, guznoga crieva, vimena i spolovila, a dva momka neka ga čvrsto ribaju slamnatom gužvom $1/2$ sata, pa ga onda dobro pokriju. Poslje dva sata namaži mu čvrsto trbušinu (*Bauchgegend*) na obih stranah u prostoru od 12 □ palacah mašću od terpentinova i lavorova ulja od svakoga 6 lotih, u prah stučenih zlatnih babakah (*Canthariden*) 1 lot, bljuvaćeg srieša (*Tartarus emeticus*) $1/4$ lota. Sve ovo smiešaj, metni u lončić, pa maži svakih 6 satih jedanput čvrsto, dok se koža neokori.

3. Čim se počme kraj od gubca, koji je u zdravom stanju kao orošen, sušiti i svietliti, daj govedčetu odmah na vratnoj žili krv pustiti, 4 do 8 funtih, prema ustrojstvu, dobi i gojnosti. Ako se je pako vrieme prve zapale zapustilo, te već iz nozdrvah i ustah bale i sluz curi, nevalja više krvi puštati.

4. Odraslo govedče 3 puta na dan zalij sliedećim liekom:

Uzmi izrezana gavezova korienja i izrezane vrbove kore od svakoga 2 lota, to kuhaj u kipućoj vodi $1/2$ sata, ociedi i primetni nišadora ili caparike $1/4$ lota i sumpornoga cvieta 1 lot, i ostavi pokrito, dok se neohladi.

Govedom izpod 2 godine dotječu $2/3$, izpod $1\,1/2$ godine $1/2$, izpod jedne godine $1/3$, malim telićem pako $1/4$ naznačenoga lieka, takodjer 3 puta na dan.

Kada se opazi, da je balega neobično mekana i židka, dodaj pomenutomu ohladjenomu lieku svaki put $1/4$ lota kocelja (*roher Alaun*) i 30 granah kafre.

5. Voda za piti neka se govedom više putah na dan podaje, a neka se okiseli vinskom kvasinom (sirćetom, octom), sumpornom ili solnom kiselinom, da bude ugodno kisela. Ako nebi goveda ovu vodu sama hotjela piti, neka se svaka dva sata dvjema funtama, to jest jednom bolbom, zalievaju.

6. Usta t. j. labrte i nozdrve, neka se svaka 2 sata istom vodom izštrcaju ili operu, iz očijuh pako cureći krmelj neka se mlakom vodom briše.

7. Ako bi govedče hotjelo što jesti, neka mu se mekane i zelene hrane poda. U najviše slučajevah govedče 5—8 dan ozdravlja ili skapava; može se i za više danah jedno ili drugo otezati.

Jednostavni ovaj način liečenja i po meni sastavljeni jevtini liek, koji za cielo vrieme bolovanje za jednu glavu do 1 for. 50 novč. stoji, kad se ljekovi u dućanu kupe, hoću na kratkom temeljitimi razlozi opravdati.

Klorovo vapno pokvašeno sumpornom kiselinom izvadja paru, koja kuživo rastavlja i uništuje.

Terpentinovo ulje draži izvanjsku kožu i pospješava znoj.

Mast za ribanje trbušine je žestoko dražilo, koje prouzrokuje izvana na koži umjetnu zapalu, i tako se vodi krv iz unutarnjih ustrojah na izvanjske.

Puštanje krvi djeluje protuzapalno.

Korien od gaveza (*Symphytum officinale*), osobito kuhan, pun je sluzi, koja obavija sluznice; osim toga gavez steže i tim umaljava sluzenje i znojenje sluznicah (*Schleimhäute*). U ostalom gavez je od pamtivieka puku poznat i koristan liek.

Vrbova kora najbolja je od krke vrbe (*Salix fragilis*), ona popravlja probavu, jači probavila i njezine sluznice, te umaljava sluzenje i znojenje sluznicah.

Nišador (*Sal ammoniacum*) razpršuje zapalu, osobito sluznicah, disalah i probavilah, kada sluzê i znoje se.

Sumporni cviet pospješava izparivanje, probudjuje djelatnost izvanjske kože, te djeluje na krv.

Kafra (*Camphora*) djeluje na izparivanje kože i probudjuje životnu djelatnost, osobito živacah.

Sumporna i solna kiselina (*Salzsäure*) ili vinska kvasina, dovoljno razblažena vodom, hladi nutrnje od navale krvi ili od zapale oboljele ustroje, gasi veliku žedju i pomaže da krv bude židja.

Kocelj (jalan) taloži prekomjernu lijavicu, zaoto se ima odmah podavati, čim balega židka postane.

Tko se ovim liekom posluži, molim, da mi u frankiranih listovih uspjeh „poste restante u Zagrebu" priobćiti izvoli, a tko kakovo razjasnjenje požethe, drage volje ću ga bez ikakove nagrade u tom predmetu poslužiti. *) Maksim Šmidt.

---

*) Evo jošte jednoga lieka od govedje kuge, štono ga preporučuje g. Fabricius, c. k. savjetnik u Ugarskoj. On lieči tu bolest poznatimi Morisonovimi pilulami. Čim zamietiš prve znake kuge, naime, da govedče neće da jede, zatim da ima vruću glavu, klempava ušesa, a dojnicam da nestaje mlieka: podaj mu 6 onakvih pilulah Nro. 2, štono si ih u sredinu od kruha utaknuo. Za 1 sat poslje toga daj mu 1 žlicu (kašiku) gorke soli (Bittersalz) izmiešane mekinjami (posejami). Za njekoliko satih počne govedče driskati; ako ide od njega vodeno, razmiešanoj ilovači slično, vrlo smrdljivo lajno (balega) — to je znak, da je bolest slomljena, te će govedče već sutra dan početi hranu njuškati, a treći dan baš i jesti. — Ako za 4 sata iza podanoga lieka govedče nebalega, opetuj polovicu istoga lieka, naime 3 pilule, a poslje 1 sata pol žlice gorke soli mekinjami izmiešane. Nu riedko kada treba ovaj liek ponoviti. Ovom ljekarijom isliečio je g. Fabricus njekomu peštanskomu gospodaru sva bolestna goveda i zato ju u novinah svesrdno preporučuje. — Pokle su Morisonove pilule u grob spravile toliko ljudih, nadajućih se od njih pomoći — Bog bi dao, da barem marhi pomognu. Ured.

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

— (Austrijski slador.) Stanovnici austrijanske države trebaju uz godinu 1,368.000 centih sladora. Od buraka pako sadjenog u austrijanskoj državi prave sada već 930.000 centih, tako da se sada samo jošte jedno 400.000 centih sladora dovozi iz preko mora; nu kako se sladorane svejednako umnožavaju, sva je prilika, da će dovoženje prekomorskoga sladora već za koju godinu sasvim prestati. Tim, što će se šećer kod kuće praviti, prištedit će se jedno 30 miliunah forintih, koji su odprije svake godine odlazili u tudje zemlje, — Najviše sade buraka i prave sladora zemlje češke krune, gdje se je lani do 15 miliunah centih buraka (*Runkelrübe*) izvelo. Znamenito je, da su češki seljaci počeli sladorane na dielnice (akcije) ustrojavati, da im ovako ostane sav dobitak od buraka, a prodavajuć ga drugim morali su se zadovoljiti samo jednim dielom. Nu dakako češki je seljak obrazovaniji od mnogoga vlastelina u drugih zemljah.

— (Najveće drvo.) Najveće drvo ovoga svieta je mamutovac (*Mammuthbaum*), rastući u gornjoj Kaliforniji gdješto. Ondje ima mala šumica od 92 drveta, koja spada medju čudesa Amerike, i zato ju amerikanska vlada pomnjivo čuva. Drveta ova su ponajviše 300 stopah visoka, a jedno ima baš 363 stope u visinu, a doli je 31 stopu debelo: drugo jedno ozgor okrnjeno stablo ima doli promjer od 112 stopah. Ovi orijaši natječu se dakle visinom s najvišimi sgradami svieta, s egjipatskimi piramidami, s Petrovom crkvom u Rimu. Prema njim je najviša palma kao trska, a kedri libanonski kao grm. Sudeć po debljini njihovoj žive više od 2000 godinah. — Mamutovac podnosi vrlo dobro naše podnebje i raste vrlo brzo, zato su si europejski vrtlari nabavili njegova sjemena, te sad ima i u Europi mladih mamutovacah.

— (Austrijanske plodine.) Plodine, što ih izvode svako ljeto svi austrijanski gospodari, vriedi do 3100 miliunah forintih. Nego se svake godine dovozi u austrijansku državu iz inostranstva jošte za 15 miliunah svakojakih plodinah, po imenu konopaljah, lana, hmelja, duhana, češljuge (*Weberkarde*), vina, broća i sača (*Waid*), kože, vosak, meda, marhe za posjek. Valja nam dakle ponajprije sijati više krme, da možemo hraniti više marhe i gnojiti bolje zemlju, pak u nju sijati, ne samo žito, nego i lan, konoplje, broć; napokon gojiti pčele, za koje ima kod nas puno hrane.

— (Kako zemlja postaje plodna.) U Insterburgu (u Pruskoj) ima kazniona (*Strafanstalt*), a zemlja je suha neplodna pjeskulja. U novije doba počeli su ju gnojiti gnojem od zahoda, izmiešanim smećem, ruševinom, zemljom itd. Uspjeh je vrlo sjajan; za koju godinu pretvorila se je neplodna pješčanica u cvatuću rodovitu njivu. Odprije se je gnoj od zahodah podzemnim kanalom u bližnji potok vodio.

— Magnetska ocila, koja smo i mi preporučili za oštrenje kosah, nabavil su i štajerski gospodari, te štajerska gospodarska sedmica (*Wochenblatt*) piše, da je klepana kosa, zbilja puno i dulje oštrija, kad se tim ocilom naoštri.

— (Čitanka gospodarska.) Štajerski sabor je obećao 500 for. onomu, koji napiše dobru popularnu čitanku o gospodarstvu i šumarstvu.

— (Tamanjenje gusjenicah.) Oko poldana su gusjenice tako trome i liene, da padaju s drveta, kad zadrmaš granu. Treba dakle onda sve grane drmati; a da opale gusjenice nemogu natrag na drvo, omotaj svako stablo dvie tri stope visoko od zemlje debelom gužvom od slame, ili papirom, koji onda ozdol uzvij.

— (Ogroman burak.) U Brno (u Moravskoj) donešeno je lani pravo čudovište od buraka, jer je bio do blizu 1 hvat dugačak i prema tomu i debeo.

— Meso od živine obnoć zaklane drži se dulje, valjda zato, što onda nije tako svrućeno kao obdan.

— Bolest groždja pojavlja se ljetos na veliko u Francezkoj.

— *Thallium* zove se njeka kovina (*metall*) nedavno nadjena i radi svoje rjedkoće tako skupa, da 1 lot stoji 10 fr.

Domaći ljekar.

— (Liek od škripih.) Ruski časopisi preporučuju ovaj liek od škripih (*Skropheln*): sreži pod jesen ogranke od kaline (udike; *Viburnum Opulus*) zajedno s rodom, naime liepimi crvenimi jagodami, kuhaj ih u vodi u dobro poklopljenom loncu u peći, a od one vode podaj bolestniku jutrom i večerom čašicu. Samo se kaže, da bolestnik mora uz to pametno živiti, po imenu malo jesti, a najmanje kruha, jelah od brašna i poslasticah; jer mu inače taj liek neće pomoći. Kako se je ova huda bolest i kod nas razprostranila, vriedno bi bilo, da bolestnici ovaj liek prokušaju.

— (Liek od kukca.) Stuci njekoliko spužah sa spužalinom zajedno, pak zamiesi tiestom brašna skuhana u lončiću. Ovim tiestom smiešanim obliepi prst, ter obavij ga suhom krpom prtenom. Kažu, da za tri sata bol posve prestane. — Tiesto se osuši na prstu, pak nakon dvadeset satih skine se, umočivši prst u toplu vodu. Za tim se ponovî isto privijanje, poslje 3—5 danah zlić je jur izčeznuo.

Trgovina.

— Trgovina u Zagrebu 21. Svibnja. *) Žitni posao bijaše i ovoga tjedna poslab, nezna se, da je ikakov povoći posao zaključen, a sitna je prodaja stegnuta samo na domaću porabu. Ciene se drže: pšenica hrvatska for. 4.60 do f. 5.20, raž f. 2.70 do f. 3.10, kukuruz f. 2.80 do f. 3.05, ječam f. 2.10 do 2.25, zob f. 2 do f. 2.15, pasulj šareni f. 4 do f. 4.15, bieli tražen f. 4.60 do 4.80. Šiška zanemarena f. 6, kože govedje suhe f. 40 do f. 45, teleće f. 80 do f. 85, birsa f. 23 do f. 26, luk crljeni vrlo tražen bez zalihe.

Vino takodjer nije velikoga prometa imalo, bielo se vrlo slabo kupuje, te nam je zato ciena nješto i pojeftinila, trži se po f. 3 do f. 5 novo, a staro f. 8 do f. 9, naproti pako crno se vino traži i prilično prodaje po f. 5 do f. 6½. Ukupno se je prodalo vina do 3000 akovah.

Promet prnjah nije bio jak, te se ciene ponješto natražke giblju od f. 7 do f. 8.50, priveženo je na tržište do 1000% i prodano.

*) Ovo zanimivo izviešće izvadismo iz „Sidra“, koje, donoseć više važnih članakah, liepo napreduje, i zato ga jošte jedanput svesrdno preporučujemo svojim štiocem. Ured.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

Broj 22. *U Zagrebu* **2. Lipnja 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Hora za kosidbu.

Kosidba je ponajvažnija radnja gospodarska. Čim više i čim bolje krme namakne gospodar, tim će mu bolje napredovati cielo gospodarstvo u obće: s jedne strane moći će svoju stoku pomnožati i popraviti, pak ovako već plodinami stočarstva *(Viehzuchtsprodukte)* dohodak svog imanja povećati; s druge strane dobit će puno više i boljega gnoja, te onda može svoja polja bolje pognojiti, pak će mu i s te strane dohodak narasti.

Da pako dobiješ mnogo i dobre hrane, puno je *za tim stalo,* kada ju kosiš. Obćenita je pogreška, što se livade prekasno kose. Obično se kosi negdje oko Ivanja, ili jošte poznije, negledajuć ni malo na to, kakvo je bilo dotle vrieme. Dva su tomu glavna razloga. Jedni pasu na svojoj sjenokoši marvu do poslje Gjurgjeva, pa je onda naravna stvar, da neimaju šta kositi u početku Lipnja. Ovo je vrlo škodljivo, ne samo zato, što marva puno travah s korienjem izčupa, dok su mlade, a puno ih razgazi, te posahnu; nego i zato, što trave upravo s proljeća najbolje rastu, a pomanje po ljetu, jer ih onda vrućina i suša prieči u rastu.

Drugi opet misle, da treba počekati s kosidbom, dok nedozre sjeme, jer će se tim sjemenom trava razploditi. Ovo je mnenje posve krivo; dapače pažut (*Grasnarbe*) će se kasnim košenjem prorieditи, a upravo od česte kosidbe će se sgusnuti. Jer puno ima travah, koje umiru, kad im sjeme dozre; al to bi se moglo njekako nadomjestiti, kad bi im sjeme palo na zemlju; nego ono se obično prospe po travi, gdje sagnjije, il ga pozoblju ptice, miševi, kukci itd. Tako postane na livadi pliješina, koju zastre korov (drač) ili mah (mašina.) Ako pako travu pokosiš prije nego je zametnula sjeme, ona će iznova iztjerati, i korienje joj ojačati.

Drugi opet kose zato kasno, jer onda dobivaju više siena. Da vidimo, koliko ima u tom istine. One čestice travah, kojimi se marva hrani, uzlaze u travu iz zemlje preko žilicah. Dok trava cvate, ove su čestice jednako razprostranjene po cieloj travi, a čim ocvate, skupljaju se one hraneće čestice u sjemenu. Ako ovo dozre i izpane, ostaje marvi samo vlat za hranu; no vlat je onda ponajviše već lišena hraniva, uza to je tvrda i drvena, kao i isto lišće, nit ima više vriednosti od slame, dapače neima je ni toliko, kad je zločesto vrieme uz kosidbu. Tko dakle onda stoprv kosi, kad sjeme u travah dozrieva, on dobiva dakako više, al ne siena, nego slame. A nije dosta imati puno siena, već treba gledati, da bude i dobro; jer malo vrstna siena bolje nahrani nego množina loše piće. Al i ovaj višak slame netraje za dugo. Svaki gospodar znade, kako mu zemlja oslabi, kad na njoj ostavi djetelinu za sjeme; ovakvu zemlju mora dobro pognojiti, ako š nje želi do godine kakvu ljetinu dobiti. Nasuprot ako se djetelina marljivo kosi, čim zametne cviet: možeš ju na istoj zemlji i više godinah ostaviti, a poorav djetelište, nabrat će š njega bez ikakva gnoja mnogo i liepe pšenice. Ovo neka pamti gospodar; jer ovako, kao djetelina za sjeme, oslabi svaka trava zemlju, kad ju ostaviš u njoj, dok sjeme nedozre. Tako će ti dakle i livada oslabiti, te će dobre trave jedna za drugom ginuti; gdjeno bi se inače mogle, kao i mlada djetelina, puno godinah kositi, a da zemlja neološa.

Nego većinom ti se samo č i n i, da si nabrao više siena, koseć travu kasno; jer čim si kasnije kosio sieno, tim ćeš manje dobiti otave, o otaviću neima niti govora, i paša je onda puno lošija. Osim toga mnogo sjeme od siena nemože marva probaviti, te dolazi cielo s gnojem na oranicu, gdje ti se čitava sjenokoša usried pšenice razvrieži, dočim je livada sve to praznija.

Kada da kosiš, nemoj odredjivati po koledaru, nego po višini trave. Glavno je pravilo u tom pogledu: da se livada onda kosi, kad većina travah cvjeta. To biva jedno ljeto prije, drugo kasnije, jer to visi o vremenu: ljetos moraju svi gospodari kasnije kositi nego lani. Kao što smo već kazali, cvatuća trava sadržava najviše hrane, lišće i vlaće joj je puno sladka soka, pak je mekano, da ga može marva lasno zgristi i probaviti. Sva je trava onda najveća, a i mnogo u njoj ima dušika (*Stickstoff*), od kojega se krv pravi.

Budué da je najbolje sieno pokošeno za cvieta, neka gospodar, sijuć novu livadu, nastoji posijati sve samo onakve trave, koje cvatu u isto vrieme. Nego nabavi dobra sjemena, i nesij ga, dok se neuvjeriš evo ovako o njegovoj vrsnoći: Metni ga malko medju dvie mokre suknene krpe, čuvaj ih na toplu mjestu i pazi da ostanu mokre: za kratko će sve zdrave sjemenke proklicati. Sjeninca (trutinah ili trinah od siena: *Heublumen*) okani se, jer ako su trave kod košenja zrele bile, većina sjemena je izpala jošte na livadi; ako si ih pako pokosio u horu, sjeme od njih nevalja, jer nije dozrelo. Da dobiješ dobra sjemena, izaberi komad livade, na kojoj ima vrstnih travah, otriebi ga od korova, pognoji, a kad trave dozru, pokosi ih.

Kazali smo, da je hora za kosidbu, kad većina travah cvate; nego ima tu i iznimakah:

1) Ima livadah, gdje se trava tri puta kosi, a ima ih, gdje se dva puta, ili baš samo jedan put kosi. Na trokosnih livadah treba prvi put onda kositi, kada gornje trave stanu klasati. Dvokosne obori prvi put onda, kada trave cvjetaju; isto valja i za jednokosne.

2) Rukom posijane i redovito navodnjene livade kosi prije od običnih; jer se napuštanjem vode pospješuje razvitak travah. Nego buduć da voda nije svagdje jednako razdieljena, ni trave nerastu jednako; kad bi dakle čekao, dok nebude trava svagdje jednaka, na mnogih mjestih bi polegla i sagnjila.

3) Ako ti je potok livade zamuljio, čekaj, dok nedodje kiša, da opere travu, inače ti je marva neće jesti.

4) Ovcam treba mekana siena, a konjem tvrda: kosi dakle travu namienjenu ovcam prije od one, što će ju konji jesti.

5) Tko ima mnogo livadah a malo težakah, neka počne za dobe kositi, jer će mu inače na posljednjoj sjenokoši trava prezreti.

6) Najveću iznimku uzroči kosidbi zločesto vrieme; na kiši nevalja kositi, makar i trava već cvjetala ili baš ocvala; jer je uviek bolje kojekakvo sieno od nikakva. Svatko znade, da na kiši pokošena trava gnjije i nije ničemu. Ovdje moramo opomenuti gospodare na korist marvinske soli, kad okrene kiša u vrieme kosidbe. Više putah se dogodi, da se sieno nemože dosta posušiti; pa kad vlažno sieno spravljaš, il će ti se užeći, il upljesniviti. Da se jednomu i drugomu zlu ukloniš, postupaj ovako: Kad sadievaš sieno u plast, pospi svaki nasad sa njekoliko šakah soli, a prostri po njem po nješto suhe slame; ovako radi, dok nebude gotov čitav stog. Slama i sol će popiti svu vlagu, te će marva slamu i sieno vrlo rado jesti. Ovo bi trebalo osobito ljetos uvažiti, jer sva je prilika, da ćemo imati kišovitu kosidbu.

Rat na voćke.

〰 U Sriemu 20. Travnja 1864. Čitajući vaš veleljepni i prekrasni list, u kome zaista pohvale dostojnih poučnih i mudrih stvarih svagda nalazio jesam: dade mi povoda ljetošnji broj 14., da vam odgovorim na prvi sastavak u njem „o popravljanju staroga voćnjaka." Vi kažete: „Naši su stari očevidno više voćakah sadili nego-li sadašnji naraštaj; jer kod nas ima puno starih zabataljenih voćnjakah, a slabo ćeš ih novih naći." Ah nemojte misliti, da ću vam što dobro, nego vrlo tužno i hrdjavo odgovoriti; koje možda nigda ni iz Bosne ovako što čuli niste.

Kod nas pod Ilokom (u sriemskoj županiji) ima kraj Dunava strmenito brdo. Po ovoj strmeni su, od kako je Iloka, šljive posadjene bile; no vremenom su mnoge izumrle, i ta mjesta većom stranom u trnje obrasla. Ove zime prionu ljudi iste šljivike zanavljati i popunjavati; a tomu jim povoda dade, što već više od 10 godinah šljive u polju od mraza stradaju, i u najboljem cvietu opadaju; a one na briegu kraj vode Dunava uviek od mraza poštedjene budu, i svake godine izobilan rod donose. Narod dakle ista mjesta opet sva popuni liepimi mladimi šljivicami, i kako je ove godine cielo proljeće kišovito, to se sve do jedne poprimaše.

Al da vidite čuda golemoga, šta zloba i zavist uraditi može! Kad bih vam poredom sve izpripoviedao, šta mogu spletke od dva tri nevaljana čovjeka učiniti, mnogo bi bilo, i nebi možda u više listovah stalo; dosta na tome, da oni odu kotarskomu sudcu, te ga prevrnu na svoju stranu. On se povede za njimi, izpuni dvojici trojici želju, i ucvieli silnu i jadnu sirotinju, pozivljuć se na županijski zaključak od 14./26. Studenoga 1862. br. 2164., u kome stoji, da se bašte, koje su bile na pašnjaku poslje 1848. zagradjene, u jesen razgrade; a voćnjaci na pašnjaku zagradjeni da se zbog paše odgrade.

Ovi pak to natražke prevrnu i g. sudac 1. Travnja 1864. naredi povjerenika sigurnosti sa dobro naoružanih 12 četnikah i do 40 ljudih sa sjekirami, i tako, bez da je tkogod od onih ljudih, koji su tamo šljive posadjene imali, o tome što znao, i bez da im se šta kazalo, ili se na sud pozvali, te ubaviestili, da barem povade i na druga mjesta svoje šljive presade: nego iz potaje i mučke stanu sjeći mlade i liepe šljivice, i preko 6000 slovom šest hiljadah šljivicah u korien isjeku!

Eto, gospodo moja, koja taj liepi zadatak imate, da tako krasni list uredjujete, jel-de liepa napredka? Šta će nam vaša pouka od sada, ako tako nemilo u svih mjestih vlast postupala bude kao kod nas? Presudite vi o toj stvari, da-li je to pametno, dobro i mudro od vlasti učinjeno, koja je postavljena, da red, blagostanje i napredak u povjerenom stadu održi.

Da je ovo tko god zagradio bio, pak da je to iz uzroka, što se isti komad medju pašnjake broji, učinjeno — ni pol jada našega; nego to je svagda otvoreno stajalo, i nitko ni mislio nije zagraditi, nego je samo oko svake šljivice po dva trna uvezao, da je koze

neogule; pak ovakve nepravde u 19. stoljeću usried prosvietljene Europe i pod upravom naših ustavnih vlastih da se dogadjaju — to je nečuveno!

Po drugih sretnih krajevih naše države daju se za svakih šest komadah voćkih premije onome, koji ih makar i na pašnjaku podhrani; a kod nas, gdje narod netraži premije, nego se samo trudi, da volju svietloga nam i milostivoga našega vladaoca postigne, i sebi sa otim koristi — tu se od vlasti voćke na silu tamane; — toga zaista ni u Bosnoj neima.

Ta strana briega (*Berglehne*), koja po sebi nikakove hasne neprinosi, nego će pusta u trnje obrasti, donosila bi Iloku za 5 godinah do 10.000 for. a. vr. čista prihoda svake godine; tu bi i država veliku hasnu od pecarine imala; a ovako bit će leglo zmijah i gada svakojaka; jer će sve opet u trnje, borovicu (fenje) i dikicu obrasti, kao i sve druge strane našega pašnjaka. Vjerujte mi, da su svi naši pašnjaci tako u fenje i trnje zarasli, da peti dio za pašu nije; ima na njekih mjestih fenje, koja je po dva tri □ hvata prekrilila; a nikomu nepade na um, da to čisti, i tim pašu raširi; nego pitome šljive, pod kojimi je deset putah bolja paša, te smetaju pašnjaku. Kamo sreće, da se svi pašnjaci voćem zasade, kao što biva u drugih zemljah; jer bi tim 500 putah više i bolje paše imali: a drugo, koliko *bi se tim* narod pomogao, pak ni država nebi štetovala, jer bi narod lakše do krajcare došao, i svoj danak bez brige snosio.

Jošte moram kao paradoxon napomenuti, da se u onom ratu na voćke u stare šljive nije diralo, nego samo u one, koje su bile lani i ove godine izmedju njih popunjavane.

Opazka uredničtva. Kad bi sve ovo istina bilo, što nam naš g. dopisnik javlja, to bi bio doista nečuveni vandalizam, i nov dokaz, kako je kukavna naša administracija! — Prije dakle nego o stvari toj na široko progovorimo, počekat ćemo, nebi-li sl. sriemska županija stvar ovu iztražila, pak ako se obistini, ovaj zulum svom strogošću kaznila. — Nas je upravo *stid*, što ovakve prizore moramo na svietlo iznositi: ta šta će sviet pomisliti o nas, kada dozna, da siečemo voćke, a gojimo trnje?

Radnja u pivnici.

Da mlado vino sasvim dovre, tomu se hoće stanovite topline, pak i vremena, po imenu više mjesecih. Nu kod nas zahladi vrieme već na izmaku Studenoga (Novembra) tako, da vino prestane vreti. Posljedica je tomu prekinutomu vrenju, da kad s proljeća nastane toplo vrieme, mlado vino počne opet vreti; pak i staro se kadšto malo uznemiri s nastavše vrućine. To biva obično onda, kad vinova loza cvate. Tada nevalja dirati u vino, dapače ga tad nevalja niti dolievati, a kamo-li pretakati — to znadu svi vinari. Neka se dakle svatko požuri s ovom radnjom, jer su vinogradi već potjerali, a grozdeni pupoljci će na skorom procvasti, pa dotle treba da se u pivnici sve dovrši; jer kad vino počne povirati (*nachgähren*), treba ga ostaviti na miru. Evo ti dakle potanko, što treba da sada radiš u pivnici:

1) Ako nisi mlado vino tri puta, ili barem dva puta pretočio, učini to sada brže bolje; ali samo na mirnu vremenu; jer vjetrovi i kiša djeluju na zrak od pivnice (podruma), te se onda vino malko muti. O tom ćeš se osvjedočiti, ako ga tad pretočiš, ili u staklenke (butilje) raztočiš: sam ćeš vidjeti, kako je promienilo boju (farbu), a to sve zato, što se je s njim izmiešao promienjen zrak od pivnice.

2) I doliti treba sada sve bačve; nu tomu se hoće takodjer liepa vremena, i to s istoga razloga, što smo ga pod 1) naveli.

3) Vrieme je već otoplilo: treba dakle zapriečiti, da ta toplina nedopre u pivnicu, jer bi se vino ukiselilo. S proljeća su bile oduške (obloci) od pivnice otvorene, da može čist zrak pivnicu promahivati; sada već valja one oduške barem od česti zatvoriti, da vanjski zrak nezgrije pivnicu, i da u njoj nebude više od 8—10 stupanjah topline (po Reaumurovu toplomjeru). Nego ima pivnicah, koje su zimi prilično tople, a ljeti prehladne, tako da onda ima u njih samo 3—4 stupnja topline. To opet nevalja, jer uz toliku studen nemože vino dozrievati. Ako iz ovakve hladne pivnice odpremiš kamo vino uz ljeto, jamačno će se promieniti, makar i više godinah staro bilo, pošiljao ga u bačvi ili u staklu. A to bogme nije po volji ni prodavcu, ni kupcu; nu jošte je gore, ako ti popucaju staklenke, što se više putah dogadja, kad prevelika studen u pivnicu prieči vino, te nemože dovreti; nego čim se iznese na topli zrak, počne vreti, a naravna je stvar, da onda staklo puca. Da ublažiš studen u pivnici, pusti unutar malko topla zraka kroz oduške, obloke ili vrata. A da znaš koliko treba toga zraka, nabavi si toplomjer. Svaki umni vinar imao bi u svojoj pivnici objesiti toplomjer, da zna, koliko ima topline.

4) Operi sve upotrebljavano posudje, jer će se sada najbrže posušiti, te ćeš ovako zapriečiti, da nezaudara ni po pliesni, niti po kvasini (octu, sirćetu), inače će ovako zaudarat i vino. Prazne sudove, ako su posve čisti, nasumpori, to jest spali u njih komadić sumpora (žvepla), pak ih dobro začepi. Ako nisu čisti, operi i posuši ih prije, pak onda nasumpori i začepi. U ovakov sud možeš onda svaki čas naliti vino, nit ga više treba prati; jer ona para od sumpora prieči svaki vonj.

5) Pokle si svu pivnicu uredio, paučine skinuo, sudove obrisao, pivnicu pomeo: dobro ćeš uraditi, ako zapališ komad sumpora i onda zatvoriš vrata i oduške. Tim ćeš očistiti zrak u pivnici, te zapriečiti pliesan. — Kada pako sve ovo dovršiš, možeš mirnom dušom otići opet u vinograd, te ga okopati, gdje treba vezati, a suvišne loze poodkidati.

GLASONOŠA.

Službene viesti.

— (Natečaj.) Iz zaklade pokojnoga Mirka Haramininčića dieliti će hrv.-slav. gospodarsko družtvo mjeseca Rujna t. g. četvere nagrade, i to: jednu od 30 for. a. vr. onomu, koji je kakvu krčevinu ili ledinu u oranicu pretvorio i najbolje obradio; jednu od 30 for. onomu, koji je odgojio najljepšega ždriebca ili ždrebicu; treći od 40 for. onomu, koji je odhranio najljepšega trogodišnjega junca ili junicu, a četvrtu od 50 for. a. vr. za vinograd najboljom vinovom lozom u redovih nasadjen i najpomnjivije obradjen.

Za nagradu namienjenu izvrstnoj oranici, mogu se natjecati samo njegdašnji podanici Haramininčićevi od imanja Novograda; za drugu i treću, naime za mlado konjče i govedče, opet novogradski, pak još i odranski njekadašnji Haramininčićevi kmetovi; za četvrtu t. j. vinogradarsku nagradu, koja svaki put na drugi koji politički kotar prelazi, preneš eno je ove godine pravo natjecanja na seljačke vinogradare jastrebarskoga političkoga kotara.

Komu pravo natjecanje pripada, a voljan je natjecati se izvrstnim kojim predmetom, neka ga točno opiše i ovomu gospodarskomu družtvu prijavi, i to najdalje do Petrova dana, t. j. do 29. Lipnja tekuće godine. Prijavu tu može svaki učiniti neposredno, ili pako po gg. župnicih i kotarskih sudcih. Kašnje prijave neće se uvažiti.

Od upravljajućeg odbora hrvat. slav. gospodarskoga družtva
U Zagrebu dne 24. Svibnja 1864.

And. Jandrić, podpredsjednik. *Petar Zoričić*, poslovodja.

— (Natečaj.) Na kr. gospodarsko-šumarskom učilištu i ratarnici u Križevcu izpražnjeno je mjesto nadvornika s godišnjom plaćom od 180 for. a. v. u gotovini, bezplatnim stanom i hranom skupa s ratari; nadalje i mjesto kolara ujedno lugara.

Dužnosti su nadvornika:

Nadgledati i poučavati ratare u praktičnih radnjah u kući i izvan kuće, nadgledati gospodarski dvor, staje, štaglje i ostale zgrade, voditi račun o ratarskoj hrani, o žitnici, o krmi i gospodarskom naredu.

Natjecatelji za ovu službu neka vjerodostojno dokažu svoju dobu, podpuno zdravje, krepkoću tiela, dobro ponašanje, vještinu u pisanju i računanju, da su se gospodarstvom bavili i da su praktičnim gospodarskim radnjam vješti, kao i da dobro znadu hrvatski govoriti i pisati.

Molbenice dokazim obložene neka se podpisanomu ravnateljstvu najkašnje do 30. Lipnja t. g. podnesu.

Plaća i berivo kolara, koji je ujedno i lugar, jesu:

a) 108 for. a. v. u gotovini
b) bezplatan stan od 1 sobe, 1 komore i za dvojicu zajednička kuhinja.
c) $^1/_4$ jutra t. j. 400□⁰ zemlje za vrt.
d) 3 hvata drvah u cjepanicah i 3 voza granja.
e) na godinu danah 1 par čižamah i 3 para opanakah, ili za ove zadnje relutum od 4 for. 50 novč.
f) četiri vagana pšenice, 4 vag. raži, 6 vag. kukuruza, 1 vag. sočiva i to porazmjerno graha, graška, leće i boba, dva akova vina i 25 soli.

Prijave do konca Lipnja mogu biti pismene ili ustmene, nu svakojako uz pridonošenje svjedočbah o dobi, dosadanjem bavljenju i ponašanju, te o znanju kolarskoga zanata.

Ravnateljstvo kr. gospod.-šumarskog učilišta
U Križevcu dne 24. Svibnja 1864.

Dragutin Lambl, ravnatelj.

Gospodarske viesti.

— (Bodljava žutilovka.) Od žutilovke (koju drugdje zovu i žutilicu, žutilovu travu, zato što se njome vuna žuti; pak i zanoviet) imaju dvie vrsti, od kojih obje cvatu krasnim žutim cvietom; nu prava žutilica ima tamno-zeleno lišće a nije bodljava; druga pako fela (*Genista spinosa*) puna je bodljikah, te raste svagdje oko šumah, u grmlju i po suhih brežuljcih, a upravo sada cvate. Ova kod nas posve zanemarena trava upotrebljava se u Francezkoj kao izvrstna krma za goveda, osobito pako za konje; al prije nego se položi pred marvu, treba ju stući, i to ciepom, batom ili pak u stupi, da se razbiju sve bodljike. U jedan dan možeš je do blizu 1 cente u stupi stući, ter ovim množtvom 2 konja osam danah hraniti. Jer više od 8 funtih na dan nesmieš im dati, i to jutrom i večerom po 4 funte; ova bo krma (po kazivanju Francezah) tako je jaka i žestoka kao i zob, te se njome mršavi konji za kratko pomažu i ugoje. Za hranu valjaju samo ljetošnje mladice, jer su lanjske pretvrde. Francezi siju ovu travu, jer podnosi i najveću sušu. Sije se u dobro priredjenu zemlju, u kojoj raž raste, i to u jesen kad se sije ozimica. Ovakov usjev traje i trideset godinah, niti ti treba drugo šta oko njega raditi, nego podkašati mladice, kad poodrastu, i skupljati ih; poslje prve kosidbe bude krma sve mekanija. O istinitosti svega ovoga uvjerio se je grof Beleznay, te nagovara ugarske gospodare, neka siju bodljavu žutilovku ondje, gdje ništa drugo neće da raste, pa će imati puno krasne krme za zimu i ljeto.

— (Pudilo vrabacah.) Vrabci čine u usjevih, osobito ondje gdje neima voćnjakah, toliku štetu, da su svi žitarigospodari na njih zamrzili. Evo kako ih se oprostio g. Rebrović u Istri: On bje posijao sladki sierak, nu čim je počeo klasati, navališe lakomi vrabci tako drzovito, da ih nije mogao ni strašilim, ni štropotom i plašenjem zapuditi. Kad već ništa nije hasnilo, uze pušku i ubije desetak vrabacah, pa ih objesi po sierku nedaleko jednog od drugog. Ova strašna opomena djelovala je tako na vrabce, da se nijedan više nije dotaknuo sierka. Ovako pripoviedaju „Atti della società agraria in Gorizia," pa kako trešnje već dozrievaju, moć će se i naši gospodari osvjedočiti o istinitosti ovoga savjeta.

— (Brzo bieljenje lana.) Najprije se lan skuha u lugu običnom ili od solajke (*Soda*; na oku vode uzme se $^1/_2$ lota solajke). Tad se stuče frižko drveno ugljevje, zamiesi se u tiesto, pa se malo po malo voda dolieva, koliko treba, da se može lan umočiti. Za 6—7 funtih lana treba od prilike 1 lot ugljenoga praha. U ovu ugljenom pomućenu vodu metni lan i ostavi ga u njoj 24 sata, miešajuć ga marljivo; onda ga izvadi, operi i opet u istoj ugljevnoj vodi 24 sata ostavi. Sad izvadi malko lana, i operi ga sapunom u vrućoj vodi: ako je lan biel, izvadi ga sav iz one ugljevne vode; inače pako ostavi ga u njoj, dokle god proba sapunom prana nebude biela. (*Pokrok.*)

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek**.

DODATAK

k broju 22. Gospodarskoga lista 1864.

Zapisnik

redovite sjednice djakovačke podružnice, držane dana 14. Travnja 1864. pod predsjedanjem podružničkoga predsjednika g. Dragutina Bölleina.

Prisutni bijahu: blagajnik podružnice g. Antun Russi, pismovodja g. Antun Šunić, odbornici gg. M. Milanković i Ivan Laudenbah, a osim ovih jošt devet inih članovah hrv. slav. gospodarskoga družtva i odnosno ove podružnice.

1) G. predsjednik otvori sjednicu jedrim i krepkim govorom, kojim je nastojao u članovih pobuditi i ojačati volju k umnomu gospodarstvu, dokazujući, da se rationalno gospodarstvo samo zajedničkimi silami i neutrudivom revnošću intelligentnih gospodarah medju prostom stranom našega naroda razprostraniti može, i izrazi želju, da bi dobro bilo, o tom nastojati, da podružničkim sjednicam prisustvuje više ljudih, osobito seljakah, ma ovi niti nebi-li članovi gospodarskoga družtva.

Budući se pako radi velike kiše nije moglo izajti na podružničko pokušalište, s toga g. predsjednik izviesti članove, da je ovo sasvim uredjeno, dočim je unj preko 700 divjakovih babicah, jabukah i krušakah, nasadjeno, od kojih je znatan broj oplemenjen kalami, koje jih je ovoj podružnici na njezinu prošnju upravljajući odbor hrv. slav. gospodarskoga družtva i svojega pokušališta blagohotno poslao. Osim ovoga posijane su u istom pokušalištu tri funte pajasenova sjemena, takodjer od slav. upravljajućega odbora hrv. slav. gospodarskoga družtva ovamo poslane; nadalje nasadjeno je ovdje 200 komadah loze plemenita stolnoga groždja, pribavljenih podružničkim blagajnikom g. Antunom Russi-om, a napokon zasijana su tri poveća reda sladkimi bademi.

2) Podružnički blagajnik g. Antun Russi izvješćuje prisutne članove o stanju ove podružnice, iz čega se vidilo, da se je do konca g. 1863. 30 licah za članove hrv. slav. gospodarskoga družtva upisalo, izmedju kojih su trojica prošle godine umrla, a jedan je iz družtva izstupio. Od ovih 30 članovah je njih 18 Gospodarski list držalo. Svi članovi imali su ukupno platiti u ime družtvenih godišnjih prinesakah 121 for. i ... novč. a za Gospodarski list 30 for. 60 novč. Od toga je duga jur plaćeno i na svoje mjesto odpremljeno u ime prineska i za Gospodarski list ukupno 123 ... a na dugu jošte 29 for. 40 novč., četvorica članova duguje cieli prinesak a druga četvorica djelimice.

Članovi uzimaju ovo svekoliko do znanja, a glede duga preduzeti će se shodne mjere, da se utjera.

3) Sliedeća gg. zaželiše stupiti kao članovi u hrv. slav. gospodarsko družtvo i odnosno u ovu podružnicu:

G. Josip Lebanović, bilježnik obćine Djakova,
G. Ivan Nep. Poljak, trgovac u Djakovu,
G. Valentin Hirt, vrtlar kod preuzvišenoga gosp. biskupa u Djakovu,
G. Mato Brnčić, sapunar u Djakovu,
G. Božo Lukić, župnik u Trnavi,
G. Ladislav Bunjik, mjernik u Djakovu.

Svi žele biti članovi od 1. Siečnja t. g. a posljednja dvojica zaiskaše i „Gospodarski list“, dočim gosp. Mato Brnčić dobiva taj časopis pod adresom svojega pokojnoga brata, te zamoli promjenu adrese.

Bi zaključeno umoliti slavni upravljajući odbor hrv. slav. gospodarskoga družtva, ovim zapisnikom, da ovu gg. u kolo družtvenih članovah primiti, upisati i dotične im povelje i odnosno časopis dostaviti izvoli, dočim se njihove vlastoručno podpisane pristupnice ovdje u privitku podnašaju.

4) Sliedeća gg. platiše u ime družtvenih prinesakah i za Gospodarski list za god. 1864.

G.	M. Milanković	6	for.	—	novč.
„	Valentin Hirt	2	„	10	„
„	Franjo Šagovac	6	„	—	„
„	Gustav Jaić	6	„	—	„
„	Ivan Laudenbach	6	„	—	„
„	Josip Sukić	3	„	—	„
„	Dragutin Böllein	6	„	—	„
„	Antun Russi	6	„	—	„

Plaćen će se novac dostaviti u sgodno vrieme kamo treba.

5) Sada se povede na široko razgovor o drzovitom bataljenju vinogradskih nasadah, osobito na trnavačkom brdu, te napokon bje s privoljenjem nazočnog družtvenog odbornika, poglavitoga g. kotarskoga velikoga sudca, odredjeno, da se svi posjedatelji vinogradah u trnovačkom brdu na 28. o. m. u Trnavu na lice mjesta pozovu, gdje će i od strane kotarske političke oblasti jedna osoba izaći, uzroke i krivce ovih poštetah iztraživati, pak onda o tom nastojati, da posjedatelje prinuka, neka zajedničke pudare (čuvare vinogradah) drže, kako takodjer i ine shodne mjere preduzeti, kojim bi se samovolja preuzetnih štetočinjah zapriečiti mogla.

Osim ovih zaključakah, bijaše tu napokon razgovora i o inih gospodarstvenih predmetih, koji po

svojoj naravi nisu nikakva zaključka zahtievali, osobito pako razgovaralo se je poduže o tom, kako bi se ovaj kraj naše domovine pri budućoj izložbi trojedne kraljevine gospodarstvenimi plodinami najbolje zastupati mogao, kojom se je prigodom osam gospodarah prijavilo i upisalo, da će raznih plodinah na izložbu poslati.

Buduć nitko više ništa predložiti neimade, bje sjednica zaključena.

U Djakovu dne 14. Travnja 1864.

Dragutin Böllein, predsjednik podružnice. *Antun Šunić*, pismovodja podružnice.

Ivan Laudenbach, odbornik.

Zapisnik

od 31. Ožujka 1864. o držanoj u Oborovu sjednici gospodarske podružnice dugoselske, pod predsjedom presvietl. g. grofa Stjepana Draškovića i uz pribivanje članovah: g. Nikole Havlička, Josipa Karasa, Gjure Balaška, Josipa Turkovića, Jakoba Tkalca, Gjure Gjurašina, Simona Vaclavika, Nikole Celinića i više dobrovoljacah.

1. Da se potakne i unapriedi vrtlarstvo i voćarstvo, preduzeto je na školskom vrtu u Oborovu praktičko poučavanje u ciepljenih voćakah.

Glede ovoga ciepljenja po školskoj mladeži učinili su vještaci osobito g. grof Stjepan Drašković i učitelj Jakob Tkalec svoje primjetbe, koje su svi rado prisvojili i njimi se okoristili.

Zatim je preduzeto i čišćenje voćakah, a g. predsjednik pokaza noviji postupak voćakah, kojim sile voćke, da što više voća donose, i kako se toga radi grane savijaju i skupa vežu.

Nadalje je, shodno zaključku ove podružnice od prošle godine glede nagradah učiteljah u voćarstvu i vrlarstvu zaslužnih, razgledan sav školski vrt i pronadjeno, da je liepo hrastovimi ljetvami ogradjen, i prem da je na jednu ral velik, nema u njem prazna mjesta, u kojem nebi štogod zasadjeno il' posijano bilo.

Tu imade mnogo divljakah, velik broj ljetos uciepljenih stabalah, još više mladicah prošle godine očenih, a najviše priesadnicah, što su nikle iz posijanih prošle godine košticah, itd.

Ove godine nije se moglo župljanom oborovačkim iz ovog vrta dati voćakah za presad zato, što su prošle godine sve veće voćke razdieljene.

2. S dopadnošću bilježi se izviešće g. predsjednika o 70 komadih mladih pajasenovih stabalah, što ih je on iz svoga vrta u Božjakovini poslao gospodarskomu družtvu za gospodarsku bašću Liepuves, a tako i to, da je za školske vrte u Oborovu i Nartu nabavljeno i tamo posijano pajasenovo sjeme.

3. Za nove članove hrvat.-slav. gospodarskog družtva prijaviše se i pristupnice podpisaše sliedeća gospoda:

1) Josip Turkovič, župnik.
2) Jakob Tkalec, učitelj.
3) Simon Vaclavik, savski vidok.
4) Andria Pavlović, občinski sudac.
5) Mato Starčić, občinski sudac.

Ovi novi članovi pozdravljeni su radostno i veselim uzklikom „Živili.“

4. G. predsjednik predloži, da se ova podružnica izjavi o dopisu upravljajućeg odbora gospodarskog družtva od 13. Veljače 1864. br. 88 glede podupiranja g. Štrige u poslu domaćeg vinstva, da se isto usavrši i glas onaj u svietu dobije, što ga ide.

Odlučeno stvar ovu podupirati, i pošto se podpisni arak u ovom području obredi, novce s arkom poslati upravljajućemu odboru u Zagreb.

5. Tajnik javlja, da je član g. Tomeković svoj dug na prinosih do uključno godine 1862. sa 22 for. 20 novč. platio i njemu predao, što će se dalje poslati.

6. Nadalje javlja tajnik, da su za učiteljske nagrade znatne prinose obećale občine Rugvica i Ježevo, kao i g. nartski župnik, što se s dopadnošću bilježi.

7. Medju članove razdieljeno je 16 lotah sjemena kinezkog peršuna od osobite vrsti, što ga je upravljajući odbor gospodarskog družtva u tu svrhu poslao.

8. Čitan je dopis upravljajućega odbora gospodarskoga družtva od 6. Ožujka 1864. br. 131., kojim se osim ostalog ova podružnica pozivlje, da nastoji o tom, kako će ovopodručni gospodari kod izložbe trojedne kraljevine god. 1864. što više učestvovati.

Zaključeno, da u tom poslu, u smislu programa i odnosnih naputakah, članovi što više mogu s občinskimi sudci rade, i to:

a) presvietli g. grof Drašković u području dugoselskom.
b) g. podjašprišt Nikola Havliček u području brckovljanskom.
c) g. učitelj Gjurašin u području oborovačkom i u Dubravčaku.
d) g. učitelj Tkalec u području nartskom i rugvičkom.

Poslani komadi programa podieljeni su medju članove.

Isto tako podieljeni su i poslani iztisci izviešća o dvadesetoj glavnoj skupštini hrvat.-slavon. gospodarskog družtva držanoj u Zagrebu dne 21. 22. i 23. Siečnja 1864.

8. Zaključeno je upravljajući odbor gospodarskog družtva upozoriti na smisao §. 11 družtvenih pravilah, da se u buduće nebi kod članovah nagomilali tako veliki dugovi, koji se onda nemogu utjerati.

Ujedno se predlaže, da bi slavno družtvo bivšim članovom Mavri Pečuvcu i Stjepanu Makovici glede na njihove obiteljske i imućtvene okolnosti oprostio dug na prinosih, i to: prvomu 42 for. 70 novč. a drugom 18 for.; jer su oni u vrieme ono, kada je triebalo gospodarsko družtvo poduprieti, kao bivši občinski načelnici iz domoljubja to učinili, a sad im nije moguće ovaj dug platiti. Odašiljanje pako Gospodarskoga lista da se u smislu rečenog §. 11. družtvenih pravilah obustavi.

9. Odredjeno je, da se buduća podružnička sjednica drži u Nartu koncem Lipnja ili pako početkom Srpnja o. g., kojom prigodom će se tamo na školskom vrtu preduzeti praktičko poučavanje školske mladeži u očenju voćakah, i školski vrt razgledati u svrhu učiteljskih nagradah, koje bi se imale gledom na postignuti time obnalaz i učinjeni napredak podieliti.

10. U buduće će se članovi u podružničke sjednice putem Gospodarskog lista pozivati, a u pozivu podružnički tajnik ujedno nacrtati i program predmeta o kojih će se viećati.

Grof Stjepan Drašković, predsjednik. *Niko Celinić*, podruž. tajnik

Broj 23. *U Zagrebu* **9. Lipnja 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinesak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Kroćenje pčelah, da nebodu.

Pčelin žalac je velika zapreka pčelarstva. Ima ljudih, koji samo zato neće da pčelarê, jer se žacaju pčelinjeg uboda. Mnogi će se štioci smijati ovakvoj plašljivosti; al nije ta stvar sasvime smiešna; ima tu i istine. Mene je uvjeravao njeki vriedni gospodin, da mu je bila sva glava otekla, te ga je upravo groznica uhvatila, da je jedva kući dospio, kad ga je pčela prvi put pecnula. Neima dvojbe, da ubod pčele žešće djeluje na *ćutljive*, nervozne ljude, nego na hladnokrvne — *akoprem* ni ovim negodi, kad ih pčela pecne. Zato su *češki* pčelari na svojoj posljednjoj skupštini i o tom *viećali*: mogu-li se pčele upitomiti i ukrotiti, a može-li se njihova srčba zapriečiti. Buduć da pčelari upravo sada ponajviše posla imaju sa pčelami: hora je, da im priobćimo, u čem su se složili česki pčelari kod viećanja; da im kažemo naputak, kojeg im se valja držati, ako se žele ukloniti pčelinu žalcu.

Tko pčelarí od davna, on se baš neboji pčelinje žaoke; nu opet mu treba paziti, da se nenatrčava ni sam ni njegovi ljudi pred pčele kao ždriebe pred rudo; da ih nepreči u njihovu poslu. Pčela bode, kad ju tko rasrdi, ili razdraži, najpače blizu košnice, i kad sumnja, da se tko kao neprijatelj približava košnici. Tà ona je i dobila to svoje oružje zato od Boga, da njim brani svoju otčevinu i maticu, svoju stečevinu i hranu, naime vosak i med. Tako se pčele nemogu nikad upitomiti, da nebi bole, kad se rasrde; vladaj se dakle uviek onako, da ih nerazljutiš. To je dakako po pčelara kadšto vrlo mučna zadaća; jer kod svoga posla mora više putah u košnicu dirati i tim pčele dražiti; al i onda valja mu što se može nježnije š njimi baratati, te će mu prije oprostiti.

Za čudo je, što i za pčele valja poslovica: „svaki kokot na svom smetištu junak." Kako je pčela blizu svoje kuće hrabra i huda, tako je pitoma na daleko od nje. Dokazano je, da pčele, podaleko od ulišta, nikada nenavaljuju na čovjeka, kad nedira u njih. Kosilac grahorke (*Esparsette*), koja sladkim cvietom cvate, okružen je uviek pčelami, al ga neće nijedna ubosti; pa stani pred košnicu, a zahmani rukom kao kosac — pec! već te je ubolo njekoliko pčelah.

Na blizu košnice nemoj dakle pčele dirati, nit im smetati u radnji. — A kad imaš posla u košnici, podkadi ih, te ćeš ih dimom ukrotiti. Kad što djeluje i hladna voda. Kad roj hoće da odleti, poškropi ga vodom, pa će se odmah spustiti na bližnje drvo. Kad se pčele razljute i klati počnu, valja ih takodjer vodom škropiti, dok se nesmire. Isto valja, kad pčele navale jatimice na kakvu životinju: polij ih vodom, pa ćeš ih umah skrotiti.

Pčela je od naravi divja zvjerka, kao i konj odrastao na amerikanskih pustarah „Prairie" zvanih; kao što moraš konja takvoga krotiti, dokle ga neupitomiš, onako postupaj i s pčelami. Najsgodnije vrieme za to je proljeće, kad je pčelam ponestalo hrane, te gladuju. Ako ih onda liepo podvoriš, brzo ćeš ih upitomiti. Al svakako postupaj š njimi blago, prodji se svakoga štropota i šuma blizu pčelinjaka, nemaši rukom ni batinom — tako će ti se pčele priučiti. A glavna je stvar, da se pčele čovjeku priuče, videć ga često kod sebe. Njeki pčelar to evo ovako posvjedoči: Imam na svom vrtu zdenac, kamo pol sela hodi po vodu; nu premda je moj pčelinjak samo jedan korak daleko od puta, ipak nije do sada nijedna pčela ubola kojega vodonošu, akoprem onamo dolaze baš i u podne. Pčele idu s puta vodonoscem, pa su se već priučile i štropotu smrka (*Pumpe*.)

Nevalja pako misliti, da se tomu hoće puno vremena, dok se pčele navade na čovjeka. Jer pčele, koje su sretno prezimile, umiru obično već mjeseca Ožujka ili Travnja; a mladje nadolaze. I ove zatire premnoga radnja, preko mjesecih Svibnja, Lipnja i Srpnja tako da jedva 6—8 nedjeljah žive, te ih opet nadomještaju mlade pčelice. Dotječe dakle, da čovjek k njim koju nedjelju svaki dan dolazi, pa će mu se priučiti. Tako se pčele priučavaju i svomu gospodaru, kad k njim često

dolazi, marljivo oko njih nastoji i bez potrebe ih nedraži. Pčelac, smješten njekamo u kut od vrta, kamo slabo dolaze ljudi, uviek više bode od košnice, koja je blizu kuće, te se sastaje više putah s ljudmi. Ima pčelinjakah na dvorištu (avliji), gdje se djeca po sav dan igraju: pčele ih obliećú, a nebodu. — Al je opet u istom pčelinjaku po koji pčelac hudji od ostalih. Tomu su krive osobite okolnosti. Košnica, koju je uznemirivao pčelar pregledajuć ju, ili podrezujuć, ili koju su pčele-kradice, ili pako druge živinice razdražile, n. p. mravci, ose, čmelci itd. — onakva košnica ostaje po koji dan nemirna, te bode svakoga, koji na blizu dodje. Isto tako pogobatne su pčele, kad se mlada matica pari; jer se boje za nju, zato tjeraju svakoga neprijatelja od košnice. I onda, kad ima mnogobrojni pčelac u vrieme najveće radnje premaleno leto (*Flugloch)*, te pčele smetaju jedna drugoj, kad izlaze i ulaze; zatim kad neimaju dosta prostora u košnici, te moraju pred letom čamiti, jednom riečju, kad su pčele zle volje ili uznemirene — onda su uviek spremne bosti.

Kad vadiš pčelam vosak i med, kad ih odjeljuješ itd. — tada te drže za svoga neprijatelja; nego ti gledaj da budu i onda blage i mirne. To ćeš postići, postupajuć odvažno, al opet pažljivo i polako, nedrmajuć košnice, nemašuć rukama, neubijajuć ni jedne pčele, a kadeć ih. Ima pčelarah, koji uz goreću lulu ili smotku duhana netrebaju niti pčelarske kape, niti rukavicah. Kad sunce pripiče, nemoj bez velike sile u košnice dirati; najbolja je doba za pčelarske radnje jutro i večer. Kod poveće operacije odnesi košnicu kamo u hlad; čim pčele ukloniš š njihova obična staništa, umah im nestaje junačtva, te su pitome.

Mnogo je stalo i za tim, kako su košnice sagradjene; ako su ove nespretne, mora pčelar i nehotice pčele mučiti i zlostavljati, te se ove uzgoropade i bodu naopako sve što im dodje na blizu. Onda ti više nehasni niti kadjenje, makar zapalio cielu kladu. U tom pogledu su najsgodnija Dzierzonova uliśta, koja se mogu rastaviti: u njih možeš s pčelami postupati nježno i blago, nit će se pomamiti.

Nego i to se je opazilo, da pčele jednoga čovjeka bodu, a drugoga ostavljaju na miru. Plašljivac, koji odmah rukama maše, čim zazuji pčela blizu njega, ulovi najprije žalac, a tomu je krivo njegovo mahanje. Isto tako navaljuju pčele na ljude, koji zaudaraju od znoja; nemoj dakle k njim, kad se znojiš. Pare i duhe od konjah i psetah netrpe takodjer; zato nevodi konja nikada ka pčelinjaku, jer će lasno postradati: mašuć glavom i repom, draži pčele, te će ga svega izbosti. Mnogo je već konjah propalo od ljutitih pčelah. Nije ni to sve jedno, u kakvih haljinah dolaziš k pčelam; jasne masti (boje, farbe) vole od tamnih; nego biele masti se takodjer žacaju, ako joj se nisu priučile, n. p. ako pčelar k njim dolazi obično u tamnih haljinah, a na jedanput dodje u gaćah i košulji. Dogodilo se je već, da su pčele navalile na jato posve bielih gusakah, koje su došle do blizu pčelinjaka, te su ih sve izklale, najpače zato, što su ove iza prvoga uboda krilima stale mahati; to će reći, da su vatru slamom gasile.

Pošto smo razložili, kako treba upitomiti pčele, valja nam opetovati, što već gori kazasmo, da se u tom pogledu nikada neće do toga dotjerati, da se nebi nikada nijedna pčela svojim oružjem poslužila. Kao što će biti do vieka bodljivih volovah, nu zato se nitko neće okaniti stočarstva: tako se nevalja plašiti ni pčelarstva, zato što gdjekoja pčela ubode. Sada ćemo dakle jošte naputiti pčelare, šta da rade, kad se pčelica rasrdi, ili kad ih baš pecne, da uklone ili barem omale bol i otok.

Od toga zla ima puno sriedstvah: jedna ga prieče, a druga lieče. Medju prva ide tako zvani *Apis*. Ovo je liek napravljen iz pčelinjeg otrova; al ga kod nas sada jošte neprodaju, nego samo u njemačkih homeopatičkih ljekarah, n. p. u Draždjanih *(Dresden)* u dvorskoj homeopatičkoj ljekari. Njeki svećenik pripovieda, da ga odprije groznica hvataše, te se je gotovo onesviestio, kadgodier ga pčela ubode; a kad je njekoliko zrnacah apisa pojio, neosjeća više tih posljedicah uboda. Ovo potvrdjuju i drugi, te kažu, da čovjek zbilja jedva osjeća pčelinjeg uboda, kad primi na tašte toga lieka (*Apis-Pillen.*) — Drugi preporučuju, neka pčelar namaže lice i ruke kakvim uljem, pa ga pčela neće lasno ubosti. Treći za to preporučuju ribanje lica i rukuh pelinom. — Ako te pako pčela ubode, a ti izvadi odmah žalac i namaži ranu slinom, ili mašćom iz uha, *ili* običnim uljem, ili čipavačkom žestom (*Salmiakgeist*) — pak će nestati svih posljedicah uboda.

Zbornica.

Iz Zagorja dne 25. Svibnja 1864. Rodivši se medju seljaci i živući vazda medju njimi, a k tome imajući š njimi tak u službenom kao i u privatnom položaju neprekidno posla: možemo smjelo kazati, da su nam odnošaji, jadi i mahne našega seljačtva podobro, i to svakako bolje poznate, nego-li njekoj u gradovih živućoj gospodi, koja pišuć o našom seljačtvu, vazda svoje dokaze temelje na pukoj teoriji, neobziruć se na faktično obstojeće, jer njim nepoznate okolnosti.

Potaknuti opazkom uredničtva Gospodarskog lista, stavljenom na dopis iz Podravine u Gospodarskog lista broju 19., nemožemo propustiti, da za volju većeg razjasnjenja koju neprozbořimo.

Najprije se opažuje; da je blažena zemlja, gdje neima zadrugah; ako to, onda bi naše Zagorje, a mal ne ciela Hrvatska, blažena biti morala; jer ovdje su zadruge samo na papiru, a faktično jih nigdje. — „Dakle jih valja u čin privesti“, kazat će nam branitelji

zadrugah. Jest, gospodo moja; al onda treba, da se pronadje za svaku zadrugu valjan gospodar, koji će zdušno gospodarstvo voditi i zadružbenim imetkom upravljati; ne pako, kao što to biva ondje, gdje jošte obstoji sjenka zadruge, za sebe iz zadružbenog imutka korist vući, mesom si bradu mastiti, vincem grlo kvasiti, a družina jedva do pokladah kruha imade, i svojim znojem pridjelanog vina i mesa samo na velike blagdane dobiva. — Stavimo, da je gdjegod gospodar pošten i zdušan; tomu opet dajte poslušnu i radinu družinu. Nu tko će siliti i kojim sredstvom gospodareva brata, nevjestu, strica, strinu itd., da se u svem pokoravaju volji gospodarevoj? Za to izvesti, trebalo bi despotičkih batinah, drugo bo nekoristi (?). Uzmimo nadalje, da je moguće kod koje zadruge od gospodara zahtievati, da ju hrani i odieva, što ipak niti biva, niti će biti, jer se kod nas lje neće primiti gospodarstva nitko pod uslovjem, da će znatni broj u zadruzi živućih obiteljih odievati i hraniti.

Uredničtvo Gospodarskog lista veoma je krivog mnenja, kada zadruge associjacijam i akcionerskim družtvom prispodablja; ova bo su ustrojena slobodnom voljom dioničarah, od kojih svaki dioničar u razmjerju priložene glavnice jednaku korist vuče; zadruge pako postale su pod igom feudalizma, a ukinućem takovog *razpale su se,* i samo ih jošte ima na papiru, te bi je morati despotičkom silom opet u život privesti. Nu na čast mu bilo, tko misli, da se nasilnimi sredstvi sreća i blagostanje naroda unaprediti dade. A da se bez toga ma kakovim naukom zadruge opet uzkrisiti nemogu, svatko će lasno uvidjeti, tko promotri, da se jedan slobodan čovjek volji drugoga sebi ravnog pokoravati neće, tim manje, što bi odtuda jošte i materialno štetovao; jer se niti pomisliti nedade, da će svaki član zadruge imati za promicanje zadružbenih svrhah jednake sposobnosti i jednaku volju. Često se pako dogadja, da upravo pijanica, lienčina ili zločinac u zadruzi živući imade suprugu, te po 6—8 a i više djece: pak zar će sve ove pošteni i radini zadrugari hraniti i odievati? — Zar zadruge nepružaju najsigurnije utočište lienčinam, pijanicam i svakojakim žločincem, kada znadu, da njim nitko na zadružbene nepokretnine ovrhu ma u kom slučaju voditi nemože? Zar se zabranom slobodne prodaje seljačkih nepokretninah (razumievamo na čestice) neprkosi slobodi razpolaganja sa svojinom? Zar se nečini ogromni uštrb narodnomu gospodarstvu, kada se marljiv gospodar samo zato arondirati nemože, što mu lieni ili pijanica susjed, svoja neobradjivana zemljišta za bašču, voćnjak, njivu, vinograd ili livadu prodati nemože? Zar se nečini uštrb obrtnosti, kada seljak, izučiv zanat, nemože tražiti, da mu bivši njegovi zadrugari na njega padajući dio iz zadružbenih nepokretninah za pribavljenje halata i ostalih potrebštinah izplate? itd.

Bezkućanikom u Londonu mogu se i sada prispodobiti naši u gradovih naročito u Karlovcu živući fakini, kao i napuljskim Lazaronom Cigani. — „Vrieme grade gradi, al ih vrieme i razgradi. Vrieme rani al vrieme i lieči“ kaže naša poslovica.

Zadruge su se razdružile voljom zadrugarah; nemojmo ih daklem, kad nemožemo naukom, silom opet uvadjati; al' niti obstojeće rušiti, već tak obstojeće kao i možda u buduće slobodnom voljom dotičnikah ustrojene, treba kao narodnu inštituciu staviti pod zaštitu zakona, nu prosto neka bude svakomu članu, kad god hoće, iz zadruge izstupiti; u kom slučaju može izstupljujući zahtievati, da mu se dio ili u naravi izdade, ili na koliko to kolikoća i kakvoća selišta bez uštrba narodnoga gospodarstva dopustila nebi, ili bi on to naročito zahtievao, neka mu se procjenom pronadjena vriednost od ostale zadruge plati.

Ovim samo načinom postale bi zadruge u duhu sadanjeg vieka pravimi zadrugami; jer bi bile osnovane na slobodnoj volji zadrugarah; onim pako, koji bi se ili odružiti te posebno gospodarstvo ustrojiti, ili u službu stupiti, il se kakvomu obrtu posvetiti naumili, pružila bi se prilika to na svoju i narodnu korist izvesti. Zemljišta postala bi (što sada nisu) pravom svojinom seljaka, te bi ona prodajom lienčinah ili rasipnikah prešla u ruke skrbnih i umnijih gospodarah, čim bi se produktivnost zamlje umnožila; seljak bi imao vjeresiju *(Credit)*, jer bi izpod tutorstvene oblasti izbavljen bio, gdjeno se sada na nepokretnine niti ovrha voditi nemože; oni pako, koji bi svoje nepokretnine prodali, prinuždeni bi bili ili službom ili težačtvom hljebac si tražiti, a nestalo bi onih miliun tužbah, kojimi sada članovi faktično razdruženih samo na papiru obstojećih zadrugah svaki dan sudove obterećuju.

O p a z k a u r e d n i č t v a. Ovaj smo članak dobili od njekoga gospodina s podpisom „Jednodušni glas iz Zagorja.“ — Kao što se vidi, članak ovaj je naperen proti opazci ovog uredništva o zadrugah; nu kad se odbije ono, što je izvrnuto ili krivo tumačeno — napokon izlazi, da se naša mnenja nerazilaze tako jako, kao što misli g. pisac. Tako se umah u početku tvrdi, da je Gosp, list rekao „blažena zemlja, gdje neima zadrugah;“ a mi smo kazali: „ako su samo zadruge svemu našemu zlu i nazadku krive (kao što misli dopisnik podravski) — bila bi onda blažena zemlja, u kojoj ih neima.“ To je dakle posve drugo. — Prepiruć se o koristi ili šteti zadrugah, treba u obće paziti, da se ponajprije ustanovi pojam zadruge. Ako jedan po zadrugi misli one kuće, za koje se samo govori, da žive u zadrugi; a drugi razumieva po toj rieči istu onu inštituciju, kao što bi trebala da bude — ovakva dvojica mogu se prepirati do sudnjega dana, opet se neće složiti. U ovakvoj prepirci treba dakle razlikovati golo ime od prave stvari. Zato smo kazali i mi u pomenutoj opazci, da toga ima kod nas puno, što se zove za-

drugа, a u istinu je razdruga. Mi hvalimo samo **prave zadruge**, koje obstoje slobodnom voljom zadrugarah — i upravo zato srodne su akcionerskim družtvom. Zadruge pod silu, te nezaslužuju ovog imena. Mi smo kazali i sami, da valja samo prave zadruge štititi, nipošto pako siliti koga, da mora u njoj živiti, — a kamo-li odobrismo sadašnji provizorijum. — Mi smo kazali, neka se nepiše zadrusi u grieh, čemu je kriva samo zla poraba zadruge; da nevalja tega radi vikati na ideu zadruge, nego na njezinu maškaru, koje mi nikada branili nismo; — jednom riečju, mi smo isto ono tvrdili, što i g. pisac dokazuje u posljednja dva odsjeka svoga članka. — Pravo kaže g. pisac, da su beskućanici kao gradski fakini — no pitajte gradska satništva, jesu-li ovi ljudi velika sreća po grad; pak imamo-li razloga željeti si jošte više naših Lazzaronah=Ciganah. — Što je g. pisac ošinuo gradske teoretike i upućuje ih seoskim praktičnim ljudem; mogli bismo baš na njega okrenuti. Jer njegovo umovanje o neograničenosti prava svojine puka je teorija, koje u praksi nigdje na svietu neima. Maloljetnoj mladeži uzkraćuje se to pravo u cieloj obrazovanoj Evropi, i doista joj ga krati i sam g. pisac. Zašto to? Jer je mladež neuka, neizkusna; a da ima dosta pameti i nauka, nebi bilo razloga, zašto bi joj se zabranjivalo upravljati svojom imovinom po svojoj volji. Eto dakle dolazi stvar na ono, što smo i mi kazali: „da našemu narodu ponajprije treba nauka i dobre uprave;“ jer naš seljak je doista takodjer i neuk, i neizkusan, te ga treba bogme natjerivati i na ono, što njegovu boljku smjera, kao što gonimo djecu u školu. Daj neuku seljaku neograničenu slobodu — kao da si dao djetetu nož ili žigicu u ruku. Neograničeno cjepkanje zemljištah urodilo je dobrim rodom samo ondje, gdje je seljak obrazovan prema svomu stališu; a drugdje je postalo izvor skrajnjeg ubožtva.

Kao što u svakom družtvu, tako treba da budu i u zadrusi točno ustanovljena i prava i dužnosti, članovah njezinih: kad bi to bilo, prestale bi one mnogobrojne tužbe i zle porabe. Upravo zato, što u naših tobožnjih zadrugah neima nikakva reda, nego sve visi o samovolji sad kuće gospodara, sad ukućanah, sad oblastih — upravo zato nestaje sve to više **pravih** zadrugah, te su se izvrgle u nazovi-zadruge. Razlikujte, gospodo, ljusku od jajca, šišku od žirke, pljevu od zrna; nastojte oko nauka i dobre uprave seljaka — bez kojih nemože biti govora o napredku obrtnosti i gospodarstva, makar imao seljak neograničenu osobnu slobodu — pak ćete mu više pomoći nego vikom na zadruge, koje su postale mnogim ljudem samo plašt, te skrivaju pod njim posve druge namjere nego blagostanje naroda. Al medju ove ljude nebrojimo nipošto g. pisca, za kojega već gori rekosmo, da se s nami slaže u zaključku svog umovanja; samo što neznamo zaključak taj u sklad dovesti s ostalim umovanjem.

GLASONOŠA.

Službene viesti.

Upravljajući odbor hrvat. slav. gosp. družtva pozivlje ovim uljudno svu gospodu člane svoje, dug juće družtvene prineske, pak i sve predbrojitelje Gospodarskoga lista, da nepodmirene svote družtvenoj blagajni što prije, nu najdalje do konca Lipnja t. g. plate; inače će družtvo prisiljeno biti, one iz reda svojih članovah izbrisati, a ovim dalje pošiljanje lista uzkratiti, pak shodni način poprimiti, da se zaostatci plate. — Ovo je gospod. družtvo pripravno veće dužne svote i na obroke primati, ako se dotičnik kod uprave družtva pismeno izjavi do kada, i u kakvih će obrocih on svoj dug podmiriti.

Ujedno se stavlja članovom dužnikom gospodarskoga družtva do znanja, da će biti, ako to zažele, po zaključku glavne skupštine od god. 1864. član. X. kao utemeljitelji družtva primljeni, pod tim uvjetom, da plate do konca Lipnja t. g. cieli svoj dojakošnji dug, te da se još k tomu obvežu, da će do njekog roka podmiriti i onu svotu, koja im nakon plaćenoga staroga duga još do utemeljiteljne svote fali.

Za izbjeći svakoj smetnji upućujemo gospodu izvanjske dužnike, da sve novčane pošiljke pod naslovom „Upravljajućemu odboru hrvat. slav. gospodarskoga družtva u Zagrebu“ šalju, a isto tako može se svatko, ako u frankiranih listovih kakvo izviešće o svom dugu ili inoj kojoj u gospodarstvenu struku spadajućoj stvari zaželi, na odbor ovaj obratiti, koji će po mogućnosti umah na takva pitanja odgovoriti.

U Zagrebu dne 10. Travnja 1864.

Od upravlj. odbora hrv. slav. gospod. družtva.

Petar Zoričić,
kao tajnik.

Domaće viesti.

— Govedja kuga pojavila se je ovih danah u Svetom Ivanu i u bližnjem selu Topličici. Jedno tri komada su poginula, a više sumnjivih je ubijeno, da se zaprieči širenje. Dao Bog, da se je tim postupkom udušila; nego opet opominjemo ondašnje gospodare, da budu na oprezu i da čuvaju svoju marvu od doticanja tudje marve i ljudih barem 21 dan, jer se kuga tako dugo u okuženom marvinčetu skriva. — U Sv. Ivan donieli su ju mesari okuženom marvom, kupljenom u vojničkoj krajini, što je dokaz, da se ondje nepostupa potrebitom krepkoćom. — Baron Beck preporučuje u „Landwirthsch. allgem. Zeitungu“ kao čuvalo od govedje kuge, da se cielo tielo govedah uljem riba. On kaže, da ondje, gdje su to činili, sva su goveda ostala zdrava. Nebi bilo s gorega pokušati i kod nas ovo jednostavno sredstvo.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

DODATAK

k broju 23. Gospodarskoga lista 1864.

Zapisnik

sjednice gospodarske podružnice u Sv. Ivanu držane dne 7. Travnja 1864.

Prisutni bijahu: p. n. gg. J. Šavor, predsjednik, G. Barabaš, J. Brezovečki, D. Domjanić, J. Cvetnić, A. Kovačec, G. Kranjčić, S. Kos, D. Kafka, F. Kušić, T. Ožegović, M. Farkaš, J. Pavić, G. Popović, M. Rauter, M. Kramarić, D. Stražimir, S. Valdec, P. Smoljanović, S. Zenko; znameniti broj odličnih gostih od učiteljskoga, zanatlijskoga i seljačkoga stališa.

Današnja sjednica izmedju svih dosada odlikovala se najbrojnijim posjetom, prostrana soba dubkom je napunjena bila, zato i g. predsjednik skupštinare osobitom živahnošću svojim u srdca dirajućim, sastanku posve dolikujućim govorom pozdravi, koji bude oduševljenjem saslušan, i od skupštinarah veselim pozdravom primljen.

Predmeti viećanja:

I. Za nove članove se prijave p. n. gg. Slavomil *Kos, duhovni* pomoćnik u M. Bistrici; Martin Farkaš, bravarski majstor u Sv. Ivanu; Petar Smoljanović, medičar u Zagrebu; izjava g. prijavljenikah bude radostno primljena i zaključeno: podpisane pristupnice dostaviti sl. upravljajućemu odboru hrvat.-slav. gospodarskoga družtva na uvaženje i izdatbu poveljah.

II. Godišnje prineske položiše: za godinu 1864. I. Šavor 6 for., St. Valdec 6 for., S. Kos 6 fr., F. Kušić 2 for., A. Kovačec 2 for., St. Zenko 2 for., M. Farkaš 2 for., P. Smoljanović 2 for., D. Domjanić za 1861 i 1862 12 for., Tito Ožegović za 1861, 1862 i 1863 18 for., F. Cvetnić za 1863 6 for., M. Rauter za 1863 i 1864 12 fr. ukupno 76 for. a. vr.

III. Čitan je dopis sl. upravljajućega odbora hrvat.-slavon. gospodarskoga družtva pod br. 131 od dne 8. Ožujka t. g.

a) Osam komadah izviešća od ovogodišnje glavne skupštine hrvat.-slavon. gospodarskoga družtva, od liepih svojih odlukah velevažnih bude sa zahvalnošću primljeno i medju članove porazdieljeno;

b) do povoljnoga znanja primljena je obaviest o obnovi p. n. gg. predsjednika, podpredsjednikah kao i upravljajućega odbora hrvat.-slav. gospodarskoga družtva. Ovomjestna gospodarska podružnica s veseljem je razumiela izbor taj, te zato bude izabranim u slavu „trokratni živio“ kliknut, s izraženom ujedno željom, da pravim poduzetnim duhom nadahnu družtvo i svojom odvažnošću prednjače.

c) Radostno je pozdravljena ona točka dopisa, kojom sl. upravljajući odbor uz dostavu poveljah za nove članove priobćiva, da je u odbornoj sjednici od 11. Veljače t. g. uvažen podružnički predlog, te iznimice privremeno zaključeno, dok o tom glavna skupština što neodredi, da seljaci uz godišnji prinos od 2 for. mogu pristupiti kao članovi družtvu; na to njeki izmedju nazočnih seljakah polože svoje prinose, a drugi se očituju, da će i oni pristupiti, te je s toga velika nada, da će se sve to više upisivati seljaci za članove, viećanja podružnička polaziti, i time se znamenito unaprieditи svrha gospodarskoga družtva — pouka u gospodarstvu.

d) Odnosno na točku, kojom se ovomjestna gospodarska podružnica pozivlje, da što moguće napregne svoje sile, da i od ovostranih gospodarah i zanatlijah bude učestnikah kod nastajuće izložbe kr. Dalmatinsko-Hrvatsko-Slavonske, — bude podulje viećano, napokon imenovan pododbor od gospodarah i zanatlijah pod predsjedničtvom g. G. Kranjčića, koji će imati svojski za taj posao pobrinuti se, i za vremena izložitelje i izložbene predmete doglasiti sl. upravljajućemu odboru. — Osobito su uprošeni nazočni selski sudci, da o tom puk upute i nagovore na učestvovanje.

Ovom prilikom najavilo se u prvi čas 13 izložiteljah sa vinom, i popisao se broj potriebnih staklenkah, da ih navedeni pododbor naruči.

Opazilo se, da će muka biti sa seoskimi zanatlijami, koji drže mnoge stvari za nevriedne, koje bi ljepo krasiti mogle izložbu. Medjutim od dokazane jur revnosti osobah u pododbor izabranih najboljemu se uspjehu nadati.

e) Šestnaest lotih kinezkog peršina priposlatih, bude medju nazočne razprodano, utržene novce od 48 novč. predat će tajnik blagajničtvu. I priposlate već prije 3 funt. pajasenova sjemena, razdao je tajnik bezplatno, čim ga primi, trošak od 1 for. 50 novč. izvoljet će sl. upravljajući odbor na troškovni račun ove gospodarske podružnice od prinosah odbiti i uračunati.

IV. Opravnik trgovačke kuće Silvester & Comp. g. Šohaj, na ogled stavi i ponudi gnoj tako zvani „*Concentrirter animalisirter und vervollkommneter Dünger*“, pošto nije ovdašnjim gospodarom valjanost toga gnoja jošte poznata, pa i prevelika mu ciena, toga za pokus uze samo g. G. Barabaš, 2. C. po 20 for. a. v. koji obreče podpunu obavjest dati o uspjehu pokusa.

V. Kako bi se potaknuti mogao puk, da vrtove podiže, i kako da se umnoži gojitba povrća, koje množinu hrane i ljudem i marhi pruža?

Ob ovom pitanju pismeno sastavljene razprave g. predsjednik povede:

„Ako glasoviti Liebig uzimlje za mjerilo obrazovanosti kojega naroda potrošak sapuna, to bi ja za prosuditi: na kolikom je stupnju izobraženosti koji narod, volio uzeti vrtove, te polag njih sud svoj izreći. Svakako su vrtovi živi dokazi, na koliko se narod koji jur odaljio od prvobitna načina života, u kom se smatrao za bilje imajuće korien svoga bivstvovanja u želudcu, te se promaknuo dalje k cilju opredieljenom si od viečne providnosti. Jer nezadovoljan s onim, što mu prosta narav po sebi bez njegova truda i prigleda daje, hoće, da joj umom i marljivošću u pomoć priskoči, te si priugotovi ne samo ugodniju postojbinu na zemlji, gradeći vrtove i po njih sadeći voćke i izvrstnije bilje, nego da si tim priskrbi i ukusniju tečniju hranu za okrepu svoga tiela. Tako spajajući, ko što je rieč, med s voskom, ili kako mudri starina kaza: „miscere utile dulci“, pokazuje očevidno, da se je takov narod razkrstio s onom jedinom težnjom: skrbi samo za trbuh; nego da se je dovio plemenitijeg čuvstva, tražećeg nasladu u višoj ljepoti i izgladjenijem ukusu. Da boljom srećom ograne jedared našemu ubogomu narodu sunce više prosvjete, te da stane krasnu svoju, tolikimi divotami obilno nakićenu zemljicu većom pomnjom obradjivati, okolicu svojih kućah sladkim voćem, miomirisnim cviećem, izabranim zelenjem i povrćem ukrašavati, u kakav liep perivoj pretvorila bi se domovina naša, kojoj ništa nebi preostalo za željeti, već da u tom ugodnom i liepom raju uživa narod krepostan i valjan sretne i blažene danke! Da ja mogu sve, što svomu naroda želim u srcu, odmah privesti u djelo, to mi pri mom nastojanju vrtovi zaista nebi zadnje mjesto zauzeli. Radio bih, kako radi mnogi tudjinac, došavši ovamo iz krajevah, gdje je korist povrtljarstva valjano ocienjena; tudjinac, kad se kojom zgodom dočepa kojeg ciepca zemlje, ponajprije ide da si na njem podigne stan za se i svoju obitelj, tad plete, ma bilo izprva na najprostiji način, štalicu za kravicu, i za koji komad krmadi, a onda mu je glavna briga plotom odieliti njeki kus zemlje: u nju uloži puno truda i veliku pažnju; tu gnoji, kopa, pleje korov i nevaljan korien izbacuje; sadi povrtlje svake fele, i tako na onom malom prostorčiću nabere toliko razna zelenja i sočiva, da sebe i živinicu preko ljeta može prehraniti. Sasvim je druga kod našega puka, taj polažuć svu pomnju u polja i oranice, na vrtove se baš nimalo neosvrće, nedokučujuć, kolika bi mu hasna iz valjano uredjenih vrtovah za obitelj i živad od prva proljeća pa do kasne jeseni i kroz cielu zimu priteći mogla. Grdna je to mana našega puka, kako sam to jur prije 2 godine ovdje razložio, što vrtovah neima, nego hoteći živjeti upravo ob samom kruhu, često u skrajnju nestašicu i pogibelj glada pada. Godine, ako se nevaram 1856., izdata je bila po višoj oblasti naredba, kojom se odredjivalo, da svaka kuća stanoviti tamo naznačen ciepak svoga zemljišta za vrt obratiti ima. Nu ta naredba, stranom što se nitko svojski za izvršenje nezauze, a poglavito, što je bez predtečnih uvietah mogućnosti izdata, ostade mrtva na papiru do današnjeg dana. Kao što se onda mnogo toga zapoviedalo, što se radi težkih okolnostih, koje u dan dva nadvladati nije moći, izpuniti nije dalo, tako ostade i ta naredba. Što hasni nalagati puku, da toliki i toliki komad zemlje za vrt ogradi, kad mu u jedno zapoviedati nemože, da ima ovo i ovo bilje, ovo korienje, ovu povrtalj, u ovo vrieme, na taj način, u tako priredjenu zemlju saditi, ovako plieti, okapati, zalievati, iz vrta vaditi, pače i na ovi način kuhati, variti, te za jelo priugotoviti. Tomu se hoće vremena, nauke i vježbe, a prostačinu nećeš na ovo privesti drugim sredstvom nego učionom, i dobrim primjerom od strane pametnih i valjanih gospodarah. I ovdje nam se valja opet povratiti na onaj jur toliko putih u našoj podružnici izraženi pium desiderium, da se učevne knjige za pučku mladež priugotove prama potrebam i zahtjevom puka, i da se u njih poglavito ono razlaže, što na krepostan život, i na uputu u razumno gospodarenje teži. Imenito što se povrtljarstva tiče, valjalo bi njekim načinom u tom upućivati ženskad u učioni, kao što se mužkarci po njekih mjestih upućuju u ciepljenje i plemenjenje voćakah. Tim načinom, sudim, da bi ljepše doba zavladalo za vrtljarstvo, do sad u nas toli zanemareno i zapušteno.

G. Cvetnić primetne, da se tu zbilja ništa nebi dalo opraviti silom, treba nauke i dobra primjera, kad puk uvidi korist, povest će se za njom, i polako podizati vrtove.

G. Pavić, pristajuć uz mnienje g. predsjednika, dodaje: da bi se uz pouku poticati takodjer imao puk nagovorom, osobito dieljenjem povrtaljskoga sjemenja, i napućivanjem, kako da povrtalj pripravlja, pa da ju i jede.

Time bje pitanje ovo izcrpljeno, te zaključeno, da se imade osobito pobudjivati ljubav k vrtovom u mladeži školskoj, najpače ženskoj, i poučavati u povrtljarstvu, a seljaci da se nagovaranjem i dobrim primjerom navadjaju da podižu vrtove i upotrebljuju za hranu razno povrtalje. — Svakako je za to od prieke nužde, da se prama tomu sastavi učevna knjiga za seosku djecu.

VI. Od kolike je koristi gospodarom gojitba krmadi? Kako bi se imala usavršiti?

G. Stražimir, nacrtav u kratko korist gojitbe krmadi, navede, ova kako je u veliko posve nemoguća u naših brdovitih krajevih, stranom zbog nestašice pašnikah, stranom zbog pomanjkanja dobrih pastirah, i zbog

silnih kvarovah, koji se njom čine. Nu zato tim više bi nastojati trebalo, da si svaka obitelj, koja nemoze zbog navedenih uzrokah poveći broj krmadi gojiti, po koji komad u kôcu marljivo hrani; naše zadruge ovuda s veće su se, česti samovoljnom razdielbom razpale čemu su povoda dale ponajviše ženske, da svaka bude gospodaricom, pa, da neidući na poljsko djelo, kod kuće čući. Takove žene imale bi se osobito baviti hranjenjem koje glave u kocu, jer oko svake kuće ima izobila razna korova, a u kući otražakah valjanih za krmka; tako bi se nesamo lienost zatirala, nego i blagostanje promicalo, pošto bi se po koji komad prodati mogao, a po koji za kućnu porabu zaklati i slastno potrošiti, čim bi se opet mnogi novčić prištedio, koji se sada za skupu a lošu govedinu izdaje.

O usavršivanju gojitbe težko se dade što reći, pošto u veliko poveći posjednici — osim njekih gospodarah seljakah — nebave se gojitbom krmadi, već samo za nuždu, i to zbog nedostatka pastirah.

Pošto je istinost kratkoga toga nacrta obće priznana, to g. Ožogović jošte upozoruje gospodare, da bredjim prasicam neka nitko nedaje šljivovca (t. j. šljivova tropa poslje izpečene šljivovice) jer će jamačno zvrći (pometnuti); a g. Šavor, da netreba ni repe davati svinjam; jer će od nje olijaviti i jako oslabiti.

VII. Koji je najpreči i ujedno najkoristniji način pomladiti zapušten vinograd našega položaja?

G. Šavor napomene, da ako želimo na stavljeno pitanje odgovoriti, treba razlučiti: da-li je nasad u vinogradu, kog želimo pomladiti, dobar ili loš. Ako je dobar, treba vinograd pognojiti, valnike i položnice saditi; — ako je nevaljan, isjeći ga, pa zasaditi bradašim (živcim).

G. Barabaš je za to: da se zločest nasad hametom nesieče, već neka se ciepi, kao što se jurve oko Moravča čini; jer inače izgubit će vinogradar najmanje dvogodišnji prirod.

G. Pavić je za valjanje čitavoga trsa.

G. Valdec napomene, da puk posve uspješno i presadjivanjem grebenicah (položnicah) pomladjuje trsje, pače i nov vinograd nasadjuje.

Pošto o tom predmetu i više nazočnih seljakah način svoga postupanja razloži, koji svoje trsje — dakako samo dobre vrsti — pomladjuju valnicim i grebenicami, pa ako je trsje odviše riedko, presadjivanjem položnicah; a novo trsje uresenimi ključići (na pó bradaši): to se mnenja u zaključak slože: da se zapušten vinograd najprečim načinom pomladiti može, ako je inače trs valjan, da se shodni trsovi odmah povale, valnici dobro zrelim gnojem pognoje, a mliedni trsovi takodjer pognoje, da potjeraju dobro roždje, pa da se što više grebenicah sadi, jer ovaj postupak već prvo ljeto sav trud obilnim plodom naplaćuje. Samo, ako je trs loše fele, neka se isjeće, te tako izkrčene prostorije kao i prostrane goleši medju trsjem, neka se zasade bradašim ili popune presadjivanjem položnicah.

VIII. Ucrvljivanje kore jabukova drveta silnu štetu nanosi ovdašnjim voćarom, neka se naznači tome protimba.

G. Stražimir progovori o ovom predmetu ovako: „Nesamo u mojem voćnjaku, već po svoj okolici opazio sam, kako se kora jabukova drveta crvlja. Pod izvanjskom naime koricom zalegu se sitni crvići od njekakvog kukca ili muhe kao u siru, ti crvići raztoče svu koru do živa drva (dalje nedopiru); al se to lako opaziti nemože, jer se kora izvana čitava čini, il je samo malko izpucala il pocrnjela, a crvlje se pod njom skriva. To se opažuje tekar po crni, koja za kratko vrieme napada na drvo, i po pticah, koje oštećenikom u jeseni skljuckaju i do živa drva ogule koru, vadeć izpod nje onaj gad. Od tih crvićah stradaju jabuke tako u dobrom zemljištu posadjene, kao i u mlienoj; opazio sam ujedno, da se ti crvići nelegu u kori sladkih jabukah ili barem vrlo riedko, već u rezkih. Uzroka toj pošasti, koja mi nagrdjuje i utamanjuje, uza svu pazku, najljepše jabuke, neznam, niti sam se mogao kako protimbi doviti, premda držim zbilja, što moguće više, u čistoći voćke.

G. Šavor svjetuje: neka ima voćar osobito pazku na razpucanu nabubrenu koru, čim to opazi, neka ju razmotri, skine i naći će maticu crvih, pa ih može utamaniti. Dobro je klorovo vapno razmočiti, i tim drva škropiti, pa štediti ptice, osobito žune, djetelje, brgljeze i sjenice. Crn nastala može se liečiti po naputu Gospodarskoga lista.

IX. Tako zvani hrč hametom obara mlade voćke i čokote, podgrizajuć im korienje, te tako gospodarom neizkazanu štetu čini: što se ima činiti, da se taj neprijatelj usmrti?

G. Stražimir diže tužbu proti štetonoši hrču (to će biti po svoj prilici „rovka", njemački „*Spitzmaus*" (*Sorex*). Hrč je nalik mišu, samo što je mnogo dulji, pružena stasa, hrdjave dakle, a gubčić mu je špičast i oštrimi zubi načičkan. Taj nezvani gost utamanio mi je lani i zimus u cjepilnjaku do 40 komadah, a u voćnjaku jur podeblje voćke 5—6 godišnje, u školskom cjepilnjaku isto tako, pače i u trsju meni i susjedom načini veliku poharu. Vidjeti je, da taj gost neizbira mnogo, on striže hametom sve nježnije korienje, a od jakoga svu koru do vrška zemlje oglodje, a nježne još ciepe kao i trsje, tako pod zemljom pojede, da misliš da ga je tko podrezao i samo utaknuo. — Ja tomu zulumčaru haka doći neznam, premda sam jur i lonce zakapao našav mu put, da ga uhvatim, — i budakom (krčenicom, trnokopom) jednoga naganjao, našav ga pod korienjem šljivova drveta, nu izmače se, — zato molim gospodo svjetujte!

G. Šavor reče: valjalo bi pokušati katranom namazati špagu il kakvu šibu, pa uz voćku ju zataći — nebi-li neuugodni miris razpudio te hrče, — il nastojati uhvatiti ga.

Nebi-li nam koji vješt vočar pokušani liek znao kazati, i proti ucrvljivanju kore jabukova drveta, i proti tomu haračliji voćakah, il' bar kako bi se lako uhvatio?

X. Bilježimo težku tegobu našega gospodarstva u nazočnoj sjednici po g. Titu Ožegoviću potaknutu, koju doista svi naši gospodari težko osjećaju i podnose: a to je nedostatak pastuhah! Od Zagreba do Varaždina ih neima nigdje; naši seljaci su prisiljeni dvogodišnjimi slabimi ždrebići pripuštati kobile, da im neojalove, a drugi ostali svoje liepe kobile ili nepripuštaju, ili moraju od 2 do 5 satih u Zagreb il Varaždin sa nesigurnim uspjehom velikim troškom i dangubom putovati. Mi smo zbilja u nazadku konjarstva! Gospodarska ova podružnica težko podnosi, što se na njezin u tom poslu jurve učinjen predlog tako slabo obzire — pače se ni sam predlog slavnoga hrvatsko-slavonskoga gospodarskoga družtva učinjen u tom predmetu iz zadnje glavne skupštine neuvažava! Pučanstvo je s toga jako nezadovoljno, te pita za uzrok tog negospodarstva; — ako je mogla županija prije 1848. sve do 1851. liepe i valjane pastuhe u dovoljnom broju uzdržavati, — kad se nije ni $^1/_{10}$ sadanjega poreza plaćala: zašto nemože sada?

Slavni upravljajući odbor neka izvoli uvažiti ovu nesnosnu tegobu i svojim putem izhoditi polakšicu.

XI. Težkom žalošću bilježimo na koncu: gubitak vriednog našeg člana i sudruga Mirka Varjačića c. k. poštara sv. ivanskog, kog nemila smrt u hladan grob strovali. Bila mu laka zemljica, a dušica se u raju radovala!!

Josip Šavor, predsjednik. — *Drag. Stražimir*, podruž. tajnik

---

Izvadak

is Zapisnika sjednice upravljajućega odbora hrvat.-slav. gosp. družtva držane dne 21. Ožujka 1864.

Predmeti:

Čitani bihu zapisnici odbornih sjednicah od 11. i 25. Veljače t. g. oba zapisnika postigoše cjelovito odobrenje.

Poslovodja javlja, da ima svilačkoga sjemena još 33 lota nerazprodana, on pita, što će družtvo sjemenom ovim učiniti. Zaključeno je, da se ciena sjemenu znizi od 2 for. na 1 for.

Nadvrtlar Pruč moli, da mu se dozvoli dopust na osam danah, kako će moći pozivu pribičkoga kotarskoga suda zadovoljiti, te tamo kano vještak pri procjeni Tomićeva imanja sudjelovati.

Odbor dozvoli zaiskani dopust.

Čitan je odpis vis. nam. vieća od 4. Ožujka t. g. br. 4661/564., kojim se ovo družtvo pozivlje, da svoje mnenje izrazi ob nagradah obstojećih za utrku konjah i za najizvrstnije kobile. Odbor zaključi, da se izjavi družtvo sliedećim načinom:

Za utrku nediele se u Hrvatskoj nikakve nagrade, već njeke male svote za valjane kobile; ovo nagradjivanje nevalja za nas, već neka se porazmjerno broju naših konjah veći broj nagradah za Hrvatsku opredieli, s kojom bi ona samostalno upravljati morala, zatim da se izključe kobile jedared već nagradjene, a na mjesto takovih kobilah, da se nagradjuju i trogodišnji domaći pastusi; ovim će se načinom ogromni trošak, što ga država za pastušnice čini, do skora znatno umaljiti, a napokon i potreba pastušnicah sasma prestati.

Zatim budu razpečaćene i čitane stigle ponude zanatlijah, uz koje su oni pripravni preuzeti djelo pri obnovi glavne sgrade na daužtvenom pokušalištu, Ponuditelji bijahu sliedeći:

Blaž Kocijan zidar za cielo djelo uz	4%	popustka
Heinzel tesar za tesarsko djelo uz	5%	„
Kokotović bravar za bravarsko djelo uz	4%	„
Zoričić Marko stolar za stolarsko „ „	4%	„
Strohmajer za cielo djelo	8%	„
Horbelt staklar za staklarsko	½%	„

Budué Heinzel, Horbelt i Strohmajer zahtievanu žaobinu nepoložiše, nije se moglo na nje obzir uzeti i djelo bi izručeno Blažu Kocijanu i to: sve zidarsko, tesarsko, staklarsko i pećarsko uz 4% popustka.

Marku Zoričiću stolarsko djelo uz ponudjen 4% popustak; zatim Dani Kokotoviću cielo bravarsko djelo uz ponudjenu 6% popustninu. S ovom trojicom sklopit će se i sastavit pismen ugovor, u kom će se oni naproti družtvu ob vezati, daće svaki od njih svoje preuzeto djelo do 8. Lipnja t. g. sasma dogotoviti.

Poslovodja javi, da je ugovorio 7 kubič. hvatih kamena sa seljaci iz Gračana po 18 for. hv.; ta pogodba bi odobrena, zatim opeke svaku tisućku po 14½ for. sa g. grofom Miroslavom Kulmerom, i budué gosp. grof toliko opekah neima, koliko će se je trebovati, zato da je prisiljen od opekara Jakova Urli daljne opeke po 15 for. uzimati; i ovo bude odobreno, a tako isto i dostava pieska svaki kubični hvat pieska po 12 for. pogodjenog sa udovicom Halmovom.

Petar Zoričić,
kao perovodja.

Broj 24. **U Zagrebu**

16. Lipnja 1864. **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Spremanje siena i žita na močnoj godini.

Mnogo još ima gospodarah, koji jošte nisu svoga siena spremili i baš ni pokosili svojih livadah, čekajuć liepa vremena. Nu težko da će ga dočekati; jer oko suncostaje (20. Lipnja) zna biti vrieme za dugo jednako: ako početkom Lipnja je liepo, ostaje tako sve do sredine Srpnja, a kad okrene kiša, zna trajati isto tako dugo. Otuda postade i pravilo vremenarsko: „kad na Medardovo kiša pada, padat će 40 danah zasebice." Akoprem se nemože kazati, da je ono pravilo sjegurno, opet je moguće, da će nam kiša jošte za dugo dosadjivati; tim više, jer se je uvježbalo, da u ovo doba godine obično dažd pada. Sgodno nam se čini toga radi, naputiti po francezkih gospodarskih novinah, kako da ratari spremaju sieno, krmu i žito na kišovitu vremenu.

Ako okrene kiša, kada moraš kositi sjenokošu ili krmu, napravi od odkosah, čim se malo prosuše, male snopiće, po put glava od sladora, samo dakako veće. Toga radi neka težakinja sgrne desnicom odkos, pak isto tako ljevicom, od prilike 10—12 funtih. Ovako sgrnuti odkos nastavi težakinja osovce, skupi ga ozgor, da bude kao glava od sladora (*zuckerhutförmig*) i sveže mu vrške travom. Za njekoliko satih izravnat će se površje ovih snopićah tako, da neće moći plaha kiša u njih prodirati, nego će po njih na tle teći, te će se snopići brzo posušiti, a netreba ti ih toga radi razvezivati. Ovako veži i krmu, pa ćeš spasiti sve lišće, koje je, na primjer kod djeteline, najbolji diel krme, a obično se prospe i izgubi, prije nego dodje pred marvu. Ako ima mnogo siena, trebat će ti za vezanje ovakvih snopićah za 2 kosca po tri težakinje.

Glavna je stvar u siena, da se dobro posuši; no upravo tomu prieči močvarno vrieme. Neposušeno sieno lasno se užeže ili upljesnivi. To se može na više načinah zapriečiti. Jedno ovakvo sredstvo razložismo ovih danah u članku „hora za kosidbu." — Jošte ćeš to zapriečiti, ako se postaraš za promahu ili propuh (*Luftzug*) u vlažnu sienu. To ćeš postići u sjeniku (suši), kamo sieno spravljaš, ako nakljukaš dvie tri vreće sječkom, da budu čvrste. Ako suša bere 6 do 8 vozovah siena, postavi jednu vreću do tri koraka daleko od zida, drugu isto tako daleko s druge strane, a treću u sredinu. Oko vriećah slaži sieno, a kad je sve složeno izvadi vreće, te će imati sieno u sredini kao oduške, kojimi ga vjetar promahuje i s suši. Mjesto vriećah možeš metati u stog ili plast snopiće granja, tako ih namieštajuć sve do vrh stoga, da ga može vjetar svega promahivati i tako vlagu iz njega tjerati.

Evo kako postupaju u Würtembergu s krmom, koja se težko suši, n. p. s djetelinom. Pokle su ju poželi, ostavljaju ju 3—4 dana onako ležati, onda obrnu odkose, pak ih ostave opet 1—2 dana na miru. Tad ih zgrću, voze kući i gaze u suši, posipljuć svaki nasad obilato solju, dakle se postupa kao s kupusom. Ovako zgažena i posoljena krma drži se i više godinah, a da se nepokvari.

Ako ti se je sieno kojom nezgodom oštetilo, a ti ga pokvasi slanom vodom, prije nego ga položiš pred marvu; ako je pako bilo zamuljeno, protresi ga dobro prije kvašenja, da izpane prah i blato.

Da vidimo sada, kako treba postupati sa žitom (žitkom), kad okrene kiša u vrieme žetve. Čim ga požanješ, odmah ga veži u snoplje, razmakni snop ozdol i postavi osovce, a za 2 do 3 sata svozi sve kući. Ako toga nemožeš, a ti složi na polju tri snopa granja ili slame poput trokuta (*Dreieck*). Na ove snopove meći žitno snoplje u krug, tako da klasje bude u sredini. Ovako napravi kao stog 6—7 stopah visok, slažuć marljivo snop sa snopom, da nebude nigdje praznine; toga radi pritiskuj snoplje, da se bolje složi. Ako neimaš ni slame, ni granja, ponamještaj na okrug rukovieti, okrenuvši klasje unutar. Ovaj stog pokrij ozgor snopom od vrlo duge slame, koju si pod samim klasjem svezao i onda snop razastro na vrh stoga kao štitu ili kišobran, te će kiša niz ovu slamu na tla curiti, a klasje od snoplja ostat će suho i snoplje imat će u sredini odušku,

kojom će vjetar propuhivati i sušiti ga. Da to pospješiš skini na liepu vremenu sa stoga onu slamnu kapu, a pod večer ga opet pokrij. Ako hoće kiša da udari, prije nego si požeto žito u snoplje povezao; a ti složi u onakov stog iste rukovieti, čim ih požanješ. U ovakvom stogu ostavi onda snoplje ili rukovieti, dok se neposuše, te ih možeš kući odvesti.

Kad je godina suha, netreba čekati, dok žito sasvim nedozre; nego ako je hladna ili močna, čekaj sa žetvom što dulje možeš, da žito što bolje dozre na vlati. Kad je već hora za žetvu, a vrieme je zločesto, neka otidju žeteoci u polje, pokle je sunce njekoliko satih sjalo ili pokle je suh vjetar, žito prosušio. Pošav u polje, neka pripašu pregaču (fertun) i ponesu sobom kosier (vinjak), kojim će sjeći samo klasje, spravljajuć ga u pregaču. Punu pregaču neka izručuju u vreću, ili u sašivenu plahtu (ponjavu, vilahan) koju će odvesti kući. Klasje ovo će u suši ili u štaglju prostrti, posušiti i omlatiti. Slama se može na polju kasnije pokositi.

Tko pako želi srpom žito žeti, neka ostavi višu strnjiku nego obično, tako da će ju moći kasnije pokositi. Rukovieti neka budu takodjer manje nego obično i to zato, da mogu ležati na visokoj strnjiki, a da ovu nepovale na tle. Ovako lebde rukovieti u zraku, kiša otječe s njih na tle, te će se brzo posušiti. Kad nastane liepo vrieme požanji strnjiku.

Ako ima u snoplju puno zelene trave, kad ga želiš kući voziti, ogrebi ju grabljami sa snopa, prije nego ga spremiš u štedanj (štagalj).

Žito spremljeno na moćvarnom vremenu treba prije omlatiti ili ovrieći (ovršiti) nego obično, ako nisi sjeguran, da je posve suho; jer će ti se zrno i malo vlažno upljesniviti. Ovršeno žito prostri na liepu vremenu, da se sasvim posuši. Mnogi ga suše u peći, pokle se je kruh izvadio; a ovo je sušenje vrlo koristno; jer svaka gospodarica zna, da brašno od frižka žita neće da kisne, kad ga zamesiš. Tim se sušenjem pako postiže, da dobivaš više brašna i da tiesto od njega kisne kako valja. Tko je nabrao puno žita, može ga sušiti i u kotlu ne odviše zgrijanu, miešajuć ga marljivo.

Ako moraš s kojega razloga žito žeti prije nego dozre, prosti rukovieti po zemlji, ako je suha; inače pako složi snopje u stog, kao što smo ga gori opisali. Al nemoj snopja metati na žarko sunce, niti u toplu sobu. Kad se omlati, prostri zrno na plahte i suši ga na zraku, ne pako na suncu, niti umjetnom vrućinom; jer bi se onda zrno odviše stvrdnulo i lošije brašno dalo. Samo ako se bojiš, da bi ti se pokvarilo, posuši ga kako znaš.

Kao što smo već napomenuli, brašno od friška žita nevalja za kruh, jer ovakov kruh nije zdrav. Da tomu zlu doskočiš, suši onakvo brašno prije nego ga zamiesiš.

Postupanje ovo zadaje dakako puno više i posla i troška nego obično. Neka dakle gospodar promozga, što je po njega bolje i probitačnije: mučiti se malko više nego na liepu vremenu i spasiti sieno i ljetinu; ili pako gledati s lulom u ustijuh a prekrštenih rukuh, kako propada jedno i drugo, pa kleti grdo vrieme i jaukati, da neće dokrušiti i dosieniti. Mislimo, da je tu lak izbor po naprednjaka — pak je i pravo da lienštine i nazadnjaci stradaju, jer je to jedini liek za njih.

Napredak voćarski.

U Vukovju (u križevačkoj pukovini) 28. Svib. Različito voće, kao takodjer i šume, jesu jedno neprocienjeno bogatstvo za ljude. Kako bi se takva drveta ponajshodnije izvesti mogla, predmet je mojega mnogogodišnjega mozganja, koje mi bijaše najmilija zabava, a posljedak će evo možebiti istom prvi put na vidjelo doći. —

Akoprem više biljarskih knjigah sam posjedujem, a mnoge sam kod druge braće čitao: opet nenadjoh nigdje onu pouku, koju sam evo počam od 28. Trav. stekao, te sam ju nakanio i ostalim gospodarom priobćiti.

U pol rečenoga mjeseca pade mi na um, da kad se na primjer ona posvud poznata baršunka ili mjesečarka *(Monatsrose)*, klinčić *(Nelke)* zimski modri šeboj *(Winterveilchen)* i ostalo cvieće samo sadjenjem mladih grančicah umnožava, pak opet isto tako liepo cvate, kao što mu i majka: zašto se nebi isti posao i kod drveća uporaviti mogao?

Otu stvar pokušao sam 28. Travnja o. g. najprije kod bresakah, misleći, da bi se ove grančice ponajlakše primiti mogle, i zasadih jih do 100 komadah. Opaziv pako, da se moje sadnice čisto dobro i zdravo drže, zasadih opet 7., 14., 25. Svibnja do 2000 takvih mladih grančicah, i to od jabukah, trešanjah, šljivah, natipierkih, mušmulah, tunjah, dudovah i od drugoga svakojakoga drveta.

Na 25. Svibnja izvadih jednu od onih prvih sadnicah sa zemljom i s velikim veseljem opazih, da ta breskova grančica na dolnjem kraju, koji je u zemlji bio, dobiva onu svakomu voćaru poznatu bielo - žutu krasticu *(Kruste)*; to bijaše već dobar znak.*) — Da me želja mine, izvadih tri dana iza toga poveću sadnicu, a gle, tu sam našao skupa s krastom liepih žilicah, koje su već bile preko pol palca narasle. Otidjem

*) Od onih 100 komadah bresakah primi se samo 20. Zašto tako malo? Valjda zato, što su bile mladice, kad sam ih sadio, još male, slabe i slabo drvenite. Nu nevalja izgubiti umah volju, kad čovjek sasvim neuspie. Svaki početak je težak; tako će biti i ovdje, a istom na pokon može se svaki čovjek osvjedočiti, da je oto najsigurniji postupak, pa kad se domislimo potrebitoj hitrini i rukovanju, jošte će bolje i stalnije napredovati.

isti dan i k jabukam, trešnjam, natipierkam (kajsijam) i ostalim sadnicam, pa svud sam opazio, da dobivaju onu krasticu okolo dna.*)

Ovo čudilo pokazah ovdašnjoj gospodi, koja su se ovomu uspjehu mojega postupka veoma čudila i dar Božji hvalila.

Nemože se tajiti, da je dosadašnje postupanje voćarah pomučno, najpače ako moraju voćke iz sjemena izvoditi. To i jeste više putah uzrok, da voćarstvo slabo napreduje. Nasuprot je postupak moj tako lak i jednostavan, da mu se mora priznati prvenstvo naprama svim drugim. Do sada se je mnogi brat učitelj, ne baš bez razloga, opirao držanju cjepionjaka, jer mnogo je moglo biti, a puno je manjkalo. A što je manjkalo? Mislim ništa to manje, već: dobra volja. Anda bi od sada gori navedena polakšica mogla kod dobrih ljudih svoju staju naći.

Ja ne samo da se brinem cjepionjakom (iz koga moja općina t. j. ova okolica na godinu po 600, a kadkad i do 1000 najizvrstnijih voćkicah dobiva), nego još imam povrh toga preko 2000 sjemenjakah, i evo sada već do 3000 kom. malih sadnicah u mom vlastitom vrtu; to mi je zabava u praznicih. Šta će nadalje još iz ovih sadnicah biti, kako će napredovati, hoće-li divlji ili pak pitomski rasti? O tom će nas dalje izkustvo poučiti. (*Izvolite nam u Gospodarskom listu to izkustvo priobćiti. Ured.*) — Za ovaj put oznanjujem ovo samo, da mogu i drugi voćari otu metodu izkušati, koja se tja do jeseni upotriebiti može.

Po mom dosadašnjem izkustvu valja evo ovako raditi. Potraži se otočica (grana) od pitome voćke, te se s nje onoliko mladicah (t. j. ljetošnjih grančicah) opazno otrgne, da staroj voćki nenaškodimo; a nadilje opet tako, da se i njihov god ili oko, to jest komadić lanjskoga drva — makar samo za 3 crtice — očene. To se može i oštrim nožićem odrezati, nego je ipak prvi način probitačniji.

Otoku (grani), s kojega smo takve mladice poskidali, treba počinjene ranice zamazati, ili, ako neimaš mazila, a ono barem blatom zaliepiti. Mladice posadi odmah i to u dobro priredjenu, duboko prekopanu, od korova očišćenu zemlju, stopu jednu od druge razdaleko, u kišno vrieme ili u nakvašenu zemlju. Nastupi-li velika suša, zalievaj jih vodom. I vrh otoke može se posaditi, samo ga odreži kosimice (*schräg*) ili pak očeni, kao i one gori navedene mladice. Al pazi, da i njihov god skupa snidje, jer bez njega bi mladica uvehnula i iztruhnula. — Mlaz (*Wassertrieb*), koji obično kod bresakah iz zemlje ili iz panja izbija, te smo ga do sada bacali, prima se najlakše.

*) Kod ovih sadnicah se izim krastice i puna rumena oka nevide žilica; al kad je svemogući Bog dao, da tako liepo krastaju, valjda i ostala darovina nadoći.

Najstalnije je onda saditi, kad je već grančica po dobro odrvenila i za pol stope izrasla. Takva krasnolika grančica stavi se onda preko polovice u dobru, ne premokru zemlju, ako je moguće, u hlad, blizu starih voćakah ili baš i pod nje. Ovdje će se lakše primiti, a kad to bude, mogu se pod jesen presaditi. Već za deset danah se vidi, hoće-li se sadnica primit ili ne. One, koje svoju glavicu u to vrieme ili malo kasnije u vis podižu (jer poslje posadjenja obično obore svoj vrh k zemlji), oznanjuju tim, da im nova domovina godi.

Za 18 do 25 danah opazit ćemo, da se je kraj, koji je u zemlji bio, okrastao, a kasnije žilice dobiva.

Ovakva za probu (naravski sa zemljom izvadjena) sadnica stavi se poslje izvidjenja opet na staro mjesto, samo se malo zalije.

Antun Jarić,
učitelj.

Opazka uredništva. S veseljem će čitati svaki prijatelj gospodarskoga napredka ovaj dopis g. Jarića, koji je krasan dokaz, šta može učiniti revan učitelj za podizanje voćarstva i umnožavanje voćakah, u našoj domovini. Bog dao, poveli se za njim i njegovi drugovi! Da popunimo njegov zanimivi naputak, priobćujemo jošte, što piše njeki gospodar bački g. Vlček u slovačkom „Obzoru" o istom predmetu: Na izmaku Svibnja, pak i kasnije odaberi na rodnoj voćki lanjske grane, koje i ljetos veselo rastu, oguli s njih za $^1/_4$ palca (cola) koru na okolo, da bude na grani kao biel prstenak, pak ostavi grane na drvetu sve do mjeseca Studenoga. Onda ih uprav pod onim prstenkom podreži i čuvaj preko zime u pivnici do proljeća, utaknuv ih u prhku zemlju. S proljeća ih presadi na vrt, gdje ima hlada oko poldana i busena; ako neimaš ondje busena, donesi ga od drugud i obloži njim sadnice, da ih trava čuva od sunčane pripeke. Poslje dvie godine možeš ih presaditi kamo ti drago. — G. Vlček uvjerava, da će ove voćke isto tako plemenitim rodom radjati kakvim i matere njihove. Najbolje se primaju šljive, zatim trešnje, višnje i jabuke; s kruškami to ide mučnije.

Svatko vidi, da je postupak g. Jarića jošte laglji od Vlčkova; nu koji god se potvrdio, svakako će to biti velika polakšica voćarom, zato pozivljemo svojski naše voćare, neka pokušaju oba ova načina i molimo, da nas o uspjehu obavieste.

U ostalom su ovakve sretne pokuse već i drugi voćari izveli, o kojih ćemo drugi put prozboriti.

GLASONOŠA.

Objava.

Hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo kupovati će i ljetos domaći uzgoj svilnih čahuricah (kokonah) a plaćati će 1 funt. po 1 stotinjak a. vr., čahurice biti će kupovane u Zagrebu i u Požegi, i to u Zagrebu u pisarni gospod. družtva, u Požegi kod podružnice ovoga gospodarskoga družtva.

Za ravnanje prodavateljem neka služi opazka ta, da neće družtvo pod nipošto i uz nikakvu cienu primati čahurice progrižene, ili okaljane, ili dvostruke; zato neka svaki prodavaoc svoje galete sam kod kuće dobro prebere.

Što se ovim do obćega znanja stavlja od strane upravljajućega odbora hrvat.-slav. gospodarskoga družtva.

U Zagrebu dne 15. Lipnja 1864.

Petar Zoričić,
kao poslovodja družtva.

Službene viesti.

— (Natečaj.) Iz zaklade pokojnoga Mirka Haraminčića dieliti će hrv.-slav. gospodarsko družtvo mjeseca Rujna t. g. četvere nagrade, i to: jednu od 30 for. a. vr. onomu, koji je kakvu krčevinu ili ledinu u oranicu pretvorio i najbolje obradio; jednu od 30 for. onomu, koji je odgojio najljepšega ždriebca ili ždrebicu; treću od 40 for. onomu, koji je odhranio najljepšega trogodišnjega junca ili junicu, a četvrtu od 50 for. a. vr. za vinograd najboljom vinovom lozom u redovih nasadjen i najpomnjivije obradjen.

Za nagradu namienjenu izvrstnoj oranici, mogu se natjecati samo njegdašnji podanici Haramínčićevi od imanja Novograda; za drugu i treću, naime za mlado konjče i govedče, opet novogradski, pak još i odranski njekadašnji Haramínčićevi kmetovi; za četvrtu t. j. vinogradarsku nagradu, koja svaki put na drugi koji politički kotar prelazi, prenešeno je ove godine pravo natjecanje na seljačke vinogradare jastrebarskoga političkoga kotara.

Komu pravo natjecanja pripada, a voljan je natjecati se izvrstnim kojim predmetom, neka ga točno opiše i ovomu gospodarskomu družtvu prijavi, i to najdalje do Petrova dana, t. j. do 29. Lipnja tekuće godine. Prijavu tu može svaki učiniti neposredno, ili pako po gg. župnicih i kotarskih sudcih. Kašnje prijave neće se uvažiti.

Od upravljajućega odbora hrvat.-slav. gospodarskoga družtva
U Zagrebu dne 24. Svibnja 1864.

And. Jandrić, podpredsjednik.
Petar Zoričić, poslovodja.

Domaće viesti.

— Od Svetog Ivana 13. Lipnja 1864. Baš u zao čas počeo sam kositi. Imam do četiri voza obaljene trave; a neima sunca, da sušim; već mi još dan na dan kiša primače; i bojim se, da neće u redovih trava gnjiti. Liepa je stvar gospodariti, kad vrieme i težaci prijaju; no kad se jedno ili drugo iznevjeri, tad se i više od tri sta jadah siplje nad glavu gospodara. Lani je bilo sunca, ali je trave manjkalo; ljetos trave ima, a sunca neima; kako se čovjek nebi ljutio. Dajte dakle, svjetujte, što da radimo, da spasimo svoje sieno. (Eto Vam naputka na prvoj strani. *Ured.*)

— (Sijanje pamuka u Dalmaciji.) U Dalmaciji su bogme počeli ozbiljno pamuk sijati. Dočim se je lani samo jedno 500 funtih toga bilja posijalo, ljetos je prošlo 1500 funtih. A podnebje Dalmacije doista je vrlo shodno za to bilje, sve do podnožja planinah.' — Nasuprot je svilarstvo i u Dalmaciji, uslied poznate bolesti svilacah, natrag udarilo.

Gospodarske viesti.

— (Voćarstvo u Českoj.) Kako se marljivo u Českoj voćke sade i kako u tom pogledu vlastela prednjače, to dokazuju imanja kneza Schwarzenberga: u Lobošicah ima 70.000 voćakah rodnih, u Postoloputah 42.000, u Žrtolibu 54.000; osim toga ima po rastilih 133.000 mladih voćakah. Sve su voćke u najboljem redu, svake tri godine im se kora čisti, a redovito se režu i pod jesen pašu pojasom katranom namazanim, da nemogu bube uz drvo puziti. Ovi voćnjaci i rastila (sadilnjaci) donose svomu gospodaru preko 20000 for. čista dobitka.

— (Kosila u Ameriki.) U sjevernoj Ameriki su godine 1862. prodali 33.000 kosilah, godine 1863, 40.000, a ove godine misle, da će ih se prodati jedno 70.000. Ovi brojevi pokazuju najbolje, da su sada kosila već zbilja praktična, i da se s dobrim uspjehom upotrebljavaju ondje, *gdje* su skupi težaci. Kosilo Corneckovo, stoji 500 for, kao što je izračunao g. Wagener, stoji radnja toga kosila na jednom jutru zemlje 1 for. 80 novč.; ovamo su uračunane i kamate i amortizacija glavnice.

— (Oplodjivanje raži.) Pripoviedali smo već, kako Hooibrenk svjetuje, da treba po cvatućem žitu konopac sa resami prevlačiti, te ćemo dobiti više zrna. Mnoga gospodarska družtva činila su sada pokuse, te ćemo na skorom doznati, kojim uspjehom. Nije-li to tko kod nas pokušao? — Kako sada neprestana kiša plavi rodoviti prašak (pelud) s cvietakah, nebi bilo s gorega, da priskočimo prirodi u pomoć.

— (Liek od govedje kuge.) U izvrstnom slovačkom časopisu „Obzoru" javlja njeki gospodar, da je zbilja izliečio svoju od govedje kuge bolujuću marvu Morisonovimi pilulami, štono smo ih nedavno preporučivali.

Opazka urednika.

G. Š. E. u Ludbregu. Kao što vidite, već prvašnji dopis dao je povod polemiki; ovaj bi čitav rat zametnuo. Akoprem se dakle slažemo s Vašim mnenjem, opet ga nemožemo priobćiti, jer bi smo morali i protivna mnenja primati, da nebudemo pristrani; a za ovakve razvučene razprave neima prostora u malenom Gosp. listu.

G. D. S. na Zelini. Na Bisagu ima na prodaju kod g. župnika vrlo dobra vapna iz crkvene vapnenice, vagan po 70 novč. Vapnenica će se otvoriti 20. Lipnja.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek**.

Broj 25. **U Zagrebu** **23. Lipnja 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Sušenje voća i povrća. *)

I. Obćenit naputak.

Evo glavnih pravilah, koja treba držati, kad voće sušimo i za zimu spremamo:

1) Svako ovakvo voće neka je sasvime zrelo, jer samo onda zadrži svoj naravni miris i slast. Nezrelo voće je na oko ljepše, al nikad neće biti onako slastno i miomirisno kao što zrelo. O tom se možemo svaki dan osvjedočiti kod kuće; jer se onakvo nezrelo voće nemože gotovo niti upotriebiti za jelo, ako se nepospe *sladorom*.

2) Voće neka bude čisto, zdravo i izvana posve suho, prije nego se metne u pušnicu *(Obstdarre)*, pak ondje neka se sasvim usuši i tada dobro spremi. Najbolje se drži u vrećicah, na zračnu suhu tavanu (nahižju) ili u onakvoj komori, da se neupljesnivi, i da se u njem nezametnu crvići.

3) Sušenju voća hoće se i pušnica, i to, što više može biti, jednostavna, al opet primjerena, i tako sagradjena, da nemože dim u nju prodrieti. Gospod. listu priložit će se slika male moje pušnice, s kojom sam posve zadovoljan.

Svatko znade, da umni gospodari imaju odavna svakojake umjetne pušnice; samo naš seljak neće da ostavi svoju neshodnu od pletera slupanu, otvorenu sušnicu, u koju dim od svakuda dopire. U njoj ima gori samo jedan postavak za sušenje, na koji se može najviše 1—2 vagana voća namjestiti. U sredini pušnice leži se vatra, i tako mora sav dim prolaziti kroz voće, itono se suši. Ako se jošte pale sirova drva, kao što biva obično na selu, onda se voće tako nakadi i zasmudi, da nije za jelo. Da u njoj posusiš voće, treba ti $^1/_8$ hvata drvah, što je vrlo mnogo; niti negovoreć o velikoj opasnosti na vjetru, jer se onda ovakva pušnica lasno zapali, kao što se je to žalibože više putah dogodilo. Sve ovo biti će uzrok, da seljak slabo ima volje sušiti voće i saditi voćke; jer ako stanuje podaleko od grada, nemože svoje voće, dok je frižko, prodati, pa kasnije ga neumie ponovčiti, buduć da onako u dimu sušeno voće nitko neće da kupuje, ono dakle neima nikakve vriednosti. Zbog toga sagnjije na tlih mnogo hiljadah vaganah voća na rodnoj godini, ili se njim krmci hrane, dočim ljudi po zimi gladuju.

Pušnica, od koje ćemo sliku priložiti, ima osam predjelah za ljesice, a na svakoj ljesici može se do pol vagana, dakle svega skupa 4 vagana voća sušiti. Vanjska vrata moraju dakako dobro priliegati, da nemože toplina na polje. Poslje mnogostranih pokusah osvjedočio sam se, da za pušnicu nevaljaju željezne lievane ili limene peći (*Blechofen*); jer da uz nje možeš prilično valjano voće sušiti, treba da uviek njetko pazi. Ako u takvoj željeznoj peći naložiš pojaču vatru, izgorjet će ti voće, a svakako će zaudarati po zagorjeli i gorčiti od soka, koji š njega kacka na željeznu peć i ondje sgori. Ako u takvoj peći marljivo neprilažeš drva, ohladit će se, i voće će se upljesniviti. Pored najveće pomnje nemožeš u takvoj peći uzdržati jednaku toplinu — a upravo toga treba voću.

Najzgodnija je dakle za pušnicu peć od prostih običnih pećnjakah, ilovačom sliepljenih, samo neka bude, što se može nizka, široka i u sredini pušnice smještena. Čim se zapaljena u njoj drva pretvore u žeravku, ova se jednako po peći razgrne, a željezna vrata od peći se dobro zatvore, da se toplina dugo drži. Ovako možeš u pušnici dan i noć uzdržati jednaku toplinu, ako dva puta na dan naložiš; samo pregledaj kadšto ljesice, izvadi usušeno voće i metni unutar frižko.

Kao što se meni čini, mogle bi gospoštine, imajuće voćnjake na više jutarah (ralih) zemlje, sagraditi isto ovakve pušnice, nego puno veće, da mogu u njih na je-

*) Gospodarski list je već lani javio, kako izvrstno umie gosp. Klempay, ravnatelj poštah u miru, sušiti svakovrstno voće i povrće. Na poziv vis. kr. namjestničkoga vieća priobćuje evo isti gospodin svoje umienje gospodarskomu obćinstvu. Štioci će i sami razabrati, kako jednostavno i opet shodno u tom poslu postupa, zato im toplo preporučujemo ovaj vrstni naputak, iskreno želeć, da ga gospodari naši prihvate i već ljetos po njem postupaju. Ured.

danput do 20, ili baš i više vaganah voća sušiti. I za ovakvu pušnica dotekla bi poveća ovakva peć, kao što smo ju gori opisali, kad bismo, da se toplina jednako po svoj prostranoj pušnici razprostrani, doli naokolo namjestili zemljane ciev, kao što ih ima u vrtlarskih postavah *(Treibhäuser)*; ovimi cievmi bi podjedno i dim izlazio.

Tko bi želio sušiti voće na veliko, mogao bi uz I. pušnicu sagraditi i II., te bi voće, pokle se je u I. pušnici napolak usušilo, izvadio i metnuo u II. (koja nije onako vruća), da se ondje dosuši. Ova II. pušnica bila bi osobito koristna na močnoj, kišovitoj jeseni, kad se na zraku nemože nikakvo voće dosušiti. U njoj bi mogao sve svoje voće dosušiti i odmah kao sasvim suho bez ikakve brige za zimu spraviti.

Tko bi htio ovakvu II. pušnicu sagraditi, morao bi onu zemljanu ciev, o kojoj smo malo više govorili, iz pušnice I. u II. izvesti, ovdje ju naokolo postaviti i onda u dimnjak izpeljati. Ovako bi jednom pećju dvie pušnice grijao, nit bi mu trebalo posebne peći za pušnicu II. Ova bi se mogla upotriebiti i za sušenje živeža, te bi se moglo istom vatrom u I. pušnici sušiti voće, a u II. povrće, o kojem ćemo niže govoriti. Tako bi na jedan mah dva važna gospodarska posla opravio.

Kazali smo, da se pećnjaci od naše peći imaju sliepiti ilovačom; nego da ti ova neizpuca, priugotovi evo ovako liep za pećnjake: Izmiesi ilovaču govedjom krvju ili frižkom govedjom balegom (blatom), uzev na 2 diela ilovače 1 diel krvi ili balege. Kad ovo umiesiš, pospi to blato prosijanim pepelom, pljevom, sitnom sječkom ili govedjom dlakom, pak to opet dobro promiesi. Ovakov liep stvrdnut će se kao kamen, i trajat će više godinah, a da neizpuca; što je za pušnicu vrlo važno. Jer se peć upravo zato smješta u nju, da nemože dim do voća, pak ako ti liep od pećnjakah izpuca, probijat će dim kroz one pukotine, a voće će se zadimiti. Samo se kaže, da treba ovakvu novu peć ložiti, dok se kako valja neusuši, i onda stoprv metnuti u pušnicu voće.

Pušnica se gradi od opeke (cigle); no gdje ove neima, može ju gospodar oplesti od šibja i oliepiti s obje strane, ili ju pako sagraditi od nabijene zemlje.

II. Sušenje šljivah.

Velike zrele šljive beri, ako može biti, s drveta, ili ih opazno stresi, da nepopucaju, kad padnu na tle. Ove na liepu vremenu nabrane šljive metni na hasure ili na daske i ostavi ih ondje 2 do 3 dana na mjestu, kuda vjetar promahuje. Onda stoprv meći ih u pušnicu. Kad ovako šljive prosušiš na zraku, neće ti u pušnici izpucati i izcuriti, pa će se prije usušiti. Ovo sušenje ćeš pospješiti, ako šljive u koritu ili kaci ključalom (kipućom) vodom popariš, i poslje njekoliko minutah ocediš; pokle su se onda šljive na zraku osušile, u pušnicu ih metni. Ovako obarene šljive budu mesnije, tečnije, pa se š njih opere prah i medljika.

Kad metneš šljive u pušnicu, pazi, da nenaložiš veće vatre nego što treba. Šljive neka se pare i tenfaju, al neka nekipe; jer bi onda izpucale, sok bi izcurio, te bi bile prazne i lake. Glavna je zadaća sušenja, iztjerati iz voća samo suvišnu vodu, a ne sladak sok. Oduška gori na pušnici neka bude izprva otvorena, da može onuda izlaziti premnoga para. Stoprv onda zatvori ovu odušku, kad se voće smežura i skvrči, te se počne sušiti. U pušnici I. netreba šljive sasvim usušiti, nego samo više od polovice (od prilike $^3/_4$); onda ih izvadi i dosuši na suncu ili na zraku; jer samo ovako ćeš dobiti mesnih, tečnih i težkih šljivah. Ako je močno, hladno vrieme, te neprija ovakvomu sušenju; a ti ih dosuši u pušnici II., ili ako je neimaš, na ljesicah u kuhinji, ili pak u krušnoj peći uz umjerenu toplinu.

Tko želi sušiti šljive poput tako zvanih brunellah, neka š njimi postupa, kao što smo gori kazali; nego, kad budu napolak suhe, izvadi ih iz peći i izbij iz njih košticu drvcem onako srezanim, kao što je držak u željezna pera. Onda ih dosuši na suncu, zraku ili u peći slabo zgrijanoj. Najposlje složi ih čvrsto u zaklopice (kutije) ili u škrinjice, pak čuvaj na zgodnu mjestu.

Ako želiš imati oljuštenih brunelah, a ti metni šljive u mrežu, ili još bolje, u okruglu košaricu, pa ih drži koji časak u ključaloj vodi u kotlu ili loncu (prema tomu, koliko ih ima), onda ih oljušti i postupaj, kao što gori rekosmo.

Želiš-li ove brunele upotriebiti kao zasladu (*dessert*), složi ih, da ih bude ljepše pogledati, po dvie zajedno i metni ih pod tiesak (prešu); poslje njekoliko satih izvadi ih izpod tieska i složi u zaklopice. Ovakov je tiesak nalik onomu, kojim se pritiskuju ubrusci (salviete), samo je veći i jači. Tko neimo tieska, neka metne brunele medju dvie čiste gladke daske i neka ih pritisne kamenjem.

III. Sušenje jabukah, krušakah i bresakah.

Sve vrsti jabukah, krušakah i bresakah mogu se sušiti. Ovakvo voće bit će vrlo liepo, ako ga, pokle se je ustojalo i odmeklo, u ključalu vodu metneš i u njoj ostaviš, dok se malo prokuha. Kad ohladne, rasjeci ga na četiri ili više djelovah, prema veličini, a pomanje ostavi cielo, nego svakako izvadi kućicu s jedarci (*Kernhaus.*) Sada ga metni u pušnicu; al ga nemoj u njoj ostaviti, dok bude sasvim suho i tvrdo, nego izvadi ga već prije i dosuši na suncu ili zraku. Da dobiješ vrstna ošapa iliti ošafa (ovako zove narod suho voće), glavna je stvar ovo kuhanje prije sušenja; samo pazi, da nepopuca uz kuhanje, nego čim malo odmekne, odstavi ga od ognja. Sušenje ovih triuh felah voća vrlo je hasnovito; jer taj posao mogu obaviti stari ljudi i djeca, koja nisu za drugi rad; jer se sušenje vrlo brzo dovr-

šuje, tako da možeš voće već za 24 sata izvaditi iz pušnice, dosušiti na zraku i ostaviti za zimu; jer je ovaj ošap, osobito kad se izmieša suhimi šljivami, vrlo dobra i sladka hrana, najpače preko zime, kad ponestaje drugoga živeža; pa bi ga i varošani kupovali, kad bi im se jevtino prodavao, kao što sam se u Zagrebu osvjedočio.

Tko želi imati finijeg ošapa, kog će moći upotriebiti kao zasladu mjesto *compota* i frižkoga voća, i za ugotavljanje jelah od tiesta, neka ga tenfa u vinu napolak vodom promiešanu, pa kad odmekne, neka ga oljušti (obično se može oguliti) i usuši. Nemoj se plašiti toga kuhanja i ljuštenja, kao da je to vrlo tegotna radnja; taj posao ide vrlo brzo od ruke, najpače, kad se čovjek kako valja uredi. Tko suši voće na veliko, njemu treba samo jedan poveći kotao (kazan), pod kojim naloži vatru, nalije vode i napuni ga voćem. Kad opazi, da je ovo odmeklo, polije ga hladnom vodom, da prestane vreti, izvadi ga pjenjačom i metne opet drugo u kotao. Ovako se radi, dok se nepriredi sve voće. Tko ga pomanje suši, može ga prokuhati u loncu.

(Nastavit će se u budućem broju.)

Mlieko.

Mlieko je stvar za gospodara vrlo važna; al se žalibože ta njegova znamenitost svagdje nepoznaje i neuvažava, najmanje pako kod nas, premda se može upravo mliekom puno kućnih potrebicah podmiriti, i to neposredno, hraneć se njim, ili posredno, prodajom mliečnih *tvorinah* (produktah.) Da u tom pogledu našinci okrenu stazom napredka, da spoznaju veliku vriednost mljekarstva, nakanili smo o njem i o njegovih tvorinah na široko govoriti.

Ovdje nam treba ponajprije znati, šta će to reći „mlieko“? Kakva je to stvar? Je-li to stvar jednostavna — element — ili je sastavljena? — Kad budemo znali točno odgovoriti na ova pitanja, proučit ćemo i narav mlieka, te ćemo uvježbati, kako š njim valja postupati, da se izvadi što veća korist.

Kao što je jaje jedina hrana piletu, dok u njem čuči: isto tako je mlieko jedina primjerena hrana mladoj sisajućoj životinji; jer nas lučba (chemia) uči, da u mlieku ima isto tako kano i u jajetu svih onih tvarih, kojih treba ptiću i odojčetu (t. j. mladoj sisajućoj životinji) da krepko rastu i razviju se. Zato se mliekom još i odrasli ljudi kao hranom služe, i njegova velika vriednost poznaje se od prastarih vremenah. Stari pisci i pjesnici, opisujuć zlatni viek, kad su ljudi bili najsrećniji, kazuju, da su onda imali izobila mlieka i meda. Isto tako su i stari Židovi obećanu zemlju Palestinu ponajviše zato slavili, što u njoj bijaše meda i mlieka kao vode u potoku. Sve ovo dokazuje, da je već stari sviet poznavao mlieko kao hranu vrlo zdravu, sladku i izdašnu. Isto potvrdjuju i sadašnji učenjaci i liekari, preporučujuć mlieko kao ponajvrstniju hranu. — Da ponestane Holandezom, ili Švajcarom i drugim gorštakom mlieka — nestalo bi im najvećega blaga; jer ne samo da ih mlieko neposredno hrani, nego im i namiče druge potrebštine, pokle od njega naprave maslo ili glasoviti svoj sir. Bilo bi ondje vjekovita glada, da neimaju stoke, kao i u naših neplodnih okolicah, kojim je nestalo marve, a s njom i mlieka.

Što je mlieko tako izvrstna hrana, tomu se nećemo čuditi, kad uzmemo na um, da ono postaje upravo iz krvi, koja se u mliečnih bradavicah čudnim, nam nepoznatim načinom pretvara u mlieko. Kakva je krv, onakvo je i mlieko; ako nevalja krv u matere, nevalja ni njezino mlieko. Zato se gleda, da mati, imajuć diete kod sise, nepokvari svoje krvi tugom, srditošću, nevaljalim jelom; jer bi tim i svoje mlieko pokvarila, te bi diete, sisajuć ga, oboljelo ili barem zakršljalo.

Kao što već rekosmo, mlieko je sastavljeno iz mnogih tvarih. Da vidimo te njegove sastavine.

Najviše ima u mlieku vode: u 100 funtih mlieka ima 85 do 88 funtih vode (jer nije svako mlieko jednako vodeno.) — Osim vode ima u 100 funtih mlieka od prilike $3\frac{1}{2}$ funte masti, 4 funte sira, $4\frac{1}{2}$ funte mliečna sladora (*Milchzucker*) i $\frac{1}{2}$ funte svakojakih solih.

Maslo, što ga ima u mlieku, sastavljeno je iz lojanih, uljenih i salenih česticah, pak osim ovih ima u mlieku jedna osobita mast, nazvana butyrin: od nje dobiva putar svoj osobiti miris i tek. Kad se butyrin ostavi na zraku, ukiseli se i zaudara neugodno, te kažemo, da se je maslo užeglo, da je ranketljivo. Kako se može ranketljivo maslo popraviti, o tom drugi put. Maslo pliva u mlieku poput sitnih svietlih krugljicah, koje se, kad mlieko stoji u miru, penju u vis, ter onako postaje skorup (vrhnje, hajmak).

Mliečni slador se zato tako zove, jer ga ima ponajviše u mlieku, po imenu u sladkoj surutci. Kad ovu variš, dok se nesgusne kao kaša, i taj gustiš ostaviš njekoliko nedjeljah na hladnu mjestu, odielit će se od njega maleni ledci (kristali) i ovi su ledci mliečni slador. Nisu tako sladki kao obični slador, hrskaju pod zubom, težko se raspuštaju u vodi. Kad se raztopljeni mliečni slador ostavi na zraku i na toplu mjestu, napije se kiselika iz zraka, pa se skisne. Tako postaje kiselo mlieko.

Sir je smjesa od siriva, masti i solih. Sirivo (*Casein*) pliva u mlieku poput bielih pahuljicah, te je mlieko od njih mutno, a kad ukloniš iz njega sirivo, postaje prozračno. Sirivo je čudne naravi. U vodi se neraztopi, van ako je u njoj kakva sol otopljena, zato ima uviek solih u mlieku. Čim tu sol ukloniš, zgrušava se mlieko, to jest sirivo se zgusne. — Isto biva, kad metneš u mlieko komad želudca ili kakve kiseline, ili kad ga ostaviš za dugo na zraku, te se napije kiselika, koji se spaja s mliečnim sladorom i pretvara ga u mliečnu kiselinu, i sa solju, te ova pušta sirivo.

U mlieku ima svakojakih rudah i solih, po imenu pepeljika (*Kali*), natrona, vapna, magnezije, željezne hrdje, sumporne i fosforne kiseline, pak i solika (*Chlora*).

Nije svako mlieko jednako, jer neima u svakom isto množtvo sastavinah: u jednom ima više siriva, u drugom više masti, u trećem više solih. U ženskom mlieku neima ni polak toliko siriva, što ga ima u kravjem, a i masla i solih ima više u kravjem nego u ženskom; na suprot ima u ženskom mlieku za polovicu više mliečna sladora nego u kravjem. Ovo je razlog, zašto se djeci, kojoj nije sudjeno sisati materino mlieko, te se hrane kravjim, mieša voda u njega i slador, da bude što sličnije materinu. — Kozje i ovčje mlieko zaudara osobito od njeke posebne mastne kiseline (*Fettsäure*), koje neima u drugom mlieku. U kozjem mlieku ima mnogo masla i siriva; u ovčjem ima takodjer puno masla, koje se neda lasno rastaviti od siriva; zato je ovčji sir onako mastan.

GLASONOŠA.

Službene viesti.

Objava.

Hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo kupovati će i ljetos domaće svilne čahurice (kokone), a plaćati će 1 funtu po 1 stotinjak a. vr., čahurice biti će kupovane u Zagrebu i u Požegi, i to u Zagrebu u pisarni gospod. družtva, u Požegi kod podružnice ovoga gospodarskoga družtva.

Za ravnanje prodavateljem neka služi opazka ta, da družtvo neće pod nipošto i uz nikakvu cienu primati čahurice progrižene, ili okaljane, ili dvostruke; zato neka svaki prodavac svoje galete sam kod kuće dobro prebere.

Što se ovim do obćega znanja stavlja od strane upravljajućega odbora hrvat.-slav. gospodarskoga družtva.

U Zagrebu dne 15. Lipnja 1864.

Petar Zoričić,
kao poslovodja družtva.

(Poziv.) Dne 7. Srpnja o. g. držat će se u Nartu u 9 satih prije podne sjednica gospodarske podružnice dugoselske, u koju se p. n. gospoda članovi ovim prijatno pozivlju.

Predmeti viećanja i radnje, osim onih, što će ih pojedinci predložiti, bit će ovi:

1. Očenje voćakah na školskom vrtu u Nartu po školsko mladeži i njekih seljacih.
2. Razgledanje školskoga vrta u Nartu radi učiteljskih nagradah.
3. Razdjeljivanje odredjenih učiteljem nagradah za napredak u voćarstvu i vrtlarstvu.
4. Sabiranje družtvenih prinosah od članovah.
5. Čitat ćemo njeke članke iz Gospodarskoga lista od god. 1864. i to:
   1. „Hora za kosidbu“ u br. 22. i razlagat korist kosidbe u horu.
   2. „Izgledna gospodarstva“ u br. 19. i pretresat, kako da se seljakom u gospodarstvu dobrim primjerom prednjači.
   3. „Umjetna oplodba žita“ u br. 3. nastojat ćemo, da se članovi i puk na ovaj pokus potaknu.
6. U smislu družtvenih pravilah §. 24. obnovit ćemo izbor podružničkog predsjednika, odbornikah i pismovodje.
7. Posebni predlozi.

Molimo gg. članove, da dužne za prošlu i ovu godinu družtvene prinose, a tako i prinose za učiteljske nagrade obećane u sjednicu donesu ili pošalju.

Niko Celinić,
tajnik gospodarske podruž. dugoselske.

— Poziv u sjednicu mješovitu podružnice Zagorske i izložbenoga pododbora krapinskoga za četvrtak 30. Lip., u koju se g. članovi podružnice Zagorske i prijavitelji za izložbu pozivlju, da se tamo glede odpreme i inih izložbe tičućih se stvarih dogovore, a izložitelji vina moći će boce, koje do onda u Krapinu stići imadu, ovom prigodom odnesti i na odredjeno vrieme napunjene opet u Krapinu poslati, da se izložci u horu u Zagreb odpremiti mogu.

E. Fink,
pismovodja podružnice.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. O govedjoj kugi dobismo ovo izviešće od g. dr. Miličića, liečnika županijskoga: „U Sv. Ivanu nije oboljelo, od 2. Lipnja počevši, nijedno govedče; i pošto su dvie sumnjive glave ubijene, može se malo ne pod stalno uzeti, da je u ovom mjestu kuga sasvim prestala. — U Topličici (selu kod Sv. Ivana) kuga je do sada na cigli jedan hliev ograničena, u kojem je do sele od 9 komadah stoke 5 govedah parnulo, 1 ozdravilo, a 3 su ubijena. Možemo se nadati, da se kuga neće ondje dalje razprostraniti; jer je okužena kuća pod najstrožim zatvorom, i ostat će pod njim 21 dan. — U Blažkovcu nije od 21. Lipnja nijedno marvinče oboljelo, dakle i ondje kuge nestaje. Živinarsko-redarstvene naredbe — najsigurniji uztuk kuge — izvršuju se vrlo strogo, osobito je zabranjena skupna paša; i okužena kuće su pod najstrožim zatvorom, ne samo glede marve, nego i glede ljudih, kojim je zabranjeno izlaziti iz kućah, da nerasiju kugu po okolici. Tako se dakle ufati možemo, da će se kuga i ovdje ugušiti.

Do 16. Lipnja oboljelo je bilo u Svetom Ivanu 5 glavah; u Topličici 8, u Blažkovcu 9 — sve su ove glave stranom parnule, stranom su bile ubijene.

— *E. F.* Iz Zagorja 17. Lipnja 1864. Vinogradi još necvatu, a Ivanje je pred vrati, pa bi već o Vrbanju cvasti bili imali; dobit ćemo dakle po svoj prilici ove godine octike mjesto vina. (Najpače oni, koji ce rano brati! *Ured.*); a uztraje-li tako hrdjavo vrieme, neznam, kako će biti sa zimskimi usjevi, koji prilično dobro stoje.

Voća će biti u Zagorju vrlo malo; najviše krušakah. Šljivah jedva za liek, jabukah po malo; kajsije su pozeble; trešanjah i višanjah ima takodjer malo. Kukuruzi, ako uztraje kišovito vrieme, bit će takodjer slabi.

Krme, zbog neprestane kiše na jagmu spravljene, ima podosta, nu većom stranom povodnjami pomuljene; zato će se i na livadah i stajah morati dobro pretopati, inače bit će mnogo bolestih kod rogate marve i konjah s pomuljene i podkaljene krme.

Koji po Hooibrenku lozu obrezaše, neka ove godine marljivo skidaju povrh 4. pera mladice, jer na ovoj mnogoj kiši odviše bujno rastu mladice na lukovih, pa bi sav sok otišao u mladice, po čem bi grozdje zaostalo i sam čokot oslabio.

Svaštice.

— Paučina, to jest konac što ga pauk prede, tako je tanka, da treba 90 konacah paučine zasukati, da dobiješ onako debeo konac, kao što ga prede svilena buba. Koliko bi ti dakle trebalo paukah, da se što etka od njihove tanke predje.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

Broj 26. **U Zagrebu** **30. Lipnja 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Sušenje i ostavljanje povrća.

Glavna je stvar kod sušenja svake vrsti povrća (povrtalja), da se nepokvare ni tekuće ni čvrste čestice gnjiloćom ili ognjem, već da se udrže u naravnom stanju, i da se sama voda iz njih iztjera. Samo onda će zadržati svoju naravnu boju (farbu), ukus (žmah) i snagu, te će liepo nabubriti, kad ga uzkuhaš.

Postupanje kod sušenja povrća je što se može jednostavnije, samo se hoće malko marljivosti, postojanosti i čistoće. Na žarku suncu nemoj sušiti povrća, jer će od njega odviše pobliedjeti i tim svoje naravno lice izgubiti, dapače gdjekoje povrće, na primjer ribane buće (bundeve), pokvarit će se sasvim na sunčanoj žegi; već ih suši u peći za kruh ili u pušnici slabo zgrijanoj, a dosuši u suhoj sobi, otvoriv joj prozore.

Prije nego staneš povrće sušiti, očisti ga dobro i operi, kao da ćeš ga variti. Pokle ociediš vodu š njega, prospi ga po situ, ljesicah, čistih daskah, ili po jakom čistom platnu, koje si na ljetvah razapeo (izkustvo me nauči, da je ovakvo platno najshodnije za taj posao.) Prostrto povrće pregrći marljivo, da iz njega iztjeraš čim prije svu vlagu. Kad ovakov živež pregiblješ, pa se drobi, to je znak, da je posve usušen, te ga možeš spraviti; najbolje se drži i ostavlja u vrećicah kano i voće.

Kad ovako usušeno povrće želiš kamo poslati, metni ga u pivnicu ili na drugo prilično vlažno mjesto, da se napije toliko vlage, te ga možeš stisnuti, a da se nezdrobi. Ja sam se svojim izkustvom osvjedočio, da ono malo vlage neškodi povrću, ako si ga prije kako valja usušio, to jest iz sredine svu vlagu iztjerao; jer samo ako si ostavio ovu vlagu, upljesnivit će ti se i pokvariti, a nova ta vlaga ostat će samo na površju, te će sama od sebe opet izhlapiti, kad ga metneš na suho mjesto. Kad usušeno povrće pomalo odvugne u pivnici ili drugdje, stisni ga što bolje možeš, makar i drvenim tučkom, da nedopre zrak unutar, i to u kesice od papira, ili u škrinjice i zaklopice (škatulje), te odpremi, kamo ti se hoće.

1. Sušenje bućah.

Ja sam se osvjedočio, da se mogu sušiti svake vrsti buće (bundeve) za jelo (*Speisekürbisse)*, kao što su pečenica, friganica, kuhanica, varenjaka, peca; te se dobiva od njih izvistno, zdravo i vrlo tečno varivo. Osobito su za to zgodne: špargasta buća *(Spargelkürbiss;* to je valjda naša bezkorka, mekokorka, budimka, mačvanka, bugarka), misirača, (*Melonenkürbiss*), bademasta buća *(Mandelkürbiss*) i jurgeta (*Herkuleskeule)*. No najprikladnija za sušenje je žuta bujača, ludaja ili ludara *(gelber ungarischer Centnerkürbiss)*, to jest najveća vrst žute buće; jer je izdašna, te se mnogo od nje dobiva variva, vrlo je tečna (kad se ustoji zaudara po vanilji), pa je liepo žuta kao zlato. Sve ove fele možeš saditi na vrtu ili u kukuruzih, ako im je zemlja dobro priredjena, pa će obilato roditi, baš i na suhoj godini, kao što n. p. lani; nego čim bolje prirediš zemlju, tim ćeš ih više nabrati. I našu običnu bundevu možeš sušiti, nego to moraš onda učiniti, kad napola dozre, to jest prije nego joj postane meso vlaknasto. Ostale plemenitije vrsti suši onda, kad su zrele; al opet nečekaj, dok prezru, jer im je tada kora pretvrda; najbolje ih je sušiti, kad im je kora samo tako tvrda, da možeš noktom u nju zabosti. — Špargasta i bademasta buća, pak i jurgeta dozrieva obično mjeseca Kolovoza u toliko, da se može sušiti, a bujača mjesec danah kasnije. Obične buće već su mjeseca Srpnja napola zrele, te se mogu počet sušiti.

Dok je vrieme pogodno, mogu se sve vrsti bundevah od Srpnja do Rujna, po mom izkustvu, sušiti na zraku.

Od sušenih bućah mogu se gotoviti različita jela, nu prema tomu treba ih prirediti. Pokle se s prikladne buće kora sreže i oljušti kožica, za koju je sjeme priraslo, može se mekač (meso) na četiri načina isjeći:

a) na ribežu, na kojem se repa riba, te budu kao rezanci;
b) nožem, na komade s prsta debele i dugačke, ili
c) na kocke, ili

d) na komade 4 palca dugačke, 2 palca široke i 1 palac debele.

Ovako isjeckane buće suši na suncu; nego mjeseca Srpnja i Kolovoza neostavljaj ih na sunce od 10 satih u jutro do 3 sata poslje podne; jer onda sunce odviše pripiče, te bi buće smagnule i potamnjele. Uz ova dva mjeseca meći ih dakle na sunce samo s jutra i večera, kad već nestane sunčane žege; a pokle izhlapi voda iz njih, dosuši ih gdje na zračnu mjestu, te spravi i ostavi.

S u š e n j e b u ć a h s o l j e n j e m o c i e d j e n i h. Buće isječene na komade, kao što je pod d) kazano, čine mi se najprikladniie za domaću porabu i za razašiljanje. Toga radi pokušao sam iz ovih krupnijih komadah evo ovako brže vodu ociediti, da se prije posuše. Ja sam ih posuo sitnom solju i ostavio u posudi 24 sata. Za ovo vrieme izvadi sol iz njih veću stranu soka, te plivahu u rasolu. Sad ociedim rasol, metnem ih u frižku vodu, operem brzo, osušim medju dviema krpama, te metnem medju dvie čiste daske i ove stavim pod tiesak, ili ih pritisnem kamenjem. Za jedan sat ih izvadim i posušim kao ostale, jer su bile lišene malo ne sve vode. Ovo je bio dakako vrlo povoljan uspjeh moga pokusa (probe). Osim toga sam opazio, da su ovakve soljene buće tečnije i pićnije od nesoljenih, da se prije suše i da su prikladnije za pošiljanje. Meni se čini, da bi se ovakve suhe buće mogle više godinah ostaviti, a da se nepokvare. Tko pokuša, osvjedočit će se o tom takodjer.

U mrtvu jesen, kad još ima prikladnih bundevah, a nemogu se više sušiti na suncu, možeš ih sušiti u peći, te će se preko zime tako dobro držati, kao da su bile sušene na suncu. Ovo sušenje u peći tako malo stoji i truda i vremena, da se u jedan dan puno toga može priugotoviti.

Toga radi se buće isjeku na kocke, oli pako na komade kolik prst, pak i na veće; ribane bundeve nisu za ovakvo sušenje posve prikladne. Isječene buće pomeći na ljesice papirom postavljene i metni u peć slabo zgrijanu, zato, jer su bundeve vrlo mekane, te bi se razkuhale u kašu, da upotriebiš odmah u početku veliku vrućinu, i sav bi ti trud u zalud bio.

Čim se u toliko posuše, da vlaga više neizbija, te su se skvrčile, možeš toplinu malo po malo povećati sve do najveće vrućine, onda će se bundeve za koji sat posušiti. Al prije nego ih spremiš, dobro razgledaj sve komade, jesu-li usušeni kako valja.

Kad buće sušiš u peći, pazi, da ova nebude prevruća, jer bi ti zagorjele, te bi onda kuhane tako gorčile kao i prepržena kava. Dobro sušena buća je uprav one boje, koje i priesna.

Plemenitije vrsti bućah, osobito pako žuta bujača, drži se do kasne zime na slami u suhoj zračnoj pivnici, gdje nemože pozebsti, ako si ju tamo spremio čistu i suhu; ove buće možeš dakle cielu zimu sušiti i tako liepu zalihu (*Vorrath*) za proljeće spraviti.

Pitat će mnogi, kako se kuhaju ove suhe buće? To visi ponajviše o želji dotičnika; jer se mogu priugotoviti na svakojaki način, i za gospodu, i za gradjanina, i za seljaka, sad kao izvrstno varivo (s mesom ili bez njega), sad kao tjestenina (*Mehlspeise)*, sad poput šparge itd., dakle baš kako se komu hoće. Seljaci i veće porodice dobivaju od sušenih bućah osobito dobro i pićno varivo (*Zuspeise*), kad ih izmiešaš napolak krumpirom, mrkvom, porlukom, pasuljem itd., pak onda pridodaš zapržke (zafriga.) Za to su najbolji komadi pod d) opisani, a pokle su odmekli, na manje komadiće ili kocke isječeni. Jošte se mogu ove bundeve kuhati i s **mliekom**, dodav im treći diel kukuruzna brašna. A kad suhe buće uzkuhaš sa suhim voćem (5 djelovah bućah s 1 dielom ošapa) — dobit ćeš osobito fin i sladak zalogaj; jer s voćem kuhane bundeve ubla žuju njegovu kiselinu a spojiv ju sa svojom premnogom sladkoćom, postaju osobito tečne. Nego moram opomenuti, da s finijimi vrstmi bućah treba isto tako kod kuhanja kao i kod sušenja vješto i točno postupati; jer ako ih i malo prekuhaš, pretvorit će se u kašu.

(Ostatak u budućem broju.)

Zbornica.

Od Jastrebarska. (N j e š t o o s v i l a r s t v u i k o j e č e m.) Za suvišno držim govoriti ovdje na široko o tom, da bi naša domovina vrlu svilu izvoditi mogla, tà to znade svatko, koji se je iole svilarstvom bavio ili bavi. Poznato nam je i to, da je svila g. Ante Vukašinovića na parižkoj izložbi g. 1858. pristala uz glasovitu svrhu talijansku i francezku, te liepo bila odlikovana. Pa kako nebi Hrvatska dobre svile izvela kad Sležka prilično dobru izvadja? Dapače u Sležkoj imadu i družtvo za promicanje svilarstva. — Jedino sam nakan ovdje koju progovoriti i odgovoriti na pitanje: Zašto naš narod tako slabo prianja za svilarstvo? Prvi uzrok tomu je, što u mnogih mjestih — dapače i okolicah — neima narod niti pojma o svilarstvu. Tako n. p. kad sam g. 1859. u P. došao, te sliedeću godinu svilce hranio, dolazili su seljaci ote kukce kao njeko čudo gledati. U susjednom trg. J. hranili su za onda takodjer u školi svilce pod rukovodstvom tadašnjega načelnika u veliko i dobrim uspjehom. Velju tada i pod tadašnjim; jer sada nehrane, a nehranim ni ja. — Ja sam onda bio dobio tako liepih i dobrih čahuricah, da sam ih za onda g. Falkneru u Hrnetiću funtu po 1 for. 66 novč. prodao. — Pitat će možebiti tko: „zašto sada nehranite, da se narod o gojenju bubah i koristi toga posla osvjedoči?“

Zašto u susjednom trgovištu nehrane svilenih bubah, neznam (akoprem su bili svim oskrbljeni, jer bi-

jaše na školskom tavanu: skelah, rogozah itd.); ja pako nemogu zato svilacah gojiti, jer sada obćina drugu sobu školske sgrade (imadem, ili bolje imadoh dvie), u kojoj svilce gojah, za sjednice upotrebljava.

Drugi i najvažniji razlog, zašto nam narod za svilarstvo slabo prianja, jeste: što neimamo dudinjakah ni dudovah; a gdje ovih neima, nemogu se ni svilci hraniti, dosljedno ni narod o koristi i važnosti svilarstva uputiti.

Za vladanja kraljice Marije Terezije bijaše po Hrvatskoj i Slavoniji posadjeno množtvo dudovah i puno dudinjakah uredjeno, (osobito u Krajini), da se njimi podigne svilarstvo; ali ta se je nakana slabo domašila. Pripovjedili su mi njeki seljaci, da su, nepoznajuć koristi dudovah, mnogo jih sasjekli. S toga je najpotrebnije, mnim, da se za dudove postaramo; najshodnije bi bilo u svakoj obćini dudinjak urediti. Obćine nebi se dale tako težko na to skloniti kao na školske voćnjake; jer dudinjaku netreba toliko radnje koliko voćnjaku. A dok nam dudovi poodrastu, uklonit će se i ine zapreke, koje nam za sada na putu stoje, pa ćemo tada „što kasnije to častnije“ nastojati iz petnih žilah, da nam narod prione za svilarstvo i da onu korist iz njega uzcrpi, koju i ini narodi crpe. — Za pčelare kaže se ljetos dobra godina. Ali zimus je mnogo pčelacah poginulo, jer ljuta ciča bjaše, a naš seljak neimade gotovo nijedan pčelinjaka; morali su indi pozebsti.

Moj sudrug M. Š. u K. kako vidih iz 13. br. G. l. voljan je jeftino crnilo praviti. Gosp. list naznačio mu je više naputakah; al' ću mu ja ovdje takodjer jedan naputak — izmedju sviuh najjeftiniji — priobćiti.

Uzmi oku kišnice vode ili potočnice, metni u nju $^3/_4$ funte stučene (ne sasma fino) hrastove kore i skuhaj to valjane. Zatim prociedi i metni unutra 5 lotih zelene galice (*Eisenvitriol*) i 6 lotih arapske tekline (*arabischen Gummi*). Za tri dana možeš crnilo rabiti. Probatum est.

Gj. R. Belovarčanin.

Upravne naredbe.

Iz Zagorja. Da se utiša graja, koja se diže s njeke strane na županije u obće, a na županiju Varaždinsku napose, molim Vas, da priobćite zaključke iste županije, koji neka budu dokazom, da se osvrće na dobru upravu i životna pitanja naroda našega, po imenu i na podizanje zaostaloga podobro gospodarstva našega. Evo ih, u vjernu prepisu; sjegurno će ih svaki sviestni rodoljub dobrodošlicom pozdraviti, a Vi, mili uredniče i pčelo naša, rado u glasniku našem gospodarskom objelodaniti.

„Iz djelah glavne skupštine županije varaždinske dne 30. i sliedećih danah mjeseca Svibnja i Lipnja 1864. u Varaždinu držane.

Gospodarska podružnica zagorska dopisom od 27. Kolovoza 1863. podnaša svoj sjednički zaključak sa molbom, da obćinstvo županije izdade shodnu naredbu glede postavljenja i uzdržavanja obćinskih bikovah, pošto je svakdanjim izkustvom svestrano dokazano, da u nas upravo s pomanjkanja valjanih bikovah sve to više stočarstvo propada; i da se iz obćinske blagajne nagrada od 20 for. namieni onomu, koji će najboljega bika odgojiti i za pripust i obću porabu držati. Obćinstvo županije, uvažujuć prieku potrebu toga predloga, rado uzanj pristaje u bitnosti, i zaključuje u interessu narodnoga gospodarstva, da počam od 1. Siečnja 1865. u području županije nesmie nitko bika za razplod držati, dok se neprijavi dotičnom seoskom sudcu, koji ga opet kot. sudu do znanja stavit imade. Tad neka se prijavljeni bik za pripust po vještacih ogleda, i ako bude sposobnim pronadjen, prosto će biti dotičnomu vlastniku dati ga obćinstvu za razplod uz pobiranje pristojbe.

Tko proti ovoj odredbi sagrieši, kaznit se ima polag obstojećih propisah o neobdržavanju oblastnih odredbah, primjernom globom, koja ima u dotičnu obćinsku ubožnicu teći.

Što se tiče nagradah za one gospodare, koji budu najbolje bikove odgajali i za obću porabu držali, to obćinstvo županije prepušta sl. podružnicam gospodarskim Varaždinskoj i Zagorskoj, da u svoje vrieme, kad im dotična podporu novčana iz domaće župan. blagajne u ime podupiranja napredka gospodarstva u smislu zaključka današnje skupštine br. 1425. doznačena bude, u tom obziru u svojem području shodna odrede. Ob ovom zaključku imadu se kot. sudovi kao i gospodarske podružnica u Varaždinska i Zagorska svestranoga proglašenja radi ubaviestiti.

Na predlog g. Kolomana Bedekovića, obćinstvo županije budući uvjereno, da nemože imutka svoga na koristnije svrhe upotrebljivati, nego da promiče gospodarstvo u obće, koje je u domovini našoj životno pitanje, zaključi, da se kamate od posebnoga imutka županije i svi iste naravi, ma iz kojeg izvora dolazeći dohodci, štono neimaju osobite namjene, ili za koje županija inače u buduće nenaredi, daju svake godine podružnicam hrvatsko-slavonskoga gospodarskoga družtva varaždinskoj i zagorskoj za promicanje gospodarstvenih strukah; a one neka uviek predlažu pregled ovakvih potrebštinah županiji i koncem, svake godine račune podnašaju.

Ovaj zaključak neka se za ravnanje priobći sl. podružnicam gospodarskoga družtva varaždinskoj i zagorskoj.

GLASONOŠA.

Službene viesti.

Zemaljsko vojno glavno zapovjedništvo priobćilo je dopisom svojim ovomu kr. namjestničkomu vieću prevod dopisa pokrajinske bosanske vlade od 23. Ziluidscha 1280./30. Svibnja t. g. br. 96, upravljeni na c. kr. konzulat u Sarajevu, po glasu kojega se izvoz ovacah, kozah i volovah za ratarstvo u austrijske pokrajine zabranjuje.

Što se slavnomu gospodarskomu družtvu znanja radi priobćuje.

Od kr. hrv.-slav. namjestničkoga vieća

U Zagrebu dne 20. Lipnja 1864.

Gospodarske viesti.

— (Kakva će biti ljetina?) Iz Ugarske javljaju od 8. Lipnja, da se u obće nadaju na srednju ruku dobroj žetvi, Osobito dobro glase izviesća iz Banata i Potisja, pomanje dobro od Stolnoga Biograda. Vrlo je dobro rodila repica (samo gdješto ju je mraz ofurio) te se i drugčije nadaju, da će moći mnogo žita izvoziti.

U Pruskoj je vegetacija ljetos vrlo zaostala, i raži su po visočinah postradale. Pšenice su i odviše bujne, te će poleći, ako uztraje kišovito vrieme. Repica stoji bolje. nego su se izprva nadali.

U Njemačkoj se nadaju obilatijoj žetvi, nego što se je mislilo početkom proljeća, kad no su se bili gospodari zabrinuli radi dugotrajne suše; al je na skorom nadošla kiša, pak je ima i suviše. Strah, da su usjevi od mraza postradali, bio je pretjeran, najpače oko dolnje Rajne; nasuprot su hladne svibanjske noći u Meklenburgu raži vrlo nahudile, te će ondje biti velika manjka.

U Rusiji je ljetos vegetacija takodjer vrlo zaostala, al se nadaju obilatoj žetvi; samo laneno sjeme je postradalo od mraza. U Ruskoj Poljskoj stoje usjevi takodjer dobro, al ih ima pomalo, jer puno poljah radi bune nije obradjeno. U Galiciji pako i Poznanju nadaju se liepoj žetvi.

I u Englezkoj stoje svi usjevi vrlo dobro, te se nadaju dobroj ljetini, ako im ju posljednje vrieme nepokvari.

Iz Francezke ima različitih viestih: iz njekih pokrajinah glase vrlo dobro, iz drugih zlo, gdješto se boje upravo nerodice. Samo se u Algiru nadaju punim žitnicam.

Holandija je proljetos mnogo stradala od suše, a sada od močine. Osobito se slabo nadaju repici, koja je u Belgiji sasvim izdala.

U Italiji su imali s proljeća veliku sušu, od koje su žita zaostala; al odkada je kiša pala, opet su se pomogla.

U obće se nadaju po svoj Europi priličnoj ljetini, te će jamačno ciena pasti žitu, ako bude oko žetve povoljno vrieme.

— (Živice pastirice.) Englezke i amerikanske gospodarske novine donose svaki čas viesti o novih plotovih i ogradah svake vrsti od drva, željeza i žice. Svake godine se ondje poviše privilegijah izvadi na ove stvari, za koje kod nas slabo tko i haje. A što je tomu uzrok? — Englezki gospodari računaju bolje od nas. Putujuć inostrani gospodar po Englezkoj, čudi se mnogoj marvi, što ju vidi u polju; ima tu puno konjah, govedah, ovacah, pojedince i u stadu, no još se više čudi, kada spazi, da ta marva pase ponajviše bez pastirah. Pa tko ju čuva? pitat će začudjen štioc. Ograde. Svi su pašnici ogradjeni i te se ograde mogu većinom s jednoga mjesta na drugo prenieti. Ovdje pase konj, ondje dvoje govedah, malo dalje njekoliko ovacah u primjerenom ogradjenom prostoru, a sve bez pastira. Vriedno je, da se za tim primjerom povedu i naši gospodari. Stavimo, da nas pastir stoji dnevice samo 25 novč., to čini za 200 danah, kad marva pase, 50 for., a ovo je kamata od 1000 for. Eto koliko se prištedi troška ciglim jednim pastirom! — Najskuplje dakle ograde su pastiri, a najjevtiniji pastiri su ograde. Ovako pišu „Neueste Erfindungen."

— Trešnje su najsladje, kad se oberu u jutro prije nego ih ogrije sunce, a čuvaju preko dana u komori u košarici postavljenoj na posudu punu vode, koja se dva tri puta dnevice mienja. Od pare, koja izlazi iz vode, ostat će trešnje po vas dan svježe (frižke.)

Kućanstvo.

— (Pospješenje bieljenja.) Upravo sada je hora bieljenju platna (beza), koja radnja zadaje našim gospodaricam puno truda. Već smo jedanput razložili, kako se taj posao može pospješiti hlorovim vapnom; nu težko da će se na taj postupak odvažiti koja naša domaćica: zato evo joj drugoga jednostavnijega sredstva, kojim se Irci služe. Irsko je platno na glasu, ne samo u istoj Englezkoj, nego i u drugih državah. Da vidimo dakle, kako š njim postupaju. Prije nego ga prostru po bjelilu, uzmu čiste kravje balege (lajna), u kojoj neima slame ni druge primjese, metnu ju u kakvu drvenu posudu, poliju vrućom vodom, te razmute odmah onu balegu. Kad voda ohladne i balega se utaloži (na dno slegne), sliju vodu u drugu posudu i metnu u nju platno, koje se u njoj moči 24 sata. Onda se u vodi potočnici, što se bolje može, opere, po bjelilu prostre i bieli kao što obično. Svakih 5 do 6 danah obari se opet frižka balega vrućom vodom i postupa se kao što rekosmo, te se platno moči u njoj 24 sata. Ovomu postupku pripisuju Irci, što im je platno osobito svietlo i bielo što vrlo dugo traje, buduć da mu se konac neošteti.

— (Za žuljeve ili kurja oka.) Opasno je žuljeve nožem sjeći, i tim je opasnije, kad se to brijačicom (britvom) čini. Neima jedan slučaj samo, no stotina, gdje je sječenje žuljevah brijačicom uzrok smrti bilo.

Da bi se sve ove opasnosti izbjegle, a da bi se i žuljevah oprostili, preporučuje „Pr. Woch." ovo:

„Uzmi komadić plovučca kamena (*Bimsstein*), ugladi ga s jedne strane, i s tom ugladjenom stranom tri žulj, dokle ga sasvim nestane. Pri trvenju moraš kamen češće u ključalu vodu zamakati."

— (Još jedan liek od kurjeg oka.) Umoči komadić kruha u ljutu kvasinu (sirće, ocat), pa ga priveži na kurje oko, kad ideš spavati. Ako to učiniš tri četiri puta, oljuštit će ti se kurje oko i nestat će boli.

— Obšivalo rupah za puceta iliti gumbe (*Nähmaschine für Knopflöcher*) izumili su Amerikanci Scheller et Comp. u Newyorku, te kažu, da se njim može za jedan sat 100 onakvih rupah obšiti. Ovaj posao je inače vrlo spor i mučan.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek**.

Broj 27. **U Zagrebu** **7. Srpnja 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Ovim brojem počimlje drugo póljeće Gospodarskoga lista. Gospoda predplatnici, koja su predplatila samo na pol godine, neka pošalju predplatu za drugu polu godine, ako žele, da im se Gospodarski list i nadalje šalje.

Sušenje i ostavljanje povrća.

(Ostatak.)

Kako se postupa sa sušenimi bućami, prije nego se kuhaju za jelo. Uzmi za svaku osobu od prilike 2 lota sušenih bućah i ostavi ih 1 sat u frižkoj vodi, da odmeknu i nabreknu. Onda ih operi, skuhaj u slanoj vodi i priredi kako ti drago. Buće isječene na najveće komade (pod d) opisane), kad se razmoče, nalik su na kuhan pikat (fileke), i mogu se oštrim nožem onako isjeći, kako ti drago. Tada ih metni za koji čas u vodu i postupaj š njimi kao s ostalimi.

Ako oni veliki komadi, pokle su se 1 sat močili, nisu jošte dosta mekani za rezanje, a ti ih polij toplom vodom, te će jamačno za kratko odmeknuti.

Kiseljenje bućah poput kupusa. Očisti buće od sala t. j. od sjemenja, oljušti š njih koru, sribaj ih na ribežu za kupus ili za repu, pospi malko kuminom i solju i složi u kacu (badanj), ili, ako ih malo ima, u čist škaf, te ih stisni pesnicom ili drvenim tučkom, da budu čvrste što se bolje može; samo pazi, da ti se nerazkačkaju tučenjem. Onda ih zastri lišćem od kupusa ili platnenom krpom, pokrij poklopcem i pritisni kamenjem. Suvišni sok, što ga puštaju od sebe, odlij, i ostavi ga samo toliko, koliko se ostavlja na kupusu. Ovako ćeš dobiti kiselih vrlo tečnih bundevah.

Kiseljenje bućah u kvasini (sirćetu, octu) poput krastavacah. Ovakve buće mogu se upotriebiti mjesto salate, kad se zaulje i zapapre, a prigotavljaju se onako, kao što smo gori kazali, govoreć o vadjenju soka iz bućah soljenjem. I ovdje je glavna stvar, da se izvadi suvišni sok. Kad se izvade izpod tieska, slažu se ovakve ociedjene buće, onako kao krastavci, u stakla ili u sud, a svaka se vrsta *(Schichte)* pospe po kojim zrnom gorušice (*Senf*) i klinčićah (karanfićah), na kocke isjeckanim krenom i lovorovim lišćem. Koga je volja, može metnuti i gdje koju križku crljenca (crvenoga luka). Ovako složene bundeve poliju se kvasinom, prigotovljenom po sliedećem naputku, pa se stakla čvrsto zavežu, a bure (sud) se zabedni.

Kvasina za kiseljenje bundevah, krastavacah i zelena pasulja (graha) gotovi se evo ovako:

Kuhaj ljutu, čistu, ako može biti, bielu vinovu kvasinu *(Weinessig)* u zemljanoj posudi, nipošto u željeznoj ili mjedenoj (bakrenoj), i skidaj marljivo pjenu; kad se u toliko ohladi, da je samo mlačna, polij njom ono povrće, što ga spremaš za zimu. Poslje 10—14 danah ociedi š njega kvasinu, prociedi ju, da bude čista, dodaj joj malo frižke kvasine i kuhaj ju opet; nego sad ju izlij na povrće onda stoprv, kada sasvim ohladne, a gledaj, da se njom posuda sasvim popuni. Tada zaveži staklo mjehurom ili kvierskim papirom (*Pergamentpapier*), da nemože zrak unutra — a posao je svršen. Ovako začinjene buće, krastavci itd. držat će se i godinu danah. Ako je kvasina odviše ljuta, možeš joj dodati $^1/_3$ i više vode-potočnice ili kišnice, pa kuhati ju š njom.

Ako iz kakvoga stakla na malo vadiš buće, pasulj itd., onda nalij na ostatak malo ulja i zaveži staklo opet čvrsto: ono ulje će priečiti, da nemože zrak do povrća, te će ovo do kraja zdravo ostati.

Tko nepodnosi kiseline, neka ukiseljeni živež metne u frižku vodu, i ostavi ga u njoj do 1 sat i više; voda će izvaditi iz njega svu kiselinu, te će ipak biti tečan, osobito ako ga malko pospeš sladorom.

2. Sušenje mladoga pasulja s mohunami.

Tomu se hoće mekana pasulja, kao što je tako zvani špargasti, maslasti i rižasti pasulj *(Spargel, But-*

ter und Reisfisolen). Naberi ga, kad se ozrni, to jest, pokle se je u mahunah (komuškah) zrnje razvilo; očihaj mahune kao što obično, metni ih u ključalu (kipuću), malko osoljenu vodu potočnicu i ostavi u njoj pasulj koju minútu, da uzavre. Onda ga izvadi i metni u hladnu vodu, koju si donio već prije. Pokle ga u njoj dobro opereš, ocjedi š njega na sito svu vodu i prostri ga po ljesicah na riedko. Ovakov pasulj suši se najbolje u prilično zgrijanoj peći, nipošto pako na suncu. Ovako priredjen i sušen pasulj zadržat će lice frižkoga, pa će i onako tečan biti, Najbolje se drži u vrećicah, obješenih na zračnu suhu mjestu. — Na ovakov način može se sušiti i mlad grašak s mahunami.

3. Sušenje i ostavljanje mladoga zrnja od graška i pasulja.

Izmiešaj ovakvo zrnje stučenim sladorom i metni ga u kastrol na žeravku ili na štednjak (*Sparherd*.) Čim se grašak ili pasulj malko svrući i sok od sebe puštati počne, promiešaj ga dva tri puta, odstavi brzo od ognja, prospi na cjedilo, i pokle se sav sok ociedi, prostri na riedko po čistom situ ili platnenoj krpi, pa suši u zračnoj sobi, kamo nedopiru sunčane zrake. Da se brzo i dobro posuši, treba ga marljivo pregrtati. Ako u njem ostane imalo vlage, pokvarit će se; a dobro usušen držat će se za dugo, i kad ga skuhaš, bit će sladak, kao da si ga sada nabrao. Opetujemo, da ovakvo zrnje od graha i graška nevalja sušiti nit u peći, niti na suncu; usušeno čuva se u vrećicah, kao i pasulj s mohunami. Prije kuhanja moraš ovakov pasulj i grašak močiti u vodi, dokle nenabubri.

4. Sušenje mrkve i ljetne korabe.

Pokle si ovakvo povrće dobio oprao, mrkvu ostrugao, a korabu oljuštio (obielio), izribaj ga na ribežu. isjeci na kocke, ili pako izkrižaj na okrugle križke, a suši na zraku. Od ovakvoga povrća dobit ćeš u svako doba godine nježna i sladka variva, kao da je frižko; jer kao što svako povrće, tako će i ovo postati sladje i tečnije, kad se ustoji i usuši. U mrtvu jesen, kad se mrkva i koraba spravlja, možeš ju takodjer onako isjeckati, na ljesice ili papir prostrieti ili pako na jak konac nanizati, ter u kuhinji (koja se nekadi) ili u toploj sobi komodno sušiti.

Ovo sušenje mrkve i korabe dobro se plaća; jer nezadaje mnogo posla, a povrće ovo se vrlo brzo suši, kao i jabuke. Ako ga pako držiš u pivnici u piesku, ponestat će mu na skorom i slasti i žmaha. Na isti ovaj način možeš sušiti i celer i peršun, zajedno sa lišćem od srca, razkoliv uzduž svaki komad.

Prije varenja treba i ovo povrće u vodi močiti.

5. Kiseljenje zelena pasulja s mahunami u kvasini.

Naberi najnježnije fele pasulja, očihaj ga (*abfasern*), metni u zdjelu, posoli i ostavi onako preko noći. Sutra dan ga kuhaj u slanoj potočnici, nu samo toliko, da odmekne, a ne da se skuha. Onda ga ohladi i operi u frižkoj vodi, ubriši, te slaži u staklo ili bure. Kad je puno, polij ga kvasinom, onako priredjenom, kao što smo gori kazali. Ovakov pasulj, zauljen i zapapren (zabiberen), jede se s govedinom ili pečenkom.

6. Kiseli krastavci s gorušicom (*Senfgurken*).

Uzmi velike zrele krastavce, oljušti ih, rasjeci i žlicom izvadi sve salo, pak okusi, nisu-li gorki (jer ovakvi nebi valjali). Onda ih operi i razkriži kako ti drago (najbolje je na četvoro), ter ih posoli, da izvadiš iz njih suvišni sok i metni ih pod tiesak, sve po naputku priobćenom gori za buće. Isto tako spremi ih i u staklo ili sud, kao što je kazano gori za buće poput krastavacah spravljene. — Ovakvi se krastavci, prije nego se metnu na stol, izkrižaju, zaulje i zapapre, pa su onda vrlo tečni i dobri. — Kad izmiešaš po gornjem naputku ukiseljen pasulj, buće i krastavce, dobit ćeš vrlu dobru zimsku salatu za pečenku.

Slika i prilika pravoga vladaoca.

Na 25. Lipuja zavi se u crno savkoliki Würtemberg, što mu je preminuo dobri njegov kralj Vilelmo; a valja da na njegovu grobu zakukaju svi prijatelji gospodarskoga napredka; jer je s kraljem Vilelmom nestalo umnomu gospodarstvu ponajrevnijega Mecenata. Gospodarski list je više putah donosio glase o njegovih plemenitih djelih u tom pogledu; nego budući da se je vladalac ovaj i drugčije odlikovao za svega svoga života, vriedi, da o njem prozborimo još koju i pokažemo, što može jedan kralj za svoju zemlju učiniti, koji poznaje uzvišeno svoje zvanje i voljan je postojano izvršivati ga. Mi ćemo stegnuti svoju pripoviest samo na njekoja vrstna djela pokojnikova, jer ih ima toliko, da nam nebi doteklo mjesta, kad bi smo ih htjeli sva izpripoviedati.

Kralj würtemberžki Vilelmo rodio se je godine 1781., bio je dakle sada najstariji evropski vladalac. U ratu na Napoleona I. predvodio je kao kraljević vojsku svoje domovine s najboljim uspjehom i izišao na glas kao veleumni vojvoda. Nu opet nije bio ratoboran i jedva je čekao, da se mir povrati, da skine s glave junačku lovoriku i da potraži vienac od mironosne masline; u miru bo je tražio i nalazio pravo svoje kraljevsko zvanje.

Godine 1811. zasio je priestol po smrti svog otca u 35. godini svoje dobe. Uslied dugotrajnoga rata bijaše mu zemlja iztrošena, preduzena i žestoko zavadjena s krunom; jer otac njegov bješe ukinuo postojeći ustav. Vilelmo je poslje francezkoga rata u zabiti živio, nego pazljivo motrio sve što oko njega biva, i tako u duhu zamislio čitav program vladanja, jošte prije nego je zasio na priestol.

U svom proglasu već, kojim je nastupio vladanje, proglasi svomu narodu, da je voljan sklopiti š njim ustavnu pogodbu na slobodnom temelju — i to u vrieme, kad je po svoj Evropi absolutizam cvietom cvatao. U to ime sazove sabor po starom običaju, i predloži mu vrlo liberalnu osnovu konstitucije. Nu sabor, sastavljen iz plemstva, zabaci kraljevski predlog, jer mu se je činio odviše liberalan, uvodeć jednakost u sve stališe. Kralj je razpustio sabor. nego u dotičnom patentu izjavi, da će ipak u duhu ustavnom vladati, makar i sabor zabacio ustav, želeć samo plemstvu pridržati stare povlastice. Nebojeć se javnoga mnenja, dapače želeć mu pobjedu, ukinuo je cenzuru, da tako dozna pravo mnenje naroda. Uz to je godine 1827. izjavio u posebnom patentu, da želi dokinuti sva feudalna prava plemstva na seljaka uz primjerenu naknadu, „da ratar uzmogne sam uživati plod svoga truda.“ — Poslje tri godine danah bila je napokon ugovorena ustavna pogodba medju krunom i zemljom, koja i dan danas ondje valja; nego za oslobodjenje seljaka trebaše 17 godinah, tako mu se je opirala würtemberžka aristokratija.

Kao što već rekosmo, u ovo doba bila je po Europi moda ubijanje svake slobode; zato su evropske vlade dosta dosadjivale i kralju Vilelmu, prieteć mu se, *što neće da* pritegne uzde svomu narodu, ter ovako otvara širom vrata revoluciji. Nu kralj Vilelmo odbijao je od sebe sve ove prietnje i napasti, vjerno držeć do groba kraljevsku rieč, a postojano i krepko braneć ustav svoje zemlje, isto tako od napadanja svemoguće za onda reakcije, kao što i god. 1848. od revolucije, kojoj bijaše uprav ona mržnja ustavne slobode vrata razjazila. Zato ju je Vilelmo lasno svladao, dočim su baš oni u njoj zaglavili, koji su mu se za savjetnike odprije nametali. — Uz to je sve jednako nastojao stvoriti i razviti slobodno gradjanstvo i slobodno seljanstvo, nepodmitljivu upravu (administraciju), samostalno sudstvo; razprostraniti nauk, raširiti umjetnost, podići gospodarstvo, utemeljiti obrtnost. S kakvim sjajnim uspjehom je o tom nastojao za svoga 48godišnjega vladanja, tomu je svjedok njegov narod, tomu su dokaz mnogovrstne uredbe, koje su za njega postale i duboko se uvriežile. — U vještini upravljanja neima para pokojniku. On je proučio potanko potrebe svoje zemlje, značaj svoga naroda, želje pojedinih pokrajinah; pak ovo svoje znanje upotriebio je, ne za podsiecanje stabla slobode, ne za ušutkavanje javnoga mnenja pomoćju tajne policije i štamparskih parnicah; nego da širi blagostanje, obrazovanost i samosviest državljanah, potičuć ih slobodnimi obćinami na samorad (*Selbstthätigkeit*), neka se priuče sami za sebe raditi i skrbiti, a nečekati u svem samo od vlade pomoći; pobudjujuć ih na plemenito natjecanja u koristnoj radnji. — Svojim činovnikom pribavio je dobar glas i poštenje, ne zatajivanjem njihovih griehah, niti zahtievanjem podle lojanosti u politici; dapače baš protivnim načinom, naime postupajuć nemilice proti podmitljivosti, koja bješe zavladala, namještajuć samo sposobnjake u istinu lojalne; a s druge strane braneć činovnike od svake samovolje njihovih starijih. U svom od sabora odobrenom „Verwaltungsediktu“ ustanovi potanko, kada je prosto činovnika premjestiti, kada odpustiti ili u mir staviti. Tako si je kralj pribavio vjerne sluge, a ne robove. — U državno gospodarstvo uveo je izgledni red; svojim pravom umaljivanja poreza služio se je punom mjerom i opet je tako gospodario, da je bio svake godine dohodak veći od troška. Ovaj suvišak pako nije potrošio na kojekakve ništetne igračke, nego ga je uložio u podhvate, koji su zemlji nosili obilate kamate. — Nećeš zemlje naći, u kojem bi bili državne, kotarske i obćinske ceste u takvom redu, u kakvom su würtemberžke. A neima zemlje, gdje bi bilo toliko i tako dobro uredjenih školah, kao što u Würtembergu. Nebi čovjek vjerovao, koliko se tu troši na gimnazije, realke, obrtne učione, polytehnike i sveučilište u Tubingi, znamenitoj i za južne Slavene, jer je tu bila ponajstarija jugoslavenska tiskara. Würtemberg je malena zemlja, obsižuća samo 360 □ miljah sa $1\frac{1}{2}$ miliun stanovnikah, (dakle je tri puta manja od trojedne kraljevine); pak u Würtembergu ima svako selo svoju učionu. Svega skupa ima ih 2200, sa 240.000 učenikah. Osim toga ima ondje sveučilište, politehnika, množina gimnazijah, realkah, umjetničkih i obrtničkih školah.

U njegovoj državi su doista neodvisni sudovi, to će reći, da nesude onako, kako im se ozgor natukne, nego samo po zakonu i duši, nit se može koji sudac premjestiti, a kamo-li krenuti iz službe, zato što je liberalac; al se s druge strane strašno strogo postupa proti nemarnim, podmitljivim ili baš pristranim sudcem. Sudovi drže javno svoje sjednice, a parnice se razpravljaju ustmeno; kaznene (kriminalne) prestupke sudi porota (jury.)

Da vidimo sada, što je pokojnik učinio za podignuće gospodarstva u Würtembergu. Ustrojio je osobitu oblast, kojoj je jedino zvanje širiti gospodarski nauk i napredak. U Hohenheimu je stvorio glasovito gospodarsko učilište za veće i manje gospodare, a pridružio mu je tvornicu ratilah, veliko pokušalište, ovčarnicu itd. Za podizanje govedarstva i konjarstva uredio je u Malom Hohenheimu švajcariju i ergelu. Osim toga ima u Würtembergu gospodarsko družtvo s podružnicom u svakom kotaru. Svaki pučki učitelj mora jedanput preko praznikah (vakacijah) učiti u Hohenhei mu gospodarstvo, da može svoju mladež u ratarstvu poučavati; a hohenheimski učitelji putuju preko praznikah po zemlji, i poučavaju praktično gospodare. O trošku vlade se izdaje poučni pučki časopis za seljake, te se ovi nedjeljom i zimi u večer sastaju, a učitelj ili drugi pismeni čovjek čita im

ga ili pako druge knjige. Sam je kralj iz svoga džepa dielio svake godine nagrade za najbolje uredjeno gospodarstvo, za najveći napredak i za najznatniji izumak gospodarski. — Ovim nastojanjem pretvorio se je od naravi ne baš najplodniji brdoviti Würtemberg u jedan perivoj.

Najviše se je Vilelmo tim ponosio (a i pravo je imao), da je uviek vladao kao pravi ustavni kralj. Kao takov štovao je pravo slobodoumje i u državnoj službi. — U ratu je bio vrli junak, al upravo zato nije se u vrieme mira poveo za onimi vladaoci, kojim je vojska igračka, dakako neizmjerno skupa; s toga je bio kod njega veći diel vojske na dopustu. U mjesto toga gojio je znanost, te je pod njim postao glavni njegov grad Stuttgart središte njemačkoga knjižarstva. — Suvišnih troškovah se je klonio i u kraljevskom dvoru i u državi; nu gdje je trebalo podupirati koristan podhvat *(Unternehmen)*, tu je bio Vilelmo prvi, tu je bio upravo darežljiv. Tako se je pod njim dobrostanje Würtemberga na onaj stupanj popelo, na kojem prije nikad nije bilo; ljudi tu imaju tolike novce, da s mukom mogu dobiti za svoju glavnicu 4 posto kamate. Prištedjenim državnim novcem sagradio je sve würtemberžke železnice, što je falilo, to je dobio u zajam al pari uz $3^1/_2$ posto, nu železnice donose već sada 5 posto, te će se njihovim dohodkom za kratko dug taj izplatiti.

Kralj Vilelmo je živio vrlo prosto i bio je prama svakomu uljudan; al opet nije zaboravio na svoje dostojanstvo. Zato ga je narod iskreno ljubio, a svi su ga europski vladaoci štovali. Akoprem je svoju zemlju neizmjerno ljubio, te se je za njegova vladanja na visok stupanj državne slobode, materijalnoga blagostanja i svestrane prosvjete popela; opet je bio i pravi rodoljub, te je nastojao svom silom oko jedinstva i državnoga razvitka cieloga njemačkoga naroda.

Kako je živio, onako je umro, ili upravo samo usnuo.

U svojoj oporuci (testamentu) kaže, da su mu za života najmrzkije bile ceremonije i etiquette, zato neka ga bez ikakve gizde i svečanosti zakopaju. Završuje ju ovako: „Umirem kao pravi kršćanin, opraštajuć svim svojim neprijateljem, a hvaleć svojoj porodici za svesrdnu ljubav, svojim slugam za vjernu privrženost i revno izvršivanje dužnostih, a svojim podložnikom za vjernost i posluh prama zakonom. Živio sam jedinstvu, samostalnosti i miru njemačkoga naroda, a ljubio moj Würtemberg nada sve; blago mojoj domovini na viek vieka!" — Tko mu toga nebi vjerovao, kad je to cielim svojim 80-godišnjim životom potvrdio? — Laka mu zemljica!

Ovakvi su vladaoci najbolji uztuk i revoluciji i republici.

GLASONOŠA.

Službene viesti.

Vis. kralj. dalm.-hrv.-slav. namjestničko vieće blagoizvolilo je izviestiti vis. svojim odpisom od 24. Lip. t. g. hrv.-slav. gospod. družtvo o previšnjem riešenju predstavke glede potvrde predsjedničtva ovoga družtva, kako sliedi:

Njegovo c. kr. apošt. Veličanstvo dostojalo je previšnjim riešenjem od dne 2. Lipnja 1864. premilostivo potvrditi izbor vlastelina **Kolomana Bedekovića** i kanonika **Andrije Jandrića** za podpredsjednike hrv.-slav. gospodarskoga družtva; u obziru pak časti predsjednika i trećega podpredsjednika pomenutoga družtva odrediti, da se učini novi izbor.

O čem se slavno ravnateljstvo hrv.-slav. gospodarskoga družtva u smislu odpisa visoke kr. dvorske kancelarije od 11. Lipnja br. 2431. u riešenju tamošnje predstavke od 21. Sieč. 1864. br. 92. za dalnje družtvenim pravilom shodno postupanje ovim ubavješćuje.

Mèrzljak s. r.

— (Oglas.) Zaključkom današnje odborne sjednice urečena je XXI. **glavna skupština hrv.-slav. gospodarskoga družtva** za dan 23. Kolovoza t. g. u 10 satih prije podne. Sastanak taj bit će, kao obično, u dvorani narodnoga doma.

Predmeti ove glavne skupštine:

1. Izbor predsjednika i prvoga podpredsjednika.
2. Izviešća pojedinih podružnicah *a*) o ljetini, *b*) o množtvu vina, koje se u pojednih predjelih na prodaju nudja.

Za upravljajući odbor hrv.-slav. gospod. družtva

U Zagrebu dne 6. Srpnja 1864.

Petar Zoričić,
poslovodja družtva.

— (Obznana.) Dana 28. Srpnja držat će **djakovačka** podružnica hrv.-slav. gospodarskoga družtva svoju redovitu sjednicu u Djakovu, u kojoj će se *a*.*) izabrati poslanici za XXI. glavnu skupštinu hrv.-slav. gosp. družtva, *b*) sastavit odbor, koji će izraditi izviešće ob ovogodišnjoj ljetini, a ujedno o množtvu vina, koje se u pojedinih predjelih podružničkoga obsiega na prodaju nudja; zatim *c*) viećati će se o više raznih gospodarstvenih predmetih, koji su upravo sada na dnevnom redu, te će se zajedno sabirati zaostavši družtveni prinesci, kako za tekuću, tako i za prošlu godinu.

P. n. gg. članovi ovim se uljudno mole, da bi u ovu gospodarstvenu sjednicu rečeni dan u podpunom broju došli.

Ovom prigodom molimo svu onu gg., koja su pri djakovačkom područnom odboru prijavila za izložbu plodinah ili rukotvorinah, da bi svoje izložke čas prije u Djakovu predali, odkuda će se neodvlačno u Zagreb odpremiti.

U Djakovu dana 1. Srpnja 1864.

Dragutin Böllein, predsjednik.
Antun Šunić, tajnik.

*) Točke a. i b. umetnute se od uprav. odbora.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek**.

Broj 28. *U Zagrebu* *14. Srpnja 1864.* *God. XII.*

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću poši lja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Korist sušena povrća, osobito bućah.

U prvašnjih brojevih razložio sam svoje postupanje kod sušenja voća i povrća. O vrsnoći onako sušene robe uvjerilo se je lani samo gospodarsko družtvo; a ja ću ljetos nastojati, da usavršim svoje izkustvo u tom pogledu i da dotjeram, osobito u sušenju plemenitijih vrstih voća, do toga savršenstva, te će se moći natjecati naš ošap s inostranim i prokrčit si put po imenu u veće gradove, koji svejednako vole kupovati skupo inostrano suho voće nego naše. Nastajuća izložba dat će mi za to liepu priliku; a dalje svoje izkustvo priobćit ću mjeseca Prosinca gospodarskomu družtvu. Ovdje ću za sada dodati samo izvadak iz njeke gospodarske knjige, u kojoj se liepo razlaže korist sušena povrća u obće, a bundevah napose. Ovo bi imala osobito uvažiti braća naša primorska, štono se upravo sada s velikom nevoljom bore na svom golom kršu, a mogli bi ga zasaditi bućami, (jer ove rastu i na golietnoj stieni), ter bi ovako nabrali dobre hrane za zimu, i njom se prehranili, kad ih polje izda.

Kao što je važno za čovječanstvo, kada tko pronadje, da koja do sada neupotriebljena trava valja za hranu; gotovo isto tako znamenita je vještina ostavljanja *(Aufbewahrung)* živeža, jer se možemo u vrieme izobilja postarati za crne dane, kad nestaje hrane. Ovakva je vještina i sušenje povrća, koje je žalibože do sada slabo poznato, pak opet bi se njim puno nevolje zapriečilo, da se obćenito rabi. Ima tomu dobrano vremena, što su počeli u Englezkoj sušiti mlieko, s takvim dobrim uspjehom, da je onako sušeno mlieko, poslje godinu danah razmočeno, po gotovu tako tečno bilo, kao da si ga upravo sada namuzao. To je potaklo Franceze, te su pokušali, nebi-li se i povrće na veliko sušiti moglo (jer na malo se odavna suši); a ovi su pokusi vrlo dobro pošli za rukom. U prilično zgrijanoj pušnici (sušnici) vadi se iz povrća suvišan sok, te se onda ovo preša u hydrauličkom tiesku uz toplinu od 40—48 stupanjah 22 do 28 satih. U ovom tiesku stisne se 10 centih povrća tako, da nezapremi više od pol hvata mjesta; a kad se razmoči i vode napije, onda i opet nabrekne, te ga ima onoliko koliko i frižkoga, pak je i onako tečno i zdravo kao frižko. Svatko razabire, kako je ovo sušeno povrće važna stvar, osobito za brodove i za vojsku, kojim treba puno zdrave hrane, a da malo mjesta zapremi. Sušeno povrće drži se na zračnu zdravu mjestu vrlo dugo, dulje nego ukiseljeno, a opet nezadaje puno više posla nego kiseljenje.

U tom pogledu zaslužuju osobit pozor buće, najpače od stanovnikah krša; jer bundeve rastu veselo i radjaju obilato baš i na stieni i pećini, samo ako ih sunce grije i ako su zaštićene od sjevera. Tko ih želi ondje saditi, neka potraži medju pećinom mjesta, gdje ima 1 do 2 stope duboko zemlje; ako takvih miestah ondje neima, neka napuni poveće jame dobrom gnojenom zemljom, i neka ih zasadi mjeseca Svibnja (Maja) ili pak još prije, ako se više netreba bojati mraza, sjemenjem od bućah; svaku sjemenku neka posadi 2 palca duboko i 1 stopu razdaleko jednu od druge. Rastuće vrieže razkladaj sve naokolo, te će za kratko zastrti svu stienu svojim lišćem, a kasnije svojim plodom. Ove na kamenu ležeće buće netrebaju nikakve podloge, da se zaprieči njihova gnjiloća, kao što treba podmetati daščice ili ploče pod bundeve, ležeće na zemlji.

Ako tko ima zemljište tako kršno, da nevalja niti za pašnik, a kamo-li za oranicu ili vrt, opet ga može upotriebiti za bućnjak, te će onomu, koji se neplaši truda i muke, donieti puno bućah za svoju i marvinsku hranu. Evo kako ti treba postupati s ovakvim zemljištem! Izkopaj u njem 2 stope duboke, 1 stopu široke jarke, po 2 hvata razdaleko jedan od drugoga. Ove jarke popuni zemljom, što si ju našao, kopajuć jarke, medju kamenjem, i od drugud nabavio. Nego zemlju ovu moraš dobro pognojiti; jer bundeva, koja za kratko vrieme od njekoliko mjesecih toliko i tolikih plodovah izvesti ima, mora naći u zemlji dovoljne hrane. U ove jarke pomeći sjemenke od bundevah po 1 stopu daleko jednu od druge, a na velikoj suši polievaj ih više pu-

tah, da veselije rastu. (Gospodarski list je već lani razložio, da je staro (trogodišnje) sjeme od bućah, krastavacah i dinjah bolje od frižkoga.) Vrieže bundevah tako razloži, da se njimi zastre onaj prostor, što si ga ostavio medju dva jarka. One će ti tako veselo rasti, da će se sav onaj prostor od lišća i vriežah zeleniti, a krša ni vidjeti nećeš. Pod jesen ćeš š njega nabrati za čudo mnogo bundevah. O istini ovoga naputka osvjedočio se je po imenu i g. W. Urly u Bečkom Novom mjestu (*Wiener Neustadt*). Okolica ovoga grada je vrlo neplodna, jer se zemlja sastoji iz pruda; pak je opet g. Urly, postupajuć onako, kao što rekosmo, nabrao veliku množinu bućah. Naravna je stvar, da se ono malo zemlje u jarcih iztroši i izjalovi, ako se marljivo negnoji onimi stvarmi, iz kojih su bundeve sastavljene; jer ako i bundeva puno hrane vadi iz zraka, opet je mnogo pije i iz zemlje.

Ima siromašnih želirah bez polja: njim bi osobito koristilo tražiti onakva mjesta i saditi ondje buće za se i za svoju kravicu, koja će im od njih davati osobito mnogo a dobra mlieka. Jer želir neima uviek zaslužbe kod drugih gospodarah, on će dakle imati dosta vremena za pljetvu i zalievanje svojih bundevah, kojimi će moći hraniti sebe i svoju muzaru. Kako i kod nas ponestaje u mnogih okolicah ljudem zemlje za polje: treba im drugčije smišljati, kako će se pošteno prehraniti — pak evo im tomu shodna naputka!

Samo ću jošte jedno napomenuti: da bundeva, kao ni krastavac, nedozrieva lasno na vrieži, već ju treba ubrati i njeko vrieme na suncu ostaviti, dok neokopni.

Jos. Klempay,
ravnatelj pošte u miru.

Nov vinski tiesak.

Iz Podravine. Narod naš neće da zaostane za inimi narodi u obrazovanju i napredku. S toga odluči ljetos u glavnom gradu domovine naše Zagrebu veću, obilniju, krasniju a i koristniju zabavu pribaviti i učiniti, a to jest: **naša izložba**. Naša izložba, to će reći: predočenje svih naših najboljih domaćih plodinah, tvorinah i izumakah; predstavljenje naše marljivosti u gospodarstvenoj struci svakovrstnimi plodinami; predstavljenje našega napredka na polju obrtnosti i rukodjelstva; predstavljanje novih izumakah. — Ovo zadnje je uzrok, da se laćam pera, te premda sam u toj struci malo vješt, da napišem ipak koju tako radi važnosti samoga predmeta, kao takodjer i zato, da svratim u napried pozor obćinstva, osobito pako vlastelinstva i većih gospodarah, namjeravajućih doći na izložbu, na jedan po njih vrlo važan predmet.

Mogu kazati, da ovo kratko vrieme, što maleno i kukavno gospodarstvo vodim, uvidio sam, da je vino za nas glavna i ponajkoristnija plodina.

Njega dobro, liepo, čisto, brzo a i lako spraviti, to je mudrost i težkoća. U tom pogledu mnogo visi o **preši** ili tiesku. Naše preše u obće, na koliko su meni i kod većih gospodčijah poznate, neshodne su i nespretne. Neshodne su, jer na najvećoj za 24 sata jedva 50 vjedarah i to težkom mukom i sa više ljudih izprešati možeš; a nespretne su, jer ih nikamo nemožeš odpremiti i premjestiti.

Tomu zlu je hvala Bogu doskočeno. Mi u našoj Podravini imademo čovjeka, kojega će toga radi ne samo naša domovina, već i ostali evropski vinogradari štovati i slaviti. A taj jè mladji g. Ljudevit Šmidt, vlastelin dobra Dubovice (u bukovačkoj župi). Bivši vojnički častnik, nije badava po svietu hodio, nije badava novce trošio, već je gledao i nastojao, da nuz zabavu tjelesnu i duševne imade; gledao je, da što u inostranstvu znamenita imade, kod nas uvede, ako toga neima kod nas. Prispodabljanjem svake vrsti strojevah (mahinah) dovije se sretno svojim umom, te vlastitima rukama i svojim troškom načini, sad će biti već treća godina, umjetnu **prešu**, i to ne samo za grożdje, nego i za voće, do sad nevidjenu, i od svih dosadašnjih najpriličniju i najshodniju.

Da to stoji, izim mog osvjedočenja, izim iskustva istog izumioca, hoću za dokaz navesti inostrane novine, koje su već lani o njoj pisale. Tako: „*Allgemeine Land- und Forstwirthschaftliche Zeitung*“, organ gospodarkoga družtva u Beču, napominje taj novi tiesak u kratko pod naslovom „*Eine neue Weinpresse*“ te kaže, budući je ovo ponajbolji tiesak, a izumilac je izvadio na njega privilegiju, zato da će pomenuto družtvo nastojati ovu povlasticu kupiti, da se taj tiesak uzmogne razprostraniti. „*Tagespost*“ hvali takodjer i u zviezde kuje istu prešu.

U 17. ljetošnjem broju gori pomenutih bečkih gospodarskih novinah opisuje se isti tiesak sa slikom. No to je sve samo na papiru; a na izložbi našoj vidjet će se u naravi.

Evo preimućtvah toga novoga tieska:

1. Što može u $^1/_2$ ure 25 vjedarah sasvim čisto izprešati gdje nije potrebno pretakanje, a u 12 urah preko 100 vjedarah.

2. Što se ista preša veća ili manja, koliko čovjek imade vinograda, načiniti može.

3. Što traje više godinah bez popravka.

4. Što svatko njome ravnati može.

5. Što ju na kolih k svakomu mjestu i vinogradu dovesti možeš; a što je najviše

b. što dobro, liepo, čisto, brzo i sasvim lako bez velika troška i napora preša.

Takovim dakle izumom možemo se mi Podravci i svi Hrvati ponositi, i preša ta će biti i našoj izložbi na veliku diku; jer, kao što isti g. Ljudevit Šmidt kaže

nije na istoj londonskoj izložbi onakva tieska vidio. Zato nemogu ino, već potaknuti pozor sl. čitateljah Gospodarskoga lista, osobito pako vlastelinstvo i veće gospodare, da istu prešu točno pregledaju i nastoje, da koji našinac od g. izumioca Ljudevita Šmidta odkupi njegovu poslasticu, da bi se mogla u našoj domovini praviti. Neimajuć slike, nemožemo ju tako opisati, da bi opis naš bio posve razumljiv, zato ćemo ju samo u kratko nacrtati, da se vidi velika razlika medju njom i dosadašnjih vinskih tiesakah. Gotovo u svih sadašnjih prešah stoji vreteno uzpravo i osovno, te pritiskuje grozdje. U Šmidtova tieska je to drugčije. U njega su dva vretena, poprieko namještena, te se pomoćju kotačah od prilike onako okreću, kao što u tkalca dolnje vratilo; nego vretena ova netište poklopac od kotca (koša), već priteže čitav kotac i tako stiskaju grožđje, da se iz njega sav sok ociedi.

O vrsnoći ovoga ustroja uvjerit će se gospodari, kad razgledaju samu prešu u Zagrebu, gdje će i ostale polakšice razabrati i uvjeriti se svojima očima, kako se njom lasno preša grožđje.

Zvonjenje na oblake.

Čim se poviju po nebu crni oblaci, prva je dužnost zvonarova kod nas, da poleti tornju i zvoni što bolje može. Pa jao njemu, da to propusti, a da naspie tuča, nebi lje dobio svoga lukna! — Još za Bachove vlade bijaše izašla naredba, kojom se to upravo zabranjuje, te zbilja ima već kod nas poviše župah, gdje su razboriti župnici to zvonjenje dokinuli; a pravo učiniše. Nemože se doduše kazati, da zvonjenje privlači munju; ni to nestoji, da je žestoko zvonjenje uzrok, što je pukla striela u koju kuću i da grom nebi bio u nju udario, da se nije zvonilo. Glavni uzrok, zašto se ima zabraniti zvonjenje na oblake, jeste opasnost, koja prieti zvonaru. On je, zvoneć na oblake, u isto takvoj pogibiji, u kojoj su bezumni ljudi, skrivajući se pod drvo, da uteku od kiše. Grom se najvoli spuštati u visoke stvari, dakle u toranj ili drvo. Budić da je uže od zvona najviše mokro, kad se zvoni na oblake, a munja se obično hvata kovinah (metallah) i mokrih stvarih: to je onda očita pogibelj zvonarova, i doista zvonari vrlo često postradaju i svoj badavni trud životom plate. Tako su i nedavno javile novine, da je u selu Wörglu (u Tirolskoj) munja ubila četiri čovjeka na oblake zvoneća, a ovakvih primierah ima svaki čas. Ovu pogibelj ćemo razumjeti, kad se sjetimo, kako se je slavni Franklin domislio munjovodu *(Blitzableiter)*, to jest onoj željeznoj motki, što se namješta od zemlje do povrh krova, te se munja po njoj vodi u zemlju. Franklin je bio u oluji (buri) pustio zmaja od papira na dugačkom koncu u zrak, a na vrhu imao je zmaj željezni šiljak. Na jedanput stane se onaj šiljak žariti; Franklin se dosjeti jadu i pusti konopac iz ruke: u taj čas skoči iskra munje iz oblaka u šiljak, te spali zmaja i konopac. Isto tako dogadja se i zvonarom u vrieme oluje.

Čemu se dakle zvoni na oblake? — Jedni kažu, da se tim zvonjenjem prieči i ploha (plaha kiša) i tuča. Kad bi to bila istina, moglo bi se to zvonjenje opravdati; nu kao što niti znanost nenalazi nikakva saveza medju zvonom i oblakom; isto tako potvrdjuje i izkustvo, da je tuča više putah polja i vinograde potukla, dočim su zvonari, što su bolje mogli, na oblake zvonili; u zvonu neima dakle lieka od te nevolje. Al dakako ima zvonarah, koji, da spase važnost svomu zvanju, kada led, uzprkos njihovu zvonjenju, pobije polja, dokazuju, da je tomu uzrok koja vieštica, štono se je pretvorila u kakvu staricu. Dakle posvećen zvon djeluje na božje oblake, a neima vlasti na vražje vieštice: može-li takva šta vjerovati pravi kršćanin?

Drugi su opet htjeli opravdati zvonjenje na oblake tim, što budi ljude obnoć, kad nastaje oluja, neka budu spremni, kad koga nesreća zadesi, da mu priskoče u pomoć. Kad bi ovo bila istina, to bi zvonjenje na oblake bar obnoć bilo od njekakve koristi. Al kako znade spavajući zvonar, da nastaje bura? — Probudi ga vihar ili grmljavina; pa zar drugoga neće probuditi, nego baš samo zvonara? Dapače komu neprekine sanak niti žestoka grmljavina; taj će bogme sladko spavati, makar sva zvona zvonila.

Ima ih, koji misle, da se takvim zvonjenjem pozivlju pobožni kršćani na skrušenu molitvu, da odvrati od nas dragi Bog svaku nesreću. Nu tko se nesjeti Boga, kad grom tutnji i munje sievaju; njemu neće slabi glas zvona uzdrmati spavajuće duše.

Treći umuju, da se zvonjenjem zrak drma i tim se oblaci razpršuju. Nu kad bi se drmanjem i potresivanjem zraka zbilja mogli oblaci razpuditi, to bi trebalo jačega sredstva nego što je glas zvona. U Koruškoj doista palo toga radi od starine topove na visokih planinah. Al je korist i ove tutnjave vrlo neizviestna; dapače su u naše vrieme počeli nagadjati, da-li se pucnjavom-topovah neprivlači oluja; jer je zbilja u bitkah, gdje se je iz topovah puno pucalo (kao što n. p. kod Solferina, na Potomaku itd.) nadošla strahovita nepogoda.

Budić ovako zvonjenje na oblake ništa nehasni, a po zvonara je ubitačno: to su ga s razlogom sve prosvietljene vlade dokinule. Ovo je tim probitačnije, što je ovakov običaj, kao i svaka predsuda, vrelo drugih krivih i nekršćanskih pomislih. Treba dakle tu predsudu i kod nas dokinuti, da nam se inostranci nesmiju i nemisle, kao da smo Bog zna kakvi glupaci, kad još sve jednako zvonimo na oblake. Nego prije takvoga dokinuća trebat će stvar puku na široko razložiti i primjerim iz susjedstva dokazati, da to zvonjenje ništa nehasni, jer nije odvratilo tuče od dotične občine. Ovo je liepa zadaća za naše župnike i učitelje, pak im može goditi, kad ju srećno postignu; jer tko može vjerovati, da zvonar umie tuču odvratiti — on je kadar vjerovati i svaku drugu ludoriju.

GLASONOŠA.

Službene viesti.

Zemaljsko vojno glavno zapovjedničtvo prijavilo je dopisom od 19. t. m. br. 5634. odsiek 7., prepis dopisa bosanske pokrajinske vlade od 3/8 Moharema 1281./8. Lipnja 1864. br. 8, po glasu kojega dignuta je onostranim odpisom od 20. t. m. br. 9523 privremena zabrana izvoza žita iz Bosne u pokrajine austrijske države.

Što se priobćuje gospodarskomu družtvu znanja radi.

Od kr. dalm.-hrv.-slav. namjestničkoga vieća,

U Zagrebu dne 28. Lipnja 1864.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. *(Izložba.)* Izložbeni poslovi veselo napreduju i mi se možemo nadati sjajnomu uspjehu; jer se sada već znade, da je 1400 izložilacah prijavilo do 10.000 izložakah. Sve se je ovo potanko popisalo, te će se naštampati, a prvi diel toga popisa (kataloga) već je gotov, i sadržava og g. dra. Matkovića pomnjivo izradjen statistički nacrt trojedne kraljevine. — Mnogi izložci su već u Zagreb prispjeli, a pametno će učiniti svi dotičnici, ako se požure sa svojom pošiljkom; jer redjanje tih stvarih stoji puno posla i vremena te odbor nebi pored najbolje volje sve dovršio, kad bi mu predmeti stigli stoprv posljednjih danah pred otvorenje izložbe

— (Vrieme.) Kiša, što nam je ljetos toliko dosadjivala i gospodarom na livadah i u polju silnu štetu počinila, čini se, da je dospjela, jer evo već tri dana zasebice neima kiše u Zagrebu — stvar ljetos nečuvena. Nu opet kažemo samo „čini se;“ jer se čovjek ljetos neusudjuje ni za sutra proricati, kakvo će biti vrieme — tako je promjenljivo. A skrajnje je doba, da već nastane jedanput pravo ljeto; jer je vegetacija uslied hlada, što ga kiša donese, gotovo za mjesec danah zaostala i kod nas, a kamo-li drugdje, n. p. u Tirolskoj, ovdje bo su jošt ovih danah toliku studen imali, da je u Innsbrucku na 30. Lipnja snieg padao.

— Sinoćnja kiša, a današnji oblaci pomutiše ovu našu nadu o postojanosti liepa vremena.

Iz Iloka 25. Lipnja. Čitam objavu hrv.-slav. gospodarskog družtva glede kupovanja svilnih čahuricah, 1 funtu po 1 stot. a. vr. Kad čovjek uzme tu cienu, zaista može svaki bubar zadovoljan biti. Ali žalibože kod nas u Sriemu gotovo sami židovi svilne čahurice sakupljaju, i tako složno cienu od 1 funte na 25—60 novč. a. vr. ustanoviše. Pri takvoj cieni netreba se nadati razvitku svilarstva kod nas. Što više i prodavanjem sjemena svilačkoga velike prevare bijahu, i to kroz njeke židove. O toj prevari osvjedočih se za vrieme prodavanja sjemena. Ljudi se potužiše, da se jedva polovica sjemena leže. Tako slučajno se potuži jedna žena gosp. povjereniku sigurnosti. Isti gospodin donese sjeme, za leženje još ne spremljeno, gosp. liečniku S. u Ilok na izvidjenje, koji sitnozorom sjeme pregledav, naidje trećinu — što mislite! — makova sjemena. To je zaista nečuveno. Čovjeka srce mora boliti, kad pomisli: kakvi se sve gad u naš narod zavuko, koji ga jede i guli. Ako našim višjim vlastim do razvitka obrtnosti i narodnog gospodarstva leži, neka ozbiljnim okom svrne i na svilarstvo; inače će se to još u klici utamaniti, što bi Bogu plakat bilo. *(Slav.)*

Gospodarske viesti.

— (Živadarstvo.) Francezka županija (departement) Ain na glasu je radi svoga živadarstva. Ovdje se uhrani svake godine do 600.000 kopunah i mladih kokoših (poulard.) U glavnom gradu te županije Bourgu bijaše nedavno sajam (vašar) živadi s izložbom skopčan. Donešeno bje kopunah 6—10 funtih težkih, a mladih uhranjenih (pitanih) kokoših (najveće omilje Francezah) od 4—6 funtih, te se je prodavao komad od 1—5 forintih. Medju najvještije živadare dieljene su bile nagrade.

— (Liek od driskavice teleta.) Ovih danah smo kazivali, kako je driskavica opasna po telad i kako se može zapriečiti. Ako ti pako koje tele opet nazebe (prehladi se) i počne driskati, a ti uzmi mladih grančicah od neroda ili bagrena (*Akazienbaum*), skuhaj ih i podaj bolestnomu teletu onu vodu; ako to njekoliko putah učiniš, ozdravit će tele. — I staro govedče možeš ovim liekom izliečiti od te bolesti, samo što mu moraš više toga lieka dati.

— (Zima.) Glasovi o zimi neće da prestanu. Jošte na izmaku mjeseca Svibnja počinili su mrazovi puno štete: u Ugarskoj (oko Unga) pozeblo je onda voće, kukuruz i žito; u českom selu Prihovicah pako imali su na 25. Svibnja pravi saonik, jer je bi zapao snieg 2 stope visok, te se je poslie procesije sve sanjkalo na vjekovitu uspomenu toga dogadjaja, kojemu neima pametara.

Kućanstvo.

— (Da ti se meso neusmrdi.) Nastala je doba, gdje je težko uzčuvati meso za dugo, a da se nepokvari; što je osobito za selo velika neprilika, jer se ondje samo svake nedjelje frižko meso prodaje. Da ti ovakvo meso netukne, metni ga u lonac, dolij ga kiselim mliekom i čuvaj ondje, gdje svoje mlieko imaš, samo promieni svaki drugi dan kiselo mlieko, a ono, koje si odlio, možeš dati krmku ili ga drugčije upotriebiti. Ovako možeš uzčuvati meso i nedjelju danah, a da ti se ni malo nepokvari.

Trgovina.

U Zagrebu je žitni posao ograničen samo na mjestnu porabu, s toga se ciene jednako drže kao i prošle nedjelje, dapače novog ječma ponudjaju i po fr. 1.70 do fr. 1.85, a repicu posjednici drže po fr. 5.50 do fr. 5.75.

Slanina, mast i maslo nateglo je opet za fr. 2 do fr. 3 u cieni, jer je zaliha vrlo slaba, a odnos primjereno jak; isto tako je i s konopljom za užare, koja je prodana vrlo skupom cienom po kakvoći od fr. 30 do fr. 35 centa

Vino je nješto jače traženo, te ga je prometnuto do 4000 akovah; bielo novo od fr. 4 do fr. 5, staro od fr. 9 do fr. 10, crno novo od fr. 6 do fr. 7, staro od fr. 9 do fr. 11. Poradi neprestane kiše nagadjaju ljudi, da će ovogodišnji plod vinski biti lošiji od onoga prošle godine, zato bi vino lasno u cieni nategnuti moglo.

Sisak 9. Srpnja 1864. Ove nedjelje bila nam je radnja u žitnom poslu ovdje slabija od prošaste, jer špekulacija nije sudjelovala, nego su prodaje na same trošitelje stisnute bile, te tako je prodato

Pšenice 2000 vag. karavlaške 85 ft. težke po for. 4.38—40.
„ 1300 „ bosanske 82—83 „ „ „ 4.20—25.
Kukuruza 2000 „ „ for. 2 75, 90, 95. ponajviše s vode.
Liepa stara bosansk. i banatsk. iz žitnicah nedadu vlastnici jeftinije od for. 3. do 3.05.
Kukuruza 800 vag. hrvatska po for. 3. prodano
„ 400 „ „ cinkvantina „ „ 3.20
Prosa 400 „ „ „ „ 2.35 (Sidro.)

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

DODATAK

k broju 28. Gospodarskoga lista 1864.

Izložbena lutrija.

Na izložbu doniet će se puno svakojakih znamenitih stvarih, po imenu i svakojakih ratilah, orudja i strojevah; a velika bi šteta bila, kad bi te stvari opet iz zemlje otišle, ili neprodane producentu na vratu ostale. Al dakako su mnogi ovakvi izložci skupi, te neće lasno, pored sadašnje nestašice novacah, naći kupca. Ovo valja osobito za svakojake gospodarske strojeve, za koje bi veoma bilo koristno, da se kod nas udomaće; al to će samo onda, ako ih se naši gospodari jevtino dočepaju. Neznamo pako jevtinijega i shodnijega načina za to, nego što ga je podpredsjednik izložbe p. n. g. doktor Mirko Šuhaj predložio, a izložbeni odbor prihvatio, a to je evo ovakva lutrija:

I. Cilj. Prodajom srećakah (Lose) ima se sabrati poveća glavnica od 10—20000 forintih, te vaskoliki ovaj novac upotriebiti prigodom otvorenja predstojeće prve zemaljske izložbe jedino i izključivo za nabavu takovih izložakah iz gospodarskog, obrtnog i umjetnog *odsjeka, koji* bi bili po zemlju ili od osobite praktične *koristi*, ili pako koji su od pojedinih marljivih nu siromašnijih obrtnikah osobitom marljivošću i pomnjom izradjeni.

Kupnjom nabavljeni predmeti preći će ždrebanjem *(Verlosung)* u svojinu vlastnika izvučene srećke. Tim će se načinom uzčuvati zemlji svi važni, dragocjeni i upotrebljivi strojevi, orudje i ini predmeti; a domaći i inostrani izložitelji, moći će svoje izložke posve ili stranom prodati; dočim će se pojedinim vlastnikom srećakah pružiti mogućnost dobiti za neznatni iznos dragocjene i koristne predmete.

II. Ciena i broj srećakah. Svaka srećka stoji 5 forintih a. v., a srećakah razdati neće se izpod 2000, a ne preko 4000.

III. Začetak. Dne 15. Lipnja začeti će, a koncem Srpnja t. g. zaglaviti će podpisivanje; čim bude 2000 srećakah podpisano, izdati će se one udilj, ako do toga stigne jur zamoljena višja dozvola.

IV. Upotriebljenje. Po razmjeru svote, koja se razpačanjem srećakah dobije, imat će užji odbor, po glavnom odboru izložbe na to izabrani i ovlašćeni, za sve dobivene novce kupovati i nabavljati sgoditke *(Treffer)*, i to ovako, da:

a) Na svaku 20. srećku padne po jedan zgoditak; s toga ako se razpača 2000 srećakah biti će 100 sgoditak.
ako 3000 . . . . 150 „
ako 4000 . . . . 200 „

b) Da vriednost najnižjega zgoditka nebude izpod 20 for., a najvišega preko 1000 for.

c) Da se odmah, čim porotnici s presudjivanjem izložbenih predmetah gotovi budu, započeti imade kupovanje zgoditakah i to uz uvaženje mnenja po poroti izrečena.

d) Da se odmah svikoliki kupljeni predmeti označe kao takovi.

V. Ždrebanje. Iza kako na 4. Listopada proglašena budu odlikovanja pojedinim izložiteljem dopitana (kolajne i diplome), sliedit će na isti dan odmah i vučenje, tako, da će se iz jednoga kola broj srećke vući, a iz drugoga sgoditak. Ždrebanje preduzet će se javno pod upravom posebnoga odbora, a prije svega izlučit i predat će se glavnomu odboru izložbe sve neprodane srećke, tako da će sgoditci spasti samo na prodane.

Uspjeh ždrebanja oglasit će se odmah, a sgoditci ostat će na svom mjestu do konca izložbe (15. Listopada 1864.), te će se moći dići tek po izmaku toga dana. Svi izvučeni predmeti, koji se nebudu digli do 15. Prosinca, prodat će se na korist izložbene zaklade.

Po izminuću naznačenog roka (15. Prosinca 1864.) predložiti će odbor odredjeni za lutrijsko to poduzeće glavnomu odboru izložbe ne samo točan zaglavni račun, nego i izvorne srećke dobljene prigodom dignutih zgoditakah, našto će se tako zaglavni račun kao i svi ostali spisi, odnoseći se na ovo poduzeće, uvrstiti medju spise glavnoga odbora za izložbu, a pošto postupajućemu odboru odriešnica izdana bude, smatrat će se poduzeće svršenim, a odbor razpuštenim.

Odavde će svaki štioc razabrati, kako je probitačno lutrija ova ustrojena, kad evo svaka dvadeseta srećka mora dobiti. Tko dakle uzme za ovu lutriju srećku, kao da je uložio u drugu lutriju 500 forintih, gdje izmedju 2000 brojevah ima samo jedan sgoditak; ili kao da je uzeo 5000 srećakah po 5 novčićah. Ovakva izvanredno probitačna lutrija mogla se je dakako samo tim urediti, što se tu netraži osobiti kakav dobitak nego samo obća korist.

Nadamo se dakle, da će se štioci Gospodarskog lista obilato poslužiti ovom srećnom zgodom i kupiti pojednu srećku uz tako povoljne uvjete. Tko bi želio srećku ovakvu kupiti, neka to javi uredništvu Gospodarskoga lista, ono će ga poslužiti.

Popis plaćenih prinesakah i predplatah.

od 1. Travnja do 30. Lipnja 1864.

Molimo svu gospodu, koja su uz ovo vrieme u kakvogod ime gospodarskomu družtvu što platila, neka potraže, da-li im je to ovdje uvršteno.

P. n. gospoda

	for.	n.
Berkić Mijo	2	50
Matošić Adolf	3	50
Dra. Vancaš Aleksa	3	20
Kraljevice obćina	8	—
Jandrić Andrija	5	50
Prasnički Franjo	5	50
Učiona Sv. Nedelja	8	—
Fabijančić Mirko	6	—
Moisinger Samoilo	4	20
Apel Lovro	6	—
Miholić Ivan	8	—
Neuwirth Gjuro	8	—
Novotny Stjepan	10	—
Senčić Stjepan	4	—
Učiona Remete	3	—
Žulić Pavao	2	—
Čitaonica Varaždin	1	50
Grof Pejačević Pavo	9	—
Barbot Alois	5	50
Holjac Hinko	5	50
Kindersberger Ivan	3	50
Goricaj Stjepan	4	—
Jellačić Gjuro grof	19	—
Kokoulj Vid	6	—
König Dragutin	6	—
Učiona Sela u Zagorju	4	—
Belas Pavao	6	—
Učiona Maria Gorica	2	—
„ „ „	2	—
Bribir obćina i učiona	8	—
Magistrat Rieke	4	—
Klepać Tomo	6	—
Učiona Maruševec	4	—
Hrastovac milit. obćina	4	—
Švelec Vilko	19	40
Poša Škender	14	—
Tomeković Lavoslav	22	20
Jakić Antun	6	30
Jakić Antun	5	50
Ivanec obćina	12	—
Miković Ivan	6	—
Dobra obćina	8	—
Ravnagora obć. Magistrat	16	—
Zorić Martin	12	—
Kozić Antun	6	—
Županija varaždinska	11	20
Böhm Hinko	12	—
Pavić Stjepan	6	—
Perok Vatroslav	5	50
Csigahazy Lavoslav	6	—
Vaniček Franjo	6	—
Ivanović And. P. M. Dr.	6	—
Krömpler Pavao	2	75
Petrušić Ivan	6	—
Vinković Mavro	6	—
Voćin obćina	20	—
Čitaonica gor. grad Osjek	1	50
Mažuranić Josip	6	—
Šiprak Ivan pl.	5	—

	for.	n.
Haraminčićeva zaklada	9	76
Od rasteretnih glavnicah	244	13
Djakovo obćina	20	—
Drenje obćina	20	—
Lev. Varoš obćina	20	—
Semelec obćina	12	—
Belajec Vinko	12	—
Milde Ferdo	2	—
Kozić Antun	12	50
Švajcer Vjekoslav	11	20
Durbešić Augustin	6	—
Hellenbach Lazo baron	6	—
Šavor Josip	6	—
Valdec Stipko	6	—
Kos Slavomil	6	—
Kušić Franjo	2	—
Kovačec Andrija	2	—
Zenko Stanko	2	—
Farkaš Martin	2	—
Smoljanović Petar	2	—
Domjanić Dragutin	12	—
Ožegović Tito	18	—
Cvetnić Franjo	6	—
Rauter Mijo	12	—
Podružnica Sv. Ivan	—	48
Tuhelj obćina	12	—
Tuhelj učiona	12	—
Mrkopalj. učiona	16	—
Gjurašević Janko	21	—
Bubanović Ferdo	9	50
Skalar Mijo	4	50
König Dragutin	6	22
Kohar Josip	6	—
Breier Mavro	6	—
Dr. Muzler Josip	12	—
Medvedić Dragutin	6	—
Kovačić Franjo	6	—
Bošnjak Todor	6	—
Pastori Josip	6	—
Femenić Gjuro	6	—
Rušnov Antun	6	—
Švagel Ciprian	25	—
Križe Jakob	12	—
David Dragutin	6	—
Barabaš Šandor	6	—
Lambl Dragutin	25	—
Valpovo obćina	20	—
Brodjanci učiona	3	—
Hrkanovci učiona	8	—
Koska učiona	8	—
Šauer Ivan Nep.	12	—
Petrievci učiona	9	—
Poganovec učiona	12	—
Sarvaš obćina	12	—
Dalj obćina	16	—
Torbar Josip	5	50
Zoričić Petar	2	10
Angerer Karlo	5	50
Kalabar Franjo	5	50
Lenz Ivan	5	50
Vranić Antun	5	50

	for.	n.
Miholić Ivan	8	—
Verga Gjuro	6	—
Borovečki Bogomio	12	—
Cerovski Ognjoslav	6	—
Ferenčić Mijo	6	—
Fink Slavomil	6	—
Godl Dragutin	6	—
Tušak Josip	6	—
Govedić Martin	6	—
Halper Slavoljub	6	—
Jelačić Ladislav	8	—
Kašnik Pavo	6	—
Kiš Gavro	6	—
Keglević Oskar grof	6	—
Kiepach Nestor	6	—
Kirchlehner V.	6	—
Klemen Stjepan	6	—
Rukavina Ivan	6	—
Sartori Ljudevit	6	—
Strelec Franjo	6	—
Tompić Ladislav	6	—
Turk Janko	6	—
Vaizer Franjo	6	—
Varović Stjepan	6	—
Večerić Franjo	6	—
Verk Josip	6	—
Videc Franjo	6	—
Pruć Eduard	118	11
Novak Franjo	5	50
Muslia Mato	6	—
Radinović Dragutin	5	50
Šlosser Josip	5	50
Ambrošić Ferdo	4	—
Zoller Martin	12	—
Ludbreg obćina	75	—
Ludbreg obćina	25	—
Matković Grga	4	—
Antolek Dragutin	6	—
Kovačević Josip	6	—
Tompak Gustav	15	—
Hoch Franjo	6	—
Agnezi Antun	12	—
Celebrini Miroslav	9	—
Benčević Franjo	4	—
Babić Tito	20	—
Arešić Petar	5	50
Zagrebačka dvorana	1	50
Farkaš Šišman	6	—
Popović Anastas	5	50
Brkić Mijo	2	50
Beděković Kamilo	5	50
Božić Dragutin	2	—
Poturičić Basil	5	50
Bratelj Pajo	2	—
Bakar Magistrat	16	—
Cernadak Gjuro	5	50
Gavela Gjuro	5	50
Jakčin Andrija	5	50
Očić Petar	11	—
Perok Filip	11	—
Šimunčić Škender	27	—

Broj 29. **U Zagrebu** **21. Srpnja 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

O pomnožavanju voćakah sadnicami.

U Zagrebu. Postupak, štono ga gosp. Jarić u 24. br. „Gospodarskoga lista“ priobći o pomnoživanju voćakah, ponuka i mene, da ob istom predmetu koju progovorim.

Gosp. Jarić veli, da je najprije pokušao sadnice od bresakah saditi, a poslje da je opazio, da se mogu i druge voćke istim uspjehom saditi. Dà, pravo imade, sve voćke i šumsko drveće može se na isti način razplodjivati. A ne samo drveće, već sve bilje, sve cvieće *i sve grmlje*, u kratko, sve što vegetira; samo što jedno laglje korienje pušta, drugo pako teže; kod jednoga treba više truda i napora, kod drugoga manje, kako je sastav biljke njeżniji ili tvrdji. Nu ne samo da se bilje može sadnicami t. j. grančicami razplodjivati, već se može razploditi i korienjem, poput krumpira, dà, što je jošte čudnije, istim lišćem i šipurinami. Rašće se može nadalje množiti, kako je poznato, i položnicami (grebenicami); nu to nije najlaglje kod visokog i krhkog drveća; s toga tu treba osobito postupati, kao što ću niže saobćiti i razložiti.

Gospodin J. pita nadalje: „hoće-li sadnici, kad ponarastu, divlji ili pako pitomski rasti?“ — Ovi će, kada ponarastu, gotovo onakovi biti, kakove jim bijahu matice t. j. drvo, od kojega su uzete. Rekoh, gotovo, i to zato, što će, istina Bog, u prvoj generaciji ponješto različitiji i prostiji plod donašati od matice, nu ta je razlika tako slaba, da se niti neopaža, kao ni kod klinčića ili mjesečarke; nego kao što se kod ovih u daljih generacijah opaža, da postaju prostije od prvobitne matice, tako to biva i kod voćakah.

Sada ću pako još nješto o tom sadjenju navesti, što je neobhodno potrebno, da nebude trud zaludan.

Kada pomnažamo voćke ili koje mu drago rašće na taj način, to se strahovito njegovoj naravi protivimo, te ga silimo, da drugčije radi, nego što obično. Odrezav komadić grančice i usadiv ju, prodre joj mala kapljica tvarajućega soka kroz koru, povećava se malo po malo, sgusne se, zatim se premreži tananom, najprije crvenom ili bolje crvenkastom, poslje zelenom na tanko vlasastom kožicom, i pošto se ova razpuca, vidi se podpuno oko, iz kojega kasnije korienje raste. Odavde vidimo, kolike sile takovoj grančici treba, da to izvesti može. A da to laglje uzmogne, moramo joj u pomoć priskočiti, evo ovako:

Pravila kod sadjenja sadnicah u obće:

a) Neobhodno je potriebno, da usadimo sadnicu u zemlju, u kakovoj matica od naravi najbujnije raste; zatim mora zemlja sposobna biti, da čim više ugljična plina *(Kohlensaures Gas)* izvesti uzmogne, kao najbolju hranu bilja, s toga se mora zemlja lakim životinjskim i biljevnim gnojem pognojiti.

b) Obično zahtieva takova sadnica veću temperaturu od matice; jer toplina potiče u sadnici životne sile s nova i uzdržaje ih. Nu to jošte nije zadosta.

c) Toplina i potriebna vlaga mora da bude uviek jednaka, da se narav ničim u svom tegotnom poslu neprieči, i da joj se djelo neobustavlja.

d) Znamo, da sadnica malo ne svu hranu, dok korienje razvija, jedino dobiva iz zraka; nevalja dakle sadnici, ma iz kojeg mu uzroka, ako lišća imade, podrezati ga, jer je ovo glavno orudje, kojim si hranu privlači iz zraka; s druge strane moramo pare razvijajuće se iz tla što više koncentrirati i zajedno izparivanje bilja priečiti. To ćemo postići kod sadnicah u vrtu u zemlju usadjenih pokrivanjem slamom, a u lončić usadjenih pokrivanjem čašom ili staklenim zvonom.

Ova pravila moramo točno držati, ako hoćemo, da nam djelo dobro za rukom podje; dà, istu svietlost moramo ponješto ukloniti, da ugljičnu kiselinu prebrzo nerastavlja, što možemo postići staklenom čašom ili zvonom iznutra izbrušenim.

Sadnice nadalje nesmiju nad zemljom više od 2 do 3 oka imati, jer drugčije nisu sile u razmjeru prama potrebi, te kasnije ili nikada korienja nepuste.

Na taj način pomnožih množinu raznoga nježnoga i prostijega cvieća najboljim uspjehom, te ga zato mogu osobito cvjetarom što toplije preporučiti, koji žele milo cvieće najlagljim načinom pomnožiti; samo jim valja na pravila točno paziti, osobito neka kod nježnijeg cvieća rane zadate bilju melemom ili smolom dole navedenom odmah zamažu.

Glasoviti Agricola preporuča, neka se tako duga grančica odreže (i to čim bliže pri starom drvetu, a koso), da se može u polukrug saviti. Oba kraja te grančice sveži koncem, da u polukrugu ostane, umoči obadva kraja u topao vosak, te tako usadi grančicu, a poslje postupaj š njom kao što je gori rečeno. Nu da grančici, vežuć ju koncem, koru neranimo, valja ju prije papirom ili krpicom omotati, a preko nje konac vezati.

Ovim postupkom razmnožuju Niemci osobito tunje ili dunje, na kojih se poslje kruške mogu očiti (okulirati).

Proljeće je najprikladnije vrieme za sadjenje sadnicah; nu možeš ih sadit s dobrim uspjehom i cielo ljeto.

Ovo kano dodatak k postupku g. Jarića.

Sada ću pako reći koju o voćnih položnicah ili grebenicah.

Lasno je polagati voćke nizke i gibke, kojim se mogu grane saviti do zemlje; a mučnije je to kod visokih, kojim grane nemožeš privesti k zemlji.

Od nizke voćke prigneš granu, od koje želiš, da korienje pusti, utakneš ju u zemlju i pritvrdiš. Pazi da zemlja bude uviek vlažna.

Za visoko i krhko drveće ima više načinah. Kod drveta, koje laglje korienje pušta, dovoljno je granu omotati vlažnom mašinom ili krpom ili zemljom u krpu omotanom i oko grane ovitom. Kod bilja, koje teže korienje pušta, treba za to posude.

Navadno se upotrebljuju lonci zemljani, koji se dadu na jednoj strani odkriti ili koji su u sredini prepiljeni. U jednom i drugom slučaju metne se grana u takav lonac, sklope se obje strane, te se vežu najprije žicom medju sobom, a onda se pritvrde o granu.

U najnovije doba pako upotrebljuju olovnu ploču, koju oko grane svijaju tako, da krajevi toga svitka upravo pristaju uz granu, u sredini pako da je svitak deblji i prostraniji. Tko bi pako htio ovako raditi više za zazabavu, neka upotriebi staklene ploče, spojene olovom, što se kod prozorah rabi, pa će moći vidjeti, kad korienje ponaraste. Nu, jer je to preskupo, zato se staklo nemože na veliko preporučiti.

I ovdje je neobhodno potrebita dovoljna vlaga.

Kod tog postupanja na veliko, ili pako kada se voćar plaši, da bi mogao na koju sadnicu zaboraviti, te bi mu se posušila, dobro je, da se zemlja još i vlažnom mašinom pokrije. Jošte je bolje u zemlju oko grane metnuti vunen trak, i utaknuti ga u posudu s vodom pod stablo postavljenu; jer će vlaga po vunenom traku u zemlju na grani dospievati, te se tako netreba pobojati, da će se posušiti.

Takovu grančicu nevalja prije od starog drveta odrezati, dok joj dovoljno velike žilice nenarastu, pak i onda samo po malo, osobito kod nježnijih stvarih.

Jošte ima jedan način množenja drveća, spinjanje najme žicom. Nu o tom drugi put.

Evo kako se gotovi gori pomenuti vosak:

Pomieša se 1 funta najbolje i najčišće smole *(Jungfernpech)* sa $^1/_2$ funta mletačkoga terpentina; ta smjesa se tako dugo na vatri drži ili opetovano užiže i gasi, dok se ulje neizpari, a smjesa se poslje ohlade lasno posuši. K tomu se primetne $^1/_4$ funta voska, i $^1/_2$ lota smirne ili mirhe *(Myrrchen)* i aloje.

Agricola preporuča za nježnije bilje, da mjesto smole uzmemo Gummikopal, nasuprot pako za prosto šumsko drveće netreba voska nit aloja.

K. K. G.

G. Jarić piše evo ovako nam o svom pokusu nadalje:

„U mom prvašnjem članku Gospodarskoga lista, o umnožavanju voćakah sadnicami rekao sam, da mladice ili grančice, koje se u zemlju sade, imaju biti do blizu stope velike. Ja sam se u tu stvar ovih danah još boljma uputio, te baš i opazio, da sam se prenaglio u mom računu, pokle ote sadnice netrebaju biti višje od 5 do 6 palacah (colah), izimice breskve; ove bo mogu tja do 10 palacah višine imati. Zatim treba, da te mladice $2^1/_2$ palca u sipku zemlju dodju, i pomljivo se pod večer zalievaju, te će povoljno napredovati.

Moram Vam još javiti, da ne samo breskve, nego i sve druge sadnice raznih voćakah — izim natipierke — žile dobivaju; breskve, trešnje, kruške, šljive, mušmule već dvanaesti dan dobivaju krasticu, a jabukove sadnice istom 16. i 20. dan.

Antun Jarić,
učitelj.

Zbornica.

U Sladoevcu. (Popravljanje zavrelice.) Uredničtvo Gospodarskoga lista pozvalo me je, da mu priobćim, kako se iz zavrelice ukusno vino opet načiniti može. Uslied toga iznosim pred Vaše obćinstvo svoje izkustvo.

Imajuć odprije vinograd u Hrvatskoj, bio sam više putah zlosretan, te mi se je vino pokvarilo. Badava sam sve načine kušao, kako bih takvoga bolestnika izliečio; sve što sam u knjigah našao, što od učenih ljudih čuo, sve sam to pokušao, ali iz jednoga zla na gorje nagazio. Promišljam jednoć sva sredstva, imajuć 15 akovah pošteno smrdeće zavrelice; svatko mi za nju kaže, da nije pod nikakov način za piće nikakovomu stvoru. Ja pak od same vinske biele loze (roždja) dam

dobro veliku vatru načiniti, da do kraja sve izgori; onda zavrelicu u kacu iztočiti, a lagav otvoriti, i onu žeravicu od loze, kako je bila, u prazni lagav gvozdenimi lopatami sbacati, brže bolje zatvoriti, i onda zavrelicu iz kace na tu živu vatru sipati. Lagav pun dobro zabíjem i u miru ga ostavim. Za tri nedjelje danah na burginski čep probam; ali u čudu se nadjem: eto liepa čista vina iz crne zavrelice, žuta kano zlato, neima nikakova zločesta mirisa. Gledam ga pretočiti, a neimajuć lagva, zamolim jednog čovjeka za bieli lagav. On odgovori, da imam zavrelice, da nebi nju pretakao. Indi š njime, da mu pokažem, što ću pretočiti. Kad vidi i proba vino glavom, dâ mi lagav, i ja 12 akovah čestita vina dobijem od 15; ali ni tu nisam štetivao, jer 3 akova muteži dao sam vinogradu, a čisto 12 dobra vina prodao sam u bolju cienu kupcu.

Još nješto o dozrievanju grožđja:

Imajuć vinograd još kao kapelan, motrio sam svakim načinom grožđje, i spazio, kako je na jednom istom čokotu grožđje, koje je na suncu, sladje, ljepše i ugodnije od onoga, koje je u sjeni; ovo ima više vode, tanju kožu, fali mu sladora i tvarih, što mu pravi ukus daju. Zato pokušam, kad je grožđje čisto mekano, list otrgati, i to sa drškom; a drugdje opet samo široki list otrgam, a držak od lista ostavim. Što sam sa držkom otrgao, uštrojio sam lozu i neplodnu učinio; a gdje sam samo široki list oštipao, a držak ostavio i tako suncu put načinio u grožđje, ovo je mnogo bolje zrelilo, a loza je za buduću godinu plodna ostala. Ali će štioc kazati: „to je danguba i posao.“ Moj brajane, bez posla ništa nije više na svietu, neživimo vrieme Noema, neraste vino od naravi. Ako smo radi dobru pokriepnu kapljicu gutati i jošte koji novčić za nju dobiti, valja nam se mučiti

Josip Tušak,
župnik.

Iz Fužine. (Pčelarstvo u Primorju.) Čitajuć mnoge zanimive članke o gospodarstvu, koje nam naš izvrstni Gospodarski list donosi, a k tomu jošte i različita izviešća, kako u pojedinih okolicah napreduje budi ljetina, budi voćarstvo itd., — neda mi se na ino, već da i ja (kao prijatelj pčelarstva) proslovim koju o pčelarstvu, kako ono ove godine kod nas stoji.

Ponajprije napomenut ću, da ovdje u našem gorskom kotaru skoro svi pčelari svoje pčelce pod jesen k moru prenašaju, gdje i zimuju. Uzrok toga prenašanja je, što u ovih brdovitih krajevih nastaje prerano studena jesen, a kasno ugodno proljeće; toga radi naše pčele ovdje nikakove paše neimaju.

U ove pako dvie dobe imaju pčele u Primorju pod blagim podnebjem, gdje osobito njeka vrst travo do kasne jeseni cvati, dovoljne paše tako, da se upravo i loši pčelci kadkad poprave i ojače. Ali niti u Primorju nije uviek jednako za tu pašu, osobito u sušnoj godini, kao što je prošasta godina bila. Tužno i žalostno proljeće osvanulo je dakle ove godine mnogomu našemu pčelaru. Nečuvena je stvar, koliko je prošaste zime u istom Primorju poginulo naših pčelacah. Njekojim pčelarom, koji su imali za posad do 80 panjevah, ostalo je jedva deset, koji su imali po manje, ostali su na posve malom posadu, njekoji pako bez svega. Uzrok toj nepogodi kriva je naravno prošasta sušna godina, jer je u Primorju sve bilo izgorjelo, te pčele nisu za zimu skupile dovoljne hrane.

Pripomogla je ovom poginuću pčelacah i velika studen, pak i bura, koja je nesamo ovdje, nego i u Primorju njekoliko kućah razkopala. Ali neka mi njekoji naši pčelari nezamjere, što im se usudjujem reći, da su jošte slabo vješti u toj gospodarstvenoj struci, i to jedno zato, što osobito u sušnoj godini, loše pčelce k moru nose, koji im tamo i poginu radi pomanjkanja paše i hrane. Oni bi radi imati i kokoš i jaje, pak ostanu bez obojega; — mjesto da u sušnoj godini loše pčelce kod kuće sdruže s jakimi, nose ih u Primorje posebice, a donose kući u proljeće od mora pčele u torbi t. j. prazne satine.

Imade i više manah kod njekojih ovdašnjih pčelarah, koje bi lako odstraniti mogli; a kako bi se to polučiti moglo, neka bude do druge prigode.

Kako pako pčelarstvo u našoj Krajini, u Zagorju i Posavini stoji, želio bih vrlo rado znati; nebi-li koji ondašnji pčelar dobrotu imao sa njekoliko riečih oglasiti se u Gospodarskom listu?

Dane Rendulić,
učitelj.

Preimućtva bajatna kruha.

Toplo pecivo hudi čovjeku u svakom pogledu i puno ima primierah, da su ljudi uprav poginuli, i to uz strašnu bol, pokle su se najeli topla kruha. Nego ni onde, kad ohladne, nevalja kruh takov za jelo onako, kao hljebac, koji je već dva tri dana ležao, to jest bajatan ili star kruh. Dugotrajnim i svestranim iztraživanjem pronašlo se je, da bajatan kruh za trećinu bolje hrani od frižka, to će reći, da u kući, gdje vlada običaj, da se kruh nesmie načeti, dokle nije dva dana ležao, isto množtvo brašna dotječe za tri mjeseca, koje se u kući, gdje se frižak kruh jede, potroši za dva mjeseca. U povećih dakle kućah, gdje se obično 30 vaganah žita za godinu potroši na kruh, može se ovim jednostavnim sredstvom uz godinu prištediti 10 vaganah, što će bogme svaki gospodar i u kesi i u žitnici osjetiti. — Uslied ove prokušane istine nesmiju pekari u zemljah, gdje se vlada svestrano brine za blagostanje naroda (kao što n. p. u Saksonskoj), prodavati pekari frižka kruha, van ako to tko naročito zahtieva.

GLASONOŠA.

Službene viesti.

— (Poziv.) Dne 1. Kolovoza t. g. držat će se sjednica gospodarske podružnice velikogoričke u Velikoj Gorici u 9 satih prije podne, u koju se sva p. n. gospoda članovi ovim pozivlju.

U ovoj će se sjednici a) urediti i konačko konsolidirati isto družtvo podružnice, b) izabrati poslanici za buduću XXI. glavnu skupštinu hrv.-slav. gosp. družtva, c) sastaviti odbor, koji će izraditi izviešće ob ovogodišnjoj ljetini, pak i o množtvu vina, koje se u obsegu ove podružnice na prodaju nudja; d) napokon viećati o raznih gospodarskih predmetih i posebnih predlozih.

N. Folnegović,
tajnik podružnice.

— (Oglas.) Svim onim, koji žele dobiti ovlast za samostalno vodjenje šumskoga gospodarstva, i položiti državni izpit o šumarstvu, propisani naredbom obstojavšega c. kr. popečiteljstva za rudarstvo i zemljedjelstvo od 16. Siečnja 1850. (zemaljski vladin list br. 36), stavlja se do znanja, da imadu svoje dotične, potrebitimi svjedočbami podkriepljene molbenice podnieti najkašnje do konca mjeseca Rujna t. g. ovomu kr. namjestničkom vieću, i to, ako su u službi javnoj, putem predpostavljenih oblastih, inače putem naljежne političke oblasti.

Da se komu dopusti položiti državni šumarski izpit, treba da dokaže:

1. Da je navršio dvadeset i drugu godinu života.
2. Dobro i pošteno ponašanje.
3. Sposobnost, i to:

a) da je svršio dobrim uspjehom nauke u kakovom javnom šumarskom učilištu, a zatim da se je neprekidno dvie godine praktično vježbao, uzamienice u izvanjskoj i unutrnjoj šumarskoj službi, ili

b) valja da dokaže, da ima ona predtečna znanja, koja se iziskuju, da se tko primi u javno šumarsko učilište, i da je proveo pet godinah baveć se teoretično praktičnimi poslovi šumarstva.

Vrieme i mjesto za polaganje šumarskoga izpita oglasit će se u svoje vrieme.

Od kr. dalm.-hrv.-slav. namjestničkog vieća
U Zagrebu dne 11. Srpnja 1864.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. (*Govedja kuga.*) U zagrebačkoj županiji nestalo je, hvala Bogu i revnosti dotične gospode, sasvim govedje kuge; ako se k nam nije dovukla iz križevačke i gjurgjevačke krajine, gdje jednako biesni. A dovući se je lasno mogla, jer se je ovih danah u Zagrebu držao marvinski sajam bez ikakva opreza, te je onamo dovedeno marve sa svijuh stranah domovine. Da je tu moglo biti i okužene marve, pokazalo se je nedavno u bližnjem Sv. Ivanu, kad je bila ondje govedja kuga pukla, zato što je njeki mesar marvu klao, za koju se je pronašlo, da je došla iz okuženih okolicah. Bijaše dakle i u Zagrebu učiniti shodne naredbe, kao što ih zahtievaju propisi o marvinskih pošastih, naime zahtievati od svakoga, koji dovede na sajam goveđče, da se izkaže obćinskom svjedočbom, da je zdravo. Što se je to propustilo, moć ćemo skupo plaćati, ako nas Bog neuzčuva. Mi ovo napominjemo, da budu gospodari na oprezu, najpače oni, koji su bili na zagrebačkom sajmu.

U Sesvete (kod Zagreba) nije prosto goveda na sajam dovesti.

— Izložbena lutrija, koju smo u prvašnjem listu svesrdno preporučivali, liepo napreduje. Do sada je podpisano podosta srećakah; odkuda se vidi, da ljudi razabiru veliku korist i probitačnost ove lutrije. I ta je nedvojbena; jer kod svake druge lutrije pridrži se za svoju korist ponajveći diel primljenih za srećke novacah, i vlastnici srećakah dobivaju samo malen diel toga novca u ime dobitka: ovdje se pako svi primljeni novci ulažu u zgoditke (*Treffer*), a tim se svi ti novci opet vraćaju. Pozivljemo dakle jošte jedan put naše štioce, neka nepropuste nabaviti si po jednu srećku uz tako povoljne okolnosti.

— (Vrieme.) Kada dvojica neznaju o čem da besjede, onda govore o vremenu. Nego ako gospodari ljetos puno divane o vremenu, nečine toga od bezposlice, već od velike brige. Kad nam se godier poslje kiše pomoli žarko sunce, uviek se nadamo, da će se sada valjda već jedanput uvremeniti. Tako smo umovali i danas 8 danah; nu sve badava, kiša neće da prestane, uprav i sada ide, dok ovo pišemo, akoprem je od Medarda minulo odavno 40 danah — što je najbolji dokaz, da ono pravilo o Medardovoj kiši nestoji. Netreba nam dokazivati, kako tolika kiša smeta osobito žetvi; nu ona hladi i zrak, na velik nazadak vegetacije. Kod nas je još kojekako; al naopako malo više na sjeveru: na mnogih mjestih Dolnje Austrije (oko Beča) istom je ovih danah vinograd cvatio: kakvo će to biti vino? — Nasuprot se hvale Primorci, da im ljetos polja i vinogradi dobro stoje i da se nadaju obilatu prirodu. Bog im blagoslovio!

Gospodarske viesti.

— (Hrušti.) Kao što se je proricalo, tako se i dogodi: neizmjerno množtvo hruštah pojavi se osobito u Českoj. Gdješto su se obćine postarale, da im doskoče, kupujuć pokupljene od djece hrušte. U samom Žatcu (*Saaz*) pohvatali su ih do 2 miliuna; u Postoloprtih, imanju kneza Schwarzenberga, nakupili su ih 20 miliunah, t. j. 800 vaganah, al najviše im nahudi mraz, što je na svrhi Svibnja pao, te je sva zemlja zastrta bila hruštovim. Nego je mraz taj i bilju nahudio. U Žatcu su krastavci (ugorci) ljetos dva puta pozebli, te je ciena sjemenu tako poskočila, da se je plaćalo 8 forintih za sajtlik.

Svaštice.

— (Mrtvački otrov.) Obće je mnenje, da nevalja puštati na mrtca muhe. Mnogi bi pomislio, da je to takodjer predsuda; al tu ima duboke istine. U svakome mrtvom tielu razvija se njeki otrov, nazvani njemački Leichengift, koji je tako ljut, da kad od njega ikoliko dopre u čovječju krv, čovjek umire. To se dogodi ovih danah u Njemačkoj. Ostavili su mrtca za dugo nezakopana, da se nebi živ zakopao, što se je već više putah dogodilo. Ovo su dakako mudro učinili; al su propustili mrtca pokriti. Mušica, koja bješe na mrtca sjela i žacnula ga, odleti na diete blizu stojeće i ubode ga. Za kratko diete oteče i za dva dana umre: očevidno je mušica mrtvačkoga otrova djetetu rek bi uciepila. — Trebalo bi dakle i u pogledu mrtvacah oprezno postupati, da se ovakva nesreća zaprieči.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek**.

Broj 30. **U Zagrebu** **28. Srpnja 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč. ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošlja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Nauka o gospodarenju.

Piše ravnatelj Dragutin Lambl.

A) Uvod. Opis razmierah imanja.

III. Razmjeri dobra.

(Nastavak.) *)

23. Glavni razlozi, po kojih se ravna gospodar, kad odredjuje težitbu i obhodnju za svoju njivu, tiču se rodnosti oranicah i uharne prodaje plodinah. Ako u tlu ima puno crnice iliti prsti *(Humus)*, to se može više putah zasebice težati bilje, zahtievajuće obilatu snagu, naime žitovnice i okopavine. Tko neima baš bujne *zemlje, nego* ima opet prilike za nabavu jevtina gnoja, n. p. blizu grada iz mesnicah, gostionah, konjaničkih stajah itd.; ili pako gospodar dobivajući iz svojih tvornicah (n. p. iz sladorane i pivare) puno gnojiva, naime pepeo, svakovrstne soli i otražke (*Abfälle*); ili napokon ako ima množtvo gnoja od hranjenikah (pitanacah) — onda može i slabije tlo poboljšati, pokrepljivati i na veću, dapače na izvanrednu plodnost siliti.

U ovakvih slučajevih netreba da polje leži na ugaru ili da se posije biljem, namienjenim obično slaboj zemlji; već je probitačnije, uz naprestano nadoknadjivanje rodne snage jakim gnojenjem, sijati ono bilje, koje najveću korist donosi, makar i višeputa zasebice, na istoj oranici. Tu neima onda nikakve pravilne obhodnje, jer se gospodar ravna svake godine samo po jakosti tla i po množtvu gnoja, što ga ima, tražeć prema tomu što veću korist. Tko ima n. p. sladoranu, taj sadi 1. pšenicu (zagnoj.), 2. burak, 3. burak, 4. ječam, (zagn.), 5. burak. Komu se plaća najbolje žito, taj sije n. p. 1. kukuruz (zagn.), 2 ječam, 3. pšenicu, 4. kukuruz (zagn.), 5. raž, 6. zob. Blizu gradovah, gdje se traži s proljeća rani korun, a u jeseni repa, sade n. p. 1. kukuruz (zagn.), 2. rani korun i potlam odmah repu; zatim kad se repa izvadi iz zemlje u jeseni jošte 3. ozimu raž, 4. korun, 5. kupus itd.

Buduć, da u tom težanju neima stalnoga reda ili obhodnje, jer se gospodar ravna samo po množini gnoja i po kupcih plodine, to se ovo zove težitba slobodna.

Slobodna je težitba vrlo uharna, kad imanjem vlada uman, pametan i marljiv gospodar, vješt nesamo razboritoj porabi zemlje, već i trgovini, imajući dosta sriedstvah za dovoljno kriepljenje oranicah, koje mu moraju neprestano ljetinu izvoditi. Ali je velika šteta po imanje, ako njim upravlja nevješt i nemaran gospodar, koji, hoteć gospodariti slobodno, pada u nered, te sisa zemlje, ne samo nestašicom gnoja, nego i korovom, jer se oranica obustavljanjem ugarenja nemože valjano očistiti i pljevela riešiti.

24. Gledeć na različnu veličinu imanja i na porabu različnih do sada navedenih osnovah moramo primietiti, da slobodna osnova bolje dolikuje manjemu, nego povećemu dobru; jer manji gospodar može porazmjerno točnije prigledati svakomu poslu na pojedinih predjelih, može laglje namaći potrebita gnojiva za manju površinu, i laglje promieniti i nadoknaditi usjev, ako zlo vrieme ili koja nezgoda štetu počini, može se u obće laglje kretati u svojem poslu. On radi u mnogom pogledu više kao vrtljar i poduzetnik, pa se koristi dogodjajem svakoga dana. — Za veća imanja prikladnije su redovite mjenbene osnove, za koje se unapried proračuna sve točno i koje se nadalje rabe više godinah jednakom obhodnjom, tim točnije, što stoje u savezu sa vršću i brojem stoke. — Ako pak ima na otih povećih imanjih pogledom na položaj i svojstva zemlje, nijednakih poljanah, il se uvedu dvie pače i tri osnove, il se načini njekoliko izvanrednih predjelah (*Aussen-Schläge*), koji se napose rabe, sad za krmu, sad za koje drugo potrebito bilje. Nego uviek treba gospodaru valjano udesiti razmjerje gospodarskoga bilja, koje želi svake godine gojiti, i ustanoviti takve osnove, po kojih mu je moguće prigodom elementarnih dogadjajah i svakovrstnih zapriekah

*) U brojevih 1. 2. 4. 5. i 6. bili smo počeli priobćivati ovaj nauk gospodarenja; nu stranom zato, da nedosadimo štiocem jednoličnošću, stranom, što imasmo i drugih važnih članakah, prekinusmo taj nauk, a sada ga opet nastavljamo. Ovom prilikom svraćamo iznovice pozor naših gospodarah na važnost ovoga predmeta, o kojem do sada nismo imali u našem jeziku knjige, te je opet nauka o gospodarenju duša ratarskoga napredka. Ured.

promieniti odmah i bez štete porabu jednoga ili drugoga predjela, i po kojih može vaditi iz različnih zemljištah najjevtinijim načinom najveću korist; najprobitačnija bo je ona osnova, kojom si sjegura gospodar nesamo za sada t. j. za jednu godinu, već i za budućnost sve to veći, tako rekuć rastući dohodak.

(Nastavit će se.)

Putovanje bilja.

Svejednako iztražuju ljudi divnu silu prirode; al su sve do sada malo toga proučili. Priroda se nesluži uviek samo čudotvornimi sredstvi, nego i običnimi, samo što im se čovjek nedomišlja; ona radi i darove svoje dieli i ondje i onako, da toga nitko neopaža, akoprem to pred našima očima biva. Izpitujmo samo malko, kako priroda sije sjeme od tolika bilja, što ga ima na svietu. Ona ima takodjer svoje sijače, te sije omaške i u red, kako joj se hoće; dapače više putah i priredjuje (*beizen*) sjeme kao umni gospodari, propuštajuć ga kroz želudac životinjah, iz kojeg izlazi neprobavljeno, nu za klicanje bolje priredjeno. Kolike se hoće vještine samo tomu, da se rasije sjeme, od svake biljke, i opet da nepreotme mah nijedna trava! Jer n. p. jedan struk (*Pflanze*) duhana ima do 40.000 sjemenkih; da sve ove sjemenke niknu, nebi ostalo prostora drugim travam. Da se primi sve sjeme od jedne lipe ili samo od hrasta, bilo bi od njega već u drugom koljenu šumah od više stotinah miliunah stabalah. Dapače da nikne svaka sjemenka od jedne biljke, blen ili bunika (*Bilsenkraut*) zvane, to bi već kod četvrtoga usjeva toliko bilo toga bilja, da za druge trave nebi ostalo prostora na zemlji.

Puno ima životinjah i drugih uzrokah, s kojih veći diel toga sjemena propada; nu opet dospievaju pojedina zrnca i tamo, kamo ih čovječja ruka nebi posijala. Kako priroda donosi tamo te sjemenke? Kakve su to sijače, štono se njimi za taj posao služi? Vjetar i voda. Kad bura duva, kad vihar, što prednjači oluji, sve u zrak diže i na sve strane raznosi: onda sije priroda; i dočim se mi ljutimo ili plašimo, ona razdjeljuje svoje darove po zemlji. Onda se s prahom diže u vis nebrojeno množtvo svakojakoga sjemenja i klicah, te leti s vjetrom na daleko; a kad se vjetar utiša, pada kamogod, a prah ga pokriva, te mu je mjesto mekote. Ovo lećenje je tim laglje, što premnoge sjemenke imaju kao krilo ili po koju dlaku, ili su vunom omotane, te tako mogu i bez vjetra za dugo lebditi u zraku, a kamo-li kad bura puše, koja ih kadšto raznosi za čudo daleko od rodnoga mjesta. Ovako su se po imenu po Francezkoj razplodile u novije vrieme tri odprije sasvim nepoznate trave, naime kanadska hudoljetnica (*Erigeron canadense*), zimski zviezdan (*Aster brumalis*) i pupaljka (*Oenothera biennis*). Ovako se svake godine na daleko rasija nebrojeno množtvo svakojaka dlakava, krilasta i perasta sjemenja, po imenu od breze, javora, briesta, topola, zatim sitno kao prah sjeme od maha, lišajah, slezinice i rutice (*Asplenium Ruta muraria i Trichomanes*), te ga vjetar nosi na vrh kućah, tornja ili pećine, i na naše veliko čudo vidimo, da ondje do godine ove trave rastu, akoprem znamo, da ih tamo čovječja ruka nije posijala. U tom pogledu je osobito zanimiva artićoka. Prava joj je domovina južna Španjolska; u Ameriki je prije nije bilo. Nego okolo god. 1769. dospjelo je njekoliko zrnacah njezina sitna sjemenja u Ameriku (pripovieda se da su tamo došle u magarećoj dlaci). Budnć im je pako tlo južno-amerikanskih pustarah jako ugadjalo, to se je artićoka sama od sebe za kratko tako razplodila, da kod ušća rieke la Plate na prostoru od 200 □ miljah neraste dan danas drugo do artićoka i njeki drač. Ovdje valja jošte napomenuti kišu od sjemena. Više putah se je već dogodilo, da je vjetar sobom ponio i daleko odnio ne samo kao oblak od praha i plodnoga praška nego i od pravoga sjemena, koje se je primilo i raslo.

Da vidimo sada rieke i more. Netreba dokazivati, kako u vodu pada sjeme s johe (jalše), nad potok nadvedene, te ga voda na daleko nosi, dokle ga nebaci gdje na brieg, ter ondje odraste drvo iz njega; još više razprostiru poplavice koristne i hude trave, ter onako dospieva bilje rastuće na vrhu visokih planinah u pukle ravnice. Isto tako radi i more. Više putah je već doplovilo morem iz daleke Indije kojekakvo sjeme u hladnu Norvegiju, te je ondje i niklo, nego nastavša studen ga uništi. Ovo se dogadja njemačkomu bilju na obali švedskoj, francezkomu i španjolskomu na englezkoj, a afrikanskomu u Italiji. Žličarka danska (*Cochlearia danica*) raste samo u Danskoj; nego u početku ovoga stoljeća našli su je u veliku množtvu na obali meklenburžkoj. U velikom moru pojavljaju se svaki čas novi otoci od koraljah. Za kratko se na njih vide kokos-palme: tko ih tamo donosi? Zaista samo more. Ovako ima na novih otocih Gallopagos zvanih 145 vrstih bilja, koje je onamo očevidno more donielo.

Kako razprostiru životinje mnoge trave, to nije tako važno, al je opet znamenito. Osobito treba ovdje napomenuti njeke sisare (*Säugethiere*) i ptice. Vodene ptice nose sjeme s jednoga briega na drugi; selice iz jedne zemlje u drugu. Znamenito je, da gdjekoje sjeme brže niče, kad prodje kroz utrobu životinjsku. To su opazili Englezi kod gloga. Sjeme od gloga treba kadšto dvie tri godine dok nikne; Englezi hrane toga radi svoje pure glogovim plodom (gloginjami). Pure nemogu dakako tvrde koštice gloginjah probaviti, nego kad ove prodju kroz purinu utrobu i onda se posiju, niču vrlo brzo. Ovo neka pamte naši gospodari, želeći glogovu živicu iz sjemena izvesti. — U Cejlonu ima osobitih pticah, koje jedu plod od koričnjaka (*Zimmetbaum*), a ovakvo sjeme niče onda takodjer vrlo brzo. Zato ove ptice, njeka vrst drozdovah, u velikoj su ljubavi kod Cejlonacah. Isto tako razplodjuje na Žavi kavu njeka životinja nazvana *Viverra musanga*: ona jede jagode od kave, pak neprobavljeno sjeme, kad prodje kroz njezinu utrobu, prima se vrlo lasno.

No najdalje u razprostranjivanju koristna bilja po razdalekih zemljah dotjera čovjek. Naš krumpir dolazi iz Amerike. Sve vrsti žita, pasulj, grašak i heljda došle su iz Azije; za zob je već Homer znao, a raž je stoprv za cara Galena u Grčku donešena. Iz Europe su opet ove koristne trave prenešene u Ameriku, gdje odprije nije bilo nikakva žita niti govedah. U Mexiku je prvu pšenicu posijao njeki crnac Cortezov; a u Quitu franciškan Rixi. — Kukuruz je izprva samo u Indiji rastao, a sada je po svem svietu razprostranjen.

Ovdje ćemo napomenuti njekoja stabla, od kojih dolaze sva slična drveta. U botaničkom vrtu u Parizu živi jošte prvi nerod iliti bagren (akacija), što ju je Robin, vrtljar francezkoga kralja Henrika IV. iz amerikanske Virginije prije 200 godinah u Europu donio, ter od onoga stabla dolaze svi naši nerodi, a biljari su to drvo u slavu Robina prozvali *Robinia*. — U Lizabonu je do nedavno živila matica svih kitajskih narančah (*Apfelsinen)* u Europi. — U njekom francezkom selu ima najstarija evropska murva (dud), godine 1500. onamo zasadjena, a njezinim sjemenom razplodjene su murve po cieloj Europi. Otac svih evropskih jablanah živi u Wörlitzu, kamo je na izmaku prošloga vieka dospio, te su grančicami od njega razplodjeni jablani po Evropi. Isto tako živi otac svih evropskih strmogledah (*Trauerweide*) u Englezkoj.

Sve je ovo navlaš razprostranjeno, ma koliko je toga čovjek nehotice razplodio! Sa žitom je togo puno k nam došlo: kukolja, modrice (sagafilja), turčinka, repulje, jadića neima nigdje van gdje žito raste. S rizem *(pirinčem)*, koji se od g. 1696. i u Italiji sadi, došlo je tamo puno nepoznatoga donde korova. Kadšto i ratovi pomažu razprostiranju gdjekoje trave; tako je n. p. u vrieme križarskih ratovah lan u Grčku donešen; a za sjegurno se zna, da su Rusi god. 1814., putujuć u Pariz, razprostranili njeku travu, nazvanu *Bunias orientalis*, po svoj Njemačkoj i Francezkoj, jer joj dotle nije bilo traga u ovih zemljah. Iste godine našli su množinu trave stjeničarke (*Corispermum Marzshalii*) kod Schwetzingena u Badenskoj, koje ondje odprije nitko nije vidio, jer samo kod Dnjepra i u Krimu raste; tad su se domislili, da je godine 1813. u Schwetzingenu bio ruski logor, te je nedvojbeno s ruskom vojskom i sjeme stjeničarke onamo dospjelo.

Jošte je znamenitije u tom pogledu francezko selo Le port Juvenal. U maleno ovo selo vozi se sila vune, donešene u Francezku iz svih stranah svieta, te se ondje pere i suši. Sad su francezki biljari opazili, da oko toga sela ima množina bilja, koje u ondašnjoj okolici neraste, nego baš samo kod pomenutoga sela. Potanjim iztraživanjem našlo se je, da tu ima bilja, ne samo iz ostalih francezkih pokrajinah, nego i južnoevropskoga, anatolskoga, afrikanskoga, amerikanskoga i australskoga. Ovako su i u austrijanskoj carevini i u Njemačkoj zamietili poviše travah, kojih ondje do sada nije bilo. Tako n. p. Artemisia Tournefortiana raste u Kaukazu, a nedavno su ju našli u Sondershausenu uz drum. Biljari neznaju ovaj pojav drugčije protumačiti, nego da je onamo dospjela koja sjemenka od te trave s bubomorom (*Insektenpulver*), koji se dobavlja iz Kaukaza.

Znamenito je i to, da u Ugarskoj u toploj vodi ribnjaka, koji postaje od ondašnjih toplicah, ima trava, rastuća samo u vrućih pokrajinah Egjipta. Na vrhu najvećega svjetskoga vatrometa, zvanoga Kilau-Ea, na njekom otoku južnoga oceana, raste naša domaća jagoda, koje u onih stranah nigdje drugdje neima. Na talijanskom otoku Ischii, gdje ima takodjer vatrometno brdo, našao je Schouw blizu njegova zjala u gorućem pepelu dvie trave rastuće u vrućoj Afriki i u Siciliji.

Tko će nam kazati, kako su sve ove trave u svoju novu postojbinu dospjele? Vjetrom, morem, pticom ili čovjekom?

Sve nas ovo uči, kako su se tako raznolike trave po svietu razprostranile, i kojimi se Bog sredstvi za taj posao služi. Sada se dakle nećemo čuditi, našav na svom polju više putah sila svakojakoga drača i korova, kojeg onamo nismo posijali.

Rodovitost voćke s nalamanja ogranakah.

Medju sredstva, kojimi se pomaže rodovitost voćke, ide nalamanje ljetošnjih grančicah, koje se ovršuje mjesecih Lipnja i Srpnja. Kao što svaki voćarski napredak dolazi iz Francezke, tako su se i ovomu postupku Francezi najprije domislili i s dobrim ga uspjehom upotriebili. Od onuda dodje ta domisao do Rajne, a odavde razprostrani se po cieloj Njemačkoj.

Ovaj postupak može se upotriebiti kod svake vrsti voćakah; nu kod pećkovnicah, po imenu kod bresakah i natipierkah (kajsijah), treba više paziti nego kod ostalih. Buduć da jabuke i kruške stradaju s nerodnosti više od ostalih voćakah, zato se i ovo nalamanje s najboljim uspjehom na njih ovršuje.

Da vidimo ponajprije, što će to reći „nalamanje ogranakah?“ Kad na voćki opaziš, da je inače zdrava ili baš bujna, samo što neće da rodi, nalomi sve mladice, to jest ljetošnje grančice, ili samo više njih, 2—3 palca daleko oda dna; nalomi, rekoh, nemoj ih dakle sasvim prelomiti i odkinuti, nego samo nalomiti, pak onako nalomljene ostavi na stablu, neka vise i dalje rastu. Tim se prieči bujnost grane; a da ju srežeš, samo bi ti još bujnije nova grana narasla. Na onako nalomljenoj mladici pako oživit će dolnja oka, al neće potjerati, nego će se u njih rodne grančice (*Fruchtholz*) za buduću godinu zametnuti. Istina, da voćka nije na oko liepa s ovih nalomljenih ogranakah, nu ta se ljepota nadoknadjuje dogodišnjom rodovitošću. U ostalom se samo kaže, da nalomljene mladice, koje sasvim usahnu, treba ukloniti.

Ako ovako nalomiš grančice mjeseca Srpnja ili Kolovoza, netreba ti voćke obrezivati ob ljeto, što inače preporučuju vrtljari. Ovim nalamanjem pomaže se i razvitak ljetošnjega voća, te će ovo biti puno veće i ljepše.

Nalomljene mladice nezadaju drugoga posla, nego kad nadodje mrtva jesen, sreži ih izpod prvog oka pod prielomom, gdje je kora sasvim zdrava.

Zamietilo se je, da s ovako nalomljenih ogranakah nestaje ušenacah i medljike (*Honigthau)*i to očevidno zato, jer u nalomljenu mladicu nemože sok navaljivati, buduć su prekinute cievčice, kojimi teče, i zbog toga sahnu ili malakšu nalomljeni krajevi. Ovako napućuje „*Pomona.*“

Ovaj je postupak vrlo jednostavan, te ga preporučujemo našim voćarom, osobito ljetos, gdjeno uslied neprestane kiše mladice neizmjerno bujno rastu; pak ako taj rast nezavarčimo i nezapriečimo, imat ćemo do godine puno granah, a malo ploda.

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. (*Izložba.*) Da se uvjerimo o stanju naše nastajuće izložbe, razgledasmo ovih danah kuću joj namienjenu. Tu je već sve priredjeno za izložke; za svaku vrst napravljene su primjerene police, kamo će se smjestiti. Jedna poveća dvorana primit će naša vina, druga razne vrsti žita itd. Ima za to 8 dvoranah spremnih, a jedno 14 sobah — što će valjda sve puno biti. Nu svatko će se i sam domisliti, kolik je to posao napuniti tolike prostorije i smjestiti 10.000 svakovrstnih predmetah, i to za jedno 14 danah. Zato bogme dotičnici od jutra do mraka rade, i buduć za to nikakve plaće neimaju, to nam se nemože na ino, nego izjaviti im već sada javnu hvalu, po imenu gg. podpredsjedniku dru. Mirku Šuhaju i izviestitelju Ferdi Devidéu. — Na prostranom dvorištu grade se staje za stoku, koja će se dovesti na izložbu. Kao što čujemo, bit će tu krasnih exemplarah, i tako će gosti, koji dodju na izložbu, imati šta gledati. A da će tih gostih dosta biti, vidi se odtuda, što su već sada u povećih gostionah naručene sve sobe za prve dane izložbe.

Lutrija izložbena napreduje takodjer liepo; do ovih danah prijavljeno je jedno 900 srećakah, a valjda će toga sve više biti.

— (*Govedja kuga.*) Tek što je strogim i točnim ovršavanjem živinarsko-redarstvenih naredbah za rukom pošlo govedju kugu u sv. ivanskom kotaru tako uspješno ograničiti, da su u Sv. Ivanu samo 2, u Topličicah 1, a u Blažkovcu 3 staje okužene postale, te su u svih triuh mjestih od 282 komada rogatoga blaga samo 22 glave oboljele, od kojih 1 glava ozdravi, 16 gl. parnu, a 5 gl. sumnjivih i 3 zdrave bješe ubite, a tim kuga sasvim ugušena — pojavila se je 23. Lipnja ta nesretna pošast u Dužici, kotara sisačkog, u kući tamošnjeg žitelja Mate Brodara.

Nego prva pojava pošasti bude žalibože po nemarnosti mjestnoga starešine i nehajstvu žiteljah sve do 17. Srpnja zatajena; za to vrieme se je miešanjem blaga na pašnjaku kuga do 20. Srpnja t. g. tako razširila, da je do sada u 9 stajah tog mjesta 16 komadah oboljelo, od kojih su 3 glave ozdravile, 8 gl. parnulo, 2 gl. bješe ubite, a 3 glave jošte boluju.

Unešena je pošast u to selo, koje lanjske godine od nje prosto ostade, iz vojničke granice, gdje je 15. Lipnja Mato Brodar na sajmu u vojničkom Belovaru 2 vola kupio i doma dotjerao, od kojih mu dne 23. Lipnja jedan oboli, nu ozdravi, a drugi poslje njekoliko danah takodjer oboli i parnu. Osim tih dviuh komadah oboljele su mu jošte 3 glave marve.

Za utamanjenje ote pogibeljne pošasti učinjene su sve naredbe, i da se takove što strože izvode, bude vojnička pomoć od 12 momakah zaprošena. *)

Dor. Franjo Millličić,
I. žup. fizik.

— (Vrieme.) Čudnovato ljetošnje vrieme daje nam i opet povoda, da prozborimo o njem koju. Dočim se u Parizu, i u samoj maglovitoj Englezkoj tuže na preveliku vrućinu, s koje će imati premalo krme; tužio nam se je ovih danah njeki gospodar, da nemože kositi svoje sieno, jer na livadi ima vode do koljena. A drugčije niti nemože biti, kad neprodje gotovo dan, a da nas više manje nenakvasi kišica, od koje je, osobito u gorskih okolicah, zrak tako ohladio, da je 7. Srpnja u gornjem Štajeru sila sniega zapalo. Da s ovakvoga vremena gospodarstvo natrag udara, stvar je naravna, nu jošte je gorje po okolicu, koju oluja stiže. Ovakva oluja biesnila je na dan Margarete, i to, koliko znamo, počevši od Salcburga preko Koruške, Štajerske, sjeverne Hrvatske i Slavonije, Banata i Erdelja, pa Bog zna kako daleko. Na ovom dugačkom putu je stranom vihar, stranom led sve poharao, i to ne samo plodine, već i drveta i kuće. Sve su novine pune strašnih izviestih o grozovitih posljedicah te oluje. Osobito su postradali štajerski vinogradi; na mnogih mjestih je ta oluja tako biesnila, da su ljudi u zdvojenju pomislili „eto sudnjega dana!“ Tako javlja Sedmica štaj. gospodarskoga družtva. A „Slavonac“ piše:

Nepovoljno vrieme nas je doskoro mučilo i život nam ogorčavalo, kiša, oluja, bura sa gràdom skoro svaki dan postojano trajaše. Prvo njekoliko danah je opet led potukao skoro pol kotara veličkog; svu okolicu pod planinom, zatim kotar daruvarski i opetovano njeke predjele kotara Pleterničkog i Begtežkog, pa tako su sada mal ne dvie trećine ove županije sasvim uništene. Sa strahom očekuje ljudstvo sudbinu svoju za zimu, gdje će, ako mu se u pomoć nepriteče, od gladi stradati.

A iz Levanjske varoši u djakovštini pišu:

Biesneći vihar pokrhao nam je 6. Srpnja dosta šljivovih debalah i granja, tuča ih koje izrani koje većim dielom otrese, vinograde nam do zla Boga sasvim pobi, kukuruze izčešlja, žitno klasje izlomi i u zemlju satjera, silne kiše vodurina mostove nam pokida, sieno pokošeno odnese, livade nepokošene poplavi tako, da bi se onud na čamcu vozit dalo; grom nam u crkveni toranj izvana udari.

Led nebijaše osobite veličine, ali toli obilan, da se je sve kao u pó zime bielilo, i da si ga još poslje jednog sata lopatom grtati mogao. Tako smo dakle sasvim potučeni; sad se ječmenim kruhom hrani i pij čistu vodicu, a reci: laku noć vince i rakija! . . . A kako ćeš porciju platiti? to je drugo pitanje.

— (Prinesci članovah gospodarskoga družtva.) Naše gospodarsko družtvo imalo je ljetos izvanredna troška, jer je na svom pokušalištu sagradilo mjesto stare drvene i trošne kuće liep dvorac, koji poljepšava cielo pokušalište. Nego tomu se hoće puno novca; a članovi gospodarskoga družtva zatežu odviše sa plaćanjem svoga prineska. Predlog učinjen u posljednjoj skupštini, da se zaostatci sudbeno iztjeraju, nije doduše prodro, zato što se je skupština uzdala u lojanost članovah, da će izvršiti dužnosti, koje su sami na se primili; nego se je u tom pogledu prevarila, te će morati valjda poprimiti stroge mjere, kad nikakve opomene nehasne.

— Izložitelji vina i inih tekućinah mogu dobiti finih francuzkih čepovah u ovdašnjoj trgovini Lovrenčića i Dolovčaka.

*) Nu, kako čujemo, nije dozvoljena sve do danas; što tim više žalimo, jer nam s toga velika pogibelj prieti, da će se kuga opet po domovini razprostraniti, buduć da u Dužici i u obližnjih selih puno ima rogate marve. Ured.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek.**

Broj 31. *U Zagrebu* *4. Kolovoza 1864.* *God. XII.*

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč. ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 80 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Nauka o gospodarenju.

Piše ravnatelj Dragutin Lambl.

III. Razmjeri dobra.

(Nastavak.)

B) Primjer ustrojbe imanja.

25. Razjasniv dosadašnjim opisom razmierah imanja različiti način težitbe oranicah, naumio sam predočiti občinstvu porabu navedenih osnovah praktičnim primjerom, a ujedno obrazložiti korist pojedinih osnovah i odabranih obhodnjah temeljitim proračunom težnih troškovah i dobitka od čitavog imanja.

Buduć da je ono dobro, što ga je grad Križevac ovdašnjemu gospodarsko-šumarskomu učilištu predao na 30 godinah u zakup, svojim položajem i svojstvom zemljištah, sad suhih i plodnih, sad močvarnih, neplodnih ili barem slabih i taštih, nadalje stranom blizu dvora ležećih, stranom više od pol milje udaljenih, veoma prikladno za porabu svih osnovah težanja: to sam odabrao za praktični primjer baš ovo dobro, u kojem se vježba naša mladež toli u polju, koli naukom i gospodarskimi proračuni u školi.

Priloženi zemljovid predstavlja pregled razredbe zemljištah u obće i razredbe oranicah, pogledom na različite osnove, napose. Po zapisnicih i katastralnih zemljovidih bilo je godine 1860. predano zavodu 120 jutarah (ralih) i 585 □° oranicah, 97 j. 985 □° livadah, 46 j. 538 □° pašnikah, 361 j. 5 □° šumah i grmlja, 3 j. 1586 □° vinogradah, 1 j. 330 □° bašćah, 7 j. 558 □° neplodnih zemljištah (cestah, jarakah i t. d)., zatim od županije murvinjak 1 j. 824 □°,

ukupno 639 j. 611 □°.

Od godine 1860. do sada radilo se je marljivo oko uredjenja svih strukah gospodarstva, krčenjem grmlja i šikarja, utemeljenjem povrtnjaka, rastila, loznjaka, voćnjaka, pokušališta, vinograda, hmeljnika, mlade šume.

Ljetos ima:

130 j. oranicah,
100 j. livadah (stranom još grmljem zaraslih i močvarnih),
320 j. šumah,
18 j. vrtla (povrtnjaka, rastila, loznjaka, pokušališta, travnjaka i voćnjaka),
1 j. 824 □° murvinjaka,
4 j. vinograda,
400 □° hmeljnika,
35 j. 980 □° pašnikah,
22 j. 1049 □° živicah i grmlja,
7 j. 558 □° cestah, jarakah i neplodnih zemljištah.
638 j. 945 □° ukupno.

Zadaća je gospodarenja, da se vi[illegible] zapuštena, ponajviše jako slaba i tašta, na sve strane grmljem, šikarjem, borovicom i kupinom zarasla zemljišta, u red stave i tako upotrebljavaju, kako to umno gospodarstvo dan danas zahtieva, i kako treba pokazivati težanje zemljė učenikom i občinstvu. Oto gospodarsko dobro je, pogledom na potaknute zapreke, naime množinu grmlja i šikarja i mršavost oranicah, prije nikad negnojenih, u istom stanju, u kojem i množina dobarah u južnoj strani carevine. Nego naše se tlo može popraviti i pomnjivom gnojitbom poboljšati, što osvjedočava uspjeh obradjivanja na onih predjelih, koji su se mogli dosad uz porazmjerno malen broj stoke pognojiti.

26. Razredba oranicah.

Sve gore navedene oranice razdieljene su, gledeć na položaj, na snagu tla, blizinu ili udaljenost i stupanj obradjivanja, na pet rudinah, na zemljovidu sa A, B, C, D i E označenih. Na svakoj rudini ima se rabiti druga težitba (*Kultur-Methode*), tako, da će biti zastupane sve glavne osnove težanja.

Prva je briga gospodaru, da si osjegura dovoljnu množinu dobre krme za svoju stoku, po imenu za krave-muzare, da mu se nemora klatariti po pašnicih, nego da se može hraniti u hlievu (štali), te će onda ostavljati gazdi gnoj kod kuće za pokrepu loših oranicah i uspješno izvodjenje svakovrstne ljetine. U tu svrhu počimljemo sa malom do duše, nego vrlo važnom i koristnom rudinom A, koja će nam — premda drži samo

6 ralih — prehraniti do 10 glavah rogate marve preko 5 ili 6 mjesecih. Jer trogodišnjim izkustvom je uvježbano, da ponajbolja krmna trava, naime m e t e l j k a (*Luzernklee*, *Medicago sativa*) ovdje dobro uspieva; zato je razdieljeno rečenih 6 jutarah zemlje na 12 predjelah po 800 □° iliti pol jutra, te će se rabiti jedna polovica t. j. 6 onih predjelah svake godine za izvodjenje zelene krme od meteljke, a druga polovica izvodit će drugu krmu po sliedećoj obhodnji:

1. godinu blitvu (u pognojenu zemlju),
2. „ ječam, (u koji će se posijati meteljka),
3. „ meteljku,
4. „ meteljku.
5. „ meteljku,
6. „ meteljku,
7. „ meteljku,
8. „ meteljku,
9. „ korun,
10. „ raž (pognojenu),
11. „ repicu,
12. „ kukuruz.

Premda meteljka može rasti na jednom te istom mjestu više od 6 godinah, pače 10 i 20 godinah zasebice, to je ipak probitačno, stegnuti ju na 6 godinah, jer ju potlam korov odviše guši, pa treba zemlju opet obdjelavanjem i gnojenjem poboljšati i okriepiti.

Od meteljke se dobiva na 1 □hvatu 8. 10, 12 i više funtih zelene krme. Ako računamo samo 10 funtih, to ima od 1 jutra 16000 funtih ili 160 centih, dakle za godinu danah (jer se 4 puta kosi) 640 centih zelene ili 160 centih suhe krme. Od naše rudine A, sadržavajuće 3 rali meteljke, možemo se dakle nadati 1920 centih zelene krme, kojom — ako vrlo obilato t. j. po 125 funtih za svaku kravu na dan nakosimo — možemo marvu hraniti 153½ dana. Nego primiešanjem slame bit će i 100 funtih meteljke za 1 kravu dosta, pa ima jošte i druge krme, toli u navedenoj rudini A koli u sliedećoj rudini B, koja nam pruža opet crvenu djetelinu. S toga bit će nam moguće, kako će nadalje proračuni krme dokazati, dobro hraniti 30—40 glavah rogate marve, i to ljeti zelenom krmom, a zimi blitvom i repom.

Rudina B predstavlja r e d o v i t u m j e n b e n u o s n o v u od devet predjelah sa 45 jutarah oranicah, poblizu dvora ležećih i po dosadanjem obradjivanju prikladnih za izvodjenje glavnoga, zavodskomu gospodarstvu najpotrebitijega bilja. Temelj je ovoj osnovi 9-predjelna obhodnja, jur godine 1860. ovdje uvedena; nego se iz nje, uslied dosadanjeg izkustva, izpušta repica, zato, što strada od množine kukacah, i radi natjecanja repičnoga ulja sa kamenim, nedaje gospodarstvu dovoljne koristi, dočim grahorica, kojom se sada prvotna obhodnja popravlja i popunjuje, jako dobro uspieva i dati će svojim zrnjem izvrstno tovivo (*Mastfutter*), svojom pako slamom zdravu suhu krmu za ovce. — Ova redovita mjenbena osnova sastoji u sliedećoj obhodnji:

1. godine kukuruz (pognojen),
2. „ ječam,
3. „ djetelina,
4. „ djetelina,
5. „ pšenica,
6. „ okopavina (½ koruna) (½ blitve) pogn.,
7. „ raž,
8. „ sočivo (½ grahorice) (½ leće),
9. „ zob.

R u d i n a C sadržaje zemljišta u nizini pokraj potoka, stranom grmljem zarasla, u močvari ležeća i pusta, stranom pako čestoj poplavi od bližnjega potoka izvržena; zato se nemogu redovitom osnovom težati, barem dok nebudu uklonjene navedene zapreke. S toga će se na njih rabiti tako zvana s l o b o d n a t e ž i t b a, to jest sijat i sadit će se, prema vremenu i množini gnoja, ono bilje, od kojega se na pojedinih komadih nadati možemo uspjehu; a nevaljali komadi slaboga tla moraju čekati, dok se budu mogli poboljšati gnojenjem i krčenjem šikarja. Iz ovih razlogah neima tu redovita okolovanja u težanju pojedinih predjelah.

R u d i n a D predstavlja ponajrazšireniju i (gdje ima dovoljnih livadah) ponajkoristniju žitarsku osnovu, naime t r o d i e l n u o b h o d n j u na 15 ralih, kako sliedi:

1. godine ozimo žito (½ pšenice) (½ raži)
2. „ jarica (½ ječma) (½ zobi)
3. „ ugar.

R u d i n a E, sadržajuća najudaljenije oranice pokraj koprivničke ceste i za šumom, namienjena je, poradi te dalečine, jako slaba tla i zapriekah u svakdanjem obdjelavanju, p a š n i č k o j i l i t i t r a v n i č k o j o s n o v i sa 5 predjelah na 25 jutarah, dakle opet svaki predjel po 5 jut.

Obhodnja bit će kod nje:

1. godine raž (na torini),
2. „ grahorica,
3. „ zob,
4. „ pašnik ili travnik.
5. „ pašnik ili travnik.

Gnojenje ovih predjelah ima se ovršiti ovcami, dok pasu, i redovitim t o r e n j e m (*Pferchen*), jer vožnja gnoja iz dalekoga dvorišta bila bi jako dangubna i skupocjena.

Pogledom na sve ote osnove treba jošte i to primietiti, da je na rudini A, B, D i E navlaš svaki predjel sa 5 jutarah osiečen, zato, da se može kod računanja koristi pojedinih osnovah predočiti točno i razložno veća ili manja probitačnost jedne i druge obhodnje; dočim se, uz stanovitu hasnovitost označene praktične težitbe oranicah, ujedno pruža prilika, opaziti načela gospodarenja, oživotvorena u praksi.

(Nastavit će se.)

Mrmak ili vrlac.

Medju glavne neprijatelje gospodara ide vrlac ili mrmak (mrmoljak, mrmor, rovac). Ovo je čudnovata zvjerka, slična ponješto skakavcu ili ti kobilici; nu dočim su u skakavca zadnje noge najveće, u mrmka su prednje najviše razvite. Ove prednje noge su kao zubate lopatice, kojima rovi i kopa zemlju kao krt, te su ove njegove noge doista slične krtovim, pak i drugčije nalik je krtu, što uviek živi pod zemljom, a rovi ju kao ovaj. Toga radi, pa što mužjak mjeseca Lipnja svojima dolnjima krilima škripi, taruć ih o gornja krila, upravo kao cvrčak, zato su mrmka prozvali latinski *Gryllotalpa*, a njemački *Maulwurfsgrille* (drugčije *Werre*, *Erdgrille*, *Reitwurm*). Mrmak ima 4 krila kao i hrušt, nu gornja tvrda krila su vrlo kratka. I dolnja krila zastiru samo polovicu tiela, zato neumie dobro letjeti, već samo *prši malo* u zraku, pa se opet spušta na zemlju; nego trčati zna prilično. Na glavi ima dva odugačka ticala (*Fühler*) kao brka, a otraga dva dugačka perca. Čitav mrmak je od prilike 2 palca dugačak; zadnjica i trbuh mu je žućkasto-smedj, a ostalo tielo smedje ili mrko. Pari se mjeseca Lipnja; ženka onda snese 200—300 jajacah. Nu prije toga izkopa na kraju jednog od svojih podzemnih hodnikah (kojih puno ima) okruglu jamicu: ova mu je gnjezdo, u koje svoja jajca liepo poredja. Njegovi su mladi, kad se izlegu, sasvime bieli, nu već poslje njekoliko satih postanu smedji i ostaju takvi, ili baš mrki, do svoje smrti. Kad nastaje zima, zaspe mrmci i probude se stoprv s proljeća mjeseca Travnja.

Ove životinje čine veliku štetu gospodarom, jer se neizmjerno razplodjuju, a živeć pod zemljom, težko im je doći haka glave. Mrmak živi po cieloj Europi i Aziji (osim ledenih predjelah) i to na oranicah, livadah, vrtovih i u mladih šumah. On jede doduše i crvlje, spuževe i drugi gad; nu ponajviše se hrani korienjem mlada bilja, s toga i jeste tako štetan, akoprem mnogi gospodari niti neslute toga kvara, pripisujuć ga koječemu, samo ne vrlcu. Više putah ima velikih plješinah po livadi, oranici i šumskih sjemeništih — to su sve počinili mrmci, kojih ima hiljadami na jednom jutru zemlje, kamo se ugnjezde. Koje korienje nepojedu, a oni ga raztoče, ili zemlju oko njega odgrnu, da mora usahnuti.

Pita se, kako da se gospodar oprosti te biede? — Podobro ga u tom pomaže sam Bog, koji je mrmku hudih neprijateljah stvorio, osobito u krtu, u vrani, čavki, krmku — svi ovi iztražuju gnjezda mrmakah, pak našav ih, jedu mlado i staro. Na suhomrazici propada ih takodjer vrlo mnogo, kad se može zemlja poduboko smrznuti; i poplavicom stradaju više putah. Nu sve to nedotječe za utamanjenje toga gada, a tomu se nećemo čuditi, kad pomislimo, kako se razplodjuju, naime, da ih se od 100 parah do 30.000 naleže u jedno ljeto. Treba dakle i samomu gospodaru latiti se posla, kad mu se ovi štetočinje po zemlji razvrieže. Više ima pako načinah, kojim možeš mrmku dohakati. Jedni preporučuju, da se u jesen zakopaju plitko u zemlju, gdje ima mnogo mrmakah, maleni kupovi od konjskoga, slamom izmiešanoga gnoja. Buduć da je u gnoju toplije nego u zemlji, to će u njem mrmci napraviti svoje zimovnike, a kad prodje zima, izkopaj gnojne kupce, prije nego se mrmci probude iza zimskoga sna, te ih poubijaj. Ovo pomaže kadšto, al ne uviek.

Preči je liek, što ga preporučuje francezki vrtlar Desprez, pokle se je više godinah o njegovoj valjanosti uvjerio. Evo što piše o mrmku:

Podpažajuć navade i način življenja ove bube, naći ćemo, da mrmak traži za svoje gnjezdo mjesta, kamo sunce sja. Ako je takvo mjesto travom zaraslo, svim će travam žilice poodgrizati, neka posahnu. Kada dakle opaziš na vrtu ili na oranici, da koja trava naprečac vehne, ili ako zagledaš na prostu mjestu malen kup uzrovane zemlje, više putah samo kolik šaka: onda možeš biti uvjeren, da tu ima mrmka; pod ovim rovom, malko na strani, naći ćeš u dubljini od 1 ili najviše od 2 palca jamicu kolik kokošje jaje — to je mrmkovo gnjezdo. Više putah možeš to gnjezdo naći, tražeć oko usahlih travah ulaz u njegov hodnik. Ovim hodnikom idi dalje, te ćeš dospjeti u gnjezdo, u kojem leži grudica zemlje. Ovu grudicu izvadi motičicom ili lopaticom, tako da se nerazpane, pak ju baci na put i naći ćeš, da je puna jajacah ili mladih. Poubijaj ih ili samo ostavi na suncu, jer ga nepodnose, te će se na skorom posušiti.

Pola je posla gotovo; leglo si utamanio, sada treba da i ženku uloviš, koja je pobjegla, čujuć tvoj štropot. Toga radi nabij rukom gnjezdo, da bude po svuda gladko; mati, vraćajuć se k svojim mladim, mora ga probušiti, te će se tim odat, kamo je pobjegla; onda uzmi vruće vode i izlij ju onamo, gdje je mati, ova će za kratko van izaći, pa ju onda možeš ubiti. Tko želi jajca tamaniti, neka to čini u jesen; a tko želi mlade poubijati, neka ide u lov mjeseca Svibnja i Lipnja, naime dotle, dok su mladi mrmci još u gnjezdu; jer ako dodješ kasnije — ponehari! mladi su se mrmci razišli po svietu.

Ovaj je postupak malo mučan, al sjeguran. O njegovoj valjanosti uvjerili su se već mnogi vrtlari, te se ovako tamane mrmci i u botaničkom vrtu berlinskom.

GLASONOŠA.

Službene viesti.

— (Oznana.) Zemaljsko vojno zapovjedničtvo priobćilo je dopisom svojim od 10 Srpnja br. 6417. odiel 7. kralj. namiestničkomu vieću, da je po glasu okružnice c. kr. internunciature u Carigradu od 30. Svibnja t. g. br. 989. zabranjen izvoz svake vrsti rogate marve iz pokrajine turskoga carstva u Austriju.

Što se slav. gospodarskomu družtvu pozivno na ovostrani odpis od 20. Lipnja br. 9652. znanja radi priobćuje.

Od kr. dalm.-hrv.-slav. namjestničkog vieća
U Zagrebu dne 15. Srpnja 1864.

— (Natečaj.) Početkom nastajuće školske godine podielit će se iz zaklade obćinah kotara čabarskoga jednomu učeniku kr. gospodarsko-šumarskoga učilišta u Križevcu za obrazovanje u struci šumarskoj stipendija od godišnjih 200 fr. a. v. pod sliedećimi uvjeti:

1. Na ovu stipendiju imadu ponajprvo pravo domaći u obćini kojoj kotara čabarskoga rodjeni ili tamo pravo domovno uživajući mladići.
   U nedostatku domaćih sposobnih sinovah iz rečenih obćinah može se ova stipendija udieliti sposobnomu kojemu mladiću, rodjenomu u Hrvatskoj ili u Slavoniji.
2. Natjecatelji za ovu stipendiju neka dakle krstnim listom dokažu rodno mjesto svoje, te da su navršili 17. godinu dobe svoje.
3. Nadalje neka vjerodostojno dokažu, da su izučili dobrim uspjehom ili nižju gimnaziju, ili trorazrednu realku, da su se najmanje godinu danah vježbali ili u šumarstvu ili u gospodarstvu, da su zdrava i čvrsta tiela i da su neprikorna ponašanja.
4. U molbenicah svojih neka se naročito obvežu, da će po pravilih gospodarsko-šumarskog učilišta u Križevcu izučiti šumarstvo.

Molbenice za podieljenje ove stipendije neka se preko nalježne političke oblasti, u području koje molitelj stalno stanuje, podnesu ovomu kr. namjestničkomu vieću do svrhe Kolovoza 1864.

Od kr. dalm.-hrv.-slav. namjestničkog vieća
U Zagrebu dne 25. Srpnja 1864.

— (Poziv.) Dne 12. Kolovoza t. g. držat će se sjednica gospodarske podružnice karlovačke u prostorijah čitaonice karlovačke u 11 satih prije podne, u koju se sva p. n. gospoda članovi pozivlju.

U ovoj će se sjednici *a*) izabirati poslanici za buduću XXI. glavnu skupštinu hrv.-slav. gospodarskoga družtva; *b*) sastaviti odbor, koji će izraditi izviešće ob ovogodišnjoj ljetini, pak i o množtvu vina, koje se u obsegu ove podružnice na prodaju nudja; *c*) napokon viećati o raznih gospodarskih predmetih i posebnih predlozih za predstojeću glavnu skupštinu.

U Severinu 25. Srpnja 1864.

Predsjednik podružnice
Dr. Josip Vranyczany.

— (Poziv.) Dne 11. Kolovoza t. g. držat će se sjednica gospodarske podružnice zagorske u Krapini.

U ovoj će se sjednici *a*) izabirati poslanici za buduću XXI. glavnu skupštinu hrv.-slav. gospodarskoga družtva; *b*) sastaviti odbor, koji će izraditi izviešće ob ovogodišnjoj ljetini, pak i o množtvu vina, koje se u obsegu ove podružnice na prodaju nudja; *c*) napokon viećati o raznih gospodarskih predmetih i posebnih predlozih za predstojeću glavnu skupštinu.

Podjedno se pozivlju sva gospoda, koja su prijavila kakov predmet za izložbu, da te izložke najkasnije do 8. Kol. odpreme u Krapinu.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. (*Izložbena lutrija.*) Kao što smo već kazivali, odlučio je odbor izložbeni prirediti lutriju ratilah, strojevah i orudja. Nu buduć se tomu hoće dozvolje financijalnoga popečiteljstva, a ovo ju mučno daje, to se sve do nedavno nije pravo znalo, hoće-li što biti od ove lutrije. Sad je pako stigla dozvolja, pod uvjet, da se neprodaje više od 4000 srećakah. Buduć da ih se je već više od 1000 podpisalo, to neima dvojbe, da će se ova koristna lutrija izvesti, te se već i srećke štampaju.

— D. F. M. (Govedja kuga.) U Dužici ostale su dne 20. Srpnja t. g. 2 glave bolestne; od 20. do 28. Srpnja t. g. oboljelo je na novo 116 glavah, od kojih su 3 gl. ozdravile, 41 glava parnula, a 75 glavah jošte boluje; dakle od početka pošasti do 28. Srpnja t. g. oboljele su ukupno 132 glave, od kojih je ozdravilo 6 glavah, parnulo 49 glavah, ubite su 2 glave, a 75 glavah jošte boluje.

Ova izvanredna bjesnoća pošasti jeste žalostna posljedica za dulje vrieme hotomice zatajene prve pojave pošasti.

Do sada se govedja kuga u nijednom od *susjednih* selah pojavila nije, i za da se u okolici nerazprostrani, razpostavljene su straže, sastojeće iz šerežanah topolovačkih, koji svoju dužnost veoma točno i strogo izvršivaju. (Dakle, kako se vidi, zamoljena vojnička pomoć nije sve do sada dozvoljena. Ured.)

Gospodarske viesti.

— (Brašno od prorasle raži.) Ljetošnja neprestana kiša povalila je na mnogih mjestih raž, te je prorasla t. j. zrno je potjeralo klicu. Brašno od ovakvoga zrna nevalja za kruh, jer onakov kruh razplasne, kora mu se odlupi, a sredina mu je gnjecava iliti gvecava, da se nemože jesti. Nu ovo je samo onda, kad se kruh od takvoga brašna običnim načinom miesi. Ako pako otopiš u vodi, kojom ćeš kruh zamiesiti, za svake 3 funte brašna 2 lota jedatne (obične) soli, dobit ćeš posve zdrav i tečan kruh. — Čudnovato je, da to valja samo za raž, a u brašnu od prorasle pšenice nedjeluje sol onako povoljno. — Molimo štioce, da napute sirotinju, kojoj je raž prorasla, a nezna si pomoći.

— (Pregledalište ratilah.) Bavarska vlada je ustrojila u Weyhenstephanu, kod ondašnjega gospodarskoga učilišta, osobit odbor za izpitivanje i pregledanje ratilah. Zvanje je ovomu odboru pregledati i kušati sva nova ratila i gospodarske strojeve i preporučivati u novinah ona, za koja se pronadje da valjaju, razloživši potanko svoje mnenje. Lasno će se svatko dosjetiti, kako je koristan ovakov zavod po gospodare, kad nemoraju kupovati mačku u vreći, nego samo prokušana ratila.

— (Svilci.) Francezki i talijanski svilari se tuže, da su svioci ljetos mnogo stradali, i zato ima puno manje čahuricah nego lani.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

Broj 32. **U Zagrebu** **11. Kolovoza 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč. ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Ovčji svrab ili šuga.

Ova je bolest od starine gospodarom puno štete činila; jer šugave ovce omršave i ološaju, a vuna im nevalja; no pravu narav te bolesti su stoprv u novije vrieme proučili i to sitnozorom iliti mikroskopom. Moteć svrab kroz onakvo većajuće staklo, našli su, da je uzrok toj bolesti njeka vrlo sitna živinica, kao vašica, nazvana ovčji svrbac (*Sarcoptes ovis*, *Schafmilbe*). Ova je životinjica tako sitna, da ih 4 do 7 stane na jednu crtu (*Linie*), a jedna crta je dvanaesti diel od jednoga palca (cola.) Ova sitnoća je uzrok, da se svrbac prije nije poznavao, jer gledajuć ga prostim okom, čini se kao žućkasta sićušna točka ili piknja, i budué se slabo gible, nitko se nije domislio, da je to *životinja* i uzrok kakvoj bolesti. Svrbci se uvrću u kožu, ter ondje žive samo 2 do 3 nedjelje danah; al se razplodjuju neizmjerno brzo: od jednoga para se za 5 mjesecih do pol drugi miliun svrbacah naleže. Studeni nepodnose; ako neima više od 7 stupanjah topline, crkavaju.

Isto tako postaje i čovječji svrab i konjska guba (grinta) od životinjah nalik na ovčjega svrbca. Čovječji svrbac još je sitniji od ovčjega; i on se vrće pod kožom, praveć ondje tanane no podugačke jažice (kanale) — otuda onaj svrbež, što dosadjuje svrabljivcem. Najvole se vrtati ovi svrbci obnoć, kad čovjek u toploj postelji leži, zato i muči svrab čovjeka onda najviše. U ljudih prelazi svrab ili šuga s jednoga na drugoga, kad se prenesu s bolestnika na zdravca svrbci ili njihova jaja, a to biva doticanjem bolestnika ili njegove odjeće. Sad ćemo dakle lasno razabrati, kako jedna šugava ovca cielo stado ošuga. Valja jošte pamtiti, da svaki svrbac neživi na svakoj životinji, nego svaka živina ima posebnoga svrbca; drugi je svrbac u svrabljiva čovjeka, drugi u šugave ovce, a opet drugi u gubava konja, goveda itd. Nu svi su u tom slični, što su vrlo maleni, što se vrlo brzo razplodjuju, i vrćuć kožu životinji, uzroče joj svrbež, bol, žarenje kože i rane.

Dok ljudi nisu spoznali pravi uzrok ovčjega svraba, nisu ga pravo ni liečiti znali; zato se je odprije preporučivalo puno svakojakih, više putah i smiešnih ljekovah od svraba. Ljekari bo mišljahu, da je svrab kao drugi osip (*Ausschlag*), kojemu je uzrok unutri u samom čovjeku. Zato se je više putah mislilo, kad se bolest kakva nije mogla razpoznati, da je to natrag udaren svrab. Buduć da se svrbci nikada dublje nevrću, do izpod gornje kože, to se vidi, da se svrab nemože natrag udariti kao drugi osip. U novije vrieme su toga prirodoslovci puno pronašli, što polieže takodjer od životinjah, a nije se do sada znalo, dok nismo imali većalah ili sitnozorah, koji i najsitniju stvar za čudo povećavaju, kad se kroz nje gleda. Tako n. pr. ono kao prah na starom siru, na sušenih šljivah i smokvah — sve su to sitne životinje nalik na svrbca. Isto tako sastoji se kožica od staroga skorupa (vrhnja) iz životinjah, pak i u starom brašnu ih puna ima.

Kao najpreči liek od ovčjega svraba preporučuje „Fundgrube“ tako zvani „*Schwefelbalsam*“, sastavljen iz sumpora i terpentina (*Balsamum sulphuris therebintinum*). Od ovoga lieka dobiva svaka šugava ovca svaki dan 3 do 4 kapljice — a za njekoliko danah nestat će svrbacah; jer liek taj hlapi kroz šupljinice kože i para ta ubija sve svrbce, pak i druge nametnice (*Parasiten*; *Schmarotzerthiere*), to jest živinice, koje se nameću drugim životinjam i sok im piju, n. p. i vaši u govedah.

Nauka o gospodarenju.

Piše ravnatelj Dragutin Lambl.

B) Primjer ustrojbe imanja.

III. Razmjeri dobra.

(Nastavak.)

27. Pokle je gospodar ustanovio za svoje oranice primjerene osnove sa obhodnjom iliti redom okolovanja (*Rotation*), sastavlja svake godine unapried usjevnu osnovu za čitavo gospodarstvo, t. j. odredjuje, gdje će što sijati, saditi, i to zato, da zna, koliko mu treba gnoja, što da krči, kako da se pojedine oranice obdjelavaju i pripravljaju, na kojem predjelu da se izvedu promjene osnove pogledom na vrieme, na elementarne, gospodarstvene i trgovačke okolnosti. Dočim je ova osnova podjedno tako rekuć propis i ravnalo za svakdanje nastojanje oko poljskih radnjah, pruža ujedno gospodaru sredstva za temeljito obrazloženje sijanja, sadjenja i ogoje pojedinih gospodarskih travah. S toga navodimo u sliedećem pregledu usjevnu osnovu (*Wirthschaftsplan*) gospodarstva, kojim upravlja gospodarsko-šumarsko učilište u Križevcu; jer ćemo na tom temelju sastavljati proračune svega poljskoga priroda i težnih troškovah.

USJEVNA

Predjel	Zemljišta	Površina	Zadnja gnojitba		Godine 186³/₄				Ima se godine 186⁴/₅			N					
												zelena krma					
					pod grmom	na ugaru	obradjeno	posijano ili posadjeno	krčiti	rabiti po osnovi	gnojiti	djetelj	meteljka	grahor	raž	repica	čičoka
		jutra	god.	jutra	jutra				jutro		jutro						
										(obhodnja)				**Rudina A.**			
I.	Za voćnjakom	½	—	—	—	½	—	—	—	1. blitva	½	—	—	—	—	—	—
II.	„	½	—	—	—	½	—	—	—	2. ječam	—	—	—	—	—	—	—
III.	„	½	1861	½	—	—	½	meteljkom	—	3. metelj.	—	—	½	—	—	—	—
IV.	„	½	1861	½	—	—	½	„	—	4. „	—	—	½	—	—	—	—
V.	„	½	1862	½	—	—	½	grahoricom	—	5. „	—	—	½	—	—	—	—
VI.	„	½	1862	½	—	—	½	„	—	6. „	—	—	½	—	—	—	—
VII.	Za travnjakom	½	—	—	—	½	—	—	—	7. „	—	—	½	—	—	—	—
VIII.	„	½	—	—	—	½	—	—	—	8. „	—	—	½	—	—	—	—
IX.	„	½	—	—	—	½	—	—	—	9. korun	—	—	—	—	—	—	—
X.	„	½	—	—	—	½	—	—	—	10. raž	½	—	—	—	½	—	—
XI.	„	½	—	—	—	½	—	—	—	11. repica	—	—	—	—	—	½	—
XII.	„	½	—	—	—	½	—	—	—	12. kukur.	—	—	—	—	—	—	—
	Ukupno	6	—	2	—	4	2	—	—	—	1	—	3	—	½	½	—
										(obhodnja)				**Rudina B.**		**Redovi**	
I.	Jelačićev brieg	5	1861	5	—	—	5	zob	—	1. kukur.	5	—	—	—	—	—	—
II.	Nad Vukovnjakom	5	1862	2½	—	—	5	kukuruz	—	2. ječam	—	—	—	—	—	—	—
III.	Nad mlakom	5	—	—	—	—	5	ječam	—	3. djetel	—	5	—	—	—	—	—
IV.	Za jarkom	5	—	—	—	—	5	djetel	—	4. „	—	5	—	—	—	—	—
V.	Nad krčevinom	5	1863	4½	½	—	4½	„	½	5. pšenica	—	—	—	—	—	—	—
VI.	Nad Kosovcem	5	—	—	½	—	4½	pšenica	½	6. okop.	5	—	—	—	—	—	—
VII.	Slobočec	5	—	—	—	—	5	okopavina	—	7. raž	—	—	—	—	—	—	—
VIII.	Krčevina	5	—	—	½	—	4½	raž	½	8. sočivo	—	—	—	—	—	—	—
IX.	Vukovnjak	5	—	—	—	—	5	sočivo	—	9. zob	—	—	—	—	—	—	—
	Ukupno	45	—	12	1½	—	38½	—	1½	—	10	10	—	—	—	—	—
														Rudina C.			**Za**
I.	Pod Kosovcem	6½	—	—	½	—	6	ražju	½		—	—	—	—	—	—	—
II.	„ krčevinom	5	—	—	—	5	—	—	—		5	—	—	1	2	1	—
III.	„ mlakom	2½	—	—	½	—	2	pašnik	½	redovite	—	—	—	—	—	—	1
IV.	„ kolosjekom	6	—	—	—	6	—	„	—		6	—	—	—	—	—	—
V.	„ mladikovinom	6	—	—	—	6	—	„	—	obhodnje	6	—	—	—	—	—	—
VI.	Kod ugljevišta	4½	—	—	4½	—	—	grmlje	4½		—	—	—	—	—	—	—
VII.	Pod vinogradom	4½	—	—	—	4½	—	—	—	neima	4½	—	—	—	—	—	—
VIII.	Šljivik	4	—	—	—	—	4	2r. leća 2r. paša	—		4	—	—	—	—	—	—
	Ukupno	39	—	—	5½	21½	12	—	5½	—	25½	—	—	1	2	1	1
										(obhodnja)				**Rudina D.**		**Tridiel**	
I.	Nad opekarom	5	—	—	—	5	—	ugar	—	2. jarica	—	—	—	—	—	—	—
II.	Pod opekarom	5	—	—	—	—	5	zob	—	3. ugar	—	—	—	—	—	—	—
III.	Dolnji čriet	5	—	—	5	—	—	borovica grmlje	5	1. ozimina	5	—	—	—	—	—	—
	Ukupno	15	—	—	5	5	5	—	5	—	5	—	—	—	—	—	—
														Rudina E.			**R**
I.	Pod hmeljnikom	5	—	—	—	5	—	—	—	1. raž	5	—	—	—	—	—	—
II.	Srednja ravnica	5	—	—	5	—	—	—	5	2. grahor.	—	—	—	—	—	—	—
III.	Na kutu	5	—	—	—	5	—	—	—	3. zob	—	—	—	—	—	—	—
IV.	Za šumom	5	—	—	—	5	—	—	—	4. paša	—	—	—	—	—	—	—
V.	Na medji	5	—	—	—	5	—	—	—	5. „	—	—	—	—	—	—	—
	Ukupno	25	—	—	5	20	—	—	5	—	5		—	—	—	—	—
																	Skup
	Rudina A	6	—	2	—	4	2	—	—	—	1	—	3	—	½	½	—
	„ B	45	—	12	1½	—	43½	—	1½	—	10	10	—	—	—	—	—
	„ C	39	—	—	5½	21½	12	—	5½	—	25½	—	—	1	2	1	1
	„ D	15	—	—	5	5	5	—	5	—	5	—	—	—	—	—	—
	„ E	25	—	—	5	20	—	—	5	—	5	—	—	—	—	—	—
	Svega skupa	130	—	14	17	50½	62½	—	17	—	46½	10	3	1	2½	1½	1

…A OSNOVA.

…akanjena poraba za godinu 186$^4/_5$																							
korenjače					pšenica		raž		ječam			sočivo											Opazke
…it-va	ko-run	repa	zelje	kukuruz	jara	ozi-ma	jara	ozi-ma	jari	ozi-mi	zob	bob	pa-sulj	gra-hor	leća	heljda	proja	repica	pod gr-mom	pašnik	na ugaru	kao li-vada	
j u t r a																							
…redjeli za krmu.																							
½	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	½	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	½	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	½	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
½	½	—	—	½	—	—	—	—	½	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
…a mjenbena osnova.																							
—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	skupa
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
2	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	2	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
2	3	—	—	5	—	5	—	5	—	5	5	—	5	3	2	—	—	—	—	—	—	—	
…slobodnu težitbu.																							
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—	—	½	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	½	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—	—	—	
—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4½	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	4	—	—	—	—	—	4½	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	4	—	2	—	—	—	4½	—	—	—	4½	3	—	—	—	6	4	3	1	—	1	—	
…a žitna obhodnja.																							
—	—	—	—	—	—	—	—	—	2½	—	2½	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	
—	—	—	—	—	—	2½	—	2½	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	2½	—	2½	2½	—	2½	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	
…nička osnova.																							
—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	5	—	—	5	—	—	—	—	—	10	—	—	
…a.																							
½	½	—	—	½	—	—	—	—	½	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
[illegible]	3	—	—	5	—	5	—	5	—	5	5	—	5	3	2	—	—	—	—	—	—	—	
—	4	1	2	—	—	—	4½	—	—	—	4½	3	—	—	—	6	4	3	—	—	1	—	
—	—	—	—	—	—	2½	—	2½	2½	—	2½	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	5	—	—	5	—	—	—	—	—	10	—	—	
…½	7½	1	2	5½	—	7½	4½	12½	3	5	17	3	5	8	2	6	4	3	—	10	6	—	

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. (*Izložba.*) Danas osam danah otvorit će se svečano naša izložba; zato je sada velika žurba u dotičnoj kući; izložci, dolazeći sa svijuh stranah domovine, smještaju se i redjaju. Upravo jučer su počeli redjati vina, kojim je namienjena velika dvorana, u kojoj će se (osim drugih žestokih pićah) ono 3000 prijavljenih, a velikom stranom i stigavših već staklenkih raznovrstna vina na osobitih policah smjestiti. Buduć da su sve ove staklenke jednolične, jednakimi nadpisi nakićene — to će biti doista vrlo liepo pogledati ovu silnu množinu plemenitih kapljicah. — Gosti, došavši na izložbu, nagledat će se dakle čuda; no kad ožedne i pomisle, da će u glavnom gradu Hrvatske, gdje se izvodi toliko, po izbor, a jevtina vina, žedju svoju ugasiti moći izvrstnom kapljicom — lasno će se prevariti. Jer žalibože istina je, koju će potvrditi svi putnici, da u glavnih zagrebačkih gostionah nećeš lasno dobiti dobra vina ni za skupe novce, i zato je već mnogi inostranac posumnjao o vrsnoći našega vina, presudjujuć ga po tom, što su mu natočili u gostioni. Posljedica je tomu podkapanje vjeresije naših vinogradarah; jer kada tko, došav iz gostione, gdje su ga počastili kakvom bucvarikom, dodje umnomu vinaru i ovaj ga podvori svojom vrstnom kapljicom: tudjinac neće vjerovati, da je ovo naravno vino; nego prispodabljajuć ga s onom derigušom ili octikom, što ju je malo prije u gostioni pio, svejednako mudruje, da ova zemlja nemože izvoditi tako plemenita vina, nego da je ono kakav kuhan pantsch. Da ovo nije naša izmišljotina nego prava istina, posvjedočit će mi mnogi zagrebački gospodari.

U Beču su od nedavno počeli pregledati mlieko donešeno u grad na prodaju; pa u kojem se mlieku nadje vode, ono se mlieko konfiscira pa mljekar mora povrh toga platiti globu. To se i ovih danah dogodi mljekarom, te su im više vjedarah mlieka pobrali, pa još su morali do 400 for. globe platiti. Bilo bi doista u interesu našega vinarstva, da se kod nas ovako postupa s krčmari, koji krste vino; najpače sada, gdje je tako jevtino i vrstno, te ga imamo pune pivnice. U tom pogledu bi se moglo postupati, osobito za izložbe, onako kano i s pekari, naime pregledati im vino, a pohvaliti one, koji toče zdravo i dobro. — Govoreć o izložbi, moramo jošte napomenuti, da je prijavljeno do 400 privatnih stanovah za goste, koji će doći k izložbi. Tko dakle došav u Zagreb, nenadje stana u gostioni, neka se javi kod gradskoga poglavarstva ili u izložbenoj pisari.

Gospodarske viesti.

— „*Restitutionsfluid*“ zove se nov njeki liek, koji lieči tobože sve konjske bolesti i hvališe se po svih novinah (za dobru plaću) kao njekakvo čudotvorno sredstvo. Dr. Hager u Berlinu raztvorio je to čudilo, pa je našao, da je evo ovako sastavljeno: 4 lota tinkture od paprike, a po 8 lotih kampherspiritusa, čipavačke žeste (*Salmiakgeist*), Hofmanovih kapljicah i vinovice. Tomu se dodaje 7 lotih obične soli otopljene u 1 funti vode kišnice. Ova smjesa se prociedi — pak eto ti „restitutionsfluida“, od kojega stoji staklo po 2 for.

— Tokajski vinogradi vrlo zlo stoje: dvie trećine čokoća su na južnoj strani koje lani usahle od neizmjerne suše, koje ljetos smrzle od ljute ciče: trebat će dakle 6—8 godinah, dok se opet u ono stanje postave, u kojem bijahu preklani. — Na sjevernoj strani, po viših brdinah ležeći vinogradi nisu toliko postradali, al im ni vino mnogo nevalja; što pako niže leži, pozeblo je dne 25. Svibnja, te će biti ljetos malo tokajštine.

— (Uharnost salate.) U českom gradu Hebu (*Eger*) ima do 300 vrtovah punih salate, koju razašilju na sve strane česke zemlje, i to do 1 miliun glavicah, a prodajuć glavicu po 1 novčić, vade iz ove jedne plodine 10.000 for. dobitka.

— Ciena vinu je na Štajeru podobro poskočila, odkada se vidi, da će ljetošnja berba svakako biti loša

— Zrela groždja imali su već 29. Srpnja u Niederingelheimu negdje kod Rajne.

— (Govedja kuga u Egjiptu.) U Egjiptu je ljetos od govedje kuge do 600.000 glavah poginulo.

Kućanstvo.

— (Čišćenje pivnice.) Tko ima tuhljivu pivnicu (podrum), te se hvata pliesan poda i zidovah (a tih će biti ljetos poviše), može ju evo ovako očistiti: Postavi u sredinu pivnice duboku (ne drvenu) posudu i metni u nju jedno 4 funte obične soli (prema veličini pivnice), onda začepi sve sudove, zatvori sve oduške i prozore, nalij na onu sol, na svake 2 funte 1 sajtlik hudićeva ulja (*Vitriolöhl*), izadji brže bolje iz pivnice i zatvori vrata za sobom. Iz one soli razvijat će se isada para, koja će uništiti sve što je živo u pivnici, dakle i pliesan, jer je ova sastavljena iz sitnih gljivicah. Od prilike 2 sata ostavi pivnicu zatvorenu i nepuštaj nikog unutar, jer bi se lasno ugušio. Onda otvori sve oduške i vrata, da može para van, i pometi sve zidove i pod, što bolje možeš. S pliešnju će nestati i tonje i tuhljivosti, od koje se vino lasno pokvari. Ovako svjetuje „Neue landw. Zeitung“.

— U nezrelu krumpiru ima otrova zvanoga *solanin*; on je uzrok, da nezrio krumpir nije onako tečan kao zrio, zato bi trebalo uviek čekati, dok krumpir dozri, prije nego ga upotrebljavamo, t. j. čekati dok mu neuvehne cima. Nezrio krumpir, kad se prži ili oljušten kuha, doista je otrovan, te je od ovakva jela mnogo ljudih oboljelo; nego ako se čitav kuha u vodi, i ova se voda prolije, može se baš jesti, jer je veću stranu tog otrova voda izvadila. (*Obzor.*)

— Mrkvena cima, osobito mlada, može se kuhati i prigotoviti kao spanać ili kao drugo varivo, te je ovakvo jelo vrlo tečno. Ova cima može se i sušiti, pak onda za zimu ostaviti. Naše kuharice zabacuju tu cimu, kao da nije ničemu.

— Kamenim uljem (petroleum) počeli su liečiti u Ameriki s najboljim uspjehom rane, koje se gnoje. Ulje ovo taži bol, tjera bubad i pomaže ono sitno zrnjenje (*Granulation*) rane, štono je znak, da će brzo zarasti.

Odgovori uredničtva.

G. J. S-u. u Košarevcu. Primili smo, što ste poslali, i učinili po Vašoj naredbi.

G. M. H-u. u Bogičevcih. Izvolite poslati 5 forintih, da Vam opremimo srećku.

— Vignette na boce za izložbu mogu se dobiti pri tiskaru Albrechtu, ili u pisari gospodarskoga družtva.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek.**

Broj 33. **U Zagrebu** **18. Kolovoza 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč. ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Izložba trojedne kraljevine.

I.

Dok se ovaj Gospodarski list štampa, malo i veliko vrvi u savsku ulicu k ondašnjoj zemaljskoj kući. Ova sve do sada mrtva zgrada kao da je oživila. Prostrano dvorište napunilo se je naroda, nadošavšeg iz svih stranah trojedne kraljevine, dapače i drugih susjednih zemaljah. Sve je uprlo oči onamo, odkuda će doći glava naše zemlje, svietli gospodin ban, da uz pratnju ostalih dostojanstvenikah započne odavna izgledanu i pripravljanu svečanost, da otvori prvu izložbu trojedne kraljevine. Prema tolikomu slavju i kuća je liepo nakićena. Čim se proturaš kroz ljudstvo do blizu same zgrade, najprije ćeš opaziti više liepih okruglih gredicah, punih svakojaka domaćeg i inostranog cvieća i drveća, kojim su naši vrtlari baš za ovu svečanost nakitile predkućje izložbene zgrade. Posred šarena cvieća i zelena grmja stoji liep spomenik od samoborskoga mramora, napravljen od kljesara Vinka Čella.

Malo dalje s desna i lieva vidiš druge ovakve kljesarske tvorine. Sad pogledaš u vis. Pročelje krasne trospratne izložbene kuće nakićeno je ogromnim grbom trojedne kraljevine, naslikanim od ovdašnjega krasopisca Hofmana, a savrh kuće prši velika trobojna zastava. Svatko hoće da unidje u kuću. Al nije lasna stvar proturati se kroz onoliku nalogu. Zato prije nego stupimo u nutra i opišemo što smo ondje vidjeli, priobćit ćemo svoje pomisli, koje nam se nameću u ovom času, i koje će možebiti naći srodnih žicah u srcu naših štiocah, te će zazujiti skladnim glasom.

Evo nas pred kućom, u kojoj se čuva kao jezgra našega materijalnoga blaga! Siromahu nedolikuje iznositi pred ljude ono malo stvarih što ima, da se njimi pohvali; a sviet kaže i za nas, da smo siromasi: nismo-li dakle pogriešili, što smo se odvažili izaći pred Europu sa svojimi plodinami i tvorinami, da odkrijemo pred njom svoje ubožtvo, i tim da se jošte više ponizimo, jer siromah je svagdje posljednji? Nismo-li posrnuli, što smo pregnuli natjecati se s drugimi narodi na mejdanu neobičnom? Dà, kad bi se pobjeda dobivala junačkom sabljom, nebi nas bio strah ni malo; u tom pogledu smo se više putah izkazali, nit nam tko uzkrati lovorvienac. Al na izložbi neodlučuje mač ni puška, nego um i orudje. Hoćemo-li mi obastati na ovom izpitu? „Kad mogoše drugi, možemo i mi.“ Ovaj je odgovor samo na oko valjan; jer nedotječe svakomu poslu samo dobra volja, nego se tu hoće i shodnih sriedstvah, da se može posao izvesti. Ima narodah i manjih od našega, koji su onakve izložbe uz veliku pohvalu priredili; al oni i imaju sva sredstva za to. Uzmimo samo maleni Würtemberg: ondje ima svake godine mjeseca rujna gospodarska, a drugda obrtna izložba, i svako se ljeto donose nove plodine i tvorine, živ dokaz, kako liepo zemlja napreduje u ratarstvu i obrtnosti. Tomu se nećemo čuditi, kad ju pobolje razgledamo i nadjemo, kako obiluje svake vrsti ućionami i drugimi zavodi, smjerajućimi na podizanje gospodarstva, obrtnosti i umjetnosti.

A kako je kod nas? Kamogod se obazreš, svagdje vidiš samo zapriekah narodnjega napredka. Naši učenjaci morali su u tudje zemlje na daleko putovati, da si ondje o velikom trošku (koga slabo tko smaže) potrebito znanje pribave. Zato imamo malo učenjakah, a imat ćemo ih malo, dok nedobijemo svoga sveučilišta. Isto valja za umjetnike, koji se u svojoj domovini nit iz daleka nemogu pripravljati svomu zvanju, jer neima politehnike. Dapače kod nas neima ni zavodah za niže struke znanja; neima obrtničkih i trgovačkih školah. Kod nas postoji od njekoliko godinah sloboda obrtnosti, uvedena po načelu, da se natjecanjem pomaže napredak i razvitak svake struke čovječjega posla; nu ništa nije dosada učinjeno, da se možemo natjecati. Neima do sada nijedne zanatničke škole, nijednoga zavoda, koji bi smjerao poučavanju i napućivanju naših obrtnikah, i tako se ovi moraju natjecati s inostranci rek bi svezanih noguh.

Za naše gospodarstvo imamo jedno jedino gospodarsko i ratarsko učilište, koje evo tri godine živari

zapinjuć kod svoga napredka o stotinu zapriekah, nit je moglo dosada djelovati na naše gospodarstvo. Pučke škole, štono se od njekoliko godinah istom uvode (a u velikoj strani domovine ih niti neima) — nemogu doskočiti ovoj svestranoj nestašici duševnih obrazovalah. Jer u pučkoj školi nauče se djeca ponajviše samo čitati i pisati, a od ovoga nebude nitko pametan, to su samo sredstva nauka; to su kao ladja, na kojoj se možeš dalje voziti, al ti treba veslati, ako se želiš zbilja kamo doploviti.

Kad se ovako obazremo po našoj domovini i uzporedimo ju s drugimi naprednimi zemljami — moramo ponješto duhom klonuti, i uz to proplakati od žalosti, što se za naš napredak tako malo čini. U ovom dakle pogledu fale našoj izložbi svi uvjeti sjajnog uspjeha. A nije to jošte sve, nego ona se moraše puno boriti još i sa zlobom, neznanstvom i predsudom. Ima kod nas ljuljudih, koji (buduć im srce nekuca za svoj dom i rod, te traže spas i slavu izvan otačbine) svaki naš napredak popreko gledaju, sve od straha, da neojačamo, da se neosviestimo, te ćemo moći na svoje noge stati, nit će nam trebati skupe tudje pomoći. Ovi naši neprijatelji nisu prestali izložbu našu kojekako sumnjičiti ili na ruglo metati, i nagovarati sviet, da nesudjeluje, da se ukloni bruki i smiehu, koji ga čeka. A slabih ljudih ima svagdje, pak i kod nas, te su ovi zbilja uzkratili svoje učešće našoj izložbi, a da svi sudjeluju, bila bi naša izložba puno sjajnija. Ovakvih ljudih ima žalibože ponajviše u Slavoniji, i to baš u onom stališu, koji naprama puku svagdje hoće da ima prvenstvo, pak opet neće da mu prednjači na putu k duševnomu i materijalnomu razvitku; jer onakvi ljudi smatraju puk svejednako samo kao orudje, kojim će poduprieti tudja kola, da ih izvade iz blata, makar i popucalo orudje.

Isto tako moraše se izložba naša otimati neznanstvu i gluposti. — „Tko se jedanput ožeže, i na hladno puše." Ove poslovice drži se narod naš do dlake. Gledajuć, kako se od jedno 10 godinah na tolike stvari, odprije proste od svake daće, nameću svakojake pristojbe i porezi; slušajuć, kako se svejednako govori o novih „*Steuerquellen*", a nevideć nikakvih djelah vladinih, koja bi smjerala na podizanje njegova blagostanja — poboja se bogami svega, što dolazi od gospode, misleć da to sve smjera samo na izvijanje novih, a većanje starih porezah. Ova sumnja je uzrok, da osobito prosti naš puk nije više sudjelovao kod izložbe. Evo samo njekoliko primierah. Njeki g. župnik pripoviedaše nam, kako je župljanina svoga, kojemu je osobito liepa raž rodila, nagovarao, da pošalje nješto malo te raži na izložbu. Seljak obeća; pa kad ga prije njekoliko danah župnik opomene, da mu donese one raži, te će ju sam opremiti u Zagreb — seljak mu pošalje najgore raži, što je imao, pune kukolja i svake glote, da je bilo grdoba gledati, a župnik ga nemogaše nikako privoliti, da mu dade obećane raži, sve od straha, da bi morao više poreza plaćati, kad bi gospoda njegovu liepu raž zagledala. — Turovo je polje na glasu radi prekrasnoga luka, kojemu nećeš lasno para naći, te se razvozi na daleko. Nu zaludu sve nagovaranje, nitko nehtjede nijedne glavice izložbi namieniti, da mu to neprisjedne; dok se nenadje rodoljub, koji **kupi** osobito liepoga turopoljskoga crljenca i posla ga na izložbu. — Jošte je gore prošao drugi njeki g. župnik, koji ima u svojoj župi brdarah i užarah. Izprva ih nagovaraše, da sami izlože svoje liepe tvorine; a nemogav nikako ništa opraviti, zato što su se ljudi bojali, te će im se porez udariti na tu njihovu uzgrednu zaslužbu (jer su inače seljaci) — htjede od njih kupiti koje brdo i uže; al mu oni niti prodati nehtjedoše, tvrdeć, da sad neimaju gotove robe, u istinu pako od straha, da njihova radinost neizadje na vidjelo. Ovo su dakako smiešne predsude; nu one su žalostan dokaz nepovjerenja, koje bi vlada imala čim prije razpršiti, a to bi se lasno moglo dobrom administracijom smjerajućom očevidno boljku naroda.

Evo dakle svakojakih zapriekah, koje su našoj izložbi na put stale i smetale joj, te se nemože uzporediti s izložbami drugih naprednijih državah; dapače ona neće biti niti vjerna slika svekolike naše produkcije, utajene kojegdje kod kuće iz razlogah gore navedenih. Al pored tolikih nedostatakah, pored tolikih potežkoćah opet nas nije strah, da ćemo se osramotiti ovom našom izložbom; dapače začudit će se mnogi našinac i tudjinac, razgledajuć na njoj, kako smo bez ičije pomoći, bez potrebita nauka, sretnih pokusah izveli u svih strukah čovječjega znanja i umienja. Naša izložba neće se moći u obće pohvaliti izobiljem iste vrsti tvorinah na ogled stavljenih; nego izložci pojedinih našinacah dokazat će, da bismo se mogli odlikovati na veliko u svačem, da imamo potrebita tomu nauka i sriedstvah. S ovim resultatom naše izložbe moć ćemo se zadovoljiti, nit negledeć na druge povoljne posljedice toga smjeloga podhvata. Istinitost ovoga svoga umovanja dokazat ćemo u budućih člancih.

O rodovitosti voćakah.

U Zagrebu. Gospodarski list preporuči nam u svom 30. broju od ove godine način, kako se može rodovitost voćakah umnožiti, i to me prinuka, da i ja koju o tom progovorim. Ja dopuštam, da kad se grančice nalamaju, da onda zdravi pupaljci ojačaju, i na taj način za buduću godinu naravski rodniji postaju. Jer nalamanjem grančicah pomogli smo drvetu, da nam i sa svojimi slabimi silami svake godine, ako mu inače vrieme nenahudi, dobrim voćem rodi; ali kad iztražujemo razloge, s kojih nam drvo riedko ili slabo radja, uvjeriti ćemo se, da je tomu obično slabo tlo krivo, na kojem drvo raste; a slaba ili mršava zemlja slabo hrani

stabla. Na taj način ima drvo malo soka, a naravska je stvar, da kad se taj sok nalamanjem grančicah na manji, ali krepči obtok ograniči, da onda i na rodovitost uspješno djelovati mora. — No svim tim smo si samo donikle pomogli; jer na takvom slabom tlu ipak nikada, uz ma kakvo nalamanje ili obrezivanje, nemožeš dobiti liepa, zdrava i velika drveta, a još manje liepa tečna i dobra voća.

To ja tim smjelije tvrdim, jer sam se iz vlastitog izkustva osvjedočila, da je za rodovitost voćakah isto tako dobro tlo potriebno, kao što i za svaku drugu travu. Za dokaz toga evo samo jedan primjer navadjam. Prije 11 godinah došla sam na gospoštinu Biškupec, kod Varaždina. Tu je liepo dvorište zasadjeno svakojakim i plemenitim voćem; ali je to drveće jako bilo kržljavo, kao što i cielo imanje. Kad sam pitala seljake: zašto je to drveće tako lošo? Kazaše mi, da je takvo uvieke, te se već mnogo godinah nesjećaju, da bi bilo rodilo. I na samom drveću bilo je opaziti moći, da je granje svake godine jedva za koji palac ponaraslo, a o rodu niti spomena neima. Mi smo dali te voćke na proljeće živo okresati, a na jesen i dojduće godine dobismo do duše više i većih mladicah, ali rodu još uvieke ni traga nebje. S vremenom, ako je i bilo po koje zrno, to je bilo maleno, tvrdo, netečno i bez svakog soka. Budući velika prijateljica voća, u glavu sam si upiljila sve moguće učiniti, da to kršljavo drveće na rod natjeram, te sam dala od svake voćke da korienja sve naokolo onu lošu zemlju odkopati, pa zrelim govedjim gnojem pognojiti, i jer je tlo sam šljunak i piesak, na suhom vremenu voćke zalievati. To je bio da kako dosta velik trud, ali doživila sam se i radosti; jer je već iste godine drveće do pol lakta i dulje grančice iztjeralo, a do godinu dobismo već voća, i to dosta liepa. Kad sam se o vrsnoći moga postupka osvjedočila, nepočasih časa svake godine okapati, djubriti, gdje je treba bilo, te za suše zalievati voćke, i mogu se smjelo pozvati na cielu okolicu, kako je, uzprkos prošlih izvanredno sušnih godinah, rodno bilo naše drveće, sve poprieko, jabuke, kruške, šljive, sve je bilo puno roda, tako da se je i mnoga grana pod rodom podlomila, a i stabla su za čudo ponarasla.

Mogu dakle ovaj stalni oplodjivanja način crpljen iz vlastitog izkustva, čistom dušom svakomu voćaru najtoplije preporučiti.

J. Prasnička.

Zbornica.

M. Š. Iz Kraljevavèrha. *(Nješto o pčelarstvu, dudarstvu i voćarstvu.)* U broju 29. „Gospodarskoga lista“ poziva g. Rendulić iz Fužine, da ga koji pčelar izviesti, kako stoji pčelarstvo u Krajini, Zagorju itd. — Rado bi doduše istoga g. dopisnika izviestio podpuno, dakle i o pčelarstvu; ali što ću i kako ću, kad pčelar nisam, niti se pčelami bavim, jer su riedki učitelji, koji bi se pčelarstvom bavili, buduć da se nitko nebrine, da učiona dobije pčelinjak sa pčelami. — Kako rekoh, ja negojim pčelah — nego moj mjestni g. župnik goji ih veće 7 godinah, imade krasan pčelinjak, koji nije od učione udaljen niti 15 hvatih, te tako imadem sreću već četvrtu godinu gojenje, rojenje i njihovo napredovanje svaki dan gledati. Mogu kazati, što i sam g. pčelar kaže, da je samo prvu godinu imao sreću u pčelarstvu, poslje nikako. — Nu opet mu se je povratila ove godine sreća, te je mladih rojevah toliko ove godine dobio, koliko ih nedobi već pet godinah. Ali toj sreći ima i neprilike: nikako dokučiti nemožemo, što je uzrok, da mladi rojevi, pčelci ove godine, pokle se već u košnicu nastane i liepo raditi počmu, pak i dosta već toga nanose, satnice i meda načine — za njekoliko danah ostave košnicu, i više se u nju nepovrate; višeputah otidju u staru košnicu, odkud su prije njekoliko danah kao mladi roj izašle.

Jedino, misli g. župnik, da tomu uzrok može biti, što se mladi pčelci sa košnicama namještaju tik uza stare košnice, one uz šumenje starih pčelah u košnici nemogu svoj posao raditi, te su primorane iz košnice otići, i svoje djelo započeto za uviek ostaviti. — S toga molimo gg. pčelare, da bi izvolili nam uzrok toga seljenja u „Gospodarskom listu“ priobćiti, te naputiti nas kako se tomu zlu može doskočiti.

Ovom prigodom moram javno s pohvalom spomenuti g. župnika, što je svojim trudom dao nabaviti 154 duda iliti murve tri godine stare, i u novo groblje, uz putove i okola plota ih u red posaditi, te ćemo za 3—4 godine dovoljno lišća imati za svilce. A do toga vremena mislim, da će biti i zgrada, u kojoj će se moći svilci lako hraniti.

Isto tako izrazuje se ovdje javna zahvala g. kot. sudcu stubičkomu, što je ovog protuljeća naložio obćinskomu ovdašnjemu sudcu, da obćinari imadu divljakah iz šume donositi i u školski vrt ukopati, a to svako proljeće, dokle se vas vrt nenapuni divljakama, buduć je dosta prostran. Doista je ovog proljeća 320 divljakah usadjeno, te će se ove divljake, ako Bog dade, po učitelju i učenicih već budućega proljeća ciepiti i plemeniti, česa u ovoj župi jošte nije bilo.

(Mi smo već jedanput razložili u Gospod. listu, zašto šumske divljake nisu najbolje; već treba divljake u samom rastilu izvoditi; što se može bez velika truda s velikim uspjehom. Neka dakle gg. voćari marljivo skupljaju svakojake koštice i jedarca od posve zrelog i vrstnog voća, te će imati za kratko izvrstnih i više divljakah, nego što im obćinari iz šume donesu. Kako treba u tom pogledu postupati, razložili smo takodjer na široko godine 1862. na strani 181. i 197. Ured.)

GLASONOŠA.

Službene viesti.

— (Oglas.) Zaključkom današnje odborne sjednice urečena je XXI. glavna skupština hrv.-slav. gospodarskoga družtva za dan 23. Kolovoza t. g. u 10 satih prije podne. Sastanak taj bit će, kao obično, u dvorani narodnoga doma.

Predmeti ove glavne skupštine:

1. Izbor predsjednika i prvoga podpredsjednika.
2. Izviešća pojedinih podružnicah *a)* o ljetini, *b)* o množtvu vina, koje se u pojedinih predjelih na prodaju nudja.

Za upravljajući odbor hrv.-slav. gosp. družtva
U Zagrebu dne 6. Srpnja 1864.

Petar Zoričić,
poslovodja družtva.

Gospodarske viesti.

— (Ušenci.) Ušenci (*Blattläuse)* znaju vrtlarom jako dosadjivati, jer se neizmjerno razplodjuju. Njeki ugarski gospodar se je domislio, da su najbolje pudilo ušenacah rajčice (*Paradiesäpfel*); ako se bojiš, da će ti na vrtu na kojoj gredi ušenci dosadjivati, nasadi onamo rajčicah — pa ćeš se oprostiti te biede. Ovdje moramo napomenuti, da se sokom od njihova lišća tamane stjenice i žohari (švabe); komu ovaj gad dosadjuje, neka pokuša.

Tko pako želi prognati ušence s kakvoga cvieta, što ga ima u sobi, neka taj cviet dobro poškropi vodom i onda neka ga posiplje tako zvanim sumpornim cvietom (*Schwefelblüthe*), metnuv ga u kakov posipač (*Zuckerstreuer*) ili pjeskovnicu. Ako to njekoliko danah uzradiš; nestat će ti ušenacah.

— (Kršteno vino.) Da poznaš, da-li je vino vodom kršteno, postupaj evo ovako: Uzmi žitnu slamku, uštipni š nje klas, i utakni onu tanku stranu slamke okomice (osovno; perpendikularno) u vino, pak ju onda uprav onako i izvadi. Ako je vino suho, to jest ako u njem neima vode, ništa se neće uhvatiti za slamku; ako pako zagledaš na kraju slamke kapljicu, možeš biti uvjeren, da je bilo kršteno, to jest da je vodom dolievano. Ovo jednostavno sredstvo, koje smo ovih danah čitali u novinah, preporučujemo kupcem vina.

— (Koliko treba marvi pašnika?) Da se marva može doista hraniti na pašniku, treba da ovaj ima primjerenu veličinu, inače na njem stoka kuburi i gladuje. Proračunali su, da kravi muzari trebaju 2¼ jutra pašnika, da ondje nadje cielo ljeto hrane, a voznomu konju trebaju 3⅓ jutra; ako više glavah pase na ovolikom prostoru — nestaje im hrane. Ovaj račun jasno pokazuje ništetnost naših pašnikah, gdje obično toliko množtvo marve pase, da za kratko svu dobru travu popase, pak onda gladuje.

— Driskavicu teladi i krmadi ustavit ćeš liekom od hrastove kore. Toga radi sreži gornju tvrdu stranu, a dolnju mekanu, na sitno izrezanu kuhaj dotle, dok nebude voda mrka kao kava. Od ove vode podavaj jutrom bolestnomu živinčetu 2—8 žlicah (prema njegovoj veličini), dokle sasvim neozdravi.

— Ringlote upravo sada dozrievaju, te će zanimati mnogoga voćara, ako dozna, odkud im je ovo ime. Ovo ime dolazi od francezkoga *Reine Claude* (čitaj: Rèn klòd), to će reći kraljica Klaudija; ovako se je zvala supruga francezkoga kralja Franje I, vladavšeg u prvoj polovici petnaestoga stoljeća.

— Ranjav jezik da konju brzo zacieli, maži ga jedno pet putah svaki dan mašću od 1 žlice (kašike) meda i 2 žlice ljute vinove kvasine (*Weinessig*.)

— Najveća zbirka pšenice ima na kralj. englezkom vrtu u gradu Chelsea, gdjeno se goji 300 različitih vrstih pšenice.

— Kruh da ti se brzo neupljesnivi, primiesi mu kukuruzna brašna.

Kućanstvo.

— (Pudilo žoharah.) „Obzor" preporučuje ovo jednostavno sredstvo od dosadnoga gada žoharah ili švabah. Uzmi lišća od mrazovca (mrazove sestrice, *Herbstzeitlose*), a metni ga njekoliko putah onamo, gdje ima žoharah, pak će ih nestati. Ovo je lišće tamno-zeleno, svietlo, debelo, do 5 palacah dugačko. Pokle nestane lišća pod jesen, niču iz zemlje sami crveni cvietci iz koriena, navješćujući dolazak mrazovah, odkuda je ova trava i ime dobila.

— (Novine kućanske.) U Beču će izlaziti od 15. Kolovoza svaki mjesec dva puta novine za kućanstvo (*Haushaltung*), namienjene kućanicam i gospodaricam. Za cielu godinu stoje 3 forinta. Donosit će i slikah i govorit o svem, što spada u žensko področje. Bog dao našle više čitateljicah nego svakojake „Moden- i Romanenzeitungen."

— Upravo sad je izašla na svjetlo druga knjiga Mařikova vienca, to jest zbirke poučnih i zabavnih spisah za puk i mladež. Ova druga knjiga sadržava crtice i pripoviesti o pticah, koje će svatko s veseljem čitati; a nakićena je sa 43 bojadisane slike opisanih pticah. Toplo ju preporučujemo svim prijateljem pučke i mladežke književnosti.

— Izpucale ruke zacieliti ćeš, kad otopiš u maslinovom ulju (*Baumöl*) malo voska i namažeš tim ruke prije nego legneš spavati.

Obrtnost.

— (Papir od žutilice.) Odkada je ponestalo lanenih i konopljenih prnjah za papir, zato što se mnogo pamučne robe nosi, a sve to više papira pravi: počeli su učenjaci tražiti nadomjestke (surrogate) prnjam, i našli su ih poviše. Već smo javili, da se sada pravi hartija od slame, kukuruzovine, dapače i od drva. Sad se je pronašlo, da se može dobar papir praviti od raznih vrstih žutilice (žutilove trave *Genista*; *Ginster*); koje osobito mnogo raste u španjolskoj pokrajini Granadi, te su od jedno 2 godine 100.000 centih žutilice odanle izvezli, da prave papir od nje. Dor. Nikolić u Trstu izvadio je takodjer privilegiju za pravljenje papira od žutilice i žuke (*Spartium*; *Pfriemenkraut*.) Tako će ove do sada sasvim zanemarene i po pustih brdinah i kod nas rastuće trave na glas izaći. Štioci naši se valjda jošte sjećaju, da smo im nedavno preporučivali bodljavu žutilicu kao izvrstnu krmu.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

Broj 34. **U Zagrebu** **25. Kolovoza 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč. ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Izložba trojedne kraljevine.

II.

Jedan pogled na našu izložbu osvjedočit će nas, da živimo u zemlji ponajviše ratarskoj *(Agrikulturstaat)*; izložene plodine i gospodarske tvorine tako su pretežne napram obrtnim, da se o tom nemože dvojiti. Ovaj gospodarski tipus naše izložbe slika i prilika je naše domovine, gdje obrtnost i umjetnost izčezava naprama ratarstvu. Nećemo ovdje sada razlagati, je-li to preimućtvo ili mana naše domovine, što je ratarstvo pretežnije; svakako je odbor izložbeni postupao prema naravi, uvrstivši u prve redove izložbenog imenika (katalog) stvari spadajuće na gospodarstvo. Isto tako stupiv u izložbeno dvorište i obazriv se lievo desno, najprije će ti udariti u oči ondje svakojaka ratila i strojevi, ovdje svake vrsti stoka i živad. Želeć dakle opisati našu izložbu i mi ćemo posve primjereno postupati, ako počnemo kod glavnoga faktora gospodarstva: najprije dakle razgledat ćemo marvu, po imenu pako konje i osle, goveda, ovce i koze, krmad i perad. Kod ovoga presudjivanja marve poslužit ćemo se pomoćju vrstnoga vještaka.

Prebrojiv sve glave, smještene pod šatore izložbenoga dvorišta, pronašli smo, da ondje ima ukupno:

79 konjah,
73 goveda,
2 bivolice *(Büffelkühe)* sa teletom,
42 ovce,
32 krmka,
1 srna,
20 komadah raznovrstne živadi.

Gledeć na množinu stoke, što se drži u trojednoj kraljevini, moramo primietiti, da bi porazmjerno više imalo govedah i krmadi u izložbi stajati; ponješto je tomu uzrok govedja kuga, što nije došlo više rogate marve, jer se mnogi boji za svoje marvinče, da mu se neokuži. A velik je uzrok tomu i nestašica liepe marve, vriedne da se na ogled stavi; jer je naše stočarstvo, osim gdjekojega vlastelinstva, ponajviše jošte primitivno, pa drugčije niti nemože biti, kad se kod nas baš ništa nečini za podizanje marve, te je dokazano, da broj marve pada u mjesto da raste.

1. O konjih. Članovi porote nisu jošte dovršili svoje izviešće i predlog za dieljenje nagradah; nije nam dakle moguće kazati, koje su glave pronadjene kao najbolje; nego ipak već unapried slutimo, da će liepi konji biskupa Strosmayera, iz Djakova, pastuh vlastelina Modića iz Lomnice, velika kobila grofa Kulmera, konji gr. Schlippenbacha, gr. Jankovića, Bedekovića, trogodišnji pastuh seljaka Bogovića iz Križovljanah, seljaka Kosca iz Trnovca, Kralja iz Stubice, Mraza iz Mihalja, Ciglara iz Vinice i jošte njeki steći priznanje vještakah; jer se odlikuju toli ljepotom, koli ostalimi svojstvi, pače ima od njekih pastuhah, n. p. Strosmayerova vranca, živih dokazah uspješnoga razploda u omladini polag stojećoj. Ovaj vranac spada na najbolju pasminu carevine, štono se u Lipici drži; jer uz priličnu visinu od 15—15½ šakah nalazimo liep razmjer tiela, živahnost i uztrajnost kod ote pasmine, prikladne toli za jahanje, koli za tegljenje, samo ne za najteži posao, za koji se rabi prosto pleme medjumursko, takodjer po njekoliko glavah zastupano. Drugi pastuh (zelenko) biskupa Štrossmayera manji je (14 šakah), nego baš prave arabske bagre i jako savršeno živinče. Mladi ždriebac i ždrebica, što polag stoje, živ su dokaz, da se pomnjivim trudom nastoji u Djakovu oko razploda i ogoje liepih konjah

Vlastelin Modić iz Lomnice ima pod br. 44 šestogodišnjega ždriebca gnjede dlake, od kobile englezke i carskoga pastuha. I ovo živinče odlikuje se po svojih svojstvih kao valjano za razplod. Konji iz ergelje grofa Jankovića poznati su našemu občinstvu kao uztrajni u bjegu, dočim znameniti broj prostih konjah predstavlja drugu zadaću ote koristne životinje, naime snagu za tegljenje i tvrdost u radu gospodarskom. Najbolje zastupana je u tom pogledu okolica varašdinska i zagrebačka, naime kerestinski predjel, u kojem ima koristnih posljedicah od porabe erdeljskih pastuhah, štono ih bijaše nabavila prije 20 godinah županija zagrebačka

Slavonija od svoje obične, male doduše nego tvrde pasmine ništa nije izložila, a čitava vojnička krajina, u kojoj ima za čudo mnogo i dobrih konjah, nije žalibože takodjer nijednom glavom zastupana. Zar nije deset pukovinah moglo barem 30 valjanih konjah sakupiti i svietu na vidik staviti?

2. Krave, bikovi, volovi, i telad. Sa istim prigovorom, s kojim smo završili pregled konjah, treba da počnemo izviešće o drugom podrazredu, o govedih. Vojnička krajina opet ništa nije izložila; uzalud tražiš dobru plešinu slavonskih bušakah i koju glavu naše sive pasmine.

Izložitelji ovoga razreda spadaju malone opet na iste predjele, u kojih ima veća revnost i briga za gospodarski napredak, i koji, shvativ kako valja zadaću izložbe, poslali su po koje liepo živinče ovamo. Najviše se odlikuje blago gosp. Kol. Bedekovića iz Jalžabeta u varaždinskoj županiji, g. Presla iz predgradja savskoga u Zagrebu, g. župnika Šavora iz Bisaga, milosrdne braće u Zagrebu, seljaka Taborčeka iz Miljane, bivoli vlastelina J. Inkeya iz Rasinje, marva grofovah Erdödyah iz Novog marofa, Moslavine i Želina. Dva hranjenika (pitanca) vola g. Bedekovića imaju ukupno 35 centih, a pasmine su posve valjane za razplod, mljekarstvo i ugoj, ta je pasmina, kako nam je poznato, izjednačena u cielom plemenitom stadu istoga vlastelina. G. Presl nastoji od davna oko stočarstva s najboljim uspjehom, pa je na izložbu poslao nesamo utovljene volove, nego i omladinu, štono pokazuje napredak njegove ogoje. Krava župnika Šavora je vrlo dobra muzara i šteta, što nije na tablici i cedulji zabilježeno, koliko okah mlieka ima od nje za mjesec ili za godinu danah. U obće bi trebalo na korist obćinstva izložbu polazećega, da se kod svake glave brojem i velikim pismom označe najvažnija svojstva i posljedak hranjenja i ogoje. Da su to gospoda izložitelji učinila, bili bismo i mi mogli više i potanko tumačiti njihove zasluge.

3. Ovce. Pogledom na tankoću i gibkoću vune zaslužuju ovan i ovca, što ih izloži paukovečka gospoština, prvo mjesto; nego gledeć na množinu hvalimo pasminu ovčara Škublića, koju je lani u Moslavini grof Erdödy uveo i od koje ima šest gusto obraslih ovacah i 1 ovan u izložbi. Dočim u Paukovcu nastrižu s ovce odsjekom $1^3/_4$ funte vune, centu po 200 for., to Škublićeve ovce daju je $2^1/_2$—3 funte, centu po 110 for. Nego množinom vune i vriednošću nadkriljuje ih pasmina virovitička, koju na izložbi predstavlja ovan veliki, najveći od svih izloženih, te će se strići dne 25. t. m. u prisuću porotnikah. Uvjereni smo, da će biti preko 7 funtih čiste prane vune (iliti 14 neprane) od toga gusto zarasloga ovna, koji ima stoprv godinu danah, pa je veći od drugih trogodišnjih. Sve ote ovce, s pasminom vlastelina Inkeya, biskupa Štrossmayera i graničara Čimasa, koje se opet odlikuju čvrstoćom i što podnose i nepovoljan posljedak pašnikah i vremena, spadaju na kovrčaste ovce, štono puk zove svilene, a u istinu su španjolske merinos, dočim ostale proste ovce, od njekojih graničarah ovamo poslate, spadaju na gruborunke iliti pramenke, što im je dlaka uprava i gruba. Znajući za ote poradi tvrdoga zdravlja i tečnoga mesa hvale vriedne grube ovce čudimo se, da nije poslano boljih glavah; jer one, što ih u izložbi ima, neodlikuju se niti veličinom, niti gustoćom i množinom vune, niti drugim kojim hvale vriednim svojstvom, pače su poslali iz krajine dvie posve mršave i slabe ovce smedje dlake, kao da bi htjeli pokazati, što da se odgajati neima! Zar nije mogla uputiti vojnička uprava bolje svoje junake na gospodarskom polju?

Kozah neima ni malo, premda nam je poznato, da ih njeki graničari po 60 i 80 drže i puno sira za prodaju prave.

4. Krmad. Vrlo izvrstne pasmine krmke izložiše vlastela Inkey od englezke pasmine yorkshirske, a Ladislav Modić od prave pasmine turopoljske, braća Josip i Manojlo Vranicani iz Severina puno omladine od englezke bagre yorkshirske, parene sa beckshirskom, Bedeković liepe bagune, barun Gj. Rauch iz Martianca dva pitana prasca ugarske pasmine, g. Egersdorfer iz Pregorja svinju sa praščići od turopoljske pasmine i J. Vuković iz Zagreba golemoga pitanca od 550 funt. iste vrlo dobre domaće plešine. Ovaj se je razred mogao puno obilnije zastupati, jer znamo, da u trojednoj kraljevini ima množina krmadi; nego moramo kazati, da sve što je izloženo, u svojoj suvrsti je vrlo savršeno i valjano. U buduće nastavit ćemo potanko razlaganje svoga opažanja.

Medju koristnu marvu idu i magarci; nego u izložbenom imeniku napominje se samo jedna jedina oslica, pak ni te nismo vidjeli na izložbi. Tako ova okolnost kao što i riedkoća ovih životinjah kod nas dokaz je, da našinci slabo poznavaju vrstna svojstva magaracah. Čudna je stvar, što su magarci tako krivo poznati i zato prezirani. Da ih na iztoku vele ciene, gdješto više od konjah — to potvrdjuju svi putnici; nego pomalo otvaraju i gospodari evropski oči, te podjeljuju ovoj zanemarenoj živini sve to veću važnost. Tako je evo uprav ovih danah u Londonu bila osobita izložba, namienjena samo magarcem i mazgam (mulam). Namjera je te izložbe bila upoznati englezke gospodare još bolje s ovom koristnom marvom, a pribaviti joj u njih bolje dvorbe: tà svatko znade, da se magarac nebrza tankim bičem kao konj, nego debelom kandžijom ili batinom, kao da on biča niti neosjeća, što je velika ludost i glupost. A povod dade tomu upravo pamet magarčeva, koji se u tom poglodu odlikuje od istoga konja. Ako magarca pretovariš, on će leći i neće ustati, makar ga ondje ubio. Ako ga potjeraš, a trudan je, on će stati i neće se s mjesta maći. Tko nevidi, da je to upravo

pametno postupanje, kojim čovjeka opominje, da zlu doskoči; a budalasti ljudi okrenuše naopako, te misle, da je ono luda upornost i tvrdokornost.

Na londonsku izložbu bilo je dovedeno puno magaracah, a najljepšega je doveo sam nasljednik priestola kraljević valeski, te je on dobio i prvu nagradu. Taj njegov magarac doveden je iz Egjipta, i odlikuje se ljepotom svog oblika, brzinom trka i njekim ponosom. Neima dvojbe, da će ova izložba blagodatno djelovati na englezke gospodare. U ostalom Englezi već sada ciene podobro magarce, te ih puno upotrebljavaju ne samo za tegljenje nego i za jahanje. U svakom englezkom zabavištu stoji poviše osedlanih magaracah, čekajućih da ih gosti najme. — Kod nas bi to ljudi držali za sramotu, akoprem svatko znade, da je i naš spasitelj na oslici jašio u Jerusolim. — Medjutim opazismo opet u Zagrebu, da tu ima od njekoliko godinah više magaracah neg odprije, i nadamo se, da će si ova koristna sa lošom hranom zadovoljna, jaka i uztrajna živina i kod nas sve to više priznanja pribaviti, te ćemo se na budućoj našoj izložbi pohvaliti moći kojim krasnim exemplarom magarca.

Kletski ovsik.

U Dugih selih. Kad sam prije tri godine danah u Gospodarskom listu objavio, koliko bijah krme dobio od kletskoga ovsika (*Bromus kletensis*), a na lošoj zemlji, pozvaste me, da Vas i u buduće izviestim o uspjehu svojih pokusah. Ja sam sve od onda ovsik ovaj svake godine sijao i uvjerio se, da je ovo vrlo zahvalna trava i uz to zadovoljna sa svakim tlom; s toga sam ju počeo sijati ne samo za krmu, nego i sjemena radi, te sam ga poveće množtvo dobio. Ljetošnja godina je osobito prijala kletskomu ovsiku, zato ću vam evo priobćiti svoje izkustvo o njem.

Da se osvjedočim, jel' istina, da kletski ovsik i na najlošjoj zemlji raste, i da se može svake druge godine na istom polju sijati, posijao sam njivu, na kojoj preklani bijaše ovsik, lani zobju, a ljetos opet ovsikom, samo što sam mu primiešao malko štajerske djeteline. Lanjska zob je bila vrlo hrdjava, zato sam ju pokosio dok je bila zelena, i na sječku izrezao. A ljetošnji ovsik s djetelinom tako bijaše liep, da sam dobio 35 centih krme s jednoga jutra (rali), djetelinu pako sam već i drugi put pokosio.

Još mi je veću, gotovo nevjerovnu ljetinu dalo drugo jedno zemljište od 3 jutra, koje bijah lani mjeseca rujna pognojio i posijao ovsikom, pirikom (*Agropyrum repens*) i štajerskom djetelinom, od svakoga uzev jednak diel. Mjeseca Svibnja ljetos bijaše ovsik 4 stope visok, te sam ga na onoj njivi 180 centih nakosio. Poslje 4 nedjelje danah narasla je i pirika s djetelinom, pa sam opet 80 centih krme dobio; a već 4. Kolovoza mogao sam i treći put kositi. Buduć da je naš ovsik jednoljetna trava, to treba š njim miešati piriku i djetelinu; pa čim se spremi s polja ovsik, djiknut će pirika i djetelina, te ćeš moći svoje polje prve godine pokositi tri puta, a druge dva puta. Ja sam ljetos ovakve krme toliko izveo, da sam bio prisiljen livade dati u zakup.

Od kolike je neizmjerne koristi za nas u Hrvatskoj tolika i tako lasno i jevtino dobivena krma, to ja sam najbolje osjećam; jer imam do 500 jutarah livadah pod zakupom, a slabo sam kad izpod 2 forinte centu siena prodao; nekošenu pako travu s livade kupuju susjedni naši seljaci centu od prilike po 1 for.

Ja sam uz množinu krme puno izveo i sjemena od ovsika i pirike, te ga mogu poviše prodati drugim gospodarom. Toga radi namjeravam se dogovoriti s g. Eduardom Königom, trgovcem u Zagrebu (u dolnjoj Ilici), koji će primati naručbe na to sjeme, jer bi mi drago bilo, da se ova koristna trava kod nas što više razprostrani. — Kako treba s ovim sjemenom postupati, o tom je donio Gospodarski list od god. 1862. u broju 33. i 34. obširan naputak.

Thomeković,
zakupnik dobra Duga sela.

Kameni sudovi.

U novije vrieme počeli su čuvati rakiju i vinovicu u spremah napravljenih od cementa; a sad su evo i za staro vino stali graditi kameno posudje. Prvi to učini vlastelin Polley u Sežani (Sessana) ne daleko od Trsta, koji sve svoje staro vino drži u kamenom posudju. Na to ga potakne nestašica starih dobrih sudovah. On dakle sagradi za probu kao čatrnju (*Cisterne*) od sječena kamena vapnenca, te je kocke kamene spojio dobrim cementom, da nemože vino curiti. Ova zidana čatrnja mogaše držati 100 vjedarah vina, kojim ju i napuni. Za godinu danah uvjeri se o valjanosti ovoga pokusa: vino se sasvim očisti i bje bolje od onoga, što ga je imao u drvenih sudovih, a buduć u kamenoj čatrnji nemogaše hlapiti, to ga nije trebalo dolievati, pak se i u tom pogledu koje vjedro prištedi. Ovaj sretni pokus privoli g. Polleya, okaniti se sasvim drvenih sudovah i sagraditi u svojoj pivnici same ovakve kamene čatrnje, od kojih drži svaka 120—150 vjedarah. Ove čatrnje stoje jedna do druge, kao kakve stanice, dno im je ostrmo, zidovi upravi, a ozgor su svedeni (boltani); na mjesto zagvozde (*Schlussstein*) imaju vranj, kojim se vino unutar lije, a doli je pipa za točenje.

Valjda će se za g. Polleyem i drugi vinari povesti, jer je preimućtvo ovakvih kamenih sudovah očevidno, ne samo tim, što su dugovječni i rekao bi vjekoviti, nego i tim, što se po ljetu neće lasno vino u njih zgrijati i pokvariti.

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. (*Otvorenje izložbe.*) Valjda su štioci već od drugud doznali za one svečanosti, kojimi je bila izložba naša otvorena, nećemo im dakle dosadjivati opetovanjem poznatih stvarih. Mi samo žalimo zlosretne slučaje, što je baš onaj dan bila inštalacija patriarhe, te nije nikoga bilo iz Sriema; što su bili dva dana kasnije izbori na sabor u Dalmaciji, te su morala ondašnja naša braća kod kuće ostati, i što su se po Sloveniji kojekakvi zlobni glasovi raznosili, te je njimi sretno zapriečen osobit vlak, štono se je odanle u Zagreb spremao; kao što n. p. da namjeravamo 18. Kolov. velike političke demonstracije izvesti, te su 4 vojničke čete za Zagreb odredjene, da ih zaprieče. Dapače uvjeravaju nas, da je štajerskim i kranjskim činovnikom zabranjeno u Zagreb ići na izložbu, i uz to im naloženo, neka popišu sve one, koji tamo podju. Tako je bilo ovimi dakako slučajevi zapriečeno, da su mnogi ljudi kod kuće ostali. Najveća je tim šteta Zagrebčanom nanešena; jer da nije tih slučajevah, bile bi jamačno barem 2000 ljudih u Zagreb došle, pak da je svaki samo 10 for. potrošio, eto ti liepe svote od 20.000 for. U ostalom se izložba naša svejednako marljivo polazi; do sada ju je svaki dan preko 2000 ljudih posjetilo, medju njimi i puno seljakah, koji su marljivo razgledali sve izložke. Vriedno bi bilo, da pojedine obćine opreme u Zagreb svoje zastupnike, te će ovi pripoviedati ostalim, kakvih su stvarih vidjeli. Osobito neka gledaju da dodju u utorak, četvrtak ili subotu, jer se one dane poslje podne od 3—4 sata gospodarski strojevi probaju. Marva će se danas razići, tko je dakle do sada zakasnio, neće je više vidjeti.

— (Glavna skupština gospodarskoga družtva.) Na skupštinu, koja se je prekjučer držala, dodje neobično velik broj članovah. Poslije kratkoga govora g podpredsjednika Kolomana Bedekovića bude pročitan odpis uzv. kancelarije, kojim se javlja družtvu, da su izabrani od njega podpredsjednici gg. Bedeković i kanonik Jandrić potvrdjeni; usuprot na mjesto predsjednika g. baruna Raucha i podpredsjednika g. biskupa Strossmayera, da se imaju po družtvu drugi izabrati. Na to g. podpredsjednik Bedeković progovori od prilike, da zahtieva tako poštenje rečene dvojice gospode, kano i poštenje istoga družtva, da njegovu veličanstvu podnesemo predstavku za potvrdu iste gospode, i da se taj postupak s lojalnošću sasvim slaže. Predlog bude jednoglasno primljen. GG. Petar Horvat, Mrazović i Bogović biše izabrani da predstavku sastave i obrazlože. Iza toga bude poradi izložbe skupština razpuštena i ostali predmeti odgodjeni na buduću veliku skupštinu, koja će se držati početkom Listopada.

Gospodarske viesti.

— (Sladorarstvo u Austriji.) Po službenom izkazu posadjeno je lani burakom (*Runkelrübe*) u austrijskoj državi 68.000 jutarah zemlje. S ove zemlje nabralo se je $25\frac{1}{2}$ miliuna centih buraka, od kojega se je platilo više od 6 miliunah forintih poreza. Od ovoga buraka napravilo se je 1,200,000 centih sladora (šećera), koji vriedi do 22 miliuna forintih; od otražka (tako zvane melasse) izpeklo se je za 1 miliun forintih vinovice (spirita); niti negovoreć o množini tropa, kojom se je silna marva uhranila. Kod sladorarstva imaju zaslužbe 43.000 težakah, koji preko godine zasluže 4 miliuna forintih nadnice. U austrijskoj državi imaju sada 133 sladorane (*Zuckerfabrik*), od kojih dvie svaka preko 400.000 centih buraka svake godine trebaju.

Kućanstvo.

— Pacovi (štakori) su velika bieda po kuću; jer kamo se ugnjezde, težko ih je protjerati. Lovke slabo hasne, jer ako se koji ulovi, ostali se pacovi tako opamete, da ih nikakvom mekom nećeš namamiti u lovku. — Ako ih želiš trovilom utamaniti, te im podmetneš otrovanu hranu, možda će koja budala odmah zagrizti, no čim ostali opaze, da mu je prisjelo, neće se lje niti jedan dotaknuti tvoje namame, makar ondje godinu danah ležala. Pacovi su vrlo mudre zvjerke; ako im želiš doći haka glave, moraš ih nadmudriti. Toga radi hrani ih redovito i obilato jedno osam danah zdravom hranom na istom mjestu, oni će se tomu priučiti, da neće ni tražiti druge hrane. Osmi ili deveti dan nedaj im ništa, da ogladne, a sutra dan im podmetni trovilo: oni će, budući gladni i nesluteći više zla, naklopiti na otrov, te ćeš tako u jedan mah čitavo leglo utamaniti. Jednostavno trovilo, koje nehudi drugoj životinji, jeste pšenica ili ječam kuhan s tisovim lišćem (*Taxus- oder Eibenblätter*); a možeš upotriebiti i drugo trovilo.

Ako zamažeš pacovu njegovu rupu (luknju) katranom (*Theer*), protjerat ćeš ga takodjer doklegod katran smrdi; jer toga smrada nepodnosi. Još ćeš sjegurnije proći, ako gdjekojega živoga pacova utakneš u katran i onda pustiš: on će bježati k svojim drugovom i protjerati ih iz kuće.

Napuni kakvu oduboku posudu gustim napojem, i napravi kao brv na nju, po kojoj će moći pacovi uzlaziti i lokati. Za jedno dva tri dana ostavi samo toliko napoja, da ga nemogu ozgor doseći, nego će se spustiti unutar, a neće moći više van. Njeki gospodar pripovieda, da je ovako u jednu noć 20 pacovah ulovio.

— (Pudilo žižka.) Stuci konopljana sjemena, češnjaka (crnoga luka) i lišća od meteljke u mužaru (avanu) i prospi ovu smjesu po žitnici, gdje imaš svoje žito, pak ti se neće žižak u njoj zaleći.

— Pijavice kad mećeš, a neće da krv piju, namaži im hrbat vinom: od njega će pijavice kao oživiti i brzo zagrizti.

Obrtnost.

— (Papir od pljeve.) Do sada su zobenom pljevom marvu hranili, akoprem u pljevi vrlo malo ima hraniva. Sad su se domislili boljoj porabi: od pljeve su počeli papir praviti. Ako se uzme, da jedan vagan samo 5 funtih pljeve za papir daje, eto ti 4 miliuna centih stvari za papir, buduć da se u austrijskoj državi jedno 99 miliunah vaganah zobi izvodi.

— (Pletilo.) Amerikanac Dalton izumio je novo pletilo (*Strickmaschine*), na kojem se može plesti sve što se obično pletenkami (*Stricknadel*). Sa dva ovakva pletila možeš za nedjelju danah naplesti 400 tucetah kratkih čarapah. Ovakvo pletilo stoji do 300 forintih na licu mjesta.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

Broj 35. **U Zagrebu** **1. Rujna 1864.** **God. XII**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč. ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Izložba trojedne kraljevine.

III.

Ratila. Pošto smo prozborili o prvom faktoru gospodarstva, o marvi, prelazimo na drugoga pomoćnika ratarah, na ratila, razumievajuć po toj rieči sve jednostavno orudje i sastavljene sprave potrebite gospodaru, dakle i strojeve (makine). Možemo slobodno reći, da odkad postoji trojedna kraljevina, nije bilo u njoj sakupljeno toliko ratilah koliko ih ima u dvorištu izložbene kuće, te će doista svaki gospodar samim razgledanjem puno toga naučiti. Najviše je toga donešeno od drugud, iz Beča, Praga i Pešte (dapače je poviše poslala i englezka družba Clayton et Shuttleworth, imajuća tvornicu ratilah (ratilarnicu) u Linkolnu, a područnicu u Beču); jer ratila su tvor obrtnosti, a ta je kod nas u povoju. To nam opet pokazuje, da ratarska zemlja bez obrtnosti nemože pravo napredovati, te ćemo i mi zaostajati u ratarstvu, dokle se godier nepodigne u nas i obrtnost. Jer s jedne strane su obrtnici najbliži i najsjegurniji kupci plodinah, zato može gospodar više toga izvoditi, nego kad je prisiljen voziti muku svojih rukuh u druge zemlje. S druge strane predstavljaju ratila veliku glavnicu, pa čim je dalje ono mjesto, odkuda se dobavljaju, tim su skuplja, i tim nesjegurnija; jer svaka se roba bolje kupuje neposredno nego po porukah. Kolik to pako novac, što bi izlazio svake godine iz zemlje ratarske, a vraćao se nebi nikada više, kad bi se sva ratila drugdje nabavljala! Toga se troška i boje gospodari, a posljedica je tomu strahu, da se zadovoljavaju lošimi ratili i uslied toga produkuju puno manje nego što bi mogli. Uzmimo samo kukuruz, kojemu naše tlo (u obće govoreć) osobito ugadja. Te plodine bi se kod nas puno više izvodilo, da kukuruz netreba toliko težakah. Da se pako ovi težaci ponajviše mogu nadomjestiti shodnimi ratili, toga slabo tko znade, a kamo-li da to radi. Pak opet je istina, potvrdjena najboljim uspjehom na imanjih kneza Lippe-a u Virovitici, baruna **Jurja** Raucha u Martijancu i na zemljah gospodarskoga zavoda u Križevcu. Svi ovi siju kukuruz u redove, jedno 2 stope razdaleke, pokle su zemlju kako valja prieredili. Za obradjivanje slabo im treba kopačah, jer okapanje i plievljenje obavlja se težilom (cultivator), a ogrtanje ogrtalom (*Häufelpflug*); težaci plieve i okapaju samo ondje, kamo ova ratila nedopiru, koja dakako samo uzduž svakoga reda mogu raditi, a ne i popricko, buduć da ih magarac ili konj vuče. — Nu tko ovako želi postupati, treba da prije pozna i prouči ova ratila; a komu nisu pristupačne dotične knjige, eto mu krasne prilike za to u našoj izložbi, gdje toga vrlo mnogo ima, te se može svojima očima osvjedočiti o praktičnosti ovih spravah. Nego premda smo malo prije kazali, da trojedna kraljevina nije jošte vidjela onakvo liepe zbirke ratilah, kao što je sada na ogled stavljena u našoj izložbi: opet bi se jako prevario, tko bi mislio, da tu ima svega, što gospodaru treba. Dapače je ova zbirka jako malena i neznatna prema onoj tušti i tami svakovrstnih strojevah, što ih je bilo na londonskoj ili hamburžkoj izložbi; od svakoga ratila fali puno vrstih; a gdjekojih važnih ratilah neima. Drugčije niti nemože biti. Gdje neima obrtnosti (kao što je neima kod nas), moraju se izvrstna ratila iz one zemlje dobavljati, gdje se vlada bolje brine za razplod obrtne vještine. Buduć da su onakva ratila puno skuplja od domaćih, to ih gospodari slabo kupuju, a gdje se slabo kupuje, ondje ima pomalo trgovacah. Ovo je uzrok, da su se samo njekoje inostrane ratilarnice odvažile poslati svoje tvorine na izložbu, pak i ove nisu poslale sva svoja ratila, nego samo njekoja, za koja se nadaju, da će naći kod nas kupacah. Ovamo idu, osim pomenute englezke tvornice, Carrow i Steffek u Pragu, Horsky u Kolinu, Vidač, Strobel et Bariš u Pešti, Siegl, Lichtenstein u Beču, Körösi u Gradcu, Arnhofer u Lipnici, Vollmer u Ljubljani, Zagursky u Mariboru, Hlubek u Optuju itd. Žao nam je, što nisu zastupane tolike druge glasovite austrijanske ratilarnice. Ostala ratila donieli su na izložbu domaći ratilari i vlastela. Jer možemo se pohvaliti, da se u tom pogledu opaža kod nas očevidan na-

predak, kao što to zasvjedočava i naša izložba: prije 15 godinah nebi se lje bilo moglo sabrati toliko domaćih ratilah. Dapače imamo baš i pravu ratilarnicu, štono ju je utemeljio u Osieku Melkior Leicht, koji je toga poviše poslao na izložbu, i njegove tvorine nezaostaju za inostranimi. Isto tako imamo sada u Petrovoj gori tvornicu svakovrstnih strojevah, od kojih njekoji namienjeni su gospodarom. Petrova gora leži dva sata za Topuskom na bosanskoj medji i sva je, rekao bi, od željeza, koje se ondje od jedno 8 godinah vadi, a sad je sagradjena i tvornica, u kojoj se svake vrsti željezna roba, pak i strojevi prave. Pomanje ratilah pravi Rittmüller u Varaždinu, Milles u Zagrebu.

Glavno je ratilo gospodarovo plug, š njim ćemo dakle početi i mi. Akoprem se plugovi od starine grade i orudje ovo je na oko posve jednostavno; opet bi se prevario, tko bi mislio, da su se gospodari do danas u tom sudarili, kakav treba plug da bude; dapače se i dan danas o tom prepiru, kako da se namjeste pojedini djelovi pluga. Istina, da su se u mnogom složili, odkada su kod gradjenja plugovah u pomoć pozvali nepromjenljive zakone mekanike, al koješta je jošte predmet prepirke. Otuda ono neizmjerno množtvo svakojakih plugovah: ima ih dan danas na stotine, akoprem su više putah tako slični, da samo vještak razliku opaža. Nego različitost ova poliežе ponajviše iz same naravi tog orudja. Neima do danas obćega pluga, valjanoga za svaku zemlju i potrebu. Ovu istinu bi gospodari dobro imali pamtiti i upetiti; a oni svaki dan grieše proti njoj, kupujuć plug, ne prema svomu tlu i prema dotičnoj radnji, nego nasumce, zato što se ovaj ili onaj plug hvali. Drugoga pluga hoće se ledini a drugog oranici, drugog ilovači a drugoga crnici, drugoga kršu a drugoga piesku; drugoga paranju ugara, a drugoga prašenju. Sad će razabrati naši štioci, zašto je težko osjeći, koji plug valja, i neće se začuditi, ako rećemo, da su nedostatni pokušaji, izvedeni ponajviše na istoj zemlji sa svimi plugovi, što ih ima u izložbi. Nu opet su se osobito odlikovali kod probe na dobroj zemlji izvedene malo niže imenovani plugovi. Al otuda nesliedi, da ostali plugovi nevaljaju, dapače su svi izvrstni, svaki u primjerenoj zemlji. Tomu se nećemo čuditi, kad uvažimo. da na našoj izložbi neima novih kakvih nigdje do sada nevidjenih plugovah, već su svi samo po prokušanih pravilih sagradjeni. Upravo zato preporučujemo našim gospodarom osobito, da marljivo razgledaju sve plugove i da si nabave onaj, koji će biti prema njihovu tlu. Po imenu neka nepropuste razgledati česko „ruhadlo“, kojega valjanost se je u primjerenih okolnostih posvuda potvrdila, a prozvano je česki tako, što zemlju ruha t. j. drobi, pa se opet lako njim ore, i lako ga marva vuče. Za ruhadlo je u dobroj zemlji dosta jedan jak konj: nije-li to dakle Bogu plakati, kad gledamo, kako se kod nas u jedan plug hvata po šest volovah— pa još je oranje lošo!

Na našu izložbu donešena su svega skupa 24 jednostavna i 2 dvostruka pluga. U Austriji gradjeni plugovi idu odsjekom u 4 vrsti: hohenheimski plug je sagradjen po brabantskom, al je popravljen od würtemberžkih vještakah. Vidač u Pešti gradi po vlastitom sustavu plugove, osobito po Ugarskoj razprostranjene. U Zinkendorfu (u šoprunskoj županiji) grade se takodjer osobita ustrojstva plugovi. I pokojni Zugmayer je bio posebni plug konstruirao, koji je preko Sutle, a i kod nas, već prilično razprostranjen. Napokon je pokojni ministarski savjetnik Kleyle sastavio osobit plug strogo se držeć načelah matematičkih. Sve ove vrsti plugovah zastupane su u našoj izložbi. Osim toga ima i sasvim prostih običnih plugovah, jedan sagradjen od Koste Jankovića u Novoj Gradiški, a drugi u Brdovcu. Ovaj posljednji je po dobro orao, i vidjet je, da ga je vještak pravio.

Od dobroga pluga se potrebuje: 1) da ore plitko ili duboko, kako se hoće oraču; 2) da pravi širju ili užu brazdu, prema volji orača; 3) da mu je brazda ravna i čista, a uzoranu zemlju da sasvim izvrne i što više zdrobi. 4) Da jednako i lasno ide, pa da nepotrebuje premnogo sile od tegleće marve. 5) Da je čvrst i dugovječan, i da se opet lasno naredi i popravi. 6) Da je jevtin.

Nijedan plug neima sva ova svojstva u punoj mjeri u svakoga je ovo ili ono svojstvo pretežnije: ima plugovah, koji su osobito prikladni za duboko oranje; a ima ih, koji se ponajlaglje vnku itd. Prema svojoj potrebi neka dakle gospodar izabire plug. Čim je tvrdja i žilavija zemlja, tim jačega treba pluga; čim je prhkije tlo, tim laglji neka bude plug. Zato ima sada od iste vrsti pluga više suvrstih; tako n. p. od Vidačeva pluga ima na izložbi jedno 5—6 svakojakih suvrstih, od kojih valja svaka, al samo u primjerenoj zemlji.

Kad su kušali plugove na oranici, najveću su hvalu stekli plugovi bar. Jurice Raucha, Bedekovića, Leichta, Vidača; pomenuti plug brdovački (radi svoje jednostavnosti i liepog oranja), plug hohenheimski s jednom ručicom a bez ornice (kolečkih) izložen od Vollmera u Ljubljani; a ledinu (tratinu) je vrlo dobro orao plug sagradjen od zagrebačkoga ratilara Milesa takodjer po Vidačevu sustavu. — Nu nećemo da onomu kušanju pripisujemo odlučnu važnost, jer se je tu kušalo na brzu ruku; opetujemo, neka nitko nemisli, da ostali kušani a napose nepohvaljeni plugovi nevaljaju.

Za oranje dvostrukim plugom, koji ima dva lemeša i zato sieće najedanput dvie brazde — hoće se vrlo jake marve; ovi će se dakle plugovi slabo kod nas udomiti. S druge strane žao nam je, da su na izložbu samo 2 ruhadla donešena, te se nije mogla njihova vrsnoća dovoljno pokazati; pak opet bi valjalo orudje ovo po ravnicah naše domovine bolje razprostraniti, jer ne samo da je lako njim orati, nego i zemlju tako mrvi, da ne-

možeš bolje želiti. Al dakako za žilavu i smolavu ilovaču nevalja ruhadlo, nego samo za meku zemlju; a uzoranu ilovaču treba razmrviti ježakom. Ovako se zovu valji, pernati kao kakav buzdovan. Pera ova razbijaju i mrve ilovaste grude bolje od svake brane i motike. Zato preporučujemo osobito orudje ovo našim gospodarom imajućim tlo od tvrde ilovače, a mogu ga razgledati na izložbi, gdje imaju dva komada ježakah, oba je izložilo križevačko gospodarsko učilište. Ovakov ježak (*Stachelwalze*) stoji u Pragu kod Karova 16 for., a ruhadlo 12 for. Ciena je izloženim plugovom vrlo različita. Pohvaljeni gori hohenheimski plug stoji u Ljubljani 20 for., Vidačevi (od Siegla napravljeni i izloženi) 14 i 16 for. (bez ornicah iliti kolečkih), Milesovi 26 i 28 for., Leichtovi 16 i 60 for.

K plugovom spadaju i podrivači (*Untergrundspflüge)*, koji nedižu, nego samo podrivaju zemlju mrtvicu. I ovo je orudje kod nas sasvim nepoznato, a opet vrlo koristno, kad uzmemo na um, da sve gotovo trave žile svoje duboko u zemlju puštaju, a mekoćenjem mrtvice olakoćujemo im neizmjerno taj posao. Osobito se hvali izloženo Horskoga ruhadlo s podrivaći, koje stoji u Pragu 35 for.

Njeka vrst plugovah su i tako zvani exstirpatori, cultivatori, kojimi se prekapa zemlja i plievi korov medju okopavinami; zatim ogrtala, kojimi se okopavine ogrću. Ovakvoga orudja ima poviše na našoj izložbi; vrlo se hvale ogrtala Jankovićevo iz Varaždina i Kolačkovo, izloženo od gospoštine Darde. Osobito nam je drago, što su ova okapala i ogrtala donešena ne samo od ratilarah nego i od vlastele (po imenu i od baruna J. Raucha); jer je ovo dokaz s jedne strane ratarskoga napredka vlastnikah, a s druge praktičnosti istih ratilah, te sada nemože nitko više kazati, da takve stvari nevaljaju za našu domovinu. Nu onakvomu orudju hoće se i sijalah, sijućih sjeme u redove, pak i tih ima poviše na izložbi.

Od branah ima više i to prokušanih vrstih po imenu brabantska i verugasta; samo neima najnovije, tako zvane okretne brane (*rotirende Egge*), koja se okreće kao žrvanj, kad ju konji vuku.

Za košenje trave donieli su Englezi Clayton i Shuttleworth dva kosila; nu probe nisu pošle najbolje za rukom. Nego tomu nisu kriva ova kosila, već neravna zemlja i kiša. U Englezkoj se ova kosila s najboljim uspjehom upotrebljavaju. Tko se želi kosilom poslužiti, morat će dakle s proljeća livadu dobro poravniti, što će i drugčije koristno biti po njega. Manje kosilo stoji u Beču do 270 for.

Za sieno ima njekoliko premetalah, koja ga premeću bolje od svakoga težaka, te se onda brzo suši. Stoji kod Sigla 190, a dvostruko 270 for. Osim toga su izložene dvoje konjske grablje, kojimi se sieno brzo zgrće, a stoje kod Sigla u Beču 130 for.

Za vadjenje zreloga zrnja ima na našoj izložbi puno strojevah. Najveći je mlatilo (*Dreschmaschine*), štono ga izloži Körösi iz Gradca. Stoji 215 for., a s vjetrenjačom (*Putzmühle*) 376 for. Okreće ga pokretni parostroj (*Locomobile)* za 8 konjah, to će reći, da taj parostroj ima toliku silu, koliko ima 8 konjah. Ovakov parostroj stoji 3100 forintih. — Mlatilom ovim možeš omlatiti dnevice 250—300 vaganah pšenice, a do 400 vag. ječma ili zobi. Osim toga ima više mlatilah, koja okreće marva upregnuta u vitao, a jedno je mlatilo ručno, izloženo od tvornice kneza Lichtensteina; stoji 200 for. Za našu vlastelu, vršuću marvom žito, najbolje se preporučuje mlatilo s vitlom: sa 4 konja možeš njim omlatiti odsjekom 100 vaganah svaki dan. Ovakvo mlatilo stoji u pomenutoj tvornici 350 for., a vitao 400 for. — Vitlovah ima za 2—6 glavah marve. — Da se olakoti dugotrajno vejanje, triebljenje i čišćenje žita, upotrebljavaju se vjetrenjaće, kojih ima takodjer više na izložbi. Najveću je izložila gospoština Darda, stoji 100 fr.

Kad se kukuruzni klipovi rukama krune (ruže), posao ide vrlo sporo od ruke, te našinci potrate cielu zimu na krunjenje kukuruza. Za pospješenje toga rada izumiše osobita krunila (*Rebelmaschine*), na kojih se klip za časak tako okruni, da niti jednoga zrna neostane na njem. Na našoj izložbi ima vrlo mnogo ovih krunilah, koja su sva shodna; samo što su njekoja za manju porabu, a druga za veću udešena. Manje krunilo stoji 22 forinta, 34 forinta, 48 forintih, a veće 80 for., koje moraju dva momka ili i jedan konj vitlom okretati, te će u jedan dan do 100 vaganah nakruniti. Ima još i amerikansko krunilo, kojim se za jedan dan do 1000 vaganah kukuruza okruni, a kreće se parostrojem. Na izložbi ga neima, nego znamo, da se njim služi virovitička gospoština; stoji 250 for. bez parostroja.

Kad razgledamo ratila izložena, opazit ćemo, da tu ima za plugovi najviše sječkarnicah, od najprostije do najveće. Pomenuti Englezi su 4 vrsti donieli, a stoje 70—270 for. Zagrebački željezar Sollar izložio je onu sječkarnicu, što ju bje namjestničko vieće ugarsko preporučilo, grade ju u Pešti Strobel et Baris, a stoji u Zagrebu 50 for. — Od Arnhoferove i od nas pohvaljene sječkarnice imaju 2 komada, jedan je velik, te sieče jedanput više sječke od njegove manje sječkarnice, a stoji 145 for. Arnhoferova se tim razlikuje od ostalih, što slamu upravo sieče, a ostale ju režu sa dva noža na kotaču na oblik *S* namještena. Ima ih njekoliko, koje se vitlom okreću, te silne sječke u jedan dan narežu. Ovakva velika sječkarnica iz Siglove tvornice stoji 165 for., iz Körösieve 120 for. U ostalom kojugodier izloženu sječkarnicu gospodar kupio, neće se pokajati, jer su sve vrstne, te će mu za kratko trošak naknaditi, najpače, ako na njoj i sieno i kukuruzovinu sieče; jer ne samo da će tim do blizu $^1/_3$ krme prištediti, nego će mu i marva bolje napredovati, budući da

onako isjeckanu krmu laglje probavlja nego čitavu; pak i zato, što se može slama sienom izmiešati. — Žao nam je što na izložbi neima mrvila okomakah ili otučakah (praznih kukuruznih klipovah), o kojem se je prije njekoliko godinah puno govorilo, te bi za nas doista vrlo bilo koristno, jer onda nebismo morali onakve okomke spaliti, nego većim dobitkom marvu njimi hraniti.

Za gotovljenje hrane marvi ima na izložbi takodjer puno strojevah, imenito sjecalah repe i burakah, kašilo (*Musmaschine*) za repu i krumpir, svakojakih žrvnalah, pak još i stroj, kojim se zob i ječam samo razgnječi, a nežrvna i to se zove *Quetschmaschine*. Izkustvom je dokazano, da je ovakova razgnječena zob najprimjerenija hrana. Osim žrvnalah ima tu još i pravih mlinovah. — Bistranski vlastelin Carion donio je dva ručna mlina, manji stoji 50 for., a veći dvostruki 100 for.; sagradio ga je M. Koch. Jedan ovakov mlin poslao je Jakob iz Pešte. Još će doći na izložbu jedan ručni mlin, napravljen od božjakovačkoga kovača Cinzeka, koji ga radi osobitih zapriekah nije mogao do sada dovršiti. Sigl je izložio velik mlin sa 2 tečaja (*Gänge*), kreće ga parostrojem, a može na dan samljeti 100 vaganah. Sam mlin stoji 1550 for., a parostroj 3100 for. Čujemo, da ga namjerava kupiti njeki Belovarčanin. Drago nam je, da se je i puno drugih ratilah i strojevah razprodalo, po imenu i vinskih tiesakah (prešah), kojih tu ima osam boljih od boljega; medju njimi je i Schmidtov, o kojem je Gosp. list na široko govorio, te se zbilja odlikuje od svih ostalih svojim ustrojstvom — al i cienom, jer stoji 500 for. Petrogorska željezara postala je tri različite vinske preše, vrlo shodne, osobito jedna za 200 for., ostale dvie stoje 600 i 560 for. Lammer iz Nove Gradiške donio je takodjer vrlo shodnu i spretnu prešu, koja stoji 160 for. vlastnik kaže, da na njoj mogu 2 čovjeka 100 vjedarah na dan izprešati; najjevtinija je Sollarova, stojeća samo 50 for.

Druge pomanje strojeve napomenut ćemo drugi put.

Domaće viesti.

I z Z a g r e b a. (*Izložba*) Mnogi su pomislili, da će izložba naša samo svojom novotom djelovati, pa da će i za nju valjati poslovica „za tri dana svakog čuda dosta“, t. j. poslje otvorenja da će pusta i prazna ostati. Al su se prevarili ovakvi domišljani; svejednako svaki dan polazi više manje gledalacah izložbu, i to ne samo Zagrebčani nego i stranci, kojih svaki dan dolazi ponješto k nam, a dolazilo bi ih jošte više, da se dozvole zabavni vlaci na željeznici, štono ih namjerava prirediti g. Kallabar, te bi onda ljudi mnogo jevtinije mogli u Zagreb putovati nego obično. Al do sada nije mogao izhoditi dopuštenja.

Medjutim se izložbeni odbor hvale vriednom revnošću stara, da svoj podhvat raširi. Za koji dan će porote dovršiti svoj posao (a njekoji porotni odbori su ga dovršili; najviše zadaje posla silno množtvo vina); a da se interes prama ovom u podhvatu kao pomladi, odlučio je izložbeni odbor ustrojiti u ovoj izložbi nov odsjek za voće i povrće. Pozivamo dakle sve gospodare, da svoje plodine od 25.—29. Rujna na tu izložbu opreme.

Na koliko nam bijaše moguće već dosele razabrati, (piše „Sidro“) udioničtvuju pojedine hrvatske zemlje na izložbi glede na množinu izloženih predmetah ovako:

Civilna Hrvatska najjače; za njom dolazi civilna Slavonija; onda vojnička Hrvatska i Slavonija, a napokon Dalmacija

Po struci predmetah, izložila je civilna Hrvatska najviše blaga, vina, žita, drveta, umjetninah i prilično tvorinah. Civilna Slavonija najviše obrtninah tako zvane velike obrtnosti, a manje plodinah, umjetninah i niže obrtnosti. Vojnička Hrvatska i Slavonija najobilnije je poslala domaćih pučkih tvorinah, kano suknenih i surovo-svilenih tkaninah; mineralijah i prilično željeznih tvorinah; a najmanje umjetninah. Dalmacija se je najjače predstavila umjetninami, kemičkimi tvorinami, slabo plodinami, a blagom ništa.

Gledeć na množinu predmetah, zastupani su gradovi na izložbi ovim redom: Zagreb, Osiek, Varaždin, Rieka, Karlovac, Samobor, Spljet, Križevac, Krapina, Požega, Vukovar, Brood.

Po važnosti predmetah zauzimlje Osiek prvo mjesto, onda Zagreb, (što nam je vrlo žao, jer bi glavni grad trojedne kraljevine, i po svojem zvanju i po broju stanovničtva, svakako prednjačiti imao.) Varašdin, Rieka, Samobor, Karlovac, Spljet itd.

— (V i n o g r a d i.) Zima je bogme pred vratima: u samom Beču je na veliku gospoju (15. Kolovoza) već snieg propadao uz kišu, a na Štajeru i u Salcburgu palo ga je puno, te su lastavice od prevelike studeni pobjegle u južne kraje, ostavivši na mnogih mjestih neodhranjene mlade u gnjezdu, koje su dakako propale. U Zagrebu je od njekoliko danah vrieme takodjer vrlo zahladilo. I drugčije se pojavljaju znamenja jeseni, po imenu i jutrnje magle — a grożdje jedva mekša, o zreloj kraljevini pako ni spomena neima, akoprem je prošlo kraljevo prije 10 danah. „Kakvo će to ljetos vino biti?“ pitaju zabrinuti gospodari. I doista imaju razloga, što ovako pitaju. Razboritiji će već sada smišljati, kako će svoje kiselo vino popravljati — a tomu je prieko sredstvo voćni slador (*Traubenzucker*), od kojega centa stoji 16 for., a za popravljanje vina dotječu na vjedro 2—3 funte. Nu o tom ćemo napose progovoriti, a danas želimo samo opomenuti oblasti, neka se za dobe pobrinu, da se šteta, koja nam prieti u vinogradih s hladnoga vremena, nepoveća našim prenagljenjem — preranom berbom. Ako je trebalo lani naredbe, odredjujuće vrieme berbe, treba će je ljetos jošte više, jer će ljudi nanavaliti u vinograde, čim grožđje zarudi, a sveti Mihalj dodje. Molimo dakle gospodu velike županе, ili ako oni nedospiju od premnoga posla, gg. podžupane, da već sada zabrane brati vinograde, dok se to naročito nedozvoli; jer odrediti dan berbi već sada nije moguće: može biti, da će biti vrieme mjeseca Listopada povoljno, te ćemo moći čekati sve do kraja toga mjeseca (kao što. n. p. kod Johannisberga beru svake godine stoprv u studenom t. j. u Novembru), a može biti, da će okrenuti budućega mjeseca nepovoljno vrieme, te nećemo moći čekati podpunu zreloću grožđja, da nam nesagnjije. Za sada bi dakle dotekla onakva negativna naredba, da se nesmie brati do dozvolje, neka se narod priuči trpljivosti: a dan berbe neka odredi kotarski sudac dogovorno s boljimi vinogradari i to za svaku okolicu napose.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek.**

DODATAK

k broju 35. Gospodarskoga lista 1864.

Izvadak iz zapisnika

izvanredne glavne skupštine hrvat.-slav. gospodarskoga družtva držane dne 23. Kolovoza 1864.

Skupštini predsjedaše poglav. gospodin Koloman Bedeković Komorski, kao stariji podpredsjednik gospodarskoga družtva.

U skupštini bijaše nadošlo 65 članovah i mnogo nečlanovah.

Gosp. podpredsjednik otvori skupštinu krepkim govorom, u kom razloži važnost današnjega sastanka, i očitova ujedno radost svoju, što toli uglednoj skupštini predsjeda.

Govor ovaj bude srdačnim živio pozdravljen.

Zatim pročita družtveni tajnik stigavše previšnje riešenje o potvrdi gg. Kolomana Bedekovića i Andrije Jandrića za podpredsjednike gospod. družtva, kojim se riešenjem ujedno izbor predsjednika i podpredsjednika gospod. družtvu nalaže.

I opet prihvati rieč g. predsjednik, te prozbori: „Dva su načina, kako današnjoj zadaći zadovoljiti možemo, prvi, da izbor učinimo, a drugi, da njegovo Veličanstvo u svoj poniznosti zamolimo, da se udostoji izbor od 21. Siečnja t. g. premilostivo potvrditi, po imenu g. baruna Levina Raucha za predsjednika, a g. biskupa Jurja Strossmayera za podpredsjednika ovoga družtva. Zadnji ovaj način vidi mi se najshodniji, ovako bo će družtvo dobiti na čelo izvrstna dva gospodara, koji su kadri družtvene svrhe bolje nego itko drugi promicati.“ Predlog, da se podnese prepokorna predstavka radi potvrde baruna Raucha i biskupa Strossmayera bude jednoglasno primljen.

G. P. Horvat primieti, da se u predstavki dobro obrazlože zasluge i prednosti obojice, kojimi se oni nad inimi gospodari odlikuju.

G. Mrazović dopunjujuć predlog ovaj, zaključi, da se čvrsto ufa, da će nj. Veličanstvo važne te razloge, radi kojih družtvo cielo svoje povjerenje u ovu dvojicu stavlja, premilostivo uvažiti. Predlog učinjen po gg. Horvatu j Mrazoviću bude primljen.

G. Mojsija Baltić predloži, da se imenuje odbor, koji će ovu predstavku sastaviti.

Za to sastavljanje bude imenovan odbor iz članovah: gg. Matije Mrazovića, Petra Horvata i Mirka Bogovića.

Mrazović mnije, da se nebi predstavka ova cenzurizala po glavnoj skupštini, već da se to prepusti upravljajućemu odboru hrv.-slav. gospod. družtva. Predlog ovaj bude primljen jednoglasno.

G. Vrbančić predloži, da se redovita glavna skupština za tekuću godinu drži početkom mjeseca Listopada. I ovaj predlog bude primljen.

Prijaviše se, da će stupiti u družtvo kao redoviti članovi p. n. gg.: Artur grof Schlippenbach, Rihard pl. Jelačić, Vilim Hatz, Vinko Turković, Franjo Türk mladji. Svi ovi budu radostno u broj redovitih članovah primljeni.

Nakon togo razpusti g. predsjednik sjednicu.

U Zagrebu 22. Kolovoza 1864.

Prof. Petar Zoričić,
perovodja.

Zapisnik

od 10. Svibnja 1864. sastavljen u prvoj sjednici novoutemeljene gospodarske podružnice jastrebarske.

Sjednicu otvori velečastni gospodin podjašprišt Jakov Jambrečak shodnim govorom, u kojem razloži svrhu i glavne koristi gospodarske podružnice, kojimi se je nadati osobito za ovu plodnimi poljanami, prostranimi livadami i obilnimi vinogradi prebogato obdarenu okolicu.

Zatim pozove nazočnu u velikom broju sabranu gospodu, da se izjave, koji žele kao članovi k ovoj novo utemeljiti se imajućoj gospodarskoj podružnici pristupiti.

Prije nego su se nazočni o svojem pristupu izjavili, pročitani su iz pravilah glavnog gospodarskog družtva hrv.-slav, svi oni §§. i ustanove, koje se odnose na prava i dužnosti pristupljenih članovah.

Poslje toga podpisaše sliedeći članovi pristupnicu:

Dragoilo Čaić, Sudčija Kupčinec, Nikola Kostelac župnik Krašićki, Drag. Trdoević, Josip Roneš, župnik plešivički, Vlad. Drabić, župnik pribićki, Ljudevit Peršin, pristav, Povlašćena občina Cvetkovići, Antun Vrbančić, bilježnik pov. občine Cvetkovićah, Ferdo Hadvig, žup. kot. vidar, občina Vivodinska, Marko Turković, providnik pisarovinski, Dragutin Ody, Janko Družak, bilježnik občine Petrovine, povl. občina Petrovina, Mihajlo Penić občine krašićke bilježnik, občina krašićka, Gjuro Rožman učitelj u Petrovini, Josip Težak učitelj u Sv. Ani pod Turnom, Luka Vranko učitelj. Za povl. obć. trgovišta Jastrebarskog Ant. Peković, bilježnik. Josip Jagunić, odvjetnik, Josip Putšek, župnik Kupinečki, Janko Zaher, posjednik u Plešivici, Stjepan Margetić, duhovni pomoć-

nik Jastrebarski, Vjekoslav Fabianić, u Dugomvrhu. Učiona Sv. Jane pod Turnom, Janko Smetko, posjednik u Stankovu, Šandor Paffa, providnik u Slavetiću, Joso Bogović kapelan, općina Slavetićka, općina Klinčasela, općina Volavje, sudčija Desinec po Škocu, Mijo Škoc općine sudac, Josip Fink providnik.

Izza kako su svi oni od nazočnih osobah, koji kao članovi k podružnici pristupiti žele, pristupnice vlastoručno podpisali, uvidjelo se, da je broj podpisatih na toliko narasao, da se podružnica oživotvoriti može, i prešlo se je na izbor upravljajućeg podružničkog osoblja, te su izabrani obćim klikovanjem:

Za predsjednika: velećastni gospodin Jakob Jambrečak podjašprišt i župnik slavetićki; za podpredsjednika: g. Vjekoslav Švajcer, veliki sudac kotara jastrebarskog; za odbornike: velečastni g. Josip Mavretić, podjašprišt i župnik vivodinski, velečastni g. Dragutin Jaugcer, župnik petrovinski; gospodin Travenić, žup. kot. sudac krašićki, i g. Josip Fink, vlastelinski providnik; za blagajnika: velečastni gosp. Pavao Majcenić, župnik svetojanski; za perovodju: g. Ljudevit Peršin, pristav žup. kot. suda jastrebarskog.

Poslje tog izbora izabrani su na predlog g. predsjednika Jakoba Jambrečaka još sliedeći namjestni odbornici: gg. Josip Šintić, sudac obćine jastrebarske, Ignacija Benković, župnik šipački, Josip Roneš, župnik plešivički, Lacko Drabić, župnik pribićki, Stjepan Tompa vlastelin u Tržiću.

Po dovršenom izboru izjavio je g. predsjednik podružnicu za konštituiranu i odredio, da se imade o tome odmah glavni upravljajući odbor gospodarskog družtva hrv.-slav. ubaviestiti i potvrda za ovu novo utemeljenu podružnicu zamoliti.

Ujedno je zaključeno, da ova podružnica imade nositi ime: gospodarska podružnica jastrebarska.

Gospodin podpredsjednik Švajcer izjavi, da poklanja podružnici sve dosadašnje tečaje gospodarskog lista, koji poklon primljen je obćim „živio!"

Jakob Jambrečak, predsjednik. — *Peršin,* perovodja,

Zapisnik

sjednice gosp. podružnice karlovačke, držane dne 12. Kolovoza 1864. u Karlovcu pod predsjedničtvom g. dra. Josipa Vranjicanjia, u prisutnosti svih odbornikah i mnogih članovah.

Pošto je g. predsjednik sakupljene članove krasnim govorom pozdravio, prikročilo se k poslu, i to:

1. Godišnji prinosak položiše gg. Šime Vidali 6 fr. Franjo Pokorny 6 fr., Josip Tomašić 6 fr., Josip Čorko 6 for. Ukupno 24 for.

2. Bude čitan dopis središnjega odbora gosp. družtva, tičući se podupiranja vriednoga vinara g. Adalberta Štrige, brinućega se, da nam na glas metne naša vina Svi su prisutni članovi ohotno poprimili štovani dopis. Nu tom se sgodom izrazila sveobća želja, da bi bilo od koristi po samoga g. Štrigu i njegove tvorine, kada bi se obazrio na sve podružnice domovine naše, pak jim u svoje vrieme poslao po bocicu svojega izvrstnoga vina, da se tim načinom osvjedoče podružnice, a kroz nje ostali sviet, o sbiljnoj vještini njegovoj u vinarstvu, te ga tim istom valjano i sviestno preporučiti uzmognu.

3. Za predstojeću glavnu gospodarsku skupštinu u Zagrebu izabrani su od strane ove podružnice za poslanike gg. dr. Josip Vranjicanji, Mato Sladović i Josip Jagunić.

4. Sboreć ob ovogodišnjoj ljetini, uzelo se, da je u ovom podružničkom kotaru siena obilno urodilo; pšenica i raž, uzima se, da su srednje ruke, poljegoše bo veoma u nizinah, a mnogo tu i tam postrada paležinom. Što se tiče zalihe lanjskoga vina, smjelo se može uzeti, da ga se jošte i sada nahodi dobra četvrtina nerazprodana.

5. Sa žalošću se opaža, da nam gospodarstveni napredak prieče mnogi uzroci, koji bi se i mogli i imali ozbiljno što prije ukloniti, a s druge strane, da bi se imalo i moralo što prije uživotvoriti, česa neima. Tako se dokazalo, da u području našem neima skoro nikakove gospodarske policije, čim je zamahnuo toliki nered i toliko bezzakonje, da vlastnici zemaljah odviše trpe od smionih nasilnikah i otimačah. Obćinske ceste su takodjer u najgorjem stanju, te se na mnogih mjestih upravo s pogibelju života putovati mora. Seoske učione polaze se slabo, a nije ništa neobična vidjeti gdje gdje u školi po 5—6—10 učenikah mjesto njih 80—100. — Školskih voćnjakah imade malo, a gdje ih ima, u najvećjem su neredu, buduć neimaju podpore u političkih vlastih, s toga niti jih tko ogradjuje, niti se za nje nabavljaju potriebne divljake, bez kojih nemože učitelj, da i hoće, mladež si obučavati u voćarstvu. S toga moli ova podružnica središnji upravljajući gosp. odbor, da bi izvoljeo ovu nemilu okolnost osobito uvažiti, te izhoditi, da se višjimi političkimi vlastmi tomu zlu što prije doskoči.

6. Govorilo se obširnije o svilarstvu, te razabralo, da su ove godine hranitelji svilacah nemilo postradali. Pri tom se ujedno primietilo, da bube od inostranoga sjemena skoro sve ginu prije zapredanja. Stalno je, da su se dobile od 10 lotih sjemena, što ga podružnica ova dobila od gosp. družtva iz Zagreba, te bezplatno porazdielila, samo 2 funte čahuricah, a imamo opet primjer, gdje se od domaćega sjemena u kotaru ribničkom do malo sve liepo pozaprelo tako čvrsto, da je svila prve vrsti; šta više, nagnuše Talijani u taj kotar te plaćaju funtu po 2 for. 25 novč. jedino zato, da se zadobave zdrava sjemena. Glavno leglo ima gospoština ribnićka i od nje se okolovni hranitelji svilacah zadobaviše zdravih bubah.

Buduća sjednica obdržavat će se pod jesen, po svoj prilici po berbi, a članovi se imaju pozivati vazda putem gospodarskoga lista. U Karlovcu dne 12. Kolovoza 1864.

Dr. Jos. Vranycany, predsjednik. — *Škender Vabković,* tajnik podružnice.

Broj 36. **U Zagrebu** **8. Rujna 1864.** **God. XII**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč. ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošlja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Izložba trojedne kraljevine.

IV.

Pokle smo razgledali stvari smještene u dvorištu izložbene kuće, idemo da motrimo, što ima u samoj kući; pokle smo nabrojili izložena ondje sredstva gospodarstva, idemo da vidimo, što se je timi sredstvi kod nas izvelo — idemo da govorimo o plodinah i tvorinah, najpače gospodarskih. Nego na putu u kuću naišli smo na balvane svakojakoga kamenja, na darove prirode, kojimi nas dariva bez našega truda: hoćemo dakle i o prirodninah ovih koju prozboriti, jer su one vrlo važne za domovinu. Po prirodninah razumievamo tako zvane „Naturprodukte", kamo idu ponajviše rude. Nego varao bi se, tko bi mislio, da izložene ovdje rude obraz su geognostički naše domovine. U tom pogledu smo jako zaostali; slabo do sada znamo, što sve u sebi krije utroba trojedne kraljevine, pak opet nećemo pretjerati, ako rečemo, da je isto tako bogata u svojoj utrobi, kao što je na površju. Nego kada do sada nismo pravo proučili niti površinu domovine; nije čudo, što nepoznajemo njezine utrobe. U ostalom rado priznajemo, da se je u tom pogledu vrlo napredovalo od njekoliko godinah, te se je već kod prvih pokusah našlo znamenitih rudah. Nu pravo blago zemlje odkrit će se tek svestranim kopanjem rudah, jer se ove obično skrivaju u dubljini, kamo se poslje dugotrajnoga truda dopire. Akoprem je, kao što već rekosmo, pomalo domovina naša protražena u pogledu rudarskom, opet nisu na našoj izložbi niti sve one rude izložene, koje su do sada pronadjene. Nu zanimivo je i ono, što vidimo u izložbi.

Kad zapitaš Engleza, koje su stvari digle na toliki stupanj obrtnost, a š njom i cielu mu domovinu? On će ti jamačno odgovoriti, da željezo i kameno ugljevje; uzmi Englezkoj ovo dvoje, pa si podvezao žile njezina blagostanja. Kad tko stupi u sobu, namienjenu prirodninam naše izložbe, najviše će naći željeza i kamena ugljevja. Ovoga imade u izložbi iz svih stranah naše domovine, i to pravoga kamenoga i smedjega ugljevja (lignita). Ne daleko od Zagreba ima ga u Bregani kod Samobora, u Kravarskom i u Kašini; u varaždinskoj županiji ima ga takodjer veliko množtvo; isto tako u vojničkoj Krajini, oko Požege itd.; g. Matković nabroji 18 rudnikah kamena ugljevja, a koliko ga ima, za koje jošte neznamo, pa svagdje je više manje prilično za porabu. Nego valja uzeti na um, da kameno ugljevje, čim se dublje kopa, tim je bolje, a svikolici naši rudnici istom su raditi počeli, nit su do sada duboko doprli: upravo zato se kod nas kameno ugljevje slabo upotrebljava, jer tvornicah neima, a po kućah se samo onda rabi, kad je puno jevtinije od drvah. Nu tako jevtino može samo onda biti, kad se nerazvozi marvom nego željeznicom, pa jedina naša željeznica je svagdje više manje poudaljena od ugljevnih rudah. Isto tako ima u našoj izložbi množina željeza, donešenog iz Petrove gore, Trgove i iz samoborskih Rudah; a ima ga jošt i oko Modrušpotoka, te valjda i drugdje.

Mi dakle imamo takodjer onih stvarih, kojimi se je Englezka obogatila: pa zašto smo onda tako zaostali za Englezkom? Jer su ova vrela narodnoga bogatstva kod nas jošte zatvorena. Kao što se ratar neće obogatiti, imao koliko mu drago oranicah, ako neumie orati i žeti: isto tako se nemože zemlja pomoći bogatstvom svoje utrobe, ako ljudi neimaju vještine, da ga vade. Ugljevju i željezu hoće se jošt i znanja — a upravo toga nam fali. U našoj domovini slabo ima čovjeka, koji bi se rudarstvu posvetio, osim ono malo prostih rudarah. Naše željezo kopaju sve sami inostranci, mi kao da za njega nemarimo, jer nitko neima prilike izučiti rudarstvo. Isto tako izradjuju inostranci i izvadjeno željezo, jer se ponajviše šalje u Korušku i na Štajer; odkuda ga opet kupujemo u obliku svakojakoga željeznoga orudja. Od njekoliko godinah počelo se je i u Petrovoj gori puno toga praviti, te ima i na izložbi množina njezinih tvorinah, koje nezaostaju za drugimi; i za zagrebačku plinaru (*Gasanstalt*) gradjene su sve sprave u Petrovoj gori. Nego natjecati se jošte nemože

Petrova gora s drugimi željezarami, kao što se vidi i na karlovačkoj željeznici; jer sve željezo za ondašnje mostove dobavlja se iz Banata. Naše željezne rude procvast će tek onda pravo, kad ih se mi sami latimo, a tomu se hoće nauka, koji se samo u primjerenih školah crpi; tomu se hoće glavnicah, koje se samo primjerenimi zavodi (kao što su n. pr. vjeresione) namiču; tomu se hoće podpore vladine, kao što ju uživaju englezke željezare — nam pako sve to fali. Zato će jošte proći dobrano vremena, dok se budemo mogli uzporediti s Englezkom.

Osim željeza ima u naših gorah puno mjedi (bakra); nu sada se mjed vadi samo u Trgovi, te su u izložbi tri brusa one mjedi a puno svake vrsti mjedenih rudah. Odprije se je mjed vadila i u samoborskih rudah, a ima je i u zagrebačkih gorah, nu do sada se je samo gdješto malo našlo.

Rudarska družba od Ivanca izložila je zinka ili tutije, koje se od jedno 2 godine danah puno vadi iz rude zvane kalamina (*Galmei*).

Olovne srebrom izmiešane rude od Bistre (u Zagorju) je nješto malo izloženo, isto tako i malko dravskoga zlatnoga pieska, pak i zlata, što se izpire iz njega. — Franjo Nagy je izložio malko rumeljke (*Zinnober*) i žive. — Tim više je radobojska sumporana izložila svojih tvorinah; samo nam je žao, da je ove rude ponestalo; jer dočim je odprije centa rude davala i 92 funte čista sumpora, sad nedaje više od 35 funt. Može biti, da ima malko dalje opet onako bogate sumporne žice, al tko će ju pod zemljom naći?

Od Varaždina i Samobora došlo je porculanske zemlje; samo se nezna, koliko je ondje ima. U obće je mana naših izložakah, što su im slabo dodati podatci (data); pa čovjek slabo će naučiti, ako nevidi nego grumen rude, a nezna, koliko je ima, vadi li se itd. Jošte je donešeno nješto malo lončarske zemlje; a ima je mnogo izvrstne, osobito u požežkoj županiji.

Mramora ima svake vrsti veliko množtvo, njekoje fele su vrlo krasne, nu sve se do sada slabo upotrebljavaju. Tako n. pr. ima u zagrebačkih kavanah mramornih pločah za stolove, koje su od drugud za skupe novce dobavljene; a na izložbi ima krasna ploča za stol od mramora bistranskoga (2 sata od Zagreba), od koje 1 □ stopa stoji 1 for. 50 kr.; nu dosada nitko ni znao nije za taj mramor. Iz Spljeta u Dalmaciji poslata je čitava zbirka svakovrstnih mramorah. Ima tu i malen šilj (piramida) od žulje ili granita moslavačkoga, od kojega će se napraviti postavak za spomenik Jelačića bana. Važni su za obrtnost svakojaki žrvnji, tvrdi od živca iliti bjelutka samoborskoga, a mekaniji od Krapine. Možda bi se i kod nas mogli praviti tako zvani francezki žrvnji, sastavljeni od bjelutka (*Quarz*), koji se sada upotrebljavaju u umjetnih mlinovih, jer dulje traju, i sastavljaju se iz zrakastih pločah bjelutka i cementa.

Vapnom obiluje trojedna kraljevina, pa ga ima i na izložbi više vrstih, pak i hydrauličkoga od Varaždina; kojega ima i drugdje, po imenu i u Sriemu. Ovo se vapno tako zove, što nepropušta vode i zato se može njim graditi u vodi; to svojstvo ima vapno sasvim izmiešano ilovačom. Ovo bi trebalo da uvaže našinci, koji se boje vlage, pa da se posluže hydrauličkim (vodopudnim) vapnom, koje smo do sada iz daleka dobavljali.

Sadre (gipsa) je donešeno iz Samobora, iz Gospića, iz banske pukovine; a ima je doista i drugdje. Svraćamo na nju pozor naših štiocah osobito radi njezine koristi gospodarske, što je žežena sadra izvrstno gnojivo, osobito za djetelinu.

Brusovah ima poviše na izložbi, i to izvrstnih, al belegijah nismo našli.

Od dragoga kamenja nije se kod nas ništa do sada našlo, osim čadjasta topaza, od kojega je više komadah izloženo, jedan od njih je velik kao kukuruzni klip. Žerovačka satnija bila je prijavila pieska za posipanje, kao što veli katalog; nu mi ga u izložbi nismo našli. Ako je taj piesak zbilja liep i vrstan za posipanje, valjalo bi ga poslati kojemu trgovcu u Zagreb, nebi li našao kupacah.

Već ovaj kratki pregled pokazuje dovoljno, kako naša domovina obiluje svake vrsti rudamî.

Pčelarsko izkustvo.

Iz Vukovja. G. Rendulić piše u 29. br. „Gosp. lista“, da bi želio znati, kako pčelarstvo u našoj Krajini stoji. — Evo ne samo da tu njegovu želju izpunjavam, nego sam naumio, da još koju proslovim o tom predmetu, kako naime mnogi ljudi pnštaju, da im se pčele od silnoga rojenja i nečistoće kao rasipaju.

Pčelar, koji umie okolnosti dobro upotriebiti, imat će ove godine u ovoj okolici — naime gdje se heljda sije — obilna meda; a mnogi će još pod jesen kukati, jer nit će imati mnogo meda, niti vrlih pčelacah za preostanak. Od takovih pčelarah — bolje rekuć raspikućah — naumio sam nješto progovoriti.

Pčelica je zaista jedno neprocienjeno dobro i neprestano pomnjiva težačica. Kako god mi shodnomu napredku drugih životinjah u pomoć priskačemo, isto tako treba i ovomu blagodatnomu stvoru ozbiljno pригledati. Nego mudra ta i radina živinica malo toga od nas zahtieva, samo onoliko, da ju u čistoći držimo; toga radi treba trnke ili košnice svako ili bar svako drugo jutro obaći, ter pregledati, ima li pod njimi ka kova gada, naime mravih ili crvih, koji se s peruškom ometu i pognjetu.

Jedna ovdašnja udova imade proljetos pet punih košnicah. Od ovih prodade četiri jednom učitelju, a

petu držaše isti kupac za jako slabu i nehtjede ju kupiti. Smještena je bila kod gospodara P., te me ovaj zamoli, da mu pčelca pregledam. Ja sam se dosjetio, što je i kako je, i ponesem pčelarski nož sa sobom. To je bilo na 4. Travnja ove godine; tamo došav, podigoh trnku, al dva tata, miša, izletiše hitro van. Do pol trnke nit se je satina razpoznala; odmah s kraja nadjosmo mišije gnjezdo i crvih zadosta. Podrezavši satine preko pol trnke, dodjoh do meda i nadjoh podpuno siroticah-pčelicah. Jučer mi se ista udova pohvali, da je taki onda — poslje podrezanja — pčelca opet natrag uzela i da je od istoga dobra tri roja dobila.

U početku mjeseca Svibnja potuži mi se učitelj V., da ima jedinca pčelca i taj mu se neće rojiti, a mogaše u jeseni preko 60 funtih težak biti. Kad ja tamo, al trnka laka kao pero; satina do dna klupe, al sva prazna i mali broj muhah. Ukorio sam ga, što me nije s proljeća dozvao, te bismo bili onda pčelca podrezali, i on bi zatim sigurno pomnjivo napredovao bio i po volji se umnožavati mogao. Podrezao sam trnku, al je već prekasno bilo, i malo po malo mu je posve obamrla. Onomadne dodje jedna graničarka i potuži se, da su joj tri roja u šumu pobjegla. Od dva stara pčelca bijaše devet rojevah dobila, a na svrhi u starih trnkah neosta ni jedna pčela. Kad jih je podgledala, nadje dosta smeta i gada, a ni zere meda, nego prazne pljesnive satine.

Ovo njekoliko primierah dostaje za dokazanje, kako je potrebita čistoća i marljivo pregledanje košnicah.

Još jednu o parojku. Više putah se zgodi, da se prvi rojevi, kad svoj stan napune, takodjer roje, a takove rojeve imenujemo „parojke". — Mnogi ljudi nepaze, nego puštaju takove pčelce rojiti se u svako doba, rano i kasno. Prvo je kod jake trnke hasnovito, al drugo t. j. okasno, naime poslje Ilinja, sigurno nije; jer više putah se trefi nepogodna jesen, pčele neimaju odakle zadosta zimine spremiti, i tako budući slab i roj i parojak, preko zime umru obadva.

Svakomu vještomu pčelaru je sigurno poznato, da su najbolji rojevi, koji se na izmaku Svibnja ili u Lipnju roje. Želimo li parojka, i to se zgoditi može, a to nam je zaista uviek hasnovitije, nego ako se pčele rano roje, pak dademo starom pčelcu po tri, četiri puta puštati rojeve. Ovakov gazda ništa drugo nepostiže, nego da mu njegov stari panj, koji mu je tako mnogo rojevah dao, sam obamre, a od svih rojevah možda mu samo jedan ili dva prezime.

Evo ovakovim početnikom nješto malo pravilah, po kojih im valja postupati:

a) u jesen treba pčele od onih pčelacah, koji budući preslabi, prezimiti nemogu, pretjerati jakomu pčelcu. To sam ja uradio prošle godine, pak taj povećani pčelac dade mi dobra dva roja; prvi roj parojka, a ovaj opet parojka; drugi roj dade dva parojka, nu ovoga sam pod večer opet natrag pretjerao.

b) Za priplod ostavljenim pčelcem treba pod jesen njihove košnice ili ulišta svud naokolo po daski i letu dobro umazati; na letu treba malu produšku od četvrt palca ostaviti. Znamo, da miš lako blato na letu izglodje i mnogo štete počini; onda ništa bolje, nego treba svud na okolo trnke i na leto dosta čička nametati, na kojega on nasrtati neće.

c) S proljeća od prilike medju 10. i 25. Ožujkom treba leto otvoriti, dasku izpod trnke s peruškom čisto omesti i svaki dan sude obilaziti, i prigledati, jeda li kakov kvaroćinja pčelam nedosadjuje.

d) Kad otvaramo leto, treba prazne satine podrezati i svu pliesan ukloniti. Ona košnica, koja je s proljeća do dna puna, i gospodar je nepodreže, neće se ploditi ni umnožavati; neće nove hrane pribavljati, nego onu gotovu potrošiti, a na koncu će se pčele obično razpršiti.

e) Netreba se nikada lakomiti na preveliko umnožanje pčelacah, t. j. da se pčelci roje, dok u njih duška traje. Dobar pčelac može dva, a slabiji dosta ako jedan roj dade.

f) Da ti slab pčelac rano s proljeća neumre, treba mu pripomoći hranom. Ta se sastoji iz dvie žlice čista meda, pet vode i po 10 suhih šljivah, iz kojih se špica izvadi, te mesnata strana izvrne. Sve se to smieša na tanjuru i metne pod trnku, a to svaki dan, dok se neopazi, da je pčelac već nješto hrane s polja pribavio. Takovom hranom sam ja ove zime jednoga pčelca od smrti izbavljao, pak mi je baš i dobro za rukom izpalo. Pčelac taj napunio se je do konca Lipnja do dna, i dade mi jedan roj. Akoprem je njegova trnka ovelika, ipak mi pusti malen roj; — nu ja nebijah s tim zadovoljan, te ga pod večer stresem natrag staroj majci i podignem trnku na pol stope. Kašnje sam ju opet podigao za pol stope, i mislim, da će mi dati do blizu cente meda.

g) Do sv. Ilije, t. j. do 20. Srpnja možemo pustiti, da nam dobar i jak mlad roj parojka dâ, al kasnije nipošto. Da onda parojka zapriečiš, a ti trnku, ako je puna, za pol stope podigni; to se more učiniti ili na obod od sita ili rešeta, ili se takova sprava od daske načini.

h) Pred leto metni komadić biele soli. To sam ove godine pokušao i uvidio, da pčelice, malo po malo sisajuć ga, ćak u sredinu svoga stana ga odvukoše; anda valjda im i taj dar božji dobro teči.

i) I sada treba svaki dan svoje pčelice obaći, jer mrav, crv, lepirice, a pod večer šišmiš jesu naši zlotvori, na koje moramo oprezni biti.

A. Jarić.

GLASONOŠA.

Službene viesti.

Kr. namjestničko vieće pronašlo je povodom tamošnje predstavke od 14. Srpnja 1864. br. 322 uživotvorenje nove družtvene podružnice u Jaski pod predsjedničtvom podjašprišta i župnika Slavetićkoga Jakova Jambrečaka odobriteljno na znanje uzeti.

Dano iz kr. dalm.-hrv.-slav. namjestničkog vieća držanoga U Zagrebu dne 4. Kolovoza 1864.

Mèrzljak.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. *(Izložba)* Ni sada se jošte nemožemo potužiti, da je jenjala važnost izložbe kod našinacah; dapače s radošću gledamo, kako tamo svaki dan premnogi gledaoci dolaze. Do sada ih je bilo preko 12.000.

Izložba naša počela je i neposredno u život zasiecati, što se je već više izložakah prodalo, po imenu više glavah marve, zatim ratila i strojevi, pa ne samo maleni. nego i poveći a skupi. Tako n. p. od ratilah i strojevah, što ih izložiše Englezi, već ih je 27 prodano; i ostala ratila (po imenu i hvaljena od nas ruhadla) većinom su razprodana; za pomenuti dvotečajni mlin kretan parostrojem već su se tri kupca najavila. — Gori u kući, gdje je izloženo žensko djelo, stoje i tri šivala. Tko tamo dodje, nepropusti gledati divnu radnju ovih strojevah: oni šivaju tako brzo, da ti nebi mogao onako brzo ni bockati iglom, pak im je opet šav tako jednak, liep i čvrst, da nemožeš želiti ljepšega. Ovo preimućtvo šivalah je u Ameriki, njihovoj domovini, tako obćenito priznato, da neima više imućne kuće bez šivala, jer se njim puno vremena i troška prištedi. Da i našinke razabiru važnost toga stroja, vidi se otuda, što ih je već 25 prodato. Samo želimo, da koji umni bravar (šlosar) prouči ustrojstvo šivala, da ga uzmogne popraviti, kad se što pokvari. — Eto potrebe, da i naši budući majstori nauče u mladosti mehaniku, ako neće da budu jedanput samo fušari. Dokle je u tom dotjerala vještina, pokazuje Wertheimova pjeneznica, sjegurna od požara i razboja, akoprem se neotvara običnim ključem, nego samo njekom pločicom. — O toj pjeneznici pripovieda „Naše gore list“ evo ovo: „Naš hrvatski špoljar gosp. Vojko König u Varaždinu izložio je više ključanicah znamenite špoljarske umjetnosti i oglasio se je na svojem djelu ovako:

„Vojko König, 68 god. star, koji je god. 1849. od slav. bečkoga magistrata dobio nagradu od 160 for. za napravljeni lokot na blagajnu, i koji dapače iste glasovite Wertheimove kase otvara i popravlja, izlaže ovdje svojeručno napravljenu starinsku **hrvatsku** bravu iz srednjega vieka, koju bez naročito za nju napravljenoga ključa nitko na svietu otvoriti nemože.“

Uslied toga izdao je g. Wertheim iz Beča uzaziv u naših novinah, po uglih grada i u izložbi, u kom nazivlje taj oglas lažljivim, te mu na 100 nudi 500 dukatah, ako od jutra do mraka otvori njegovu pjeneznicu bez dotičnoga ključa.

Čujemo, da će zbilja za koji dan oba gospodina stignuti ovamo na taj zanimivi dvoboj, što će se u našoj izložbi o-vršiti. Da vidimo komu će Bog i sreća!“

Ovdje napominjemo, da sve prodane stvari ostaju na izložbi sve do njezina završetka, to jest do 15. Listop., da tako svaki gost uzmogne cielu izložbu razgledati. — Tko želi što kupiti ili prodati, treba da se prijavi kod g. Krešića, trgovačkoga opravnika izložbe, koji ima posebnu poslovnicu u izložbenoj kući.

Tko ide u izložbu, on i tako kupi imenik (katalog) izložakah; nego dužnost nam je opomenuti i ostale, koji neće moći na izložbu, da knjigu tu kupe. Djelo ovo sadržava na prvih 128 stranah statistiku trojedne kraljevine, a ostalo je popunjeno prijavljenimi izložci. Svega skupa ima 252 strane (osim oglasah) na velikoj osmini i prekrasnoj hartiji, pa čitava knjiga stoji samo 1 forintu.

— *Dr. F. M. (Govedja kuga.)* U Dužici (kotara sisačkog) oboljelo je od kuge od početka pošasti, t. j. od 23. Lipnja do 28. Kolovoza t. g. od 555 komadah ukupne stoke u 43 staje, 433 glave rogate marve, od kojih je ozdravilo 85 kom., parnulo 345 kom., 2 kom. budu ubita, a 1 kom. ostao je bolestan.

Nada je, da će pošast, koja je do sele u ovom mjestu izvanrednom žestinom vladala, do skoro, žalibože radi pomanjkanja predmetah, sasvim prestati.

Strogo izvedenimi živinarsko-redarstvenimi naredbami pošlo je za rukom pošast na ovo mjesto stegnuti. — Nego dne 1. Kolovoza t. g. pojavila se je kuga u odaljenom mjestu Brestu, kamo bje po jednom žitelju Dužičkom prenešena, koji svoju kravu prigodom komisionalnog popisa u Dužici zataji i u šumi zadrža, te onda, prije nego su bile oko Dužice razpostavljene straže, kriomce k svojemu rodjaku u Brest otjera. Ovdje krava ta dne 4. Kolovoza oboli, i pokle se pronadje, da boluje od govedje kuge, bude odmah, skupa sa jednom domaćom jošte zdravom kravom, ubita, okužena kuća pod strog zatvor stavljena, i svako obćenje š njom zabranjeno. Tako je ostala kuga samo na ovu jednu kuću ograničena, i buduć do sada (dakle poslje više od 21 dana) nijedan novi slučaj pošasti u ovom mjestu pojavio se nije, mora se smatrati kao sasvim ugušena.

— Dočim ovako u kotaru sisačkom ponestaje ove velike biede, pojavila se je dne 21. Kolov. u Bukovju, u kotaru ozaljskom. Cielo selo ima 46 glavah marve, od kojih je 1 parnula, a 4 boluju.

— U Zagrebu 3. Rujna. Sadanje su ciene žitu evo ove: pšenica stoji od for. 2 90 do for. 3. 10; Raž od for. 2 do 2. 20; Ječam od for. 1. 70 do fr. 1. 90; Zob od for. 1. 40 do for. 1. 50; Kukuruz od for. 2. 40 do for. 2. 60.

Promet s vinom ove nedjelje nije takodjer znamenitoga zamašaja pokazao, dapače manje ga se je prodalo nego-li prošlih dvijuh nedjeljah. Sva prodaja jedva je 4000 akovah dokučila; bielo novo od for. 5 do for. 6; staro od for. 8 do for. 9; crno novo od fr. $5\frac{1}{2}$ do fr. $6\frac{1}{2}$; staro od fr. $8\frac{1}{2}$ do for. 10.

M. P. U Sisku dne 4. Rujna 1864. Ove nedjelje bijaše žitni promet priličan.

Prodaje bile su sliedeće:

3000	vag. stare bečejske pšenice od 86—$87\frac{1}{2}$ funt. od fr. 4 10 do 30 nvč.
3100	vag. karavlaške i hrvatske pšenice po for. 2. 80 do for. 3.—
1000	vag. nove banatske 87 funt. po fr. 3. 70—80
500	„ tursko-hrvatske u transito po fr. 2. 46
4600	„ različite kukuruze po kakvoći od fr. 2. 25 do 40.—
5000	„ zobi od 46 funt. po for. 1. 35—36.

(Sidro.)

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

DODATAK

k broju 36. Gospodarskoga lista 1864.

Zapisnik

od 7. Srpnja 1864. o sjednici gospodarske podružnice dugoselske, pod predsjedom presv. g. grofa Stjepana Draškovića u Nartu držane uz pribivanje gg. članovah Nikole Havlička, Luke Celinića, Adolfa Horvata, Josipa Karasa, Josipa Turkovića, Jakoba Pavića, Stanka Hegedića, Lava Tomekovića, Otokara Draškovića, Jakoba Tkalca, Jakoba Ivoša, Gjure Gjurašina, Tome Sivoša, Andrije Pavlovića, Mate Starčića, Sime Vaclavika, Bože Crnkovića, Gjure Balaška i Nikole Celinića; zatim dobrovoljnih gostih gg. Jakoba Črnea, Ivana Pajloka, Ivana Opata, i Franje Ivoša; seljakah Janka Galovića, Janka Gregurića, Mije Kralja, Imbre Doražića, Stjepana Kunínca, Tome Škrlca, Ivana Kokorića, i više školske mladeži.

1. Sakupljeni članovi i gosti uputiše se najprije u školski vrt, gdje je imala školska mladež voćke očiti, pri čem i njeki seljaci, već prije više godinah nartsku pučku školu svršivši, sudjelovahu.

Školska mladež je vrlo vješto očila, što je g. predsjednik grof Drašković, osobit vještak u tom, pohvalno priznao, te mladež i učitelj bješe pohvaljeni.

G. podružnički tajnik primjećuje, da se način očenja i ciepljenja voćakah nartskog učitelja Tkalca imade osobito pohvaliti, i drugi gg. pučki učitelji upozoriti, da si ga prisvoje; jer njemu od očenih 100 voćakah samo 5—10, a od ciepljenih u najgorem slučaju jedna trećina izda, dočim je ovo razmjerje u drugih školskih vrtovih puno nepovoljnije, jer u susjednom jednom kotaru našao je na školskom vrtu od uciepljenih 1000 komadah samo 100 primitih.

2. Razgledan bje školski vrt nartski, sav je liepo obradjen, i koje voćkami, koje raznim biljem zasadjen.

Tu imade preko 700 voćakah lani očenih, koje će k ljetu biti za priesad.

Mlazovi, iz oka lani umetnutoga potjeravši, narasli su ljetos već na tri stope, a do jeseni bit će i na hvat visoki te kao palac debeli.

Ovdje bujno raste do 1000 mladih divljakah iz košticah izvedenih, što će se ljetos očiti; zatim ima puno još mladjih liepo oplievljenih divljakah, što će biti k ljetu za očenje.

Nadalje ima liep broj ljetos s najboljim uspjehom uciepljenih voćakah.

Tu vidjesmo bujno rastuće iz sjemena izvedene mlade pajasene, burak, kitajski peršun, dinje i lubenice, i tako dalje.

Na opazku nekih članovah, da je ovaj vrt od pol rali premalen, primietio je podružnički tajnik, da je to zemljište preč. kaptola zagrebačkog, od kojega obćina zakupninu plaća, i budući da su zemljišta, tik do škole i učiteljeva vrta ležeća, vlastničtvo preč. kaptola, to da je obćina zaključila preč. kaptol zamoliti, da za povećanje ovoga vrta od tik ležećeg zemljišta dostoji uz primjernu zakupninu još pol rali dati ili pak obćini jednu ral prodati.

Ove godine je iz ovoga vrta dano 279 voćakah za presad, a puno ih ostalo za buduću godinu, koje su slabije.

U svemu je uz 4 godine preko 800 stabalah porazdieljeno.

U sredini su diljem vrta lievo i desno zasadjene voćke matice od 8 godinah.

Podružnički tajnik opazi, da niti na ovom vrtu kao niti u nijednom drugom u ovom kotaru, budi školskom budi vlasteoskom, neima čičoke, te bi želio, da u buduće bude i čičoke i drugoga za hranu valjanoga bilja, kojeg ovdašnji puk nepozna, a lùk i osobite vrsti povrtnica, kakove se ovom prigodom poslje objeda naužismo i osobitost joj svi pohvalno priznasmo, zatim maline neka nefale; glede čičoke preporučuje on čitanje članka u gospodarskom listu od god. 1859. strana 56. — Nadalje kaže, da mu je iz jedne pripoviedke poznato, kako su Turci, došav u selo, tražili konak u onoj kući, gdje su najviše gnoja vidjeli; on pako putujuć u poslovih po selih ide uvjek gledati vrtove seljakah, te po njih sudi i o boljoj hrani, a nepropušta puk na vrtlarstvo poticati. *)

3. Došavšim iz vrta u sobu za sjednicu priredjenu pročita tajnik zapisnik zadnje sjednice od 31. Ožujka 1864., koji bude u cielom odobren.

Zatim izviesti, da je novce u zadnjoj sjednici primljene na svoje mjesto odaslao, te jednu izvornu namiru članu g. Tomekoviću predao, a za g. Štrigu radi promicanja domaćeg vinstva predložio je vjerodostojni prepis namire o poslanoj za njega svoti.

4. Glede točke 8. zadnje sjednice izvješćuje tajnik, da pored najboljega nastojanja kao i osobitoga djelovanja nartskog župnika, učitelja i obćinskog bilježnika nije bilo moći puk u Nartu, Rugvici i bližnjih mjestih na to skloniti, da svojimi rukotvorinami, osobito u platnu, užetih, mrežah, itd. kod izložbe sudjeluje, premda su svakomu seljaku svi zajedno s obćinskim poglavarstvom zajamčili naplatu vriednosti, koju će si izvoditelji i rukotvorci sami odrediti.

Ljudi kazivahu, da bi oni uslied toga možebiti bili popisani kao obrtnici, te bi možebit morali od toga porez plaćati, premda od toga nežive, niti se time stalno bave, već samo u vrieme zimsko i kišovito, kad se kod gospodarstva nemože raditi, prave svoje rukotvorine.

Pripoviedahu, da su već jedanput za vrieme absolutističke vlade bili doživili sličan neumjestan popis za porez.

Oni se toga tako uplašiše, da nisu hotjeli svomu župniku od svoje robe u platnu itd. za nikakov gotov

*) Opazuje se, da je nekoliko danah kašnje od g. predsjednika doznao, da g, Tomeković u Dugomselu imade čičoke; zatim da je čičoke bilo i u Božjakovini prije g. 1848.; nadalje, da je jednom prilikom kod g. Tomekovića gledao, kako su konji radje čičoku jeli, nego-li zob; pa onda, da čičoka brani obale potokah od vododerinah i strme brežuljke od ruševinah, a debelimi stabljikami da se oganj loži, osobito u okolicah, gdje drvah neima. — Opazka tajnikova.

novac ništa prodati, samo da nebude mogao šta od ovuda na izložbu poslati.

5· Nadalje izviesti tajnik, da su u smislu zaključka ove podružnice od prošle godine i zadnje sjednice za učiteljske nagrade radi promicanja voćarstva i vrtlarstva njegovim nastojanjem dobrovoljne prinoske za ovu godinu bez daljeg obvezanja njemu predali sliedeći:

Obćina dugoselska 25 for., obćina rugvička 10 for., obćina oborovačka 10 for., obćina ježevačka 5 fr., g. Stanko Hegedić 3 fr., g. S. Vaclavik 2 fr., g. N. Celinić 5 for.

Položiv novce na stol, pozove članove, koji što obećaše, ili ovom prigodom doprinieti naumiše, da izvole svoje prinose sada ovdje predati.

Zatim predlaže, da se načine tri nagrade, koje da nebudu u iznosu znatno različne, ili da budu jednake, i to zato, što su u dugoselskom kotaru do sada samo tri učitelja u tom marljivost pokazali, i to: u Nartu, Brckovljanih i Oborovu.

Povodom tim položiše nadalje: g. L. Tomeković, četiri cekina u zlatu; g. Gj. Balaško saveznu srebrnu škudu od 3 fr.; g. J. Jurišević srebrnu križevaču škudu, g. Luka Celinić 5 for., obć. sudci A. Pavlović 1 fr., M. Starčić 1 for.

G. N. Havliček predloži, da budu sve tri nagrade jednake, i to s toga, što je to početak nagradjivanja, a za natjecanje se dotičnici nisu mogli dovoljno pripraviti, pa što izmedju trojice, koji bi je imali dobiti, neće u tom valjda za prvi put biti velike razlike, kako su mu i učitelji i vrtovi poznati.

G. Tomeković hoće, da si pridrži pravo svoja četiri cekina dati onomu, koji je najmarljiviji bio, ali da se to uzmogne obnaći, trebalo bi sve vrtove prije pregledati i dieljenje nagradah za danas odgoditi, što i još njekoliko članovah prihvati.

Tajnik na ovo primetne, da je u obće neprijatelj svakoga odgadjanja, koje nije neobhodno potriebno, pa da bi ovo odgadjanje bilo bez svake koristi, jer je svim poznato, da se je nekoliko prošlih godinah samo na rečenih trih vrtovih marljivo radilo; zatim da su članovi vrt oborovački pregledali prigodom zadnje sjednice; brckovljanski prigodom ljetošnjega polugodišnjeg izpita; nartski danas, a na drugih ili nije posve ništa radjeno, kao u Dubravčaku, prem da je vrt najljepše ogradjen, koji je on ljetos s nazočnim ovdje školskim ravnateljem pregledao; u Lupoglavu ništa, što nazočan član obć. sudac Starčić potvrdjuje; u Ježevu posve malo, a u Dugomselu začeto je prošle jeseni.

G. Adolf Horvat, ravnatelj učione u Dubravčaku, ogradjuje se proti tomu, ako bi se njemu u krivnju upisalo, da na školskom vrtu u Dubravčaku nije do sada u tom revno radjeno, jer je on tamo istom jednu godinu.

Poslije kratkoga dogovora privoli g. Tomeković, da se njegovi cekini za ovu godinu porazmjerno kao i drugi novac na tri nagrade razdiele, a za buduću godinu pridržava si pravo onomu dati, koji će najzaslužniji biti.

Nagrade podieljene su ovako:

1. od 23 for. u bankah i 2 cekina u zlatu dobi J. Tkalec.

2. od 22 for. u bankah 1 cekin i 1 škudu od 3 for. J. Ivoš.

3. od 22 for. u bankah, 1 cekin i 1 križevaču škudu Gj. Gjurašin.

Zaključeno je, da se i k ljetu nagrade diele i načelo ustanovljeno, da ako nebi bilo prinosah više od 50 for. da bude jedna nagrada; dvie ako će biti prinosah preko 50 fr., a tri ako bude više od 100 fr.; pa da se iznosom imaju znatno razlikovati.

6. Kao novi članovi gospodarskog družtva i ove podružnice pristupiše: g. Luka Celinić, župnik, g. Jakob Ivoš, učitelj, g. Božo Crnković, savski vidok. Sjednica ih veselo pozdravi.

7. Prinose i za gospodarski list platiše:

Gg. Gjuro Gjurašin učitelj za 1862. 1863. 12 fr., Lav Tomeković za 1863. 6 fr., grof Stj. Drašković za 1864. 6 fr., Ivan Jurišević za 1864 6 fr., Nikola Havliček podjašpršt za 1864 6 fr., Josip Turković župnik 6 fr., Stjep. Hegedić župnik 6 fr., Gjuro Balaško 6 fr., Luka Celinić župnik 6 fr., Niko Celinić 6 fr., S. Vaclavik 6 fr., Jakob Ivoš učitelj 3 fr., Jakob Tkalec učitelj 3 fr., Tomo Sivoš učitelj 3 fr., Mato Starčić 3 fr., Andrija Pavlović 3 fr., Božo Crnković 3 for. Ukupno 90 for.

8. Jakob Tkalec čitao je iz Gospodarskoga lista članak: „Hora za kosidbu."

Ovo čitanje svi su pazljivo slušali, a prisutni seljaci osobito načuliše uši.

Svi se u tom složiše, da je kosidba u horu vrlo koristna po gospodara, jer od pokošene trave u vrieme cvatnje dobiva dobru i pitnu krmu, a k tomu i otavu i jesensku pašu; od kasne pako kosidbe dobiva tvrdo i drveno sieno, kojemu je hranivo većom stranom izhlapilo i kiša ga izaprala.

G. predsjednik reče, da su ove godine osobito dobro i pametno uradili, koji su rano kosili, a koji toga neučiniše, njim je većom stranom sieno na kiši propalo, a gdje što ga i voda odniela.

Ovo svi priznaše, a tajnik doda, da mu je poznato, kako su u sv. ivanskom kotaru gg. Domjanić i Stražimir imajući livade uz potok Zelinu svoje sieno početkom Lipnja zdravo spravili. Mnogim seljakom, koji se ranoj kosidbi smijahu, voda je poslje sieno odniela, a ovoj gospodi se tada livade otavom liepo zazeleniše.

G. Hegedić primjećuje, da je glavni uzrok, što nemožemo uviek, kako bi želili, imati kosidbe u horu to, što naši seljaci u proljeće dugo po livadah pasu, pa onda i svojim medjašem štetu čine, te nije moći uputit jih, koliko je to pašenje po livadah štetno po gospodara, osobito ako se više putah još i cieli Svibanj pase. Na taj se način izčupa livadam mlada trava i mokre livade sve se izgaze, da više putah kao kakav zločest seoski put izgledaju. Predlaže, da se kot. oblast zamoli, da to zabrani, te obćinam naloži, da obstojeće poljske naredbe vrše; jer kako je pašenje u jesen (na suhu vremenu) po livade koristno ne samo dobitkom paše, već i time, šta se livade tim načinom po nješto gnoje, i marva izpregazi mah (mehen), koji više putah livade obuhvata; tako je pašenje po livadah u proljeće od neizmjerne štete.

Ovo bje prihvaćeno, i kot. oblast zamolit će se, da proti tomu postupa.

Njeki seljaci progovoriše, da nemogu biti bez paše po livadah u proljeće, jer na pašnjacih neima dovoljne paše.

Na to im bi odvraćeno, da nedrže odviše kržljave marve, koja im često radi pomanjkanja krme pogine, već toliko, da ju mogu dobro hraniti; zatim da siju zelenu krmu, pa da imaju i gomoljah, te napokon, da samo nekoje livade pod pašnjake okrenu, a da nepasu

po svih. G predsjednik tvrdi, da je na livadah Lipčica izpod Hrebinca pašenje u proljeće koristno, jer tamo najprije šaš naraste, koji stoka popase, a poslje naraste trava i djetelja.

G Havliček opažuje, da pašenje k tomu nedoprinosi, već da je drugi uzrok i razlog. U nizinah naime ostaje za kišom puno vode, radi koje šaš naraste, ali kad se presuše, naraste liepa trava, pa tako je i u Lipčicah. Prošle godine je po livadah u nizini ležećih narasla liepa trava i detelja, a ljetos je onuda šaš.

Tajnik primetne, da se to postiže, kad se močvari i beregi kanaliziraju, kako je to kod Popovca prije više godinah vidio.

9. G. Hegedić čitao je članak: „Izgledna gospodarstva."

Ovo svi pazljivo slušahu, osobito je bilo opaziti, da je seljakom milo čuti, kako se domoljubi za korist cieloga naroda, najpače za puk skrbe.

Po pročitanju prosbori tajnik od prilike ovako:

Kako su nam obćine i zadruge neuredjene, urbarska i socialna pitanja neriešena, a mnoga gospodarska pitanja u područje zakonarstva spadaju, nemožemo niti uspješno gospodarstva podizati, niti puku dobrim primjerom i naukom, valjano kako bi htjeli, prednjačiti; zato je potriebno, da po primjeru dvadesete glavne skupštine gospodarskog družtva naglasimo silnu potrebu uredjenja ovih odnošajah, a do toga tri su faktora, koji bi po mogućnosti imali na tom djelovati, i to: obrazovani posjednici, kamo se svećenstvo s vlastelom broji, zatim *pučki* učitelji i podružnice, koje bi u tu svrhu imale na *različitih* mjestih svoje sjednice držati, seljake u nje dozivati, te gospodarska pitanja ne samo ustmeno razpravljati, već svakom prigodom po nješto i gospodarske radnje praktički preduzimati, kako je ova podružnica evo već dva puta ljetos tim putem pošla.

G. Tomeković opazuje, da ima još i četvrti faktor, koji bi imao osobito djelovati, te nad obdržavanjem naredbah u gospodarstvo, imutak, čistoću itd. zasiecajućih bditi, a to je upravna kotarska oblast.

Tajnik odvraća, da tomu ima više uzrokah, kamo se broji nedostatak osoblja za postupak po obstojećih naredbah iz vremenah absolutističke vlade, a osobito da se uprava od sudstva odieli, kako je to u svakoj bolje uredjenoj državi, i da je u kotaru uprava od većeg znamenovanja nego-li sudstvo, — zakoni pako da nebi imali biti prama birokratičkom gnjetenju, već prema gospodarskomu razvoju, pa da onda države procvatu kao Belgija i Holandija, ali se tomu hoće puno ustavnih inštitucijah.

10. U savezu s člankom u prediducćoj točki napomenutim predlaže g. Hegedić, da bi se prigodom buduće podružničke sjednice preduzelo praktičko poučavanje u oranju, da se u tu svrhu pozove više gospodarah, takodjer seljakah, a osobito veći posjednici da bi više svojih novije vrsti plugovah na porabu posudili.

Ovo je prihvaćeno i g. Tomeković obeća u tu svrhu dati svojih šest različitih plugovah.

Tajnik opazuje, da je u savezu s otim potrebno odmah i mjesto buduće sjednice odrediti.

G. predsjednik na prijatnu predstavku g. Havlička i drugih, da bude sjednica u Božjakovini kod samog predsjednika, rado pristane.

11. G. Balaško u savezu s prediducćom razpravom predloži, da se opet u zapisniku ponovi već toliko putah očitovana želja i molba ove podružnice za izdavanje pučkoga časopisa.

12. Tajnik pročita članak iz gospodarskog lista: „Umjetna oplodba žita."

Po pročitanju mnogi udare u smieh, osobito kod onih redacah, koji govore o čaranju i copranju.

Članovi obrekoše pokus učiniti i u svoje vrieme podružnicu izviestiti.

Ujedno zaključeno bje g. Josipa Tušaka, župnika, zamoliti, da bi se za obećano odužio, t. j. svoje izkustvo u vinogradarstvu i vinarstvu u Gospodarskom listu priobćio.

13. G. J. Tkalec, pučki učitelj, predloži, da bi se ova podružnica kod gospodarskog družtva zauzela i izposlovala, da pučki učitelji mogu biti članovi gospodarskoga družtva uz plaću polovine iznosa, što ga članovi u ime prinosa i za list plaćaju.

Andrija Pavlović, obć. sudac, učini isto takov predlog za članove seljačkoga stališa.

Ovo je prihvaćeno time, da će podružnica u tom smislu gosp. družtvu predlog učiniti i ujedno upozoriti, da bi oba ova predloga moći spojiti s predlogom podružnice sv. ivanske glede seljakah tako, da se ustanovi: da pučki učitelji i seljaci, kao članovi gospodarskog družtva, plaćaju uz godinu u ime prinosa i za list pol onoga iznosa, što ostali članovi. To motivira ovako: 1. Prem da se mora na to gledati, da bude pučkim učiteljem i seljakom družtvo pristupačnije, to ipak netreba iz vida pustiti ni družtvenu glavnicu i trošak tiska, te po nješto i na domoljubje računati, pa zato bi iznos od 2 fr. bio premalen. 2) Iznos prinosa nije bio uviek jednak, a mogao bi se i u buduće promieniti, pak će i zato biti opredieljenije, ako se pol iznosa odredi.

14. Preduzet je izbor podružničkog predsjednika, odbornikah i tajnika.

Za predsjednika izabran je i nadalje presv. grof Stjepan Drašković.

Za odbornike: N. Havliček, Luka Celinić, L. Tomeković, Gj. Balaško.

Za tajnika Nikola Celinić.

Na ovo izjavi tajnik, da je već više putah očitovao želju, da bi se tajnički poslovi prenieli na jednoga izmedju gg. pučkih učiteljah, jer bi to imalo biti takodjer njihovo osobito zvanje, da na radnji gospod. podružnicah revno posluju, kao što to hvalevriedno čini vanjsko svećenstvo.

Na ponovljenu ipak želju i uz primjetbu, da će se učitelji, koji osobito ljetos u liepoj kiti gosp. družtvu i ovoj podružnici pristupiše, u tom jošte vježbati, podvrgne se tajnik i nadalje rado ovomu zvanju na korist naroda, te će nastojati očekivanju i danom mu povjerenju od podružnice što više odgovoriti.

15. A. Pavlović obć. sudac i član navodi, da diobami zadrugah, koje se s velikimi pravdami i troškovi izvode, zadruge i seljačka gospodarstva propadaju, i predlaže, da se djeluje na obustavu zadružnih ovih diobah, ili da se inače tomu doskoči.

Podruž. tajnik N. Celinić primjećuje, da za preprečenje diobah u zadrugah nebi bilo od uspjeha predlog činiti; jer se i prošli naš sabor i sve županije i ostale korporacije izjaviše za diobu i za slobodno razpolaganje svojinom, koje sobom donosi, da se zadruge nesile na zadružni život, već da im se na volju ostavlja, za što je ipak zakon izdati potriebno. Jedino što se u tom može činiti je to, da se u zapisniku ove sjednice opetovano naglasi silna potreba uredjenja zadrugah i

zadružnih diobah. Nadalje razjasnjuje, da uzrok silnim troškom leži stranom u političkih naredbah, kojimi se dioba i prodaja kmetskih zemljištah ograničuje, a stranom u realnoj podsudnosti, postupniku i uporavi obć. gradj. zakonika, koji se po njegovu mnenju nebi imao uporaviti kod zadružnih diobah po poglavju o lozah. Jer prem da se u uvodnom patentu k obć. gradj. zakoniku čl. VII. točka 2. kaže, da se ustanove gradj. zakonika o zakonitom nasljedju imadu do daljeg odredjenja i kod kmetskih dobarah uporavljivati, to bi se ipak imalo samo na takova dobra odnositi, gdje već neobstoje zadruge, kakovih po nješto ima i kod nas, a još više u drugih kraljevinah carevine austrijske, nipošto se to pako neodnosi na zadrugu, koju strogo kao takovu uzevši obć. gradj. zakonik niti nepozna, van ako se uzme kao zajednica, u kojem slučaju se onda na zadrugu shodnije može uporaviti isti zakonik po poglavju o zajednici. U zadrugah se nedieli nasliedstvo, već zajednički imutak, zato nebi trebalo niti zakon o nasliedstvu uporaviti. Zato se nemože niti upotrebiti zaostavštinski razpravni postupnik, što bi ipak imalo biti, ako bi se o nasljedstvu radilo. Što više, kad se radi o gruntovničkoj uknjižbi razdieljenog zajedničkog imutka, kakov je zadružni, ne samo da se neplaćaju prenosne pristojbe, nego je i molba za odpis i novu uknjižbu od biljegah prosta. Po njegovu mnenju, gledeć na prošlost našega naroda i tudjim uplivom nepokvarene pravne nazore naroda, proiztekavše iz njegovih socialnih prvobitnih demokratičkih odnošajah, imao bi se sav zadružni imutak dieliti po broju glavah, i odnosno po smislu poglavja 16. obć. gr. zakonika, koje govori o zajedničkom imutku i o suvlastničtvu, pa gdje djelovi nisu opredieljeni, neka se drži, da su svi jednaki §. 839. Ove svoje misli razvio je on već više putah osobito u zapisniku ove podružnice od g. 1862. Sav državni i socialni život i ustav našega naroda bio je negda demokratičan, te ga je samo tudji upliv tudjimi nazori i feudalizmom izopačio. Osobito su se pravni demokratički nazori našega naroda izgubili za vrieme ratovah tatarskih i turskih, u realnoj uniji ugarskoj i zajedničkom zakonarstvu, te se je samo u zadrugi uzdržao. To nam potvrdjuje njezino ustrojstvo, kao i to, da imade puno zadrugah, gdje je sin kuće gospodar, a otac član kuće kao i drugi ukućani, koji ima odredbe sina gospodara slušati; — i gdje otac neuživa nit družtveno veće pravo u glasovanju niti u uživanju i razpolaganju s imovinom zadruge. Diobom po lozah hoće mu se, proti ovomu obstojećemu pravu, dati, ne samo veće pravo, nego sve, a sinovom ništa, koji usljed toga postaju napram primitim u mnoge zadruge pridruženikom nitkovi od nitkovićah. Ako stoji dioba po lozah, to može otac u zadrugah, gdje je sam sa djecom bez inih lozah, dati ime zadruge u zemljišniku brisati, pa svoje uknjižiti i tada imutak neograničeno posjedovati. Ako pako nemože toga činiti, onda se dosljedno nemože misliti dioba po lozah. §om. 33. saborskog članka nastati će velika zamršenost, koje otvorena hrvatska ćud nepodnosi, nit se tim postiže, što bi se možebiti gledom na pravicu postići htjelo, buduć da je vrlo relativno, što je pokretno, što-li nepokretno, i buduć se neprestano imovina pokretna pretvara u nepokretnu i obratno.

Tako n. pr. u jednoj zadrugi, koja ima danas 2000 fr. gotovine, sačinja zadrugar N. N. sam za sebe lozu na polovinu; a ostalih 9 sačinjaju drugu lozu, i ako se budu ljetos dielili, dobit će onaj po broju glavah od ovih novacah desetinu t. j. 200 for. Ali tomu nije tako. — Zadruga ostane ljetos zajedno i kupi za 2000 for. zemaljah, pa na godinu zaište zadrugar N. N. diobu i dobije od ovih nepokretninah polovinu kao loza za sebe, t. j. 1000 fr. vriednosti. Isto biva i obratno, kada koja zadruga zemljišta prodade. Njeki se pozivlju na rimsko pravo i ugarske zakone; ali nemisle, da ovi zakoni i ono pravo nepoznaju zadruge, pak se neosvrću na socialni život Slavjanah. — U zadrugi neima jedna obitelj, nego ih je više, zato se dioba po lozah nebi imala u zadruge uvesti, jer takva dioba uviek jednu obitelj svojim pojmom predstavlja. Ima ih, koji svom silom nastoje naše zakone analogične načiniti onim naših susiedah, koji toliko od naše autonomije zaziru, bojeći se, da svojim slobodoumjem što sjajnije pred civilizatornom Evropom nezasjamo; a upravo bi imali nastojati, da se u dobru što više od njih razlikujemo, za što već i jedna naša sabornica mora nam naukom biti, koja nam za čast služi kao slobodoumno nasljedstvo djedovah.

Moglo bi se komu suvišno činiti, što ob ovom predmetu opet toliko govorim, ali tomu nije tako, i čovjeku treba za stvar pravedno zamišljenu tako dugo vojevati, dok je ikoliko nade za pobjedu.

Žao mi je, što čitavši saborski dnevnik na strani 925. nisam našao imence zabilježene narodne zastupnike, koji glasovaše za diobu na glave, i koji opet za diobu na rozgve.

Napokon koji se toliko na rimske inštitucije pozivlju, neće tamo mnogo toga naći, što je sada glavnim faktorom zamašnog i napredenog života evropejskog.

Tim bje sjednica zaključena.

Grof Drašković, predsjednik. — *N. Celinić,* tajnik

Broj 37. *U Zagrebu* **15. Rujna 1864.** *God. XII.*

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč. ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Izložba trojedne kraljevine.

V.

Tko dvoji o tom, je-li domovina naša zemlja ratarska — neka ide u onu sobu izložbene kuće, gdje su smještene naše plodine, pa neće više o tom dvoumiti. U prostranoj jedno 5 hvatih dugačkoj i 3 hvata širokoj dvorani (*Saal*) postavljene su sve naokolo police sa dva reda pregradakah, a u svakom pregradku je osobita vrst plodine. Nego već jedan pogled uvjerit će nas, da još nismo daleko dotjerali u napredku gospodarstvenom; jer su tu ponajviše samo proste i obične plodine na vidik stavljene: pšenica, kukuruz, ječam, zob (sve samo obične fele) — to su glavne plodine naše izložbe; drugih ima pomalo, ili baš premalo. Pak opet pokazuje ono zrnjem načičkano klasje, kojim su zidovi iste dvorane poput gobinjah (*Guirlande*) domišljato izkićeni; pak i orijaške preko 2 hvata visoke kukuruzne stabljike i jedno 8 stopah visoke konopljike, kojimi je pročelje i začelje iste dvorane shodno urešeno — sve ovo pokazuje očevidno, kako nam je domovina plodna i za ratarstvo prikladna, te nam fali samo gospodarska vještina, da dotjeramo, dokle i drugi narodi. — Da je to stvar moguća, najjasnije nam pokaza u istoj ovoj dvorani presv. g. bar. Juraj Rauch, vlastelin martianački. Na njegovo ime nailazimo svaki čas u ovoj dvorani — on je toga najviše izložio i njega u tom pogledu ide svakako prvenstvo; jer je izložio ne samo običue vrsti žita, nego i probsteiske, afrikanske, jerusolimske itd., više vrstih (3 inostrane) kukuruza; zatim više vrstih repice, djetelinjeg sjemena, leće, pasulja (12 vrstih), sierka, itd. Vlastelin ovaj okrenuo je i drugčije stazom umnoga gospodarenja; gospodari, koji su razgledali Martianec (u Podravini nedaleko od Varaždina) neznaju nahvaliti izgledno ovo imanje. Nedvojimo ni malo, da će se u njegov primjer ugledati malo po malo i ostala naša vlastela. Vriedno bi bilo, da Martianec nadje onako vrstnoga opisaoca, kao što ga nadje Virovitica u g. Lamblu, ravnatelju našega gospodarskoga učilišta; da ga poznaju i oni, koji nemogu tamo putovati i da se sve naše obćinstvo obaviesti o posljedku (resultatu) sjetve svakojakih inostranih vrstih žita, i porabe strojevah.

Osim bar. Raucha puno su toga izložili grof Kulmer, grofovi Erdödy, K. Bedeković, gospoštine Paukovac i Darda i jošte njekoja poveća vlastela; ostali su izložitelji pomanji posjednici i seljaci. Svega skupa ih ima do jedno 600, a izložakah do 2000. Svatko će razumjeti, da nije lasna stvar iz onolike množine izabrati ono što je najbolje, najvrstnije. To je ovdje tim mučnija stvar, što su svi izložioci nastojali samo po izbor robu na ogled iznieti. Nego opet ima i ovdje razlike. Porotni odbor je mjerio i vagao pojedine vrsti žita, on dakle najbolje znade, čija žita prvenstvo zaslužiše, i mi ćemo priobćiti takodjer njegovu presudu, kad ju oglasi. Za sada je presuda ova tajnost; neznamo dakle ni mi što boljega kazati, nego što piše „Sidro“ u posljednjem broju. Evo njegovih riečih: „Što nas najvećma veseli, jest izvrstnost žita i brašna, koje se s najboljim u Evropi takmiti može; pšenice ima, koje je vagan 89 funt. težak; ovo je težina, koju vrlo riedke pšenice imadu. Kukuruzah ima vagan 92½ ft. težkih, što najbolji talijanski kukuruz „Polesine“ zvani, jedva dokuči. Raži je dosta od ft. 82½ do 83 težine, što je takodjer vrlo riedki pojav kod ove vrsti žita; ista zob neustupa prednosti ni banatskoj ni nikojoj drugoj u Austriji, jer je i nje od ft. 52 vagan težke; pa što je najznamenitije, najteže i najljepše je žito baš iz civilne Hrvatske, u što prije nitko vjerovao nebi.“

Tako je daklem naša izložba opet jednu predsudu pobila. Obćenito se je vjerovalo, da provincijalna Hrvatska nije baš zemlja žitorodna, nego ponajviše samo vinorodna. Otuda se je opet izvodilo, da mi bez Banata i dolnje Ugarske nebismo mogli ni živjeti, a kamo-li žito drugamo izvoziti. Izložba naša je pokazala, da to nestoji, da već Hrvatska radja žitom, koje se može uzporediti s ponajboljim banatskim, kao što ni kukuruz naš nezaostaje niti za najboljim talijanskim. Ako se to pako može kazati za hrvatsku pšenicu, kud i kamo više va-

lja to za plodnu Slavoniju. Mi bismo dokle mogli očevidno izvoditi puno svake vrsti žita, ne samo za domaću potrebu, nego i za izvoz, kao što se je toga lani zbilja ogromno množtvo vozilo od nas u stradajući Banat. — Samo jedno neka gospodari naši dobro pamte, naime, da naše tlo, akoprem dobro, opet se nesastoji iz puke crnice, kao što u velikoj strani Banata i Bačke, nego ga treba gnojiti, to jest povratiti treba zemlji one rodne čestice, koje smo iz nje izvadili. Akoprem se i u Banatu na mnogih mjestih opaža, da je rodovitost zemlje ponješto popustila, opet ima ondje znatno više crnice (humusa) nego kod nas. Nam dakle treba puno više gnojiti nego Bačvaninu. No uprav u tom griešimo ponajviše, što nepoznajemo dovoljno ciene gnoja, i zato slabo gnojimo svoje zemlje, i to ne tek od jučer, nego već od starine. Tim nam je zemlja podobro oslabila, a da se, kako valja, gnoji, bila bi puno rodnija nego sada.

Našim gospodarom valja dakle nastojati, da ono, što je bilo na izložbi samo iznimka, postane pravilo; da nam domovina izvodi ponajviše onakvu težku pšenicu i kuruzu, kao što je ona gori pohvaljena. Tomu se pako hoće, osim obilata gnoja, jošt i vrstna sjemena. Koliko u tom pogledu odlučuje dobro sjeme, o tom su se uvjerili kod Paukovca (2 sata od Zagreba) isti naši seljaci. Na istom polju, gdje bijaše i seljačke pšenice, posija ondašnji vlastelin izvrstnu felu pšenice, i ova mu urodi tako obilatim i krasnim rodom, da su se sami seljaci u čudu našli, te do godine i sami nakupovali pšenice za sjeme od vlastelina. U obće se kod nas jošte slabo poznaje velika moć ratara, koliko on može, da hoće i umie, opraviti, ne samo kod marve, nego i kod vinarstva i žitarstva. Liep je dokaz tomu i naša izložba; nu još se to bolje vidi na izložbah drugih naprednijih narodah. Pored tolikih zapriekah, s kojimi se moraše narod naš od vajkada boriti, moramo se čuditi, da smo ondje, gdje jesmo.

Kao što se možemo pohvaliti svakovrstnim izloženim žitom: isto tako moramo priznati, da smo u izvodjenju trgovačkoga bilja (koje nije za jelo, al se opet trebuje) jako zaostali, gdjeno se upravo time mjeri gospodarski napredak. Jer što nam hasni premnogo žito, kad za njega nemožemo kupacah naći, kao što se upravo sada naši gospodari tuže; puno drugih plodinah, štono ih treba našim obrtnikom itd., dobavljamo za skupe novce iz inostrane zemlje; a mogli bismo ih sami izvoditi, pa jošt i drugdje im lasno kupacah naći. Ovamo ide razno sjeme za ulje, predivo, mastila *(Färbestoffe)*, mirodije itd. Od svega toga ima na našoj izložbi vrlo malo. Samo gdjekoji vlastelin izvodi uljevito sjeme i to ponajviše samo od repice i ogrštice; za druge vrsti, kao što su žumanac, bivic itd. jedva se kod nas i znade; a širenje kamena ulja valjda će i produkciju repice omaliti. Prediva se kod nas niti za domaću potrebu dosta neizvodi, te odlaze silni novci za platno u druge zemlje; pa kako krasna lana i konopaljah zemlja naša izvodi, to pokazuje ono malo izložakah ove vrsti. Još smo više zaostali u izvodjenju biljevnih mastilah, koja moraju austrijski tvornici za skupe novce od druguda dobavljati. Ovamo ide broć (*Krapp*), silina ili sać (*Waid*), šafranjika (*Safflor*), katanac (*Wau*). Od svake ove trave (osim posljednje) samo je po jedan komad izložen. Češljuge (*Weberkarde*) neima ni malo kod nas; mirodijah se kod nas takodjer neizvodi, osim malo gorušice (*Senf*,) a mnogi bi bolje prošao, da mjesto loša vina skuha od šire (mošta) vinkota i priredi s gorušicom oslača (mustarde). Hmelja ima na izložbi iz hmeljnika gospodarskoga zavoda u Križevcu, gdje, kako čujemo, jako dobro uspieva, nu budući da je taj hmeljnik mlad, malo ga ima. Neznamo, da-li se još gdje kod nas hmelj izvodi; na izložbi ga ima malko, no nismo mogli razabrati, da-li je pitom ili divji. A kod nas se opet puno piva troši, za koje se hmelj od druguda dobavlja; još je gore da kako u Zagrebu, gdje pijemo skupo inostrano pivo (jer domaće nevalja), pak ovako plaćamo inostrani ječam, dočim se našim ječmom žižci hrane u žitnicah. — Isto križevačko učilište izložilo je vrlo zanimivu i poučnu zbirku svakojakoga sjemenja, osobito od travah za krmu. Ovakve zbirke trebalo bi našemu gospodarskomu družtvu, da gospodari, kupujući u Zagrebu sjeme od nepoznatih travah, neplaćaju mačke u vreći, nego se svojima očima uvjere, da-li su dobili onoga sjemena, koje su platili. Zato preporučujemo toplo našim gospodarom, koji posjete izložbu, neka marljivo razgledaju to različito sjeme; smješteno je s desna pod gornjom policom.

Medju povrćem najviše ima krumpira (samo gospodarsko pokušalište izložilo je 24 fele), a još više pasulja. Pasulj je najčešće jelo našega naroda; jer obično kod nas obilato radja, pak ima u njem izobila svih tvarih, kojih čovjeku treba za hranu. Nego veliku ljubav bili bi nam izložioci učinili, da su kod svake vrsti naznačili njezina dobra i zla svojstva, naime, čemu je, kakvu zemlju potrebuje itd., da se tako konstatira, koje vrsti su najbolje, ter ih valja razprostranjivati. — Isto valja za krumpir, kojega ima puno vrstih, al im nisu dodata imena. — Luka ima toliko, da su njim izkićeni zidovi od hodnika (*Gang*), kojim se ide u dvoranu, u kojoj su plodine smještene; ima tu tako velikih glavicah, da im se je već mnogi inostranac začudio.

Ima na izložbi i duhana na listu i rezana, koji se je jako dopao; nu pomalo ga ima zbog zlosretnoga monopola, kog domovina naša osobito težko osjeća, zato što ima kod nas mnogo okolicah, gdje se je odprije puno duhana s velikim dobitkom izvodilo, a sada je po gotovo prestalo poradi mnogih zapriekah, na koje duhanar nailazi.

Akoprem ova dvorana, u kojoj se čuvaju naše plodine, nije podpunoma zastupana, imenito velik diel Sla-

vonije i Dalmacije neima ovdje svojih plodinah: opet se inostranci, došavši na izložbu, osobito čude tolikomu izobilju prekrasnoga žita svake vrsti.

O ostalih plodinah, pak i o gospodarskih tvorinah prozborit ćemo na pose drugi put.

Popravljanje ljetošnjega vina.

Kad bi nas tko lani bio svjetovao, da popravljamo svoje vino, bili bismo mu se pravom smijali. Zašto? Lanjsko je groždje podpuno bilo zrelo; dakle je sadržavalo sve, šta mu trebaše; jer samo iz posve zrela groždja može se običnim postupkom napraviti izvrstno vino. Od nezrela dakle groždja nemožemo se nadati dobru vinu; jer u nezrelu groždju neima svih onih tvarih, kojih se hoće vrstnoj kapljici.

A kakvomu se groždju možemo ljetos nadati? Doista netreba čovjeku da bude prorok, ako nagadja, da će ljetošnje groždje i pored najpovoljnijega vremena slabo dozreti, a kamo-li kad okrene kiša i studen, kao što početkom ovoga mjeseca i jučer. Od nedozrela groždja pako dobiva se loše vino. To biva evo ovako: Nezrelo groždje je zato onako kiselo i oporo, što je puno sriešne kiseline (*Weinsäure.*) Na liepu vremenu pako pretvara sunce tu kiselinu većinom u slador; većinom rekoh, jer nješto je mora ostati u groždju, buduć od nje dobiva vino svoj vinski kus (žmah). Ako u groždju malo ima sladora, a mnogo srieša (birse); onda bude vino kiselo i slabo, jer žestina vina postaje od sladora, koji se vrenjem većom stranom pretvara u vinovicu (*Weingeist.*) Ljetošnje vino, buduć da ćemo ga praviti od nedozrela groždja, imat će premalo sladora a premnogo srieša. Tomu dolazi jošte jedno zlo. Čim manje ima u vinu sladora, tim laglje cikne, t. j. vinovica se napija zraka zvanoga kiselik, koji ju pretvara u kvasinu (sirće, ocat), te bude vino dvostruko kiselo. Ovu dvostruku kiselinu treba u vinu vrlo pomnjivo razlikovati, ako nećemo da zabrazdimo. U groždju ima samo sriešne kiseline; a kvasinska (*Essigsäure*) postaje stoprv u vinu.

Iz onoga, što smo kazali, razabrat će svaki umni vinar, zašto neće valjati naša ljetošnja vina — bit će prekisela i preslaba. Našemu ljetošnjemu vinu moglo bi se dakle pomoći, kad bismo mu mogli oteti ponješto kiseline, a dodati ponješto sladora, od kojega bi se jedan dio pretvorio u vinovicu, a ostatak bi osladio vino, te bi bilo pitkije. Buduć da je vino zbilja sastavljeno iz srieša i vinovice, to bismo dakle same prema njegovoj naravi postupali, kad bismo mu omalili kiselinu, a umnožili slador; mi bismo radili, kao što je lani sama narav radila, kad je u groždju ponajveći dio sriešne kiseline u slador pretvorila, to jest kad je groždju dozreti dala. Pretvoriti srieš od groždja u slador — toga mi neumiemo; al opet ima načina, kojim bi se lošini ljetošnjega vina doskočiti moglo. Naši su vještaci proučili, da u groždju ima njeka osobita vrst sladora; pa sasvim istoga sladora, štono ga ima u groždju, ima jošt i u drugom voću — zato ga zovu voćni slador (*Obstzucker, Traubenzucker*). Nebismo li se mi dakle samo za naravju poveli, kad bismo ljetos dodali našemu vinu onoliko sladora, koliko mu fali, jer ga narav nije dospjela u njem stvoriti? Kao što nitko nezamjerava gospodaru, ako slabu kvasinu popravlja ljutim octom: isto tako mu se nemože zamjeriti, ako sladkomu groždju dodaje jošt više primjerene slasti; rekoh groždju, ne vinu; jer u vinu, makar i sladko bilo, neima više sladora, nego druge njeke osobite sladke tvari, nazvane *glycerin*, o kojoj ćemo drugi put na široko govoriti, jer je ova istom nedavno pronadjena tvar i drugčije vrlo važna.

Eto vam dakle razlike medju packanjem i popravljanjem vina: tko dodaje groždju, što mu fali, on radi prema naravi; a tko dodaje gotovomu vinu onakvih tvarih — onaj packa. Ovo treba dobro pamtiti gospodarom, osobito ljetos, da s neumjestna straha od packanja nedobiju loša vina. Nije ovo samo izprazno mudrovanje, već je to mnogoljetnim izkustvom prokušana istina, da se dodavanjem voćnoga sladora groždju, t. j. širi (mostu), vino doista popravlja. Pozivamo dakle naše vinogradare, neka si za vremena nabave voćnoga sladora, da uzmogu svoj mošt osladiti. Koliko će im ga trebati, toga sada nitko jošte nemože znati, jer nitko nezna, kako će nam groždje dozreti. Al već sada možemo kazati, da u najgorem slučaju neće ga trebati više od 4 funte na vjedro. Tko bi se plašio toga troška, neka prije računa: funta voćnoga sladora stoji u Zagrebu 24 n., dakle će ga vjedro vina 60—80 novč. više stajati; nu svatko znade, da kad se loše vino prodaje po 2 fr., za dobro se plaćaju i 4 for. Ovaj postupak preporučujemo osobito onim vinogradarom, koji žele namaći dobre kapljice za svoju porabu. U Zagrebu prodaje voćni slador trgovina Dolovčaka i Lovrenčića u Dugoj ulici, i to centu po 22 for., a funtu po 24 novčića. Tko ga dakle poviše imati želi, neka potrebitu količu za rana naruči.

A šta ćemo s mnogom kiselinom, što će je biti u našem mostu? Ovako pita mnogi vinogradar. Sa sriešnom kiselinom je jošte laglje nego s nestašicom slasti. Suvišne kiseline ćemo se najlašnje oprostiti, kad nalijemo u širu vode i tako kiselinu razriedimo, a vino umnožimo. Koliko se ima vode naliti, to se takodjer nemože unapried osjeći, jer to visi o zrelosti groždja. Voda se dolieva zajedno sa sladorom; jer se voćni slador najpriličnije otaplje u vrućoj vodi, pa kad ohladne, lije se u širu.

Prije dvie tri godine pisali smo obširno o tom umnom popravljanju vina; nego buduć je od onda puno vremena prošlo, te su valjda mnogi štioci naputak naš već zaboravili: to ćemo se u kojem budućem broju opet tomu predmetu povratiti i štioce naše potanko naputiti, kao im treba postupati, da ljetošnje kiselo vino poprave.

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. (*Seljaci u izložbi.*) Više putah smo već očitovali želju, da bi što više naših seljakah u izložbu došlo, neka ima i puk od nje koristi, kad jednako s ostalimi trošak nosi. Zato smo želili, da svaka obćina po jednoga ili dvojicu onamo pošalje. Još je bolje zamislio veleč. g. Pavao Belas, župnik u Brdovcu (nedaleko od štajerske granice). On je uputio većinu svojih seljakah, te će ih buduće nedjelje svesebice dovesti u izložbu, i upravo sada boravi u Zagrebu, da izhodi za svoje župljane (kojih će biti jedno 100) manju ulazninu. Da im se putovanje olakoti, zamolit će isti g. župnik, da im se dozvoli posebnim vlakom u Zagreb doći; a nadamo se, da će tu dozvolju izhoditi. — Ovo je doista nasljedovanja vriedan postupak, i kao što g. Belasu želimo, da mu njegovo velikodušno nastojanje za rukom podje, tako se s druge strane nadamo, da će se za ovim plemenitim primjerom i drugi povesti. ter ovdje župnik, ondje učitelj ili obćinski tajnik na čelo sličnoga podhvata stati i narod u izložbu voditi. Samo neka to čine utorkom, četvrtkom ili subotom. kad strojevi rade, pa neka to prijave unapried izložbenomu odboru, da se pobrine za vještaka, koji bi ljude po izložbi vodio te im stvari razlagao i tumačio.

Čujemo, da je zagrebački veliki sudac g. Raizner izhodio bezplatni ulaz u izložbu za školsku mladež susjedne župe Granešine.

— (Plužar Gajski.) Iz Brdovca nam pišu od 10. Ruj.: Kako mi je drago, da ste u Vašem vriednom Gospodarskom listu pohvalno spomenuli plug brdovački; tako mi je žao, da nijeste napomenuli vještaka, koji ga je sagradio, a taj je naš obće štovani, premda prosti seljak Ivan Gajski. — Ovaj muž je poznat ovdje kao najvještiji graditelj plugovah. Ja sam ga jedva uputio, da i za izložbu jedan gradi, dadoh mu novčanu pomoć sa uvjerenjem, ako bi mu plug bio zabačen, da ću ga ja drage volje kupiti. — Dogotovljeni plug poslao sam preko kotarskoga brdovačkoga suda u izložbu sa imenom hvaljenoga vještaka. — (Mi nismo mogli doznati njegova imena, zato ga neimenovasmo. *Ured.*) Ivanu Gajskomu ima sada 57 godinah. On je počeo u 19. godini orati, te videć, da mu plug nikako po volji neore, ode k svomu tastu, koji je ponješto znao popravljati pluge, i zamoli ga, da mu pokaže, kako se pravi i popravlja plug. — Onda počne sam tako dugo raditi i popravljati, dok mu je bio plug po volji. — Tako je ovaj samouk postao plužar. Za svoga života je već preko 300 plugovah sagradio, tako za vlastelu kao i za manje posjednike. Uslied pohvalne spomene njegova pluga u Vašem listu naručeno je od braće Samoboracah kod istoga seljaka više plugovah.

P. Belas, župnik.

— (Cinzekov ručni mlin.) Prekjučer je donio pomenuti već u Gospodarskom listu božjakovački kovač, g. M. Cinzek, svoj ručni mlin na izložbu. Bez velika napora se na njem $1/2$ vagana raži samelje u sitno brašno za jedan sat; a može se na njem mljeti i žrvnati (*schrotten*) i svako drugo žito. Prosta naša vodenica pako jedva samelje 2—3 vagana za dan. Ovaj se mlin okreće bez velika napora onako, kao što se u crkvi mjehovi od orguljah . Vještaci, koji su ga pregledali, kažu, da je vrlo čvrsto, a po osobitom načelu sagradjen. Ciena mu je 700 for.; najbolje bi dolikovao kakvoj obćini, koja neima vodenice, nego mora na daleko voziti žitak u mlin. Nego buduć neznamo, hoće-li se naći takva obćina, vriedno bi bilo, da izložbeni odbor uvrsti ovaj ručni mlin medju zgoditke lutrije, već i zato, da tim podupre našinca-samouka, koji je u to svoje djelo ne samo sav svoj imutak uložio, nego se je baš i zadužio. Podpora bi ga sjegurno potakla, da napredinje u toj struci; pak ako se nevaramo, on je jedini Hrvat, koji se je izkazao osobitim strojem na izložbi.

Gospodarske viesti.

— (Suša u Francezkoj.) Dočim smo mi toliko ljetos patili od neprestane kiše; u Francezkoj hoće zemlja da smagne i ljudi da se sprže od prevelike vrućine. U južnoj Francezkoj nije pala ni kapljica kiše počevši od uzkrsa, te im je propala sva ljetina i krma, u tom pogledu stradaju kao i južna Ugarska lani; na veliku sreću su barem usjevi na srednju ruku rodili. U Bordeauxu bila je jošt i prije njekoliko danah strahovita vrućina od 38 stupanjah, koja je posušila sve vrtove i vinograde. — Krma je tako poskupila, da je gospodari smoći nemogu.

— (Banatska ljetina.) U Banatu su polja ljetos osobito obilato rodila; kaže se, da se je ondje do 15 miliunah vaganah pšenice nabralo; s jednoga jutra dobilo se 20—30 vaganah, od kojih svaki 88 do 90 funtih važi. Poradi toga izobilja spala joj je ciena na 2 for. 50 nvč., dakle za polovicu, jer je lani pšenica za 5 for. na jagmu prolazila.

Svaštice.

— (Zlato i srebro.) Izračunali su, da se svake godine izvadi zlata (koje iz rudah, koje iz pieska) za 285 i pol miliuna talirah, a srebra za 94 i pol miliuna talirah. Trećina toga zlata dobiva se iz Kalifornije, a druga trećina iz Australije. Srebra dolazi takodjer najviše iz Amerike, naime za 72 miliuna. — Mislio bi čovjek, da pored tolikoga množtva ovih plemenitih kovinah, što se svake godine na svietlo iznosi, imat će sviet na skorom izobila zlata i srebra. Nu čitatelji naši znadu najbolje, da se tomu za sada nemožemo nadati· jer što se više zlata i srebra kopa, to ga manje ima kod nas, kao da se u papir pretvara.

— (Množtvo papirnih deseticah.) Po izviešću financialnoga popečiteljstva ima jošte za 5 miliunah i 100.000 for. papirnih deseticah. Skrajnje je vrieme, da se te prnje već jedanput dignu iz cirkulacije, jer su prava satira na novac te se čovjeku upravo gadi primati u ruke onakve zamazane i zakaljane krpice.

Odgovori uredničtva.

G. M. U. u Petrovuselu. Primili smo 5 for. i kupili srećku pod brojem 2198., te ju čuvamo u pjeneznici gospodarskoga družtva, da Vam prištedimo poštarinu. Brojevi 34. i 35. Gosp. lista opremljeni su Vam.

G. M. H. u Bogičevcih. Za poslatih 5 for. kupili smo Vam srećku 2244.. i čuvamo ju do vučenja.

Srećakah od izložbene lutrije ima jošte na prodaju.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek.**

DODATAK

k broju 37. Gospodarskoga lista 1864.

Zapisnik

sjednice gospodarske podružnice Zagorske dne 11. Kolovoza u Krapini držane u prisuću presvietloga g. kr. dvorskoga savjetnika Škendera Šimunčića, kao predsjednika, i odbornikah gg. Nestora Kiepaha, Dragutina Čegla, Slavoljuba Halpera, Eduarda Finka, Nikola Rozgaja, Franje Vaizera, zatim članovah, gg. Slavoljuba Benja, Ladislava Jelačića i Vjekoslava Ištvanovića.

Pošto bi g. predsjednik sjednicu krepkim i jedrim govorom otvorio i prispjevše članove pozdravio, po naputku sl. središnjega odbora hrv.-slav. gospodarskoga družtva izabrani su jednoglasno na 21. glavnu skupštinu istoga družtva za zastupnike podružnice g. podpredsjednik Petar Horvat i odbornik i pismovodja podružnice ove Eduardo Fink.

Zatim se iz dopisah gg. kotarskih sudacah u obsegu podružnice ove zagorske obaviestismo o stanju ovogodišnje ljetine. U ozimca i jaroga ječma, u pšenice, raži i zobi zrno je poradi mnoge kiše i vlage slabo, skvrčito; kukuruz doduše liepo kaže, no uz kišu kasno će dozreti, te tako i sijanje ozimine, koja se u ovom predjelu na kukuruzište obično sije, zategnuti. Vinogradi kažu mnogo, ali slaba je nada, da će biti dobre kapljice, jer mnogo imade kiše, a malo sunca i topline, koje grozdu najvećma treba. — Voća jedva za liek i to je pušljivo; krme, imenito siena, biaše mnogo, nu radi nepovoljna vremena, neprestane kiše i bujicah većom stranom bje pokaljena i poplavljena. Otave se takodjer mnogo i liepo kažu; — no i tu će sve visjeti o tom, kakovo će biti vrieme uz kositbu.

Glede množtva vina se doznaje, da ga u obsegu podružnice ove, 6 kotarah sudaćkih zauzimajuće, naime u sveto-križkom, mihovljanskom i malo-taborskom do 40.000 akovah još na prodaju ima, jer seljaci maloposjednici a i njeka vlastela svoje vino uz vrlo slabu cienu na izplaćanje poreza prodati prisiljeni biše.

Pošto bi se ovi predmeti kao izviešća za glavnu skupštinu riešili, pozvani su gg. članovi, da prineske za tekuću i prošle godine podmire, te položiše gg. Škender Kirchholc za 1863. i 1864. 12 for.; Slavoljub Benja za 1864. 6 for.; Franjo Hudjek za 1864. 6 for.; Mijo Augustić, vlastelin u Razdrtom, umro je t. g., ostavši dužan prineske za 1863. i 1864., naime 12 for. a. vr. Gg. pako prisutni sudci kotarski, kao članovi podružnice. obećaše, da ako se članovi od više godinah prineske dugujući po pismovodji skupa s dužnim iznoskom popišu, to će oni nastojati iztjerati zaostavše prineske, na kojoj ljubavi i uslugi se podružnica ova dotičnoj gospodi sudcem, navlastito pako g. malo-taborskomu sudcu Slavoljubu Halperu zahvali, jošt i zato, što nesamo da gleda članove ovomu domorodnomu zavodu pribavi, nego i revno nastoji, da upisavši se članovi prineske svoje točno plaćaju.

Poslje kako bi se predmet ovaj u smislu pravilah §. 26 d) riešio, zaključeno je:

1) da se rana berba kod nas zaprieči, posestrimoj podružnici križevačkoj pisati, neka nam svoj vinogradski red s opazkam i kr. namjestničkoga vieća blagohotno priobći.

2.) Potaknuti će se veleposjednici, a navlastito žiteljstvo ove podružnice, da peći za sušenje šljivah po naputku Gospodarskoga lista od godine 1853. broj 1. sagradi, po kojem se šljive ne na dimu, od kojega neugodno zaudaraju, već u toplini suše, i to sa neizmjernim probitkom, jer dočim se centa na dimu sušenih šljivah jedva po 3—4 for. prodati može, po ovom naputku sušene uz pored turskih ili bosanskih po 8, 9 i 10 for. prolaze.

G. Hudjek priobćio je način 40godišnjim vrtlarenjem potvrdjen, kako se breskve, obično u 8., 9. godini ginuće, dalje uzdržati mogu, ako se najme godine one, kada prvi krat cvatu i rod kažu, što je već iz pupićah poznati moći, ciela breskva naokolo obkopa, te joj se žilice ili bradaši poodkidaju

Na pitanje stavljeno, koji krumpir saditi valja, da-li rani il kasni, njeka gospoda primietiše i opaziše, da im bolje rani, drugi da im kasni bolje radja; g. pako predsjednik priobćio je način višegodišnjim izkustvom potvrdjen, kako korun ili krumpir spravljati valja. Na tle meće slame, na nju korun i opet slame i povrh koruna, kojim načinom mu se nikad korun pokvario nije. G. pako Slavoljub Halper primietio je, kako će biti koristno po vlastelu i veleposjednike, ako budu čim više koruna sadili, jer će ga na proljeće uz dobru cienu domaćem pučanstvu za sjeme prodavati moći; što dosad čine susjedni Štajerci, koji, da im rano u rovu il podrum uneklije, pare ga, što su sami pripoviedali kažuć, da doklam će Hrvati od njih korun za sjeme kupovati, slabo će im roditi, nu da je to vrlo probitačno po njih, jer ga svako proljeće za skupe novce kod nas prodavaju. Za kuhanje je taj krumpir vrlo dobar, nu za sjeme naravski nevalja, samo gdje koji zdravi gomolj primiešaju, koji iztjera, da se očitoj prevari lasno u trag nedodje. Valja se indi opametiti, i gledati, da sami za sjeme i sadjenje prikladan i valjan korun izvodimo.

Time zaključio je g. predsjednik sjednicu, pozvav gg. prisutnu, da se uputimo u stan g. Nestora Kiepaha, kao predsjednika pododbora izložbenoga, koji je blagohotno odstupio stan i prostorije, da se poslani predmeti izložbeni tamo smjeste. Ovdje budu ti predmeti pregledani i g. Kiepahu od strane podružnice zahvalnost izražena za revno nastojanje njegovo oko naše izložbe; jer nesamo da je kao predsjednik zadovoljivao zvanju svomu, nego je i stvari kod sebe smjestio, pak i spremanje izložakah na se uzeo, ter ih sa velikim i neumornim trudom sam vlastoručno umatao, u škrinje pospremao i odpravniku gotove za odaslanje predao.

S. Šimunčić, predsjednik. *Eduardo Fink*, pismovodja.

Zapisnik

sjednice gospodarske podružnice sv.-ivanske u Sv. Ivanu dne 28. Srpnja 1864. držane.

Prisutni bijahu p. n. gg. J. Šavor, predsjednik. G. Barabaš, N. Bedeković, J. Brezovečki, J. Cvetnić, D. Domjanić, M. Farkaš, D. Kafka, S. Kos, G. Kranjčić, T. Leuštek, M. Rauter, V. Veber.

G. predsjednik pozdravi skupštinu primjerenim sastanku govorom, u kojem osobito napomenu važnost predstojeće izložbe, te opomenu članove, da što prije prijavljene svoje izložke liepo priredjene dostave na opredieljeno mjesto.

I. Čitan bje dopis sl. upravljajućeg odbora hrv.-slav. gospodarskog družtva pod br. 319 od dne 6. Srpnja t. g., kojim se uriče 21. glavna skupština hrv.-slav. gospodarskog družtva na dan 23. Kolovoza t. g. ponajviše za to, da se u mjesto na zadnjoj skupštini izabranih a nepotvrdjenih predsjednika i prvog podpredsjednika hr.-slav. gospod. družtva, novi biraju.

Nije, što bi u sadanjih okolnostih moglo zateći gospodarsku podružnicu; — nu taj razpisani predstojeći nov izbor predsjednika i prvog podpredsjednika sa najdubljim sažaljenjem do znanja bi primljen. Gospodarska podružnica na to tim više žali, što se takvim postupkom sloboda izbora prieči u družtvu, koje nedirajuć u ništo, stavilo si jedino za cilj, gospodarstvom materialni boljak naroda unapredjivati, a takvim postupkom prieči se ono i obustavlja u najsvetijem svom poslovanju! — Zato je želja podružnice, da glavna skupština, obaviestivši o razlozih zabačenog tog izbora, uznastoji kod doskorašnjeg pretresivanja važnoga po družtvo pitanja ovoga tako stvar urediti, da se nikakva neće moći priečka stavljati smetajuća dalnje djelovanje velekoristnoga družtva gospodarskoga.

Za predstojeću skupštinu izabrani su zastupnici: p. n. gg. Josip Šavor i Vilim Veber.

II. O ljetini tekućeg godišta bilježimo sliedeće podatke: pšenica na brežuljcih čista, u nizi puna je korova, urodila srednje; raži slabe, tanke slame i zrna štrbasta, na pó je manje od lani; ječam zimski, pun smeća, na rodu je izdao; jari ječam ponješto je bolji; zob, zrna dobra od prilična roda, slama pohrdjala; kukuruz uzbujao i stablo utanjeno kazuje, ako silne kiše neprestanu, da će slab zrnom biti, premda na oči vidi se silno rodovit, pasulj i krumpir liep se kažuje, ako posljednji nepostrada od gnjiloće; heljda i proja postradat će po svoj prilici radi kasne sjetve od mraza; vinogradi su načičkani obilnim grožđjem, s toga se nadamo obilnoj kiselici; siena i otave je dosta, nu silne kiše i poplavice su krmu izkvarile; voća, krušakah je mnogo, jabukah dosti, šljivah na pó manje od lani, ostalo voće je većom česti pozeblo u zametku.

III. Množtvo vina za prodaju postojećeg u obsegu ove podružnice težko je naznačiti, neposredno od puka toga saznati nije moći; jer nazire u tome nakanu povišenja poreza il nameta na vino, nego u obće reći se može, da ga je jošte podosta velika zaliha.

IV. S obzira na veliku korist, koju će predstojeća dalm.-hrv. slavonska izložba za svaku struku narodnog gospodarstva pružati, pa da se njom i seljaci okoriste, pronašla je ovdašnja podružnica za umjestno zaključiti: da se slavni županijski kotarski sudovi Bistrički i sv. Ivanski zamole, da izvole područne obćine seoske potaknuti i skloniti na to, neka svaka izmedju njih bar po jednoga razboritijega seljaka s bilježnikom na obćinski trošak pošalje na pohod i razgled pomenute izložbe, da se tako na svoje oči uvjere, kako se dobrom ogojom pasmina konjah, stoke i ostale domaće životinje oplemeniti može, na koliko se izvrstna vina u našoj trojednici izvode, kolika se množina strojevah u svakoj struci obrtnosti i gospodarstva rabi, kako se dobrom težitbom krasno žito izvadja, i na koliko je domovina naša u svakoj struci umjetnosti i blaga bogata.

V. Napokon napućeni su g. zastupnici, da još jedanput potaknu pitanje o konjarstvu, nebi-li se moglo doskočiti nedostatku valjanih pastuhah i tako konjarstvo unaprediti.

Josip Šavor, predsjednik. *Dragutin Stražimir*, tajnik gosp. podružnice sv. Ivanske.

Broj 38. **U Zagrebu** **22. Rujna 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč. ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Izložba trojedne kraljevine.

VI.

Vino. Da nam je zemlja ponajviše vinorodna, toga sviet nije znao sve do najnovijega vremena; samo sriemsko vino, po imenu dolnjo-karlovačko crno, hvali se od starine. Uzrok ovomu neznanju bijaše stranom naša nevještina, stranom golema carina. Ima jošt i dan danas puno vinogradarah, koji misle, da je vino naravna plodina, da vinaru netreba nikakve vještine, dapače da je *vino tim* vrstnije, čim se manje oko njega nastoji; te *svaki* trud kod vina zovu packanje i bucvarenje. Plod ove zlokobne predsude jesu naša oštra i kaštra, gruba i rezka, žestoka a kiselasta vina. Ovakva vina nisu si dakako prokrčiti mogla puta na gospodski stol naših imućnih susiedah, kupujućih samo fina vina; najviše ako su doprla u kakvu prostu krčmu, kojoj su dobrodošla uprav onakva oštra vina, jer se mogu obilatije krstiti. Al i tamo ih je malo dospjelo, poradi goleme carine, koja je bila udarena na vino, štono se je vozilo preko Sutle u austrijanske nasljedne pokrajine. Stoprv iza godine 1848., kad su gospodari (barem njekoji) umnije počeli s vinom postupati i kad je prestala harmica na medji hrvatskoj, jošte više pako, kad je na jugu grożdje počelo bolovati, svrnuše susjedi okom na naše pivnice i stadoše kupovati naše vino. Samo kroz Zagreb se proveze svake godine prodata vina do 150.000 vjedarah Al od onda se je i produkcija vina znatno umnožila osobito u provincialnoj Hrvatskoj: svagdje se na zgodnu mjestu sade novi vinogradi, a oko starih se bolje nastoji, te radjaju obilatijom kapljicom. Svega skupa izvodi trojedna kraljevina svake godine jedno $5\frac{1}{2}$ miliuna vjedarah vina. i kako je lani bila obilata berba, nagadja se, da smo ga nabrali do blizu 7 miliunah vjedarah. Uzimlje se, da u austrijanskoj carevini zapada odsjekom svaku glavu 1 vjedro vina. Kad bismo pako samo 2 miliuna vjedarah po 4 for. vjedro svake godine izvezti mogli, namirili bismo dobivenim novcem sve poreze, prireze i doreze. Al se mi toj prodji nit iz daleka jošte nismo prikučili, te moramo svojo vince ponajviše sami popiti, a za namirenje potriebah drugčije skrbiti. Naša je domovina za vinogradarstvo osobito prikladna, i mi bismo mogli nedvojbeno izvoditi izvrstna a jevtina vina; mogli bismo se dakle lasno natjecati s našimi susjedi. Nu eto žalosti! koliko novacah primamo za izveženo vino, gotovo toliko ih izvozimo za inostrano vino, počevši od tobožnjega Champagnera i Tokajca, pa sve do kiseloga Vöslauera.

Naša je dakle najveća mana i pogreška, što izvodimo veliko množtvo, nego ponajviše samo prosta ili nepitka vina. O tom smo se osvjedočili i na našoj izložbi. Kada tko stupi u dvoranu, gdje je naše vino smješteno, pa gleda one hiljade liepo poredjanih bocah: nehotice se začudi i zabezekne, nevjerujuć gotovo svojim očima. I doista je vinska ova dvorana svakomu inostrancu imponovala; isti onaj Englez, što bješe posjetio našu izložbu, priznade, da niti u londonskoj svjetskoj izložbi nije bilo vino bolje zastupano. Pak još da je znao, da nisu sve naše vinorodne okolice nit izložile svoga vina!

Nu to je sve samo na oko; i premda se može uzeti, da su naši vinogradari samo najbolja vina izložili, opet se je kod kušanja dokazalo, da medju ovimi najboljimi neima baš mnogo dobrih. Nego prije svega treba se složiti u tom, što je dobro vino. Ova se stvar čini vrlo laka i očevidna: „dobro je vino, koje godi kad se pije.“ Jest, da su sva grla jednaka; nu za nje valja do dlake poslovica: „koliko ljudih, toliko ćudih.“ Podaj istoga vina njekolicini našinacah i stranacah — svak će ti ga drugčije presuditi, kao što se je to i kod vinske porote zasvjedočilo. A to je stvar posve naravna. Drugčije sudi o istom vinu onaj, koji ga nikada nepije drugčije, koji ga kadšto pije, a drugčije, koji ga mjesto vode pije. Drugčije prijâ isto vino pred objedom, drugčije uz jelo, a drugčije poslje jela; drugčije na zimi a drugčije u vrućini. Ima doduše njekih svojstvah, koja se potrebuju od svakoga vina; nu sama vrsnoća vina je stvar posve relativna. Nijedno vino nije za svaku

potrebu jednako dobro; drugih svojstvah mu treba, kad je svakdanje piće, a drugih kad je samo za zasladu. — Ovo nije ništa novoga; ovo valja i za druge stvari; nu opet toga neće da pamte naši vinogradari, nego sve sude samo po sebi i prema tomu misle i hoće, da s onim vinom mora biti sav sviet zadovoljan, koje se njim dopada.

Al nije istina; dapače ostali sviet hvali baš protivno od onoga, što se njim rači Naša vina, u obće govoreć, nedopadaju se inostrancem, jer su im prežestoka i prekisela. Kad bismo za sebe izvodili vino, nebismo marili za njihov sud, već bismo pravili vino, kako se nam dopada. Nego mi želimo, da od nas stranci kupuju vino: toga radi moramo se prilagoditi njihovoj želji. U zalud ćeš strancu hvaliti svoje vino najboljim uvjerenjem, kad nije njemu po ćudi. Mi moramo biti kao gostionik, koji sam jede, šta mu se hoće; a gostu gotovi onakvo jelo, kakvo ovaj najvoli. Mi moramo biti kao česki tvornici, koji sami nenose crvenih kapah; al ih opet prave, jer se u Turskoj kupuju. Nevalja nikada zahtievati, da se kupac prilagodi robi; već treba robu udesiti prema njegovoj želji. U tom će biti naša izložba vrlo dobra škola za sve one, koji hoće da nauče i da napreduju. — Nu da se povratimo k vinu, što su ga našinci na ogled stavili.

Ima tu do 1500 vrstih vina, biela i crna, mlada i stara (baš i od god. 1811.), slastna i rezka, voljka i žestoka, obična i zasladna (*dessert*). Lasno će se dosjetiti svatko težku poslu, što ga imaše obaviti porota (jury), to jest odbor presudjujući vrsnoću vina. Bijaše porotnikom kušati sva ova vina, pak osjeći, koja su vrstna, vrstnija i najvrstnija. Da se ovakva zadaća točno i shodno ovrši, trebalo bi bilo više odborah, pa svakomu predati posebnu struku: n. p. jednomu stara, drugomu mlada, trećemu zasladna itd. Al ovako morao je isti odbor sve to množtvo vina kušati, a zasladna vina nisu bila odieljena od ostalih. Sad će svatko razabrati, da kad je za sladkim vinom došlo obično, dakle kiselasto, ovo se je uviek činilo kiselije, nego kad je obično za običnim sliedilo. Isto tako se je zasladno vino činilo sladje, kad se je kušalo za običnim kiselastim, nego da su zasladna vina redomice kušana. Nadalje mučna je bila stvar toliko množtvo vinah zastopice kušati, a da kus (žmah) neoslabi. Neka tko pokuša od 100 felah u jedan dan po koji gutljaj u želudac spustiti, pak će se osvjedočiti o nepovoljnom djelovanju. Doista su njekoji porotnici poslje prvih sjednicah izostali, tužeć se, da su si želudac pokvarili. Da ih nadomjesti, odbor je druge vještake dozivao. — Nu tih ima kod nas premalo; jer vještak može biti samo prokušani vinski trgovac i gdjekoji vinar, koji umie vino presudjivati, ne samo po svojem kusu, nego i po tudjem. Osobito pako trebalo bi bilo odboru dodati više stranih vještakah; jer kao što smo već gori kazali, drugčije sudi o vinu čovjek, koji ga svaki dan obilato pije, kao što našinci, a drugčije onaj, koji ga kadšto srče. Samo ovakov vještak mogao bi našincem kazati, kakva i koja vina se dopadaju tudjincem, te bi našla kupacah i u drugih zemljah. Prosta naša vina kupovat će naši susjedi samo kad im ponestane njihova, ili kad im nerode vinogradi. Trgovina prostim našim vinom vrlo je dakle nestalna. U njekojih porotnih sjednicah bio je onakov vještak, naime baron Babo. Ovaj gospodin je ravnatelj vinogradarske i voćarske učione u Klosterneuburgu, sin glasovitoga ratara i vinara Babo-a u Würtembergu, pak i sam čuven vinogradar i vinar. Putujuć po austrijanskom carstvu, da prouči na licu mjesta razne vrsti grozdja, vinogradarstva i vinarstva, došao je i u Zagreb, gdje je njekoliko danah boravio, pak je onda s g. Lamblom, ravnateljem gospodarskoga učilišta, otišao u Križevac, obišao Zagorje i putovao po Dalmaciji do Spljeta. Sad je na Štajeru, te će, kako čujemo, svoje doista važno putovanje opisati; jer svi, koji š njim govorahu, priznaju njegovu vještinu u toj struci.

Vinska porota je vrstna vina u 3 razreda dielila; nu neznamo, da-li se je kod te razredbe stalnih i kojih načelah držala, ili je pako presudu svoju samo na svom osjećanju temeljila. Mi bismo bili želili, da se vina podiele na zasladna i stolna; a ova i ona na stara i mlada; pak onda neka se označi, u koji red spada koje hvaljeno vino. Jer prijatelj samo stolnoga vina neće dati prvenstva zasladnomu, buduć da mu je presladko a nije dosta jako; nasuprot prijatelj zasladnoga žacat će se od stolnoga, jer mu se čini prekiselo i prežestoko. Zasladno vino može se dakle valjano presuditi samo prema ostalim zasladnim; a stolno samo prema stolnim. Dapače valjalo bi još i tu razliku ustanoviti: koje bi se vino dopalo strancem, a koje našincem; da se tako vinari znadu prilagoditi onim kupcem, kojim se mogu nadati. Tako n. p. kod porote dopade se mnogo vino našincem, za koje g. Babo reče, da mu je prekiselo i prejako, te ga bez mnoge vode ni piti nebi mogao; nasuprot opet pohvali mnogo zasladno vino, koje se našincem nije račilo, jer im nije dosta jako bilo: oni zaboraviše, da slast krije jakost, i da je upravo to preimućtvo oslastna vina, što se njegova jakost neosjeća u ustih nego u želudcu. Zato stranac zahtieva, da bude vino oslastno, i da razvija svoju vrućinu stoprv u želudcu. Naravna je stvar, da se mnogo ovakova vina nemože piti. A našincu se dopada vino kiselasto, makar mu već usta grijalo, jer ga njegov želudac više podnosi nego oslastna. Ovakvih vinah imade kod nas premnogo, rekao bi tušta i tama, više nego se može prodati i potrošiti; zato bi, kao što smo već gori dokazali, vinogradarom našim trebalo izvoditi finiju robu, koju će im stranci, najpače zapadni i sjeverni, kupovati i dobro plaćati. To su vina zasladna Takve robe je bilo pomalo u našoj izložbi. Neznamo još sud porote, nego čujemo, da su u tom pogledu sriemska

vina staru svoju slavu održala, po imenu tako zvana salaksija. Mnogi će misliti, da se ta vrsnoća ima pripisati sriemskomu blagomu podnebju. Al se vara; jer kao što se je s jedne strane i medju sriemskimi našlo ološe robe: isto tako su stekle pohvalu vina iz okolicah, za koje niti mislili nismo, da bi mogle izvoditi toli izvrstne kapljice. Tako n. p. za vino g. Petra Horvata reče g. Babo, da je to pravi burgundovac, a za vino bar. Ottenfelsa, da niti u samom Bordeauxu nije bolje crvenike pio — pak oba ova vina rodila su u Zagorju! Odkuda ova vrsnoća? — Nije nam na um palo nijekati važnost položaja i misliti, da je svejedno, gdje vinograd leži: primjeren ležaj vinograda i blago podnebje uviek će lakotiti vinaru posao. Nego pohvaljena vina dokazuju, da to neodlučuje vrsnoću vina; da tu treba još i drugih momentah. Ovamo ide ponajprije vrst grožđja: ona hvaljena vina dolaze iz osobitih vrstih grožđja, po imenu vino g. Horvata je od klevanjke (Klävner). Tko dakle hoće glasovita vina, mora se ponajprije postarati za dobru felu grožđja. Koliku to razliku čini u vinu, imali smo više putah priliku uvjeriti se, kušajuć vino iz istoga vinograda; nego jedno vino bijaše n. p. od same graševine (*Riesling*), a drugo od smjese svakojakoga grožđja, kao što kod nas obično biva. I neuk čovjek je kod prvoga gucaja zamietio golemu razliku.

Al to još nije sve; nego dobru vinu hoće se i zrela grožđja. Od nezrela grožđja ne samo da bude vino kiselo nego i trpko, jer su onda petline pune trpka i opora soka, a u zrela grožđja su petline suhe. Prerane berbe su dakle glavni uzrok kiselosti našega vina; nu akoprem se Gosp. list od više godinah, pak i ljetos, borio za zabranu preranih berbah — slabo mu je do sada rieč urodila.

Napokon hoće se vinu i pametna postupanja u pivnici, osobito kod vrenja, pak i česta pretakanja. Neznanje i nespretno postupanje u pivnici drugi je glavni uzrok, da nam vina nisu plemenita, dapaće da i ona, koja su bila izprva vrstna, kasnije postaju prosta. O tom smo se uvjerili i na izložbi: puno je tu bilo vina mutna i sudovna (zaudarajućeg po posudi); vinička vina nova bijahu izvrstna — pa stara su kao i ostala naša vina. Dakle bez vješta pivničarstva (*Kellerwirthschaft*) ni kud ni kamo; a kad si prisvojimo vještinu francezku — natjecat ćemo se moći i s francezkim vinom.

Što smo ovdje njekoja vina poimence pohvalili, to učinismo samo primjera radi, a ne kao da ostala vina nevaljaju. Nit je naše zvanje, nit je nam moguće presuditi poimence sva izložena vina, jer ih nismo kušali — to će učiniti porota; mi smo bili nakanili samo ove obćenite primjetbe iznieti pred obćinstvo.

Zaklinjači oblakah.

Što može marljivost i razboritost i pored najnepovoljnijih okolnostih, to je lani očevidno pokazala šaka Bugarah u Dolnjoj Ugarskoj. I štioci Gospodarskoga lista se spominju, kakva je lani suša i nevolja ondje vladala. Pak opet je bilo vidjeti kojegdje po pijacah više kolah punih najkrasnijega povrća, a prodavahu ga ljudi obučeni onako, kao što se nose u Srbiji. Jesu-li ovi ljudi zbilja bili iz Srbije? Nisu, već su ono Bugari iz Fenlaka. Na banatskoj strani rieke Moriša u rumunskom selu Fenlaku nastani se lani 7 Bugarah iz Trnove (njekoć glavnoga grada Bugarske. Ovi ljudi uzmu pod zakup (arendu) 14 jutarah puste zemlje, i za koji mjesec pretvore tu pustaru u zelen perivoj. Dočim je sve naokolo pusto bilo i nalik na Saharu, naši su Bugari nabrali sa svoga polja do 20.000 glavicah kupusa, 100000 sladke paprike, nebrojeno množtvo luka, kelja, korabe itd., koliko ga ondje niti u najboljoj godini neima.

Pa kako su to postigli naši Bugari? Dok su drugi prekrštenih rukuh jadikovali; oni su iz bližnjega Moriša vodu crpili i navodili na svoja polja, te povrće svoje zalievali, pljeli, okapali, da je bilo milota gledati. Da im se je posao platio, naravna je stvar. Tako evo može ratar shodnom pomnjom i najveću nevolju svladati; nego žalibože kod nas ima premalo te pomnje i razumne radinosti.

Mislio bi čovjek, da ovaj hvale vriedni primjer neobične marljivosti potaknu i susjede naših Bugarah, da se povedu za njimi. Daleko si zabrazdio! — U mjesto da povoljan uspjeh bugarske radnje pripišu pametnomu gospodarenju; a ono Rumuni u Fenlaku zamrze na Bugare kao na kakve vješce i coprnjake. A pokle im se je i ljetos sve polje zelenilo, dok je sve naokolo suho bilo (jer je oko Fenlaka i ovoga proljeća slabo kiša padala): luda prostota zamisli, da su Bugari zaklinjači oblakah, koji obnoć zadržuju samo sebi kišu namienjenu cieloj okolici; akoprem je svatko mogao vidjeti, da im se polje zeleni od moriške vode, a ne od kiše. — Nu glupost i neznanstvo neiztražuje puno uzrok stvarim i dogadjajem. Tako bude i ovdje: sujevjerni i neuki Rumuni sela Fenlaka izkupe se dne 2. Lipnja, navale na liepa polja Bugarah, poharaju sve što ondje nadju, potaru im orudje, razkopaju jaže i žliebe za vodu, razore dolape i druge sprave za navodnjivanje polja. Nesrećom udari sutradan kiša i utvrdi ljudstvo jošte bolje u toj predsudi. Ovako piše „Obzor"; jesu-li jadni Bugari našli pravice, je-l' im nadoknadjena šteta — toga nejavlja.

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

ъ Iz Zagreba. (*Izložba.*) Porotni odbori dovršili su svoj posao i podnieli svoja izviešća o pojedinih razredih izložbe glavnomu odboru. Ovaj je imao prošli ponedjeljak sjednicu, u kojoj se je viećalo o dieljenju kolajnah i pohvalah; pak su se izabirali predmeti za izložbenu lutriju. Žalimo, što medju njimi neima Cinzekova ručna mlina, kojega vrsnoću su inostranci podpuno uvažili; a našinci za njega haju i nehaju, gdjeno je izložba ponajprije namienjena domaćoj obrtnosti; a što smo pripustili i tudje obrtnine, tim smo im već izkazali dobročinstvo, otvorivši im put u našu domovinu. Bogataši, kao knez Liechtenstein i Englez Clayton netrebaju naše podpore i milostinje; al je trebaju naši jadni sebi samim ostavljeni obrtnici. Kaže se, da je ciena n. p. Cinzekovu mlinu, prevelika, naime 700 for. Da vidimo! Nećemo ovdje razlagati, koliko je on imao gotova troška, koliko je izgubio vremena, radeć više mjesecih; jer je valjalo komad po komad iz glave raditi, bez modela i pomoći. Nego da napravimo račun! Cinzekov mlin melje za 24 sata 12 vaganah, dakle za godinu danah do 4000 vaganah; pak ako se za svaki vagan mjesto ujma plati 30 novč., to taj mlin zasluži preko godine 1200 forintih. Sada odbimo na trošak itd. makar 600 for., to ostaje dobitka 600 for., i tako mlin ovaj predstavlja glavnicu od 3000 for. Ovaj je račun tako jednostavan, da mu se nemože prigovoriti. — Nadamo se dakle, da će se sl. izložbeni predomisliti, te podupreti domaćeg obrtnika.

— *M. D.* Iz Karlovca (*Govedja kuga*). Opet se je, žali bože, u našoj okolini govedja kuga pokazala, i to u malom selu Bukovju, sastojećem samo iz 6 kućah, blizu NovogrPada, nit se je dokazati moglo, na koji je način pošast tamo dospjela.

Od 21. Kolovoza do 10. o. m. oboljelo je u trih stajah 11 komadah; od ovih su tri skapala, 7 je ubijeno, a boluje jošte jedna glava; selo je strogo zatvoreno; svaki promet marhe, siena, slame itd. zabranjen, i do sada nije se bolest razprostranila.

Kod ljudih pokazala se je isto ovo vrieme epidemička popustljiva groznica (*epidemisches Wechselfieber*); do sada je ista zavladala u 27 selih kotarah banijanskoga i ožaljskoga; od 9231 dušah oboljelo je do sada 603, i to 215 mužkih, 204 ženske i 184 djece; od ovih je ozdravilo do sada 242 — umro nije nitko.

Dotični županijski liečnici i vidari pregledavaju marljivo bolestne, i daju im ljekove, što je s neizmiernim trudom skopčano, budući su skoro sva sela, imenito kotara ozaljskoga, na bregovih i jako raztrešena, liečnik je pako prisiljen od kuće do kuće ići, buduć da u svakoj kući ima bolestnih.

Uspjeh liečenja je dobar, dočim jošte nitko od bolesti nije umro; sastoji se pako liečenje u obće u čišćenju tiela, ponajviše bljuvanjem, ako pako to svrhi nedovede, podaje se bolestniku kinina, i to 8—12 granah za 1—2 dana.

Gospodarske viesti.

— (Berba.) U južnih stranah Francezke već su počeli brati; nu obćenita berba započet će stoprv mjesecc Listopada; valja pako znati, da Francezka nije ljetos imala onakva kiševita vremena kao mi, dapače su njekoje okolice od suše postradale. — Nasuprot iz gornje Austrije (od Kremsa) javljaju, da ondje vinogradi naopako stoje. Grożdje je tako zaostalo, da kad bi neprestano liepo vrieme potrajalo, jošte bi se nabralo samo srednje ruke vino; pak ako uztraje sadešnje vrieme, to neće biti ondje nikakva vina nego samo kvasine (octa).

— (Duhan od pčelinog uboda.) Pčelari neki preporučuju pokvasiti sokom od duhana pčelinim žaokom ubodeno mjesto, i vele, da je dovoljno mokrim krajem cigare (iz ustah) mjesto ono pokvasiti, pa da boli i otoka za kratko vrieme nestane.

— (Hvošće ili kositerka.) Dr. Majer, nadziratelj jedne solane, iskusio je, da je od kositerke ili cinkrota (*Equisetum*) najbolje sredstvo — sol. Sol se upotrebljuje i od „viline kosice“ kad je ova jošt mlada, i kad se nije jošt ukorienila.

— (Visoka raž.) U Novosadskih barah bilo je ove godine raži od 7 stopah i 3 palca; klas je bio 7 palacah visok i pun. (Сељ.)

Kućanstvo.

— (Svjetlanje hrdjave srebrnine.) Srebru se dodaje mjedi (bakra), da bude čvršće i jače. Kad se kakva srebrna stvar, baš i novac, za dugo upotrebljava, onda pohrdjavi, to će reći, mekane čestice čista srebra se na površju izkose, a ostaje sama mjed. Da ovakva srebrnina, n. p. žlica, dobije prvotni bieli oblik, treba ukloniti one mjedene čestice. Toga radi metni tu srebrninu u vodu, u kojoj si otopio sriešne kiseline (*Weinsäure*), štono se prodaje u dućanu i u ljekarnicah, i kuhaj u toj vodi srebrninu: sriešna kiselina izjest će čestice mjedi, štono ih ima na površini, a srebru neće nahuditi, te će se ovo svietliti, kao da je stvar sasvim novo.

— Pukotine u drvu (n. p. u pokućtvu) možeš ovako popuniti: Uzmi 1 lot živa vapna (kreča), koje se je u prah razpalo, i 2 lota ražna brašna, izmiešaj oboje i dolij toliko lanena ulja, da bude ta smjesa kao gusto tiesto. Ovim tiestom zamaži dobro pukotinu, pa kad se usuši, možeš ju i osvjetlati (politirati), nit će se rana spaziti.

Svaštice.

— (Bečki plum-pudding.) Ovako zovu Englezi svoje najmilije jelo, a Francezi ga zovu boudin, te je i kod nas poznato. Na carev dan bila je u Beču priredjena pučka zabava, za koju je njeki domišljan, A. Wagner, skuhao ogromni plum-pudding, koji je bio nalik više na gomilu nego na jelo. Na ovaj pudding potrošilo se je 300 funtih velikih, a 300 sitnih sušacah (*Rosinen*), 200 funtih bademah (mendulah), 150 funtih mozga i masti, 200 funtih sladora, 1000 žemljičakah, 3500 jajah, 24 funte mirodijah (*Gewürz*), 100 limunah, 100 funtih citronata, 30 okah mlieka, 50 funtih mladoga masla, 50 funtih brašna, 12 holbih staroga ruma. Sve su se ove stvari izmiešale u jednu veliku gomilu, koja se je kuhala u još većem kotlu 5 danah i pet noćih; a dok se je tiesto bilo umiesilo, prodje 8 danah, te je radilo o tom 10 ljudih. Jer dva su im dana trebala, dok su očistili i otriebili suške i bademe, 2 su dana ribali suhe žemljičke, 2 dana rezali citronat i mutili jaja, 2 dana su miesili. Ovaj ogromni pudding izjedoše Bečlije za tinji čas u meden kus; koliko su kod toga posla piva popili, nepiše historija.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

Broj 39. **U Zagrebu** **29. Rujna 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč. ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošlja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Izložba trojedne kraljevine.

VII.

Gospodarske tvorine. Medju gospodarske tvorine brojimo one stvari, koje gospodar sam pravi od plodinah, kao što n. p. vino od groždja, predivo od lana, vosak od saća. — O vinu smo već u prvašnjem listu na široko govorili, sad ćemo dakle kazati koju o ostalih mnogovrstnih produktih ratarske obrtnosti. Ako izvadimo vino, moramo priznati, da ova struka nije onako zastupana na našoj izložbi, kao što bi imala biti ~~prema~~ *obilju* i vrsnoći naših plodinah. Tomu se baš netreba čuditi. Ako se samo ratarstvo bez primjerena nauka nemože tjerati kako valja, nego samo kojekako; to se u obrtnosti bez dovoljna znanja nit onako nemože napredovati. U tom pogledu bi dakle trebalo, da bude naša izložba pobuda onim, koji imaju u rukuh vlast, te bi mogli pospješiti razvitak gospodarske i svake obrtnosti kod nas, da se tom vlašću posluže.

U dvorani za svilu, vunu i predivo ima tako liepih izložakah, da bi njihovu izvrstnost svaka svjetska izložba priznala. Ali kad se uzme na um, s jedne strane blago naše podnebje, a s druge malen broj izložiteljah, to moramo izpovjediti, da nas je ta dvorana slabo uzhitila.

Bogatstvo sjeverne Italije izvire većom stranom iz svilarstva: s toga Talijani neklonu duhom, što su im bile svilarske ljetine (rikolte) od jedno desetak godinah zbog crkavice svilacah vele slabe, već nastoje iz svih silah, da si opet nabave valjana sjemena od svilacah. Toga radi šalju svoje agente po svih stranah svieta, koji motre, kako se gdje svioci zapredaju; pa gdje vide, da su svioci zdravi, tu pokupuju čahurice (kokone) pošto po to. Tako je lani nakupio Talijan njeki od Laške Gorice (*Görz*) njekolicinu čahuricah za skupe novce u našem Zagorju, da iz njih sjeme izvede, iz koga je ljetos odgojio sasma zdravih čahuricah, i opet ih ostavio za sjeme, od kojega sada nudja lot po zlatan cekin, i sbilja će ga dobiti. — Tako su ljetos plaćali Talijani u našem Ribniku 1 ft. čahuricah po 2 for. 60 i 80 novč. Iz tih čahuricah izveli su na mjestu sjeme, koje će u još skuplju cienu tržiti; a veselo će ga talijanski svilari kupovati, jer dobro znadu, da će im se trošak i trud nagraditi. Kamo sreće da bi se to uvažilo kod nas! — U našoj izložbi prvo mjesto zauzimlje predena svila gospodarskoga družtva, za njom sliedi svila M. Spielera, Hofmansthala, nadbiskupa zagrebačkoga, braće Katicah iz Zadra i Morpurga iz Spljeta.

Izim čahuricah, koje su isti ovi svilari i sviloprelci izložili, osobito su liepe čahurice dra. Lance, zatim samoborske, gospićke i osiečke. G. Hofmannsthal je izložio vrlo zanimivu zbirku čahuricah, razne vrsti i masti, počev od bielih kao snieg sve do zelenih žapanskih.

Veliku pozornost probudio je pajasenski svilac (*Ailanthusraupe*), od kojega je gospodarsko družtvo izložilo gusjenicu, leptire i čahurice. — Ovaj svilac postat će još vrlo važan za našu domovinu.

Od svilene robe ima tako izvrstnih izložakah, da bi pojedini komadi mogli zadovoljiti svakoga, pak i onoga, koji je vikao samo francuzkoj svili. Spominjemo ovdje tri komada otkane foulard-svile bezimenog izložitelja, zatim svilu iz Nove Gradiške br. 2413.

Vuna bijaše slabo zastupana, ponajviše samo od njekojih vlasteljah. Ponajizvrstnija je vuna grofa Jankovića.

Lan i konoplje su tako slabo izložene, da je čovjeku srce zazeblo, kad pomisli, koliko bi se kod nas prediva moglo izvesti i koliko novacah njim u zemlju dobaviti. — Žalibože kod nas zanimaju se slabo gospodari predivom, već se to smatra samo kao kućna potreba ženska. Lan izvrstan i divne ljepote izložiše Kršak D., Šimagović D., Strupi, S. Pejaković i A. Folnegović.

Sira i masla ima povише; al od sira samo obične vrsti, i tako zvani „švajcarski sir.“ Šteta, da nitko nepodhvati praviti i druge fele, kao što n. p. parmezan, Emmenthaler itd., za koje odlazi puno novacah u tudji sviet. Od domaćega sladkoga sira najbolje nam se je dopao sladki sir g. Šavora; uvjeravao nas je vještak, da

je nalik na glasoviti englezki chesterski sir, i našao bi doista u gradovih kupacah, da se izvodi na veliko. Brindze (*Liptauerkäse*) nismo vidjeli, i ta se dobavlja od drugud. Sirarstvo može samo ondje procvasti, gdje ima izobila vrstne marve; a tom se žalibože nemožemo pohvaliti. Gdje neima mnogo valjane marve, neima niti mnogo masla, pak i to se jošte na primitivni način priredjuje, zato nije uviek dosta tečno. Zbog toga je prije njekoliko godinah dobavljao njeki zagrebački slastičar maslo iz Beča. U Zagorju, gdje se hrani poviše marve, pravi se i više masla, koje se dopada, te ga jedini krapinski trgovac Sonnenberg izvozi jedno 4000 centih ponajviše u Trst.

Meda i voska ima vrlo malo na našoj izložbi, a tomu se nečudimo, jer je pčelarstvo kod nas vrlo zapušteno. Da je pako domovina naša prikladna toj struci gospodarstva, najbolje pokazuju pojedini primjeri, kao što n. p. krajiška kuća Barićah (u Kaniži u gradiškoj pukovini), koja hrani do 300 košnicah. Od mladih naših učiteljah nadamo se, da će razprostraniti umno pčelarstvo; jer nevješto postupanje otelo je već mnogomu volju k pčelarstvu.

Mi smo bili u Gospodarskom listu prije njekoliko mjesecih priobćili obširan naputak g. Klempaja, kako treba sušiti voće i povrće. Da taj naputak nije samo teorija, dokazao je isti g. K. na izložbi, gdje ima od njega jedno 30 stakalah, a u svakom druga vrst voća i povrća, po imenu i bućah. Ova zbirka zanima našince i inostrance; samo šteta, što se onakve tvorine na veliko neizvode. Kako je naše voće sladko, našlo bi puno kupacah malo više na sjeveru, gdje se vrlo skupo prodaje gorički ošap (*Görzer Obst.*) Po imenu napominjemo sušene murve, kojih toliko ima, da ponajviše sagnjiju, a g. Klempaj ih tako priredjuje, da su sladke kao smokve (fige). Sušeno voće je na izložbi jedinim g. Klempajem zastupano, samo je još g. Fink izložio vrlo liepih oguljenih suhih šljivah i drugi njetko prostih šljivah. — I u tom pogledu mogli bismo puno novacah steći, da imamo valjanih pušnicah. U sušenju povrća natjecala se je s g. Klempajem gja. Julia Svoboda iz Belovara. — Ove struke izložakah preporučujemo osobito našim gospodaricam, koje se zimi uviek tuže, da neznaju šta bi kuhale.

Ulja je izložio domaćega od svakovrstnih plodinah g. Lay, vlastnik glasovite osiečke uljane, njezine su tvorine na svjetskih izložbah odlikovane. Više njih je izložilo ulje od bundevskih špicah (*Kürbiskerne*). Kako se kod nas sila bućah izvodi, moglo bi se i puno ulja dobiti iz njihova sjemena; nu neznamo da-li su izložci samo pokus, ili ga tko zbilja na veliko pravi. Braća Dalmatinci ukrasili su nam izložbu izvrstnim maslinozim uljem.

Ljetošnje vino.

Svi gospodari, imajući vinograde, uprli su sada svoje oči u grozdje, te pitaju zabrinuti: „što ćemo ljetos š njim?“ Neće se dakle niti Gospodarskomu listu zamjeriti, što se opet vraća k ovomu velevažnomu predmetu našega gospodarstva. „Šta se hoće dobru vinu?“ Na to pitanje odgovorismo u kratko već u prvašnjem listu; nego da tko nemisli, kao da je to bilo samo izprazno mudrovanje, navest ćemo pravila, štono ih donose njeke portugezke novine svojim zemljakom. Valja pako znati, da su Španjolci i Portugezi vrstni vinari, te se upravo njihova vina (pod imenom **Sherry** i **Porto**) posvuda kupuju, a u Englezkoj se ponajviše piju, te su ova vina glavni uzrok, što si drugi vinari nemogu lasno prokrčiti puta u Veliku Britaniju. Prędmda pako Španjolska i Portugezka više na jugu leže od naše domovine, opet se za čudo slažu pravila, štono ih pomenute novine preporučuju svojim zemljakom s našimi potrebami. Evo ih; iz njih ćemo podjedno razabrati, kako oni narodi postupaju, te su im vina onako na glas izašla:

1. Grozdje treba, svaku felu napose, brati, i to onda stoprv, kad posvema dozri. Svaki grozd treba razgledati i svaku jagodicu, koja nije zrela ili je gnjila, ukloniti; jer i malo onakvih jagodah kvari za čudo širu (most).

2. Petljine iliti šipurine i pećke (koštice) od grozdja neostavljaj za dugo u širi, jer od njih bude trpka i neugodna.

3. Kad crno vino prestaje vreti, otoči š njega širu i rastavi ju od matice. Tad ostavi širu njekoliko danah u prešnici u sudu (ako je vrlo sladka), pak onda sud začepi tvrdo, dokle ga godier nepretočiš u pivnicu.

4. Sve posude i prešnica neka budu što čistije; isto tako treba pomesti pivnicu i ukloniti iz nje paučine i pliesan, jer od ove nečisti zaudara i vino.

5. U vinske posude u pivnici nalij na vino ulja, da nemože zrak do vina.

6. Ako se mlado vino giblje, muti i cikne, uzmi šaku roždja, zapali ga i utakni u sud; za koji dan bit će vino popravljeno.

7. Vino neka bude čisto; zato nevalja mu primješavati nikakvih travah ni drugih tvarih, tobože da postane ljepše ili jače: ovakve tvari samo pospješuju njegovu kvarnost. Dobro vino postaje od cigle čiste šire.

Evo vam pravilah, po kojih se pravi valjano vino.“ Ovako pišu novine „Rivista agronomica.“ Nego istina je, da ova pravila valjaju i dotječu samo za redovitu godinu; a mi ljetos imamo izvanredno vrieme. Kako je opet okrenula kiša, predteča studeni, težko da ćemo dočekati zrele zelenike i drugih poznih felah. Buduć da je pako zreloća grozdja prva potreba dobra vina;

to će trebati osobita postupka, da se ljetos dočepamo valjane kapljice.

Grождje nit u najboljoj godini jednako nedozrieva, a kamo-li će ljetos. Ponajprije dakle okanimo se običaja u isti dan brati s reda sav vinograd; nego berimo svaku vrst napose. To dakako zadaje više posla, al se taj posao barem plaća gospodaru. A da može grožđje što bolje dozreti, treba podbirati nagnjile grozdove, prije nego sasvime sagnjiju. Isto tako trebat će i na zrele inače grozdove pomnjivo paziti, da se š njih uklone sve nezrele i nagnjile jagodice; jer ako ove kvare i najbolju širu: kud i kamo lašnje pokvarit će lošu širu. — Na jednu stvar pako morat ćemo ljetos osobito paziti, na šipurine (petljine), o kojih vise jagodice. Svatko znade, da u grožđju ima drugoga soka nego u šipurini. Tko se o tom želi uvjeriti, neka stuče malo tih šipurinah u mužaru i neka kuša ociedjen sok, ili neka koju kapljicu pusti u čašu dobra vina — pak će se odmah uvjeriti, kako je to stvar opora i kaštra. Kad su šipurine suhe, neima u njih soka, nemogu dakle ni vinu nahuditi, van ako ih u njem ostaviš, dok se razmoče. Druga je u grožđja, koje nije sasvim zrelo, u njega su šipurine zelene; ako ovakve šipurine metneš pod prešu, ociedit ćeš iz njih sok, pak će ti vino, i onako loše, jošte više ološati. Tko dakle želi imati ljetos dobra vina, morat će obrati jagode i ukloniti šipurine. Taj posao ide brzo, kad si vinogradar nabavi spravu za to *(Traubenmühle)*, koja u Zagrebu kod Solara stoji 16 for.

Šipurine, nezrelo i nagnjilo grožđje netreba zabaciti, već se može od njega napraviti činger (čigir).

Kao što smo već pisali, glavna je mana ljetošnjemu vinu, što se u njem, radi nestašice sunca, nije pretvorila sva sriešna kiselina u slador. Ljetošnje grožđje bit će dakle svakako prekiselo. Kako da razbijemo i dignemo tu suvišnu kiselinu? Tko neželi vino umnožiti nego samo oplemeniti, nega nerazriedi širu, pravo govoreć, njezinu kiselinu, vodom, već neka stuče krede, jedno 2 funte na centu šire, i neka ju uspe u nju. Do sutra dan će se kreda sleći na dno, te možeš širu š nje otočiti. — Jošte, shodnija obojna sriešna pepeljika *(neutrales weinsaures Kali)*, štono se dobiva dosta jevtino u gradovih: ovo je smjesa od srieša i pepeljike; kad se napije kiseline, slegne se na dno, te se šira otoči. — Osim toga, što smo već javili, evo još jednoga jednostavnoga sredstva, koje preporučuje čuveni gospodar dr. Hlubek, pozivljuć se na svoje izkustvo. On piše: „Da se kiselo vino prije očisti i da bude voljkije (*milder*), pospi svakih 5 brentah grožđja šakom soli, prije nego ga metneš pod prešu. Sol će jedan diel kiseline u se povući i onda na dno sleći kao što i srieš (birsa); netreba ti se dakle ni malo plašiti, da će ti vino od te soli postati slano. Ovo nije kakva nova izmišljotina, nego su već stari Rimljani sol upotrebljavali, da dobiju voljka vina. Isto tako posiplju se u mnogih zemljah solju razgnječene jabuke i kruške, prije nego se metnu pod tiesak, kad se od njih pravi jabukovača (*Cider*), pa sam se glavom uvjerio o povoljnom uspjehu toga postupka."

Al ako i uklonimo suvišnu kiselinu iz vina, tim smo mu samo napolak pomogli. Jer vinu se hoće i slasti, da bude vrstno, a slasti dovoljne neće imati ljetošnje grožđje. Ta slast se nadomješta tako zvanim voćnim sladorom (*Traubenzucker*). U 100 funtih šire treba da bude 16 funtih slasti, ako želiš dobiti dobra stolna vina. Da se pako dozna, koliko ima slasti u tvom grožđju, za to je Bad izumio osobit sladomjer ili širomjer (*Mostwage*). Ova je sprava razdieljena na stupnje, a 3 stupnja (*Grade*) naznačuju 1 funtu sladora: najbolja šira ima pako 80 stupanjah. Tko ima ovaj širomjer, lasno će poznati do dlake, koliko fali slasti njegovu vinu, te će ju moći nadomjestiti sladorom: 1 funta čista voćna sladora povisi širi slast za tri stupnja. Ako dakle vinar pronadje, da mu vino ima 62 stupnja, trebat će mu 6 funtih voćna sladora. Ovaj slador zna biti vrlo jevtin u tvornicah, obično stoji samo 15 novčićah funta, dakle bi te u ovom slučaju svako vjedro vina stajalo samo 80 novč. više. Nego fabrike su ljetos tomu sladoru cienu povisile, jer se nadaju, da će ga mnogo prodati, te stoji ondje 17 for., a dobavljanjem do Zagreba (n. p. iz Praga) poskoči funta na 22 novčića. Osladjenje jednoga vjedra vina od 62 stupnja stajalo bi onda 132 novč. Mi ćemo dakle bolje proći, ako kupimo obična sladora, od kojega sada funta stoji u Zagrebu 32 novč. Jer u jednoj funti obična sladora ima toliko slasti, koliko u 2 funte voćna sladora. U gori navedenom primjeru trebalo bi dakle 2—3 funte obična sladora, što bi stajalo od prilike 1 forintu. U ostalom, ako bude vrieme ikako još povoljno, slabo će biti kod nas onako kisele šire, da bi za popravak trebale 4 funte sladora. Tolikoj kiselini mogu se nadati samo prijatelji zelenike i drugih poznih felah, pak vinogradari, kojim vinogradi vrlo nepovoljno leže, naime previsoko ili prama sjeveru. Rano grožđje će prilično kod nas dozreti, te mu neće trebati mnogo sladora, da dobijemo od njega vrstna vina. Tko je dakle zasadio vinograde ranim grožđjem, slabo će ljetos potrošiti novacah na slador.

Prema tomu će lasno moći svaki vinogradar proračunati, bi-li mu se platio trošak, kad bi svoje ljetošnje vino sladorom popravljao. Gdje vino težko nalazi kupca, gdje ima dosta lanjskoga vrstnoga vina: nebi probitačno bilo nagovarati koga, da kupuje ljetos sladora, najpače, ako nabere srednje ruke grožđja. On će možebiti bolje proći, ako ljetošnje vino lanjskim popravi. Tko pak ima pomanje vinogradah i želi dobiti vrstne kapljice, stranom zato, što ima stalnih kupacah, stranom zato, da ima za svoj stol dobra vina — on će doista pametno uraditi, ako svomu vinu doda sladora i tako uzdrži svoj dobar glas, svoju vjeresiju. Svakako treba dakle vinogradaru ljetos računati, da pronadje pravu svoju korist. Jesenas će dobru vinu znatno ciena poskočiti; jer će ga biti pomalo, buduć da će Dolnja i Gornja Austrija, zatim Štajer i Kranjska ponajviše samo kiselicom roditi, a lani su nabrali i ondje dobre kapljice.

Postupak je sasvim jednostavan: slador se otopi u kišnici, i to voćni u vrućoj kišnici, pa kad ohladne, uspe se u širu. Tim je svršen posao. Komu je dakle za tim stalo, da po našem naputku dobije dobra vina, neće se puno mučiti

———

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

ъ Iz Zagreba. (*Izložba.*) Danas osam danah imao je izložbeni odbor sjednicu, u kojoj se je viećalo o predmetih kasnije. nadošavših, medju koje spada i napomenuti od nas ručni mlin Cinzekov. Za prosudjenje ovoga naredjen bje pokus za prošlu subotu, na koji je pozvano više vještakah. Mlin je mlio pšenicu tako krasno, da se nemože bolje želiti od prosta mliva (*Flachmahlen*). Uslied toga odkupi odbor Cinzeku mlin za lutriju za 500 for., ter će nastojati, da mu se podieli bezplatno privilegija. Čujemo, da mu je i odlika namienjena. Suvišan bijaše dakle strah, kao da će odbor mimoići našega zaslužnoga obrtnika, koji se je jošt i drugčije izkazao na izložbi svojimi podkovami za bolestna kopita i izvrstnim tesarskim orudjem. — Kad smo napomenuli lutriju, moramo dodati, da su već izabrani predmeti za nju, ima tu medju ostalim: dva šivala (od kojih svako vriedi 167 for.), svake vrsti veće i manje sječkarnice, kosilo, vitao za tri konja s mlatilom (vriedi 800 for.), staklen service za 12 osobah, podpuna garnitura pokućtva, 1 glasovir (*Klavir*), breviar (vriedan 60 for.), poviše plugovah, branah, satih, dvocievka, štrcalo itd. tako da će svaka 15—20. srećka nješto dobiti.

Izložba voća i povrća započet će se prekosutra: neka se dakle požure gospodari, koji žele što izložiti. — Na 4. listopada obavit će se svečano dieljenje kolajnah i pohvalnicah. Nadali smo se, da će na tu svečanost doći osim mnogih domaćih i oni inostranci, koji nisu došli, kad se je izložba otvarala. Nego prijateljem naše domovine, po imenu izložbe, pošlo je sretno za rukom, te su izradili, da što manje inostranacah dodje na našu izložbu; pak i pravo je, jer bi tu naučili poznati i štovati našu domovinu, a toga njezin pravi prijatelj nemože željeti. G. Kallabar neće moći prirediti zabavnih vlakovah (*Vergnügungszüge*), tako javljaju službene i novine, jer mu je dozvolja, zamoljena prije mjesec danah, stigla onomadne, te je već vrieme prekratko za taj podhvat i preružno za zabavni put. Tako ćemo dakle izložbu našu onako mirno i patriarhalno završiti, kao što ju otvorismo.

— (Jevtin vinski tiesak.) Naše obične vinske preše su vrlo nespretne i opet skupe. Već smo kazali, da na izložbi našoj ima krasnih tiesakah sa željeznim vretenom; nu ovi valjaju poradi svoje ciene (140—500 for.) za veliku gospodu, koja imaju puno vinogradah. Manjim posjednikom preporučujemo onu posve drvenu prešu, što ju je izložio g. Solar. Na ovom tiesku može jedan čovjek bez velika napora 80 vjedarah mosta ociediti, kao što nas uvjerava g. H., koji već podulje ovakovu prešu ima, i priznaje, da je š njom posve zadovoljan. Ciena je ovomu tiesku 50 for. — Ima od iste vrsti jošte manja preša, koja za dan jedno 50 vjedarah ociedi, a stoji 35 for. G. Kl. ima ju već njekoliko godinah i nezna je dosta nahvaliti. Svraćamo dakle pozor naših vinogradarah na ovu vrst tieska.

— (Berba.) Varaždinska županija je zabranila brati vinograde prije 15. Listopada. Nu tko ima pozna grozdja n. p. zelenike, a negnjije mu, pametno će uraditi, ako počeka do svih svetih, kao što rade kod Rajne. Ovo valja po imenu i za one, koji su nasadili graševine (*Riesling*); jer kao što se dobiva od graševine sasvim zrele izvrstna kapljica; isto tako je vino loše, kad grozdje ovo nedozre.

Gospodarske viesti.

— (Ogromna dinja.) Na 18. Rujna bila je u Parizu na pijaci izložba dinjah. Najveća dinja donešena je od Loire: ovaj velikaš važi 275 funtih, a ima u promjeru preko pol hvata. Prodali su ga za 108 franakah. To su naše dinje prema francezkim kao jabuke prema bundevi.

Obrtnost.

— (Slavonski driemak.) G. Desati, osiečki ljekar, poslao je na našu izložbu driemka (opium), što ga napravi od našega maka, a obično se dobavlja za skupe novce iz iztoka. Svomu izložku dodao je evo ovo izviešće: „Mak je domaćom porabom tako poznat, da nije potriebno, opisati ga; pojedine suvrsti cvatu bielim, ružičastim i crvenim cvietom; a radjaju bielim, sivim i crnim sjemenom. U nas ljudi ovu bilinu goje samo radi sjemena, a nitko se neobzire na mnogo dragocjeniju čest njezinu, te ju zabacuju. Ako čovjek glavice iliti tobolce u kojih je sjeme, 8—12 danah poslje cvietanja malo zareže, izvire iz njih mliečni sok, koji, kad se osuši, opium daje. Ovaj preparat se u medicini toliko rabi, a troškovi nabavljanja potriebnog množtva iz Smirne, Carigrada i Egipta tako su veliki, da bi željeti bilo, da se visoke oblasti sklone, te iz narodnooekonomičkih obzirah potaknu izvodjenje domaćega driemka. Vriednost visi o sadržaju morfija, ovaj moj preparat sadržaje 4—7% ovog u ljekarstvu toli važnog alcaloida, dakle isto toliko, koliko i carigradski. Kvadratni hvat makom posijane zemlje daje 30—50 granah opija, dakle jedno slavonsko jutro od 2000 □ hvatih 8—12 funtih, koji vriede 80 do 120 forintih.

Isto tako može se praviti driemak od loćike iliti salate. Valjda nijedna bilina nije po vrtovih tako razprostranjena kao što glavačica; medju mnogimi odrodi najbolja je crvenom bojom izšarana. Kako salati počimlje stablika rasti, nerabi nikomu više za kuhinju, već ju ljudi obično zabace. U Francezkoj, Njemačkoj i gornjoj Austriji ljudi su ekonomičniji, oni iz cvatuće loćike načinjaju — opium. Sa stablikah, koje baš cvasti poćimaju, imade se lišće pokidati, a iz mliečnog soka, koji stranom iz ranah struka, postavših trganjem lišća, stranom iz horizontalnih zarezah izvire, kad se usuši, dobiva se ova ljekarska tvorina.

Deset podpuno razvitih stručakah daje 60 granah, a sgotavljanje toli je jednostavno, da ga je dosta jednoć viditi, da si čovjek dovoljnu vještinu prisvoji. Jedna osoba može na dan sgotoviti $1\frac{1}{2}$—2 lota. Vriednost jedne funte u trgovini je 30 forintih.

— (Zanat i zdravje.) Mnogoljetnim iztraživanjem uvježbalo se je u Engleskoj, da je brusarstvo najhudji zanat, kad se mora na suho brusiti (kao što n. p. glasovite englezke britve), jer onda disanjem sila sitna ocalna praha u prsi dopre, i zameće u njih težke bolesti. Zato englezki brusar (*Schleifer*) slabo kada navrši 32. godinu. Vlasuljari i češljaoci nežive takodjer dugo; ponajviše im hudi prah s tudje kose i gnjusoba. Kljesari, kamenari i zidari najviše pate od suhe bolesti i od kamena (u mjehuru), a to najviše zato, što progutaju mnogo vapnena i kamena praha. Mesari i kožari zdravi su i jaki, za suhu bolest jedva znadu; nego kad na njih napane vrućica, težko joj se otimlju. Najpogibeljnije su za zdravje tvornice žigicah; jer pranik (*Fosfor*), što ga ondje trebaju, hlapi i probija u čeljust, pak onda radnikom čeljust gnjije, te im ju treba više putah odpiliti, da život spase. Najzdraviji su tesari, vrtlari, ratari i drvari, što gotovo uviek rade pod vedrim nebom i u zdravom zraku.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek.**

Broj 40. **U Zagrebu** **6. Listopada 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč. ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Odlikovani izložioci.

Za svaku struku izložakah bila je izabrana posebna porota (jury), koja je sve izložke dotične struke rasudila i one naznačila, koji su osobito vrstni. Ovakvim izložkom namienjene su bile četiri odlike, prema njihovoj vrsnoći, i to: srebrna kolajna, mjedena kolajna, diplom, pohvalno priznanje. Glavna porota je predloge posebnih porotah pretresala i konačno ustanovila, koji izložitelji i kako se imaju odlikovati. Ova presuda bila je dne 4. Listopada na imendan njegova veličanstva kralja svečano proglašena. Iz pročitanog izviešća razabiremo, da je 3787 izložiteljah donielo stvarih na izložbu: 324 od njih nagradjeni su srebrnom kolajnom, 375 mjedenom ili pravo govoreć tučnom kolajnom (*Bronzemedaille*), 319 dobiše diplome, a 85 steče pohvalno priznanje. Izložiteljah bilo je došlo preko 4000, nu svi predmeti nisu pronadjeni dostojnimi izložbe.

Srebrne kolajne su velike kolik dolar, a isto tolike su i one od tuča; njihovo lice i naličje pokazuje priložena slika

Diplome su krasno na kamenu tiskane i naokolo liepimi slikami nakićene.

Evo imenah odlikovanim izložiteljem! Štioci naši bi doista želili odmah doznati i razloge odlikovanja; nego ti će se navesti stoprv u glavnom izviešću o izložbi, o kojem se već radi, te će kasnije izaći. Za sada se dakle moramo zadovoljiti golimi imeni odlikovanih izložiteljah.

Kako je svatko nastojao donieti na izložbu, što je imao najbolje, naravna je stvar, da se je mogao svatko nadati kakvoj odlici. U ovakvom izobilju vrstnih stvarih nije dakle bila lasna stvar po porote pronaći što je najvrstnije, najpače uz tako kratko vrieme, što im bje za taj posao odredjeno. Nevalja dakle ni malo misliti, kao da su oni izložci upravo loši, koji nisu bili odlikovani; nego samo to, da su se poroti, na brzu ruku sudećoj, one stvari učinile najvrstnije, kojim su odlike dosudjene. Da je taj sud porotah, kao i svako čovječje djelo, u koječem nedostatan i možebiti pogriešan — to nam nemože biti razlog, da zabacimo sav postupak; već nam valja svakako priznati dobru volju i velik trud, što su ga porotnici drage volje uložili u taj posao. Al da vidimo, što su presudili!

Razred. I—VI.
(Marva i živad.)

Srebrnu kolajnu: Marko Fenčić iz Križovljanah, Andrija Barbir iz Stefanca, Franjo Vreger iz Cerja (u varažd. županiji), Tomo Meglaj iz Stupnika, Tomo Vodopijak iz Vukomerca, Hinko Engelsfeld iz Sesvetah (žup. zagreb.), Ivan Baršić, Ivan Levak iz Resnika, Grof Arthur Schlippenbach, Biskup Jos. Juraj Strossmayer, Grof Julio Janković, Baron Gjuro Rauch, Grof Miroslav Kulmer, Ljudevit Gabelić iz Husinca, Grofica Marija Vojkffy, Slavoljub Nothig iz Gjurgjevca, Lavoslav Modić iz Lomnice, Grof Marko Bombelles, Gjuro Horvath, Franjo Pressl iz Zagreba, Koloman Bedeković Komorski, Gospoština Želin-Čiče, Kazimir Jellačić, Josip Kovačić iz Sesvetah, Gospoština Novimarof, Ivan Taboršek iz Miljane, Franjo Kiseljak, Vatroslav Egersdorfer iz Zagreba, Josip i Manojlo Vranyczany-Dobrinović, Ferdinand Inkey Palinski, Gospoština Paukovec, Gospoština Virovitica.

Mjedenu kolajnu: Ivan Kosec iz Trnovca, Jakov Milak iz Čičkovine, Stjepan Ciglar iz Vinice, Luka Kasanić iz Prečkoga, Mijo Kožinec iz Vrabča, Stjepan Pogledić iz Zagreba, Grof Oskar Keglević u Gorici i Pregradi, Ivan Kralj iz Stubice, Fr. Reizer iz Samobora, Slavoljub Engler iz Samobora, Vatroslav Folnegović iz Dubrave u zagreb. žup., Gospoština Ja-

strebarska, Dragutin König iz Vrabča, Stjepan Lukiški iz Žitnjhka, Gospoština Moslavačka, Ivan Soić iz Stenjevca, Josip Šavor iz Bisaga, Samostan milosrdne braće u Zagrebu, Josip Bušički iz Trnovca, Ivan Vuković u Zagrebu, Marija Turkovićeva u Zagrebu, Nikola Mudrinić iz Bojne, Tomo Dinčić iz Martinskevesi, Anka Folnegovićeva iz Dubrave, Marko Lenar iz Vrbovca.

Diplome: Petar Vrančić iz Nedelje, Tomo Kovačić iz Novakovca, Mih. Mraz iz Trnovca, Drag. Mérey iz Visovlja, Ivan Žarki u Stupniku, St. Lazić u Borčecu, J. Horvat iz Cmroka, Ljud. Keglević iz Galdova, Kat. Šiprak iz Vrabča, G. Škrinjarić iz Opatovine, Tomo Tometić iz Trnave, Mijo Kožinec iz Vrabča, Blaž Angjelić iz Predavca, Tomo Čimaš iz Obreška, Gospoština Ludbreg, F. Kovačević iz Novegradiške, Jerolim Rukavina iz Gospića, Petar Živčić iz Furjanah (slunjske pukov.)

Pohvalno priznanje: Stjepan Soković iz Klokočevca, Gjuro Kušeković iz Sesvetah, Ivan Levak iz Resnika, Gjuro Lasić iz Jarka, Ivan Birać iz Borčeca, Mijo Posečak iz Borčeca, J. Jug iz Turovapolja,

Razred VII. i VIII.

(*Rude; rudarske, kamenarske i lučbene tvorine. Šumske plodine, gradja i lies, bačvarske i tesarske tvorine.*)

Srebrnu kolajnu: (Razred 7.) Rudarska družtva u Petrovojgori i u Ivancu, Stabilimento dei prodotti chimici na Rieci, Rudarsko družtvo u Bešlinovcih, Sumporana Radobojska, Ante Štoc u Samoboru, D. Josip Slade u Spljetu, Franjo Strešnjak u Moslavini, Reizner i Fözmayer u Osieku, Ravnateljstvo rud. u Marienthalu.

(Razred 8.) Ivan Crnadak i sin u Osieku, Kovačić i Spišić u Karlovcu i Osieku, Obćina Dubrovačka, Gospoština Fužine, Vinko Pessi na Rieci, Baštinici Gjure Hirschlera, grof Julio Janković, Albin Kiepach iz Bregane, grof Miroslav Kulmer, Gospoština Kutjevo, Stjepan Lisec iz Pile, Gospoština Pakračka, Obćina Prizna (otočke pukovine), Franjo Rész iz Zagreba, Josip Sever iz Osieka, biskup Jos. Juraj Strossmayer, Jakov Weiss iz Zagreba, Gospoština Brod-Grobnik, Ivan Rohrer iz Varaždina, Gospoština Virovitička, Matija Bauer iz Varaždina.

Mjedenu kolajnu: (7 razred). Rudarsko družtvo Rude (kod Samobora), Hondl i Dietzl u Zvečevu (žup. pož.), Gjuro Sirovica iz Lipovca (žup. zagreb.) Tomo Tischler iz Samobora, Stjepan Žiga iz Grdanca, Valentin Čella iz Samobora, Bern. Pollak iz Gjurgjevca, Spiridion Brusina iz Zadra, Miroslav Horvath iz Lobora, grof Gustav Auersperg iz Mokricah.

(8. razred.) Koloman Bedeković Komorski, Josip Budicki u Zagrebu, Lazar Kohn iz Varaždina, Gospoština Novimarof, Braća Obersohn iz Osieka, Baron Gjuro Rauch iz Martianca, Melchior Spišić iz Osieka, Luka Totar iz Juraščina, Manojlo Vranyczany-Dobrinović iz Severina, Merkš iz Varaždina, grof Artur Nugent, Laubner iz Osieka.

Diplomu: (7. razred.) Josip Demeter Popović iz Požege, Franjo Sorko iz Varaždina, Petar Spiess iz Krapine, Gospoština Novimarof, Obćina Vinica, Ivan Maria Ballarin iz Spljeta, Dr. Škender Halter iz Varaždina, Braća Ljubići na Rieci, Božidar Spiess iz Gospića, Ivan Ivanc u Zagrebu.

(8. razred.) Lavoslav Blau u Osieku, Mijo Budicki i sin u Zagrebu, Ivan Ivanušević iz Jarušja, Zagrebački Kaptol, Obćina Stinica, Dr. Josip i Manojlo Vranyczany iz Severina, J. Mosković iz Zagreba, Hohnec iz Zagreba, Jos. Kovačić iz Zagreba.

Pohvalno priznanje: (7. razred.) Željezara Trgove u II. banov. pukov., Ljudevit Farkaš Vukotinović, Antun Rothhamer iz Varaždina, Slavoljub Lelis iz Varaždina, Miroslav Horaček u Zagrebu, Gracian Mihić u Zagrebu, J. Deszathy iz Osieka, Nikola Giacić na Rieci, Ladislav Kukuljević iz Varaždina, Ilija Kireta iz Hrvatskog sela, Osvald Topoli iz Gline, Jabukovačka satnija u II. banov. pukov.

Razred IX.

(*Žito i mlivo; druge poljske i povrtne plodine.*)

Srebrnu kolajnu; Koloman Bedeković Komorski, Antun Blatni iz Čepina, Janko Borovečki iz Lobora, Ljudevit Burgstaller u Karlovcu, Vatr. Egersdorfer u Zagrebu, grof Dragutin Eltz, Hinko Engelsfeld u Sesvetah, grof Erdödy, Ivan Giordan na Rieci, gospodarsko družtvo u Zagrebu, Pavao Hatz u Zagrebu, Ferdinand Inkej Palinski, Josip Jakčić iz Farkašića, Ljud. Keglević iz Galdova, Šk. Kirchholz iz Zelenjaka (žup. varašd.), J. Klempaj u Zagrebu, Jak. Kovačić iz Bobovca, grof Mir. Kulmer, Jak. Lach iz slunjske pukovine, knez Lippe-Schaumburg u Dardi, braća milosrdnici u Zagrebu, gospoština Pakrac, gospoština Paukovec, Pongratz i Pleweiss u Karlovcu, barun Gjuro Rauch, Josip Razum iz Konšćice (žup. zagreb.), Miško Ruppa iz Gline, Škender Šimunčić u Grdencih, Franjo Schmidt, Stabilimento commerciale di farine in Fiume, Dragutin Stražimir na Zelini, biskup Jos. Juraj Strossmayer, Julio Struppi iz Novakovca, Julia Svoboda iz Belovara, gospoština Topolovac, Josip Truniček iz Leskovca, Ivan Vuk iz Jalžabeta, Josip Vukovinski iz Bregane, Josip Weichinger i drug u Osieku, zagrebački parni mlin, gospoština Želin-Ciće.

Mjedenu kolajnu: Imbro Biškup iz Šemovca, grof Marko Bombelles, Ivan Pondrk, Josip Briglević, Baltazar Čalogović iz Osieka, Mijo Čeh iz Osieka, Janko Francisci iz Samobora, Franjo Ganser iz Osieka, Ivan Hortig iz Bele, Andro Hrastovec, Franjo Ilačić iz Martianca, Gjuro Irgolić iz Zagreba, grof Oskar Keglević, Albin Kiepach iz Bregane, Aurel Kušević, barun Josip Ottenfels, barun Ljudevit Ožegović, barun Metell Ožegović, Ljudevit Smidhen iz Samobora, Vilko Švelec iz Martinskevesi, B. V. Teržić iz Zagreba, Mijo Vulinez iz Okolah, Adela Klempajeva u Zagrebu.

Diplom: Janko Bohunka iz Obreža, Todor Fodor iz Varaždina, Tanasia Gruborović iz Mal. Gradca (1. banov. pukovine), Petar Horváth iz Budinšćine, Janko Katanec iz Vrbovca, Mirko Lekovac iz Luke, Pavao Manhardt iz Barta, Sijepan Orešić, Stjepan Pavleković, Nikola Šinko, Bara Setinec, Vatroslav Vanjorek.

Razred X. i XI.

(*Vino; druga žestoka pića i kvasina.*)

Srebrnu kolajnu: (Razred X.) Baneković Mijo iz Križovljanah, Belošević Zenko iz Karivaroša (žup. zagreb.), Delimanić Ladislav iz Osieka, Grof Drag. Eltz, Škender Fodroci iz Križevca, Fogadić iz Bukevja (brod. pukov.), Giovalino Ivan iz Šibenika (u Dalm.), Gercsky Marija, Horvath Gjuro iz Turnišca, Halter Skender iz Varaždina (za pjenušicu), Grof Julio Janković, Kaptol zagrebački, Kvaternik Antun (za morsku vodicu),

Kambelović Jerko, Knoll Antun iz Vukovara, Ljubić Sime i Ivan na Rieci, Matačić Vjekoslav iz Cerja (žup. varažd.), Mikloušić Janko iz Gornje Jelenske (Moslav.), Melcher Josip, Moslavačka gospoština, Milanković Ante iz Dalja (kod Osieka), bar. Ljudevit Ožegović iz Gušćerovca, Pavić Jakov iz Ćućerja, bar. Gjuro Rauch, Radun Vicko, Samobor Antun iz Toplicah varažd., biskup Josip Juraj Strossmajer iz Djakova, Šeketin N., Šumanović Svetozar iz Šida, Štriga Alberto iz Okrugljaka, Stoos Juraj iz Petrianca, gospoština trakoštjanska, Trifunović Dimitrija, gospoština Virovitička, Veber Mato iz Varaždina.

(Razred 11.) Banvic D. u Zagrebu, Bartolović Antun u Osieku, Kaligarić Gašpar u Zadru, Luxardo Nikola u Zadru, Pokorny Franjo u Zagrebu.

Bakrenu kolajnu. (Razred 10.) Adamović J. Nepomuk, Alnoch N., Benčević Franjo, Barabaš Lacko iz sv. Barbare (žup. varaž.), Bathyani N., Bedeković Koloman, Grof M. Bombelles, Biljčević Franjo iz Šida, gospoština Cernik, braća Eissneri iz Osieka, Egersdorfer Skender iz Ludbrega, Filipović N., grof Gjulaj Franjo, stožernik Haulik Juraj, Hržić Fr. iz Markuševca, Jellek Veron. iz Varaždina, Jagunić Josip iz Jastrebarska, gosp. Kamenička u Sriemu, grof Kulmer Miros., Križnjak Bartiz Voće (žup. var.) Kolman Anka udova, braća Katići, Kögl I. stariji iz Broda (Slav.), Mandrović And. iz Nove Gradiške, Mirković Nik., Mravak Joco, Mačvanski Pav. iz Vukovara, Mikšić Barb. iz Mirkova polja (žup. zagr.), Mosinski Ant. iz Osieka, Nikolić Nik. iz Zagreba, Novosel Mijo iz Volodera (kod Moslav.), barun Ottenfels Žiga iz Hrvacke (žup. varažd.), Philipović Pet., *Pillien* J. K. iz Vrbovca, Požgai M. iz Kapele (pukov. varažd.), Rubido Sidonia iz Gornje Rieke (žup. križ.), Rede Škend. iz Varaždina, Šauer Iv. Nep. iz Komora (žup. var.), Smodek Stjep. iz Druškovca (žup. zagreb.), Şviličić Fr. iz Križevca, Stari Iv. iz Vinićkoga briega, Smorl Slav., Vugrovačka Gospoština, Wellnreiter Stjepan iz Siska.

(Razred 11.) Blumšein Bern. iz Sv. Križa (žup. varažd.), Briglević Jos., Fischl Jos. iz Varaždina, Fabek Tomo iz Konšćice (žup. zagr.) Horvath Marija iz Bedenice (žup. zagr.), Hiller Jos. sin iz Osieka, Igenčić Ivo iz sv. Ilije (žup. var.), Jellačić Kazim. iz Ratkovca (žup. var.), Kramer Jos. iz Osieka, Kovačić Nik. iz Vrbanovca (žup. varažd.) Kušević Ant. iz Daruvara, Magazin Mato, Mavretić Jos., Mužar Jos. iz Dubrave (žup. križ.), Petrović Pavao, Rosenberg Lavosl. iz Požege, Spitzer Jakov iz Krapine, Tschopp N., Valdec Stjep. iz Leskovca (žup. zagreb.)

Diplome: (Razred 10.) Antolković Martin iz Svibovca (žup. križ.) Angerer Drag. iz Zagreba, Abelić Petar iz Dalmacije, Beroš M. iz Brača (Dalm.), Bosanac Stjep. iz Lipovčanah (puk. križ.), Čegel Drag. iz Bračaka, Cziraky Drag., Crkva Granešinska, Dobran Ivan, Defilippis N., grof Erdödy Zamlački, Folnegović Amalia iz Slanovca (žup. zagr.), Farkaš Mirko iz Lovrečine (žup. križ.), Fink Eduard iz Radoboja, Gospodarsko učilište u Križevcih, Galović Mijo u Gorancih (žup. zagr.), Galović Jos., Galac Drag. u Požegi, Hemen Marin iz Bogičevca (puk. grad.), Horvath Petar u Budinšćini, Hrustić Jos., Haslinger Iv. iz Vinice, Ilačić Franjo iz Martianca, grof Jellačić Gjuro u Novih Dvorih, Janković Gjuraj u Stenjevcu, Saguštović Juro izpod Suseda (zagr. žup.), biskup Kralj Ivan u Zagrebu, Kozelka Ivan, Kostelec Mikula, Kafka Drag. iz Pakraca, Kalabar Franjo iz Zagreba, Kiepach Marcell iz Križevca, Kukuljević Ivan iz Zagreba, Leuštek Tomo iz Kašine, Lovrović Simo, Laubner Drag. iz Osieka, Mekovec Ferdo iz Varaždina. Müller Gustav iz Andrievca (grad. pukov.) Miković Iv. iz Ludine, Maibras Franjo, Milosavljević Blaž, iz Miklouške (žup. križ.), Novak Grga iz Granešine (žup. zagr.), Olojević Pavao, Pavlović Nik. u Gorencih (žup. zagr.), Pavlović Tomo, Prukner Mato iz Zagreba, Gospoština Pleternička, barun Rauch Levin, Roneš Josip iz Plešivice (pod Okićem), Radavčić Stjepan, Sačić Jos. iz Stupnika, Šavor Josip iz Bisaga, Schönbuchner Alex. iz Trgove, Šušković Ivan iz Medvedskoga briega (zagr. žup.), Šuflaj Franjo u Zagrebu, Stražimir Drag. na Zelini (kod Sv. Ivana), Sruk Stjepan, Skalica Stjepan iz Broda (Slav.), Saračević Franjo iz Nespeša (zagr. žup.), Špun Miroslav iz Požege, Švagel Drag., Szabo Alb., Truniček Ivo, bar. Vranicani Ambroz u Goljaku, Vakanović St. iz Resnika (žup. zagr.), braća E. i J. Vranicani u Severinu; Vrbančić Slav. u Zagrebu, Zagajski Stjep. iz Trstenika.

(Razred 11.) Borovečki Janko iz Lobora, Bišćan Slav. iz Samobora, Egersdorfer Vatr. iz Zagreba, Illiašević Iv., Jellačić Ladislav iz Kastela (žup. var.), Kettig Ljudevit iz Varaždina, Laudenbach Ivan iz Djakova, Mojses Gustav iz Vinice, Zadruga Ostojčićah iz Prnjavora (brod. pukov.), Srag Marko, Smershka Vid., Špolarić Ivan iz Vrbanovca, Terihaj Marko, Vugrin Mart. Otnuševca (žup. zagr.), Vrbančić Martin, Župa topolovačka, Žužić Nikola.

Razred XII. i XIII.

(Ulje, vosak, med, sador, slastice, sir; sapun, svieće mirisavke. Suho meso. koža, perje, dlake.)

Srebrnu kolajnu. (Razred 12.) M. Laya baštinici iz Osieka, Braća Ljubići na Rieci, Drag. Švagel iz Cerja, Marcel Kiepach u Križevcu, P. Lovrović iz Ivanca, G. Panis & C. na Rieci, Vinko Pessi na Rieci, N. Salghetti u Dalmaciji, Jos. Weinmüller u Osieku, Franjo Krezma u Osieku, Petar Smoljanović iz Zagreba, Antun Trumer iz Križevca, Ant. Kušević iz Daruvara, Gjuro Horváth iz Turnišća, Jerko Kamlenović, N. Prodam na Rieci, Sladornica Čakovačka, Ant. Bunjata u Karlovcu, Šandor Ultić u Brodu (Slav.), Pokušalište gospodarskoga družtva u Zagrebu.

Mjedenu kolajnu: D. E. Terzy na Rieci, V. Rodum iz Spljeta, Fr. Saher u Daruvaru, Gospoština Novimarof, grof Marko Bombelles, Jos. Šavor iz Bisaga. N. Pelikarić, Marija Miković iz Martinskevesi, Ante Milić, Juraj barun Rauch, T. Placeriani u Osieku, Ferdo Inkej u Rasinji, Petar Aksentiević i sin u Osieku, Slavoljub Vrbančić u Zagrebu, N. Salghetti, M. Georgievič iz Osieka, Franjo Scholz iz Zagreba, Jul. Hopfer iz Osieka, Stjep. Kokanović iz Zagreba, Adolfo Cernik iz Petrinje, Gj. Wendauer iz Karlovca, J. Spiegelhalter iz Zagreba, Petar Horvath, Sime Ljubić na Rieci, N. Valka iz Požege, Dragutin Schürer u Zagrebu, Jos. Mayländer na Rieci, Iv. Dvoržak u Zagrebu, Mavro Farkaš u Krapini, Lavoslav Perles iz Osieka.

Diplom: Vinko Ljubić na Rieci, Kol. Bedeković, N. Holcinger star. iz Konšćine, grof Jnlio Janković, Gjuro Muhik iz Konšćine, Anka Radovićeva iz Siska. Zadruga Barićah iz Kaniže (grad. puk.), Todor Fodor iz Varaždina, Todor Gavella iz Karlovca, H. Vongager u Osieku, Ig. Pfeifer iz Badljevine (žup. pož.)

Razred XIV.

(*Ratila, strojevi, kola, pjeneznice.*)

Srebrnu kolajnu; Jos. Körösi iz Gradca, G. Sigl iz Beča i Berlina, Clayton i Shuttleworth u Beču, Pešti i Linkolnu. Tvornica strojevah kneza Iv. Lichtenstein u Adamsthalu i Beču, Petar Arnhofer iz Lipnice, Melkior Leicht iz Osieka, August Vollmer iz Ljubljane, Jos. Schaller iz Beča, C. Schember iz Beča, Lj. Schember iz Beča, Miroslav Seltenhofer iz Šopruna, Antun Papst iz Varaždina, P. Beer iz Osieka, V. i B. Gerbert sa Ant. Maticom i Maršalom u Zagrebu, Müller i Böröz iz Osieka, Rollenstein i Kronast iz Varaždina, Miroslav Wiese iz Beča, Fr. Wertheim i drug iz Beča, Valent. Olzer iz Beča, J. M. Offner iz Wolfsberg-a, Petrogorska željezara, Stjepan Vidats u Pešti po Franji Sollaru u Zagrebu, Drag. Siegl u Bečkom Novom mjestu, barun Gjuro Rauch u Martiancu, Kol. Bedeković iz Varaždina, Kosta Janković iz Varaždina, knez Lippe-Schaumburg u Virovitici, Juraj Miles iz Zagreba, Križevačko gosp. učilište, Jos. Potzner iz Karlovca, Wheeler & Wilson iz Newyorka po Anni Salečkovoj iz Ljubljane, Mijo Cinzek iz Božjakovine.

Mjedenu kolajnu: N. Pulhrabek iz Varaždinskih Toplicah, F. Kernreuter iz Beča, Semlić iz Lutmerka, Josip Cvetko, Schmidhen i Stermoli iz Samobora, Ervin Kolaček iz Darde, Fr. Horsky Horskofeldski iz Kolina (u Českoj), Ivan Rittmüller iz Varaždina.

Diplom: Ivan Gajski u Brdovcu, Josip Hlubek iz Optuja, Ivan Veber iz Lipnice, Julio Carov u Pragu, Strobl i Bariš iz Pešte, N. Bergmann iz Graca, Franjo Presl iz Zagreba, N. Winiwarter iz Beča, H. D. Schmidt iz Semeringa, Hinko Carion iz Bistre, Gustav Jakob iz Pešte, Kosta Janković iz Novegradiške, Pongratz i Fuchs iz Gradca, Dane Mirić iz Krbavice, Toma Beiss iz Jalžabeta, Juraj Dinčić iz Martinskevesi, N. Henneberg iz Varaždina, Ivan Feik iz Laskafelda.

Pohvalno priznanje: N. Pećnjak iz Celja.

Razred XV. XVI. i XVII,

(*Svila. Vuna, predivo, u žarine. Pletenine, tkanine, predenine, vezi.*)

Srebrnu kolajnu: (Razred 15.) Radosavljević Sofija iz Novegradiške, Bezimenik, Gospodarsko družtvo hrvat.-slavonsko, Spiller M. i sin, iz Osieka, Haulik Jur. stožernik iz Zagreba, Hofmannsthal Aug. iz Kostajnice, Braća Katići iz Zadra, Wollheim i Pšerof iz Cernika.

(Razred 16.) Grof Janković Julio iz Daruvara, Paukovačka gospoština, Kršak Dragoila iz M. Gorice, Simagović Drag. iz Martianca, Klišanić J. iz Zagreba.

(Razred 17.) Valdherr M. iz Zagreba, N. Gredelj iz slunjske pukovnije, grofica Drašković Anka, Šuhaj A. i Maurić V. iz Zagreba, Urban A. iz Osieka, Aksentiević Marta, Vojvodić Iv. iz Biskupca (žup. pož.) Švegar Marija iz Brinja (ogulin. puk.) Mirosavljević Marta iz Dragovića, Bezimenik, Bamburac Ana iz Male-Graduše. Grgić Bara, Stipić Jana, Bakić Stanislava iz Majskepoljane, Jović Milica iz Doljane, Stanić Ivan iz Radovanca, Budimir Ana iz Zrmanje, Guthard Marija iz Zagreba, Svetec Janja iz Okolah, Fiolić Marica iz Martinskevesi, Sbor gospojah iz Karlovca, Weiss Jakov iz Zagreba.

(Bakrenu kolajnu: Radovanović Jela iz Podvinja, Neferović Janja, iz Sibinja, Radošević Marija iz Staza, Bezimenik, Forko Viktorija iz Varaždina, Stanković Marija iz Djakova, Burgstaler J. L. iz Karlovca, Morpurgo David iz Spljeta, Jelačić Josipa (rodjena Daubači) iz Ratkovca, Falkner Désire iz Hrnetića, Fula Jakov iz Siska, Vukasinović Ante iz Osieka, Lanza Franjo iz Spljeta, Šimunić Juraj iz Palanke, Realka u Gospiću, Pokorny Franjo iz Ribnika, Golešić Boltek iz Samobora, Roić Franjo iz Samobora, Zorman Vatroslav iz Samobora, Žibrat Kata iz Samobora, Zagoda Josip iz Samobora, Fresl Franjo iz Samobora, Galy Roberto iz Samobora, Britvec Ana iz Samobora.

(Razred 16.) Schmidt Franjo mladji iz Osieka, Bezimenik iz Brestovca, Brodhuber Andrija iz Varaždina, Hauer Vjekoslav iz Varaždina, Pejaković Stjepan iz Petrinje, Strupi Julio iz Novakovca, Bosanac Justina iz Lipovčanah, Naglić Jelena, Naglić Marija, Vugrinović Ana iz Zagreba, Šogonić Mara iz Jasenovca, Folnegović Ana iz Dubrave, Andreković Mijo iz Zagreba.

(Razred 17.) Zličarić Marija iz Karlovca, Baić Simeuna iz Doljanah, Crevar Vasilije iz Prešćenice, Trgovčić Anka iz Sibinja, Jagić Sidika iz Zagreba, Ferić Ružica, Kušević Marija iz Zagreba, Šulc Bernardina iz Zagreba, Bošnjak Emil iz Osieka, Penger Emil iz Karlovca, Živić Mar. iz Sikirevca, Mikić Ivana iz Radovanića, Večinčić Ruža iz pož. žup., Bosić Jovo, Šulentić P. sa Vrela, Masari Tereza, Došen P. iz Počitelja (lička puk.), Žigić Jeka, Kraljević Jela, Tanculić Joka iz Gradiške pukovine, Višnjić Hedviga, Bukva Ana, Lektorec Katica iz Luke (županije zagrebačke), Šubić Kata iz Malegorice, Crnko Marija iz Sunja, Šugaj Mara iz Malegorice, Vincetić Matija iz Sitara (puk. brod.), Rogić Janja, Radović Marta iz Dugih Selah (I. banske puk.), Krieg Antun iz Zagreba, Goršćak Janja, Burzić Julia iz Male (žup. pož.)

Diplome: (Razred 15.) Stević Marija iz Podvinja, Stipić Janja iz Rešetara, Abramović Franjica iz Bačinovca, Gabriš Angjelika iz Čazme, Tanculić Lucija iz Stupnika, Milojević Marta iz Novegradiške, Jurjević Ana iz Samobora.

(Razred 16.) Braća Obersohn iz Osieka, Živčić Pero iz slunjske pukovine, Gjorgjević Stjepan iz Pitomaće, Pavić Marko iz Lukača, Palese iz Rieke, Hiller Jos. sin iz Osieka, Zec Ivan iz Radovanacah, Lovrović Uršula iz Selacah u Dalmaciji, F. Voltman iz Zagreba, Tomasi Karlo iz Varaždina, Raf Ivan iz Jukinacah, Rizner Josip.

(Razred 17.) Leurs Marija iz Vinkovacah, Omčikus Sofija iz ličke pukovine, Katalinić Kornelija, Leber Matilda, iz Gline, Klempaj Hermina, iz Križa, Matašić Anka, iz Almaša, Kazniona ženska u Zagrebu, Dubaić Andjelija iz Srba, Janković Jelena iz gradiške pukov., Grubnić Marija, iz Kovačevca, Matjaš Marica, Bezuh Marica iz Bresta, Bosanac Pravoila iz Lipovčanah, Ivanković Roza iz Trebarjeva, Zec Janja iz Radovanca, Zdilarić Julia, iz Sibinja, Kazniona lepoglavska.

Voće.

Srebrnu kolajnu: Pavao Hatz u Zagrebu, Stožernik Haulik u Zagrebu, Jos. Klempaj u Zagrebu.

Mjedenu kolajnu: Grof M. Kulmer u Zagrebu, Franjo Barać u Zagrebu, Franjo Denk u Zagrebu, Pokušalište gospodar. družtva u Zagrebu.

Diplome: Petar Arešić u Zagrebu, Thumin u Zagrebu, Biro u Zagrebu, Drag. König u Zagrebu, Nik. Koller u Zagrebu.

Pohvalno priznanje: Ivan Lenz iz Zagreba, Ferdo Kalabar iz Zagreba, Vatroslav Vrbanić iz Zagreba, Lorenz Košier iz Zagreba, M. Magdić, Jelisava Prašnićka iz Zagreba.

Spravljanje rojevah u ulište.

Akoprem sada nije vrieme za spravljanje rojevah, opet mislim, da ću ovim naputkom gdjekomu pruditi — tà bit će i do godine rojevah; pak će tu naći odgovor i dopisnik iz Kraljeva vrha (u br. 33. ovoga lista.)

Kad se pčelac roji, a vidiš, da se roj dulje vremena okolo i nad pčelinjakom mota, te čas lievo, čas desno, sad gore, a sad dolje se ljulja, a obično razpršen širom leti: sve ovo nesluti na to, da je roj usavršen, t. j. da ima u sredini valjanu maticu; nego valjda je matica nezrela, pa nije uzletiti mogla u vis, a iz koša je izašla ili izpuzila, te pala kudagod u travu. Roj takav, neimajuć matice, vraća se natrag u košnicu; nu višeputah se i uhvati gdjegod za koje bližnje drvo, pak ako ga odmah pčelar neogrne, to će za kratko dići se i odlećeti u prvašnji koš. Ovakov pčelac, budué da ima obično njeku jalovu trutovnicu maticu, od koje miris i glas roj za njekoliko časah sliedi, neostaje u košnici. — Ako dakle opaziš već prvo jutro u onom košu viku i halabuku, te nemirno letanje pčelah, nenadaj se, da će ti taj roj od koristi biti; jer će se ako ne prvi, a to sigurno drugi ili treći dan razpršiti i u svoju staru kuću preći, a to zato, što neima prave matice; — a onu nevaljalu trutovnicu, koja je s rojem bila, nepripoznajuć ju za gospodaricu, ubio je i odstranio. Ova jalovkinja, tako zvana trutovnica, sasma je različita od naravne matice, zato ćeš ju riedko vidjeti ili poznati. Boju imade sasma kao i trut, samo što nije onako debela: al opet nije nit onako dugačka kao što je prava matica; s toga se sasma malo razlikuje od radilice pčele. Ovakova matica izleže se najveća onda, kad je ljuta zima, i proljeće se kasno počimlje, a to zato, što naplodjena matica nije mogla rad oštre zime snieti u vrieme svojih jajah.

Kada ti dakle roj izleti, a ti odmah gledaj pred pčelinjakom na zemlji, koje mjesto mora uviek biti čisto, od svake trave i korova osnaženo i pieskom posuto. Možebiti da ćeš ondje naći hrpicu od pet do deset pčelah; ako to opaziš, potraži tamo, i naći ćeš pravu maticu, koja radi slabih krilah s rojem odlećeti nije mogla, a iz košnice je izpuzila i tako bez snage na zemlju pala. Metni ju odmah u pripravljen koš i požuri se onamo, gdje se roj najbolje mota i sprema da će se uhvatiti. Pruži tamo trnku na motki, ako je visoko, i vidjeti ćeš, da je za dva tri časa sav raj u košnici, i takov roj, budi sjeguran, neće ostaviti svog novog stana, ako samo druge kakove zapreke nije. Evo zašto više putah roj ostavlja svoj koš:

1. Neumnim pčelarom sluči se višeputah, da pobirajuć roj u ulište, nesmotreno postupaju, i osobito ako je roj na kakovo deblo sjeo, kuhačom amo tamo stružu po deblu, pčele mrve i mrcvare, samo da je posao brzo svršen. — Buduć da matica uviek sad gore sad dolje okolo roja puzi, kao da želi svoju uznemirenu vojsku ublažiti, to se često sluči, da bude i ona rečenom kuhačom smrvljena. Iz ovakovoga koša višeputah odmah, nu višeputah za dva ili tri dana odu pčele.

2. Ako je koš prema roju prevelik, to mladi roj nahodeć se u prevelikom prostoru izgubi kadšto volju za radnju, pa ode; s toga neka budu ulišta uviek roju primjerena, niti prevelika a nit premalena.

3. Ulišta, i kad su prazna, neka uviek na čistom i suhom te uzvišenom od zemlje mjestu stoje; pa dobro pazi, da ti po ljetu u nutru stršeni, bagudi, ose ili kakov drugi gamad gnjezdah nepravi; — u zimi pako čuvaj ih, da se nebi miševi u njih nastanili, jer u takovom košu pčelac dugo ostati neće, buduć da pčelac čistoću veoma ljubi.

4. Prije nego roj spraviš u koš, dobro ga slamom iz nutra izpali i mirisavom travom tako zvanim vratičem (?) natari, a to s toga, što su možebit u pukotinah i uglih u košu kakovi kukci svoja jaja nanieli, ili pauk mrežu spleo, da tako sav takov gad spališ i uništiš, a kad si koš natro rečenom travom, dobro će biti, ako ga malko namažeš medom, ili, ako meda neimaš, čistim sladkim vrhnjem (skorupom); nego samo malko, da se pčele neoliepe.

5. Ako ti je koš iz nutra pljesniv, ili ako udara njekom kiselinom, nemoj u njega roja spravljati, i baci ga na stranu; jer tu neće paljenje i mazanje medom pomoći, te bi ti iz njega pčelac za sigurno pobjegao.

6. Više putah, a osobito u vrieme rojenja, u mokrom proljeću se dogadja, da matica ogriżavi, zato, jer je pelud (prašak, štono joj ga njezine gojiteljice donašaju, i s onim medom, kojeg već u ulištu imadu, miešaju) nezdrav i kiseo, po tom matica i umre, a tad naravno ostavljaju pčele košnicu, i razidju se kojekuda; nego u stari svoj koš neće onda prieći, jer to samo prvi i drugi dan biva, podnipošto pako poslje pet šest danah.

7. Da pčelac ostavi koš, često je krivo i to, što su koši prevelikom sunčanom žaru izvrženi; zato valja pčelinjaku strehu napraviti, koja će ga čuvati od sunčane žege.

8. Njeki prave košnicu od vrbovljega šiblja, te ju iz nutra dobro nepriredjenom balegom izliepe i omažu, a takov koš pčelam povoljan nije, jer im smrdi.

9. Odviše malen roj nemoj posebice spravljati, jer će ti se razići, već ga vjenčaj š njegovim plemenom, ili s onim rojem, koji je pred njim izišao (kako se to vjenča, to ću, ako tko poželi, posebice priobćiti). Koš valja odmah naokolo omazati, da ništa u njega drugud unići nemože, nego kroz leto.

10. I to je istina, da roj nevalja blizu otca mu postavljati, jer pčele po navadi leteć iz paše, rado unj ulieću, i posao si time pobune; a svakoj takovoj, koja u tudji koš uleti, ondašnje pčele iztovarivaju torbice peludom natovarene i odmah joj sve iztresu i otmu.

Napokon ako ti pčelac za njekoliko danah koš ostavi, znaj, da matice neima; a neima tu pomoći druge. Ja se bavim pčelami već preko 17 godinah; promatrao sam njihova svojstva na svaki način, i spaziv njeke mane, istina, da su momu napredovanju pomogle, ali polag svega toga nisam pčelar takov, da bi poznavao nagon njihov tako, da bi svaku manu uvidio i upoznao, nego u koliko sam ih proučio, ako mogu kakovim savjetom, to ću drage volje na uslugu biti.

Fr. Valpotić,
učitelj.

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. Izložbena lutrija odgodjena je za dan 15. Listopada, kad se i izložba zatvori.

S. **Od Kalnika 22. Rujna.** I kod nas je zaredila groznica: čitava sela boluju od nje. A uzrok je toj rednji (epidemii) — nezrelo voće. Mnogi, koji su danas velikim naporom liečnikah ozdravili, trče sutradan lakoumno u voćnjak i vinograd, da se najedu nezrela voća — pak eto im odvale. S toga ponestaje već težakah; u vinogradih se nepodžinje trava, čim bi se znatno pospješilo dozrievanje groždja. Isto tako se otava nekosi; a oko Vrbovca nisu mjestimice niti sieno spravili: sto hiljadah centih poplavljene krme gnjije pokraj Čazme, Črnca i Lonje.

Ovih danah sam bio u Križevcu, pak sam doznao, da i mladi naši ratarci boluju puno od groznice, nego s istoga razloga, naime što kradomice jedu nezrelo voće, luk, dapače i sirove krastavce, koje beru zorom na vrtu. To je slaba hvala po njihova nastojnika; da ranije ustaje, mogao bi to zapriečiti. „Vigilantibus jura!" valja ovdje u pravom smislu rieči. — Govoreć o našem gospodarskom zavodu, moram Vam javiti, da je dobio liepih darovah: od presv. g. grofa Jul. Jankovića mlatilo (vriedno do 250 for.), a od preuzv. g. biskupa Strossmayera glasovito englezko kosilo, koje je do blizu 400 for. stajalo. Ovako si naš velezaslužni sveobći Mocenas i na polju gospodarskom lovor-vienac plete. — Baron Gudenus (bivši vlastelin paukovački) pokloni istomu zavodu 10 tankorunih ovacah, kad je čuo, da samo 2 ovna ima. Rasinjski vlastelin g. Inkey Palinski darovao je istomu našemu gospodarskomu učilištu dva krmka englezke pasmine. Ovi su darovi tim znamenitiji, što je fundus instructus toga zavoda u pogledu marve vrlo kukavan. Čitavo gospodarstvo od jedno 300 ralih ima — dvie krave! — A ministarstvo (kako čujem) za nabavu potrebita nareda nije dozvolilo više od 1000 for., pa bi puno više trebalo samo za nabavu marve; jer se umno gospodarenje dan danas niti pomisliti nemože bez obilate marve. Ako iztrošene zemlje (kao što je ovdje) obilato nepognojiš — nećeš š nje nabrati dovoljne ljetine, makar ju 10 putah poorao. To svjedoči ona kukavna zob, što sam ju vidio na zavodskom, inače vrlo dobro obradjenom zemljištu. — Nebi-li se smilovala naša vlastela i poklonila po koju glavu marve ovomu pastorčetu ministarstva! Bilo bi im za dušu!

M. D. **Iz Karlovca.** *(Govedja kuga.)* U selu Bukovju, kotara ozaljskoga županije zagrebačke, skapao je posljednji komad marhe od govedje kuge dne 16. Rujna; od ovoga dana nije se pošast više pojavila; svega skupa bijaše oboljelo 13 komadah, od ovih je skapalo 5, ubito je 8.

I epidemička je groznica znatno popustila; dne 20. o. m. bolovalo je jošte u 24 sela kotarah banijanskoga i ozaljskoga 492 žitelja, i to 176 mužkih, 156 ženskih, i 120 djece. Od početka pošasti do napomenutoga dana oboljelo je 1118 žiteljah, od ovih ozdravi 626, umro nije nitko, ostali su još pod liečničkim nastojbom.

— Od 21. do 28. Rujna oboliše ob epidemičkoj groznici u 25 selah kotarah banijanskoga i ozaljskoga 283 žitelja, dakle je broj oboljevših popustio, u isto vrieme ozdravilo je svih skupa 461, dakle više nego prošle sedmice, umro nije nitko; ostade bolestnih 315.

Čini se, da je zavladavša bura i hladno vrieme tomu doprinielo, da se je broj bolestnikah umalio. Zlih posljedicah ima malo i sastoje se u otoku slezene, rukuh i noguh, i napokon u obćoj tiela slaboći.

Gospodarske viesti.

— (Vrieme do nove godine.) Poznati vremenar (meteorolog) profesor Šofka proriče evo ovakvo vrieme: Listopad će biti u obće vrlo sumoran i oblačan, al opet više suh nego mokar, a hladan na srednju ruku. Studeni (*November*) će valjda donieti mrazovah i sniega; a u Prosincu bit će ljute zime, koja će kasnije popustiti.

— (Jevtina marva.) U Českoj je bila ljetos tolika suša, da gospodari nemogoše dosta krme smoći za zimu, tako da već sada centa siena 3 forinte stoji. Gospodari, poplašiv se, da neće moći prezimiti svu svoju marvu, prodaju ju već sada i to vrlo jevtino: najbolje krave prolaze po 30 forintih.

— (Gospodarski Maecenas.) Českí grof Ivan Harrach razdielio je lani medju narod 3000 komadah knjižice „kako treba gnojište ustrojiti:" a upravo sada je izišla knjižica o odgajanju kravah-muzarah, takodjer puku namienjena. Obje ove knjižice spisao je sam ovaj rodoljubivi grof.

Kućanstvo.

— (Mrlje od kolomazi). Kad čovjek, najpače gospoja, prolazi pokraj kolah ili silazi š njih, vrlo lasno zapne o osovinu i zamaže haljinu kolomazju, koja se običnim načinom neda izprati. Nego ako te snadje ovakva neprilika, a ti kupi terpentina, nakackaj ga na okaljano mjesto, pa ga onda tari medju prsti, da probije u kolomaz. Umah zatim (prije nego izhlapi terpentin), nasapuni onu mrlju (*Flek*) i operi u mlačnoj vodi. — Ako si pako haljinu smolom zamazao, uzmi mjesto terpentina jake vinovice (spirita) i postupaj kao što gori rekosmo.

Svaštice.

— (Stenographe-imprimeur.) Pod ovim naslovom oglašuje Francez Bryois izumak, koji, ako se njegova valjanost potvrdi, vrlo će postati važan. Do sad se brzopisac (stenograph) služi samo desnom rukom, te je njome mučno pisati onako brzo, kao što tko govori. Bryois je pako izumio kao klavir, svaki pipak (*Taste*) otiskuje osobit znak na papiru, koji se sam dalje pomiče. Onako brzopisac piše sa deset prstah, što dakako brže ide.

— (Hrabrost djeteta.) U Bruselju svetkuju svako ljeto godišnjicu onoga dana, kad su g. 1830. ustavnu slobodu izvojštili. Onda ima puno svakojakoga slavja; medju ostalim diele se onaj dan i nagrade za hrabra djela i za požrtvovanje samoga sebe, izvedenoga ne u metežu junačkoga mejdana, nego u svakdanjem životu, što je doista liepa pobuda za razvitak značaja, najtvrdjega stupa ustavne slobode. A drugdje se upravo podlost i potištenost odlikuje — jer je najpripravnije orudje svakoga bezakonja. — I ljetos bje na 23. Rujna dieljena u Bruselju nagrada za hrabrost i požrtvovanje — a tko ju dobi? Diete od pet godinah, J. N. Tasset. Njemu predade sam popečitelj nutrnjih djelah zlatnu kolajnu hrabrosti u ime nagrade, što je svoga polugodišnjega brata s najvećom pogibelju života izbavio od očite smrti, kad je vatra bukla u očinskoj kući u Tubizi. Sakupljeni narod pozdravljao je mladoga junaka gromovitim „živio!"

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek.**

Broj 41. *U Zagrebu* *13. Listopada 1864.* *God. XII.*

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč. ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Izložba trojedne kraljevine.

VIII.

Obrtnost. Mi smo do sada razgledali i presudjivali izložbu, u koliko se neposredno tiče gospodarstva. Trebalo bi, da sada isto tako obširno pretresamo, kako je ondje zastupana obrtnost; jer je to velika predsuda, kao da su ratarstvo i obrtnost (industria) dva nesrodna ili baš protivna elementa; kao da jedan drugomu smeta i jedan uz drugoga nemože napredovati. Mi ćemo ovu opasnu i škodljivu predsudu drugi put napose pobijati i na široko dokazati, kako napredak gospodarstva visi *o razvitku* obrtnosti, te neima zemlje cvatuće ratarstvom, koja nebi bila daleko dotjerala i u obrtnosti. Umni dakle gospodar nesmatra obrtnost kao svoju protivnicu, nego kao glavnu prijateljicu; ne samo zato, što mu cvatuća obrtnost dobavlja jevtina ratila i drugu robu, nego jošt i zato, što su majstori i njihovi ljudi najbolji i najsjegurniji kupci gospodarskih plodinah. — Gospodarski list bi dakle samo zvanju svome odgovorio, kad bi na široko razglabao, kako je obrtnost na našoj izložbi zastupana. Al za to nam nedotječe ni vrieme ni prostor; jer smo možebiti već i dosadili svojim štiocem, pišuć jedno dva mjeseca sve samo o izložbi, gdjeno ima toliko drugih takodjer važnih stvarih, o kojih Gospodarski list jošte niti prozborio nije; a potanko pretresanje svih strukah obrtnosti toliko bi prostora zapremilo, da nebismo mogli za dugo o drugom čem govoriti. Al prije nego se preko sutra rastanemo s izložbom, posvetit ćemo malo mjesta i vremena našoj obrtnosti, i kazati koju o njoj barem u obće.

Nemožemo se potužiti, da su rukotvorine upravo slabo zastupane na izložbi; dapače priznati nam je, da su sve struke niže obrtnosti našle valjanih representantah, a njekoje baš izvrstnih. Nu mi se tim opet nedamo zasieniti, a kamo-li zasliepiti. Kao što nečini jedna lastavica proljeća, isto tako nemože se kazati, da u kojoj zemlji obrtnost cvate, zato što ima ovoga ili onoga vrstnoga obrtnika. Dapače moramo priznati, da više obrtnost niti neima kod nas; a u nižoj namjeravamo se svaki čas na tudje ime kod vrstnih tvorinah. Toga radi dobavljamo većinu obrtne robe iz drugih zemaljah; a neka bi bilo i to, kad bi iste zemlje u istom razmjerju kupovale naše plodine. Al dočim mi silne novce opremamo u tudjinu; jedva da izvadimo po koju forintu od inostranacah za naše stvari. Tako je dakle promet naš uviek pasivan.

Pitat će tko: zašto i one stvari dobavljamo iz tudjine, koje se kod nas prave? — Odgovor je jednostavan: jer su jevtinije. Jevtinoća nabavlja robi kupacah. Naš puk je počeo nositi pamučne haljine, jer su jevtinije od domaćih prtenih. Kad zapitaš našega majstora: zašto on nepravi tako jevtinu robu kano inostrani obrtnik? On će odgovoriti „da nemože.“ Nu potražimo sada uzroke toj nemogućnosti. Zar našinac nije tielom ili duhom sposoban uvieštiti se onako u zanat, kao inostranac? — Tko bi to tvrdio, veliku bi krivicu našemu narodu nanio. O protivnom bo može se svatko uvjeriti na našoj izložbi. Što je dakle tomu uzrok, da smo tako zaostali u obrtnosti? — Neukost.

Kao što naši seljaci ratarê bez nauka i znanja; isto tako se mogu i zanati tjerati bez osobite vještine. Nu jedno i drugo ostaje do vieka na istom mjestu; jedno i drugo jedva dotječe za namirenje najsilnijih potriebah. O tom se možemo svaki dan kod nas uvjeriti. Zašto smo pored tako bogate zemlje siromašni; gdjeno su druge od prirode slabo nadarene zemlje bogatije od nas? — Jer neratare i neobrtuju primitivno kao početnici, kao što se je radilo prije 300 godinah: već su u tom pogledu daleko napredovale. Taj pako napredak potječe iz nauka. Ako dakle želimo umno, to jest s boljim nego do sada uspjehom ratariti, treba nam nauka; a isto toga nam se hoće, ako se želimo natjecati s inostranimi obrtnici. Što naši zanatnici nisu tako vješti kao inostrani majstori — to nebiva njihovom krivnjom; jer nemože biti svatko i u svačem samouk, nego mu treba učitelja. Učiteljah dakle treba i našim mladim obrtnikom, ako želimo, da se naša obrtnost uzporedi s inostranom; a učiteljah im može dati samo država.

Da vidimo, kako u tom pogledu stvari stoje u drugih zemljah. Svaki dječak, prije nego otidje k majstoru na nauk, mora izučiti pučku učionu, ili baš i nižu realku. Dok je kod majstora na nauku, mora hoditi u u obrtničku školu, ne samo nedjeljom, nego i uz tjedan večerom, a svaka struka obrtnosti ima posebnu školu za onakve učenike. Kad već ovdje izuči sve, onda otidje u veći grad, gdje ima jošte većih učilištah za obrtnike, i to su tako zvane tehnike. Tko želi svoj obrt do dna proučiti, on ovdje uči koju godinu. Al su se napredne države i za ostale obrtnike postarale, da ovi uzmogu sve do smrti napredovati i svakim novim izumkom, novim strojem (makinom) na svoju se korist poslužiti. U tom pogledu su London, Pariz itd. ponajbolje oskrbljeni. U Parizu n. p. ima osobit zavod, koji se zove „Conservatoire des arts et des métiers.“ Smješten je u njekadašnjem samostanu (manastiru). U jednoj sobi poredjana je svake vrsti obrtna roba, da svatko vidi, kakva se sada roba pravi; u drugoj je svakovrstno orudje obrtničko; u trećoj su modelli; u četvrtoj obilata knjižnica obrtnička; u petoj najnoviji strojevi, koji svake nedjelje dva puta rade, da svatko prouči njihovo ustrojstvo i djelovanje. Osim toga ima taj zavod vještih učiteljah, kojim je dužnost učiti i upućivati obrtnike u najnovije izumke i strojeve. Svatko može badava dionikom postati svih ovih dobročinstvah, jer država sve plaća.

Nije čudo, ako uz ovakvo svestrano poučavanje francezki obrtnici daleko dotjeraše u znanju, i to ne samo bogati fabrikanti, nego i prosti radnici. Posljedica je tomu, da ondje ima vještih majstorah i radnikah, koji se svi znadu poslužiti novimi strojevi i spravami. A koja im korist otuda? — Da mogu puno a jevtinije robe praviti nego našinci. Razjasnit ćemo to jednim primjerom. Vješta švalja napravi za 1 minutu 50 štihah; a šivalo ih napravi 1200, dapače, ako se parom kreće, 2000. Švalja mora dakle raditi 15 satih neprestance, dok napravi jednu mužku košulju — a šivalo ju sašije za poldrugi sat: naravna je onda stvar, da se šivalom uz isto vrieme deset putah više košuljah sašije nego obično, dakle se mogu i puno jevtinije prodavati. — U Ameriki ima sada već i tvornicah obuće, u kojih se svaki dan 500 parah svakojake obuće pravi. Posebnim strojem se tu na jedan mah isječe komad kože za čizmu; sare se sašiju šivalom, a posebnim šivalom prišije se i podplat (djon), pokle se je provukao medju dva željezna valja; a naš čizmar mora ga toga radi pol sata čekićem lupati, što se ovdje u jedan čas obavi.

Pak ovako se drugdje manje više svi zanati tjeraju pomoćju strojevah, olakoćujućih i pospješujućih radnju; dočim se naš majstor služi prvobitnim orudjem, kojim su se obrtnici služili prije 200 godinah; jer drugoga niti nepoznaje, a kad bi ga i poznavao, šta mu to hasni, kad se njim nebi umio poslužiti, budući da mu fali potrebito znanje, kojega si za sada nemože u svojoj domovini nabaviti: mi još neimamo svagdje niti početnih školah, a kamo-li realkah (u Krajini su i te samo Niemcem namienjene.) Tko se želi više obrazovati, mora ići u Beč ili u Prag; jer se za ustrojenje tehnike nikakve priprave nečine. Za obrtničke škole se takodjer nitko nestara — i tako se naš obrtnik pored najbolje volje nemože natjecati s inostranim, kojemu njegova vlada ide na ruku, da se nakiti svakim potrebitim znanjem i umienjem, dočim je našinac sam sebi ostavljen.

Prigovorit će mi se, da se nemože sve na jedanput, da se valja strpiti. Al kod nas nebiva upravo ništa, tu dakle dospieva i svako strpljenje. A koliko bi se kod nas moglo opraviti naukom, tomu nalazimo liep primjer u izložbi. Kažnjenici osudjeni u Ljepoglavu moraju ondje zanat kakov naučiti i tjerati. Tako n. p. ima ondje jedno 40 stolarah, koji su taj zanat stoprv u kaznioni (*Strafhaus*) izučili pod ravnanjem vještoga majstora. Dokle su dotjerali u svom zanatu, jasno pokazuje izloženo od njih pokućtvo, osobito pako jedan ormar, pravi remek (*Meisterstück*) stolarski. Nalik je na chiffonier. Kad mu razklopiš vrata, a ono vidiš, da je to elegantan pisaći stol, koji se može izvući. Povrh samoga stola ima množtvo manjih i većih povlakah (fiokah.) Sav je ormar izkićen arabeskami i uresi od raznolika drva. Što krasno ovo djelo mnogi posjetilac nije opazio, tomu je valjda uzrok njegovo mjesto, stoji bo na strani u kutu; nego što ljepoglavske tvorine nije zapala srebrna, već samo mjedena kolajna — tomu uzroka neznamo. Isto tako krasnih i umjetnih tvorinah ljepoglavske stolarnice ima u novoj kapeli Sv. Jurja u Maksimiru, gdje su klupe, a u crkvi sestarah milosrdnicah u Zagrebu, gdje su oltari, izpovjedaonica i propovjedaonica u Ljepoglavi napravljene, tako vješto, da se svatko diviti mora njihovu djelu, kad ga pobolje razgleda. — A sve su ovo napravili ljudi, nevidjevši škole: što bi tek bilo od njih, da su već za svoje mladosti polazili učionu i nabavili si znanje i umienje potrebito njihovu zanatu? — Doista bi i Ljepoglava imala manje gostih, da je obrtnost bolje kod nas raširena; jer mnogi kažnjenik živi sada pošteno tjerajuć zanat, što ga je bio u Ljepoglavi izučio; a nebi bio nikada vidio Ljepoglave, da ga je bio izučio već za svoje mladosti. — Obrtnost je dakle prieka potreba, osobito za one naše okolice, koje neprijaju gospodarstvu. A da se ondje okući, tomu se hoće školah. Uvidja to i zakon, kojim je proglašena sloboda obrtna, te svatko može tjerati zanat kakav mu se hoće. On naredjuje, da se ima svaka zadruga (ceh) postarati i za školu za svoje učenike i pomagače. Nu dočim je kod nas sloboda obrtna proglašena, te može svaki inostranac tjerati zanat gdje mu se hoće; za obrtne škole nije do sada ništa učinjeno, te su naši šegrti neuci kao i odprije: kako će se dakle našinci natjecati moći s inostranci? — Bog dao, da se ovomu zlu čas prije doskoči, inače zlo po nas!

U ostalom zastranili bismo, tvrdeć, da obrtnost za

posljednjih 15 godinah nije kod nas napredovala; dapače s veseljem opazismo i na izložbi više zastupanih tvornicah (fabrikah), za koje do sada jedva znadosmo, da ih ima u našoj domovini. Ovdje napominjemo samo riečke i osiečke tvornice. U obće moramo priznati, da je osiečka obrtnost osobito liepo zastupana na izložbi, te je isti Zagreb nadmašila. Bog joj dao sreće i napredka i dalje!

Boles' grožđja.

Dr. Berkeley, ponajglasovitiji biljar englezki, učio je i iztraživao bolest grožđja, te je u bolestnoj bobici našao vrst pliesni t. j. sitne gljivice, koje nazva „Oïdium Tuckeri". zato, što ga je na to naputio vrtlar Tucker iz Margate. Dr. Montagne uvrstio je tu gljivicu medju crljenu sniet, *Erysiphe*. Isto tako mišljahu i francuzki sitnozorci (mikroskopici). Da vidimo kako ta bolest postaje.

Opazilo se je, da te gljivice postaju u bobici pravilno poslje toplih i mokrih danah, i to najprije kojegdje na čokotu (trsu), gdje nam se ukažu kao sitne pjege, te je čokot kao prašinom posut. Ove pjege potamne i posure poslje njekoliko danah. Metnemo li ih pod sitnozor, vidjet ćemo tanke mrežice od sićušna vlakna *(Fasern)*, koje nam pokazuju prvi razvitak te gljivice. Ova vlakanca razgranjuju se na sve strane, a puna su prozračna soka, u kojem ima opet sitnih žutih zrnašcah, štono ih ona sniet pije iz kožice loze, lišća i bobicah.

Bolest grožđja spoznati ćeš na prvi pogled po promjeni masti (boje) bolestnoga diela loze; jer stanice mu izprva požute, poslje posure (budu mrke), a nutarnji sok bude neprozračan, te se prilegne uz nutarnje stiene poput nepravilnih zrnašach.

Ova nametnica (*Schmarozerpflanze*) zameće se na licu i naličju lista, a najviše na licu. Mlado lišće kad oboli, skvrči se; a starije može dulje živjeti, dapače živi sve dotle, dokle grožđje nedozri. Na bolestnih jagodicah vide se pod gljivicami malene smedje (sure) ponješto uzvisite pjege, koje sastoje iz zamrlih stanicah. Ovakve stanice se malo po malo nagomilaju, te napune cielu bobicu. Tada se jagodica, jer je svoju pružnost izgubila, razpukne i to sve do sredine bobice, te se ova osuši i skvrči, osobito ako je suho vrieme; a na kiši gnjije. Ovakve jagodice, kad ih jedeš, zaudaraju neprijatno; a vino od njih neima mirisa.

Čim više je grožđje ojačalo, čim se više zrelosti približava: tim snažnije se može bolesti oprieti, a kad oboli odmah u početku, obično se pokvari i usuši.

U velikoj toplini raste ota pliesan sve to više, te napokon se razplodjuje. Sjemenke su joj tako lake i sitne, da ih može svaki vjetar nositi. Budući onako lagane, mogu se svagdje uhvatiti ili zaustaviti: tako se nakupe osobito na hrapavoj površini, niču i rastu tražeć hranu, te čokoće na blizu stojeće, ako su okolnosti rastu i napredku nametnicah povoljne, zastre se za kratko vrieme sve naokolo ovom pliesni, koja mu sok pije i tako ga ubija.

Po iztraživanju Talijana Amici-a radja Oïdium Tuckeri žutim plodom, u kojem ima više stotinah sjemenkih. Francuz Tulasne dokazuje, da *Oïdium Tuckeri* odstupljuje samo u formi ili obliku od „Erysiphe", a da nije posebna vrst.

Osobito treba svakomu našincu, da prouči bolest grožđja, a da si iz glave izbije kojekakove predsude, kojimi žalibože naše Primorje obiluje. Svatko znade, da ta pošast biesni ne samo u Francuzkoj, Talijanskoj i Španjolskoj, već takodjer i u našem Primorju, gdje je vino njekad najglavnija plodina bilo, a i ostat će; jer druge plodine nisu prikladne za one strane. Pjeskovito i vapnom bogato tlo primorsko osobito prijâ vinu, koje je mnogo ljubkije i bolje od onoga u gornjoj Hrvatskoj; jedina mu je mana, što se neda sačuvati i na daleko izvažati, akoprem bi se, mislim, i tomu doskočilo, kad bi se š njime umno postupalo, po imenu pako, kad bi naši Primorci dobre podrume sagradili. Izmedju mnogih načinah i sriedstvah za občuvanje i preprieČenje bolesti grožđja poprimilo se je obćenito sumporenje, to jest posipanje grožđja sitnim sumporom; jer ostale metode ili nepomažu, ili su dangubne i s velikim trudom i troškom skopčane.

Na veliko upotriebio se je na prah stučeni sumpor, kojim se triputa na suhih, toplih danih mjeseca Svibnja Lipnja i Srpnja grožđje posiplje, kao što je to Gospodarski list preklani na široko razložio. Već godine 1855. upotriebiše francuzki vinogradari najboljim uspjehom sumporni prah; jer neima dvojbe, da sumpor ote nametnice sasvim ili stranom tamani. God. 1861. prvi put upotriebiše sumporni prah u Bakarskoj Dragi najboljim uspjehom. Lani učiniše isto u Kraljevici, te mi pripoviedahu, da im je nestalo bilo bolesti.

Nego ima i takvih, koji se tuže, da im to posipanje ništa nije hasnilo: tomu nije sumpor bio kriv, nego nespretno postupanje, ili kiša, koja je sumpor s grožđja splavila, prije nego je mogao sumpor djelovati, ili pako susjedi, koji svoga grožđja nisu posipali, te je vjetar razplodio pliesan i po izliečenih vinogradih.

V. Rački.

Opazka uredničtva. Prostor nam nedopušta, da ovdje priobćimo mnenje slavnoga Liebiga o postanku i uzrocih ove bolesti, no učinit ćemo to u budućem broju.

GLASONOŠA.

Službene viesti.

(Poziv.) Dne 27. Listopada o. g. držat će se u Božjakovini u 10 satih prije podne sjednica gospodarske podružnice dugoselske, u koju p. n. gospodu članove i goste nečlanove ovim prijatno pozivljemo. Pokle se sjednica otvori,

1. Orat će se odredjeno zemljište sa više plugovah, prahačah, ralicah, branah itd., pak onda će se sijačom i rukom sijati, i tako praktičko poučavanje u oranju i sijanju pružiti.

Toga radi molimo područnu i susjednu vlastelu i posjednike, da kod te radnje svojimi plugovi, sijačami i ostalimi strojevi i orudjem izvole sudjelovati.

2. Iza toga čitat ćemo i pretresati iz Gospodarskog lista, u koliko vrieme doteče, ove članke:

a) Zašto oremo zemlju br. 5. 6. g. 1861.
b) Povjestnica pluga br. 7. g. 1861.
c) Dobar plug br. 8. g. 1861.
d) Vrsti plugovah br. 9. g. 1861.
e) Duboko oranje br. 37. g. 1861.
f) Jesensko oranje br. 41. g. 1862.
g) Ručna sijača br. 29. g. 1863.

3. Kako da se kod nas što prije podigne i razvije voćarstvo?
4. Izvješćivat će se ob ovogodišnjoj ljetini.
5. Obredit će se podružnički računi.
6. Posebni predlozi.

Niko Celinić,
tajnik gospodarske podružnice dugoselske.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. Prekosutra u subotu završit će se izložba trojedne kraljevine, pokle je bila, na nedvojbenu korist domovine, dva mjeseca otvorena. Iza toga obavit će se svakako izložbena lutrija. — Kolajne, diplome i pohvalnice namienjene izložiocem poslat će se izložbenim područnicam, da ih predadu dotičnikom.

J. P. Iz Petrinje dne 6. Listopada 1864. Nastojanjem našega vriednoga domorodca i ministarskoga perovodje, počastnoga gradjanina petrinjskoga i počastnoga člana ovdješnje bratovštine poljodjelske, preustrojena je dne 2. o. m. ova do sada u formi ceha obstojavša bratovština u bratovštinu gospodarsku za Petrinju. U skupštini dne 2. o. m., u koju je došla množina najodličnijih gradjanah, pristupivših k novoj toj bratovštini, podpisano je odmah u ime prijamnine preko 200 for., a sveudilj još pristupljuju novi članovi, i nadati se je, da će ova bratovština do skora brojiti i više stotinah članovah, ter Petrinji osvjetlati lice pred našim narodom. Odbor izabran u istoj sjednici iz deset članovah: gg. Mačečevića, prvoga zastupnika obćine petrinjske, Kukića, pravoslavnoga paroha, zatim najodličnijih trgovacah i gradjanah petrinjskih: Petrušića, Antolca, Biffela, Petkovića, Ljubešića, Guzanića, Miholjevića i Pejakovića, imao je već svoju odborsku sjednicu, u kojoj se je pobliže porazumio o zadaći svojoj, te odlučio izraditi štatuta iliti pravila za preustrojenu bratovštinu poljodjelsku petrinjsku, a i osnovu iliti plan, kako bi bilo moguće u Petrinji uvesti umno ratarstvo i stočarstvo. Buduć g. Pejakoviću povjereno, da izradi ova pravila i ovu osnovu, to se nadam, da ću biti u stanju na svoje vrieme poslati slavnomu uredničtvu i dotične tiskopise o zaključcih, pravilih i o osnovi, da se o istih koja rieč povede u ovom našem gospodarskom organu, *)

Na posljedku mogu javiti preugodnu viest za Petrinju, da je ovih danah neumornim trudom slavnoga mjestnoga poglavarstva, imenito g. majora i načelnika obćine petrinjske Hajlmanna, prije tri nedjelje porodivša se govedja kuga sasvim jenjala; dočim je lani od nje propalo do 860 glavah marhe rogate.

— (Berba.) Iz Francezke javljaju, da se ondje već bere i da su gospodari zadovoljni i s kolikoćom i kakvoćom grožđja. Da se tomu tko nečudi, moramo opetovati, da ondje nije bilo ljetos one kiše, štono je nam dozlogrdila, te neima jošte ni razgovora o berbi kod umnih gospodarah; nego bezumni kojekuda već beru i tim zločestim primjerom okužit će i druge. Jer žalibože, pored svih naših opomenah i dokazah nije zagrebačka županija krepko zabranila rane berbe; gdjeno je to u Ugarskoj isto namjestničko vieće učinilo. Ovo nesmeta ni malo, da se podbira nagnjilo grożdje. — Ovdje moramo napomenuti, što nam se iz Križevca javlja, da je ondje izmedju svih felah grožđja najbolje dozrela talijanska graševina (*Wälschriesling*): to neka uvaže gospodari, kojim vinogradi neimaju najpovoljnijega položaja.

— Svraćamo pozor naših podružnicah na gori priobćeni poziv podružnice dugoselske, koja će u svojoj bližnjoj sjednici praktički učit orati. Ovakvim postupanjem djelovat će podružnice najviše na napredak gospodarstva, najpače ako se postaraju, da dodje i što više prostih seljakah na ovakve praktične pokušaje. Oranje, ova najznamenitija gospardarska radnja, jest i onako kod nas (u obće govoreć) jošte vrlo hrdjavo; jer nit ima valjanih plugovah, nit se poznaju načela, po kojih plug zemlja para, niti cilj, na koji se teži oranjem. — Osobito bi nam drago bilo, da koji gospodar dopremi na to božjakovačko oranje ježaka (*Stachelwalze*), ovo toli koristno, a opet kod nas posve nepoznato ratilo. Na izložbu donese ježaka križevačko gosp. učilište; buduć da će se izložba ovih danah svršiti. mogao bi se taj ježak u Božjakovini do 27. Listopada pridržati, da se ljudi uvjere o njegovoj vrsnoći. Mislimo, da bi to dozvolilo i sl. ravnateljstvo rečenoga zavoda, te bi jošte posudilo i svoje izvrstne plugove i brane za taj pokus, kad bi ga podružnica zamolila.

Gospodarske viesti.

— (Studen.) Našinci se tuže na ljetošnje hladno vrieme; nu sve je to jošte smilje i bosilje naprema viestim, koje od drugud stižu. Novine javljaju, da u njekojih okolicah Dolnje Austrije bijahu žita u polju jošte na svrhi mjeseca Rujna; a po žitu nerazumievamo samo proso (koje se i kod nas sada žanje), nego pšenicu i zob. U českih Budjejovicah dozrele su sada stoprv trešnje — naravna je stvar, da o zreloći ostaloga voća neima ljetos ni govora, jer se je zima ponajviše već posvuda najavila: u istoj Italiji tuže se na neobičnu studen, štajerske planine zastrte su sniegom; oko Pešte bilo je leda već na svrhi Rujna, a mi smo ga ovih danah takodjer podosta imali.

— Duhan je u Ugarskoj ljetos takodjer vrlo obilato urodio: nabralo ga se 25—28 centih s jednoga jutra zemlje.

*) Učinit ćete veliku uslugu napredku materijalnomu. Ured.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

Broj 42. **U Zagrebu** **20. Listopada 1864.** **God. XII**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč. ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Popravljanje slaboga i kiseloga vina.

Akoprem smo već dva tri puta govorili o našoj sadašnjoj nevolji — o nezrelu grožđju, i naveli sredstva, kojimi bi joj se doskočiti moglo: opet smo doznali, da mnogi vinogradari nisu posve točno shvatili naš naputak, a drugi su ga upravo krivo razumjeli ili o njegovoj valjanosti dvojili, te oklievaju poslušati, što smo ih svjetovali. Mi se tomu nečudimo; jer gospodar nemože dosta paziti, da od same pohlepe za umnim gospodarenjem nepostrada. Valja mu dobro promozgati i svestrano razmotriti ono, što mu se svjetuje, prije nego prione za to. Samo kad zabacuje sve ono, čega do sada znao nije; samo kad misli, da se pametnije od njega nemože gospodariti — samo onda grieši proti samomu sebi, te je gospodarski natražnjak. — Mi držimo, da se naši štioci opreza radi ustručavaju krenuti novim putem u vinarstvu; nemožemo im dakle toga zamjeriti. Nego da razpršimo i posljednju maglu dvojbe, štono im je u tom pogledu mozag obavila: prizvat ćemo u pomoć vještaka, kojemu se nemože prigovoriti nedostatak niti teoretičkoga znanja, niti praktičkog izkustva. Mislimo pohvaljenoga već nedavno u Gospodarskom listu barona Babo-va, ravnatelja vinogradske i voćarske učione u Klosterneuburgu.

On napisa knjižicu o izpitivanju i popravljanju vina, koja je već dva puta na sviet izašla, te kaže u njoj evo ovo:

Istina je, koja se neda pobiti, da se vina, koja njekojih tvarih imaju premalo, a drugih premnogo, zato što im vrieme nije prijalo, ili što vinograd neleži dobro — da se ovakva vina mogu znatno popraviti, ter budu onda sladja, žmahuija i plemenitija. A to se postiže, kad se ono ukloni, čega im je dala priroda odviše, a kad im se doda, čega im je dala premalo, te se ovako sve izjednači. Kad čovjek može doista popraviti kakvu plodinu *(Naturprodukt)*, dužnost mu je, da to čini, jer je to u prilog čovječanstvu. Nikomu se jošte nije zamjerilo, što krumpir i meso kuha, a brašno miesi i peče; ili što od ječma i hmelja vari pivo; samo za vino kažu njekoji, da netreba u njega dirati, nego ga ostaviti, kako ga je priroda u grozdu skuhala, te misle, da je onaj packalo, koji hoće da ga popravi. Svatko znade, da nije svako pivo dobro, i zato se hvali onaj pivar, koji nastoji, makar i novim načinom, bolje pivo gotoviti; samo neka mu valja njegovo piće, nitko mu zato neće izdievati ime kakvo. Al naopako po vinara, koji se usudi od rezke deriguše napraviti pitko vino, koje će moći makar i preko mora voziti — on je tobože packalo, bucvarilo. Koliko to protuslovje!

Ima ih doduše i takovih, koji vina svoja hotice ili nehotice kvare, zato što nepoznaju tvarih, iz kojih je vino sastavljeno. Treba nam dakle ponajprije proučiti one tvari, što ih ima u vinu i koliko ih ima, onda stoprv ćemo razabrati, kako da pomognemo našemu vinu. Drugi put ćemo potanko nabrojiti na broj sastavine vina, a ovdje ćemo kazati samo toliko, koliko treba za našu sadašnju potrebu.

Jedno vjedro vina važi od prilike 100 funtih. U 100 funtih šire (mošta) ima

70—90 funtih vode,
15—30 „ sladora, (šećera),
$^1/_4$—1 funta kiseline,
1—2 funte tekline (gummi), bjelanca, svakojakih rudah itd.

Kad šira dovre i u vino se pretvori, ostaju sve prvašnje stvari u njem, samo se slador većinom promieni u vinovicu (spirit), a jedan diel bjelanca i tekline slegne se na dno. U 100 funtih vina ima dakle

85—95 funtih vode,
1—3 funte slasti nazvane *glycerin*,
5—12 funtih vinovice;
$^1/_4$—1 funta kiseline,
1—2 funte tekline, rudah, mirisnih etirah *(Aether)* itd.

Vina su vrlo različita kusa (žmaha); nu različitost ova nepolieže od vode, ni od slasti, vinovice ili kiseline: ove sastavine su istoga ukusa u svakom vinu (samo što ih ima u jednom više u drugom manje); vinovica glasovitoga Johannisbergera je isto takva, kao što i spirit

što ga ima u Vöslaueru; glycerin španjolske malage je isti s onim, što ga ima u ugarskom vinu; a neima razlike nit u njihovoj vodi ili kiselini. Sva razlika vinova ukusa dolazi od njegovih mirisnih česticah, kojih ima pomalo u vinu, te su gotovo u svakoj feli grožđja druge. Otuda onda razlika vina od graševine, kraljevine, ružice (*Traminer*), malvasije, moslavca itd. I položaj, tlo itd. daje vinu ukus. Ako dakle vinu dodamo sladora ili mu uzmemo kiseline, nećemo promieniti njegova osobita ukusa. Ovo je ključ od one zagonetke, koje mnogi vinogradari nemogu dokučiti, naime, kako može tko svake godine jednako vino producirati, bilo vrieme kakvo mu drago. Svoj osobiti ukus ima grožđje (n. p. graševina, muškat) svake godine, a ostalo mu doda vinar. Francezi i Španjolci izvode ovim načinom odavna svoja plemenita vina i to po naputku glasovitoga ministra Chaptala. Ovaj učaše, da se vino može posve naravno popraviti, kad se iz njega izvadi suvišna kiselina, i kad mu se doda onoliko sladora, koliko mu fali. Ovaj postupak zovu Niemci Chaptalisiren.

Kazali smo gori, da u jednom vjedru (t. j. u 100 funtih) šire ima 15 do 30 funtih sladora; čim ga više ima, tim će vino jače biti. U običnoj dobroj širi ima ga jedno 20 funtih. Kada dakle nadješ, da tvoja šira ima samo 12 postotakah (t. j. funtih) sladora, moraš joj ga dodati na svako vjedro 6—8 funtih, ako želiš dobiti onakvo vino, kao što si ga do sada imao.

Pita se: kada treba metnuti taj slador u širu? U tri dobe ga možeš primiešati. Prvo, kad ociediš grožđje i pretočiš širu u sud, u kojem ima vreti. Tu ti netreba drugoga posla, nego isjeći slador na komade i spustit ih kroz vranj (tapun) u sud; kad šira počne vreti, ona će ga već otopiti.

S proljeća, prije nego otopli, to jest prije nego počne mlado vino po drugi put vreti, možemo mu takodjer dodati sladora, samo što je sada malo mučnije izračunati, koliko mu ga treba. Tko to želi točno doznati, mora si nabaviti spravu nazvanu žestomjer (*Alkoholimeter*). Ako mu ovaj kaže, da mlado vino ima na primjer 6 postotakah vinovice: to je dakle bilo u širi 12 postotakah sladora (jer od 2 postotka sladora postaje 1 postotak vinovice). K tomu dodaj od prilike 2 do 3 postotka sladora, što se nije pretvorio u vinovicu: tako dakle vidiš, da si u širi imao 14 postotakah sladora i da mu ga treba dodati 4 do 6 funtih (prema tomu kakvo želiš imati vino.)

Dapače možeš i staromu vinu jošte dodati sladora, ako je preslabo. Nego da ti se taj slador pretvori u vinovicu, moraš mu pridati kvasca, bez kojega neima te pretvorbe. Najbolji je kvasac vinski trop, od kojega treba 2 do 3 funte na vjedro; tko pako neima tropa, neka kupi za svako vjedro vina 1 do 2 funte sušacah (*Cibeben*) i pokle ih je više danah u vinu močio, neka ih stuče u kašu i metne u vino. Da vino brže i bolje vri, postaraj se, da bude u pivnici jedno 51° stupanjah topline. Ovakvo vino će onda početi vreti kao i šira, pa kada dovri, otoči se š njega drožđje.

Već smo kazali, da se za popravljanje vina možemo služiti običnim i voćnim sladorom (*Traubenzucker, Obstzucker*), koji se ponajviše pravi od krumpira; jer svaka štirka može se pretvorit u voćni slador, a svatko znade, da u krumpiru ima škroba iliti štirke. Zato se voćni slador zove obično i Kartoffelzucker. I obični bieli slador, kad ga metneš u širu, pretvori si prije u voćni slador, pak onda stoprv u vinovicu. Uzeo koji godier slador, svakako gledaj, da bude što se može čistiji; osobito pazi, da nebude žut, jer je ovo žutilo znak, da u njem ima mnogo sirupa, od kojega bi ti vino neugodno zaudaralo. Jošte pazi, da bude voćni slador jednako sladak; ima ga, koji sadržava samo 70, 80, ili pako sve do 95 postotakah slasti — a ostalo je voda. Slador, imajući samo 80 postotakah slasti, jevtiniji je porazmjerno od sladora sa 95 postotakah; nego onda moraš paziti, da ti izadje račun, te na svaku funtu dodati $^1/_5$ funte, to jest svaku funtu računati sa 38 lotih. Tko upotrebljava biel slador, može samo polovicu od ovoga množtva uzeti.

„Nu kako ću ja doznati, koliko ima slasti u mojoj širi?“ Ovako će pomisliti mnogi vinogradar. Tomu ima osobita sprava, nazvana „širomjer“ (*Mostwage*). Najjednostavniji stakleni širomjer stoji u Beču samo 1 for., a možeš ga naručiti poštom uz pouzeće poštarine (*gegen Postnachnahme*), to će reći, da ćeš morati platiti stoprv onda, kad ti se poštom pošalje. A naručit ga možeš u Beču pod nadpisom „G. A. Lenoir Fabrik wissenschaftlicher Apparate Wien, Magdalenenstrasse Nr. 14.“

Tko baš neima širomjera, njemu će jezik kazati, da-li mu je šira dosta sladka. Nego kod toga posla treba pamtiti, da u grožđju ima ljetos premnogo kiseline, koja prieči, te se nemože slast pravo razabrati. O tom ćeš se uvjeriti, kad kacneš koju kapljicu octa u kakvo oslastno vino: umah će mu nestati slasti; a kad izvadiš iz njega kiselinu, slast će mu se povratiti.

Isto valja i za ljetošnju širu; da dignemo iz nje suvišnu kiselinu, odmah će sladje postati vino, makar mu i nedodali sladora. Nu pomalo kiseline mora imati vino, jer bez nje bi mu nestalo vinskoga ukusa, te bi bilo kao sladka rakija. U dobru vinu nesmie biti više te kiseline nego 5 potisućakah (*pro Mille*), to jest, 5 funtih u 1000 funtih šire, dakle u jednom vjedru vina najviše pol funte. Što je više ima, moraš ukloniti. Za to je (kao što smo već kazali) najshodnija slučenina, štono se zove *„neutrales weinsaures Kali“* ili *Tartarus tartarisatus*. Ovo je kao nezreo, to jest slabo kiseo srieš (birsa), pa kad ga spustiš u kiselu širu, popit će ponješto te kiseline i onda će se sleći na dno poput pravoga srieša. Da ukloniš iz šire jedan potisućak (*pro Mille*) te sriešne kiseline, treba ti dodati svakomu vjedru 5 lotih onoga polusrieša. I za mjerenje kiseline

ima osobita sprava; nego budué da se tomu poslu hoće ponješto vještine, morat ćemo se osloniti samo na naš jezik; on će nam kazati, da-li je naša šira puno kiselija od lanjske. Prema tomu dodat ćemo joj na svako vjedro 5—10 lotih polusrieša. Samo je nevolja, što ga kod nas neprodaju drugdje nego u ljekarnici, a ondje je vrlo skup, naime lot po 22 novč.: to bi dakle vadjenje kiseline skuplje došlo od sladora. Nego obratismo se u fabrike, da doznamo, pošto ga ondje prodaju, pa ćemo onda priobćiti štiocem našim cienu. Za kiselinu nije i tako velika sila, ta se može kada god ukloniti; a sIador moraš svakako prije vrenja širi dodati, ako želiš imati do proljeća prilična vina.

Ovdje moramo opomenuti štioce jošte jedanput, da u vinu ima dvostruka kiselina: jedna je od srieša, što ga ima u svakom vinu; a druga postaje od kvasine (octa, sirćeta), naime onda, kad vino cikne. Od ove druge kiseline nećeš vino izliečiti polusriešem, nego sumporenjem: para od sumpora pije onakvu kiselinu. Sama ti onda treba vino ostaviti jedno dva mjeseca u miru, dok se sumpor neslegne, inače bi te glava bolila, kad bi ga prije pio.

Komu je onaj polusrieš preskup, a nenamjerava izvoditi osobito kakvo fino vino, on se može poslužiti sadrom (gyps) ili solju.

Gotovo, inače dobro vino može se popraviti i čistom vinovicom; samo je težko dobiti je čiste; nego ponajviše ima u njoj tako zvani Fusel, od kojega bi onda i samo vino zaudaralo. Vinovicu od vina, nazvanu cognac, dolievaju svomu sladkomu vinu Francezi i Španjolci, da prije nadje kupacah.

Vina od Beča, kad im se nebi sladora dodalo, nebi bila par hrvatskomu, a ovako su opasan takmac našemu vinu. Treba dakle da se već jedanput i mi osviestimo i na mejdan vinarski izadjemo; ako toga neučinimo, imat će Austrijanci i ljetos bolje vino od nas, akoprem im je grоždje jošte manje dozrelo nego nam.

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. *(Završetak izložbe.)* Na odredjeni dan, naime 15. Listopada bila je naša izložba svečano završena. Sam preuzvišeni g. dvorski kancelar potrudio se je iz Beča u Zagreb na tu svetkovinu, te je u nazočnosti uzoritoga g. stožernika završio izložbu primjerenim govorom, u kojem je izjavio nadu, da će se valjda za koju godinu jošte obilatija izložba sastaviti moći. Istom prilikom obavljena je i lutrija. Svega skupa je bilo 4000 zgoditakah.

M. D. Iz Karlovca. (*Govedja kuga.*) I opet se nesretna marvinska pošast pojavila u kotaru banijanskom, i to u selu Luki obćine Rečice, i u Zamršju obćine Blatnice neplemenite; posvud je uzrok kupovanje bolestne marhe na karlovačkom sajmu iz bližnje vojničke krajine. U Luki, koja broji samo 347 glavah, i gdje je g. 1863 više mjesecih ista pošast vladala, oboljelo je od 27. rujna do 15. listopada 6 komadah; od ovih ozdravi 1, parnú 3, a ubita su 2 komada. U Zamršju, gdje prije nije bilo kuge, a ima 319 glavah marve, oboljele su od 2. do 15. listopada 3 glave, od ovih ozdravi 1, poginú 1, a jedna bredja krava bje ubita.

Najstrože živinarsko-redarstvene naredbe su učinjene, da se pošast u početku uguši.

Ob epidemičkoj groznici oboljela su na novo od 29. rujna do 6. listopada u banijanskom i ozaljskom kotaru 144; ozdravilo je svega skupa 263; umró nije nitko; bolestna ima jošte 202.

Gospodarske viesti.

(Berba.) Iz Würtemberga pišu od 11. Listopada: „Studen od 4 stupnja i svakdanji mrazovi prisiliše vinogradare, te su morali kiselo svoje grоždje brati, da bar malo kiselice naberu; inače bi im ga mrazovi sasvim bili pokvarili. Samo ranomu grоždju, koje je već bilo prilično dozrelo, nije mraz nahudio. Sok od ostaloga tako je kiseo i opor, da ga ljudi moraju popravljati sokom od jabukah, da naprave bar za težake pitka vina. Vinogradari su dakle vrlo pokunjeni; a tim više raste perje pivarom, nadaju se, da će mnogo piva prodati.

I oko Beča je mraz vinograde ofurio. U Českoj, gdje je dosada izvrstno vino raslo oko Melnika, takva je nerodica već njekoliko godinah, da gospodari krče vinograde sve s reda; jer ljetos će još gore proći nego prvašnjih godinah.

Nasuprot javljaju iz Pariza od 10. Listop.: „Imamo posve istinitih izviešćah o ljetošnjoj berbi u Francezkoj. Vina će biti koliko i lani, nego boljega. Južna Francezka je najbolje prošla: novo je vino vrlo dobro, a ima ga izobila. Po imenu se broji 14 županijah, gdje je bila obilata berba; 3 od njih upravo plivaju u izobilju.

Mnogi našinac će uzdahnuti, čitajuć ove vesele glasove.

— (Banatu nestaje rodovitosti.) Obzoru pišu iz rodnoga Banata, po imenu iz Slovenskoga Aradca u torontalskoj županiji: „Mi ovdje oremo dvostruku zemlju, svoju i zakupljenu. Naša je zemlja urbarska, koju već 80 godinah uživamo; nego budući da nije bila nikada gnojena. ponestalo joj je rodovitosti, te nam neradja više tako kao odprije, premda se je izprva mislilo, da ovdašnja zemlja-crnica nikada neće oslabiti i ološati. Druge zemlje imamo pod zakupom; zemlje te leže kraj Tise, a do sada nisu bile pod plugom. Eto razlike: dočim nam jutro (ral, lanac) naše urbarske zemlje baca 20 vaganah pšenice ili 40 vaganah ječma; dobivamo na potiskom poloju 30 do 35 vaganah pšenice, a 50 do 60 vag. ječma."

Ako su ovo zamietili u samom Banatu, te razabiru nastajuću potrebu gnojenja: kako da se negnoji obilato druge zemlja, koja se s banatskom nemože uzporediti? Pak opet se gotovo nigdje kod nas negnoji zemlja onako, kao što bi trebalo — a čudimo se, da nam je ljetina svakom godinom manja.

— Žito ugarsko, koje se je do sada ponajviše u Trst, a odanle morem dalje vozilo, krenulo je drugim putem: uz Dunav se vozi sve do Beča i dalje. Tomu je uzrok ponajviše društvo južne željeznice, zahtievajuć preveliku vozarinu.

Popis brojevah,

koji su izvučeni u izložbenoj lutriji i što su dobili:

Br. 1480 dobio je plug iz tvornice kneza Liechtensteina vriedan 37 stotinjakah (for.)
„ 1437 „ „ podpunu garnituru za 150 st.
„ 2529 „ „ uru (sat) igrajuću 3 narod. napjeve vr. 60 st.
„ 1002 „ „ sliku, vr. 35 st.
„ 805 „ „ stol s ogledalom, vriedi 35 st.
„ 484 „ „ vinograd, sliku, vriedi 50 st.
„ 1034 „ „ kolovrat vr. 30 st.
„ 269 „ „ lulu drvenu s rezbom, vr. 35 st.
„ 161 „ „ škropilnicu iz mramora vriedi 80 stot.
„ 1459 „ „ garnit. stolnoga rubja vr. 20 st.
„ 887 „ „ vezeni stolni pokrivač vr. 45 st.
„ 2241 „ „ ćilim i bisage vr. 20 stot.
„ 2293 „ „ ručni mlin od Kocha vr. 80 st.
„ 1499 „ „ diagonalnu branu od Leichta
„ 1704 „ „ svilen poplun vr. 20 stot.
„ 2841 „ „ revolver vr. 160 stot.
„ 1701 „ „ ručnu želj. pjeneznicu vr. 20 st.
„ 2523 „ „ vinsku prešu od Lam. vr. 150 st.
„ 1030 „ „ veću vin. prešu, vriedi 200 st.
„ 440 „ „ ćilim od Itlingera, vr 20 st.
„ 2729 „ „ svilen poplun od Brauna vr. 20 st.
„ 2175 „ „ podpunu garn. od Mihajlovića vr. 150 stot.
„ 1180 „ „ ćilim od Babkovićke vr. 20 st.
„ 939 „ „ Rokoko glavu, sliku vr. 45 st.
„ 683 „ „ sječkarnicu vr. 55 stot.
„ 1943 „ „ dvocjevku od Bothea vr. 70 st.
„ 2567 „ „ vezen rubac vr. 30 stot.
„ 1061 „ „ Breviar od Mučnjaka vr. 60 st.
„ 622 „ „ pušku od Kovača vr. 40 stot.
„ 1322 „ „ pećobran od Šuhajeve vr. 65 st.
„ 1779 „ „ ralo od Milesa vr. 28 st.
„ 350 „ „ ručno sijalo vr. 20 st.
„ 1158 „ „ pokrivalo i ćilim vr. 23 st.
„ 381 „ „ decimalnu vagu vr. 25 st.
„ 2480 „ „ siecalo repe vr. 115 st.
„ 851 „ „ sliku vr. 100 st.
„ 1056 „ „ garnituru pokućtva vr. 140 st.
„ 1390 „ „ pisaću listnicu vr. 80 stot.

Br. 2273 dob. je poplun od Siegla vr. 38 st.
„ 2051 „ „ bačvu od 10 vjed. vr. 35 st.
„ 920 „ „ šivaći stol vriedi 150 stot.
„ 525 „ „ manju sječkarnicu vr. 50 st.
„ 1806 „ „ sječkarnicu od Köröšia vr. 60 st.
„ 1075 „ „ branu od Milesa vr. 28 stot.
„ 2008 „ „ vezen rubac od Vergerove vriedi 30 stot.
„ 2113 „ „ rovilo vr. 27 st.
„ 1994 „ „ željeznu peć vr. 50 stot.
„ 443 „ „ divan iz Osieka vr. 80 stot.
„ 1978 „ „ kamin iz Osieka vr. 80 stot.
„ 303 „ „ tri krasne bačvice za vino i pivo vr. 26 st.
„ 242 „ „ stojnu uru vr. 20 stot.
„ 935 „ „ kovčežić vr. 35 stot.
„ 252 „ „ Wertheim. pjeneznicu vr. 150 st.
„ 119 „ „ mramorni stol od Mohorića vr. 20 stot.
„ 2202 „ „ ćilim i opanke vr. 20 stot.
„ 1879 „ „ ručnu strcaljku i ručnik vr. 24 st.
„ 2891 „ „ plug vr. 29 st. 50 nč.
„ 625 „ „ veću sječkarnicu vr. 75 stot.
„ 1972 „ „ dvie škotske brane vr. 25 stot.
„ 1204 „ „ siecalo repe od Prezla vr. 28 st.
„ 1886 „ „ stroj za zatike vr. 26 stot.
„ 2046 „ „ vezarine i pletenine.
„ 2453 „ „ staklen service vr. 250 stot.
„ 2441 „ „ umjetnu bravu od Kalea vr. 40 st.
„ 768 „ „ kanape i stol od Rihtarića vriedi 45 stot.
„ 2207 „ „ plug od Siegla vr. 24 st. 50 n.
„ 2352 „ „ staklen service od Hondla vriedi 105 stot.
„ 1516 „ „ ćilim od Franjićeve vr. 20 st.
„ 40 „ „ pokretni viganj vr. 65 stot.
„ 2378 „ „ pokrivalo svileno vr. 12 stot., 18, 30 stot.
„ 238 „ „ vitao s mlatilom vr. 800 st.
„ 942 „ „ ura 8 danah iduća vr. 70 st.
„ 2028 „ „ plug Vidačev vr. 36 stot.
„ 2310 „ „ ručno sijalo od Leichta vr. 20 st.
„ 67 „ „ sječkarnicu od Siegla vr. 125 st.

Br. 2262 dob. je kip vr. 30 stot.
„ 2387 „ „ stojnu uru od Kiesliba vr. 30 st.
„ 890 „ „ ručnu štrcaljku vr. 25 stot.
„ 2234 „ „ ormar za knjige vr. 80 stot.
„ 1352 „ „ fortepiano vriedi 400 stot.
„ 1950 „ „ pjenez. od Wiesea vr. 150 st.
„ 225 „ „ kašilo od Köröša vriedi 95 st.
„ 2881 „ „ mlatilo i čistilo od Kör. vriedi 450 stot.
„ 2764 „ „ vinsku prešu vr. 380 stot.
„ 1780 „ „ bundu od Betlheima vr. 180 st.
„ 1183 „ „ par vezenih zastorah vr- 20 st.
„ 590 „ „ kovačnicu vriedi 140 stot.
„ 1037 „ „ umjetnu bravu vr. 50 stot.
„ 1570 „ „ krunilo iz Ljubljane vr. 20 st.
„ 1081 „ „ sječkarnicu Arnhoferovu vriedi 160 stot.
„ 503 „ „ amerikansko šivalo vr. 167 st,
„ 2488 „ „ sječkarnicu vr. 130 stot.
„ 617 „ „ sječkarn. vr. 85 stot.
„ 1114 „ „ sliku vr. 30 st.
„ 1966 „ „ ćibuk vr. 25 st.
„ 145 „ „ autogr. prešu iz Beča vriedi 50 st.
„ 1271 „ „ ćilim i cvietnjak vriedi 25 st.
„ 2258 „ „ vagu vr. 20 st.
„ 2550 „ „ plug vriedi 23 st.
„ 508 „ „ mivaći stol s pjeneznicom vriedi 80 st.
„ 857 „ „ svil. pokrivalo i kovčeg vr. 24 st.
„ 2330 „ „ krunilo iz Petrogore vr. 34 st.
„ 2634 „ „ veću sječkarnicu vriedi 130 st.
„ 2465 „ „ branu vr. 80 st.
„ 1262 „ „ kupaonicu vriedi 25 st.
„ 541 „ „ umjetnu bravu vriedi 20 st.
„ 1244 „ „ Hohenhein. plug vriedi 60 st
„ 1944 „ „ tromostol, sliku vriedi 25 st.
„ 435 „ „ vjetrenjaču vriedi 32 st.
„ 2604 „ „ sječkarnicu vr. 100 st.
„ 2513 „ „ kašilo vr. 25 st.
„ 2302 „ „ par konjskih hamovah vr. 160 st.
„ 2422 „ „ decimalnu vagu vriedi 75 st.
„ 571 „ „ sječkarnicu vr. 50 st.
„ 845 „ „ rovilo vr. 22 st.
„ 2786 „ „ sliku od kosah trg Jelačića bana vriedi 50 st.

Br. 2074 dobio je decimalnu vagu vriedi 40 st.
2162 sječkarnicu vr. 35 st.
2670 mlin za čišćenje žita vriedi 176 st.
340 poplun vr. 40 st.
2886 stroj za rezance vr. 25 st.
2073 missale romanum vr. 50 st.
2861 ćilim i stroj za rezance vr. 22 st.
1906 stroj za sieno vr. 78 st.
1230 par vezanih zastorah vriedi 20 stot
1831 krunilo vr. 34 st.
1606 kabanicu vriedi 20 st.
1209 par konjskih hamovah vr. 90 stot.
1013 Olzerovu pjenez. vr. 220 st.
1682 sječkarnicu vr. 70 st.
2304 plug vriedi 20 st.
1836 sječkarnicu vriedi 80 st.
2427 stroj za zdence vr. 95 st.
730 stol i klup iz željeza vriedi 50 stot.
2324 stol pred kanape vr. 25 st.
2591 pokrivalo za stol vr. 30 st.
1372 ćibuk i torbak vriedi 16 st.
780 umjetnu bravu od Plušćeca vriedi 20 stot.
1396 rovilo vr. 56 stot.
627 kipotvorinu vriedi 40 stot.
2771 gnječilo vriedi 120 stot.
1877 amerikansko šivalo vr. 179 st.
1922 vitao vriedi 680 stot.
2714 cmrk za vino vriedi 80 st.
1583 umjetnu bravu od Plušćeca vriedi 30 st.
2722 ogrtalo vriedi 22 stot.
2873 ćilim vriedi 20 stot.
2083 torbak vriedi 40 stot.
1733 ručni mlin vriedi 66 st.
1305 vjetrenjaču vr. 120 st.
1003 krletku za papigu 100 st.
2559 plug vr. 20 st.
1695 klecalo vr. 80 st.
75 vinsku prešu vr. 194 st.
2625 dvie šarenice vr. 24 st.
515 stroj za sieno vr. 135 st.
2552 sjecalo repe vr. 35 st.
1165 Hohenh. plug vr. 23 st.
757 dvocievku od Bothe-a vr. 120 st.
1913 škotsku branu vriedi 25 st.
2004 kola iz Osieka vr. 350 st.
2741 sječkarnicu vr. 28 stot.
2710 štrcaljku vr. 180 stotinjakah.
1441 sliku majku božju vr. 40 st.
204 Cinzekov ručni mlin vriedi 500 st.
1964 kabanicu za gosp. vr. 65 st.
1146 okapalo vr. 35 stot.
1429 zlati pojas od Filipa vr. 45 stotinjakah.
900 zubun vr. 25 st.
2807 siecalo vr. 30 st.
463 sječkarnicu vr. 65 stot.
2217 čivilnk vr. 25 st.
555 siecalo repe vr. 93 stot.
659 sablju sa obasom vr. 50 st.
2522 stroj za sieno vr. 136 st.
1270 šarenicu i cvjetnjak vr. 22 st.
991 ćilim, cvjetnjak vr. 26 stot.
2889 uru, mjes. regul. vr. 160 st.
1475 stroj za maslac vr. 45 stot.
872 pisaći stol od Suhra vr. 90 st.
388 pokrivalo za stol vr. 50 st.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko društvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

DODATAK

broju 42. Gospodarskoga lista 1864.

Zapisnik

sjednice gospodarske podružnice svetoivanske, držane dne 5. Rujna o. g. u Sv. Ivanu.

Prisutni bijahu: p. n. gg. Šavor, Domjanić, Barabaš, Valdec, Rauter, Kranjčić, Brezovečki, Kramarić, Legin, Struga, Kovačić, Stražimir.

G. predsjednik Josip Šavor otvori sjednicu sliedećim govorom, kojim se oprosti s ovom podružnicom, budući seli iz Bisaga u podravski Bukovac kao župnik:

„Slavna gospodo! S koliko radostnijim čuvstvom punilo mi se je vazda srce, kad mi se pridesila prem ugodna sgoda, da se u Vašem častnom krugu nalazim; tim žalostnija osjećanja ciepaju mi danas dušu, kad vidim približati se onaj za me turobni časak, da se iz sredine Vaše dielim, da drago mi vazda i milo kolo Vaše ostavim, da Vam sad težkim srcem zadnji s Bogom rečem.

Preko deset i što je više godinah laskao sam si članom biti takvoga po izbor družtva, kao što je ovo Vaše; pače ponosio sam se čašću onom ne malenom, za me svekako preodličnom, da sam družtvu ovom predsjedao. Ponosio sam se tim za to, što plemenito naše nastojanje oko promicanja cilja družtva, razborito svagda ponašanje u pretresanju poduzetih pitanjah; vrla i izgledna Vaša sloga, koja Vas u svem dielovanju vodila, pribaviše ne samo liepe koristi družtvu ovomu, nego je ono steklo po tom i krasno priznanje u ostalom svietu domovine naše, da nam se je podružnica sv. ivanska prinjernom slavom okrašena, kao prva medju sestricami svojimi cienila, te se ostalim za primjer i potaknuće na radinost stavljala. S toga je ovaj gubitak za me prem velik, gubitak zaisto nenadoknadljiv; jer od sad prisiljen sam odreći se liepe slave ove, prisiljen sam prepustiti ju Vam samim, nemajući već ni najmanje prava, da si bar po koju česticu od nje prisvajam. Što mi pak sad sladku utjehu ulieva u dušu moju, jeste misao, dakako pravedna i temeljita, da će vrlina Vaša, marljivost Vaša, rodoljubje Vaše uztrajati na dalje, pa će mi s toga moguće biti i u odaljenosti nasladjivati se krasnim Vašim napredkom, te u zabiti mojoj misliti si „i ja sam bio njekad drug vrlih radilacah ovih, i ja sam njekad kriepio dušu svoju žarom njihovoga rodoljubja, i u mene padala je iskra plemenite ljubavi njihove; i ja sam njekad pomagao obradjivati njivu sad plodnu toli koristnim sadom." Dao Bog višnji iz neba, da zaista tako bude; dao obilni blagoslov djelovanju Vašemu, dao Vam svim ukupno onu kriepost, da nikad nesustane u nastojanju svojem oko unapredjenja cilja ove podružnice, već da stalnim i čvrstim korakom podjete napried na započetoj stazi, — stazi vodećoj na sve to veselije razvijanje našega gospodarstva, i po tom svestrane sreće mile nam domovine.

Slavna gospodo! Ljubav Vaša stavila je bila u mene povjerenje, kojega nikada nezaslužih; ljubav Vaša podupirala me je u povjerenju ovom, a sad evo prispieva čas, da Vam ganutim srcem zahvalim na povjerenju ovom. Oprostite, da slabost moja nemože, naći dovoljnih i dostojnih izrazah, da vam zahvalu ovu po želji očitujem, pak zato dopustite mi da kažem: koliko mi je težko trgati se iz ljubkoga sveza ljubavi Vaše, toliko mi je srdačnija i dublja molba i prošnja moja: da me uzdržite i na dalje u ljubavi ovoj, te mi dozvolite, da si ljubav ovu kao najdragocjeniji amanet sahranim za vječna vremena u srce svoje, i ponesem ju sobom kamo god išao i pošao. Ljubav Vaša biti će mi najsladja uspomena; biti će mi najljepši dokaz, da badava medju vami vrieme proživio nisam.

Bog neka poživi sve Vas; neka poživi podružnicu ovu; neka poživi milu nam i dragu domovinu!"

Rieči ove kosnu nam se upravo srca. Tko znade, što bijaše g. Šavor u prijateljskom sastanku, a što svetoivanskoj podružnici, taj se jamačno neće čuditi, ako mu kažemo, da nam u čas oproštaja š njim bijaše kod srca upravo onako, kao što je djeci, kad im draga majčica kaže posljednji „s bogom!"

G. Stražimir podružnički bilježnik odzdravi dielećemu se od nas predsjedniku u poduljem govoru, u kojem osobito naglasi njeke točke podružničkoga djelovanja za predsjedanja Šavorova, da se je upravo za njegova ravnanja ovdje toliko liepih mislih porodilo, da svetoivanska podružnica steče liep glas medju svojimi sestricami, s mnogih uspjehom ovjenčanih poduzećah i praktičnih u obće uvaženih predlogah, kako to podružnički zapisnici zasvjedočavaju.

Zaželi mu od Boga u ime obudovljene sad podružnice sretan put, te ga zamoli, da odieliv se tielom, barma duhom ostane kod nas. — Uz gospodina Stražimira pristaje i ciela podružnica, te dočim bivšemu predsjedniku srdačno zahvali na trudnu do sad djelovanju i neumornom nastojanju oko podružničkoga cilja, zaželi mu sretan put, da mu cvala srećica kud hodio i brodio.

Putuj dakle, vrli i prevriedni mužu! putuj sretno u postojbinu, što no ti ju providnost opredieli. Poznat nam je tvoj riedki značaj, tvoje čisto domoljubje, pa nam zato tugu s tvoga gubitka blaži tvrda vjera i sladka nada, da ćeš i podravskoj braći našoj biti, što si nam bio. Poput marljive pčelinje matice sabirat ćeš oko sebe pčelice, poučivat ćeš ih na rad za boljak i sretnu budućnost predrage nam domovine. Svemogući podkriepio te u toj svetoj namjeri i blagoslovio tvoj trud. A mi ti tvrdu vjeru zadajemo, da nećemo zanemariti onoga, što si ti sa vjernimi svojimi drugovi velikim trudom toli krasno sagradio; već rado ćemo i umne i materialne sile naše žrtvovati na to, da nam podružnica istim pravcem, istim putem hrli napried k svetoj svrsi svojoj!

Sad se predje na izbor novoga predsjednika; g. poslovodja Dragutin Stražimir kaže, da neće ograničavati ničije slobode svojimi predlozi, neka si dakle članovi slobodnom voljom po uvjerenju izaberu predsjednika. Na to bude uzklikom odabran za predsjednika g. Dragutin Stražimir župnik zelinski; za tajnika St. Val-

dec, župnik rakovački; za odbornike gg. Dr. Domjanić kot. sudac, Gj. Kranjčić kot. pristav, Rauter, Brezovečki i Cvetnić; za zazastupnike na gospodarsku vel. skupštinu u Zagrebu dne 4. Listopada o. g. odabrani su gg. Stražimir i Domjanić.

G. Kranjčić predlaže, da gg. zastupnici kod gospodarske skupštine u Zagrebu potaknu pitanje o seljacih: Tko se pod ovim imenom razumieva? Da li oni, koji uz ratarenje jošter i zanat kakov tjeraju, ili pako samo oni, koji se izključivo samim ratarstvom bave? Pa kako se imade razumievati ona privremena odluka gospodarskoga odbora, uslied koje seljaci plaćaju samo 2 stotinjaka godišnjega prineska; da li će u to ime dobivati i Gospodarski list?

Svakako bi trebalo, da se ta stvar jednom rieši, i glede seljakah po raznih podružnicah jednakost uvede. Mi smo uvjereni, da je vrlo dobro uložen novac, što ga članovi gospod. družtva doprinose; pače želimo, da budu našemu gospod. družtvu i upravljajućemu odboru što veća sredstva na ruku; al želimo i to, da se, što je samo moguće, olakša našim seljakom pristup k družtvu — pa da neplaćaju seljaci u gosp. podružnici dugoselskoj 3 stot., dočim naši prinose samo po 2 stot.

O budućoj berbi je zaključeno: predstavkom obratiti se na kotarski sud svetoivanski, da zabrani brati u svom kotaru do dana, koji će odrediti kot. sudac u dogovoru sa boljimi vinogradari.

Nadalje zaključi podružnica držati jedan inozemski gospodarski list. Trošak će se namiriti na temelju §. 28. družtvenih pravilah iz godišnjih prinesakah.

G. Josip Mednjanski posjednik u Križevčicih i občinski bilježnik, kao novi član podružnice, bude srdačno pozdravljen.

Predsjednik pročita članove podružnice, i buduć dvojica od najzaslužnijih članovah, i najboljih gospodarah, naime Šavor i Veber izstupljuju, to ih ova podružnica na predlog gospodina predsjednika jednoglasno. pa i radostno imenova začastnimi članovi. Sladka nam bila njihova uspomena!

Godišnji prinesak položiše gg.

Vilim Veber	6	stot.	za	god.	1864.
Ivan Brezovečki	6	„	„	„	„
Josip Mednjanski . . . . . koji moli da mu se šalje Gosp. list za cielu ovu godinu	6	„	„	„	„
Vladislav Legin ratar	2	„	„	„	„
Svota	20	stot.	a. v.		

S tim bje sjednica zaključena.

Drag. Stražimir. predsjednik. *St. Valdec,* tajnik.

Popis plaćenih prinesakah i predplatah,

od 1. Srpnja do 30. Rujna 1864,

P. n. gospoda

Jakić Gajomir	2	for.	—	n.
Barabaš Gjuro	3	„	—	„
Čitaonica karlovačka .	3	„	—	„
Čitaonica vukovarska . .	3	„	—	„
Vinković Ivan Nep. . .	12	„	—	„
Köröskénji Antun . . .	12	„	—	„
Zrinščak Ivan	6	„	—	„
Čitaonica varaždinska .	1	„	50	„
Čit. gornjo-grad. u Osieku	1	„	50	„
Čitaonica brodska . . .	3	„	—	„
Čit. dolnjo-grad. u Osieku	3	„	—	„
Milde Ferdo	2	„	—	„
Mihalić Makso	25	„	—	„
Klempaj Josip	1	„	75	„
Barać Franjo	11	„	—	„
Melinčević Antun . . .	15	„	—	„
Čitaonica požežka . . .	2	„	10	„
Samuel Ivan	2	„	—	„
Pokupska občina	80	„	—	„
Canjuga Ignjat	2	„	—	„
Antolek Dragutin . . .	6	„	—	„
Lacković Janko . . .	2	„	—	„
Učiona u Trgu	4	„	—	„
Čitaonica u Gospiću . . .	2	„	—	„
Müller Pajo	2	„	—	„
Bogović Mirko	30	„	20	„
Derkos Andria	5	„	50	„
Drobčec Franjo	6	„	—	„
Imbrić Mato	6	„	—	„
Večković Stjepan . . .	3	„	—	„
Občina Klanjec	5	„	—	„
Iveković Stjepan	6	„	—	„
Vočinčić Stjepan . . .	6	„	—	„
Gjurgjevačka pukovina .	4	„	—	„
Opačić Filip	6	„	—	„
Učiona u Kupčini doljnjoj	10	„	—	„
Občina Sveti Križ . . .	40	„	—	„
Šuplika Josip	3	„	—	„
Jančarić Ante	2	„	—	„
Breković Janko	12	„	—	„
Albanas Nikola	2	„	—	„
Grad Križevac	100	„	—	„
Filić Mato	6	„	—	„
Korać Nikola	8	for.	—	n.
Oštrić Ante	12	„	—	„
Učiona Imbrievci	16	„	—	„
Občina Gjelekovec . . .	16	„	—	„
Marković Miloš . . .	6	„	—	„
Leitner Izidor	6	„	—	„
Rakovski Ferdo	6	„	—	„
Učiona brodska u Prim. .	16	„	—	„
Gjurašin Gjuro . . .	12	„	—	„
Tomeković Lavoslav .	6	„	—	„
Grof Drašković Stjepan	6	„	—	„
Jurišević Ivan	6	„	—	„
Havliček Nikola	6	„	—	„
Turković Josip	6	„	—	„
Hegedić Stanko . . .	6	„	—	„
Balaško Gjuro	6	„	—	„
Celinić Luka	6	„	—	„
Celinić Nikola	6	„	—	„
Vaclavik Šimon . . .	6	„	—	„
Ivoš Jakob	3	„	—	„
Tkalec Jakob	3	„	—	„
Sivoš Tomo	3	„	—	„
Starčić Mato	3	„	—	„
Pavlović Andrija	3	„	—	„
Crnković Božo	3	„	—	„
Pruč Eduard	58	„	50	„
Kovačić Nikola	12	„	—	„
Kušec Franjo	9	„	—	„
Uč. gornjo-grad. u Osieku	4	„	—	„
Uč. dolnjo-grad. u Osieku	4	„	—	„
Dr. Rakovec Aleksa .	6	„	—	„
Rusan Petar	6	„	—	„
Haukovec Stipan	6	„	—	„
Bosiljevo občina . . .	20	„	—	„
Severin občina	8	„	—	„
Miholić Ivan	8	„	—	„
Kušević Aurel	5	„	50	„
Hrvoić Stjepan	12	„	—	„
Baron Ottenfels Šišman .	28	„	—	„
Broz Mavro	6	„	—	„
Pavlec Mato	5	„	50	„
Turković Venceslav . .	6	„	—	„
Türk Franjo	6	„	—	„
Čabar občina	100	for.	—	n.
Dolanski Vjekoslav . . .	6	„	—	„
Barabaš Ladislav	6	„	—	„
Roneš Josip	6	„	—	„
Maurović Mijo	2	„	—	„
Utješenović Ognjoslav . .	12	„	—	„
Drabić Vladislav	6	„	—	„
Vidali Šimun . . .	6	„	—	„
Pokorni Franjo . . .	6	„	—	„
Tomašić Josip	6	„	—	„
Špun Miroslav	6	„	—	„
Vočinčić Stjepan	6	„	—	„
Čorko Josip	6	„	—	„
Chalaupka Mavro . . .	6	„	—	„
Mudrovčić Ivan . . .	6	„	—	„
Pavletić Božo	6	„	—	„
Neuwirk Samuel . . .	20	„	—	„
Občina Stubica . . .	8	„	—	„
Občina Šlivoševec . .	20	„	—	„
Učiona bizovačka . . .	7	„	—	„
Učiona u Brodjancih . .	3	„	—	„
Učiona u Mariji gorici	10	„	—	„
Učiona ladučka	11	„	—	„
Učiona u Pušći	12	„	—	„
Čačković Josip	19	„	50	„
Baron Vranicani Ambroz	13	„	45	„
Baron Vranicani Nikola	4	„	65	„
Miholić Ivan	4	„	—	„
Kukuljević Ivan	2	„	50	„
Egersdorfer Vatroslav . .	10	„	30	„
Lukić Mijo	10	„	—	„
Vojski Lavoslav	4	„	—	„
Malančec Josip	2	„	—	„
Učiona lupoglavska . .	8	„	—	„
Mihić Gracian	5	„	50	„
Pongrac Guido	5	„	50	„
Pongrac Makso	5	„	50	„
Bletschneider Florian . .	11	„	—	„
Hatz Pavel	5	„	50	„
Štubenvoll Lavoslav . .	6	„	—	„
Dizdar Todor	6	„	—	„

Broj 44. U Zagrebu 3. Studenoga 1864. God. XII.

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč. ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošlja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Gornje i dolnje vrenje vina.

(Ostatak.)

U prvašnjem broju opisasmo glavno ili žestoko vrenje, i dokazasmo, da je dvostruko, gornje i dolnje; a dolnje da je probitačnije. Sad prelazimo k drugomu iliti tihomu vrenju, koje počimlje, kad se dovrši glavno, a slično je doviranju (*Nachgährung*) piva. Tiho vrenje je ponajviše samo produženje glavnoga vrenja, dakle se i sada raztvara zaostali jošte slador u vinovicu i paru ugljevku (*Kohlensäure*); nego buduć da ga sada već neima mnogo, zato mlado vino nekipi više onako žestoko kao šira. Osim toga se luči od vina droždje i srieš, a stvaraju se one tvari, od kojih vino dobiva svoj ugodni okus (žmah) i miris. Kako dugo traje ovo tiho vrenje mladoga vina, to visi stranom o tom, kakvo je bilo glavno vrenje, (da-li gornje ili dolnje), i koliko se je onda stvorilo vinovice; a mnogo doprinosi trajanju tihoga vrenja i množtvo zaostaloga od prije sladora, pak i druge sastavine šire (tako zvani *Extraktgehalt*), napokon i toplota ili temperatura. I tihomu vrenju najbolje dolikuje onolika toplina, koliku smo preporučili za vrijuću širu; jer čim dulje traje tiho vrenje, tim dulje će ti se držati vino, a tim će biti voljkije i ljubkije. Izkustvo potvrdjuje ovaj naputak; kao što to zasvjedočavaju i oni vinari, koji mladomu vinu dobavljaju poveće topline, da brže vre, a tim dobivaju žestoko i vatreno, staromu spodobno vino; nego nit im se dugo drži, nit im liepo miriše.

Pitanje se sada nameće: u koliko se je raztvorio slador, kad mlado vino prestane vreti? Bečki lučbar Pohl iztraživao je 80 felah mladoga vina iz raznih zemaljah 6 do 8 mjesecih poslje berbe, pa je našao, da u njih nije bilo više sladora nego najviše ¼ postotka (to će reći od prilike ¼ funte u vjedru). Ako se dakle raztvaranje sladora zove vrenje — to se može reći, da je mlado vino poslje tihoga vrenja sasvim dovrelo; van ako tko pravi suškovinu (*Ausbruch*) ili ako mu je navlaš dodao sladora. To se čini čudnovato; jer odkud onda dobromu vinu ona slast iliti slašćina, ako u vjedru neima više od ¼ funte sladora? Otuda, što se jedan diel sladora pretvorio u *glycerin*, to jest u njeku sladku tvar nalik na ulje (zato se njemački zove i *Ölsüss*). Glasoviti lučbar vina Pasteur našao je u takvom vinu do 3 postotka toga glycerina. Čim više ima sladora u širi, a čim polaganije je ova vrela, to jest čim laganije se je slador raztvarao, tim više se zameće u njem glycerina.

Sadá dolazimo k trećoj dobi vina, k muklomu vrenju (*Lagergährung*). Iz onoga, što smo gori kazali, razabire se, da tu o pravom vrenju nemože biti više govora; jer od ono ¼ postotka sladora nemože se zametnuti kakvo vrenje; a da se glycerin raztvara, to nestoji. — Nu ako i neima raztvorbe sladora, kao što kod glavnoga i tihoga vrenja: opet je muklo vrenje vrlo važno po vrsnoću vina, jer se sada stoprv raztvaraju druge sastavine vina i stvaraju se u njem one tvari, od kojih postaje ljubko i mirisno, naime raznovrstni etiri (*Aether*). I zaostalo droždje i srieš (birsa) luče se sad od vina i sležu se na dno. To biva djelovanjem vanjskoga zraka, koji probija u vino, makar kako zabio vranj (tapun), kroz šupljinice drva, a kad se kvasac zraka napije, sleže se na dno; što je tim potrebitije, jer mu više neima posla u vinu, pošto se je njegovom pomoćju slador prometnuo u vinovicu. Ova podjedno čini, da se suvišni srieš luči od vina. Sad ćemo lasno dokučiti, da uz muklo vrenje nepostaje u vinu vinovica; pak ako je starije vino opet žešće od mladoga, to biva s toga, što je puno vode iz njega izhlapilo, a tim se je vinovica kao sgusnula, zato se i moraju vina dolievati. Dapače se je uvježbalo, da vrlo staromu vinu ponestaje vinovice; zato nevalja vina predugo držati.

Sada jošte moramo kazati koju o novom vrenju mladoga vina, koje neleži u vrlo dubokoj pivnici. Odkuda ovo? — Ob zimu ima u pivnici najmanje topline; u studeni pako stisne se vino kao i svaka druga stvar. Zato se bačve napune; a kad nastane proljeće i topli vanjski zrak prodre u pivnicu, vino se u punu sudu raširi, diže, prelieva se na vranj i pušta od sebe ugljevku, koju

bijaše do sada u sebi pridržalo. Tako dakle biva na oko sve ono, što vidimo kod vrenja; al to opet nije pravo vrenje. Što ovo biva uprav onda, kad cvati vinova loza, tomu je uzrok, ne cviet, nego toplina zraka, koje treba, da može trs cvasti. Najbolje se to dokaznje tim, što vina mlada, koja su u dubokoj pivnici, kamo vanjska toplina nedopire, nevriju, makar svi vinogradi cvali.

Da skupimo u jedno što smo do sada razlagali.

1) Vino vre primjereno u prvoj i drugoj dobi uz 6 do 12 stupanjah topline, to jest dolnjim vrenjem.

2) Uz tiho vrenje raztvara se malo ne sav slador; mlada vina su dakle sasvime dovrela.

3) Slašćina vina, koje nije zasladno, niti mu je slador primiešan, postaje od glycerina, što se je u njem uz vrenje razvio.

4) Mukla vrenja neima; jer onda neima više u vinu sladora; nego se tada druge sastavine vina raztvaraju i tim nove tvari postaju, koje vinu daju okus i miris; al to se nemože zvati vrenje.

Pita se napokon: kako da se u život privede ovaj resultat znanstvenoga iztraživanja? Evo odgovora! — Grož dje, šira, preša, pivnica neka budu hladni, da nebude prevelike topline, kad šira počne vreti. Jer kao što svatko znade, vrenjem se razvija toplina, a toplinom umnožava se vrenje; ako dakle šira počne vreti u velikoj toplini, onda se u sudu mora razviti jošte veća toplina, koja se neda više omaliti. Čim polaganije šira počne vreti, tim se laglje može odvesti napolje suvišna toplina. Da se zaprieči burno vrenje na liepu vremenu, trebat će posudje, u kojem je šira, polievati hladnom vodom, ili jošte bolje, metati led na sudove. Veliko posudje se laglje unutri zgrije, a mučno se ohladi; toga radi je bolje spremati širu u manje posudje, jer se ovo nemože tako jako svrućiti. — Čim se samo primi načelo, da vino ima ozdol vreti, nać će se i sredstva, koja će ohladiti preveliku vrućinu u pivnici i udržati ondje nizku a jednaku toplotu. Ako je vanjski zrak hladniji od onoga u pivnici, što biva osobito obnoć, onda ga napusti u pivnicu, da ju promahne.

Što je pomenuti g. Mohr u svojoj knjizi malko znanstveno napisao, mi smo nastojali ovdje razumljivo po svakoga razložiti, i gdje trebaše razjasniti; jer nam se čini, da će svi umni vinari pristati uz Mohra, a to je ljetos vrlo lasna stvar, budući da je vrieme i onako tako hladno, da šira može zdola vreti, te će se dobiti stalno i miomirisno vino.

Nego pamtiti valja svejednako, da ovako treba postupati samo s običnim stolnim vinom; a druga je kod vina zasladnoga, koncentriranoga (*Dessertwein*), koje se pravi iz sušakah, i to u Tokaju evo ovako: Pokle je grož dje na trsu sasvim dozrelo i smežurilo se, da su od njega kao sušci (*Cibeben*), pobere se, zgrešta u kašu, polije najboljom širom i promieša. Na svaku funtu sušakah uzimlje se oka (polić) šire. Samo se kaže, da se za suške mora upotriebiti grož dje od plemenite fele, koje lasno negnjije i neopada. — I ovakva šira mora ozdol vreti, te bi sve pokvario, kad bi joj dopustio žestoko vreti. Nu toga se netreba baš jako bojati: onda, kad se sušci od grož dja naprave, ima obično dosta hlada, dapače ima ga i odviše. Jer onakva koncentrirana to jest presladka šira neće lasno vreti nit u znatnoj toplini. O tom znaju pripoviedati Talijani i Dalmatinci, imajući vrlo sladko grož dje, te ga moraju više putah iznieti na sunce, da im počne vreti. Do sada je sve u redu; al po sada grieše, neupravljajuć tim vrenjem, da ostane doli, nego puštaju širu, neka vre burno — a posljedica je tomu slabo trajno vino. Kod koncentrirane šire netreba se plašiti, da će šira burno vreti, dapače treba marljivo paziti, da ima ondje dosta topline, gdje onakva šira vre, naime jedno 14 stupanjah po Reaumure-u. Zato se mora baš u sobi loženoj držati, dakako uz toplomjer, koji će nas naputiti, da nepretjeramo. — Kao što se vidi, gotovljenju naravnih zasladnih vinah netreba Bog zna kolikih pripravah, nego samo znanja i točnosti.

Uzrok bolestih bilja.

Još se tuže Primorci na bolest grož dja, pak eto nove biede, da krumpir opet boluje te gnjije; osim toga dolaze crni glasi iz Francezke, da je ondje na masline udarila njekakva do sada nepoznata bolezanja, te propadaju š nje hametice.

Učenjaci iztražuju marljivo uzroke tim bolestim; jer tko želi bolestnika sjegurno izliečiti, najprije mora znati, oda šta je obolio. Glasoviti Liebig je o tom predmetu nedavno vrlo zanimivu besjedu rekao u sjednici učenoga družtva bavarskoga, iz koje vadimo i mi važnije rieči:

„Prošle godine nastavljeni su u monakovskom pokušalištu pokusi (probe), da se pronadju naravni zakoni, po kojih se bilje u zemlji hrani. To je bilo pokušano na krumpiru, koji je tako znamenit za naše gospodarstvo, pak od njekoliko godinah se je izvrgao, te hiri i boluje. Na tri polja posadjeno ga je, i to jednako množtvo na svako polje; mekota jednoga polja sastojala se je iz samoga treseta (*Torf*) bez ikakve primjese (treset postaje u močvarnih mjestih od truhla maha (mašine) i drugih močvarnih travah; treset je dakle truhlo bilje). Drugom polju dodato je ammoniačkih solih, to jest onih tvarih, koje smrde i hlape iz običnoga frižkoga gnoja; a treće polje pognojeno bje tvarmi, štono ih ima u pepelu od spaljena krumpira, naime pepeljika (*Pottasche*), vapno i fosfor.

Pod jesen je bio krumpir iz svake grede napose izkopan i vagan, pak evo pošljedka! U zemlji pognojenoj ammoniačkom solju rodio je krumpir za 20 postotakah bolje nego u čistom tresetu; a na trećem polju,

pognojenom pepelom od krumpira, rodio je krumpir tri puta više, naime 285 centih na pol jutra (rali), dakle gotovo dva puta više nego što obično u dobroj zemlji radja.

Odavde se jasno razabire, da se gospodaru valja okaniti običnoga gnoja iz štale, kad hoće da pognoji zemlju za krumpir; pa neka ju pognoji pepelom od drvah, sadrom (gypsom) i tvarmi, u kojih ima pranika (fosfora), kao što su n. p. kosti. Jer buduć da je sve ostalo jednako bilo kod svih trih gredah; to je uzrok različitoj množini krumpira, što se je š njih nabrao, samo različitost zemlje, u kojoj je rastao. U onih dvijuh gredah, koje su pomanje rodile, falilo je krumpiru očevidno njekojih tvarih, od kojih gomolje svoje stvara; tko dakle želi, da mu krumpir dobro rodi, neka se postara, da ima u zemlji dovoljno pomenutih rudah.

Akoprem je ovo vrlo važan nauk, što smo ga crpili iz toga pokusa, naučivši, kako treba za krumpir zemlju priredjivati; to još nije sve, ima tu jošte znamenitijega nauka!

Svi gomolji (*Knollen*), koji su rasli na onih dvijuh poljih, gdje nije bilo dovoljne hrane za njih, oboljeli su kasnije. Za njekoliko nedjeljah danah pocrniše im klice, i bolest se je sve dalje širila u sredinu gomolja, dokle ovaj nije sasvim sagnjio. Ovo se dogodi krumpiru, koji je narastao u mekoti od čista treseta, i u onoj, koja je bila pognojena ammoniačkom solju.

A svi ostali gomolji, koji su rasli u zemlji pognojenoj tvarmi, iz kojih je sastavljen krumpirov pepeo — svi oni gomolji ostadoše za čudo zdravi, te neima ni traga kakvoj bolesti na njih, akoprem je na svih trih poljih isto sjeme bilo posadjeno.

Odavde se jasno vidi, da su iste one stvari, koje učiniše, da je korun (krumpir) onako obilato rodio, podjedno zapriečile i njegovu bolest. Buduć da je vrieme jednako djelovalo na sva tri polja; to se dakle nemože tražiti uzrok krumpirove bolesti u vremenu, nego u zemlji. Kad u njoj ima koliko valja svih onih tvarih, kojih treba travi, da raste i napreduje; trava tim ojača tako, da može odolieti i zločestu vremenu, te zapriečiti njegove posljedice uprav onako, kao što i zdrav jak putnik pregori i najgrdje vrieme, gdjeno slabačku čovjeku i neznatan vjetrić nahudi.

Ovi pokusi razjasnjuju dakle bistro uzrok bolestih bilja, po imenu i uzrok bolesti grožđja. Ja nedvojim, da se uzrok toj bolesti, pak i bolesti svilacah (svilenih bubah) ima takodjer potražiti u zemlji; il joj je nestalo njekojih tvarih, kojimi se dotično bilje hrani, il se je mekota drugčije kako promienila.

Nigdje do sada nije pošlo za rukom zapriečiti ikojim sredstvom bolest grožđja; a gdje su prvih godinah izliečili bolestno traje od one pliesni (jer sve ove bolesti se očituju kao vrlo sitna pliesan), što su grožđje jedan put posuli sumporom (žveplom) u prah stučenim: ondje su sliedećih godinah opazili, da nije više dosta, posuti grožđje jedanput samo sumporom, već ga treba posuti tri četiri puta, da se spasi; a može se sjegurno proricati, da za koju godinu nikakvo sumporenje neće više hasniti, zato što se sumporom samo pliesan ubija, a neprieči se uzrok te pliesni.

I bolesti svilacah je glavni uzrok taj, što dudovo (murvino) lišće nije zdravo; a zdravo nije s toga, što u njem neima svih onih tvarih, koje treba svilena buba za svoju hranu. Pa koji je uzrok toj nezdravosti dudova lišća? — U Italiji stoje murve i više stotinah godinah na istome mjestu; svako ljeto se bere lišće, te ga mora stablo tri i četiri puta obnoviti; nikomu pako nepade na um potraživati, ima-li u zemlji dosta onih tvarih, od kojih murva lišće pravi, pak ako ih neima dosta, nadomjestit ih, to jest pognojiti murvu primjerenim gnojem, da može izvoditi zdravo lišće; nadoknaditi zemlji one tvari, koje je murva do sada na svoje lišće potrošila. Ako se pako svilac hrani onakvim nezdravim listom, naravna je stvar, da nemože zdrav ostati, nego jedno vrieme živari, a napokon gine, prije nego se je zapreo.

Ima tomu jedno 16 godinah, što Italija izvodi pomanje svile, pak i ta je sve to lošija; od istoga vremena i na istih mjestih boluje i grožđje; a gdje svilac prede svilu, ondje radjaju i vinogradi.

Svilac (ako nije sjeme nevaljalo) neboluje, te prede svilu, kad se hrani lišćem od murve, koja raste na mjestu, gdje do sada nije bilo nikada murve, gdje dakle zemlja nije jošte iztrošena, te nalazi dosta hrane za svoje lišće.

Strašne su posljedice ovih bolestih u Italiji. U Lombardiji, bogatoj sa svoje svile, siromaštvo je svakim ljetom veće. Imanja kod Komskoga jezera, nagizdana vilinskimi dvorovi, donosivša svomu vlastniku stotine tisućah godišnjega dohodka, mogu se sada za peti diel svoje prvašnje ciene kupiti, jer im je nestalo dohodka; a prosti puk, koji je do sada nalazio liepe zaslužbe hranjenjem bubah ili predenjem svile, spao je na prosjački štap, te natjeran gladom ostavio je domovinu, seleć u druge sretnije zemlje."

Isto valja za ostrvo Madeiru, na glasu sa svoga izvrstnoga vina. Godine 1851. rodili su ondašnji vinogradi posljednji put obilato, naime do 200.000 vjedarah, a vjedro se je prodavalo po 7 do 30 for. — Od onda je bolest tako poharala ondašnje vinograde, da je godine 1858. poskočila ciena vjedru na 160 do 200 for.; dan danas pako neima na Madeiri ni od lieka grožđja — svi su vinogradi propali, a š njimi jadan narod. — Eto vam gospodari strašna nauka: gnojite primjereno svoje zemlje, nadomjestite im, što su iz njih izvadile svakoljetne plodine, ako nećete da okusite i vi, prije ili kasnije, groznih posljedicah svoga nemara i neznanstva.

GLASONOŠA.

Službene viesti.

Hrvat. slav. gospodarsko družtvo ima u broju svoje gospode članovah mogo i takovih, koji duguju prineske svoje za 2--3, da 4 i više godinah, a isto tako ubilježeni su sa većimi svotami i mnogi predbrojitelji Gospodarskoga lista kao dužnici družtvene blagajne.

Uz ovakovo nehajstvo nemože gospodariti ni gospodarsko ovo družtvo, pak niti zadovoljavati svomu zvanju naime, da uspješno djeluje na razvitak i procvat domaćega gospodarstva.

Tim povodom bi prisiljen upravljajući odbor gospodarskoga družtva na zaključak taj, da svom strogošću izvede §. 11. družtvenih pravilah, a predbrojne i ine dugujuće svote da utjera baš i putem suda.

Javljajuć taj zaključak odborne sjednice od 24. Listop. t. g. pozivlju se ovim svi dotičnici uljudno, da namire družtvenoj blagajni čim prije dug svoj.

Upravlj. odbor hrv.-slav. gospod. družtva

U Zagrebu dne 1. Studenoga 1864.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. Berba je kod nas već dovršena; samo oni vinogradari nisu još pobrali, koji misle praviti zasladno vino. (Kako se ovo pravi, gledaj u prvom članku) Koliko smo do sada doznali, svi se tuže, da su jedva polovicu lanjskoga množtva nabrali, ili baš ni toliko. U mnogih okolicah ofurio je mraz vinograde, po imenu i u Zagorju, gdje su i kasni kukuruzi od njega postradali. — Jošte se tuže vinari, da su im vina okisela — i pomanje sladka. Mi smo vagali slast kraljevine iz vinograda zapadnog i ilovastog (koji dakle neleži najbolje), pak smo našli na klosterneuburžkom širomjeru (*Mostwage*), da ima preko 20 postotakah sladora — što je posve dosta za vrstno vino, samo neka se izvadi suvišna kiselina. Nego u pelesu bilo je samo 11 postotakah sladora, što dakako nedotječe ni za slabo vino. Ako budu dakle naši gospodari samo umno postupali, moć će i ljetos zgotoviti vrstna vina. Mi ćemo o tom još koji članak napisati. — Dok se mi tužimo na kiselinu šire, „Novicam“ slovenskim pišu iz Proseka u Istri, da ondje nisu imali 15 godinah tako sladke šire kao što je ljetos.

P. Od Svetog Ivana 30. Listop. 1864. (*Sjednica podružnice dugoselske.*) Čitajuć u Gospodarskom listu zanimiv poziv u sjednicu dugoselske podružnice, odlučih i ja tamo poći, akoprem nisam član njezin; jer sam se nadao ugodnoj gospodarskoj pouci i zabavi. A nada me neprevari. Došav dne 27. Listop. u Božjakovinu, začudih se, gledajući veliko množtvo ne samo intelligencije nego i seljakah, iz obližnjih župah (na čemu se je zahvaliti dotičnoj gospodi župnikom), tako, da doista neću pretjerati, ako rečem, da još nije bilo nijedne podružničke sjednice, na koju bi bilo toliko naroda došlo. Najprije su se kušala svakovrstna ratila, štono su ih doniela obližnja vlastela, pak i križevačko gospodarsko učilište. Al su bogme dovezli i seljaci svoje plugove, da pokažu njihovu valjanost. Vi ćete dobiti u zapisniku obširno izviešće o tom kušanju, a ja ću ovdje samo natuknuti, da je najbolje orao Zugmajerov i Howardov plug. Izmedju ostalih ratilah najviše se je dopao seljakom ježak (*Stachelwalze*). Pokle im je g. ravnatelj Lambl njegovu porabu i korist razložio, reče njeki seljak: ako je to istina, da taj ježak valja bogme 100 težakah. Praktičnost toga ratila nije se mogla činom dokazati, jer nije bilo grudah. — Sijači paukovačkoj (u redove pšenicu sijućoj) prigovarahu, da dosta nezagrće: al su bili prigovarači upućeni u Paukovac, da gledaju, kako krasno onakva pšenica raste, da joj treba para potražiti u svoj okolici — što potvrdiše mnogi nazočni. — Svakako će ova sjednica neizmjerno dobrotvorno djelovati na dotičnike, i mi samo želimo, da bi se u dugoselsku podružnicu ugledale njezine drugarice, najpače križevačka, koja na veliko čudo naše kao spava, a nadasmo se, da će prednjačiti ostalim.

Poslje ovoga kušanja u poliu, koje je više satih trajalo, nastavi se sjednica u sobi; a na ručak budu pozvana gospoda članovi k presv. g. predsjedniku grofu Draškoviću, koji ih baš grofovski počasti. — Tako postade za nas na selu, koji boravimo danke jednolično, sjednica dugoselske podružnice kao važan dogadjaj. koji će nam dušu za dugo hraniti.

— *M. D.* Iz Karlovca (*Govedja kuga.*) Od 15. do 23. Listop. oboljela su na novo u selu Zamršju, u jurve okuženoj bivšoj staji, dva komada rogate marhe; povjerenstvo dalo je ne samo ove dvie bolestne, nego i preostavša četiri ubiti, i tako je pošast odmah u svom nastupku ugušena, te sada u svoj okolici grada Karlovca marha ne boluje.

Ovih danah skapala su u selu Koritinji 4 komada marhe, nu ne od kuge, nego od bedrenice (*Milzbrand*), a jedna telica je poginula, što nije mogla vodu pustiti, pa hitre pomoći nije bilo. Opozvati se mora ona viest u ovom listu od 20. Listop., da je gospodar oboljevše marhe u selu Luki kupio volove na karlovačkom sajmu; istina, on je blago kupio od graničara, nu ne na sajmu, nego bje stranputice dovedeno iz Krapine.

Od epidemičkoj groznici oboljelo je na novo od 2. do 24. Listopada u 42 sela kotarah banijanskoga, jastrebarskoga i ozaljskoga 186 ljudih; u isto vrieme ozdravila su 202; umro nije nitko, ostaje još bolestnih 348.

Gospodarske viesti.

— Krumpir gnjije! Ovako se tuže gospodari s mnogih stranah. Najprostije sredstvo od te biede je pametno postupanje. Spremi korun svoj na najsuhije mjesto svoje kuće, kamo mraz nedopire, prostri na tle slamu, a hrpe od koruna zastri takodjer slamom i pazi, da nebudu prevelike te hrpe. Slama će piti vlagu iz krumpira, pa kad se je napije, zamieni ju drugom suhom slamom; a onu prvašnju možeš pod marvu posteljati. Ovako ćeš od krumpira spasiti, što se spasiti može; a ono, što je nagnjilo, razkačkaj u kašu, a dodaj njoj isto toliko konjskoga gnoja i isto toliko zemlje. Ovu smjesu izmiešaj dobro kopajuć ju motikom, a napokon polij ju gnojnicom, da se spari i počne vreti. Za nedjelju danah razkopaj opet hrpu i polij gnojnicom, postupak taj opetuj još dva tri puta. Tako će se ta smjesa pretvoriti u izvrstan gnoj, osobito za povrće. Vlastelin Greichen tvrdi, da je kod njega ovakov gnoj bolje djelovao od samoga guana. Vapna i pepela, što je oboje drugčije izvrstno gnojivo, nemoj dodati ovomu gnoju, jer nebi mogao kako valja vreti.

Svaštice.

— (Potrošak jajah u Londonu.) U glavnom gradu Englezke troši se svaki dan do 4 miliuna jajah; te London plaća samo za jaja svake godine 55 miliunah forintih.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek.**

Broj 45. **U Zagrebu** **10. Studenoga 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč. ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Vrenje u otvorenoj i zatvoreuoj posudi.

Svatko znade, da vino i rakija, kad za dugo stoji u otvorenoj posudi, izgubi svoju jakost, i najposlje se ukiseli, skisne. Zato čuvamo jedno i drugo u zatvorenoj posudi, da nedopre do njega vanjski zrak, po imenu onaj diel vanjskoga zraka, štono se zove kiselik. Kad se vino stvara, netreba mu vanjskoga zraka; jer ono postaje tim, što je od sluzi *(Schleim)* u širi postao kiseo kvasac, koji raztvara slador na dvoje, na vinovicu i na onu zagušljivu paru, zvanu ugljevku (*Kohlensäure*). Ako ima poviše topline, a vanjski zrak može do šire, pak vinovica (*Weingeist)* se pretvara u kvasinu (sirće). O tom se možemo najbolje uvjeriti, kad okusimo kapu od šire, po imenu od crne, na kojoj se za kratko vrieme kvasina zameće, kada zrak pripuštamo. Upravo zato treba kod crnoga vina dižuće se u vis grozdje potapati, da nemože zrak, to jest kiselik, do njega. Ovo je dovoljan razlog, da pastimo vino vreti u zatvorenoj posudi, gdje nemože zrak do njega.

Da ti vino dobije liep miris, treba da se u njem njekoje tvari raztvore, to jest da puste od sebe ponješto kiselika, kojega privlače druge sastavine vina, te odlazi na polje kao ugljevka. A od onih tvarih, koje su pustile malo kiselika, postaje onda vinov *bouquet.* Nego da to bude, nesmieš pripustiti vanjskoga zraka, jer bi onda njegov kiselik taj posao obavio, a mirisne tvari nebi se zametnule. Sve se ovo potvrdjuje i činom: najplemenitija i najmirisnija vina izvode se u zatvorenoj posudi; tako se dakle teorija s praksom, nauk s izkustvom sasvime slaže. Prigovorit će tko: „da nije moguće zatvoriti sasvime posudu, u kojoj vino vre, jer bi se razprsnula.“ — Nit je netreba sasvim začepiti; jer se samo to zahtieva, da nemože vanjski zrak pristupiti. A dok šira jako vre, postići ćeš to, kad metneš na vranj vinov listak, a naspeš na njega malko pieska, da lasno neodleti. Medju vinom i zrakom ima onda uviek puno ugljevke, koja se u vis penje i nepripušta kiselika k vinu, pak opet može izlaziti izpod lista na polje. Kasnije, kad prestane jako vrenje, zapriečit ćeš pristup zraku, kad prirediš spravu, koja dopušta ugljevci izlaziti, a brani kiseliku ulaziti. To ćeš postići; kad utakneš u čep od vranja ovako savitu staklenu ciev. ┌─┐ Onaj dulji kraj provuci kroz provrtan čep u sud, a kraći kraj utakni u kakvu staklenu posudu napunjenu vode. Ugljevka izlazeća iz suda ide preko staklene cievi u vodu, a iz nje izlazi kao mjehurčić; no kiselik nemože u sud radi vode. Ima za taj posao i posebnih spravah, nazvanih vreljače (*Gährröhre),* koje takodjer valjaju. Staklena ciev mora imati od prilike $^1/_3$ palca šupljine; ovakvu ciev možeš naručiti kod svakoga staklara. Nego pazi, da ti se ciev nezačepi, n. p. jagodicom od grozdja ; jer bi onda sud puknuo. Da to zapriečiš, najbolje ćeš uraditi, kad zatvoriš vranj čepom od plute (*Pantoffelholz*), u koji si pomenutu ciev utaknuo; kad bi se ova i zabušila, ugljevka neće razpučiti suda, nego će pluten čep u vis skočiti.

Ovakvim zatvorom postići ćeš dvoje, prvo, da ti vino necikne; a drugo, da se u njem nezametne budja, pliesan i druge bolesti, s kojih se vino raztvara i kvari. Ove bolesti imaju dva uzroka: ostanke kvasca, što ih ima u mladu vinu, i običnì zrak. Ostanci kvasca gnjiju i kvare se, kad se na njih budja i pliesan zametne, pak onda okužuju i vino. Dvoje se dakle hoće u mladoga vina: da se sav kvasac obori na dno, a zrak da se nepušta u vino. Al uprav to je mučna stvar; jer kvasac pliva dotle u vinu, dok se nenapije kiselika; onda se slegne na tlo, te ga zovemo droždje. Kada dakle sasvim zapriečimo, da kiselik vanjskoga zraka nemože do vina — onda ovo treba 7 do 8 godinah, dok nedozri, to jest, dokle kroz šupljinice drva neunidje u bačvu toliko kiselika, da se kvasac sasvim okiseli i na dno legne. Pripuštanjem malo kiselika pospješujemo dakle zreloću vina i priečimo njegove bolesti.

Ovo je uzrok, što su njekoji učenjaci preporučali dolnje vrenje u otvorenoj posudi, gdje kvasac brzo na dno legne, kao što to vidimo u piva, koje je u otvorenom sudu doli vrelo, pa se vrlo dugo drži. Al u vina je druga; pivu netreba mirisa, a vino bez njega gubi

cienu; kao što smo pako gori kazali, miris se u vinu samo onda stvara, kad kiselik neima pristupa. U vinu treba dakle razlikovati dvie dobe: stvaranje mirisa i obaranje kvasca na dno. Dok vino vre, treba zapriečiti pristup vanjskomu zraku, da se mogu u njem stvoriti mirisne tvari; a kad prestane vreti, valja nam pripustiti malo zraka, da se kvasac plivajući po vinu napije njegova kiselika, pa da se onda slegne na dno. Nego eto nove biede!

Naš obični zrak pun je svakojaka sjemenja, tako sitna, da se prostim okom nemože razabrati. Jer kao što već više putah kazasmo, predsuda je, što se obično misli, da pliesan postaje sama od sebe. Ništa se samo od sebe neradja, sve ima svoje sjeme. To se najbolje vidi otuda, što se u očišćenu zraka nezameće pliesan. Al kako ćemo zrak očistiti i ono sitno sjemenje iz njega ociediti? Tomu ima vrlo jednostavno sredstvo — p a m u k. Već smo više putah napomenuli, da kao što ugljen pije svaki smrad iz zraka; onako privlači na se pamuk svako nevidivo sjeme od pliesni i drugih onakvih tvarih, kao i od nevidah (*Infusorien*), to jest od onih najmanjih životinjah, kojih prostim okom nevidimo. Zrak propušten kroz pamuk sasvim je čist od ove biede. Kad vino nije dobro začepljeno, te dopre ono sitno sjemenje unutra, najprije se na vinu uhvati tanka biela kožica, budja zvana, koja bude sve deblja. Ova kožica sastoji se iz sitnih gljivicah, koje se zameću na ostancih kvasca, što ga ima u vinu, pak se hrane i ostankom sladora. Gdje dakle ima na vinu budje i pliesni, to je znak, da ondje ima i kvasca; bez njega nebi se zametnula budja, neimajuć potrebite hrane. Sada ćemo dokučiti, zašto se na sladku, mladu vinu prije hvata budja, nego na kiselu, staru, žestoku vinu.

Osim kvasca hoće se budji i pliesni još i kiselika (kao svakoj živoj stvari); bez kiselika neima toga sitnoga bilja u vinu; zato je neima ni onda, dok mlado vino vre, te se ugljevka iz njega razvija i na njem pliva, priečeć kiseliku pristup. A čim prestane vreti, umah ćeš zamietiti budju, ako nisi kiseliku zapriečio ulaz u bačvu. Ponješto ga pako treba vinu, da obori kvasac na dno, kao što smo već gori razložili. Dakle da pustiš u vino malo čista kiselika, utakni u onaj pluten čep, o kojem smo malo prije govorili, upravu staklenu ciev, zamaži ju naokolo, da nemože zrak pokraj nje u bačvu probijati, a popuni šupljinu cievi prostim pamukom (*Watte*). Kroz onaj pamuk dopirat će u vino malko o č i š ć e n a kiselika, s kojega se neće zametnuti budja. Mi i onako nismo u stanju zapriečiti sasvime vanjski zrak, da nedopre do vina; jer voda, što je ima u vinu, hlapi svejednako kroz šupljinice drva, a u prazan prostor, što tim postaje, navaljuje vanjski u bačvu zrak kroz iste šupljinice, pak i medju osušenimi, gornjimi dugami, a š njim se uvlače unutra i sjemenke od pliesni. Buduć dakle nemožemo nikako kiseliku sasvim zapriečiti put u vino, a ono neima druge, već ga upustit unutar onoliko, koliko baš mora biti, i to otriebljena od sjemenja pliesni. Ovo se postiže staklenom cievju, kroz koju može zrak lašnje unići, nego kroz pukotinje, režke i šupljinice bačve, pak je opet čist. Da se drugi prolaz sasvim zapriečí vanjskomu zraku, svjetuje Mohr (iz kojega ovo izvadismo) vinare, da namažu gornje duge gustim lakom od asfalta.

Što smo ovdje natukli o uzroku b o l e s t i h v i n a, razložit ćemo sada malo obširnije; jer je to stvar po vinare vrlo znamenita. Glasoviti francezki lučbar Pasteur iztraživao je za dugo bolestna vina, pa je našao, da su bolestim uzrok biljke, koje se obično samo većalom (mikroskopom) mogu razabrati, tako su malene. Sjeme njihovo dolazi iz vana u vino, pa se onda zalegne i neizmjerno razplodi; a čim ga više ima, tim više napreduje i bolest.

U svih vinih, koja su se s k i s l a, našao je osobitu gljivicu, nazvanu *Mycoderma aceti*; ona se sastoji iz vrlo sitnih članakah kao čislo naredjanih i pretvara vino u kvasinu. Kad se ova bolest odviše razvrieži i vino očevidno cikne, onda joj više neima lieka; najbolje ćeš proći, ako od takvoga vina napraviš kvasinu.

Ako se pako bolest istom počimlje, možeš ju zavarčiti, ako vinu dodaš p r i m j e r e n o množtvo jedke pepeljike (*Ätzkali*) otopljene u vodi. Koliko je treba vinu dodati, mora se točno izračunati. Pepeljika će onu kvasinsku kiselinu popiti i na dno leći.

Ako vino nije jošte kiselo, nego se samo zamjećuje u njem taj Mycoderma aceti, dosta je, ako ga pretočiš u drugi čist sud; samo pazi, da s vinom nepretočiš i pliesan, koja uviek na vrhu vina pliva.

U gorku vinu našao je Pasteur osobite vrsti pliesan, poput dugaljastih, razgranjenih, savitih končićah. Odkuda dolazi ova gorčina kod vinah inače valjanih, nije se do sada pronašlo, zato se niti nezna liek toj bolesti.

U pomućenu vinu ima opet druga pliesan, nalik vrlo tananim končićem, koji po vinu plivaju i mute ga. Čim se ova pliesan u vinu zamieti, treba ga pretočiti. Uz pretakanje napit će se pliesan kiselika i za koji dan leći će na dno.

Vino gusto, koje se tegli, sadržava osobitu pliesan, sastojeću iz vrlo sitnih krugljicah, nanizanih kao čislo.

Evo kako Pasteur završuje ovo svoje iztraživanje: Vino postaje iz šire djelovanjem kvasca, to jest sitnih gljivicah, kvasovac (*Gährpilz*) zvanih; a svaka promjena vina dolazi opet od onakvih gljivicah druge vrsti. Drugih bolestih neima u vinu osim gori opisanih. A da se ove zaprieče, treba ukloniti iz vina ostanke kvasca, kojimi se onakva pliesan hrani, i zapriečiti, da u vino nedopre sjeme od ovakvih pliesnih, što se postiže ciedjenjem običnoga zraka, kao što smo ga gori opisali. Kvasac pako ukloniti ćeš iz vina dolnjim vrenjem i pripuštanjem malko kiselika, koji ga obara na dno, te se onda pretakanjem vina ukloni iz njega.

Poviest krumpira.

Domovina je krumpiru južna Amerika, po imenu ondašnje visoke planine Kordileras zvane, gdje u visini od 12000 stopah povrh mora raste. Španjolci, došavši onamo na izmaku petnaestoga stoljeća, da traže zlato, stigoše i na visočinu, gdjeno leži jezero Titikaka, pa zamietiše, da ondašnji stanovnici s velikom pomnjom hrane njeku travu, nazvanu papa. Ova trava radja gomolje (*Knollen*), koje narod, kako onda, tako i sada jošte, suši na suncu, pak ih onda satre, a brašno čuva i peče kruh od njega; Peruanci zovu to brašno huna.

Petar Martyr, prvi životopisac Kristofa Kolumba, prvi piše i o krumpiru, pripoviedajuć u svom pismu od god. 1493., upravljenom na nadbiskupa granadskoga, da se Amerikanci hrane kruhom, što ga prave od njekakvoga korienja, koje agies zovu.

Priča se, da je njeki trgovac roblja Havkins prvi donio ovu travu u svoju domovinu Irsku, i u obće u Evropu, gdje je dan danas po svih zemljah razprostranjena. To se dogodi godine 1565.: dakle sada ima upravo tri sta godinah, što je ovo važno bilje u Evropu došeno. Nego prošlo je više od dvjesta godinah, dok se je krumpir posvuda raširio. Jer badava ga je Havkins svojim zemljakom nudjao i preporučivao — nitko ga nehtjede saditi. Walter Raleigh, ljubimac englezke kraljice Jelisave, donese opet godine 1584. krumpira iz Amerike i posadi ga u svom vrtu. Obično se pako piše u zaslugu englezkomu admiralu Franji Drake-u, da je god. 1586. prvi krumpir donio u Evropu i poklonio njekoliko gomoljah i englezkomu biljaru Gerardu, koji ga u svom vrtu posadi i nadjenu mu ime *Batata virginiana*, zato što radja gomolje kao i drugo bilje, nazvano *Convolvulus Batatas*. Otuda dolazi talijansko ime *patate*; a drugčije ga zovu Talijani *tarufoli*, *tartusi*, *turtufali*, zato što je krumpir nalik gomoljikam, koje se talijanski zovu tartufoli, odkuda je postalo njemačko *Trüffeln*. Od talijanskoga tarufoli postala je njemačka rieč *Kartoffeln*. Naša rieč krumpir dolazi od njemačkoga *Grundbirn*, jer su ga onako izprva zvali a i sada gdješto zovu, akoprem je to pravo ime čičoke. Slovenci ga zovu korun, koje ime smo i mi prihvatili; Česi brambor, zemak, Poljaci i Rusi kartofle.

Izprva su od koruna pravili samo slastičari svakojake poslastice, te je bio korun onda vrlo skup; okolo god. 1600. stajala je funta koruna u Englezkoj 1 forintu — što je sve dokaz, kako je bio onda slabo razprostranjen. Ovo je pošlo za rukom stoprv godine 1663., kad je u Irsku glad udario, te su mu nastojali doskočiti sadjenjem koruna. Od onda se je krumpir, rek bi, srastao s irskom povjestnicom; Irac bez njega nemože živjeti. Kad krumpir izda, eto glada! Množtvo koruna — to mu je ono blago, za kojim danju teži, a obnoć sanja. Slabo se čim drugim hrani; dà, srećan je, kad ga može barem malko posoliti.

God. 1616. došao je korun u Francezku, i to kao velika znamenitost, na kraljev stol; al uza sto godinah izgubio je krumpir svu cienu; ljudi su ga se stidili jesti, samo su krmke njim hranili, te se je napokon sasvim zapustio.

Nego god. 1773. izišao je opet na glas, i bio je odlikovan kao nigdje drugdje. Ove godine zavlada glad Francezkom, te je francezko učeno družtvo obećalo nagradu onomu, koji nadje kakav nadomjestak (surrogat) žitu, koje bješe one godine sasvim izdalo. Ljekar (apotekar) Parmentier predloži za to korun, kojega vriednost bijaše poznao, sadeć ga na svom vrtu. Ondašnji francezki kralj Louis XVI. odredi Parmentieru 50 jutarah neplodne zemlje, neka na njoj korun sadi. Korun se liepo primi i stade cvasti. Prvi cvietak donese Parmentier kralju, koji njim nakiti svoju haljinu; a kraljica, nesretna Marija Autoinette (kasnije pogubljena i sa svojim mužem), dade splesti vienac od korunova cvieta i nakiti njim glavu idući na ples (bal). Videć ovo vojvodinje i kneginje, navališe na Parmentiera, da za liepe rieči ili za novce dobiju od njega onakov vienac, tako da ovaj nije smogao dosta cvieta za nakit parižke gospode. Pored svega toga korun se je u Francezkoj stoprv godinah 1793. i 1817. posvuda razprostranio, jer ovih se je godinah opet strašan glad pojavio.

Glasoviti biljar Clusius sadio je u Beču prvi korun i to god. 1581.: a u Berlin je došlo ovo bilje stoprv godine 1650., i prošlo je sto godinah, dok se je posvuda po Njemačkoj razprostranilo, najpače gladnih godinah poslje triestljetnoga i sedmoljetnoga rata. Najviše je oko toga nastojao pruski kralj Friderik II., on bijaše god. 1763. naložio sležkomu saboru, neka dade po vojnicih prigledati, sade-li seljaci krumpir.

Ovo njegovo nastojanje spasi mnogim ljudem život; jer kad se je god. 1773. strašan glad pojavio, poginu od njega 100.000 ljudih i to u onoj strani Sležke, gdje se korun nije sadio; samo gdje su ga bili sadili, prehrani se narod. U ono vrieme bje u Českoj skapalo od gladi do 180.000 ljudih, a 20.000 preseli se u Sležku gdje je bilo krumpira. Kako je izprva mučno bilo navesti narod, da sadi ovo koristno povrće, pokazuje ovaj dogodjaj. Pomenuti pruski kralj dade razdieliti koruna medju seljake, neka ga sade. Što učiniše ovi? U njekom selu, budući prisiljeni saditi ga, izkopaše jamu, i bacise sav dobiveni krumpir u nju, da je od njega čitavo grmlje naraslo. Ovako ima svaka njemačka zemlja svoju poviest o krumpiru.

U Italiji počeli su krumpir saditi stoprv na izmaku prošloga stoljeća, po imenu u Napulju god. 1770., kad je uslied nerodice velik glad udario u narod, a jošte više god. 1817., kad se je opet glad pojavio. Nego u Italiji ima i dan danas po malo koruna, buduć da pod blagim njegovim nebom plemenitije bilje obično dobro uspieva.

K nam je krumpir stoprv u početku ovoga stoljeća došao; vriedno bi bilo zabilježiti, kada i tko ga je k nam donio, a valjda tomu ima pametara, koji bi to znao poviedati. Jošte je kasnije korun u Rusiju uveden, gdje su god. 1844. nagradjivali one, koji su ga sadili. U Crnugoru, gdje ga zovu krtola (od rieči *Kartoffel*), uveden je takodjer tek nedavno; čini mi se po predposljednjem vladici. A god. 1836. donešen bje prvi put u Grčku s kraljem Otom; i kad je njegova žena i kraljica god. 1836. ulazila u Atinu, podnešen joj je vienac od krumpirova cvieta, kao osobita znamenitost; Grci mišljahu, da njihova kraljica takodjer nepoznaje koruna

Može se kazati, da je dan danas korun po cielom svietu razprostranjen, ima ga bo ne samo po svoj Ameriki i Europi, nego i po Afriki i Aziji — sve do ledene Kamčatke, te je na mnogih mjestih žita iztisnuo, što nevalja. Do sada ima 340 felah koruna.

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. (*Vojnica na šume*). Svaki vlak donosi sad u Zagreb čete Slovenacah, naoružanih pilami i sjekirami, da rat ratuju na naše šume. To je potaklo i malu skupštinu zagrebačke županije, te je odlučila pozvati sve kotarske sudce, neka paze, da se kod siečenja šumah drži zakon šumarski. Bilo bi u dobri čas, da i ostale županije isto urade.

— (Odlikovanje.) Ovdašnjim novinam javljaju iz Križevca: U oči imendana g. ravnatelja Drag. Lambla, odpjeva mu vrlo krasno ovdašnja gospod.-šumarska mladež pod prozori njekoliko naših hrvatskih najznamenitijih pjesamah. To je očit dokaz, kako naši mladi gospodari i šumari ljube i štuju svoga ravnatelja; neka to dakle bude oprovrgnuće onim, koji su lani na sva usta trubili, da ravnatelj križevačkoga gospod. učilišta nije stekao nikakve ljubavi kod svoje mladeži.

— (Željeznica Zemun-Rieka.) Ozbiljne pripreme bivaju, da se sagradi ova po našu domovinu u svakom pogledu važna željeznica. Uprav ovih danah sakupilo se je na Rieci povjerenstvo, sastojeće iz zastupnikah austrijske i hrvatske vlade i družtva, koje namjerava tu željeznicu graditi, te će se njegov predlog potanko pretresati, a pravac, kojim ima ta željeznica ići, od Rieke do Zemuna pregledati. U isto vrieme traži ugarsko „alföldsko" (dolnjozemsko) družtvo dozvolju, da može graditi istu željeznicu malo drugim smjerom (naime preko Zagreba). Bog dao urodila im radnja!

— (Predplatna i izvozna vjeresiona.) Ovih danah podnesoše dva hrvatska velikaša molbenicu kr. namjestničkomu vieću, da im dozvoli ustrojiti predplatnu i izvoznu vjeresionu (*Vorschuss- und Exportbank*), to jest zavod, koji će gospodarom uzaimati novce na njihove plodine (*Producte*,) kad neimaju kupca; a podjedno će i kupovati ove plodine i voziti ih u inostranstvo. Upravo čujemo, da je molba za predtečnu dozvolju već riešena, i to povoljno.

R. Iz Prigorja pod Okićem 3 Stud. Iz izviešća voćanskoga razabrah želju sl. uredničtva, da mu se iz pojedinih vinskih okolicah izviešća pošiljaju o ljetošnjem vinskom prirodu.

O cielom Prigorju nemogu za stalno javiti, nu o Plešivici, koja je u cieloj Hrvatskoj možda najbogatija župa vinom, mogu vas podobro izviestiti. Župa ova na glasu je radi svoje naravne ljepote i velikoga priroda vinskoga; u obće može se kazati, da u ovoj župi naraste svake godine 100,000 — 120,000 akovah vina. I ove godine je sretna bila, kopač je dao 3—4 vedra. — Nabralo se je u gornjoj strani više od lanjske godine, u dolnjoj prama Jaski nješto manje. Ljudi su počeli većom stranom brati 17. Listop., pojedini seljaci jošte sada beru. — Vino će biti srednje dobrote. Cienu vam sada nemogu javiti, jer ljudi, koji nisu sasvim siromašni, neće niti u velikom da prodaju, već čekaju proljeće. — Jedno valja da još spomenem, da u plešivičkoj župi imadu ljudi od 7 drugih župah svoje vinograde. Da toga nespomenem, mogli bi pomisliti, da kod mojih župljanah teku onako u proljeće novci, kao što mošt u jesen.

— *M. D.* Iz Karlovca (*Govedja kuga.*) Izza kako je dne 19. Listopada o. g. u jednoj okuženoj staji marha sastojeća iz 6 glavah stranom bolestnih, stranom sumnjivih poubijana i tako pošast u svom nastupku zagušena bila, pojavila se je ista dne 29. i. m. u istom selu — bez sumnje kroz doticaj ljudih — u jednoj staji, sastojećoj se iz 6 glavah, i to 3 bolestnih, a 3 na oko zdravih kravah i telicah; po izaslanom povjerenstvu bjehu svi komadi procienjeni i ubiti, do danas — 7. Studenoga — nije se više bolest pojavila.

Ob epidemičkoj groznici oboljelo je od 25. do 31. Listopada u 15 selih kotarah banijanskoga, ozaljskoga i jastrebarskoga županije zagrebačke 154 osobe; u isto vrieme ozdravilo je 210; umro nije nitko, dne 31. Listopada 1864. ostalo je jošte 297 bolestnih.

Gospodarske viesti.

— (Korist sijanja u redove.) U prvašnjem broju smo kazivali, da u Paukovcu i pšenicu siju u redove, i to osobitim sijalom (kakvih je bilo i na našoj izložbi), a s dobrim uspjehom. Da se vidi razlika ljetine, kad se sije omaške a kad u redove, priobćujemo izkustvo sležkoga vlastelina Schmidta, koji je na jednom polju sijao omaške, a na drugom u redove 8 palacah razdaleke. Na prvom polju dobio je više snoplja, naime $3^3/_4$ krstine, a na drugom samo 3; te se je na oko činilo, da je pšenica omaške (t. j. rukom) sijana bolje rodila; al kad je stao sve potanko vagati, okrenule su se kocke. Slame je nabrao s redovah za 4 cente manje; al zrnja za 2 cente. A pljeve za 14 funtih više; uz to je zrno bilo puno ljepše, te je vagan pšenice s redovah teži bio za $2^1/_2$ funte. Odbiv vriednost slame od vriednosti zrna i pljeve, a privaliv cienu prištedjenoga sjemena, kad se sije u redove: pronadje, da je ovim postupkom imao preko 9 for. čista dobitka.

Kućanstvo.

— (Kiseo oslač iliti vinkot.) Tko je ljetos kuhao vinkot, a kiseo mu je, može se te kiseline evo ovako oprostiti; Stavi tvoj oslač jošte jadanput na vatru, a kad uzavre, nalij u njega malo po malo, miešajuć neprestano, od prilike 1—2 lota čipavke (*Salmiakgeist*) na svaki sajtlik vinkota: čipavka će za kratko izhlapiti bez traga, nu sobom će povući i kiselinu. Čipavka se prodaje u dućanu; u Zagrebu stoji 1 lot 2 novčića. Ovako se može oprostiti kiseline i svako zakuhano voće.

Svaštice.

— (Strašna oluja.) U Kalkuti, velikom azijskom gradu u Indiji, biesnila je 15. Listop. tako strašna bura, da su morski valovi sav grad poplavili, te je preko 100 brodovah propalo i do 12.000 ljudih poginulo.

Odgovori uredničtva.

G. M. H. u Bog. Sve te vrsti su plemenite; težko je pako svjetovati posebnu vrst, kad čovjek nepoznaje potanko okolnosti. Pokušajte graševinu, od koje se pravi glasoviti Johannisberger. Nego graševina daje samo onda sama od sebe izvrstno vino, kada sasvim dozri; a inače joj treba priskočiti u pomoć onako, kao što je napućivao Gosp. list, ako nećemo imati kiselice. Kao uman gospodar nećete se lecati toga naputka. Mi htismo dakle narućiti graševinu; nego u pokušalištu je neima više, jer je sva razpačana. Javite dakle, želite-li koju drugu vrst, ili ćete graševinu naručiti od drugud, n. p. od gospodarskoga družtva u Gradcu, gdje 100 komadah graševine stoji 2 for. 50 novč. — Ostalo ćemo priobćiti u budućem listu.

G. M. B. u Varaždinu. Nije nam prosto priobćivati oglase; jer Gospodarski list neima bilje govine.

G. A. S. u Trstu. Ovakva izviešća spadaju u oglasnik političkih novinah. Kako da preporučimo liek od svakojakih bolestih, a neznamo napose, koje? U *panacee* pako nevjerujemo.

G. J. V. u Žitomiru. Obratite se na istom otvorenu Obću poslovnicu J. Augustina u Zagrebu; mi nedospievamo na onakve poslove.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

Broj 46. **U Zagrebu** **17. Studenoga 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč. ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Popravljanje mekote.

Obični poljski poslovi su svršeni. Ljetina je spremljena; ozimica posijana. Znamo, da dobar gospodar nalazi još i sada dosta posla; nu opet ima više nego dosele vremena za razmišljanje, ne samo o tom, što će sutra raditi, nego u obće o svom gospodarstvu, kako bi ga imao podići, kako bi mogao svoju ljetinu pomnožati. Tomu se pako hoće ponajprije plodno polje. Svaki gospodar znade, da polje postaje plodno gnojenjem. Al gnoj nije jedino sredstvo, kojim se ova rodovitost postiže. Jer i to je doista svaki gospodar opazio, da isti gnoj nedjeluje jednako u svakoj zemlji. U lošoj mekoti jedva traje dvie godine moć gnoja. Osim toga potrebuje slabo tlo puno više gnoja, a opet neradja tako obilato, kao zemlja od naravi dobra. Ako dakle želimo prištediti gnoja, kojega i onako imamo premalo; a pored toga umnožiti rodinu svojih zemaljah: treba nam još i drugčije, i to za dugo, popraviti svoje polje.

Je-li to moguće? Doista jeste. Nego da to uzmognemo, moramo poznavati svojstva dobre mekote. Glavno je njezino preimućtvo, da lasno pije vlagu i zrak, da ga za dugo drži, a posijanomu bilju malo po malo da odpušta potrebitu hranu. Tako n. p. zemlja pješčana pije vrlo pohlepno vodu, al ju i brzo pušta; ilovača pako prima vrlo polako vodu, nego ju za dugo drži. Vrstna mekota ima dakle u pravoj mjeri i pieska, da vodu pije, i ilovače, da ju drži. Ove prave mjere neima pako već od naravi u svakome tlu, te ju onda mora gospodar prema potrebi udesiti, a to se postiže miešanjem mekote s drugom zemljom.

U državah, koje su u gospodarstvu najviše napredovale, kao što je Belgija, Englezka i njekoje pokrajine Francezke, poznaju vrlo dobro važnost takvoga miešanja i priznaju na sva usta, da se velikom stranom tomu postupku imaju zahvaliti, što im ratarstvo tako liepo napreduje, te su imućni i srećni. U sjevernoj županiji francezkoj troše svake godine jedno pol miliuna for. na miešanje mekote; a nisu do sada požalili toga troška i truda, jer su ovakvim popravljanjem svoga tla do toga dotjerali, da im je zemlja, odprije loša, sada neizmjerno i stalno rodovita. — Nismo do sada čuli, da bi bio kod nas koji gospodar ovakvim načinom gospodarstvo svoje podigao.

I u piesku i u ilovači ima hrane za bilje; nego kao što smo već gori napomenuli, ovo jedino svojstvo mekote nije dovoljno za rodovitost: već polju treba obijuh ovih stvarih još i zato, da mekota postane, koliko treba, prhka i rahla, da pije i drži vodu i zrak, jednom riečju, da dobije sva svojstva, koja pomažu bilje, da bolje raste i napreduje.

Prije nego počneš mekotu svoju miešati, moraš potanko proučiti njezina svojstva, osobito pako njezine mahne (falinge). A da to možeš, treba ti znati, iz kakvih je tvarih mekota sastavljena, i koliko ima svake sastavine. Kako se to može doznati, razložili smo potanko lani na strani 171. Gospodarskoga lista, govoreć o plâkanju tla.

Pokle smo raztvorili našu mekotu, treba isto tako proučiti svojstva, mahne i sastavine one zemlje, kojom želimo naše tlo popraviti.

Da ukloniš kakvu mahnu iz tvoje mekote, moraš joj primiesiti zemlje, koja ima baš protivno svojstvo. Ako n. p. tvoja zemlja odviše brzo propušta vodu, primiesi joj ilovače, koja će zadržati vlagu; a pieskom ćeš opet popraviti žilavu ilovaču. Odavde se razabire, da tu neima stalna kakva pravila, nego svaki gospodar mora se u tom pogledu prilagoditi svomu polju.

Svaka rodna pješčanica izmiešana je pieskom i ilovačom ili glinom (*Thon*). Piesak pije slabo soli i drugu hranu bilja, s toga se otopljene čestice gnoja brže i dublje razlaze po zemlji; al ih piesak i laglje pušta od sebe nego ilovača. Čvrstu žilavu ilovaču možeš dakle popraviti, kad ju izmiešaš pieskom; a kad pješčanici dodaš ilovače, tim ćeš postići, da hrana, koju si s gnojem u zemlju donio, neće dalje, otići nit izhlapiti, nego će ostati u mekoti.

Pješčanica pušta bilje više hrane, zato daje i razmjerno

već ljetinu od ilovače; na posljedicu je tomu, da se pješčanica brže iztroši; njezina rodovitost netraje dugo i može se samo čestim i obilatim gnojenjem uzdržati.

Isti uzroci, koji djeluju u oslabljenoj ilovastoj mekoti, te joj povraćaju od česti izgubljenu rodovitost, kad ju valjano pooreš — isti uzroci djeluju i na pješčanoj oranici, al nedonose iste koristi; jer u pješčanici slabo ima tvarih, koje se mogu oranjem raztvoriti, da bude zemlja plodnija; dapače nesmotrenim oranjem još bi oslabio pješčanu mekotu.

Osim pieska i ilovače hoće se zemlji jošt i podobro množtvo vapna (kreča); ako ga dakle neimaš u svojoj mekoti, a ti joj ga namakni, pak ćeš se začuditi njezinoj rodovitosti. Vapno ju umnožava, ne samo neposredno, jer se njim bilje hrani, nego i posredno, jer pospješuje raztvaranje rudah u zemlji, kojih treba bilju za hranu. „Gdje bih ja smogao tolika vapna, da uzmogu popraviti sve svoje polje?“ tako će nam prigovoriti gospodari. Pak opet je stvar puno laglja, nego što se čini na prvi pogled. Kad bismo htjeli frižkim živim vapnom zemlju popravljati, to bi nas dakako puno stalo; al toga netreba; zemlja je zadovoljna sa svakim ostankom vapna, bilo živo ili mrtvo, osobito joj prijâ ruševina (*Schutt*) od zidane kuće. — Nego najjednostavnije sredstvo je lapor (*Mergel*), kojega ima u svih stranah naše domovine. Lapor je smjesa od vapna i ilovače, te se njim zemlja za čudo popravlja, kao što ćemo to drugi put na široko razložiti.

Popravljanje mekote primjerenim miešanjem različitih vrstih tla, da se steče pravo razmjerje njegovih sastavinah, prieko je sredstvo za povećanje ljetine; jer pravi uzrok nerodnosti mnogih okolicah sastoji se velikom stranom, ne u položaju, nit u drugom mjestnom odnošaju, nego samo u tom, što mekota neima u pravom razmjerju svih sastavinah. Istina ovih riečih nije se nigdje jasnje i obćenitije očitovala nego u Francezkoj. Popravljanju mekote miešanjem razne vrsti zemaljah pripisuju ondašnji gospodari veliku važnost, i zato se njim vrlo često služe; jer su zamietili, da mnogo putah djeluje više od gnoja. U tom pogledu neka nam dakle budu izgled francezki gospodari.

Da se nečini pretjerano, što rekosmo, navest ćemo ovdje njekoliko primierah, štono ih pripovieda francezki lučbar (*chemik*) Drappier.

Njeko pusto i nerodno zemljište nije htio nitko kupiti. Drappier stane izpitivati njegovu mekotu, i pronadje, da u njoj ima puno ilovače i vapna, dakle da se može popraviti. On ga kupi vrlo jevtino, a bilo ga je od prilike do dva jutra (rali). Pošto je mekotu raztvorio (analizirao), osvjedoči se, da joj samo pieska fali, da budu sastavine u pravom razmjerju. On dakle dade na svoje novo polje 100 vozovah pieska navoziti, zaore ga uzduž i po prieko tri puta, i to svake tri nedjelje danah jedan put. Samo se kaže, da ga je i pognojio. Ovo je doteklo za prilično promiešanje stare mekote s novimi sastavinami. Posijana onamo pšenica donese, na veliko čudo susiedah, obilatu ljetinu. Drappier nastavi sliedećih godinah voženje pieska, dok se neuvjeri, da ga mekota ima koliko treba. I dalji usjevi radjahu mu svejednako obilato kao i najbolje polje: odprije pako morala je ta njegova nova njiva svake druge godine ugarom ležati, i pored svega gnojenja vrlo je slabu ljetinu nosila.

Gledajuć to njeki susjed, koji do sada nehtjede vjerovati, da bi se mekota mogla promieniti; zamoli savjeta u Drappiera i odvede ga na svoje polje, koje mu nehtijaše radjati, ma koliko se mučio. Lučbar pronadje, da tu ima odviše vapna, i naputi gospodara, neka onamo naveze ilovače i pieska, i to dva puta više pieska nego ilovače. Posljedak (resultat) je bio preko očekivanja povoljan: oranica ovako popravljena spadaše od onda medju zemlje prvoga reda, a trebaše puno manje gnoja nego do sele.

Treći gospodar odveo je velikim troškom vodu s crieta (čreta, blata) i nadao se je obilatim ljetinam, pošto je zemlju kako je običaj priredio. Prve godine nabra na njoj zbilja toliku ljetinu, koliku željaše; al već druge godine bila je ljetina puno manja, a četvrte godine nenabra gotovo ništa; niti gnoj nije djelovao, štono ga bje onamo navezao. Mekota je bila crna, a sudeć po njezinoj prhkoći, pak i po tom, što je bila kao zrnje, kad si ju opipao, spadaše ova zemlja medju lake pješčanice. Lučbenim iztraživanjem pronadje se, da u njoj neima ilovače ni vapna. Drappier preporuči navažanje lapora, na koji su se slučajno na istoj zemlji u dubljini od dva hvata namjerili. Osim toga dade navoziti onamo i ilovače, koje bijaše takodjer dosta na blizu. Od onda radja ista zemlja obilato svake godine, i to izmjenice žito, okopavine i krmu.

Iz onoga, što rekosmo, razabire se troje:

1) Zemlji treba pieska, ilovače i vapna u pravom razmjerju, da ima ona svojstva, koja se potrebuju od pitome zemlje.

2) Zemlji nestaje rodovitosti, ili baš prestaje sasvim radjati, kad u njoj neima jedne od ovih tvarih, ili baš dvijuh.

3) Shodnim primiešanjem druge zemlje prištedi gospodar puno gnoja i popravi svoju zemlju tako, da mu je, uz pametnu mienu usievah i uz dovoljno gnojenje, netreba nikada ostaviti na ugaru.

Dokolica i lazno, što sada nastaje po gospodara, neće dakle ovi pametnije upotriebiti, nego iztraživanjem svoje mekote na svakom polju, da nadju, ima-li u njoj dovoljno množtvo svake sastavine; pa kad razaberu, da joj nješto fali, neka upotriebe zimsku dobu na navažanje onoga, što treba. To će svatko lasno pronaći, kad uzme na um, da se od dobre mekote potrebuje, neka ima 50% (postotak.) pieska, 40% ilovače, 6—10%

vapna i 4% crnice. Ova posljednja dobavlja se gnojenjem.

Kad bi se naši gospodari ugledali na marljive Franceze, doista bi se takodjer za koju godinu istim uspjehom pohvaliti mogli, te nebi požalili uložena truda i troška u popravljanje svoje mekote.

Zbornica.

U Bógičevcih 3. Stud. 1864. *(Vrstno vino od lukna.)* Ovdašnja župa neima vinograda, a župnik borme jošte manje može ga imati kao svojinu. Pitat ćete dakle: Odkuda mi vino, što ga bijah poslao na izložbu, te je bilo odlikovano diplomom? Kupljeno lje nije, jer neimam novca za njega, a i nedostojno bi mi se činilo svojim, nekamo-li tudjim perjem hotjeti se dičiti. Ako želite znati, to je moje lanjsko, tako zvano luknarsko vino, iz 33 vinograda izvedeno.

Župljani daju obično župniku u ime lukna ili plaće i vino. Smotriv ja prve i druge godine, da je lukno jednoga župljanina prilično dobro; drugoga osrednje; trećega smrdljivo, pljesnivo ili sudovno, a četvrtoga više octu nego-li vinu slično; jednom riečju od daleko veće česti župljanah nevaljalo — pomislih, po primjeru njekih drugih župnikah, mjesto vina grožđje od župljanah potražiti. Potražih ga i s toga razloga, da jim i tude primjerom svojim prednjačim. A da ih na tu promjenu privolim, zahtievah mjesto obična škafa čista vina samo dva škafa obična, s reda nabrana grožđja, dakle, bi reći, na svoj kvar tražio sam manje nego obično u vinu davahu. Pa pokraj svega toga uz javno po vinogradih mrmranje jedva ih kojekako jednoga za drugim sklonih, da su mi s malom iznimkom lani svi (33 kuće) grožđje donieli (ove jeseni samo dvojica).

Toga radi kućni tavan marljivo sam dao izmesti, pa čim mi tko grožđje donese, sám sam ga s veće strane grozd uz grozd po tavanu redjao. Prvo sam grožđje dne 14. Rujna napola zeleno primio i po tavanu poredjao. „Za Boga, rekoh, šta radite ljudi, zašto zeleno berete?“ „E moramo, jer pokradoše“ dobih žaliboże za odgovor. Prerane berbe nisam čuo ovdje zabranjivati. Za nedjelju danah bijaše sve pobrano i tako moje lukno po tavanu poredjano. Sve je to dosada za mene bila samo igra; sad istom nastade doba velemučnoga posla. Grožđje sam ostavio dotlje na miru, dok sam se mogao nadati, da su vodene čestice ponajviše izhlapile, onda sam sjeo na tavan, stavio jedno 4 posude manje n. p. korpe, zdjele, uza se, a špičaste nožice (škare) uzeo u ruku, te grozd po grozd pregledao tako, da ni jedne jagode nisam mimoišao, nego svaku truhlu, na truhlež sklonu, ili nezrelu odrezao, u posebne posude stavljao, dà od svakoga pojedinoga grozda dolnji kraj, ako mi se jagode nesladke činjahu, više manje do pol grozda sam odrezivao i medju loše grozdove skladao; a grozdove plemenitije i zrelije tako očišćene póredjao sam isnova po tavanu. Tako sam jedno 3—4 dana od jutra pa do mraka radio; 4. ili 5. dan opet je sve triebljeno gróžđje na brzu ruku pregledano i gnjila svaka jagoda uklonjena. — Tad sam ih dao u vreći gaziti, a mošt cureći mahom lievati u sudić, u kome vreti imadijaše. Mošt od plemenitijeg i zrelijega grožđja lievao sam za sebe u posebne sudiće, a loše vrsti i manje zrelo opet za sebe, da ondje vru. Pošto sam tako jednu ili dvie table poredjanoga po tavanu grožđja očistio i zgazio, prešao sam na čišćenje i gaženje druge ili treće table, dok napokon dne 13. Listopada (p. g.) sve nesavladah. Mogu reći, da sam blizu 3 nedjelje danah onoliko mučan posao obavljao. Kakogod sàm koji sudić moštom nalio, da vre, otakao sàm ga mahom nakon dovršenoga prvoga dolnjega vrenja u tri, četiri, a borme skoro i pet nedjeljah danah, tako, da sàm mlado vino prije nove godine njekoje 2 puta, a njekoje i 3 puta pretočio. Dobio sam bi reći troje vrsti vina otuda, tako da se s mojom posljednjom vršću ni najbolje ovdašnje vino nikako nije moglo uzporediti; al sàm ga za polovicu manje imao nego obično.

Evo dakle odgonetnuo sàm zagonetku, kako luknarsko vino bogičevačko dodje do diplome! Jel' de, da je krvavo stečena? Tim većma, što se u tome poslu nemože čovjek skoro na nikoga izim sebe pouzdano osloniti.

Sad još u kratko i o stečenoj diplomi. Vino preklanjsko bielo moga susjeda g. A. Mandrovića dobi po sudu porote mjedenu kolajnu. Mene želja povuče, da mu poznam vino toli odlikovano, pošaljem mu dakle svoga jednu staklenku s molbom, da mi on svoga pošalje. On pokušav moje vino, posla mi svoga istu staklenku, uz poruku: da je moje vino i jače i sladje od njegova. Tako se izjavi g. Mandrović sam, koji takodjer zna, što je vino, o mome vinu. Pa je njegovo ipak pred mojim. Dapače svaki kojigod je jedno i drugo vino kušao, ovaj sud izreče: „Mandrovićevo je daleko za Vašim.“

U ostalom ja ovo samo s toga na vidik isnosim, što možda ni jedno od istih srebrenom kolajnom nagradjenih vinah nije onim načinom niti onom točnošću priugotovljeno, kojim moje. Nu ta moja manipulacija nebijaše svietu, dakle niti gg. porotnikom poznata. Pa jim, kao s toga tako i s onoga razloga, što doisto veleważnu zadaću na sebe dragovoljno uzeše, pri koje riešenju, kao slabi i nemoćni ljudi, i nehotice posrnuti mogoše, njihovu posve nehotice učinjenu pogrešku radostno i oprašćam. Živili! (Tako valja; to je kršćansko djelo! Ured.)

Marino Hemen,
župnik.

GLASONOŠA.

Službene viesti.

Poziv u sjednicu podružnice zagorske. U četvrtak 24. Studenoga 1864. držat će se u Krapini sjednica gospodarske podružnice zagorske, u kojoj će se svečano perazdieliti odlike zagorskim izložiteljem dosudjene; pak će se pobirati i družtveni prinesci, kao što naredjuje §. 26. pravilah. Zato se pozivlju svi članovi i izložitelji, da čim većim brojem onamo dodju.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. *(Govedja kuga.)* Zagrebačka županija zabranila je držanje marvinskih sajmovah, zato što se je na više miestah govedja kuga opet pojavila. To je u redu; nego mislimo, da se tim nebi povriedio nikakav *„Amtsgeheimniss,"* kad bi se ta zlokobna mjesta narodu posebice priobćila, da ih se zna čuvati. — I u Požegi je opet pukla ista pošast. Slavonac o tom piše: Nevolja nas je opet stigla, pošto se je iz nova govedja kuga u ovom gradu ukazala, i već je u kratko vrieme do 30 komadah utučeno. Nemožemo baš na dušu uzeti, ali ipak bi se usudili posumnjati, da je to zlo iz susjednih miestah naše vojničke krajine se uvuklo, a biti će po svoj prilici kroz kože. Višje naredbe u pogledu preduprědjenja toga zla ponovljene su za strogo obdržavanje.

F. Iz Zagorja 12. Stud. Mi Zagorci nismo ljetos onako sretni kao Okićani. I kod nas se je počelo brati 18. Listopada, a bere se i sada jošte; nu s kvarom, jer se je grožđje, jakim mrazom pofureno, osipalo i na tle scurilo, iz blata pako težko će se vaditi i pobirati. K tomu ima posvuda za jednu trećinu, dapače i polovicu manje od lani. Što se vrsnoće tiče, bit će ljetošnje vino izpod srednjosti; jer vinogradu treba sunca, a toga jesenas slabo bijaše; izim njekoliko liepih danah u drugoj polovini Listopada, uviek je vlažno i magleno. Priroda nam je dakle uzkratila ljetos svoju podporu: trebat će dakle, da priskočimo vincu u pomoć svojom vještinom, nego ta je kod nas jošt u povojih.

Sisak 12. stud. Moje današnje izviešće bit će sasvim kratko, jer i naš ovonedjeljni promet bijaše se samo o dvie struke hrane bavio, i to pšenicom i kukuruzom.

Prodano je do: 15200 vag. pšenice 85½ do 88½ funt. težke, po 3 fr. 15, 30, 35, 40, 45 novč., prema kakvoći 7700 vag. stare kuruze po 2. fr 40, 50. 60 nč., 60 centih stare dobre suhe slanine po fr. 32. — Staro dobro vino trži se po for. 7, 8, do 10 akov, i prodano ga je njekoliko stotinah akovah. Stare slavonske šljivovice prodano je 100 akovah po for. 17. — Ovoga pića imade do 1000 akovah na zalihi, ali cienu drže na for. 19 do for. 20. — Šiški je ciena poskočila od fr. 8 do fr. 9. centa. *(Sidro)*

Gospodarske viesti.

(Mraznica.) Za voćke je najpagubnija buba mraznica *(Geometra brumata; Frostfalter)*, to jest gusjenica, zato tako nazvana, što se njezin leptir (metulj) obično pojavlja u vrieme prvih mrazovah, te nese jajca i meće ih na voćke, pa će ih do godine obrstiti izlegle gusjenice. Mužjak od ovoga sivo-smedjega leptira može letjeti; nego ženka, pepeljasta i bielimi piknjami poškropljena, nemože ljeteti, imajuć premalena krioca, ona dakle puzi uza stablo na voćku. Ovo biva obično mjeseca Studenoga, a kadšto tja u Prosincu. Svaka ženka snese u pukotine kore, ponajviše pako na pupoljke cvieta, jedno 400 jajacah. S proljeća, kad otopli, izlegne se iz jajca vrlo sitna gusjenica, koja se hrani cvietnimi pupoljci. Provrće se kroz pupoljak, izjede ga, pa ga obavije kao paučinom. Kad mraznice pojedu cvietne pupoljke, onda navale na lišće, pa ga takodjer raztoče, ostaviv samo rebra. Tako znade ova sitna buba uništiti sav rod naših voćakah. Glavni je biljeg mraznici, što se (dok je gusjenica) spušta na svojoj paučini s drveta, te visi o njoj, pak se onda opet u vis penje. Doista je već mnogi štioc zamietio onakve gusjenice, niti nesluteć, kako su po njega škodljive. Kad mraznice poharaju voćke, spuste se na svojoj paučini na tle, zavuku se u zemlju i pretvore se u kukoljku (larvu), iz koje se pod jesen progrize pomenuti leptir, da jajca nese. Tko dakle želi osloboditi svoje voćke od ove napasti, mora zapriečiti ženku, da se nemože na drvo popeti. Najpreče je tomu sredstvo evo ovo: Uzmi staro uže ili gužvu od slame, omotaj ju jedno tri puta oko svake voćke, priveži, pak onda namaži dobro kolomazom ili katranom. Mraznica, puzeća uz drvo, priliepit će se i neće moći dalje, s toga neće moći ni jajca snesti. Tko ovako uradi, naći će za kratko na onom pojasu od kolomaza puno mraznicah, a s proljeća i drugih kukacah; komu se pako od lienosti neće voćke svoje čuvati, neka se do godine nečudi, ako mu neprocvatu. *(Obzor.)*

Obrtnost.

(Velika stolarnica.) Bečki stolar M. Markert ustrojio je u Beču ogromnu tvornicu, u kojoj pravi samo vrata i okvire od prozorah. Strojeve tjeraju dva parostroja, pak opet tu ima posla jošte 500 stolarskih kalfah. Za to ova tvornica pravi svaki mjesec 2000 vratah i 500 prozorah, pak *ono*, što se nepotroši u Beču, prodaje u inostranstvo, tja u Carigrad!

Trgovina.

(Sadašnja trgovačka kriza.) Doista su čuli već i naši štioci, kako propadaju bogati trgovci u svih evropskih, dapače i amerikanskih gradovih; nu nije valjda poznat svakomu glavni uzrok te trgovačke nevolje. Mi ćemo ga sa njekoliko riečih razjasniti. Prije njekoliko godinah stajala je centa pamuka 70 do 140 for. Najviše je dotle dolazilo pamuka u Evropu iz južnih pokrajinah sjeverno-amerikanske republike. Kad su se ove pokrajine proti materi svojoj pobunile, da ovjekoveče robstvo: vlada republike, da buntovnikom podveže žile, branijaše izvoz pamuka iz njihove zemlje. Evropejci su ga morali od druguda dobavljati. Uslied toga je pamuku neizmjerno ciena poskočila, te se je napokon centa po 410 do 640 for. prodavala, tako da su se oni trgovci i tvornici neizmjerno obogatili, koji imadjahu puno te robe, prije nego joj ciena onako visoko poskoči. — Nego ljetos se iznenada okrenu kocke. Obćenito zavlada mnenje, da će se pomenuti mnogoljetni amerikanski rat na skorom dovršiti, te će se pamuk kao i odprije opet na veliko u Evropu voziti. Uslied toga je opet centa pamuka spala na 170—460 for. Sad se može svatko domisliti neizmjernoj šteti onih trgovacah i tvornikah, koji imaju puno pamuka i pamučne robe, nakupovane po onu visoku cienu — a sada ju moraju prodavati za polovicu jevtinije. Pamuka se u Evropu svake godine doveze jedno 200 miliunah centih: ako dakle padne ciena svakoj centi samo za 1 for., eto ti ogromne štete od 200 miliunah forintih; a kamo-li, kad padne za trećinu! — S toga su dakle postradali toliki tvornici i trgovci, trgujući pamukom, to jest jednom riečju pamučari; i buduć ovi opet u savezu s drugimi trgovci, povukoše i njih u propast.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek.**

Broj 47. **U Zagrebu**

24. Studenoga 1864. God. XII.

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč. ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Plemenitba žita.

Svaki valjani gospodar potvrdit će istinu pravila: da za dobru marvu treba dobra plemena, da se od loših roditeljah dobiva loš porod; da hrdjava krava s kukavnim bikom rodi slabo tele. Najbolje poznaju i upotrebljavaju ovo pravilo Englezi, koji su dobrim izborom kod parenja više krasnih pasminah (plešinah) izveli, te su ovakvim postupanjem svojoj marvi onaj oblik i ona svojstva nabavili, koja gospodar od njih samo željeti *može*. Ima tu n. p. ovacah najtanje vune, gdje je ova *glavni* uzrok, zašto se ovce hrane; a opet ima ih velikih kao tele, koje su namienjene mesnici, te su nas uvjeravali našinci, da je njihovo meso tako tečno i sladko kao govedina.

Kao što se može živina oplemeniti razplodjivanjem samo najvrstnijih glavah: onako bi se imalo i bilje oplemeniti, izabirajuć za razplod samo najvrstnije sjemenke. Ovo je umovanje posve naravno, al ga dosada gospodari nisu uvažili. Samo vrtlari, po imenu cvjetari, znali su odavna, da se cvieće može oplemeniti, usavršiti, razplodjivanjem najljepših strukovah. Za čudo je, što ostali gospodari nisu do sada istim putem postupili, što nisu nastojali oplemeniti i razne vrsti žita. Da se od svakoga sjemena nedobiva jednako liepa ljetina, to su i oni zamietili, te su njekoji od njih, osobito u novije vrieme, počeli za skupe novce kupovati svakojake hvaljene nove vrsti, kao što su mamutska i probsteiska pšenica, rujanska zob (*Rügener-Hafer*), kurlandska raž, lan iz Rige, ovas iz Kamčatke itd. I doista se opazi, da ove vrsti bolje radjaju i više daju slame. Al to se opazi samo prve godine; a kod drugog i trećeg usjeva nezamieti se više gotovo nikakva razlika medju domaćim i onim stranim žitom. Bjelodano je, da se ovakvim postupkom neće oplemeniti naše domaće vrsti žita; nego je samo sjeme, namienjeno sjevernoj zemlji, malko uzbujalo, došav u bolju i topliju zemlju.

Englezki vlastelin Hallett, u Brightonu, izvrstan stočar, domisli se prvi, da bi se onako i kod razplodjivanja žita moglo postupati, kao što se postupa kod razplodjivanja stoke. On to odluči pokušati ponajprije kod pšenice.

Pšenica ide medju najstarije i najznamenitije naše pitome trave. Prvotna domovina joj je srednja Azija, nu danas raste, od 30. do 60. stupnja zemaljske širine, to jest, za jedan primjer, od sjeverne Afrike do južne Švedske (gdje ima ljeti barem 15. stupanjah srednje topline). U ovom neizmjernom prostranstvu razvilo se je, uz toliku razliku tla, podnebja i težitbe, silno množtvo svakojakih felah pšenice, razlikujućih se veličinom, jedrinom, bojom (farbom) i površinom. Dan danas se poznaje 400 suvrstih pšenice, koje su stranom postale samo od sebe, stranom su umjetno izvedene. Na londonskoj izložbi je godine 1862. sam edinburžki sjemenar Laweson na ugled stavio 200 vrstih pšenice.

Hallett je ovako umovao: Kao što nemože u čestoj, gustoj šumi narasti visoko a jako stablo; kao što u velikom naroda punom gradu neima liepih i jakih ljudih: onako nemože niti liepa pšenica, narasti na polju, kad se na 1 jutro (ral) posiju 2—3vagana, kao što se sada radi. Svakoj biljki, svakoj travi treba stanovita prostora, ako želimo, da joj se žile kako valja razvrieže i da iztjeraju krepku stabljiku. Kušnjami pronadje Hallett, da pšeničnomu zrnu treba 18 □ palacah prostora, da može žile po volji pružiti. Mudro se pako domisli, da će iz onako jaka koriena i obilnije klasje izrasti. Naša sjetva dakle nevalja, jer je pregusta: s toga on posadi osebice njekoliko najljepših zrnah pšenice, da si nabavi vrstna sjemena za svoje pokuse. Dobiv ovako više jakih i krepkih busovah, izabere najljepši klas za buduće sjeme. Ovo sjeme posadi jedno zrno za stopu daleko od drugoga, i ovako postupaše više godinah; al mu posao neurodi željenim rodom, te su se „praktički" gospodari smijali ovomu teoretiku, koji mišljaše, da će se pustim mudrovanjem doviti onomu, čega do sada sviet nije znao. Hallettova pšenica bijaše loša. Nu on neklonu duhom, nego se brzo dosjeti pogreški: on bijaše onaj prvotni klas samo zato uzeo za maticu svoga

sjemena; jer je bio jako liep i velik; a propustio je iztraživati i zrnje, da li je takodjer izvrstno. Poče dakle iznova svoje probe. Godine 1857. odabere najljepši klas, koji se je podjedno odlikovao osobito liepim zrnom. Ovaj klas bijaše $4^3/_8$ palca dugačak, a u njem bijaše 47 zrnah (gdjeno ih obično ima samo jedno 30.) Ova zrna posadi god. 1857. mjeseca Prosinca i to stopu razdaleko jedno od drugoga. Jedno od ovih zrnah izvede do godine bus od 10 vlatih, na svakoj liep klas, a čitav bus imaše 688 zrnah. Najljepši klas bio je $6^1/_4$ palca dugačak, a u njem bijaše 79 zrnah. Od ovoga zrnja, takodjer onako posadjenoga kao što prvašnje, iztjera god. 1859. puno krasnih stručakah; jedan od njih imaše 22 klasa sa 1190 zrnah. Od ovoga klasja izabere opet najljepši, koji bijaše $7^3/_4$ palca dugačak, a nosio je 90 zrnah. Ovo zrnje posadi napose; nu godine 1860. bijaše u Englezkoj vrlo zločesto vrieme, zato nije bila niti Hallettova pšenica puno savršenija: najljepši bus imaše 39 klasovah sa 2145 zrnah. Zrnje od najljepšega klasa iztjera do godine (1861.) osobito krasne stručke, od kojih jedan imaše 52 klasa, a u največem, $8^3/_4$ palca dugačkom, nadju 123 zrna. Ova budu posijana opet na pose dne 4. Listop., a jedno od njih iztjera godine 1862. bus od 80 klasovah.

Evo dakle posljedka (resultata) ovih petogodišnjih pokusah: klasovi budu dva puta veći, klasja osam putah više, a zrnja u svakom klasu tri puta više nego obično. Tako je dakle Hallett izveo na pol jutra zemlje do 50 vaganah prekrasne pšenice, gdjeno se u rodnom Banatu s pol jutra najbolje zemlje, u najboljoj godini nenabere više od 22 vagana; a u Francezkoj je srednja ljetina 6 vaganah s pol jutra. Nevalja pako misliti, da je Hallett ove pokuse izveo u kakvoj osobito dobroj i žirnoj zemlji, već u običnom tlu. — On je lani po svom načinu posadio na jedno 25 jutarah zemlje pšenicu; veća strana toga polja nije ni gnojena bila i ima samo 4 palca duboku mekotu, pod kojom je vapnen kamen: pak je opet imao tako obilatu ljetinu, da prema njoj izčeznu svaka druga rodina.

Kazali smo, da je Hallett uviek izabirao za sjeme samo jedan i to najljepši klas. Nego on je i ostalo zrnje napose posijao i dobio od njega svake godine drugu suvrst pšenice, koja se je razlikovala od ostalih.

Kao što se vidi, glavna je stvar kod Halletta riedko sijanje, ili, pravo govoreć, sadjenje. Tim se postiže jaka biljka, a prištedjuje se puno sjemena: $^1/_8$ vagana riedko posadjena daje veću ljetinu nego $^1/_2$ vagana gusto, kao što je običaj, posijana. Uz običnu sjetvu polovica zrnja propada, jedna četvrt neima tolike snage, da bi mogla dozreti, a ostalo neima dosta mjesta za svoj razvitak, te bude od njega malen klas i slabačko zrnje. Svakomu udara u oči ogromna korist, što ju imamo od prištedjena sjemena. Kad čovjek razgleda Halletove pšenice u polju, može na prvi pogled poznati, da su različita plemena; nu ta razlika sastoji se, kao što gori razložismo, u više ili manje savršenu sjemenu. Ako bi tko posumnjao o vrsnoći Hallettove pšenice i mislio, da je ona samo na oko liepa: vrlo bi se prevario; jer se njegova pšenica svagda najbolje plaća. Na londonsku izložbu bijaše i Hallett svoju pšenicu donio, i to od svakoga koljena (generacije) više stručakah, medju ovimi imao jedan 73, a drugi 74 klasa, pa se je sve divilo ljepoti te plodine, te je bio Hallett nagradjen. Mnoge gospodarske novine, pak i bečke, priobćile su slike toga ogromnoga klasja u naravnoj veličini: da tu neima podpisa, nebi nitko pomislio, da je to pšenični klas.

Sjajni uspjeh Hallettovih pokusah potaknu i druge gospodare, da se za njim povedu. Da mimoidjemo inostrance, navest ćemo samo pokus Friderika Pessa na Rieci, koji bijaše lani stručak onako odgojene pšenice donio na tršćansku izložbu i priobćio evo ovo izviešće o svom pokusu u „*Atti e memorie della società agraria in Gorizia*:"

„Moji pokusi sa pšenicom posijanom po Hallettovu naputku urodiše ovim uspjehom već prve godine:

Prištedio sam toliko sjemena, koliko Hallett kaže; jer sam na sjetvu potrošio na jutro samo 8 funtih sjemena, gdjeno ga obično 120 funtih ($1^1/_2$ vagan) treba.

Jedan stručak imao je 12 klasovah, a u njih 800 zrnah; a obično se jedva 3 do 6 klasovah dobiva.

Jedan klas bacio je preko 100 zrnah, a obično klas najviše ako ih ima 70.

Ovako je bilo prve godine. Budući da sam bio prekasno doznao za Hallettov način sjetve, naime stoprv mjeseca Rujna, kad je već bila sva pšenica spremljena: to nisam mogao izabrati u polju najljepši klas, nego prisiljen bijah posaditi zrnje s reda, kao što sam ga dobio. Budući je tu bilo i puno nesavršena zrnja, to mi je ljetina, odsjekom govoreć, bila malena; jer sam zrnje posadio prerazdaleko, naime 1 stopu daleko jedno od drugoga, pa je mnogo zrno samo po jednu vlat iztjeralo. Nego sliedeće godine posadio sam zrnje samo od onoga najobilnijega stručka, pa sam dobio od jednoga zrna bus sa 60 vlatih, koji, presadiv ga u lonac, poslah na tršćansku izložbu. Ako svaka vlat razvije pojedan klas sa jedno 100 zrnah, to će ova jedina biljka donieti 6000 zrnah iz jedne sjemenke — stvar doista nečuvena.

Kad čovjek uvaži, da Hallett prištedi $^{15}/_{16}$ sjemena potrebitoga za običnu sjetvu, i da mu se uza to gotovo potrostruči obična ljetina: to su stvari tako znamenite, da im netreba daljeg izpitivanja, najpače kad čovjek pomisli, kolik trud zahtieva kukuruz, krumpir, sočivo, ne samo kod sadjenja nego i kod okapanja; a žitno zrno, kad se posadi, raste bez ikakve pomoći, dok nedodje srp, da ga požanje.

Kad čovjek nadalje uvaži, da bi se ovim postupkom podvostručiti mogla žitna ljetina ciele carevine, koja sada iznosi do 200 miliunah vaganah: tim bi se

umnožio narodni dohodak za 600 miliunah forintih (računajuć vagan po 3 for.), dakle više nego što iznose svi sadašnji dohodci države — a sve bi se to postiglo bez osobitih glavnicah. Hallettova domisao je dakle i za narodno gospodarstvo neizmjerno znamenita. Da se od boljega sjemena dobiva više i bolje ljetine, ne samo od pšenice nego i od drugih travah, to pokazuju izložena od mene dva kukuruzna klipa: oba su narasla na istoj zemlji i jednako su bila težena (kultivirana); nego jedan je narastao iz najbolje sjemenke najbolje ljetine, te važi 13 lotih; a drugi je izveden iz osrednje sjemenke srednje godine, te važi samo 7 lotih."

(Ostatak u budućem broju.)

Zahodi bez smrada.

Koji je tomu uzrok, da u velikih gradovih ljudi nisu onako krepki i jaki kao na selu; da nisu onako zdravi kao seljani, da nežive tako dugo i da se nerazplodjuju toliko? Izračunalo se je, da u velikom gradu žive ljudi, i to ne samo sirotinja nego i bogatci, odsjekom i popreko samo do 25. godine, i da svaka porodica izumire obično već u trećem koljenu, te bi gradovi sasvim opustjeli, da nepridolaze onamo svejednako ljudi iz selah. Što je tomu svemu uzrok? — U gradovih bar ima svega dosta, najboljih jelah, najfinijih pićah, najkrasnijih haljinah, največih kućah. Jeste, svega toga ima dosta u gradovih, samo jedno im fali — čist zrak, pak uprav ova nestašica uzrok je nezadravosti gradovah. Jer čista zraka čovjeku treba isto tako kao i hrane. Toga gradjani nevjeruju, jer neosjećaju, da im svakim danom nestaje zdravja: stoprv kad onemoće, te im slabo ima više lieka, idu iz grada na selo. Zašto? Da promiene zrak. I drugčije vuče nješto gradjanina na vanjštinu, na selo, jer opaža, da poboraviv ondje koji dan, krepči je i svježiji. Pa radi šta nije zrak u gradovih zdrav? Ponajviše su tomu krivi zahodi. U svakoj povećoj kući ima više zahodah: u gradu od 20—30.000 kućah ima ih 60—100.000. Kolik je to smrad, koji se odanle izvija, najpače gdje su visoke kuće, te je sva ona smrdljiva para kao uhvaćena visokimi zidinami; i buduć da je teža od običnoga zraka, to se nediže u vis, nego pliva na zemlji, i tako ju ljudi na svoju veliku štetu u pluća uvlače i tim se truju. Gradjaoi se tomu smradu napokon tako priuče, da ga niti neosjećaju; al ga tim više osjeća čovjek, došav iz sela. Nego više putah dogrdi bogme i varošanom taj smrad, te se mnogi preseli u drugu kuću, zato što po ljetu nemože podnieti strašnoga smrada. Otrovnost toga smrada najviše se je opazila u vrieme kolere: gdjegod su bili onakvi smrdljivi zahodi, puno je više ljudih pomrlo. U ostalom ima i po selih dosta kućah, po kojih se gadan smrad širi od zahoda, najpače u njem samom. Pored tolike štetnosti i pagubnosti ove biede, neće nam se dakle zamjeriti, što smo evo uzeli pisati o tako gadnoj stvari kao što su zahodi.

Nego ima-li lieka tomu zlu? Ima doista i to vrlo jednostavna i jevtina, te se čovjek samo čuditi mora, što se tako slabo upotrebljava. Ljudi vole trpiti i kunjati, prije nego se odvaže učiniti što na popravak svoga zdravja, ako to i malo zadaje troška i truda.

Taj jednostavni liek od zahodskoga smrada jeste zelena galica *(Eisenvitriol)*, od koje centa stoji u tvornici jedno 3 for., dakle u Zagrebu jedno 5 for., a velika varoška kuća netreba za cielu godinu više od 1 cente, da se oprosti za uviek toga smrada — što bogme vriedi 5—6 forintih. — Da ti galica odmah počne djelovati, otopi prvi put 2—3 funte galice (prema veličini zahoda) u 8—10 okah tople vode, pak ju izlij unutra — za koji sat nestat će sasvime smrada. A da ti se ovaj nepovrati, netreba drugo nego metati u večer u vrčinu (noćni lonac) 1—2 lota (komad kolik velik orah) galice i sutra dan izliti sve u zahod: tako ćeš podjedno zapriečiti i u sobi svaki smrad. To bar nije mučan posao. Za veću sjegurnost otopi svaka dva mjeseca 1—2 funte klorova vapna *(Chlorkalk)* u vodi, pa ju izlij u zahod. Ova jednostavna sredstva oprostit će te za uviek gadnoga smrada i zapriečiti njegovo pagubno djelovanje. Zelena galica ima to svojstvo, da pije taj smrad, koji je kao gnoj vrlo koristan, jer umnožava rodnost bilja. Ako ovakvomu čovječjemu blatu, izmiešanomu galicom, dodaš još pepela i ilovače, dobit ćeš izvrstan gnoj, koji neće biti mnogo lošiji od skupoga guana. Nego o upotrebljavanju takvoga gnoja pisat ćemo drugi put na široko. Ovdje samo dodajemo, da tko ima više zahodah u kući, a želi ju oprostiti smrada, mora gledati, da svaki dan u svaki zahod dodje komad zelene galice; ili da se od prilike svaki mjesec poveće množtvo unutra baci.

Korist suncokreta.

U Englezkoj su počeli saditi na veliko i s velikim dobitkom suncokret (*Sonnenblume*), poznat po svom velikom žutom cvietu. Ovo je bilje vrlo koristno. Iz njegovih nebrojenih cvietakah vade najprije pčele množinu meda i voska. Iz sjemena, kad se š njim postupa kao s lanenim, vadi se sila izvrstna ulja, valjana ne samo za jelo, nego osobito za slikare, koji ga za zelenilo i modrilo najvole, jer se najbolje slaže s ovimi mastili. Sapun od suncokretova ulja je izvrstno krasilo: koža bude od njega mekana, nježna i biela; a za brijanje neima boljega sapuna. Za živad neima boljega tovila (*Mastfutter*) od suncokretova sjemena; gnjetlovi *(Fasanen)* dobivaju od njega prekrasno perje. Kad sjeme to samelješ, dobivaš najfinije brašno za kolače, pak ako ga dodaš kruhu bit će tečniji. Vlakno od stabljike tanko je kao svila, a valjano za papir. Suncokret uspieva svagdje bez osobite brige, osobito u močvarnoj zemlji, koju suši, pijuć neizmjerno množtvo vlage iz zemlje. U veliko se može saditi medju krumpir i to poslje drugoga okapanja, jedno 2 hvata daleko jedno zrno od drugoga. Njeki Englez je lani uhvatio za sjeme, vosak i med od suncokreta do 1500 for. I Kitajci *(Chinezi)* poznaju tu njegovu korist, te ga puno sade.

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

M. D. Iz Karlovca. (*Govedja kuga.*) Po prijavi dotičnih obćinah pojavila se je marvinska kuga u selih Čegljih kotara banijanskoga i u Kupčini gornjoj; ova dva sela skupa se drže i blago obijuh skupa je paslo; nu nije se moglo saznati, što je povod bolesti dalo.

U selu Čegljih, obćine draganićke, kotara banijanskoga, oboljela su u jednoj štali dva vola od govedje kuge, jedan je skapao, a drugi bje ubijen, paran i zakopan. U čisto bližnje selo Gornju kupčinu, kotara krašićkoga, donešena je ista pošast doticajem blaga iz napomenutoga sela, te je oboljelo 5 manjih glavah marhe, od kojih su 4 skapale, a peta bje ubita, razudjena i zakopana. I tako je prestala pošast u obih selih.

U Budimu kod Vivodine istoga kotara oboljela su dva vola, nu ne od kuge nego od bedrenice (*Milzbrand*); od ovih je jedan skapao, a drugi bje ubijen, razudjen i zakopan. U gradu Karlovcu se više nedrže sajmovi marvinski.

Ob epidemičkoj groznici oboljelo je od 1. do 8. o. m. u 8 selih 40 osobah, ozdravilo je u isto vrieme 259; dne 8. o. m. ostalo je bolestnih samo 78.

Ob epidemičkoj groznici ostalo je dne 8. ukupno 78 bolestnih; od 15. priraslo je samo 25; od ovih ozdrave 62, umro nije nitko; ostaje bolestnih samo 41.

Gospodarske viesti.

— (Pješčanicu nevalja često orati.) Obćenito je pravilo, da čim se češće zemlja ore, tim bolje radja; nego u prvašnjem Gospodarskom listu rekosmo, da ovo pravilo nevalja za pješčanu zemlju, jer bi ova jošte manje radjala, kad bismo ju često orali. Kako to? Evo ovako: Mi oremo ilovaču, da iznesemo na sunce njezine dolnje čestice, neka ih raztvori ili barem razmrvi, da budu prhke. Toga pješčanoj mekoti netreba: u nju probija duboko sunce i voda, ona je uviek prhka, jer se sastoji iz sitnih kamenčićah. Nego upravo zato nedrži dosta gnoja, već ga lasno pušta, zato gospodari kažu, da ždere gnoj. Kada dakle pješčanicu često oremo, iznosimo na sunce sve njezine čestice, gnoj izhlapi, što se je za nje primio, pa naravno, da je onda zemlja jošte lošija. Ilovača pako drži tako čvrsto taj gnoj, da ga niti na suncu lasno nepušta.

— (Ostavljanje mrkve za zimu.) Buduć da je dobra mrkva s proljeća na velikoj cieni kod kuharicah: priobćujemo im naputak, kako da š njom postupaju preko zime, te će se udržati svježa do proljeća. Izkopaj mrkvu na suhom vremenu i prije nego ju je mraz ofurio. Nat iliti perje sreži tako, da se mrkva neozledi; ovu nat posuši, pak ćeš imati od nje izvrstan spanać usried zime, kao što se je o tom g. Klempaj osvjedočio. Pokle si korien od mrkve očistio od zemlje, složi ju evo ovako u drvenu slažinu (škrinju). Na dno naspi za palac (col) visoko suhe zemlje, a na nju pomeći mrkvu tako, da jedna ima glavu desno, a druga lievo. Kad ovako svu zemlju zastreš, naspi opet za palac suho zemlje, na koju ćeš mrkvu isto tako skladati, kao što malo prije rekosmo. Ovako postupaj, dok nepopuniš svu škrinju, nego na vrhu mora biti svakako zemlja. Onda ju zadni (t. j. pribij gornje dno) i spremi u suhu pivnicu, gdje će do proljeća ležati; a kad ju tada otvoriš, naći ćeš mrkvu frižku, kao da si ju sada izkopao. Ovaj naputak objavio je Englez Vay, i pokle su se o njegovoj valjanosti vrtlari uvjerili, bio je Vay srebrnom kolajnom odlikovan. — Kod nas se mrkva slabo sadi, a zaslužila bi, da se više razprostrani, jer je vrlo sladko i zdravo povrće. Uzrok je slabomu sadjenju, što ju gospodarice nisu znale prezimiti; a pokle smo ih to evo naučili, nadamo se, da će do godine više mrkve saditi.

— (Gusta vina.) Mnogi vinari su se već tužili na lanjsko vino, da im je mutno ili baš gusto. Uzrok je tomu preveliko množtvo sluzi (šlajma), što ga bijaše u lanjskom presladkom vinu. Ovomu zlu treba za rana doskočiti, jer se inače vino pretvori u gustu smjesu, koja nije ničemu. Prieki je liek od ove vinske bolesti trieslo (čreslo, *Gerbestoff*), štono ga ima u šiški: a čisto trieslo zove se *tannin* i prodaje se u ljekarah. Kad želiš svoje vino popraviti, kupi u apoteci na svako vjedro 1 kvintl tannina, otopi ga u vinu ili u toploj kišnici, pak otopinu ovu izlij u vino i promiešaj ga što bolje, i to više putah. Za jedno tri dana razmoči svitke (*Hausenblase*), kao što valja, pak ih izlij u vino i promiešaj ga opet dobro, i to njekoliko danah. Onda ga ostavi na miru, dok nedodje vrieme, da ga otočiš.

— (Velik burak.) Već smo više putah naveli primierah velike rodnosti Kalifornije; evo još jednoga. Pukovnik Hall odgojio je lani burak (*Runkelrübe*), koji je važio 73 funte dakle gotovo $^3/_4$ cente.

Kućanstvo.

— (Smrzlo rubje.) Kod nastajuće zime dobro će doći našim gospodaricam naputak francezkoga doktora Doréa, koji ih opominje, da oprano rubje neostavljaju na velikoj studeni, gdje bi se moglo smrznuti. Mnogimi pokusi se je osvjedočio, da mraz uprav onako kvari čvrstoću konca, kao da si platno umočio u vodu, u kojoj si nalio hudićeva ulja (*Vitriolöl*). Čim je veći mraz, tim više pali i ždere konce. Ako dakle nemožemo smrznuće sasvim zapriečiti, a ono ga barem omalimo, sušeć rubje na tavanu; jer u sobi ga nevalja sušiti, buduć da para od njega hudi zdravju.

Svaštice.

— (Pretakanje krvi iz jednoga čovjeka u drugoga.) Dokle je dotjerala vještina ljekarska, pokazuje i sliedeći slučaj. U Vratislavi donesoše nedavno na pola mrtvu djevojku, koja se je zagušila parom od žeravke. Kad već ništa nehtjede pomoći, pokuša liečnik posljednje sredstvo. Nagovori mladu i jaku dvorkinju, neka si da pustiti malko krvi, da se spasi ona nesretnica. Ova odmah pristane; liečnik dakle najprije pusti krv bolestnici; jer je onakva krv otrovana onom parom iz žeravke, što i jeste uzrok smrti; pak onda pusti krv zdravoj dvorkinji, a štrcaljkom (špricaljkom) ju uštrca u žilu polumrtve djevojke. Uspjeh bijaše brz i radostan; nesretnica, do sada bez sviesti, osviesti se, i uz pomnjivu brigu liečnikah ozdravi za koji dan sasvime.

— (Oluja u Mletcih.) Poznati francezki vremenar Mathieu de la Drôme izdao je bio jošte lani knjižicu, u kojoj proriče, kakvo će biti ljetos vrieme. Medju ostalim kaže, da će biti mladi mjesec 29. Studenoga zlokoban, osobito za južnu Evropu, jer će joj donieti strašne bure i poplavice. Pozivlje učenjake, koji žele vidjeti biesnu oluju, neka dodju na 29. Stud. u Mletke, ondje da će se taj dan dići oluja strahovitija od svake dosadašnje. — Buduć da je to kobno vrieme pred vratima, Mletčani su se bogme jako uplašili, te novine pišu, da je silni narod navalio u izpovjedaonice, bojeć se nesreće.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

Broj 48. **U Zagrebu** **1. Prosinca 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč. ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Plemenitba žita.

(Ostatak.)

Dok je Hallett na sjeveru nastojao umnožiti i usavršiti svoju pšenicu; na jugu, po imenu kod Spljeta u Dalmaciji, trsio se je častni otac H. Smolje, gvardijan franciškanski, oko iste zadaće; pak niti neznajuć za Halletta, potvrdi nehotice istinitost njegova umovanja. Evo šta o tom napisa u „Osservatore Dalmato."

„Opazivši, kako u polju, a kadšto i na samom *gumnu*, pojedina zrna, bez ičije pomoći, sama sebi ostavljena, veselo niču i radjaju mnogim vlaćem i zrnjem: pomislih u sebi već prije tri godine, da kad bi se pojedina zrna navlaš i nahvalice sadila, morala bi takodjer onako roditi, dapače i više. I doista me neprevari pamet. Mjeseca Kolovoza dadoh prirediti jedno vreteno zemlje (to jest ¼ jutra.) Motičicom napravih po njem brazde 4 palca duboke i stopu razdaleke, te posadih onamo pšenicu, svako zrno 1 stopu daleko od drugoga, a sjeme zagrnuh grabljama. Početkom Rujna nikle su malo ne sve sjemenke; al su bile njihove biljke kukavne i zato ih nije bilo baš liepo pogledati. Nego po prvoj jesenskoj kiši u mjesecu Studenom sva se zemlja zazeleni tako, da bi ondje marva bila dosta paše našla. — Do godine pako poslje žetve nabrah od ono malo zrnja, što je sve stalo na dlan, 6 vaganah talijanskih (*stajo* zvanih) pšenice. Tomu se nećeš čuditi, kad ti rečem, da je gdjekoje zrno iztjeralo sve do 130 klasovah, a u svakom je bilo 70, 80 do 90 zrnah: jedna sjemenka bacila je dakle neizmjerno množtvo od 10.000 zrnah. Njeki Englez, koji je onda u Dalmaciji boravio, odnio je sobom u Englezku jedan bus (bokor, struk) od 130 klasovah, kao veliko čudo. Lanjska godina bila je po me vrlo nesretna. Ja sam posijao god. 1862. mjeseca Kolovoza sjeme, onako kao što gori kazah, te je sve liepo niklo; nego s nebrojenih jesenskih kišah naraste tolika voda, da je sve polje poplavila, te je moja pšenica puna dva mjeseca pod vodom stajala, pa naravna stvar, da joj je mnogo žilicah sagnjilo. S lanjskim pako proljećem nadodje opet tolika suša, kakvoj neima pametara u ovoj okolici; jer 4 mjeseca nije pala kaplja kiše. Moja pšenica je očevidno napredovala, al opet je prema prvašnjim godinam najmanje bacila. Na ovih busovih, što vam ih šaljem, vidjet ćete, koliko je vlaće bilo potjeralo iz koriena; al mu klasje ostade prazno, zato što nije imalo glavne hrane — vlage.

Da se postigne ovoliko izobilje, treba posaditi pšenicu već mjeseca Kolovoza, i to onako, kao što gori rekoh: tako će joj ojačati žilice, prije nego nadodje mraz i snieg, te će bolje odoljeti nezgodam zla vremena, i malo će vam biljakah preko zime propasti. A to treba dobro na pamet uzeti; jer ako samo jedno zrno nenikne — eto velike praznine u polju.

Njeko ljeto opazih i ja na mom polju poviše prazna mjesta; da mi tolika zemlja neostane bez svake ljetine, posadih onamo po koje kukuruzno zrno. Što bje od njega? — Poslje prve kiše mjeseca Svibnja tako se je uzbokorila i uzbusala pšenica, da je sav kukuruz ugušila.

Dobro znadem, pak me izkustvo osvjedoči, kako su mnogi gospodari nemarni, koji, premda su se o vrsnoći kakve stvari svojima očima uvjerili, opet se nemogu odvažiti, da i sami prihvate toliku korist; jer im sve njekakve goleme zapreke po glavi idu. „Tko će tolik posao obaviti na veliku polju? Tko će tolik trošak podmiriti? Tko će itd." Ovako prigovaraju, pak onda rade zlo ili baš ništa. Ako nemožete sve svoje polje onako prirediti, a vi to učinite bar na jednom ciepcu zemlje; ostalo posijte kao do sada, i tako odbacite badava sila zrnja, kojim biste se hraniti mogli. Kažete „velik trošak!" Eto vam toga golemoga troška, što sam ga imao kod ljetine od 6 vaganah (*stajo*): onaj komadić zemlje, na koji bijah posadio pšenicu, prekopa jedan težak za jedan dan, te sam mu platio 50 novč. i hranio ga. Uz 2 dana načinio mi je dječak motikom brazde 4 palca duboke, posadio sjeme i zagrnuo ga, te je dobio za to 40 novč. i hranu. To vam je sav trošak! Pitam sada: nije-li mi naplatilo sav ovaj trošak ono pol vagana sjemena, što bih bio morao posijati, da sam po-

stupao običnim načinom, a sada sam ga prištedio? — Strah me je, da će se druge zemlje poslužiti ovom prekoristnom polakšicom; našinci pako će koješta prigovarati ili se baš podsmievati ovakvoj „nepraktičnosti," a uz njihovu mudrost ostat će im torba prazna kao i do sada."

Da g. Smolje, pišuć o velikoj rodini svoje pšenice, ništa nepretjerava, to potvrdjuje g. Haberlandt, učitelj na gospodarskom učilištu u Starih gradih (*Altenburg*). On kaže u novinah bečkoga gospodarskoga družtva, da je bečko popečiteljstvo trgovine poslalo njihovu zavodu od g. Smolja pšeničnih busovah, kojim neima lasno para, te zaslužuju pozor svakoga gospodara. Jer jedan ovakov bus imao je 130 vlatih, a svaka od njih bijaše 3 do 5½ stope visoka. U svakom klasu bilo je 40—70 zrnah; svega skupa bilo ih je 6855, te su važili 12½ lota, a čitav bokor važio je upravo 2 funte. Velika strana zrnah nije bila sasvime zrela. G. Haberlandt misli, da je tomu uzrok veliko množtvo tih vlatih, te nemogaše toliko klasje dozreti; nego, kao što smo gori vidjeli, uzrok tomu bijaše nečuvena lanjska suša; jer preklani je njegova pšenica imala isto toliko klasja, pa je opet sve zrnje dozrelo, akoprem zemlja nije bila duboka uzorana, niti pognojena, samo što je bila mekota prilično dobra. — Kao što se vidi, postupak g. Smolja razlikuje se tim od Hallettova, što ovaj izabire najvrstnije sjeme, te ga riedko sadi, a onaj prvi zadovoljava se riedkom sadnjom.

Nedvojbeno se hoće i dobro priredjena mekota obilatoj žetvi, obilatu klasju; nego i ovakva mekota će ti samo onda trud po volji platiti, kad ju zasadiš najvrstnijim sjemenom. Pak uprav to je naša velika pogreška, što slabo izbiremo sjeme; to se vidi najbolje otuda, što kod nas nitko jošte niti nezna za triebila sjemenja (*Samen-Sortirmaschine.*)

Naše plodne ravnice mogle bi se pomoći izvodjenjem vrstna sjemenja. Jer u drugih zemljah čude se pšenici, od koje važi vagan 87—90 funtih, a kod nas se izvodi ovakva pšenica običnim postupkom: kakvo bismo dakle mi dobili zrnje onda, da se povedemo za Hallettom? — Tim bismo po svoj prilici ne samo još više otežčali svoje zrnje, nego ga i više nabrali.

Glasoviti francezki gospodar P. Joigneaux pisao je prije 6 godinah: „Neima gospodarah, koji bi oko svoga sjemena dovoljno nastojali. Il ga uzimlju s reda iz svoje žitnice, il ga pred samu sjetvu na trgu kupuju. Ovako se obično radi. Samo neka je sjeme na oko liepo i čisto — više se netraži, gospodar je š njim zadovoljan. Samo gdjekoji gospodar se potrudi, te promlati snoplje, da izpada najzrelije zrnje, koje otriebi od svake glote i spravi za sjeme. Jošt ih manje ima, koji bi već u polju izabirali za sjeme najljepše klasje, jedan po jedan, te pošto sasvim dozre, rešetali njegovo zrnje, da dobiju najvrstnije zrno za sjeme. Većina gospodazah im se smije zbog ovako dangubne radnje."

A pokle je lani doznao za Halletta i za izvanredni uspjeh njegove sjetve, napisa isti Joigneaux evo ovo: „Dok mi za ovo šest godinah u popravljanju sjemena nismo ni malo napredovali, umni englezki gospodar Hallett izišao je na glas u tom pogledu. Kao što se popravlja marva izborom najvrstnijih glavah za razplod, onako izvede Hallett izvrstnu felu pšenice, koju toga radi prozva „*pedigree wheat* (čitaj: p e d i g r i u i t)" to će reći: rodoslovna pšenica, jer joj se zna za rodovnik (*Stammbaum.*) Njeki francezki tvornik iliti fabrikant nabavio je te pšenice od Halletta i nabrao je s jednoga jutra 1500 funtih (od prilike 17 vaganah, ako je vagan 90 funtih važio.)

Bjelodano je, da svatko može kod kuće isto uraditi, što je Hallett postigao, i to s istom lakoćom i s istim uspjehom. Kao što se popravlja voće i cvieće, vuna i marva, onako se može popraviti i žitno sjeme, gdjeno je žito najvažniji predmet gospodarstva. Kad gospodar nabavi po izbor sjemena i posadi ga kako valja, moći će se sjegurnije nadati boljemu uspjehu nego umjetnom oplodbom. Koji gospodar nebi požalio truda i usavršio po Hallettovu naputku razne vrsti žita, nebi samo dobro djelo učinio po gospodarstvo u obće, nego bi iz svoga žitnoga sjemeništa liep dobitak izvadio, jer bi gospodari njegovo sjeme na jagmu kupovali. Žitna sjemeništa su isto tako potrebita kao i sjemeništa za voće; jer sjajna budućnost žitarstva visi o popravku sjemena izborom. Ovdje ima jošte široko i pusto polje, a tko ga stane svojski težiti, liepo će se pomoći. Najbolje bi dolikovalo pokušalištu gospodarskih družtvah, da namiene po koju gredu izvodjenju popravljena sjemena, te bi doista članovom svojim veliku blagodat izkazali."

Ovako piše Joigneaux o i z b o r u s j e m e n a; da čujemo sada drugoga francezkoga vještaka, G. Bodina, što kaže za r i e d k u s j e t v u:

„Gospodari umni, imajući rodnu i dobro teženu (obradjenu) zemlju, svjetuju: „Sijte riedko, bit ćete uviek dosta nasijali sjemena." A oni, koji imaju loše zemlje, kažu: „Zastrite zemlju sjemenom, nemožete ga odviše posijati."

Nisu-li ova mnenja protivna zdravomu razumu? — Predati zemlji, koja sadržava malo hrane, premnoge biljke, neka ih hrani, nije-li to isto tako bezumno, kao i postupanje onoga, koji u zemlju vrlo rodovitu sadi premalo bilja?

Ako posiješ u zločestu zemlju puno sjemena, svako će ti zrno iztjerati samo po jednu vlat, a na njoj jedin i malen klas. Sij onamo još više, usjev će biti još lošiji, klasje jošte manje. Jer sve trave slušaju zakon prirode i nastoje se razploditi: posijano sjeme će dakle iztjerati; nego čim je gušći usjev, tim će biti žalostniji. Biljke

će vlatati i klasati; nego čim više će biti toga vlaća, tim će biti slabije klasje, budući da smo posijali 50 biljakah na komad zemlje, gdje ih jedva 10 dosta hrane nalazi. — Imat ćemo dakle prema sjemenu ljetinu sasvim protivnu, to jest, što više sijemo, to manje beremo; jer žilice nikavše iz sjemena, pa neimajuć dosta prostora u zemlji, zamrsit će se, pak otimljuć jedna drugoj ono malo hrane, što je ima u zemlji, ostaju sve mršave.

Gospodar gusto sijući mogao bi se prispodobiti stočaru, koji bi želio na hrdjavu pašnjaku tri puta veće stado ugojiti nego što se hrani na bujnoj rudini.

Na mnogih mjestih siju 3 hektolitra i više na jednu hektaru. *) Ja sam takodjer pokušao sijati onoliko ogromno množtvo sjemena, pak sam onda malo po malo sve manje sjemena trošio i našao, da mi je ljetina sve to više rasla, što sam manje sjemena sijao. Gusta sjetva je dakle prieki put k uboźtvu. Ako ja posadim na pol □ hvata zemlje 50 zrnah, a nenalazi u njoj hrane nego 10, i onda će niknuti sve sjeme, nu hrana od zemlje potrošit će se, prije nego vlaće počne klasati, te tako za zrnje neostaje više hrane."

Nedvojimo, da će se naći po koji naš gospodar, koji će se osviestiti i po Hallettu se povesti. Nego izprva nebi ga svjetovali, da to čini na veliko, dok nenamakne dosta onako izvrstna sjemena, koje radja puno i puna klasja.

Al gospodari mogu i sve sadašnje svoje sjeme, ako i ne onako riedko sijati kao Hallett, a ono svakako rjedje nego do sada.

Kako riedko da sijemo, to se nemože onako popreko osjeći, već tu treba uvažiti mnoge okolnosti. U tom pogledu nevalja se sliepo povesti po englezkom izkustvu, jer se englezko nebo i tlo znatno razlikuje od našega.

U Englezkoj pada češće kiša nego kod nas, zato ondje i usjevi bolje rastu, osobito s proljeća; Englezi nepate toliko od suše koliko mi; oni gnoje svoja polja puno bolje od nas. Tko je dulje u Englezkoj živio, bit će se uvjerio, da ondje nit ima onolike vrućine nit onolike studeni, kolika kod nas vlada.

Sve ovo treba uvažiti, kad se usjevi u redove siju ili sade; a najviše je za tim stalo, kako je daleko jedan red od drugoga. U Englezkoj napredni gospodari siju u redke svako sjeme, pak i žito — ovo je i potaklo Halletta na svoj postupak, samo što je on usavršio tu sjetvu u redke, sijuć vrlo razdaleko sjemenke, što da kako valja samo za njegovo izvrstno sjeme. Obično sjeme netreba onako rastavljati, nego samo toliko, da se može ogrtalom ogrnuti, ili plievilom oplieviti. Evo što je u tom pogledu izkusio njemački gospodar Zimmermann u Salzmündi:

*) 1 hektolitre = nješto više od $1^1/_2$ vagana. 1 hektara = 2780 □ hvatih.

„Za repicu našao sam najprimjereniju razdaleč redakah 10" (palacah, colah) na lakoj pješčanoj, a 14" na težkoj ilovastoj zemlji.

Za pšenicu se preporučuje razdaleč od 8 do 9 palacah, ali samo u dubokoj krepkoj mekoti; a gdje je zemlja laka, lošija, ili leži povisoko, dosta je $6^1/_2$" razdaleči. Pšenica ovakva imala bi se svakako okopati.

Raž mi je najbolje rasla na težkoj zemlji u redcih $6^1/_2$" razdalekih, a u lakoj pješčanici dosta je $4^1/_2$" Budući da se raž brzo razvija, netreba joj okapanja tako kao pšenici, pa gospodar i onako slabo dospieva na tu radnju.

Nasuprot jari ječam i zob plaća okapanje obilato: ovakav okopan usjev baca njekoliko vaganah više, onda pako treba razdaleći od $6^1/_2$"; a tko neće da okapa, neka se zadovolji razdalečju od $4^1/_2$", inače bi korov mah uzeo. Nu svakako nastoj ga okopati, inače bi ti se usjev pomalo busao, te bi dobio slabu ljetinu i malo klasja.

Pasulj neka se sadi na 10" razdaleko; ako je zemlja težka ilovača, može se i više razmaći. Svakako se mora okopati.

Grašak mi je najbolje rodio u redcih jedno 8" razdalekih i dobro okopanih.

Grahorka (*Esparsette*) se obično sije u redke $6^1/_2$" razdaleke.

Burak (*Runkelrübe*) sadi se najbolje uz razdalečinu od 18"; na zemlji osobito žirnoj može se saditi na 12". Ako se burak gušće sadi, ostat će omalen i imat će manje slasti.

Repa, čini mi se, napreduje najbolje u redcih 18" rastavljenih.

Kukuruz mi najobilnije radja, kad ga sadim $8^1/_2$" razdaleko, ako želim dobiti mekanu stabljiku i puno lišća; a komu je stalo za sjemenom, neka ga bolje rastavi.

Opominjemo napokon jošte jedanput, da ovaj naputak valja samo za obično sjeme, a ne za usavršeno, koje treba više razmicati kod sadjenja.

Kola na dva sprata.

Kako se željeznice svejednako šire, tako da u njekih francezkih županijah ima već svako selo svoju občinsku željeznicu — smišlja se zajedno svcudilj, kako bi se taj novosvjetski zavod mogao popraviti i usavršiti. Osim drugoga opazilo se je veliko nerazmjerje medju težinom kolah i putnikah, koji se na njih voze: kola za 18—20 ljudih teža su i 10 putah od svojih potnikah, ter se ovako puno „mrtva tovara" amo tamo bez koristi vucari. Da se to dokine, počeli su s najboljim uspjehom upotrebljavati u Iztočnoj Indiji dvospratna kola. U jedna ovakva kola može sasvime prilično sjesti 130 putnikah, i to 60 u gornji sprat (*Stockwerk*), a 70 u dolnji. Ovakva kola su puno laglja i jevtinija od dvijuh običnih željezničkih kolah. — Još je dalje dotjerala željeznica medju Kijevom i Odesom: ondje će imati svaki vlak posebnu dvoranu, blagovalište (*Restauration*) i zahod, pak će se sva kola ložiti. Ovdje dakle neće trebati putniku s kolah sići, ma kako dugo se vozio.

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. (*Nova vjeresiona.*) Opet je podnešena visokoj vladi molbenica i to od najuglednijih zagrebačkih trgovacah i obrtnikah, da im dozvoli ustrojiti u Zagrebu „hrvatsku vjeresionu za escompt“ s glavnicom od jednoga miliuna izprva. Ova vjeresiona primala bi novce na kamate, posudjivala novce na državne papire i robu, ter odbitkovala i kretovala mjenice. Sada se dakle radi kod nas o trih vjeresionah: o ovoj, o izvoznoj i predplatnoj, o kojoj smo nedavno govorili, i o trećoj, jošt od banske konferencije predloženoj; nego premda tomu imaju već dvie godine danah, odluke neima ni do danas. Nebi-li ove opetovane molbe uvjerile visoku vladu o velikoj potrebi ovakvoga zavoda, te sklonili ju, da pospješi svoju odluku, da dobijemo barem jednu vjeresionu.

M. D. Iz Karlovca. (*Govedja kuga i epidemička groznica.*) Dočim je u kotarih krašićkom i banijanskom, naročito u selih Kupčini gornjoj, Zamršju i Čegljih, govedja kuga sasvim prestala, pojavio se je ovaj nemili gost u kotaru severinskom, i to u selu Bosancih, baš na glavnoj karlovačkoj-riečkoj cesti ležećih, i u bližnjih Kasunih. U Bosancih bje povod pošasti kupnja vola od njekoga graničara iz slunjske pukovine, koji vol je za njekoliko danah uz pojave prave govedje kuge obolio, i drugo blago u istoj staji okužio; tri glave su skapale, a jedna je ubijena. U Kasunih pojavila se je bolest, pokle je bila stoka okužena od prenavedene marhe kod obćega napajanja; ovdje je jedan komad skapao, a drugi je ubijen. U ovih stajah bile su još tri krave na oko zdrave; ove bjehu procienjene i mesarom za mesarenje ponudjene, nu budući jih ovi kupiti nisu htjeli, bjehu sve tri ubijene i takodjer zakopane.

Glavna cesta karlovačko-riečka ostaje dakle 21 dan za rogatu marhu, kože, sieno i slamu zatvorena.

Ob epidemičkoj groznici ostalo je dne 15. o. m. ukupno bolestnih 41; prirasao nije nitko, a svi bivši bolestnici su ozdravili, tako da je u kotarih banijanskom, ozaljskom i jastrebarskom epidemija 3 mjeseca dana vladavša sasvim prestala. Konačno izviešće sliedit će.

— (Zabrana marvinskih sajmovah.) Buduć da govedja kuga na više miestah naše domovine biesni, to je visoko kr. namjestničko vieće zabranilo do dalje odredbe držanje sajmovah za goveda, ovce i koze u području županijah zagrebačke, križevačke, riečke, požežke, virovitičke i sriemske i u svih dotičnih gradovih.

—*ć.* Iz Prigorja Svetojanskoga 24. Stud. Potaknut izviešćem voćanskim i plešivičkim, donosim i ja izviešće ob ovogodišnjem vinskom prirodu ove okolice, iz koje, ako se nevaram, nikada jošter nikakva izviešća nedobiste.

Sveta Jana leži puno niže od Plešivice, te je poradi naravnoga mjestnoga položaja ponajljepša vinska okolica naše domovine, i zato se svakomu dopada, tko ju i jedanput vidi. Sva je okolica vinovom lozom zasadjena, te pučanstvo posjeduje vrlo malo drugih zemaljah osim vinogradah.

U ovoj okolici raste u dobroj godini po prilici 130.000 akovah vina, te daje kopač kano i u Plešivici 3 do 4 vjedra. Nu ove godine snadje nas mala nesreća po dva puta, i to prvi put početkom mjeseca Kolovoza, kadno grád iztočnoj polovini ove okolice podobro grožđje prestriže; druga pako nesreća postiže nas u drugoj polovici mjeseca Rujna: po svoj Evropi zavladavša onda silna oluja sa kišom i tučom, koja posvuda silnu počini štetu, nije ni našoj okolici oprostila, te nam zapadnu stranu ponješto pohara. Da nas ove dvie nesreće nepostigoše, mogli bismo se i mi ovogodišnjom berbom pohvaliti kao što Plešivičani; nu tako moramo reći, da nam ove godine trećina od dobre berbe uzfali. Berbu započesmo 17. Listopada, pa ju svršismo po svih Svetih. Vino je u obće kiselasto, a ono, koje bijaše prvi put ledom oštećeno, puno je kiselije od drugoga. Ciena mu je 2 for. 50 novč. do 3 for. po akov austrijanske mjere.

Gospodarske viesti.

— (Zaštita pticah-selicah.) Ptice, što svake godine k nam dolaze, a pod zimu opet sele, putuju u Afriku ponajviše preko Italije i Francezke, gdje na njih sav narod vreba i na miliune ih lovi. Buduć da se ove ptice ponajviše svakojakim gadom hrane, to se njihovim tamanjenjem nanosi velika šteta svim evropskim gospodarom; jer se sada taj gad sve to više umnožava. To se najviše opaža u Švajcarskoj; zato je švajcarska vlada pozvala vlade francezku, talijansku i papinsku, neka izdadu naredbe, kojimi bi se doskočilo zloj porabi njihovih podložnikah. Vidjet ćemo, kakvim će to posredovanje uroditi rodom; medjutim se u Zagrebu onakve ptice svejednako love i na pijaci jatomice prodaju, premda to zakon naročito zabranjuje. — Valjda su ti ptičari osobitih zaslugah kod njekoga stekli, kad im je prosto, na očigled svieta zakone gaziti.

— (Tamanjenje korova.) Korov (drač) nanosi gospodarom silnu štetu, ugušujuć pitomo bilje i preotimljuć mu hranu. Zato umni gospodari nastoje osobitom pomnjom oko toga, da im se na njihovu imanju nikakav korov nerazplodi. Evo kako se u tom pogledu radi na českom imanju Valovicah: Ondje moraju svi gospodarski sluge i radnici plieviti pljevelj, svaki u svom području, i to kada treba, pomoćju težakah; nu zapustiti ga nipošto nesmiju, Jer kad se gdje u polju nadje korova, plaća dvorski globu, kad u vrtlu, vrtlar (baščovan), kad u hmeljnici, hmeljar; kad na pašnjaku ili uz pute, onda pastir, koji ima toga radi na svojoj palici lopaticu, da goneć marvu na pašu kopa i sieče svake vrsti drač. Ovako bi se svako imanje brzo oprostilo mnogoga korova i pljevelja.

— (Berba u Gornjoj i Dolnjoj Austriji.) „Budweiser Anzeiger“ piše, da u Austriji neima pametara tako zločestoj berbi, kao što bijaše ljetošnja: seljaci, koji do sada dobivahu 300—400 vjedarah, dobiše ljetos samo 6 do 8, pak i to nevalja ništa.

Kućanstvo.

Ima-li u platnu pamuka, to ćeš ovako poznati: Otopi u jednoj zdjelici malo soli, a u drugoj malo sladora. Onda umoči krpicu od platna, koje iztražuješ, najprije u sladornu otopinu, a kad se posuši, u solnu. Kad se krpica i opet posuši, zapali ju i razgledaj dobro ono, što ostane od izgorjela platna: laneni konci bit će kestenjavi (smedji kao kesten), a pamučni će pocrnjeti. Ovako možeš potanko razabrati, koliko ima lanenih konacah u tvom platnu, a koliko pamučnih.

— Da krumpir neproklija, treba na dno pivnice gdje ga čuvamo, nanositi za jedan palac visoka praha od ugljevja, ili zdrobljena ugljevja, kao što ga ima kod kovačah i bravarah (šlosarah). Njeke novine pišu, da se krumpir na ugljevju više od godine danah drži, te neće iztjerati klicah, a ostat će tečan.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

DODATAK

k broju 48. Gospodarskoga lista 1864.

Zapisnik

o sjednici gospodarske podružnice dugoselske držane u Božjakovini 27. Listopada 1864. pod predsjedom presv. g. grofa Stjepana Draškovića uz pribivanje gg. členovah: N. Havlička, S. Hegedića, Gj. Balaška, Iv. Juriševića, L. Tomekovića, Jak. Ivoša, Jak. Tkalca, Sim. Vaclavika, N. Celinića, T. Sivoša, Jos. Antolkovića i M. Starčića; — zatim gg. dobrovoljnih gostih: D. Lambla, V. Kunca, O. Draškovića, Sk. Vidulovića, V. Vavre, A. Trumera, Gj. Milesa, M. Gabaja, Jos. Šoštarića, Jak. Črnea, Fr. i Jos. Ivoša, nadalje više obćinskih sudacah, seljakah, ratarskih učenikah i školske seoske mladeži trećeg razreda, svih ukupno preko sto osobah.

1. Uslied poziva i programa za ovu sjednicu u br. 41. Gospodarskoga lista o. g. uvršćenog kao i posebnih zamolnicah, što ih je ova podružnica na ravnatelja gospodarskoga zavoda u Križevcih, na gospoštinu Paukovac i na bližnje obćine upravila, sakupilo se u liepom broju to členovah to dobrovoljnih gostih sa različitimi ratili i strojevi za oranje, sijanje itd.

G. Lambl došao je sa više gospodarskih učiteljah, urednikah i gospodarskih učenikah, a dao je dovesti: englezki željezni plug od Hovarda, podrivač, *(Untergrundspflug)*, okapalo, ogrtalo, ježaka-samočista *(Stachelwalze)*, itd.

G. Kunc, providnik gospoštine paukovačke, dade dovesti: plug od Cugmajera, brane, sijaču i rovilo *(exstirpator)*.

G. grof Drašković domaći plug; g. Tomeković plug od Milesa; nadalje seljaci: St. Mihaličić, T. Funtek, St. Horvat i Bl. Klasan domaće pluge.

U 10 satih počesmo orati, branati, zemlju mrviti, sijati itd., koja radnja poldrugi sat trajaše.

Kod te radnje mogosmo mnogo toga praktički naučiti, a uspjeh i posljedica ove radnje ima veći doseg za budući dalji napredak, nego bi se i misliti dalo.

Kod tako znatnoga broja plugovah mogla se je pri oranju laglje razabrati veća vrstnoća jednoga pluga nad drugim, nego-li bi se to inače dalo. — Englezki plug od Hovarda sav od željeza pokazao se je najlaglji, tako za tegleću marvu kao i za plužara, jer premda su ga dva srednje jakosti konja u celini vukli, to se je njim ipak tako brzo i lako radilo, da tako lagahna oranja nevidjesmo; svi, koji pokušaše njim plužiti, kažu, da kod takova pluga neima nikakove muke u oranju, već više ugodne zabave.

Ovaj plug nemožemo ipak našim gospodarom, osim veleposjednikah, preporučiti, jer stoji 60 for. bez naručbine.

G. Lambl reče, da nije ovaj plug zato dovezao, da bi ga htjeo osobito našim gospodarom preporučiti, već da se vidi njegova vrsnoća i kako je načinjen.

Što je probitačno u Englezkoj, nemože se svagda i svigdje u naših posve različitih okolnostih preporučati; u Englezkoj je drvo skupo a željezo porazmjerno jevtino, zato Englez radje sve od željeza pravi; a kod nas je drvo jevtino, pa su i drveni pluzi dobri, samo kad su dobro napravljeni.

U ostalom nevalja niti svaki plug za svako zemljište. — Drugi bo plug treba za ilovaču, osobito celinu, a drugi za pješčanicu; drugi na brdinah a drugi u ravnini itd.

Plug gospoštine paukovačke od Cugmajera rezao je u celini osobito pravilno brazde 6 palacah duboke i 10 palacah široke, te je brazde posve prevraćao tako, da je sva trava došla na dno. Dosta je lagan, jer ga dva konja lako i brzo vucijahu, te je samo jedan težâk plužio i konje ravnao.

Svi prisutni pohvališe ponajviše ovaj plug, osobito seljaci, te se može sigurno našim gospodarom preporučiti, jer stoji 24 do 28 for.

Tko je vidio il' kušao ovim plugom orati, pak uzčita članak: „Dobar plug“ br. 8. i 9. Gosp. lista god. 1861. bit će osvjedočen, da je istinito napisan.

G. Kunc primetne, da ovaj plug treba za prvo i drugo oranje pojačati, t. j. jačeg sagradit dati.

Ostali obični domaći pluzi orahu dosta dobro, al' su pred svakim bila četiri vola zapregena; jedini Funtek imao je tako dobar plug, da su njim i dva vola celinu dobro orala.

G. Lambl razlagao je potrebu i korist ostaloga orudja, osobito podrivača, koji, da je kod svih okopavinah, najpače buraka, potrieban; zatim dokazivaše, koliko se okapalom i ogrtalom kod okapanja i ogrnjanja kukuruze, a ježakom kod mrvljenja i nakapanja brazdah i grudjenja težakah prištedi; a svakim strojem radjeno je, i tako pokazivana radnja.

Dobru i koristnu radnju ježaka, koji velike brazde i grude, osobito suhe, posve drobno mrvi, priznaše; pohvališe svi tako odličnici kao i seljaci.

G. Lambl reče nadalje, da je na zemljištu gospodarskog zavoda u Križevcih ljetos sav kukuruz bez ručnih težakah strojevi okopan i ogrnjen bio.

Njeki članovi naročito g. Hegedić izjaviše, da će si ove strojeve nabaviti i njimi kušati na godinu raditi, osobito kukuruzu okapati; ali da će ipak prije ići u Križevac, da tamo još bolje vide, kako se ondje radi.

Na pitanje, da-li u Križevcu činkvantinu ili domaću kukuruzu posijaše, izviesti g. Lambl, da su sijali sriemski kukuruz, koja sačinja njeku srednju vrst izmedju spomenutimi kukuruzi.

Povela se rieč o širokih i uzkih slogih, tom opazkom, da malo ne svi naši seljaci preuzke sloge prave, i time mnogo zemljišta gube, jer onda ima mnogo jarakah.

G. Lambl uztvrdi, da se o tom gospodari jošte prepiru; no u pravilu, da se preporučuju široki slogovi, da se mnogimi jarci negubi mnogo zemljišta; u ostalom da na pješčanici mogu slogovi širi biti nego na ilovači, koja nepropušta vode, pa je više jarakah potrebno, da može bolje odtjecati.

Napokon da seljaci već i zato uzke sloge prave, jer ima malo vještih oračah, koji bi znali širok slog pravilno naorat, itako da bude ravan ili malo u sredini bočast, a ne pognut i utopljen, da na njem ostane voda ležati.

G. Lambl prizna vrlo pohvalno korist praktičkog gospodarskog poučanja, što ga je ova podružnica prva započela i ljetos tri puta prigodom svojih sjednicah davala, pa obreče, da će to u buduće i križevačka činiti izraziv nadu, da će dugoselska posestrima tamo takodjer sudjelovati, na što mu rado našu rieč zadasmo.

G. Kunc obeća slično poučanje u svoje vrieme i u Paukovcu prirediti, te osim ostalih susiedah i g. ravnatelja Lambla za sudjelovanje zamoliti.

Na ovom sudjelovanju zahvaljujemo se osobito g. ravnatelju Lamblu, g. providniku Kuncu, obćinam i svoj gospodi učiteljem i gospodarskim urednikom.

2. Poslje svršene radnje i poučavanja na polju sakupismo se u sjednicu i g. predsjednik pozdravi skupštinare shodnim govorom.

3. Zapisnik zadnje sjednice nije čitan radi kratkoće vremena, i što bje iz br. 36. Gosp. lista o. g. svim poznat i odobren.

4. Čitanje i pretresanje članakah iz Gospodarskog lista u programu naznačenih odgodjeno je radi kratkoće vremena na buduću sjednicu.

Sad se pristupi pretresanju pitanjah:

5. Kako da se kod nas što prije podigne i razvije voćarstvo?

G. Lambl preporuča, da se što više voćakah uz ceste te na praznu i prostu tlu sade, ali da treba paziti i izkušati, kakovim voćkam odnosno tlo prija, pa da se sadi voće, koje u trgovini prolazi: da se voće suši i ljudi u sušenju poučavaju, osobito po načinu, kako g. Klempaj suši, što je u Gosp. listu poiobćeno.

G. N. Havliček mnije, da treba seljake u sadjenju voćakah poučavati, njim iz školskih vrtovah voćke dieliti, u kojem pogledu je ova podružnica već dosta radila, pa je potrebno, da se upravljajući odbor gospodarskoga družtva ovim zapisnikom upita, da što bje od kolajnah, koje je gospodarsko družtvo odredilo za nagrade učiteljah u voćarstvu zaslužnih, dočim je ova podružnica u svom području zasložnim učiteljem primjerene nagrade iz dobrovoljnih prinesakah sakupljene podielila.

G. Vidulović napominje, kako je u njekih mjestih povoljno djelovala naredba, da se ženici nisu mogli vjenčati, ako nisu dokazali, da su stanoviti broj voćakah zasadili.

Ova podružnica nenalazi takovu naredbu za shodnu i pravednu. G. N. Celinić, priznavajuć zasluge i radnju za podignuće voćarstva tako ove podružnice kao i njekih pučkih učiteljah sudi, da njim ipak još više treba raditi, i pozornost oblastih obratiti na to, da učitelje na marljivost u voćarstvu pritegnu; jer je izkusio, da gdje su školski vrtovi zapušteni, tamo niti školska mladež nenapreduje i tamo su obično vjekovite tužbe radi školskoga polazka. — Po školskih vrtovih može se sjegurno zaključiti i to, kakova je škola. — Slaba je moralna, a materialna nikakova korist seoske škole bez uredjenoga školskog vrta i shodnih gospodarskih knjižicah za opetovnjake, što želi, da se na svom mjestu dobro čuje.

Ako već odrasli ljudi uz suhoparan nauk traže odmor i zabavu, kamo neće živahna mladež, koja bi se na školskom vrtu koječim zabavila, koristnom radu priučila i tako radje školu, polazila, — a puk korist škole vidio.

Podružnica zamoli ovim zapisnikom od sl. gospodarskoga družtva 50 do 100 voćakah bezplatno, koje bi valjanim gospodarom bezplatno podielila, i to u buduće svake godine radila. — Kod ovog dieljenja imalo bi se ipak seljakom kazati, gdje i u kakovu cienu je moći kupiti ove voćke. — Cjenik za prodaju cjepovah na pokušalištu gosp. družtva imale bi upravne oblasti kroz kotare i obćine proglašivati dati.

Svake godine imala bi se druga vrst voćakah nabaviti; tako bi za 10 godinah u svakoj obćini moglo biti svih vrstih voća, te bi se moglo izkustvom zasvjedočiti, koje voće u kojem mjestu najbolje uspieva.

Sa žalošću se je čulo za jednog učitelja, da su mu ljudi iz školskog vrta matice voćke izkopali i odnieli. — To je znak, da bi ljudi rado sadili voće, al ga neimaju, niti neznaju gdje bi kupili. — Isti se učitelj izpričavao, da nije imao košticah, koje bi posijao, da iz njih divljake izvede.

Na ovo bi mu odvraćeno, da postupa kao i nartski učitelj. U svakoj kući jedu više manje voća, a on djeci kaže, da mu kupe koštice i u školu donesu. —

Gdje ima samo 50 učenikah, ako svaki 50 košticah donese, eto ti 2500 košticah.

Nadalje navodi, da bi slab bio uspjeh svega ovoga

nastojanja kad nebi i vlada sa svoje strane gospodarstvo, a kod nas osobito voćarstvo podupirala.

Zato kad pomisli, koliko u to ime čine vlade u Francezkoj, Italiji, Belgiji, Würtembergu i druguda, predlaže, da se slavno gospodarsko družtvo ovom zapisnika zamoli, da ono kod vis. kr. namjestničkog vieća izposluje, da se za podupiranje voćarstva iz zemaljske zaklade za svaki kotar stanovita svota za nabavljanje voćakah odredi, za ovaj novac voćke da se kupe, i da nadzornici svilarstva i voćarstva neputuju goloruki po kotarih bez svakoga vidivog napredka, već da na polje praktičke radnje stupe, i da po vladi nabavljene voćke medju puk diele, osobito da nastoje još puste školske vrte što prije voćkami maticami oskrbiti.

Podružnički pako članovi i ostali napredniaci, da kod obćinah i u obćinskih sjednicah djeluju onamo, da obćine po mjeri svojih novčanih silah od gospodarskoga družtva i privatnih voćarah voćke kupuju i medju obćinare diele. — Ovo je prihvaćeno.

G. T. Sivoš predlaže, da se u svakoj župi zavedu školski vrtovi, gdje ih još neima; a gdje nisu uredjeni, da se urede.

G. predsjednik opažuje, da je za trgovinu zimsko voće koristno i da se preporuča.

6. Bilježe se izviešća ob ovogodišnjoj ljetini:

Siena dosta, ali kiselo i bje zlo vrieme za spravljanje, te ga je puno propalo; u ovoj okolici bilo je do konca kolovoza pod vodom. Otava, gdje je rano sieno pokošeno, dobra, ali težko spravljanje djetelja jako dobra, ali mokro vrieme za spravljanje; pšenica jako slaba, slame dosta; ječam isto tako; raž je dobro platila, ali zrno je slabo; kukuruza liepa; ali kasna nije dozrela i mraz ju popario; zelja dosta. Ovom prigodom potegosmo njekoliko glavah kod g. predsjednika: jedna je $11\frac{1}{2}$ funte važila; buraka jedna glava 15 funtih. G. Lambl dao je burak ribati i zatim sladomjerom slast soka mjerio, da vidi koliko ima postotakah sladora; ljetos ima radi mokroga vremena, za $\frac{1}{3}$ manje sladora kako inače. Korun nevalja; pasulja dosta; vinogradi kolikoćom na pol manje prama lani, a šira je kakvoćom srednje ruke, te mnogo bolja, gdje se je kašnje bralo. Grož̄dje zbog nejednake cvatnje nije jednako dozrelo, lipovčina se je osula (scurila), zelenika nije dozrela; repe ima dosta; šljivah malo; jabukah malo i te su pušljive; krušakah dosta, hrastova žira i lučca neima, samo nješto malo bukovčice i to crvive; pčele, med i vosak posve zlo; svioci naopako, učitelji se tuže, da sjeme dobiveno od svilarskoga nadzornika nije valjalo.

7. Podružnički računi na posebnom arku budu obredjeni, i tajniku u ime poštovnih, pisarskih i odpravnih troškovah kao i za foringe potrošene ustanovljen bje paušal za god. 1863. sa 6 for., i za god. 1864. sa 6 for. te je ovaj iznos i za buduće godine opredieljen.

8. Sa žalošću se bilježi smrt dvojice članovah: Vida Matekovića, bivšega župnika prozorskog i Andrije Pavlovića, seoskoga sudca.

Slavni uprav. odbor gosp. družtva moli se ovim, da to u družtvenom imeniku zabilježi i odašiljanje Gospodarskog lista za njih obustavi.

9. Kao novi članovi gospodarskog hrvatsko-slavonskog družtva i ove podružnice prijaviše se: Gg. Mijo Gabaj, župnik prozorski, Josip Šoštarić duhov. pomoćnik u Brckovljanih; Jakob Črne, pučki učitelj u Dugihselih. — Ovaj pristup počimlje s novom godinom 1865., pa tako i odašiljanje Gospod. lista za njih.

10. Tajnik predlaže, zamoliti ovim zapisnikom urednika Gosp. lista, da bi nam u buduće Gosp. list donosio zgoditke tako zvane velike lutrije, jer i to, osobito u sadanje vrieme, na gospodarstvo spada.

Time neće reći, kao da je osobiti prijatelj lutrije, već kaže: da u sadanje vrieme lutrija dosta jako vlada, i da je tako rekuć magičkom silom postala, jer gdje se nemože i nezna inače pomoći, tu neka lutrija pomože. A ipak ima našinacah, koji bi jedino po Gosp. list najprilićnije mogli o lutriji obaviestit se.

G. N. Havliček mnije, da bi to bezuspješno bilo, jer je Gosp. list malen i neima k tomu dovoljna prostora; g. Lambl misli isto tako, te u tu svrhu preporuča, da dotičnici, njih više zajedno, drže bečki list Merkur, koji na godinu stoji 1 for. 80 novč.

G. Balaško podupira predlog i kaže, da se našinci na selu nebi razumjeli u njemački Merkur, pa da bi njim i to bio suvišan trošak, a prvo pravilo gospodara mora biti štednja.

Kod glasovanja ostaše glasovi razpolovljeni. *)

11. Tajnik izvješćuje, da je ova podružnica uzela srećku izložbe trojedne kraljevine pod br. 484. i dobila sliku Beograd od Prokša 50 for. vriednu, te predlaže, da se ta slika pokloni jugoslavenskoj akademiji, a dok se ova uživotvori, da se slika u narodni muzej spravi. Srećka da se pošalje upravljajućemu odboru gospod. družtva sa zamolnicom, da on taj posao obavi. — Ovo bje prihvaćeno.

12. Tajnik predlaže, neka se zamoli hrv.-slav. gospodarsko družtvo, da se obrati na vis. hrv. slav. dalm. namjestničko vieće za izdanje naredbe, po kojoj bi kotarske oblasti, za napredak gospodarstva i obćilah, imale držati kotarske gospodarske skupštine, barem dva puta na godinu, te u nje pozivati obćine i posjednike, osobito, vještake. Ove skupštine imale bi se držati u prvoj po-

*) Odavde se nerazbire, što je zaključeno; nu kad bi i primljen bio predlog, nebismo mu mogli zadovoljiti. Po urednika ništa laglje, nego popuniti polovicu Gospodarskoga lista brojevim (jer toliko ima sada tih svakojakih lutrijah) — nu tim bi se velika krivica naniela većini gospodarah, koji neimaju nikakvih srećakah; a izdavanjem posebnoga dodatka narastao bi silan trošak gospodarskomu družtvu: pa kako ga smoći, kad mnogi njegovi članovi niti uz opetovane opomene neće da plaćaju svoje prinoske, tako da se u družtvenoj pjeneznici obično niti nevidi drugo do prazno dno? *Ured.*

lovini mjeseca Travnja i Rujna; u prvoj bi se viećalo o gradjenju putevah, čišćenju potokah i jažah, o livadarstvu, o zabrani pašenja po livadah s proljeća, o obdržavanju poljarstva itd.; a u drugoj izvješćivalo bi se, dali su zaključci pramaljetne skupštine izvršeni, te što se ima činiti glede neizvršenih. Zatim sabirala bi se izviešća o ljetini, viećalo bi se o berbi, sjetvi, ozimini, spravljanju krme, o žirovini, prodaji i cieni priroda, o hranjenju marve preko zime itd. U ostalom mogle bi kotarske oblasti, i nečekav ove naredbe, takove kotarske skupštine držati, tim više, što su i onako dužne putovati po občinah i na obći napredak gospodarstva, škölah, na gradnju putevah itd. paziti. Ovo je jednoglasno prihvaćeno.

13. G. predsjednik donio je njekoliko svežanjah kukuruzna perušinja od olupljenih kukuruznih klipovah i primietio, da se polag skupoće ličja može dobro upotriebiti za vezanje trsovah, osobito kad se namoči, i zato da ga gospodarom preporuča.

14. Tajnik predloži, da se glavnomu odboru, pododborom, svim oblastim i svim izložiteljem, koji oko izložbe trojedne kraljevine nastojahu, i nju podupirahu u zapisnik uvrsti osobito priznanje i zahvalnost ove podružnice. Ovo je jednoglasno i živahnim pleskanjem prihvaćeno i izraženo.

Ovom smo izložbom u zajedinstvu narodah, u kojem leži tajna moć slobode i sreće svih narodah, učinili jači korak napried, nego bi se to inače mnogim dnevnim pisanjem i brošurami dalo postići. I narodi i vlade osvrću se na duševnu i materialnu snagu kao pravo mjerilo u svojih osnovah, a našom izložbom pokazali smo, da u nas ima jake duševne i materialne snage, i da smo vriedni stupiti u koncert zajedinstva narodah. — Do sada smo bili drugim narodom neprorezana knjiga, jer, kad izuzmeš naša bojna djela, nije im naša poviest nimalo bila poznata, i kad čovjek čita evropejske conversations-lexikone, nezna, da-li su nas tudjini manje poznali ili više krivo i zlobno sudili. Ovom izložbom spoznali smo i sami naše sile, uzdigli narodni ponos, i ukriepili pouzdanje u same nas, što nam je poručanstvo napredka, i tako koracat ćemo sigurnije budućnosti u susret; narodna samosviest, složna radnja i zajedinstvo narodno učinit će, da nam se preporodjena majka domovina digne kao samolet.

15. Ova podružnica izjavljuje zahvalnost i priznanje trgovačkoj komori zagrebačkoj za mnenje, što ga je ministarstvu trgovine podniela o naših željeznicah, osobito ob onoj Zemun-Zagreb-Rieka, čim se narodnoj želji i koristi odgovara.

16. Ova podružnica predlaže slav. upravljajućemu odboru hrv.-slav. gospodarskog družtva, da buduću glavnu skupštinu sazove koncem Siečnja ili pako početkom Veljače 1865.

17. G. Balaško donio je više bocah bielog i crnog vina od god. 1848., 1857., 1861., 1862. i 1863., da ga kušamo, i da kojigodjer vještak kaže uzrok i razlog tomu, što naša vina, kojih on uviek više stotinah vjedarah ima i kroz godinu prometne, polag njegovoga mnogogodišnjeg izkustva do pete godine bolja postaju, a poslje ništa više.

Njeki mnijaše, da je uzrok tomu to, što grozdovni sok, koji u vrieme berbe nije u svakom grozdju posve zreo, kašnje u lagvu dozrieva i kroz pet godinah svake godine vino ponješto vrije, te se kroz pet godinah posve očisti i dozrije.

Ujedno opaziše, da vina, koja su od ovuda i iz Ugarske u Ameriku šiljana, te su izpod 5 godinah bila, pod polovnikom tako jako uzkipiše, da su bačve popucale, dočim su starija sretno onamo prispjela. Šaljivdjije primietiše, da ga tad valja popiti. *)

Grof Stjepan Drašković, predsjednik.

Niko Celinić, podruž. tajnik.

---

*) To je opasna šala, s koje već mnogoga zaboli i pamet i kesa. Bolje će uraditi gospodari, kad se postaraju za dolnje vrenje; jer kao što već razložismo u dotičnom članku, gornje vrenje i riedko pretakanje glavni je uzrok, što nam se vina nedrže. *Ured.*

Broj 49. **U Zagrebu** **8. Prosinca 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč. ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Čuvanje koruna od gnjiloće.

Godine 1859. objavismo i mi u Gospodarskom listu, da je profesoru Plessu za rukom pošlo pronaći jednostavno i tako jevtino sredstvo od krumpirove gnjiloće, da njim nebi vagan koruna niti za 3 novčića poskupio; — pak ovo sredstvo ne samo da čuva krumpir od gnjiloće, nego mu udržava i njegovu sposobnost za hranu sve do druge jeseni; gdjeno se obično krumpir jedva do proljeća drži, a ljetos se već sada posvuda kvari. Kazano je onda bilo, da je to sredstvo potvrdjeno petoljetnimi na veliko izvedenimi pokusi, pa da je i onda vrsnoću svoju izkazalo, kad je krumpir gnjiti počeo. Pless je htio ovaj svoj obret (*Entdeckung*) za plaću objaviti, i plaća ta imala se je stoprv onda njemu predati, kad se potvrdi valjanost njegova lieka. No buduć da se je samo 17 vlasteljah prijavilo, koji su bili pripravni platiti nješto u to ime: morade Pless odustati od svoga predloga; pa da mu njegov obret opet donese njekakvu korist, ponudi ga pojedinim gospodarom, i to bogatoj vlasteli za 5 for., a manjim gospodarom za 1 for. na godinu. Al i ova ponuda bude slabo uvažena; i za ovo 5 godinah nitko se javno neoglasi o tom sredstvu, niti da ga skudi, al niti da ga pohvali. Pitanje je sada: je-li g. Pless sam sebe obmanio, misleć, da je njegovo sredstvo tako znamenito; il su naši gospodari od nehajstva lakoumno propustili iztraživati valjanost i važnost preporučenog od njega sredstva?

Ovako pita g. Pless u novinah „*Neueste Erfindungen*“, a da uzmogne nanj nepristrano odgovoriti svaki razboriti gospodar, priobćuje taj svoj postupak, s tim dodatkom, da izvadjena na njega privilegija jošt uviek valja, i da ovo priobćenje nikomu nedaje prava poslužiti se tim sredstvom, prije nego Plessu primjerenu naknadu dade.

Da čujemo dakle, što piše prof. Pless!

„Godine 1854. imao sam grmak ruže, koji je bio pun ušenacah (*Blattläuse*). Da se toga gada oprostim, uzeo sam sumpora (žvepla), zapalio ga i na kâdu držao onaj grmak ruže. Za koji čas mi se sve lišće posuši, a za tri dana pogine i sam grm do koriena. Ja sam ovaj pokus opetovao i na drugom bilju, pa sam našao, da sumporni kâd svaku travu ubija i to tim prije, čim je mekanija i sočnija, čim tanju ima kožicu ili koru, koja bi ju čuvala od te sumporne pare. Ja sam stavio u tu paru krumpir, koji bijaše klice pustio — klice su za čas povehle, a korun je ostao čitav. Isto tako sam pokuse činio s kličućom repom; oprostio sam ju klicah, a samoj repi nisam nahudio. Al sumporni kâd neubija samo veliko bilje, nego i najsitnije, po imenu i pliesan. Ja sam u njekoj pivnici navlaš ostavio pliesan, da se što više razvrieži i razplodi; a sumpornim kâdom tako sam ju uništio, da joj je i sjeme propalo. O tom se može svatko sam osvjedočiti, tko ima pljesnivu pivnicu: neka zatvori sve oduške što bolje može, neka na sried pivnice zapali poviše sumpora, pak izišav van, neka i vrata dobro zatvori za sobom. Poslje njekoliko satih, kad se povrati u pivnicu — nestat će mu sve pliesni, Sve me je ovo potaklo, te sam pokušao ovu moć sumpornoga kâda i kod gnjiloga koruna i to s najboljim uspjehom, nit se je do sada pronašlo sredstvo, koje bi se moglo š njim uzporediti ili ga nadomjestiti.

Već godine 1846. počeli su učenjaci pripisivati uzrok korunove bolesti njekoj smedjoj al tako sitnoj gljivici, da se samo kroz večalo (mikroskop) vidi; nalik je pliesni, te se kao pliesan neizmjerno širi i vrlo brzo razplodjuje. Nego dugo su se o tom prepirali, da-li ta gljivica sama sobom prouzrokuje korunovu bolest, ili onda stoprv nadolazi, kad je korun već obolio. Ako ta korunova gljivica (*Kartoffelpilz*) prouzrokuje sama tu bolest, onda valja nju i njezino sjeme utamaniti onako kao i pliesan, te će krumpir prestati gnjiti. Ovako sam umovao i od godine 1858. puno pokusah na malo i na veliko, na raznih mjestih i na različitih vrstih koruna izveo. Kad sam god kakav pokus činio, uviek sam dotični krumpir na dvoje razdielio: jednu polovicu sam sumporom kadio, a s drugom sam obično postupao. Nesumporena polovica koruna gnjila je i nadalje, te ga je polak, pa i više propalo; a sumporeni krumpir prestao je

gnjiti, te su se samo oni gomolji usušili, koji su bili već prije sumporenja od pliesni raztrovani.

Nu ovaj povoljni uspjeh sumporenja očituje se samo onda, kad se tim sumporenjem pametno postupa, i kad se sumporen krumpir kako valja posuši. Treba bo pamtiti, da sve čest i bilja puštaju od sebe vlagu, te su kao porošene, kad ih sumporom zakadiš: ovu rosu valja osušiti, jer bi ti se inače korun, osobito ako je vodene vrsti, jošte više kvario.

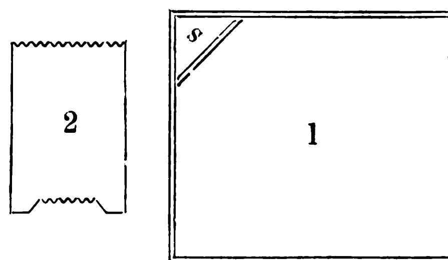
Ja sam dakle nastojao spremu, gdje se korun ostavlja, tako prirediti, da se može u njoj sumporenje i sušenje koruna lasno i sjegurno, a bez velika troška izvesti, tako da nebi stalo više od 2—3 novčića kod vagana.

Nu ovako ćeš samo ustaviti gnjiloću spremljenoga koruna; al kako ćeš ju zapriečiti u polju? — To je zbilja mučan posao, zato što je ta gnjiloća zloban neprijatelj, kojega nemožeš lasno ščepati, jer ga nevidiš, pa ga opet svagdje ima. Sjeme one korunove gljivice već je doista isto tako po svietu razprostranjeno kano i sjeme od pliesni: vjetar ga nosi od sela do sela, od zemlje do zemlje, te se može svagdje razploditi i tako krumpir oboljeti, gdjegod ima za to zgode, to jest topline i mokrine, kao što bijaše n. p. ljetos. Al još je gorje, ako si sam donio onakva sjemena na svom krumpiru, sadeć ga u polje. Pak upravo to možeš zapriečiti, radeć po mom naputku. Ako naime zakadiš krumpir sumporom, uništit ćeš, ne samo one gljivice, s kojih krumpir boluje, nego i njihovo sjeme. Podjedno ćeš poznati one gomolje, koji su i unutri okuženi ili koji drugčije nevaljaju, po tom, što se brže i više suše. Ako ovakve gomolje odlučiš, ostat će ti samo posve zdravi, u kojih neima onoga sjemena od gljivicah, te, budući jedri i jaki, bolje odolievaju bolesti, kad na njih od druguda navali. Postupajuć ovako više godinah, dobit ćeš plemenitiju vrst krumpira; a kad bi onako svi gospodari radili, nestalo bi po svoj prilici sasvim ove hude bolesti.

No krumpiru pobija vriednost ne samo ova bolest nego i ta okolnost, što krumpir u prvo proljeće počimlje puštati klice, pak onda nije više za jelo, jer se njegovo brašno raztvara. Sumporenjem možeš ubiti njegove klice i tako zapriečiti onu raztvorbu; opetujuć taj postupak, kad se god zametnu nove klice, dokorunit ćeš, t. j. imat ćeš stara koruna, dok ti nov nedozre. Ovo klicanje krumpira možeš zapriečiti i tim, kad svoju pivnicu tako prirediš, da bude imala dosta promahe (propuha), osobito pako, kad u njoj bude ledene promahe (*Eislüftung*). O toj ćemo kasnije napose progovoriti, a sad ćemo opisati samo sumporenje, i to ponajprije, kako mogu pomanji gospodari spasiti ono malo krumpira, što su ostavili za zimu.

Prije nego stanem opisivati sumporenje koruna i promahivanje pivnice, moram opomenuti gospodare, da će si oba ova posla znatno olakotiti, ako već kod spremanja od zdravih i velikih odluče na gnjile i drobne gomolje, ter ih najprije potroše; jer gnjili gomolji okužuju zdrave, a drobni prieče promahu, koju ćemo malo niže opisati. I to pamti, da nespremiš mokar krumpir, nego da ga prije posušiš; pak ako ga sušiš na polju, pokrij ga pod noć, da ga sačuvaš od rose i mraza.

Tko ima samo pomalo koruna, ili tko se želi na malom uvjeriti o djelovanju moga sredstva, neka nabavi kakvu slažinu (*Verschlag*) ili kakvu staru škrinju i neka joj izprobuši dno, to jest neka na njem provrće svrdlom ili drugčije poviše rupah. U jedan kut te škrinje postavi popreko 8—12 palacah (colah) široku daščicu, kao što se vidi na slici 1. Ova daščica neka ima gori i doli s palca širokih zarezah, kao što pokazuje slika 2, i neka bude za jedno 2 palca niža od škrinje. Ovu daščicu pribij, da čvrsto stoji. Ovako ćeš dobiti u škrinji kao malen dimnjak (odžak), koji je zgora i zdola s ostalom škrinjom svezan, to jest zrak može iz nje dopirati u taj dimnjak ozgor i ozdol. Ako na dno ovoga dimnjaka (ondje gdje je slovo *s*) metneš sumpor goreći na zdjelici, i poklopiš gornjim dnom škrinju: sumporna para će uzlaziti i preko one poprečne daščice po cieloj slažini se širiti. Uz to će iz škrinje gorećemu sumporu ozdol pod daščicom pridolaziti sve jednako zrak, koji napiv se sumporne pare, uzlazi gori i pruža se takodjer po škrinji, dok se ova nenapuni sumporne pare. A da se drvo okolo gorećega sumpora nezapali, namaži ga dobro slanom vodom, pak ti se netreba bojati vatre.

Kada dakle želiš sumporiti krumpir, postavi onu slažinu ili škrinju na zemlju, zapali na zdjelici sumpora, metni ga na odredjeno mjesto, i poklopi slažinu. Sada počekaj jedno 2 minute, dok se nenapuni sumporne pare. Onda odmakni naprama gorućemu sumporu poklopac toliko, da možeš u škrinju sipati krumpir; a netreba ti se s tim poslom žuriti, da se tako sumporna para odasvuda dotakne svakoga gomolja. Ako je slažina ovelika, možeš u gornjem dnu izrezati rupu, kroz koju ćeš spuštati krumpir u nju. Da ti sumporna para nedosadjuje, ostavi samo toliko zjalo, da ga popuni padajući u slažinu krumpir; ili pokrij cielu slažinu plahtom (ponjavom) hasurom itd. Kad napuniš svu škrinju krumpirom, sve do 3 palca od vrha, onda ju dobro poklopi, i ostavi na miru jedno 4 sata, dok se sumporna para neslegne. Sad će trebati promahivati krumpir, koji se je od one

sumporne pare orosio. Toga radi podmetni pod škrinju njekoliko kamenah ili cjepanicah, da može kroz one vrtljine (*Bohrlöcher*), što ih ima na dnu, zrak u škrinju zapuhivati; a poklopac odmakni ili na njekoliko danah sasvim odklopi, da može zrak, pokle je promahnuo krumpir, opet izlaziti. Ovako će promaha mokri krumpir opet posušiti. A to je prieka potreba. Jer kad bi ostavio onako mokar korun u škrinji, počeo bi za njekoliko danah od one vanjske vode gnjiti. Ako neima dovoljne promahe, morat ćeš korun na zraku posušiti. Za jedno 14 danah bit će korun sasvim suh: onda postavi škrinju na hladno mjesto, nego tako, kao što malo prije rekosmo, da može zrak propuhivati. Obično možeš već kod sumporenja postaviti slažinu u pivnicu; samo joj ostavi otvorene oduške, dokle nenadodje oštra zima, da ulazeći čisti zrak pivnicu i škrinju suši i hladi. Čim zrak dovoljno zahladi, bolestni gomolji prestat će dalje gnjiti i skvrčit će se u mrke truhle grudice.

Pita se, koliko treba sumpora spaliti? Za jedan vagan dotječe $^3/_4$ lota, pak ako nije bio krumpir odviše gnjio, dotječe i $^1/_2$ lota.

Ako je korun jako bolestan, najsjegurnije ćeš proći, kad ga dva tri puta sumporom nakadiš, i to uviek pokle se je posušio. Prvi put možeš onda uzeti $^1/_2$ lota na vagan, a drugi i treći put po $^1/_4$ lota. Samo gledaj da dobiješ bliedo-žuta sumpora, kao što je naš radobojski ili sicilski; crvenkasta nemoj upotrebljavati, jer ona crven dolazi od otrovna mišomora (*Arsenik.*)

Ako na liepih zimskih danih i po hladnih proljetnih noćih ostaviš oduške od pivnice otvorene, da ju frižak zrak promahne, lasno ćeš zapriečiti klicanje koruna sve do mjeseca Lipnja; samo pazi, kad otvoriš pivnicu, da nebude prehladno, jer bi ti onda krumpir pozebao; to biva onda, kad toplomjer spane na 1 stupanj pod 0, to jest pod ledište (*Eispunkt*), kad se voda čvrsto smrzava. Ako pako zamietiš, da krumpir pušta klice, to ga moraš umah sumporiti, čim budu klice $^1/_2$ do 2 crte (*Linie*) velike, dakle čim se pupoljci počnu razvijati. Za jedan vagan doteći će onda $^1/_2$ lota sumpora; a kod sumporenja netreba krumpir iz škrinje vaditi, nego samo dobro poklopiti, dok sumporna para djeluje. Kad onda mokar korun izneseš na zrak, da se osuši, ili kad ga u pivnici tako namjestiš, da ga vjetar promahne, klice će mu pocrnjeti i za kratko odpasti. Za jedno 3 ili 4 nedjelje danah pojavit će se nove klice, koje možeš opet sumporenjem ugušiti. Nego nemoj drugčije sagriešiti, oslanjajuć se na ovu moć sumpora, to jest, nemoj po ljetu držati korun u toplu mjestu; jer mnogim sumporenjem u toplome mjestu pretvara se brašno od krumpira u slador, kao što i onda, kada korun kliče. Zato gradske pivnice, neimajuće oduške na ulicu, odkuda frižak zrak dolazi, nevaljaju za čuvanje koruna preko ljeta. Čim je suhija i hladnija pivnica, tim bolje se u njoj krumpir drži i tim kasnije pušta klice.

U ostalom slabo će tko kod nas dulje htjeti držati korun nego do mjeseca Srpnja, kad i onako dosta ima već drugoga variva.

Slažina, o kojoj smo govorili, može biti jedno 5 stopah dugačka, 3 stope široka i $2^1/_2$ stope visoka; ovakva slažina bere do 18 vaganah krumpira. Samo se kaže, da može biti i manja, i da ih može biti i više u jednoj pivnici.

Ovaj naputak dotječe dakle za običnu porabu; nego tko ima punu pivnicu koruna, a želi ga sumporenjem sačuvati od gnjiloće i klicah, mora u pivnici napraviti osobit kao kanal. Buduć ima kod nas malo gospodarah, kojim bi toga trebalo, nećemo o tom više govoriti, jer nam prostor nedopušta, pak se za razumljenje hoće i slikah. Nego koji gospodar bi htio svoju pivnicu onako prirediti za krumpir, neka nam se oglasi, te ćemo ga drage volje naputiti.

Pozor na kameno ulje.

Nastale su dugačke večeri, a š njimi potreba posvjeta. Kameno ulje (petroleum) je i kod nas već jako razprostranjeno i to pravom, jer mu neima para u jevtinoći, ljepoti svjetla i komodnosti. Samo jedna je velika neprilika u njega — što se lasno zapali, kad nije posve prosto od nafte, i što se zapaljeno težko gasi, jer voda ništa nehasni. Slučajno su se nedavno u Parizu dosjetili vrstnomu gasilu kamena ulja. Vatra bukne u njekoj pivnici, u kojoj bijaše puno kamena ulja. Požar se je sve to više širio. U zdvojenju domisli se kuće gospodar, nebi-li ga ugasio čipavačkom žestom (*Salmiakgeist*), i to mu podje posve za rukom; za četvrt sata nestalo je vatre. Stvar je posve naravna: čipavačka žesta spaja se s kamenim uljem u njeku vrst sapuna, i osim toga pivnica se napuni zraka, koji negori, a pije silnu vrućinu. Tko dakle upotrebljava kameno ulje, neka si nabavi jedno staklo čipavačke žeste koja se jevtino prodaje, da ga ugasi, kad bi se goreća svjetiljka (lampa) razbila, ili se ulje čijom nesmotrenošću zapalilo; nego pamti, da je para od čipavačke žeste, zagušljiva, čuvaj se dakle, da je nepovučeš u se, jer bi mogao zaglaviti. — Jošte preporučuje i pepeo za gašenje gorećeg kamenog ulja.

Čisto je kameno ulje, ako je bilo dva puta prekapljeno (destilirano), jer se onakvim prekapljivanjem iztjera iz njege nafta, to jest onaj diel, koji hlapi, te se onaj hlap lasno užiže. Je-li kameno ulje čisto i prosto od ove opasne nafte, to ćeš ovako poznati. Nalij ga malo na zdjelicu i primakni goreću žigicu: ako se ulje zapali, ima u njem nafte; ako se nezapali, čisto je. Čim više ima nafte, tim više smrdi ulje; posve čisto ulje slabo zaudara. Napokon da zapriečiš svaku nesreću, upotrebljavaj svjetiljku (lampu), koja se lasno neće potrti; napuni ju svaki dan uljem, da nebude u njoj praznine, u kojoj bi se mogla nakupiti nafta; pazi da stienj popuni sasvim onu šupljinu, u kojoj stoji, da nemože pokraj njega hlapiti nafta iz ulja; pa kad hoćeš da ugasiš svjetiljku, najbolje ćeš uraditi, kad ju uduhneš (spuhneš), mjesto da stienj dolje šarafiš; jer bi lasno mogla tinjajuća iskrica pasti unutra u svjetiljku i zapaliti nakupljenu ondje naftu.

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. *(Govedja kuga.)* Do sada je ova ubitačna pošast poštedila bila varaždinsku županiju; nego nadošavše ovih danah viesti javljaju, da se je ova bieda dovukla i u naše rogatom marvom bogato Zagorje, po imenu u kotar zlatarski, ivanečki, krapinski, toplički i u Mihovljane. Dao Bog i pamet oblastih i gospodarah, te se brzo oprostili strašne ove nevolje!

Gospodarske viesti.

— (Austrijski pamuk.) Nestašica pamuka, koja je uslied amerikanskoga rata u Evropi mah uzela, pobudi mnoge južne države na sadjenje pamuka. I austrijsko popečiteljstvo trgovine primilo se je toga posla, i razdielilo puno pamučna sjemena medju gospodare dalmatinske i mletačke. Lanjski pokusi biše ljetos u veliko nastavljeni i to s najboljim uspjehom, tako da će se u Rovigu ovoga mjeseca ustrojiti izložba pamuka mletačkoga. Pojedini grmovi, zauzimljući jedno $^1/_2$ hvata četvornoga, imahu 70 do 80 orahah punih krasna pamuka od $^1/_2$ do $^3/_4$ funte težine. Isto tako bujno raste pamuk u Dalmaciji, osobito kod Neretve. Buduć da težitba pamuka nestoji više nego n. p. duhana, a kupacah ima svagdje dosta, to je sva prilika, da će se po sada ozbiljno pamuk u južnih stranah austrijskih saditi. Toga radi namjerava bečki veletržac J. S. Paneth ustrojiti posebno družtvo za sadjenje pamuka u Austriji, pa je već i dozvolju zamolio. — Čujemo, da su ljetos i kod Mitrovice pokušali saditi pamuk, al neznamo, s kakvim uspjehom. Nebi-li nas tko o tom obaviestio? — Da u našoj domovini uspieva pamuk, to je dokazala naša izložba, gdje je bilo nješto malo domaćega pamuka, što je narastao kod Samobora na vrtu vlastelina g. Kiepacha.

— (Mokre pivnice.) Mokre pivnice (podrumi) su veliko zlo, jer se onda u njih ništa nemože čuvati, sve se upljesnivi ili sagnjije. Ako voda izvana kroz zidove taje u pivnicu, treba naokolo pivnice napraviti položit jarak, tako, da može sva voda otjecati. Ako pako voda dolazi ozdol, evo ti jevtina sredstva, kojim možeš pivnicu lasno posušiti. Kupi katrana *(Theer;* u zagrebačkoj plinari stoji centa 2 for.); na 4 funte katrana uzmi 1 funtu kolofonija, otopi oboje i primiesi do 3 funte živa vapna, koje se je u prah razpalo. Ovom smjesom, dok je vruća, namaži svu pivnicu; a kad se ovaj namaz osuši, pobieli pivnicu opet vapnom. Istom mazju namaži i sve drvo, što ga ima u pivnici, pak i dovratnike itd.; jer maz ta nepropušta vlage, te ćeš ovako spasiti drvo od truhloće. Mnogi naši gospodari tuže se na svoje pivnice, da im se u njih sve kvari zbog premnoge vlage — evo im dakle jevtina sredstva, kojim će se moći oprostiti te biede,

Kućanstvo.

— (Nadomjestak kave.) Kava se je kod nas tako udomaćila, da neima prilike, da ćemo se je ikada više ostaviti. No negledeć na veliku skupoću dobre kave, neima dvojbe, da ovo piće vrlo hudi slabačkim i razdražljivim (nervoznim) ljudem, pak i djeci. S toga se odavna traži nadomjestak (surrogat) kavi, koji bi doskočio ovim neprilikam. Ovakvi nadomjesci kupuju se za skupe novce u dućanih, pa se sastoje iz kojekakve gadne spaljene i samlivene smjese, kojoj se kapljicom mirisna ulja podjeljuje liep miris, te ljudi misle, da Bog zna šta piju, a ono je spaljena kora itd. Mi smo već jedanput preporučili kukuruz kao vrlo dobar nadomjestak kave, ako $^3/_4$ funte kukuruza spržiš, samelješ i s $^1/_4$ funte dobre kave izmiešaš. Tim se dobiva vrlo ljubko piće, koje s mliekom može i najslablji čovjek piti. Nu doktor Artus oznanjuje u svom časopisu, da se kava jošte zgodnije može zamieniti dobrim pitomim kestenom. Toga radi treba kesten oljuštiti, bielu jezgaricu na kocke izsjeckati, malko spržiti, samljeti i onako kao kavu upotriebiti. — Ovako pržen kesten daje već sam sobom osobito ljubko piće, koje podnose ne samo djeca nego i najslablji bolestnici, kao što se je o tom dr. Artus glavom uvjerio; pak ako želiš, da ti piće bude još sličnije kavi, a ti uzmi na $^7/_8$ funte kestena $^1/_8$ (pol frtalja) funte prave kave. Tako ćeš dobiti piće, koje se gotovo ni malo nerazlikuje od prave kave, pak je deset putah jevtinije od nje.

Obrtnost.

— (Rakija od plina.) Osvjetni plin (*Leuchtgas*), kojim se gradovi osvjetljuju, sastoji se iz istih tvarih, iz kojih i rakija. Upravo zato gori čista rakija kao i plin, samo što u rakiji ima jošt i vode. Njeki Francez dovio se je majstoriji, kako se može taj plin zgustiti, te bude od njega rakija. Sada javljaju englezke novine, da je njeko englezko družtvo odkupilo Francezu tu tajnu, te će sada u Londonu ustrojiti tvornicu za onakvu rakiju. Buduć da je kameno ugljevje u Englezkoj vrlo jevtino, to se sadašnje pecare neće moći nikako natjecati s tom novom tvornicom, ako se potvrdi istinitost toga izumka.

Trgovina.

U Zagrebu 3 Pros. Vino se bolje traži *i skuplje* plaća; lanjsko i starije kreće se u cieni medju for. 7 i for. 11 po akov, a ljetošnje medju for. 4 do for. 5 dobro očišćeno. Ovih zadnjih danah prodalo se je vina lanjskoga i ljetošnjega do 9000 akovah, ponajviše u susjednu Kranjsku i Štajersku, a stranom i u Italiju. Mnenje o vinu u obće dobro vlada, te ako nagadjanja izkusnih ljudih nepravare, prodavati će se i ljetošnje lošo vino na proljeće dobrom cienom, dapače bolje nego li je lanjsko ljetos prodavauo.

— (Pučke novčare.) Dok se mi mučimo, da ustrojimo bar jednu novčaru (banku), naime vjeresionu (*Creditbank*), to u Njemačkoj ima već 500 pučkih novčarah, utemeljenih od tvorničarah i drugih težakah. Broj dionikah (akcionerah) i učestnikah (interesentah) iznosi do blizu 500.000; a sami ovi zavodi imaju do 2 miliuna svojega, i 6 do 7 miliunah tudjega novca. U ove novčare ulažu sami težaci i radnici svoje prištedjene krajcare, i uzaimlju opet od njih, kad im zatreba.

Ovo sve nije ništa prema Englezkoj, gdje ima (osim štedionicah) jedno 5000 svakojakih bankah.

Svaštice.

— (29. Studenoga.) Mnogi su ljudi, ne samo u Mletcih nego i u Zagrebu s njekim strahom izčekivali dan 29. Studenoga, nebi-li se strašna oluja, koja je imala Mletke snaći i malo dalje od mora, sve do nas protegnula. Pa doista je kod nas oko 29. Stud. strašna bura duvala; no druge neprilike nebje, pak i u Mletcih su ovi dani mirno prošli. Do sad se dakle nije izvršilo proročanstvo francezkoga vremenara. Nego na Crnom moru oko Odese biesnila je 29. Stud. zbilja strašna oluja, te je propalo više brodovah. I ovu je oluju Mathieu de la Drôme proricao — tu je dakle pogodio.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; tiska — Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

Broj 50. **U Zagrebu** **15. Prosinca 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč. ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Jesu-li zločeste ceste kakav probitak?

M. Ja sudim, da ovo pitanje gospodarstvenoj struci pripada; jer dobre ceste unapredjuju znatno gospodarenje, dočim ga loši putevi otegoćuju; zato vas molim, da mi dopustite, da u vašem velecienjenom Gospodarskom listu o tom važnom predmetu koju progovorim.

Iz razloga već navedenoga, što dobre ceste znatno unapredjuju gospodarenje, dočim ga loši putevi otegoćuju, mogao bi na to stavljeno pitanje na kratko odgovoriti: da zločeste ceste nisu nikakav probitak; no valja mi to točno obrazložiti, da to i drugi uvide, koji se o tom još do sad osvjedočili nisu.

Ako tko cieli dan potrebuje, da iz livade jedan voz siena (kog dva „furajtera" pratiti i podupirati moraju da se neprevali), ili da s njive s istom pažnjom jedan voz strni, ili iz šume jedan voz drvah po lošem putu kući doveze, dočim bi te iste stvari po dobroj cesti i dva put na dan dovesti mogao: to je očevidno dokazano, da zločeste ceste nisu nikakav probitak, već su upravo gubitak; jer su mudraci pronašli, da je vrieme novac, to jest da i vrieme ima novčanu vriednost, tako, da onaj, koji dangubi t. j. vrieme badava trati, i novčanu štetu podnosi. A to je nepobitna istina; jer ako tko na primjer foringu na dan samo po dva stotinjaka računa ili plati, taj očevidno kvaruje, ako mu foringaš na mjesto dva, samo jedan voz siena, strni, drvah itd. doveze. Isto valja i kod izvažanja djubra uvažiti, da je velika razlika, je-li jedna foringa može na dan samo 2, ili 6 ili 13 vozovah djubra s mjesta krenuti, i na njivu izvesti.

No i tu okolnost valja uvažiti, da pojedini čovjek po dobroj cesti mnogo sigurnije i žurnije se kreće, i da će sa mnogo manjim trudom i umorom prispjeti onamo, kamo je zaputio, nego-li po lošem putu. Pak onda neka svaki sam po sebi sudi, koliko mu kukavna marha pàti, vukuć prazna kola, a kamo-li teret, po zločestom putu, koliko-li mu se kola taru, horma iztrga, jednom riečju, koliko u svakom pogledu dangubi i na svaki način kvaruje; jer čim kući dodje, mora kola vući kolaru i kovaču, da ih popravi, hormu k remenaru nositi da ju pokrpa, a sam sa svojom marhom mora tako dugo dangubiti, dokle svim zanatlijam volja bude, da sve poprave.

Drugdje je već stvar obće poznata i dovoljno izkustvom dokazana, da su laka i jevtina obćila (*Communicationsmittel*) ponajglavniji uvjet napredku narodnoga i državnoga gospodarstva, te zamašnomu razvoju obrtnosti i trgovine; vrieme bi dakle bilo, da bi se i mi privikli istinu upoznavati, da, čim je većma koja zemlja i država željeznicami i dobrimi putevi prepletena, tim se jače i uspješnije razvija ratarstvo, obrtnost i trgovina, dakle u obće narodno i državno gospodarstvo.

Mi se moramo i s tom pomisli sprijateljiti, da će nam željna slastna željeznica slabo uspievati i od male koristi biti, ako se za vremena nepostaramo, da naše vrlo loše ceste i puteve u bolji red postavimo.

Ali bojati se je, da će svako ma i najtemeljitije umstvovanje u tom pogledu tako dugo bezuspješno ostati, doklem god naše domaće oblasti u svom dosadanjem mrtvilu i nehajstvu ostanu, pod kojim od dana do dana sve to većma propada.

Tko hoće šta da uradi, taj se mora ponajprvo razdriemati i osviestiti, te upoznati istinu, da samo onaj zaslužuje podpunim pravom ime pravog rodoljuba, koji narod svoj brižnim i revnim svojim nastojanjem od prieteće mu propasti odvraća i na pravi put upućuje, koji ga blagostanju i sreći vodi, a ne onaj, koji ga samo bezdušno globi, ili nehajstvom svojim u ponor riva.

Uspješnoj radnji nije dovoljna samo dobra volja, već je potriebna i temeljita znanost; jer pod neznanstvom malakše djelatnost, a ništa ili vrlo malo se uradi. — Dokaz su tomu naše ceste: na njihovo popravljanje i na struganje pobočnih grabicah potroši se svake godine silna koje tegleća koje ručna rabota; a one su, da već gorje nemogu biti.

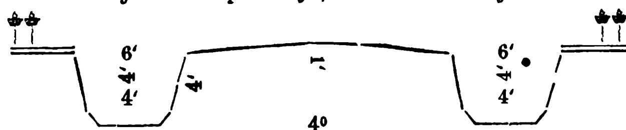
Krivnja je tomu, što se pri takvom djelu bezumno težak do težaka nastavlja, te se jedan na drugog ogledje

i oslanja, pa svi ukupno ništa neobave. Takova radnja: struganje grabicah, razbijanje kamena itd. imala bi se na hvatove porazdieliti, pa kad koji njemu odmjereni komad po propisu, kako mora biti — bilo za šest satih ili za 6 danah — dogotovi, neka ide kući; na taj način da svaki samo za se a ne na mjesto drugoga radi.

Ovdje mi valja još bezdušnost njekojih meni licem poznatih obćinskih poglavarah i bilježnikah napomenuti, koji su po narodu s velikim trudom i naporom za popravljanje druma navoženi kamen za podzidavanje svojih kućah i zdenacah samovoljno i kradomice upotriebili.

Prigodom mog nedavnog putovanja imadoh priliku lično se osvjedočiti, da je po šest mužkaracah na jednoj hrpi kamena sjedilo, da ga razbijaju, dočim je u grabici kraj druma žena do žene stajala, da ju strużu, tobože u namjeri, da se tim onaj isti dan onud prolazećem gospodinu banskom namjestniku pokaže, koliko se rabote na popravljanje i uzdržavanje cestah potroši; gdje sutradan znam, da nigdje nikoga na tom poslu nije bilo.

Glavna mana svih naših glavnih cestah i pobočnih putevah je ta, što su posve ravni, te se voda nikud nikamo ociediti nemože, niti se ima kamo ociediti, jer pobočnih grabicah ili neima, ili su tako plitke i uzke, da svojoj namjeni neodgovaraju nimalo. Svaka cesta bi imala jedno četiri hvata široka biti, pak imati sa svake strane do četiri stope duboki, na vrhu šest, a na dnu četiri stope široke jarke, a sama cesta da je u sredini za jednu stopu višja, tako da bi ovaj oblik imala,

kad bi ju prosjekao. S obje strane vidiš grabe, a u sredini pouzvišenu cestu.

Koga je na putu nagla kiša stigla, taj se je već sam osvjedočiti mogao, da sada obstojeće plitke i uzke grabice uz ceste nimalo svojoj svrhi neodgovaraju; jer kad voda naglo pojuri, a neima kamo da otječe, mora se po cesti razlievati i nju izrovati; a gdje uz puteve čisto nikakva jarka neima, tu voda na putu po gotovu tako dugo leži, dok ju zrak neposrče, i nije nikakovo čudo, da u takovom blatu kola do glavičine (osovine), a biedna marha do trbuha propadati mora.

Kad bi sve ceste po ovom nacrtu točno osnovane bile, uvjeren sam, da bi, ma kakova ploha opala, voda odmah imala kamo s puta otjecati, te nebi tolikih silnih jarugah na putu bilo, kao što sam ih na mnogih mjestih i sa velikom pogibelji izmedju Poljane i Darovara preváljivati morao.

Četiri hvata je dovoljna širina svakoj cesti, na kojoj i najveći vozovi siena, slame ili strni čisto sigurno mimoići mogu, a šest stopah široke i četiri stope duboke grabe pokraj puta mogu svu vodu iza najdugotrajnije kiše odmah s mjesta odvadjati, pa još koriste napose posjednikom njivah ili livadah uz put ležećih, što nemoraju svoje zemlje posebno ogradjivati i od kvara čuvati, jer nikakova živina nemože tih grabah preskočiti i kvara im počiniti. *)

Uz tako uredjene puteve imale bi se obstojeće živice samo na četiri stope višine puštati, a uz put ležeće šume sa svake strane još najmanje na dva hvata daljine od pobočnih grabah izsjeći, da nebi jedne i druge odviše daleko svoju sjenu po putu sterale, propuh zadušivale, i tako pospješnije sušenje puta priečile.

Naša poslovica nas uči: da je pravi put najbolji, a ja velim, da je dobar put najbolji; pa da takvoga dobijemo, na kom bi lakše i sigurnije postignuću narodnog blagostanja koracati mogli, nuždno je, da si ga revno i marljivo sami stvorimo, jer po gadnih jarugah kao patke (race) žlavrajuć nećemo bome daleko dospjeti, niti željena cilja postići.

Smještanje košnicah za zimu.

Vlaga i njena zla sljedstva, to su najveći neprijatelji pčelam preko zime. Pčelam već i to škodi, ako kiša i snieg mogu na košnice slobodno padati; jer onda drvene košnice nabreknu, a poslje promjene vremena dobiva košnica pukotine, kroz koje u nju zima i vlaga neposredno ulaziti mogu. Sva ova zla daju se ukloniti jednim prostim krovom — to bi dakle najmanje bilo; ali je mnogo opasnija i škodljivija ona vlaga, koja se u samih košnicah stvara, i to tim češće, što više naroda u košnici ima. Da bi me pak čitalac bolje razumio, moram ovo obširnije razložiti.

Dobro znate, da zimi znoj tamo postaje, gdje se zima i vrućina sukobe. To ćeš viditi n. p. na prozorih u sobi, kad je god na polju hladno, a unutri u sobi toplo; i na hladnih zidovih ćeš isto viditi, kad se vrieme od jedanput promieni. Ako je pako zima jača od sukobljene toplote, onda se pretvori znoj u inje i na posljedku u led. Posljednje biva pri smrzavanju prozorah.

Isto tako biva i u košnici. Jaka zima prodre kroz svaku pukotinu košnice u nutra, i sastaje se tu sa onom toplinom, koju pčele prouzrokuju: tako se u košnici stvara znoj, inje i led. Dokle zima traje, nije škodljivo pčelam; al težko njim siroticam, kad blažije vrieme nastane i zato u košnici jugovine bude. Svudi, na zaklopcu i na strani, vise onda velike opasnošću prieteće vodene kaplje, koje jedna po jedna na pčele padati počimlju; kad se te kaplje u saću nakupe, onda počnu na zemlji pod košnicu padati, gdje se s mrtvimi pčelami i sa zimnim gadom izmiešaju. Tok vode, koji se kod svake pukotine, kod leta i izpod košnice ukaže, pokazuje i s polja unutrašnju poplavu. Ako sad na ovo jaka zime nastane, šta onda sliedi? Da će biti u košnici ledenih klicah i po košnici i po saću, poslje toga opet jugovina nastane, i bit će prava potopa.

Da je ovakova vlaga pčelam vrlo škodljiva, to će svaki uvidjeti. Ali i to nije sve; vlaga je uzrok pliesni i truležu, a ovo dvoje dosta štete košnicam nanosi. Čim nastanu ljepši proljetni dani, da se u košnici nalazeća

---

*) S ovoga razloga trebalo bi dakako onolikih jarakah, kolike g. pisac kaže, a drugčije mogu biti puno manji, najpače ako voda može jarkom dalje otjecati. *Ured.*

vlaga izpari, taki se tu ukaže gadna pliesan svake vrsti. Mi ćemo u tom slučaju u košnici čitave table pljesnive naći, a pliesan pokvari vosak tako, da ga poslje ni na što upotriebiti nemožemo; takav vosak ili pčele same izkidaju, ili ga pčelar izrezati mora. Na posljedku se ukvari ciela košnica, tako da pčele od smrada ginu.

Dalja su zla sljedstva vlage: smetnja u zimnom odmoru; pčele hoće da se iz takove košnice izsele i razbjegnu, hoće da ozebu, i na posljedku da umru.

Najbolje je sredstvo od svega toga: sub pčelinjak (tavnik), i tople rogozom, ili jošt bolje, ražnom slamom pokrivene košnice. (*„Bienenzeitung“.*)

Haramінčićeve nagrade.

Pokojni Mirko Haramінčić ostavio je našemu gospodarskomu družtvu zakladu, da se kamatami njezinimi odlikuju najizvrstniji seljački gospodari, nebi li nam se tim načinom unapredilo umno gospodarenje.

Nagrade su te četvere: Jedna od 30 for. za najbolje obradjeno polje; druga od 40 for. za odgoju najboljega junca ili junicu; treća za odgoju najvaljanijega konja; — četvrta za vinograd u redovih a sa najboljim trsjem nasadjen i najshodnije obradjen.

Za čudo je, kakvo je revnovanje nastalo uslied toga jesenas tek treći put ovršenoga nagradjivanja. Podanici negdašnji Haramінčićevi sa Novograda (kojim uz prvih dvadeset godinah natjecanje za prve tri nagrade izključivo pripada), prijaviše se za nagrade u tolikom broju, i toli valjanimi, cilju zakladatelja odgovarajućimi predmeti, da je mnogo zaslužnih bez odlikovanja ostati moralo. Samo za konjsku nagradu nebijaše natjecateljah, jer u bregovitom novogradskom predjelu gojitba konjah nije umjestna.

Vinogradarska nagrada, buduć nije vezana na mjesto, prelazi po naročitoj volji zakladatelja, svaki put od jednoga političkoga kotara na drugi. Ljetos bje po gospodarskom družtvu namienjena jastrebarskomu kotaru ta nagrada.

Što je to revnovanje medju seljačkimi gospodari Novograda zavladalo, zahvalit se imamo ponajviše načinu prosudjivanja prijavljenih predmetah, kojim je stvar ta kod seljakah važnost stekla. U tom se osobito odlikova sva tri puta predsjednik karlovačke gospodarske podružnice pogl. g. dr. Jos. Vranicani kao predsjednik dotičnog odbora; još nam valja pohvalno spomenuti i župnika novogradskoga g. Ignjata Neralića, pak drugu g. g. odbornike.

Istim hvale vriednim načinom obavio je lanjsku i ovogodišnju prosudu prijavljenih vinogradarah veleč. gosp. Jakob Jambrečak, podjašprišt i predsjednik jastrebarske podružnice. God. 1863. bijahu tri kotara u natjecaju, i to banijanski, ribnički i krašićki; a nagrade dobiše: Jakob Jazvac u banijskom i dr. Aleksa Vancaš u krašićkom kotaru.

Evo resultata ljetošnjih prosudah!

Zapisnik od 28. Stud. 1864., sastavljen pod Novimgradom o prisudjivanju i dieljenju nagradah pokojnoga Mirka Haramінčića na temelju zakladnice od upravljajućeg odbora hrvat.-slavon. gospodarskog družtva d. 20. Travnja 1860 ustanovljenih. Prisutni: Gg. Josip Vranicani vel. sudac žup. zagreb. kao predsjednik odbora, Josip Tomašić kot. sudac ribnički, Vatroslav Neralić župnik pod Novimgradom, Josip Čorko posjednik gospoštine Novigrad, Maradin Miko sudac seoske sudčije Zagradci, Joso Ferketić sudčije Maletić, Ferko Vukšinić bilježnik kazanih seoskih sudčijah, svi kao članovi odbora.

Pošto je pripisom sl. upravlj. odbora hrv.-slav. gosp. družtva imenovan odbor, da u smislu osnove i zakladnice za razdieljenje Haramінčićevih nagradah odpadajuće za ovu sad tekuću godinu nagrade na bivše negdašnje podložnike gospoštine Novigrad, i to jednu od 40 for. za najboljeg trogodišnjeg junca, a drugu od 30 for za najbolje priuredjenu krčevinu prisudi i porazdieli, bude po predsjedniku odbora rok na današnji dan u grad Novigrad odredjen, i na isti gori imenovani članovi odbora pak i dotični prijavitelji za dobe pozvani.

Sastav se odbor onaj dan u Novogradu pregledao je ponajprije privedenu po prijaviteljih Bajcu Valentinu Vinski Topol Miki, i Draganjac Miki, kao što i neprijavivših se Pavla Goršića iz Bukovja i Marka Ferketića iz Rešetarova rogato blago, sastojeće se iz trogodišnjih junacah, te je pronašao, da trogodišnji junac Pavla Goršića prema svim inim prvenstvo zaslužuje, s toga mu predsjednik namienjenu nagrada od 40 for. a. v. uruči.

Iza toga imala se je nagrada od 30 for. a. v. za najbolje obradjeno novo polje prisuditi. Odbor pregledav prijavljene oranice obnadje, da je oranica Mike Maradina iz Vinskoga vrha k. br. 3 u veličini od jednoga jutra najbolje priredjena, uslied česa je nagrada njemu prisudjena, i odmah uručena.

Pošto je konačno isti predsjednik nazočno pučanstvo shodnim govorom na što veće učestvovanje kod budućega dieljenja nagradah potaknuti nastojao, i tom prigodom ujedno se zaslugah pokojnog zakladatelja M. Haramінčića ugodno sjetio, bude zapisnik zaključen i podpisan. (Sliede podpisi.)

Zapisnik od 30. Listopada 1864. sastavljen po odboru odredjenom za rasudjenje vinograda Jure Matešića iz Goljaka k. br. 2., radi dieljenja nagrade iz zaklade Haramінčićeve.

Sl. upravlj. odbor hrv.-slav. gosp. družtva odredio je odbor pod predsjedničtvom g. Jakova Jambrečaka, podjašprišta i župnika slavetićkog i dolepodpisanih članovah, da rasudi, na koliko je vinograd Jure Matešića izvrstan i vriedan Haramінčićeve nagrade, za koju se prijavi. Povjerenstvo je izašlo na lice mjesta te je obnašlo sliedeće: Ovaj vinograd leži u občini slavetićkoj i zove se „Crkvišće,“ na šest kopačah je, a leži vrlo povoljno prama jugu. Trsovi su u njem svestrano i pravilno u redovih nasadjeni i to samim plemenitim grozdjem, ponajviše imade javorine i lipovine, zatim mirišuće crnine, muškata, a najmanje pelesa; obradjen je izvrstno i po vlastniku prije 14 godinah u redove zasadjen.

Poslje kako se je povjerenstvo osvjedočilo, da isti vinograd imade sva svojstva za dosudu nagrade Haramінčićeve potrebita, to su svi članovi povjerenstva jednoglasno zaključili, da se imade ista nagrada od 50 fr. a. vr. Juri Matešiću podieliti, te mu bje odmah i uručena.

Jak. Jambrečak predsjednik, Vjekosl. Švajcer žup. vel. sudac, Pavo Majcenić župnik, z. k. Miko Kopriva sudac, z. k. Tomo Vučinović sudac petrovački, Janko Družak bilježnik — odbornici. z. k. Juro Matešić.

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

J. U Vivodini 6. Prosinca 1864. U vašem Gospodarskom listu čitam isviešća o ljetošnjem vinskom prirodu njekojih glasovitih predjelah i brdah domovine naše, česa radi pomislih, da neću dosaditi, ako što o ljetošnjem vinu iz vivodinske okolice objavim. Župa i obćina Vivodina leži uz Kupu na kraju žumberskih brdinah naprama kranjskomu gradu Metliki u županiji zagreb.; u ostalom je u domovini slabo poznata, no tim bolje poznaju njezina vinska brda, znamenita sa svoje dobre kapljice, kranjski vinski trgovci, koji podnipošto nemogu biti bez vivodinskoga mirisnoga vinca. Da je pako ovdašnje vino zbilja izvrstno, priznala je i izložba u Zagrebu, jer akoprem iz Vivodine samo dvojica izložiše vina, obadvojica biše pohvaljena, pače i odlikovana, naime župnik Mavretić i posjednik Kostelac. — Jesenašnja berba započela se je ovdje 17. Listopada, a trajala je do 6. Stud., kod njekojih pako, kojim je snieg pokrio grožđje, do 26. Studenoga. — Njekoje vrsti grožđja bijahu na pol, njekoje posve zrele, nego ipak bez navadnog ukusa i slasti; koji su odbirali, dobiše podobro pitno, osobito ruso i crno vince. a ostali ponješto kiselasto, i buduć je hitro izkipila šira gornjim varom, to mu navadna jakost manjka. U obće dobilo ga se manje od lani; nu vinogradari ovdašnji se nadaju, da će se bolje prodati od lanjskoga sladkoga, tim više, jer se je lanjsko već posve poprodalo. I kupci Kranjci kažu, da kad je njihovo, gdjegod raslo, kiselo, vivodinsko mora biti kao vazda sladje i prodajnije, pa zato da vivodinsko nijedno ljeto bez kupca neostaje, što i sadašnji promet dokazuje, dočim se već sada ovdje po 5 do 7 for. prodaje austr. vjedro. — Slastili i umjetno poboljšavali ga nismo, nego samo po staroj navadi jagode širi u sudu podmetavali, n. p. u sud od 40—60 vjedarah 6 do 10 kablovah muškatnih oli crnih, oli druge sladke fele jagodah, onda smo sud zabrtvili, i moštom natočili. Ovako svake jeseni radeć dobivamo sladje, jače i čistije vino, da se kupci čude, i za njega se jagme.

Na Hooibrenkov način rezano trsje dade ljetos strašno kiselo vino, a trsovi, gdje je slabije tlo, za 3 godine propadaju; nego obično se ovdje reže na visoko. — Šira pako vagana tako je slabo kazala, da nije bilo niti poznati koliko ima stupanjah.

Gospodarske viesti.

— (Mazilo voćakah.) Da ti voćko neobrastu lišajem i mahom, da zadrže gladku koru, da se u pukotinah nezameće kojekakov gad, a da im nedosadjuju zecovi, namaži ih mazju od ilovače, kravje balege (lajna) i smrdeće smole (*Asant*), pa da kiša nesplavi odmah tu maz, dodaj joj malko vapna i pieska. — Od zecovah preporučuje g. dr. Hlubek kao najpreče sredstvo, o kojega valjanosti se je sam uvjerio — ogranke od starijih jabukah, koje valja utaknuti u zemlju medju mlade voćke. Zec će oglodati jabukove grane, a voćke će ostaviti na miru. — Ovdje opominjemo voćare, da je dobro namazati mlade voćke po zimi kožom od suhe slanine.

— (Brz razplod plemenita kestena.) U jesen izkopaj s prsta debele hrastiće, i to koliko možeš sa svimi žilicami, presadi ih u dobru zemlju onamo, gdje želiš imati kestena i ostavi ih godinu danah u miru. Kad ovako poodrastu, ciepi ih šest palacah nad zemljom, a ciepak uzmi od najveće, tako zvane maronske (*Maroni*) fele. Ako se primi, rasti će ti kesten vrlo brzo, brže nego obični u šumi. Ovako plemene kestene u južnoj Ruskoj, po imenu u Ukrajni.

— (Voćarstvo u Würtembergu.) Ova malena zemlja ima jedno 8 ½ miliuna voćakah, i to 5 miliunah jabukah i krušakah, a ostale su pećkovice (trešnje itd.) Ove voćke donose zemlji 4 miliuna forintih dohodka. Osobito se mnogo prodaje ošapa (suha voća) u Englezku i Ameriku. Osim toga se dobiva iz voćnjakah za 600.000 for. drvah, koje za ogrjev, koje za lies (*Nutzholz*). Tako bismo se mogli pohvaliti i mi, da naša uprava šta valja.

— (Tatarske ovce.) U velikom parižkom zavodu za udomaćenje (acclimatisation) svakojakih koristnih inostranih životinjah razplodjuju od lani ovce iz Kitaja (Kine) donešene, a tatarskimi prozvane, zato što ih ima u tatarskih stranah Kitaja. Svaka tatarska ovca jagnji se dva puta na godinu, a uviek ojagnji po tri jagnjeta, koja vrlo brzo rastu. Stara tatarska ovca je krepka tiela, kratkih noguh, kratka vrata, malene glave, otoboljene (viseće) gubice. Vuna je kratka, no vrlo gusta i čvrsta, te se od nje vrlo jako sukno pravi. Nego najviše se hvali tatarska ovca sa svoga osobito tečnoga mesa, koje Kitajci najvole jesti. U sjevernu Ameriku je tatarska ovca već prije deset godinah dovedena, te se je od onda već liepo razplodila. Neima dvojbe dakle, da bi se i kod nas udomaćila. — Ovcu sa šest janjacah svako ljeto — tu bi bogme vriedno bilo i kod nas zavesti.

Kućanstvo.

— (Cvieće u sobah.) Odavna su liečnici uvježbali, da vrlo suh zrak, bilo po zimi bilo po ljetu, jako hudi plućima i grlu. Upravo zato hudi i zrak od sobah, koje se griju željeznom pećju, a lože se iz sobe. Ovakve peći pretvaraju sobu u pravu sušnicu; mnogi ljudi boluju više manje poradi toga, a neznaju si pomoći, ili može biti nepoznaju uzroka svojoj bolesti. Zrak na selu je uz ljeto ponajviše zato onako svjež (frižak) i okrepan, što u njem ima uviek dosta vlage, štono hlapi neprestance iz bilja. Ovim sredstvom se možemo i mi u sobi poslužiti, kad onamo postavimo cvieće široka lišća. Za čudo je, koliko izhlapi vode iz bilja: iz velikoga stabla hlapi na liepu toplu dana do blizu jedno vjedro vode; pak u istom razmjerju izparuje vodu i cvieće u sobi. Samo treba paziti, da to cvieće odviše nemiriše, da te opet s mirisa nezaboli glava, — Netreba nam dokazivati, da sve što je odviše škodi, tako hudi čovjeku i premnoga vodena para, kao što je ima u mokroj sobi.

— (Liek od hripavca.) Nastalo je vrieme, gdje nam djeca puno stradaju od opasnoga hripavca (brohavca, magarećega kašlja; *Keuchhusten*). Mi smo već jedanput javili, kako se je opazilo, da tu hudu bolest lieči zrak, što ga ima u plinarah (*Gasfabrik*), te hlapi iz ondašnje sprave za čišćenje plina. Sada javljaju novine od svakuda, da se valjanost toga sredstva potvrdjuje, po imenu pako da su londonske plinare pune djece bolujuće od hripavca. Kako da se taj liek upotriebi, naputit će te liečnik.

Barun Dragojlo Kušlan.

gradj. vojnič. i mjenbeni odvjetnik u Zagrebu, nastupio je koncem Stud. t. g. opet svoje odvjetničko zvanje. Pisaru ima u Ferićkinoj kući na trgu sv. Marka pod br. 103 u 1. katu.

Izdaje hrvatko-slavonsko gospodarsko družtvo; tiska — Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek**.

Broj 51. *U Zagrebu* *22. Prosinca 1864.* *God. XII.*

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč. ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Poziv na predplatu.

Godina je na izmaku. Pozivamo dakle uljudno svu gospodu štioce, da za rana pošalju predplatu ili doplatu za ovaj list; jer će se od nove godine samo onim pošiljati, koji se dotle prijave. Ciena mu je godišnja:

Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč. Za izvanjske članove 1 stot. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 stot. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 stot.; ako im se u kuću pošilja, 3 stot. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka, t. j. 4 forinte novoga novca.

Molimo onu gospodu, koja su cielu godinu Gospodarski list primala, a prineska ili predplate sve do danas nisu poslala, da namire čim prije dug svoj. Ima i takvih, koji već od više godinah duguju. Uz ovakovo nehajstvo neće moći gospodariti niti gospodarsko družtvo.

Gospodarski list se redovito odpravlja; ako se koji broj ipak izgubi, neka to predplatnik u nezapečaćenom pismu javi odpravništvu Gospodarskoga lista, pak će mu se izgubljeni broj badava poslati (dok ima suvišnih listovah). Jošte jedanput kažemo, da nevalja takvo pismo zapečatiti, jer se onda poštarina za njega neplaća.

Napokon molimo, da svatko svoje ime, prebivalište i posljednju poštu točno i jasno napiše i odpravništvu Gospodarskoga lista uz predplatu pošalje.

Uputa u prostu lučitbu mekote.

Kad koji žitar nebi znao, kakva ima žita u svojoj žitnici, a vrtlar, kakvo mu raste povrće na vrtu, a trgovac, kakvu prodaje robu u dućanu, a kuharica, kakva ima živeža u spremnici (komori) — nitko nebi oklievao skudit ih kao ljude nemarne, koji neće daleko dotjerati, kad ni onoga neznaju, što im je najpreće! Nu što je za žitara žitnica, za trgovca dućan, a za kuharicu spremnica — to je za ratara mekota, zemlja, iz koje mu izvire sve njegovo bogatstvo. Pa koliko ima kod nas gospodarah, koji bi poznavali svoju mekotu, koji bi se bili potrudili i sami svoje tlo analizirali t. j. rastavili i raztvorili, da doznadu, iz kakvih im je tvarih sastavljeno! — Tà svatko znade, da nije svaka mekota jednaka; pak i to svatko znade, da treba naše zemlje gnojiti t. j. hraniti: nu kako ćeš znati, čim da ju nahraniš, kad neznaš, čega ima premalo, a čega premnogo. Šta bi ti kazao za gospodara, koji bi imao puno svakojake živine, a neznajući, čim se koja životinja hrani, donio bi joj svaki dan na dvor smjesu svakojake hrane, koje takodjer nebi znao razabrati — pa neka si izabere svaka, što hoće. Nebi-li to bilo naopako gospodarenje? Nebi-li se dogodilo, da bi baš one hrane najviše donio, koje živina najmanje treba, te bi ti onaj višak badava propao, a tvoja bi stoka ipak gladovala, jer si donio najmanje one hrane, koje tvoja životinja najviše zahtieva?

Pak uprav ovako rade gospodari, neznajući, čega treba najviše njihovoj gladnoj zemlji, a gnojeći ju smjesom, za koju neznadu, šta sve ima u njoj i koliko! Kadšto pogodi gospodar slučajno i nasumce, kao što i sliepa kokoš nadje kadšto zrno. Nu tko će se uzdati u sreću sliepe kokoši? Potruditi se dakle jedanput za života svoga, da se doznade iz kakvih nam je tvarih sastavljena mekota — rekao bi čovjek, da je stvar posve praktična; nego pitajte naše praktike, da vidite, koliko ih ima, koji bi taj praktični posao bili obavili — ja

kriv, ako nadjete dvojicu, pak opet nitko neće da bude sliepa kokoš!

Istina, da to nije stvar posve laka, proučiti potanko sastavine svoje mekote; al se opet uz malo truda i vještine može obaviti, najpače u zimsko doba, kad gospodar dosta ima vremena. — Mi smo već lani priobćili kratak naputak mladoga gospodara g. Račkoga, kako se razaznaju glavne sastavine tla plâkanjem (*Schwemmen*); a sad nam poslà sličnu uputu naš mladi lučbar g. Tomaj, u kojoj se potanje razlaže, kako se luče i rastavljaju pojedine sastavine mekote. Priobćujemo dakle i ovu uputu, nebi-li njom potakli naše gospodare na iztraživanje svoje mekote, a mladoga gosp. pisca, da napreduje na ovom kod nas posve zapuštenom polju znanosti. — Da čujemo dakle kako nas napućuje!

Nije samo važno po gospodara, da se osvjedoči vlastitim zorom o sastojinah svoga tla, nego ga to ponajčešće i vrlo raduje, kada lučitbom razazna, iz kakvih mu je tvarih sastavljena zemlja, koja ga hrani. Velika je korist toga znanja, premda se mnogomu čini, da je važnije po gospodara, razviditi tlo sa strane porekla mu od pogorja, i odnošaje prema prirodnim silam tla, t. j. svojstva, po kojih privlači vlagu, kiselik, toplinu itd. Da možeš što točnije razlučiti tlo ili mekotu kojega zemljišta, nevalja ti vaditi ogledce (muštre) samo iz jednoga mjestanca, nego iz više njih, a to iz dovoljne dubljine. Ote ogledce prosij kroz rešeto, da ih lišiš šljunka, gruha, krša. Tad osuši prosijanu zemlju podpunice: nikada bo nije zemlja, makar se i činilo, da je posve suha — sasvime prosta od vode. — Osušit ju možeš u zdjelici porculanenoj, nad pâlicom (*Spirituslampe*); vrućinu pako valja dotjerati do 150—160 stupanjah po Celsiju: saznati ćeš tu toplinu, kad u zemlju utakneš toplomjer. Kad se têža zemlje više nemienja, — o čem se možeš uvjeriti, stavljajuć ju više putah na dobru tezulju (vagu), na kojoj si već prije potegnuo porcelanenu zdjelicu — onda ti je zemlja dovoljno osušena, te ju možeš odstaviti s vatre. Ako neimaš toplomjera, baci komadić mekana drva ili slame u zdjelu, a pazi, da nebude tolike vrućine, da bi se to zapalilo. Mjesto pâlice prosto ti je sušiti zemlju na peći.

Sada ti je rastavljati krupnije i sitnije sastojine tla. Tomu treba najprije variti od prilike 100 čestih osušene zemlje čitavu uru u 500 čestih čiste ili prekapljene (destilirane) vode, pa onda to prociediti kroz gust cjedič ili sitku. Sve topke zemljane čestice otopit će se za to vrieme i prokackati, a na cjedilu ostat će samo šljunak, pržina i krupniji ustrojni (organički) ostatci. Sada valja lučiti, rastaviti razne sastavine onog otražka, što je ostao na cjedilu. To ćeš postići, ako uspeš sve u visoko, vode puno staklo. Ustrojne česti, sastojeće se sploh od žiličicah, trunja, sjemenja itd., plivaju na vrhu, jer su laglje od ostalih: snimi ih, osuši, a osušene potegni (vagni). Ostalo, što je u posudi, prociedi kroz riedko cjedilo, da na njem ostane krupan šljunak, a piesak da propane. Oboje ovo osuši i potegni. Sada ti treba razabrati, jeda-li je ovaj piesak i šljunak vapnen, to jest jeda-li ima u njem vapna (kreča). To ćeš lako doznati, kad ih na brku od noža uspeš u čašu punu ljute kvasine (octa, sirćeta), ili, što je bolje, solićnice (*Salzsäure*) razblažene sa dvie česti vode. Ako piesak i šljunak umah živo uzavre, ima u njem vapna; ako neuzkipi, neima ga u njem, već je od kremena. Kad taj piesak i šljunak osušimo i potegnemo, znat ćemo, koliko naša zemlja sadržava vapna i kremena.

Sada ti jošte preostaje, da pronadješ, koliko je probilo pieska kroz prvo gusto cjedilo.

Smiešav svu gromadu u zdjeli s vodom, ostavi ju koji časak na miru, a mutnu i kalnu tieč (*Flüssigkeit*) toči kroz cjedič. Piesak, preostavši u zdjeli, osuši, potegni, i pronadji, kao što već kazasmo, koliko u njem ima vapna ili kremenjače.

Cjediča ti svakako treba za lučitbu tla. Cjedič se sastoji iz staklena lievka (trahtira), koji si iznutra postavio bugačicom (*Fliesspapier*) tako, da ništa nemože curiti pokraj nje, nego mora sva voda probijat kroz papir. Tako će krute tvari ostati na cjedilu, a tekuće protajat će i prokackati u podmetnutu posudu.

Dojakošnjim radom zadobismo:

1. šljunak, piesak, pržinu i ustrojne ostanke, što no sve treba napose ostaviti i potegnuti.
2. Vrlo sitnu zemljurinu, ostalu na cjediću; a najzad
3. kroz cjedilo prokackalu bistru tieč, u kojoj su otopljene topke čestice, što ih možebiti ima u tvojoj mekoti.

U sitnoj zemljurini, što je ostala na cjediču, ima gline iliti ilovače, vapnenjače, željezna kisa, praničnine (*Phosphorsäure*), a najveći diel crnice.

Da crnicu iznadješ, uspi svu sitnu već prije potegnutu zemlju u zemljanu taljiku, (*Schmelztiegel*), te ju dotle ostavi u njoj, dok neprestane vonjati i dok nestane svih crnih česticah. Tada su sve ustrojne sastojine izgorjele. Potegni ono, što je ostalo u taljiki, manjak ti odaje, koliko je bilo crnice u zemlji. U ostatku se tad iztražuje ilovača.

Tomu izmiešaj tu ostalu zemlju u staklenoj tikvi s petero- ili šestero gubom težom solićnice, koju si razblažio sa 4 diela vode. Nakon više urah, kad već nekipi, kušaj tu smjesu, jeda-li je jošte veoma kisela; ako nije, dolij joj iznovice kiseline.

Pokle budu sve raztopljive čestice razmočene, napuni tikvu vodom, a sve toči kroz cjedič. Oborinu operi višeputih mrzlom vodom, a ostalo u cjediču osuši, razbieli u taljiki, a kad ohladne, potegni — to ti je ilovača.

U razblaženoj vodom kiselini ima jošte željezna kisa (hrdje), pranična i ugljična vapna, te gorčice (*Magnesia*).

Dodaš-li, toj tieči dovoljno modrična pepelika, oborit

će se na dno biela taložina, koju ti je opet razbieliti (usijati) u taljiki. Kad ohladne, potegni ju, pa ćeš doznati ima-li željeznoga kisa. Modrični pepelik ili krvni lužac (*Blutlaugensalz*) prodajú se u ljekarnicah i u većih trgovinah. — Čista željeza sadržava ona kisela tieč, ako umočen komad šiške ili kore hrastove odmah pocrni.

Kisela tieč, željeznoga kisa lišena, neka sada izduši, dok se podpunoma neposuši. Slani talog, što se je oborio na dno, promuti dovoljnom vodom, pa ga metni na stranu. Tako si dobio oborinu i otopinu ostalih tvarih. Prijašnji na cjediču skupljeni talog operi, osuši, pa ga potegni, on ti kaže množtvo pranična vapna.

Ostala tieč sadržava samo jošte ugljično vapno (*kohlensaurer Kalk*) i gorčicu. Dodav joj podosta solajke (*Soda*; koju ćeš dobiti u svakoj ljekari) oborit ćeš na dno ugljično vapno poput biela praška. Ovaj prašak operi na cjediču, zatim ga osuši i potegni. Da napokon i gorčicu odlučiš, vari prokackavšu tieč četvrt sata u tikvi (retorti): gorčica će se sleći kao ugljična (ugljičnokisela) sol.

Obor na cjediču opran i osušen potegni takodjer.

Dosele opisanom radnjom našli smo sliedeće tvari, označili njihov razmjer:

kremenjače,
pieska,
pržine,
krupnijih ustrojnih česticah,
crnice,
ilovače,
ugljičita vapna,
pranična vapna,
željezna kisa,
ugljične gorčice.

Sada samo da još iztražiš topke tvari tla, koje su sve u tieči, prokackavšoj kroz cjedič, na kojem se je nakupila sitna zemljurina.

Topke tvari tla su bud soli, bud ustrojna tjelesa; a ima ih obično vrlo malo. Težko je pak i nepotrebno sasvim ih točno razaznati. — Da iztražiš množtvo i narav otopljenih tvarih, nalij malo tieči, u kojoj su otopljene, u porcelanenu zdjelu i stavi na peć.

Čim uzavre, dolievaj ostatak malo po malo i vrlo sporo, tako, da tieč izhlapi bez žestoka kipljenja. Što ostane na dnu, kad se posve osuši, jošte taj ostatak za koji čas zvrući što bolje, a onda ga potegni. Ako je prozračan ili biel, to se sastoji iz soli; a smedja ili crvenkasta mast (boja) kaže, da sadržava ustrojnih česticah i željeza. Ovaj ostatak, kad ga na vatri usjaš, pobielit će, ako se sastoji ponajviše iz ustrojnih česticah; sastoji-li se pako iz željeza, ostat će smedj ili crvenkast.

U tlu su obično otopljene evo ove tvari: jedaća (jedatna) sol, sumporičan pepelik (*schwefelsaures Kali*), sumporična solajka (*schwefels. Natron*); solitričan (*salpetersauer*) pepelik i solajka, kremično-kiseo pepelik i sumporično vapno ili sadra.

Samo ova posljednja sol, ako-li je poviše ima, može znatno modificirati svojstva mekote, zato ju treba napose iztražiti. To je malko teže, jer se sadra (gyps) samo ponješto u vodi razmače, i tako se lasno može promieniti s inimi neraztopljivimi tvarmi. S toga treba osobitim postupkom dokazati, da je ima u zemlji.

Smiešaj 25 lotih dobro osušene zemlje sa 3 lota sitno strvena drvena ugljevja, uspi sve skupa u taljiku i ostavi ju pol sata na vatri, da se živo razbieli (usja). Zadobiven ostatak vari u prekapljenoj vodi 10 do 15 časovah, tad ga prociedi, operi, a stočenoj tieči dodaj toliko blage sumporčine, dok nepocrveni utaknut modar lakmusovač (*Lakmuspapier*). Uz to se izvija vonja udarajuća na gnjila jaja. Izpari onda tieč do polovine, a ostatku dolij isto toliko vinovice: sva sadra će se oboriti na dno kao biela prašina. To se skupi na cjediču, izpere blagom vinovicom, osuši dobro i potegne.

Pomnoživ zadobitu težu s 4, saznat ćeš količinu sadre u 100 djelovah zemlje. Da doznaš, jesi-li točno mekotu raztvorio, a ti zbroj pobilježenu napose težinu svake iztražene čestice. Ako je svota jednaka s težinom razglabane zemlje, to ti je rad istinit.

Ed. Tomaj
tuminski.

Vrsnoća vune.

Da ovce dobiju dobru vunu, to visi i o stvarih, koje nisu u našoj vlasti, kao što n. p. podnebje, paša i vrieme; al mnogo tomu može doprinieti i gospodar. Ponajprije treba mu odabrati pasminu (plešinu), koja se odlikuje tankom vunom, kao što su n. p. merinos. A da oplemeniš domaću felu, pâri najvrstnije janjce s merinosi, ili nastoj, da tvoje ovce dobiju manje i nježnije tielo; jer se je opazilo, da čim je veća ovca, tim joj grubija i tvrdja vuna. Nježnost tiela postiže se hranjenjem ovacah u ovčarnici, zato će i vuna ovakvih ovacah tanja biti. Nadalje pripuštaj mlade ovce, pa će im plod nježniji biti. Tankoći vune doprinosi i paša, od grube i tvrde hrane dobivaju ovce tvrdu i grubu vunu; a ovce hranjene mekanom travom i dobro timarene i čišćene, odlikuju se na prvi pogled tankoćom svoje vune. Od nježne ovce i meso je bolje, samo što ga manje ima; tko dakle hrani ovce, da dobije mnogo mesa, taj mora hraniti drugu pasminu nego onaj, kojemu je stalo najviše do tanke vune.

GLASONOŠA.

Službene viesti.

Zaključkom odbozne sjednice od 5. t. m. urečena je XXII. glavna skupština hrvat. slav. gospodarskoga družtva na 24. Siečnja 1865 u 10 satih prije podne. Sastanak taj bit će kao obično u dvorani narodnoga doma.

Predmeti glavne sve skupštine:

1. Izbor družtvenoga predsjednika i jednoga podpredsjednika.
2. Izviešće o djelovanju družtva uz godinu 1864.
3. Izviešće o prihodu i razhodu družtvene blagajne isto vrieme.
4. Izviešće o djelovanju na družtvenom pokušalištu u Liepojvesi.
5. Izviešće o svilarstvu.
6. O marvinskoj pošasti, kako da se obustavi, i kako da se njezin prelaz u naše strane u buduće zaprieči.
7. Kako da se zaprieči prekomjerno ciepkanje zemljištah.
8. Kako da se uredi shodna kontrola proti haranju šumah.
9. Razprava o čišćenju potokah i livadah.
10. Predlozi podružnicah i pojedinih članovah.

U Zagrebu dne 20. Prosinca 1864.

Upravljajući odbor hrvat. slav. gospod. družtva.

(Poziv.) U smislu §. 32. družtvenih pravilah, držat će gospodarska podružnica u Djakovu dana 5. Siečnja 1865. jutrom u 9 satih svoju redovitu skupštinu, u koju se sva gg. članovi ovim uljudno pozivlju.

Predmeti ove skupštine biti će sliedeći;

1. Izbor poslanikah za glavnu skupštinu hrvat.-slav. gospodarskoga družtva.
2. Ustanovit će se predlozi, koje će podružnica ova u toj glavnoj skupštini učiniti.
3. Položit će se na izpit račun o novcu, što su ga pojedini članovi ove izmičuće godine platili u ime prinesakah kao članovi gospodarskoga družtva pak za stanovite mjestne troškove, čega radi će potrebno biti, da ona gg. članovi, koja svoje prineske za ovu ili možebit još za prošle godine duguju, iste polože prigodom ove skupštine.

U Djakovu dana 15. Prosinca 1864.

Dragutin Böellein, predsjednik podružnice.

Antun Šunić, tajnik podružnice.

Gospodarske viesti.

— (Rodovitost naših pčelah,) Njemački pčelari uče, da parojci nevaljaju, jer se time roj slabi, a parojak da ni do čega nemože doći. Parojak se zove roj od roja (*Jungferschwarm*). U „Сељаку" pako pripovieda g. Bolmanac iz staroga Bečeja evo ovo: „Medju mojimi košnicami imao sam jednu, koja mi je ljetos dala 10 rojevah, a to je ovako teklo: priesad (matorka) to jest stara košnica dala je 5 liepih rojevah; prvenac (to jest prvi roj) pustio je 3 parojka, a drugi roj dva parojka, dakle to je 10 i to osobito dobrih podjednakih rojevah. Pčela ovih košnicah, smatrajuć ju, rekao bi da je vrednija od drugih pčelah. Jer kad god sam u pčelinjak (kovanluk) jutrom rano došao, vidjao sam, gdje se sve pčelice već obterećene cvietnim praškom u košnicu vraćaju, a druge tek onda na posao polaze. Ja sam ovu dobru pčelu radi dobra priploda ostavio. Matorka, koja je te rojeve izrojila, pod jesen je najdeblja, najmedljanija bila."

Eto kako je pčelarstvo kod nas probitačno, pak opet ima kod nas vrlo malo pčelarah.

Kućanstvo.

— (Korist zimskih prozorah.) Svatko znade, da iz tople sobe najviše topline izlazi prozorom (oblokom). Izračunalo se je, da prozorom srednje veličine islazi po zimi za 12 satih tolika toplina, koliku izvode 3 funte suhih bukovih drvah. Ovo će biti uzrok, što naše seljačke kuće tako malo prozorah imaju, pak i ti su maleni kao kakve oduške. S toga su im sobe tamne i zato nezdrave. Izlazak topline na prozor možeš podobro zapriečiti dvostrukim t. j. nutrnjim i vanjskim (zimskim) prozorom. To biva ovako: Kad izneseš vruć kamen na zimu, za kratko će ohladnjeti, to jest, kamen pušta vrlo brzo i lasno toplinu. A zrak ju drži vrlo čvrsto; s toga je n. p. bunda tako topla, jer zrak, što ga ima medju dlakom, drži za dugo toplinu, koja hlapi iz čovječjega tiela. S toga nepropušta topline ni onaj zrak, koji je uhvaćen medju oba prozora, samo neka ovi neimaju režah i pukotinah, kroz koje bi mogao vanjski ledeni zrak u sobu propuhivati. Uvježbalo se je, da se svakim zimskim prozorom prištedi dnevice $1\frac{1}{2}$ funta drvah. Ako dakle imaš dvie sobe, a u svakoj po 2 prozora, prištediš na dan 6 funtih drvah, dakle za mjesec 180 funtih. Buduć pako mi ložimo barem 5 mjesecih, to si dakle uz jednu zimu prištedio jedno 9 centih drvah. Prigovorit će tko, da zimski prozori mnogo stoje; — nego, kad su dobro napravljeni, traju 20 godinah. Prištedak drvah (180 centih) vriedi dakle svakako više nego trošak na te prozore. Osim toga treba jošte uzeti na um, da se poveća soba bez zimskih prozorah neda lasno zgrijati, pak ako se i zgrije, opet pušta za kratko toplinu. Najposlje zimski prozori prieče u sobi i vlagu, samo ako su dobro napravljeni, jer se onda nutrnji prozori nesmrzavaju, nego su obično suhi, zato niti necuri š njih voda na pod. A mokra soba je osobito zimi glavni neprijatelj čovječjega zdravja. Kad imaš zimske prozore, nepropuhuje u sobu zrak, te nećeš tako lasno nazebsti (nahladiti se), kao što sjedeć kod jednostavnoga prozora. Sve je ovo dovoljan razlog, da si nabavimo zimske prozore.

— Nov liek od bolesti vinove loze javljaju iz Franceske. Ondje je njeki vinogradar otopio 1 funtu soli u 20 okah hladne vode, odgrnuo pod večer svaki bolestan čokot za 5 palacah dubljine, zalio mu korienje onom slanom vodom, pak onda opet jamu zagrnuo. Za 14 danah bude čokoće opet zdravo, pliesni nestade s loze i grozdja, dapače ovo bude puno veće nego obično. Preporučujemo ovo našim primorcem, koji nisu za dobe vinograde svoje sumporili, te im bolest mah uze.

Svaštice.

— Pariz ima sada popreko govoreć 1,700.000 dušah, od kojih 400.000 živi od kamatah, službah, knjige i umjetnostih, 100.000 ima u školah, bolnicah i tamnicah, 200.000 hrani trgovina, a 1 miliun obrtnost, ovo su dakle majstori i fabrikanti. Sad se neće nitko čuditi, što ovi obrtnici (ponaj više radnici u fabrikah) tako duboko zahvaćaju u politiku i zašto se sadašnji car tako marljivo brine, da mu ovi radnici nebudu bez zaslužbe.

— Najveći top na svietu namješten je sada u Novom Yorku u Ameriki. Top ovaj je 20 stopah dugačak, važi 1200 centih, za jedan naboj treba 1 centu praha, a zrno, što ga baca preko $^3/_4$ milje daleko, važi 10 centih, mora se dakle osobitim strojem u top spuštati, kad se ovaj puni. Salio ga je major Rodman.

Izdaje hrvatko-slavonsko gospodarsko družtvo; tiska — Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

Broj 52. **U Zagrebu** **29. Prosinca 1864.** **God. XII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč. ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Zemunsko-riečka željeznica.

Doista je svakomu našincu zaigralo srce od radosti, kad je začuo za onu veličanstvenu misao, da se sva Hrvatska i Slavonija od Zemuna do Rieke i Senja prepaše željeznicom, koja bi se sredinom ovih kraljevinah povila, i jošte krilima u Osiek i Brod tako razgranila, da bi se njom sva naša domovina koristiti mogla. Pa kolika bi to korist bila u svakom pogledu! Ponajprije bi približila braću do sada samo po imenu poznatu. Jer položaj trojedne kraljevine upravo s toga je nepovoljan, što se oteže poput dugačka pasca, koji nije nikakvimi obćili *(Communicationsmittel)* spojen; s toga oba kraja neteže prema sebi niti prema sredini, nego svomu susjedu. To nam je zadalo puno gorkih ranah i zlohudih posljedicah; s toga je težila Rieka Italiji, a jedan diel Sriema i virovitičke županije naginjao više Ugarskoj nego-li trojednoj kraljevini, s kojom bijahu samo legalno svezani, a ne materialno. Koliko ih ima, koji su jedva znali za glavni grad Zagreb; jer put onamo je dalji i nepriličniji nego u Peštu ili u Turin. To bi sve prestalo pomenutom željeznicom. Sriemac bi prije zore sjeo na kola, ručao bi u Zagrebu, a na večeru bi dospio k Jadranskomu moru, pa sve bez izvanrednoga troška. Kad čovjek pomisli na sadašnje sporo i skupo putovanje — nemože ni postići umom, da bi mogao u jedan dan preletiti svu onu golemu daljinu od Zemuna do Rieke. Doista bi mnogi taj put prevalio, koji do sada ni sanjao nije o Jadranskom moru. Nebi-li to sve čudotvorno djelovalo na uzpirenje zamjenite ljubavi? Nebi-li se tim probudio i zamjenit interes, te bi prestalo ono naginjanje izvan domovine? Koliki bi se našli kupci sriemskim plodinam i osiečkim tvorinam u ostaloj domovini, kamo do sada nedospievaju! A kako bi se digla riečka i senjska trgovina! — Uzmite jošte na um, da bi nas ova željeznica prikučila i ostaloj našoj jednorodnoj braći izvan trojedne kraljevine: od Biograda lučila bi nas samo tiha Sava; a krilo brodsko moglo bi se bez velike muke nastaviti do srca Bosne ponosne, do najvećega jugoslavenskoga grada, do Sarajeva sa njegovih 60.000 promećurnih stanovnikah. Sada neka još g. Bajamonti sagradi svoju željeznicu od Spljeta do Sarajeva; pak od Ogulina neka se nastavi naš gvozdeni put krasnom zrmanjskon dolinom do Knina i dalje u Dalmaciju; a od Kotoribe će se svakako povući željezni trak do Zagreba; pa neka se jošt ojunači knez Lippe i spoji svoju Viroviticu s Požegom; a ivanečko rudarsko družtvo Varaždin preko divnoga Zagorja sa Zagrebom — eto ti za nas čarobne mreže od žilah, kojimi će krv naša puno brže kolati, te prirodne darove raznositi posvuda gdje ih neima. Primorcu je suša spalila sve usjeve, eto mu čas prije krasne a jevtine sriemske pšenice. U Slavoniji je rodilo polje, da nedospievaju ruke spremiti toliki dar Božji — eto im marljivih primorskih rukuh po željeznici, da im pomognu, nebi-li i njim odpala koja trunica žita. Gola senjska draga ljubit će se s rodnom Fruškom gorom, a ravna Podravina prisluškivat će i pogledivati, kad se na nebosežnom Kleku vile uhvate u kolu. — Pa to još nije sve; nego domovina naša postat će tom željeznom mrežom kopča medju iztokom i zapadom, stovarište blaga od dvijuh stranah svieta, karika vežuća Jadransko more s Crnim. Dà blaženih danakah, koje ćemo onda u njoj boraviti! Kako-li će nam onda omiliti, kad ju već sada tako žarko ljubimo, kad već sada pjevamo:

„Liepa naša domovina,
Oj junačka zemljo mila —
Mila, kuda si nam ravna,
Mila, kuda si planina!“

Ele, kud mi živa želja zanese ugrijanu pamet! Polako, polako! — Daleko smo još od te mete!

Imaju tomu do blizu dvie godine, kako se je našlo u Belgiji družtvo, spremno graditi željeznicu od Zemuna do Rieke sredinom naše domovine. Družtvo ovo je dobilo dozvolju za trasiranje, to jest, da označi smjer, kojim bi se ta željeznica imala graditi. Ta je radnja trajala jedno pol drugu godinu, i pokle je dovršena, bude od vlade opremljeno osobito povjerenstvo, da gleda, valja-li onaj pravac, kojim družtvo želi graditi tu že-

ljeznicu. Ova od c. k. ministarstva trgovine i vojnoga popečiteljstva, pak od naše vis. kr. dvorske kancelarije odaslana komisija, da pregleda pravac Zemun-riečke željeznice i njezinih ogranakah u Osiek, Brod i Senj, dovršila je sada svoj posao. Kako iz pouzdana izvora doznajemo, obnašla je ta komisija na operatu trasiranja, obavljenoga po belgijskom družtvu, samo njekoje izpravke uzgredne važnosti učiniti, a ovo družtvo pristalo je i na nje. U obće se je pokazalo, da je ovaj željeznički projekt u istinu najkraći i najjevtiniji put medju Banatom i Riekom. Izmedju Karlovca i Rieke pošlo je za rukom razviti prugu sa 22 milje, dakle samo za četiri milje dulju nego što je glasovita Lujzinska cesta, a to je u ovih gorah doista liep posao.

Tako smo sada došli do toga, da bi se već u proljeće god. 1865. mogla početi graditi ova po cielu državu toli važna željeznica, jer joj je zadaća, umnožati blagostanje narodno u cieloj državi, osobito u Ugarskoj, Hrvatskoj, Slavoniji i cieloj Vojničkoj krajini, a po tom za polovicu podignuti cienu plodinam najbogatijega diela austrijske cesarevine, koje plodine poradi nestašice putevah više putah skoro nikakove ciene neimaju. — Nu vrag nespava!

Skoromu izvedenju ovoga krasnoga i važnoga poduzeća i opet se nove, nepredvidjene zapreke na put stavljaju. Jer ako i je nj. veličanstvo sad trasiranu Zemun-Riečku željezničku prugu u načelu odobriti te višeputah očitovati izvolilo, da je previšnja njegova namjera tu željeznicu izvesti dati; ako i ide ova pruga ugarskim interesom posve u prilog; ako niti najmanje nesmeta svrsi shodnomu priključenju ugarskih željeznicah — ipak se trse njekoja ugarska gospoda, a na čelu im grof Edmund Zichy i g. August Trefort, da svu ovu željeznicu dvojbenom učine, ili barem da njezino izvedenje na njekoliko godinah odgode; jer su njekoliko englezkih špekulantah za se predobili, te žele u njihovu družtvu sagraditi željeznicu iz Stolnoga Biograda i Velikoga Varadina preko Osieka u Zemun i Rieku. Ova posljednja pruga imala bi po njihovoj osnovi ići iz Zemuna preko Osieka, Miholjca, Čadjavice, preko visokih gorah izmedju Vučina i Virovitice u Sisak, a odavle kroz Pokupsku dolinu u Karlovac, pak iz Karlovca, ne kroz Granicu preko Ogulina, nego preko Vrbovskoga upravo u Rieku, i to bez ogranakah u Brod i Osiek, bez pruge preko Djakova i Požege.

Znamenito je, da su ona ista gospoda, koja su od vlade na onaj posao izaslana bila u odbor, ujedno imala nalog, neka svoje mnenje izjave o Osiek-Riečkoj i Osiek-Zemunskoj prugi, koju namjerava grof Zichy trasirati, samo da s belgijskim družtvom konkurira, pak da su se ta ista gospoda po dovršenom svojem glavnom poslu uputila na mjesto, gdje su imala obaviti drugi dio svoje zadaće.

Grof Zichy je izradio, da je njegov projekt, koji je dosad samo još u glavi njegovoj, ujedno sa posve izradjenim projektom belgijskoga družtva pretresan, a to je dokaz, da projekt grofa Zichya velike zaštitnike imade; pak ako se sjetimo, da je u Kolovozu o. g. po nalogu c. kr. ministarstva trgovine izišla knjižica „o budućoj željezničkoj mreži cesarevine", u kojoj je pruga Zichyeva uvršćena, a o trasiranoj prugi belgijskoga družtva ni spomena nema, nemožemo premučati svoje mnenje, da c. kr. ministarstvo trgovine nije baš najbolje prijazno belgijskoj pruzi.

Pitat će štioci, zašto je ministarstvo trgovine tako revno prionulo za prugu alföldskoga družtva, kojemu stoje na čelu grof Zichy i Trefort? — Ova alföldska pruga se ničim nepreporučuje naprema belgijskoj; ona je za 5—6 miljah dulja, ona nenamjerava graditi krilah u Brod, Požegu ili Djakovo; ona nudja samo okrajku Slavonije blagodat željeznice, a vojničku krajinu želi sistematički lišiti te blagodati; ona će puno više stajati od belgijske; ona dakle niti našoj domovini niti samoj državi, naprema belgijskoj pruzi, nikakve veće koristi nepodaje, nego joj samo veće terete nameće — pak ipak ima u ministarstvu trgovine tako revnih prijateljah, da se uprav ignoruje previšnje riešenje od 13. Travnja 1863., kojim je sam naš mil. kralj izjavio, neka se gradi željeznica pravcem belgijskoga družtva!

Željeznica Zemun-Rieka ima dva vrlo žestoka, a vrlo jaka neprijatelja: južno željezničko družtvo i Trst. Kao što svatko znade, sad je sva južna trgovina austrijske monarkije u Trstu koncentrovana: naravna je dakle stvar, da svu korist te trgovine vuče Trst i ono družtvo, kojega je željeznica bečko-tršćanska; i to je naravno, da oni žele udržati u svojih rukuh sav taj dobitak i u napredak — pa makar skapalo od glada sve austrijsko-hrvatsko primorje, briga njih! — Ako se pako sagradi željeznica Zemun-Rieka, odpast će Trstu i južnomu željezničkomu družtvu velika strana njegova dobitka; jer je put k moru preko Rieke puno kraći od onoga preko Trsta: dakle će Banat i sva Ugarska voliti na Rieku. To zahtieva i pravi interes države, da se trgovinski dobitak porazdieli po cieloj državi, a ne da se namieni jedinomu družtvu ili gradu; nu interes državni morao je već jedanput ustupiti interesu južnoga željezničkoga družtva, naime onda, kad mu je bila podieljena tako obsežna privilegija: pak mislite-li, da ono neće napeti i sada sve svoje sile, da zaprieči željeznicu Zemun-Riečku? — Upravo to je razlog, zašto se od strane naših neprijateljah onako revno podupire alföldska pruga. — Ponajprije se tu o tom radi, da se gradjenje što više odgodi, prema njemačkoj poslovici „*Zeit gewonnen, Alles gewonnen.*" Belgijska pruga mogla bi se umah početi graditi; alföldsko družtvo trebat će dvie godine danah, dok dovrši trasiranje, pak onda stoprv moć će se osjeći, valja-li mu što posao, te će opet godinica

proći. Nu dvie tri godine su veliko vrieme za onoga, koji je jako zaostao, kao što smo mi. Pa tko zna, što će biti za dvie tri godine? Tko zna, neće-li opet kakov rat buknuti? A u ratu se negrade nove željeznice — te bi onako bila i naša odgodjena „ad calendas graecas“ to jest, „kad se dva petka sastanu zajedno.“ Pak uprav ovo je ona velika pogibelj, koja nam prieti! — Mi da sada čekamo dvie godine danah prekrštenih rukuh, dočim naši neprijatelji iz sve snage budu radili, da nam i kasnije račun pokvare! Toga radi namjerava južno željezničko družtvo graditi onkraj Drave posebnu prugu sve do Dunava, pak učinit će koješta (o čem se mi ovdje neusudjujemo pisati zbog zakona o štampi), samo da si skine s vrata opasnoga takmaca. Mi znamo, da naša uzv. dvorska kancelarija nastoji iz svih silah o tom, da odvrati od nas ovu nam prieteću pogibao: nego strah nas je, da neće lasno svladati tolike neprijatelje, ako ju narod nepodupre od svake strane. U sadašnjem stanju stvarih neima za nas druge, nego podupirati sverdno gradjenje belgijske pruge, barem in thesi, pak ostaviti vremenu, da se preinači ono, što komu u njoj nije po volji.

Iz onoga, što rekosmo, svatko će razabrati i važnost naše željeznice i pogibelj, što joj prieti. Mi dakle završujemo ovoljetni Gospodarski list s vrućom željom, eda Bog da, počelo se kopati već s proljeća na željeznici od Zemuna do Rieke!

Zbornica.

Iz dolnjega Medjumurja. *(Izviešće o ljetini.)* Sa svih stranah domovine donašate nam viestih u Vašem cienjenom listu; samo iz hrvatskoga, a Ugarskoj podčinjenoga Medjumurja u riedke Vam petke viestih. S toga se ja latih pera, da Vam koju ob ovogodišnjoj ljetini i o domu Medjumurca uzpišem. (Liepa Vam hvala! Ured.)

Kao što kod Vas preko Drave, tako i ovdje sve je dospievalo kasnije, s onoga rek bi neprestanoga kišovlja. Ozimina, koje se po Medjumurje za polovinu manje sije no kukuruza, liepom nas je bodrila nadom; al nas skoro u oči žetve zateče gràd, te ju tako pobije, da mnogi gospodar nedobi niti sjemena, što bje posijao. Kukuruza, kao pretežnijega žitka u Medjumurca, dobismo prilično; a da nebje tuče, bilo bi još bolje. Ali će ju Medjumurci jatomice razprodati, pače oni isti sada trže kukuruzu, koji svakoga proljeća kupuju kruh.

Liepo-li se tim pomažu Abrahamova djeca. Sada plaćaju drvenku (vagan) kukuruze po 1 for. 40 novč. do 2 for.; a na proljeće će ju onomu istomu, od koga ju kupiše, po 4 ili 5 stot. prodavati; pače sve je u rukuh djece Izraelske. Oni imadu novacah, pa sve od ljudih kupuju, prekupljuju i zakupljuju, što poslje uz trostruku četverostruku cienu prodavaju, ili novce na velike i krivične kamate posudjuju; a sirota čovjek, mjesto da se izbavi iz nevolje, utone u nju. Odkako sinovi Izraela dobiše pravo gradjanstva i posjeda, bojati se je, da će naša domovina spasti na to, na što spade tužna Poljska „ojczyzna“. (Toga se mi nebojimo; svako zlo ima svoj uztuk, samo ga treba upotriebiti. Kršćeni lihvari nisu ni za dlaku bolji ili milostivniji od nekršćenih. Ured.)

Proso nam prilično obrodi, a heljda, osobito pozna, postrada s mraza, što prvih danah mjeseca Listopada pade.

Mi u dolnjem Medjumurju, osobito koji smo bliže Drave i Mure, neimamo s ove strane vinogradah; već tko ih imade, ti leže s one strani Mure, u tako zvanoj magjarskoj gori. I vinograde nam potuče tuča, a što poštedi tuča, to popari mraz prvih danah mjeseca Listopada. Berba je započela o Terezinju, s njom je sviet u obće nezadovoljan. Gdje bijaše tuča, tu se jedva četvrti diel od lani nabere; a koga neposjeti taj nemili gost, tuži se, da je dobio preko polovice manje no lani. Vino je okisno, a ciena mu slaba.

Kako je doma? „Doma“ u Medjumurca je razdieljeno; svaka baka čuči kod svoga ognjišta. I ovdje je jako zavladala dielitba. Mnoge kuće su se porazdielile, a prolaziš-li poljem, to ćeš vidjeti dosta razkomadanoga polja; višeputah imade jedno jutro zemlje po dva tri gospodara. Što je prije kako tako cielu zadrugu uzdržavalo, sada nedotiče pojedincem. I kod nas se šepire vojnici, da utjeravaju nenamiren porez. Medjumurje, taj hrvatski Banat, na što će spasti? A kad već ovdje mora sviet kruh kupovati, a porezu nemože namirivati, što će reći naši jadni Zagorci?

Od željeznice, što dolnjim Medjumurjem kruži, Medjumurcu slabe koristi; jedinoj djeci Abrahamovoj dobro dodje. S njom izgubi Medjumurac foringašenje, a drugim ničim netjera trgovine; ako mu što s višega obrodi žitka, to ima kod kuće prodjē.

Premda već do tri mjeseca u Medjumurju djejstvujem i sa svakoga staleža ljudmi obćim, to nečuh još ni slova o ikojoj gospodarskoj podružnici u Medjumurju, nekmoli pomisliti o kakovom gospodarskom pokusu.

Fr. P. p. k. *)

---

*) Vašoj u privatnom pismu izjavljenoj želji nemogu ja sada voljiti, već da se nadje kakav Maecenas. *Urednik.*

GLASONOŠA.

(Plaćanje poreza plodinami.) Njegovo c. kr. apostolsko veličanstvo blagoizvoljelo je u otčinskoj skrbi za olakšanje pučanstva u plaćanju državnoga poreza i obzirom takodjer na to, da je ovogodišnja ljetina obilato urodila, ali da neima za nju dovoljnih kupacah niti povoljnih cienah — najmilostivije dozvoliti, da se ove godine porezni zaostatci iznimno namire u naravi plodinami za vojničke oskrbne magazine (Verpflegs-Magazine).

Uslied previšnje ove dozvolje ustanovljeno je od kralj. namjestničkoga vieća, sporazumno s vojničkom i financijalnom upravom, da će se niže naznačene vrsti plodinah u doli pomenutih oskrbnih štacijah i uz ustanovljene ciene primati u račun poreznih zaostatakah od mješovitih povjerenstvah u tu svrhu imenovanih.

Plodine, koje će se vojnomu oskrbničtvu u ime poreznih zaostatakah predati, imaju biti zdrave i nepokvarene kakvoće, a žitak mora osim toga imati dolje naznaženu minimalnu težinu tako, da će se normalna ciena, ustanovljena za ovu najmanju težinu (izpod koje se neće žitak primati), za svaku funtu pretežnje razmjerno poboljšati.

Porezaši, koji žele porezne svoje zaostatke ovim načinom izmiriti, neka predaju svoje izjave s naznačenjem kolikoće pojedine vrsti plodinah i oskrbnoga vojnoga magazina, kamo jih žele predati, svakako prije 10. Siečnja 1865, nadležnomu poreznomu uredu putem obćinskoga poglavarstva; na ponude kasnije prispjevše, neće se obzir uzimati.

Od dana predane izjave obustavit će se po razmjerju ponudjene kolikoće plodinah svaka dalnja porezna ovrha.

Bjelice za izjave nalaze se kod svakoga obćinskoga poglavarstva, te će se porezašem na ustmeno zahtievanje u potrebnom broju bezplatno izdavati.

Isto tako dostavljen je svakomu obćinskomu poglavarstvu pobližji naputak o dalnjem postupku glede predaje i zaračunanja ponudjenih za vojnu oskrbu plodinah, te ga može ondje svatko razgledati. Izpunjenje bjelicah za ponude dužno je obćinsko poglavarstvo, odnosno bilježnik, bezplatno obaviti.

Ciene, pod koje će se primati

od oskrbnoga magazina	Pšenica		Napolica i raž		Zob		Sieno		Slama za stelju		Slama za postelju (šop)		Tvrda drva za ogriev	
	po vaganu dol.-austr. u najmanjoj teži od						po centu						po 6′ hvat	
	80 funtih		75 funtih		45—46 funtih									
	for.	kr.	for.	kr.	for.	kr.	for.	kr.	for.	kr.	for.	kr.	for.	kr.
u Zagrebu	3	15	2	14	1	45	1	57	—	97	1	32	12	—
	s poboljšicom za svaku funtu veće težine od												(bukova)	
	—	3½	—	2½	—	3								
u Sisku	2	94	2	5	1	35	1	50	—	80	1	25	8	—
	s poboljšicom za svaku funtu veće težine od												(bukova)	
	—	3½	—	2½	—	3								
u Varaždinu	3	8	2	5	1	28	—	80	—	50	—	70	9	—
	s poboljšicom za svaku f untu veće težine od												(bukova)	
	—	3½	—	2½	—	2½								
u Karlovcu	2	87	2	—	1	45	1	45	1	—	1	—	8	50
	s poboljšicom za svaku funtu veće težine od												(bukova)	
	—	3½	—	2½	—	2½								
u Osieku	2	35	1	70	1	70	1	14	—	40	—	70	6	50
	s poboljšicom za svaku funtu veće težine od												(hrastova)	
	—	2½	—	2	—	2½								
u Brodu	2	86	2	10	1	38	1	50	1	25	1	66	8	59
	s poboljšicom za svaku funtu veće težine od												(bukova)	
	—	3½	—	2½	—	3								
u Staroj Gradiški	2	86	2	10	1	38	1	—	—	40	—	—	9	58
	s poboljsicom za svaku funtu veće težine od												(bukova)	
	—	3½	—	2½	—	3								
U Petrovaradinu i Zemunu	2	8	1	36	1	—								
	s poboljšicom za svaku funtu veće težine od						—	—	—	—	—	—	—	—
	—	2½	—	1½	—	2								

Izdaje hrvatko-slavonsko gospodarsko družtvo; tiska — Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

Zemljovid
kr. gospodarsko-šumarskoga učilišta
u
Križevcu.

Za težitbu razredio
ravnatelj Drag. Lambl.

Označenje zemljištah.

AI–XII	Predjeli za krmu.
BI–IX	Mjenbena osnova.
C	Za slobodnu težitbu.
DI–III	Trodielno žitarstvo.
EI–V	Pašnička težitba.
F	Livada „Čret."
G	Opekarište.
H	Šuma „Široko brezje."
J	Kolosjek.
K	Šuma „Kosovec."
L	Vinograd „Potočec."
M	Mladikovina.
N	Šljivik.
O	Livada „Vnščićevka."
P	Povrtnjak.
Q	Rastilo, loznjak i pokušalište.
R	Biljevište.
S	Voćnjak.
T	Travno sjemenište.
U	Murvinjak.
V	Vrtovi družine.
X	Vrtovi častnikah.
Y	Glavno dvorište.
Z	Mali dvor i gnojište.
h	Hmeljnik.
š	Šumica.
	gmlje i šaš.
	borje.
	hrastik i bukvik.
	močvara.

Mjerilo

100 80 60 40 20 0 100° 200° 300°

Sjev.

Jug

Potočec

Potok Vrtljin

Grad Križevac

Cesta u Koprivnicu

Potok Glogovnica

Vojnička krajina

Livčevina

BVII BVI BIV BV BVIII BIII BII BIX BI

AI–V AVI–XII

DI DII DIII EI EII EIII EIV EV

(Plać
apostolsko ve
olakšanje puč
takodjer na t
da neima za
najmilostivije
nimno namire
zine (Verpfleg
Uslied
namjestničkog
upravom, da
pomenutih osk
račun poreznil
svrhu imenova
Plodine,
nih zaostataka
kvoće, a žita
malnu težinu

od oskrb
magaz

u Zagr

u Sisl

u Varaž

u Karlo

u Osiel

u Brod

u Staroj G

U Petrovarac
Zemunu

s poboljšicom za svaku funtu veće težine od

—	$2\frac{1}{2}$	—	$1\frac{1}{2}$	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; tiska — Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

